This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

PRAELECTIONES THEOLOGICAE

QUAS

IN COLLEGIO ROMANO S. J.

HABEBAT

JOANNES PERRONE

E SOCIETATE JESU

IN EOD. COLL. THEOL. PROF.

EDITIO SECUNDA ROMANA, DILIGENTER EMENDATA, ET VARIIS ACCESSIONIBUS AB AUCTORE LOCUPLETATA

VOL. VII.

CONTINET TRACTATUS
DE SACRAMENTIS IN SPECIE

BIBLIOTHECA BODLEIANA

ROMAE
TYPIS COLLEGII URBANI
SUPERIORUM PERMISSU
1843.

141. i. 98.

TRACTATUS

DE

SACRAMENTIS IN SPECIE

TRACTATUS

DE BAPTISMO

1. Baptisma, primum Sacramentorum, per quod aditus in Christi ecclesiam patet, variis nominibus in Scriptura et antiquitate donatum est pro diversitate vel actionis vel effectuum. Interdum enim *Sacramentum aquae*, *vitae novae*, *fidei*, *illuminationis*: interdum *nativitas secunda*, *lavacrum regenerationis et renovationis* nuncupatur (1). Definitur autem a Catechismo Romano: *Sacramentum regenerationis per aquam in verbo* (2). Quatenus est sacramentum cum reliquis convenit, in genere nempe visibilis signi gratiae invisibilis; quatenus dicitur *regenerationis*, exprimit spiritualem nativitatem, quam per ipsum consequimur; quatenus additur *per aquam in verbo*, denotantur essentiales ejusdem partes, quae ex materia et forma constituuntur.

2. Veritatem hujus Sacramenti omnes sectarii recentiores, qui saltem adhuc retinent Sacramenta, admittunt. Nobis propterea onus non incumbit eam adstruendi. Veteres siquidem haereses archonticorum, marcosianorum, valentinianorum et quintilianorum, qui rejecerunt baptisma tanquam a Deo Sabaoth aut malo principio profluens, jamdiu obsoletae sunt, nec opus est eorum deliramenta insectari.

3. De baptismatis a Christo instituti praestantia litem intentarunt novatores, dum voluerunt ipsum conferre cum baptismate Joannis, ut sic ea paria facerent. Hic error confixus est a Tridentino, sess. VII. can. 1: *Si quis*

(1) Nomina, quibus insignitus fuit baptismus in primitiva ecclesia, pluribus prosequitur Bingham, *Orig. et antiquit. ecclesiast.* vol. IV, lib. XI, toto capite 1.

(2) Part. II, cap. 2. § 5.

dixerit, Baptismum Joannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi, anathema sit. Verum cum hic error jamdiu a nobis praeoccupatus fuerit, sive cum adstruximus sacramenta Novae Legis gratiam producere ex opere operato; sive cum ostendimus, sacramenta Veteris et Novae Legis minime esse inter se paria; sive demum cum animadvertimus, Tridentinorum patrum definitionem eos ferire, qui ideo paria faciebant haec omnia sacramenta, ut deraherent vi sacramentorum Novae Legis, non autem eos, qui tribuunt aliquam efficaciam sacramentis Legis Veteris, supervacaneum ducimus, peculiarem instituere disputationem de praestantia Baptismi Christi prae Baptismo Joannis. Huic siquidem controversiae satis est eadem aptare principia, ut ejus resolutio habeatur (1).

(1) Patres unanimiter agnoscunt discrimen inter Baptisma Joannis et Baptisma Christi quoad vim et efficaciam, quorum longum esset catalogum exhibere. Eorum testimonia profert Bellarminus, lib *De Baptismo*, cap. 21, § 12 et seqq. Calvinus ipse non diffitetur, patres diversam vim agnovisse in utroque Baptismate; sed more suo Patrum auctoritatem contemnit. Scribit enim, *Instit.* lib. IV, cap. 15, § 7: « Neminem perturbet, quod alterum ab altero discernere Veteres contendunt, quorum non tanti esse nobis debet calculus, ut Scripturae ceritudinem quatefaciat. Quis enim Chrysostomo potius auscultet neganti in Joannis Baptismo comprehensam fuisse peccatorum remissionem, quam Lucae contra asserenti? . . . Nec recipienda est illa Augustini argutia, in spe dimissa fuisse peccata Baptismo Joannis, Christi Baptismo reipsa dimitti ». Verum, ut animadvertit Bellarminus, hic non agitur, utrum potius Lucae quam Chrysostomo aut Augustino auscultandum sit; sed utrum melius s. Lucam intellexerint s. Joan. Chrysostomus et s. Augustinus quam Calvinus. Si qui patres visi sunt aliquam efficaciam tribuisse baptismo Joannis, ut s. Basilius et s. Cyrillus Hierosolymitanus aliique, hi aut de virtute poenitentiae, ad quam excitabat Baptisma Joannis, loculi esse dicendi sunt, aut adhibenda responsio Estii, qui *In* IV *lib. Sent.* d. 2, § 4, haec scribit: « Non videtur negandum, quin ea quorundam Veterum sententia fuerit, per Joannis Baptismum datam fuisse remissionem peccatorum; sed ii omnes tamen Baptismo Christi plus aliquid tribuunt, nempe quandam gratiae excellentiam, quam non tribuunt Baptismo Joannis; quomodo et de circumcisione cum Baptismo collata dicere liceat. Et fortasse propter hujusmodi quasdam Veterum sententias noluit synodus Tridentina definire, Baptismo Joannis nullam adfuisse vim remissionis peccatorum; sed generaliter tantum sub anathemate statuit, ipsum non eandem habuisse vim cum Baptismo Christi. Qua in re plane Veteres omnes inveniuntur consentire ». Eadem ferme habet Toutteus in dissert. III, *De doctrina s. Cyrilli Hierosol.* cap.

4. His itaque omissis, operae pretium est agere de natura hujus sacramenti, materia nempe et forma, deque ipsius ministro, subjecto, necessitate et effectibus, ea tamen lege, ut, quae aut minus necessaria sunt, aut vix in controversiam veniunt, levi calamo, cetera, quae nunc maxime agitantur, data opera prosequamur. Aliquot more nostro his adjiciemus scholia ad nonnullorum illustrationem.

CAPUT I.

DE MATERIA BAPTISMI

5. Duplex a theologis distinguitur Baptismi materia, *remota* et *proxima*. Remota est aqua, proxima ablutio. De utraque disserendum. Etenim dimissis antiquis haereticis, quorum alii omnem omnino materiam rejecerunt, ut seleuciani et herminiani, manichaei eorumque soboles pauliciani, alii vero baptismum sanguinis aquae baptismati suffecerunt, ut suffecisse *flagellantes* perhibentur; recentiores novatores non pauci, duce Luthero, censent, aptam baptismi materiam esse *quidquid balnei loco esse potest* (1). Sociniani autem aliique cum ipsis non aliam aquam ad baptismum admittunt nisi metaphoricam (2).

8. n. 60 et seqq. ubi ipse cfr.; erudite enim de hoc argumente pertractat.

(1) In *Colloquiis symposiacis*, cap. 17, apud Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 2, qui et aliorum errores recenset. Incaute tamen secutus est Bernardum Lutzemburgensem asserentem, jacobitas non baptizare in aqua, sed in igne. Ast de hoc postea.

(2) Sociniani hunc errorem hauserunt ex Calvino, qui passim inculcat, aquam in Scripturis, cum sermo est de Baptismo, non *proprie*, sed *metaphorice* accipiendam esse. Sed ulterius progressi sociniani, Baptismum ipsum metaphorice explicandum esse, contendunt. Hos secuti sunt methodistae. Hunc errorem propugnarunt in Aglia Willelmus Dell et Benjam. Holme; prior in op. cui tit. *Doctrina baptismatum ab antiquis et recentibus corruptionibus expurgata;* posterior in opusc. quod inscribitur: *Invitatio seria ad omnes, an Spiritum Christi in seipsis agnoscant.* Quakeri pariter nul-

6. Quod spectat ad modum administrationis Baptismi sive ablutionis, Graeci saepe saepius crimini ecclesiae Romanae verterunt, quod Baptisma per aspersionem aut infusionem conferat; nec veriti nonnulli ex illis sunt Latinam ecclesiam incusare, quod verum non habeat Baptisma; ideoque rebaptizandos esse per solam aspersionem aut infusionem ablutos. Duo itaque hic conficere debemus, tum scilicet verum Baptisma per aquam tueri, tum ecclesiae Romanae doctrinam et praxim vindicare ab insana Graecorum criminatione.

PROPOSITIO. I.

Aqua vera et naturalis est de necessitate baptismi

7. Est haec propositio de fide, his verbis proposita a Tridentina synodo, sess. VII. can. 2: *Si quis dixerit aquam veram et naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideo verba illa D. N. J. C.: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.*

8. Operosum porro non est, hujus fidei articuli veritatem adstruere. Adeo enim luculenta sunt Scripturarum constantisque utriusque ecclesiae praxis documenta, ut nullum possit de ea superesse dubium. Etenim Christus, Joan. III. 5. Nicodemum alloquens, ait: *Nisi quis*

lam agnoscunt aquae materialis necessitatem in collatione Baptismi, imo omnem prorsus abjiciunt exteriorem ritum. Etenim Robertus Barclajus, *Theologiae vere christianae apologia*, edit. sec. Lond. 1729, pag. 341: « Sicut unus, *inquit*, est Deus, et una fides, ita et unum Baptisma, non quo carnis sordes abjiciuntur, sed stipulatio bonae conscientiae apud Deum per resurrectionem Jesu Christi, et hoc Baptisma est quid sanctum et spirituale, scilicet Baptisma spiritus et ignis, per quod consepulti sumus Christo, ut a peccatis abluti et purgati, novam vitam ambulemus ». Ex quibus patet, ex istorum sententia Baptismum non esse nisi solam cordis ablutionem, munditiem ab omni inquinamento ac novae vitae principium. Barclajus omnes probationes suas ex Fausto Socino depromit. Cfr. Moehler, *Symbol.* tom. II, § LXVIII.

renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Quibus verbis tum externa corporis per aquam ablutio tum interna animae nativitas per Spiritum S. significatur. Sed, ceteris omissis, ne in re tam aperta nimii simus germanum Christi verborum sensum ostendimus ex iis, quae habentur, Act. VIII. 36. et seqq. ubi, cum Philippus Eunuchum reginae Candacis de fide christiana edocuisset, *Venerunt ad quamdam aquam, et ait Eunuchus: ecce aqua, quid prohibet me baptizari? . . . Et descenderunt uterque in aquam, Philippus et Eunuchus, et baptizavit eum.* Ibid. X. 47. cum repente Spiritus Sanctus descendisset in eos, qui Petrum audiebant, *respondit Petrus: numquid aquam? Quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et nos?*

9. Non alium propterea Baptismum agnovit ecclesia nisi per aquam administratum; cujus fidei et praxis testes sunt patres omnes, quoties de Baptismo loquuntur. Quare interrogat s. Augustinus: *Quid est Baptismus Christi? Lavacrum aquae in verbo. Tolle aquam, non est Baptismus; tolle verbum, non est Baptismus* (1). Testes pariter sunt, quotquot supersunt rituales et pontificales libri Latinorum et Euchologia Orientalium ecclesiarum, uti erudite ostendit Renaudotius, tom. V. *Perpetuitatis fidei* (2), ubi defendit jacobitas a criminatione de collato ab ipsis baptismo in igne, quod pariter praestitit Jos. Assemanus in *Bibliotheca orientali* (3).

DIFFICULTATES

10. I. Obj. Perperam catholici exteriorem Baptismum adstruunt ex aqua, cum exploratum sit, 1. aquae vocem passim metaphorice usurpari, ut Joan. IV. 13; VII.

(1) *Tract.* XV. *in Joan.* n 4.
(2) Liv. II, ch. IV.
(3) Tom. II, diss. I, *de Monophysitis*, § V.

37. et seq. ; prout et metaphorice pariter baptismi nomen sumitur, I. Cor. X. 2 ; Marci X. 38 et alibi. 2. Hinc Joan. Baptista Matth. III. 11 : *Ego quidem*, clamabat, *baptizo vos in aqua .... Ipse baptizabit vos in Spiritu Sancto etigni.* Quibus verbis Baptisma suum cum Christi Baptismo contulit, ita ut suum in aqua constitutum esse significaverit, Christi vero Baptisma in charitatis igne, qui per virtutes flammescere debet. Quod et ipse Christus visus est explicasse dicens, Act. I. 5 : *Joannes quidem baptizavit aqua; vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies.* Totus igitur christianorum Baptismus in exteriori sanctitate consistit et in interiori Spiritus Sancti illustratione ; uti 3. docebat Petrus I. Epist. III. 21 : *Salvos facit Baptisma, non carnis depositio sordium sed conscientiae bonae interrogatio in Deum.* Nec aliter docuit Paulus, qui, Hebr. IX. 10. exterius Baptisma inter imperfectas recenset Veteris Testamenti ceremonias ; atque Tit. III. 5. 6. scribit : *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos.* Ubi non aliud lavacrum Apostolus admittit quam Spiritus Sancti effusionem ; qui praeterea Rom. VI, 4. hoc elogio Baptisma nostrum insignivit : *Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus.* Porro mors et resurrectio christiani hominis metaphoricae tantummodo sunt ; itaque metaphoricus esse tantum debet mysticus scilicet et interior Baptismus ; quod et Augustinus vidit, cum, *Tract. XI in Joan.* illa Christi verba : *Nisi quis renatus*, etc. non carnaliter, sed spiritualiter esse intelligenda, contendit. Ergo.

11. Resp. *Neg. antec.* Ad 1. prob. *D.* Aquae et baptismi voces interdum in Scriptura methaphorice usur-

pantur, *C.* semper et in casu nostro *N.* Igitur ex subjecta materia, ex collatione cum reliquis textibus parallelis, atque ex sensu traditionali et praxi dignosci debet juxta exegeseos canones, quando litteraliter, quando metaphorice voces a scriptoribus adhibeantur.

12. Ad 2. *D.* Ad patefaciendam diversam vim et efficaciam inter Baptisma suum et Baptismum Christi, *C.* ad excludendam aquam a Baptismo Christi *N.* Sic enim verba Praecursoris et Christi ipsius universa intellexit antiquitas (1).

13. Ad 3. seu sequentes omnes probatt. *D.* Ad commendandos interiores christiani Baptismi effectus, *C.* ad exteriorem ablutionem removendam *N.* Nam s. Petrus significat, materialem ablutionem non sufficere, si desint interiores dispositiones (2). S. Paulus in Ep. ad Tit. pariter extollit efficaciam Baptismi, per quem regenerati ac renovati sumus gratiae sanctificantis collatione; in Epistola ad Rom. alludit ad ritum conferendi Baptisma per immersionem, quo ritu significari affirmat spiritualem mortem et resurrectionem, quas baptizatus vi ipsius lavacri consequitur (3). S. Augustinus excludit carnalem Nicodemi interpretationem (4). Colligimus interea ex adversariorum proposita argumentatione, quo ho-

(1) Cf. Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 21. Recentiores critici in diversas abierunt sententias circa hunc Baptismum *in Spiritu Sancto et igni.* Has collegit et expendit doctus P. Cast Innoc. Ansaldi Ord. Praed. *De Baptismate in Spiritu S. et igni*, Mediol. 1752, in 4. Ceteris porro sententiis refutatis, Ansaldi suam adjecit ac propugnavit, quae est de donis prodigiosis tanquam novi templi ornamentis a Messia proferendis juxta receptam apud Hebraeos traditionem. Clem. Biagi ex Ord. Camald. in notis, quas apposuit in sua versione *Dictionarii theol.* Bergier, ad vocem *Battesimo*, aliam interpretationem adscivit, ac verba illa: *Et igni*, contendit significare poenarum comminationem in incredulos. Cfr. loc. cit.

(2) Alii paulo aliter haec Petri verba exponunt, de efficacia nempe Baptismi, qui non in depositione carnis sordium consistit, sed in depositione sordium ipsius animi. Cfr. Cornelius a Lapide in hunc loc.

(3) Cfr. Bernard. a Pic.

(4) Satis est oculos conjicere in loc. cit. ut ejus mens apertissime dignoscatur; ibi enim tradit, Nicodemum intellexisse Christum de generatione carnali; nec opus est in medium proferre verba ipsius.

mines ducant, seposita ecclesiae auctoritate, innovandi furor atque libido juxta protestantium principium de spiritu privato.

14. II. Obj. 1. Nicodemus, Joan. III. a Christo redarguitur, quod, cum esset magister in Israël, hoc ignoraret; jam vero, si Christus voluisset eum docere quod aqua materialis vim divinitus habeat animam abluendi, non potuisset Nicodemus non intelligere, cum hic ritus symbolicus usitatissimus esset apud Judaeos, imo et apud ipsos ethnicos, ad interiorem munditiem significandam (1); ergo voluit rem prorsus novam et inusitatam Christus Nicodemo insinuare, Baptismum scilicet spiritualem ac mysticum. 2. Hoc ipsum eruitur ex conjunctione aquae et Spiritus Sancti; certum enim est, nos non baptizari in Spiritu Sancto, neque ex ipso renasci, nisi sensu spirituali; igitur nonnisi spirituali quoque sensu dicimur ex aqua renasci.

15. Resp. ad 1. *D.* Redarguitur Nicodemus a Christo, quod de carnali, non vero de spirituali regeneratione Christum locutum fuisse existimarit, uti plures et figurae et vaticinia in V. T. pronunciata innuebant, *C.* aliter *N.* Id patet ex contextu. Imo hoc ipso, quod ritus ille symbolicus in usu esset apud Hebraeos ad significandam interiorem animae munditiem, facilius debuisset Nicodemus mentem assequi divini Praeceptoris. Illud vero novum, quod intulit Christus auribus Nicodemi, erat vis sanctificationis producendae, et non solum significandae, quam Christus eidem patefecit assequendam ex suo Baptismate, cujus necessitatem propterea ei inculcavit (2).

(1) Cfr. Huetius, *Alnetan. Quaestion.* lib. II. cap. XX, §. 2. Cfr. etiam J. A. Danzii, Diss. *De Baptismo Proselytorum judaico, ad illustrandum Bapt. Joannis*; item ejusdem *Antiquitas Baptismi initiationis Israëlitarum vindicata*, in Meuschenii *Novo Test e Talmude illustrato*, pag. 235-305.

(2) Cfr. Maldonat. in hunc loc. Cfr. insuper Christiani Knappii *Commentatio in colloquium Christi cum*

16. Ad 2. *N.* Christus enim aquam et Spiritum Sanctum conjunxit, ut significaret, materiali atque exteriori aquae ablutioni adjectam esse interiorem Spiritus Sancti gratiam ad producendam regenerationem, de qua loquebatur, cum aqua sola id minime efficere possit; prout semper intellexit ecclesia.

17. III. Obj. Saltem non desunt exempla, ex quibus constet, in necessitatis casu posse in alia materia praeter aquam conferri Baptisma. 1. Joan. Moschus ac Nicephorus tradunt, Judaeum morti proximum defectu aquae per arenam superinfusam baptizatum esse et sanitatem inde recuperasse (1). 2. Stephanus II ratum habuit baptisma in vino collatum infanti, qui vita periclitabatur; prout pariter ratum longe ante jam declaraverat ejusmodi Baptisma Siricius, 3. et optime quidem, cum interior animi ablutio tam per aquae quam per alterius cujuscumque liquoris lavacrum significari possit. Ergo.

18. Resp. *Neg. antec.* Ad 1. prob. *Neg.* Illud enim Baptisma, iisdem referentibus scriptoribus, invalidum judicatum est a s. Dionysio antistite, ac propterea denuo collatum in aqua fuit. Quod si Judaeus ille sanitatem recuperavit, id consecutus est ratione fidei et desiderii Baptismi, quo flagrabat.

19. Ad 2. *D.* Cujus tamen responsum tanquam suppositium aut saltem mendosum a pluribus criticis habetur, *C.* in hypothesi quod sincerum et authenticum esset, *subdist.* Excusavit pontifex Stephanus sacerdotis ba-

Nicodemo de natura atque usu disciplinae suae, Joan. III, 1-21, in opere: *Scripta varii argumenti*, tom. 1, edit. 2, Halis Saxon. 1823, pag. 181 et seqq. Plura in ea scitu digna reperiuntur, quibus auctor ostendit, agi in citatis Christi verbis de vero externo Baptismate in aqua, ejusque evincit necessitatem. Non tamen absque delectu hoc opusculum lustrari debet; etenim hinc inde nonnulla in eo habentur, quae rationalismum sapiunt, prout usuvenit in omnibus fere scriptis protestantium recentiorum.

(1) Jo. Moschus in *Prato spirituali*, cap. 176, in *Biblioth. Patrum* De la Bigne, tom. II, pag. 614; Niceph. *Hist.* lib. III, cap. 37.

ptizantis ignorantiam, *C.* approbavit Baptisma *N.* (1). Sic etiam ut suppositititium rejicitur decretum Siricii, utpote nullo idoneo testimonio firmatum; illud enim omnium primus protulit Theodorus Cantuariensis in suo *Poenitentiali*; porro Theodorus tribus circiter seculis a Siricio distat. Quanquam dubitant etiam docti viri, utrum hoc Poenitentiale Theodori sit.

20. Ad 3. *D.* Si talis praeterea fuisset Christi voluntas, a qua id unice pendet, *C.* secus, *Tr.* De illa porro constat ex sensu ecclesiae traditionali et praxi (2).

(1) Hoc responsum, quod est n. XI, ac perhibetur datum a Stephano II vel, ut alii contendunt, a Stephano III in Carisiaco villa, Britanniae monasterio, quodque omnium primus vulgavit Sirmondus, *Concil. Antiqua Galliae*, Lutet. Paris. 1629. tom. II, pag. 16, ita se habet: « Si in vino quis, propterea quod aquam non inveniebat, omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla ei exinde adscribitur culpa. Infantes sic permaneant in ipso baptismo. Nam, si aqua adfuit praesens, ille presbyter excommunicetur, et poenitentiae submittatur, quia contra canonum sententiam agere praesumpsit ». Circa hoc responsum diversa sunt criticorum judicia 1. Alii, ut Natalis Alex. *Hist. eccl.* sec. VIII, cap. I, art. 6, putant, esse corruptum. 2. Alii, ut Labbaeus, censent verba, quae ibid. leguntur et difficultatem faciunt: *Infantes sic permaneant in ipso baptismo*, esse glossema, e margine in textum temere intrusum. At hae sunt merae conjecturae, quae in nullo codice fundantur, et praeterea ex decreto Siricii, in quo eadem pene verba occurrunt, refelluntur. 3. Alii putant, haec responsa non esse data a Stephano Papa, sed a Stephano, episcopo Tornacensi, qui sub finem sec. IX floruit; at hoc etiam sine fundamento et sine testibus adstruitur. 4. Demum Ant. Jos. Binterim in opere germanico, cui tit. fecit: *Praecipua monumenta Ecclesiae christiano-catholicae ex primo, medio et novissimo aevo*, Mogunt. 1825, tanquam spuriam rejicit totam hanc responsionum collectionem, atque a monachis contendit esse confictam, pluribusque argumentis intrinsecis et extrinsecis in medium adductis adnititur id evincere, quae hic recensere non vacat; et concludit. « Neque Stephanus, neque Siricius baptisma in vino vel in ipso extremae necessitatis casu approbarunt ». Cfr. idem auctor, tom. II, p. I, § 2, pag. 10 et seqq.

(2) Atque hic juverit specimen exhibere pessimae fidei, qua laborant, aut turpis ignorantiae, in qua versantur plures protestantes circa doctrinam et praxim ecclesiae catholicae. Refert enim Hugg in *Controversiis cum Breckenridge*, alias cit. *Controv.* VII, pag. 72, se interfuisse in statibus foederatis Americae cuidam congressui generali, in quo episcopi (protestantes) discutiebant quaestionem, utrum validus sit Baptismus collatus a sacerdote catholico. Satis difficilis visa ipsis est haec quaestio. Hinc quosdam legarunt, ut eam mature perpenderent. Qui in conventu frequenti retulerunt invalidum esse hujusmodi Baptisma ob has duas praecipuas rationes: 1. Eo quod a catholicis administretur infantibus Baptisma lin-

PROPOSITIO II.

Vera est de Baptismi Sacramento doctrina vigens in Ecclesia Romana, quae tenet, illum aeque valere sive per immersionem sive per infusionem aut aspersionem conferatur

21. Hac ratione concepta propositio de fide est, cum ab aliquot seculis in ecclesia Romana conferatur Baptisma per infusionem, atque in Rituali Romano a s. Pio V. edito utraque ratio baptizandi juxta uniuscujusque ecclesiae consuetudinem sive per immersionem sive per infusionem aut etiam per aspersionem probetur; insuper a conc. Trid. editus hic canon III. de baptismo est: *Si quis dixerit, in Ecclesia Romana, quae omnium Ecclesiarum mater est et magistra, non esse veram de baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit.*

22. Ad hoc porro fidei dogma tuendum, satis est nobis ostendere, modum Baptismi conferendi non spectare ad sacramenti essentiam sive substantiam, sed ad meram disciplinam, quae propterea ecclesiae potestati subest. Id autem facili ratione evincimus. Illud enim ad sacramenti substantiam non pertinet, sine quo sacramentum consistere potest, atque ut tale quovis tempore habitum est; atqui ejusmodi est Baptisma sine immersione, sed sola aut infusione aut aspersione administratum. Ergo.

23. Jam vero, licet Baptisma sive per unam sive per trinam immersionem communiter obtinuerit in ecclesia usque ad s. Thomae aetatem, qui propterea scribebat, *tutius* esse *baptizare per modum immersionis*, *quia hoc habet communior usus* (1), nunquam tamen

gua *latina* (quam profecto infantes non intelligunt): 2, quia ab ipsis baptizatur in *oleo*. Risum tencatis amici!

(1) Part. 3, quaest. 66, art. 7.

dixerit, *Baptismum Joannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi*, *anathema sit.* Verum cum hic error jamdiu a nobis praeoccupatus fuerit, sive cum adstruximus sacramenta Novae Legis gratiam producere ex opere operato; sive cum ostendimus, sacramenta Veteris et Novae Legis minime esse inter se paria; sive demum cum animadvertimus, Tridentinorum patrum definitionem eos ferire, qui ideo paria faciebant haec omnia sacramenta, ut de'raherent vi sacramentorum Novae Legis, non autem eos, qui tribuunt aliquam efficaciam sacramentis Legis Veteris, supervacaneum ducimus, peculiarem instituere disputationem de praestantia Baptismi Christi prae Baptismo Joannis. Huic siquidem controversiae satis est eadem aptare principia, ut ejus resolutio habeatur (1).

(1) Patres unanimiter agnoscunt discrimen inter Baptisma Joannis et Baptisma Christi quoad vim et efficaciam, quorum longum esset catalogum exhibere. Eorum testimonia profert Bellarminus, lib *De Baptismo*, cap. 21, § 12 et seqq. Calvinus ipse non diffitetur, patres diversam vim agnovisse in utroque Baptismate; sed more suo Patrum auctoritatem contemnit. Scribit enim, *Instit.* lib. IV, cap. 15, § 7: « Neminem perturbet, quod alterum ab altero discernere Veteres contendunt, quorum non tanti esse nobis debet calculus, ut Scripturae certitudinem quatefaciat. Quis enim Chrysostomo potius auscultet neganti in Joannis Baptismo comprehensam fuisse peccatorum remissionem, quam Lucae contra asserenti? . . . Nec recipienda est illa Augustini argutia, in spe dimissa fuisse peccata Baptismo Joannis, Christi Baptismo reipsa dimitti ». Verum, ut animadvertit Bellarminus, hic non agitur, utrum potius Lucae quam Chrysostomo aut Augustino auscultandum sit; sed utrum melius s. Lucam intellexerint s. Joan. Chrysostomus et s. Augustinus quam Calvinus. Si qui patres visi sunt aliquam efficaciam tribuisse baptismo Joannis, ut s. Basilius et s. Cyrillus Hierosolymitanus aliique, hi aut de virtute poenitentiae, ad quam excitabat Baptisma Joannis, locuti esse dicendi sunt, aut adhibenda responsio Estii, qui *In* IV *lib. Sent.* d. 2, § 4, haec scribit: « Non videtur negandum, quin ea quorundam Veterum sententia fuerit, per Joannis Baptismum datam fuisse remissionem peccatorum; sed ii omnes tamen Baptismo Christi plus aliquid tribuunt, nempe quandam gratiae excellentiam, quam non tribuunt Baptismo Joannis; quomodo et de circumcisione cum Baptismo collata dicere liceat. Et fortasse propter hujusmodi quasdam Veterum sententias noluit synodus Tridentina definire, Baptismo Joannis nullam adfuisse vim remissionis peccatorum; sed generaliter tantum sub anathemate statuit, ipsum non eandem habuisse vim cum Baptismo Christi. Qua in re plane Veteres omnes inveniuntur consentire ». Eadem ferme habet Toutteus in dissert. III, *De doctrina s. Cyrilli Hierosol.* cap.

4. His itaque omissis, operae pretium est agere de natura hujus sacramenti, materia nempe et forma, deque ipsius ministro, subjecto, necessitate et effectibus, ea tamen lege, ut, quae aut minus necessaria sunt, aut vix in controversiam veniunt, levi calamo, cetera, quae nunc maxime agitantur, data opera prosequamur. Aliquot more nostro his adjiciemus scholia ad nonnullorum illustrationem.

CAPUT I.

DE MATERIA BAPTISMI

5. Duplex a theologis distinguitur Baptismi materia, *remota* et *proxima*. Remota est aqua, proxima ablutio. De utraque disserendum. Etenim dimissis antiquis haereticis, quorum alii omnem omnino materiam rejecerunt, ut seleuciani et herminiani, manichaei eorumque soboles pauliciani, alii vero baptismum sanguinis aquae baptismati suffecerunt, ut suffecisse *flagellantes* perhibentur; recentiores novatores non pauci, duce Luthero, censent, aptam baptismi materiam esse *quidquid balnei loco esse potest* (1). Sociniani autem aliique cum ipsis non aliam aquam ad baptismum admittunt nisi metaphoricam (2).

8, n. 60 et seqq. ubi ipse cfr.; erudite enim de hoc argumente pertractat.

(1) In *Colloquiis symposiacis*, cap. 17, apud Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 2, qui et aliorum errores recenset. Incaute tamen secutus est Bernardum Lutzemburgensem asserentem, jacobitas non baptizare in aqua, sed in igne. Ast de hoc postea.

(2) Sociniani hunc errorem hauserunt ex Calvino, qui passim inculcat, aquam in Scripturis, cum sermo est de Baptismo, non *proprie*, sed *metaphorice* accipiendam esse. Sed ulterius progressi sociniani, Baptismum ipsum metaphorice explicandum esse, contendunt. Hos secuti sunt methodistae. Hunc errorem propugnarunt in Aglia Willelmus Dell et Benjam. Holme; prior in op. cui tit. *Doctrina baptismatum ab antiquis et recentibus corruptionibus expurgata*; posterior in opusc. quod inscribitur: *Invitatio seria ad omnes, an Spiritum Christi in seipsis agnoscant.* Quakeri pariter nul-

sio nocere potest; atque ut averteretur periculum, ne infantes manibus ministri delapsi in profundum baptisterii suffocarentur, quod non semel contigit; neve aquae fontis baptismalis foedarentur, quod malo omine habebatur, ut in ablutione Constantini Copronymi observatum est (1), et sic non absque gravi labore renovanda aqua esset, quae satis prolixa benedictione consecratur. 3. Ut consuleretur pudicitiae mulierum post abolitum diaconissarum ministerium (2). 4. Ad tollenda incommoda, quae in regionibus septentrionalibus praesertim habentur in collatione baptismi per immersionem algentibus aquis. Ceterum in nonnullis adhuc latinis ecclesiis Baptisma per trinam immersionem confertur, ut e. g. in Mediolanensi.

DIFFICULTATES

31. Obj. 1. S. Paulus asserit Rom. VI. 4. nos consepultos esse cum Christo per baptismum, cujus *sepulturam triduanam*, inquit s. Leo M., *imitatur trina demersio* (3). 2. Patres praeterea docent, immersionis ritum oriri ex traditione apostolorum et Christi praecepto. 3. Poenae proinde statutae fuerunt contra eos, qui semel immergebant. 4. Atque hujusmodi ablutionem apud eunomianos usitatam patres concilii Constantinopolitani I. irritam declararunt (4); prout postea pariter eandem irritam pronunciavit esse apud bonosiacos Gregorius II. 5. Cornelius item Pontifex perinde ac Magnus dubitarunt de Baptismate per infusionem dato. Ergo.

32. Resp. ad, 1. *D.* Per Baptisma quavis ratione col-

(1) Cfr. Theophanis *Chronographia*, edit. Combefisii, Paris.1655, ad annum 711, pag. 335.

(2) Qua ratione olim mulierum pudicitiae consultum esset, dum baptizarentur, cfr. Martenius, Vicecomes, Binghamus locis citt.

(3) *Epist.* XVIII, *ad universos episcopos per Siciliam constitutos*, cap. 3, edit. Ballerin.

(4) Horum omnium patrum et conciliorum auctoritates collectas invenies in nota Guillielmi Beveregii *ad can. L. Apostolic.* de quo infra; apud Cotelerium, *Patrum apostolic.* tom. I, pag. 8.

latum, *C.* sola immersione, *subdist.* Expressiori significatione, *C.* substantiali *N.* Et hoc sensu exponi debent verba s. Leonis M. qui alludit, quemadmodum etiam Apostolus, ad ritum, qui tunc temporis obtinebat.

33. Ad 2. *D.* Patres docent immersionis ritum ex traditione descendere apostolica, at ecclesiastica et disciplinari, *C.* divina et dogmatica, ideoque nulli mutationi ac varietati obnoxia *N.* Alioquin Baptisma clinicorum non probassent.

34. Sic etiam docuerunt profluere hunc ritum ex praecepto Christi, *D.* late sumpto, quale nempe profluere censetur ex Baptismo ab ipso in Jordane per immersionem suscepto, *C.* stricte sumpto ac rigososo *N.* Alias nunquam passi essent aliquam fieri exceptionem; non omnia autem quae Christus gessit, vim praecepti obtinent, ut ex aliis multis constat.

35. Ad 3. *D.* Poenae statutae sunt, eo quod tales recederent a recepta tunc temporis disciplina, quod privato homini, seposito necessitatis casu, non licet, *C.* eo quod invalidum censeretur ejusmodi Baptisma *N.* Et hinc responsio patet ad ea, quae etiam opponi solent ex can. IV. Apostolico, quo depositionis poena infligitur episcopis et presbyteris, qui vel ex negligentia vel ex contemptu recedebant ab ecclesiastico more conferendi Baptismum per trinam immersionem (1).

36. Ad 4. *D.* Eo quod praeterea peccarent eunomiani circa formam, *C.* ob unicam praecise immersionem, vel *N.* vel *subdist.* Utpote illicitam pro ea aetate ac propter haereticum principium eunomianorum, ex quo profluebat haec illorum ablutio, *C.* utpote invalidam *N.* Cum enim eunomiani ac bonosiaci perverse de Trinitate crederent, corrupta propterea ab iis est Baptismi for-

(1) Cfr. Guill. Bevereg. loc. cit.

ma ; hinc tincti iterum ab ecclesia sunt, qui fuerant ab his haereticis baptizati.

37. Ad 5. *D.* Dubitavit Cornelius de baptismi effectu propter malam Novatiani dispositionem, *C.* de substantia Baptismi *N.* prout jam notaverat eruditus Valesius (1); quod pariter de omnibus in lecto decumbentibus, et Baptismum efflagitantibus ob metum mortis imminentis, dubitandum esse generatim observavit synodus Neocaesariensis (2). Atque ob hanc prudentem suspicionem factum est, ut irregulares haberentur in mortis articulo baptizati. Quod si Magnus dubitavit de valore Baptismi per infusionem collati, ejus dubium excussit s. Cyprianus (3); imo omne dubium sustulit ecclesia universa, quae semper ejusmodi baptisma ratum habuit, ut constat ex dictis (4).

CAPUT II.

DE BAPTISMI FORMA

38. Evangelicam baptismi formam vitiarunt gnostici, valentiniani, montanistae aliqui, sabelliani, priscillianistae aliique, de quibus haeresiographi late disserunt (5). Zwingliani, calvinistae, sociniani formam quidem catholicae ecclesiae retinent, ita tamen ut eam minime ne-

(1) In lib. VI. *Hist. eccl. Eusebii* cap. XLII.

(2) Can. XII. Cujus haec verba sunt: « Si quis aegrotans fuerit baptizatus, non potest in presbyterum evehi. Fides enim ejus non est ex instituto, sed ex necessitate. Nisi forte propter consequens ejus studium et fidem, hominumque raritatem ». Cfr. in hunc canon. Beveregii annotatio. Vid. etiam circa hoc clinicorum Baptisma s. Joan. Chrysostomus, *Hom.* LX, *ad Catechum.*

(3) *Epist.* LXXVI. Ubi non solum ejusmodi Baptismum plenum ac legitimum esse censet, sed praeterea clinicos nihilo inferiores esse ait iis, qui sani Baptismum in ecclesia susceperunt. Hoc ipsum confirmat auctoritate Scripturarum. Haud ignoro, a nonnullis tum hanc tum alias epistolas s. Cypriani inter spuria aut saltem dubia ejus scripta rejici; at perperam, ut postea dicemus. Interim cfr. in eandem Ep. notae Stephani Baluzii.

(4) Cfr. S. Th. p.3, q. 56, art.7.

(5) Cfr. Bingham, lib. XI, cap.3.

cessariam censeant; cum ex eorum systemate Baptismi virtus, perinde ac aliorum sacramentorum, ex sola fide pendeat (1). Ex catholicis haud pauci theologi atque scriptores ecclesiastici recensentur, qui putant, ab apostolis ex quadam dispensatione administratum fuisse baptisma in nomine Jesu tantum, imo ejusmodi ablutionem ratam habuisse nonnullos patres; nec desunt qui valuisse ejusmodi baptisma collatum in *uno Christi nomine* quovis tempore arbitrentur (2). Controversia prior, quae dogmatica est, non debet permisceri cum posteriori quaestione, quae est tantum critica. Hanc propterea rejicientes ad scholia, quae inferius adjiciemus, illam in praesentia solum expendimus.

PROPOSITIO

Vera est de sacramento Baptismi doctrina in Eccleclesia Romana, quae tenet baptizandum esse sub distincta invocatione trium divinarum personarum

39. Hoc est de fide, ut constat ex adducto in sup. propos. can. III. conc. Tridentini, collato cum can. IV. quem inferius proferemus, in quo sub anathematis telo idem concilium ratum ac verum esse decernit Baptismum datum ad haereticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Forma igitur praescripta ab ecclesia Romana est: *Ego te baptizo in nomine Patris*, etc. Ab ea quoad substantiam non differt forma, quae in usu est in ecclesia Graeca: *Baptizatur*, βαπτίζεται, *servus Dei in nomine*, etc. (3). Eadem viget in ceteris ecclesiis orien-

(1) Sane Lutherus his omnibus praeivit, scribens in lib. *De captiv. Babylon.* de Baptismo: « Baptismum esse ratum quibuscumque verbis collatum, modo non in nomine hominis, sed in nomine Domini detur ». Cfr. Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. 3, num. 7.

(2) Cfr. Bellarm. loc. cit. n. 8.

(3) Non autem, ut nonnulli scribunt, βαπτιζέσθω, *baptizetur*. Cfr. Goarius, op. cit. pag. 335 et seqq.

talibus. Dum propterea defendimus formam, quae obtinet in ecclesia Romana, adstruimus pariter Baptismi formam ecclesiae universalis.

40. Veram porro esse ecclesiae Romanae doctrinam relate ad memoratam formam, patet 1. ex Christi verbis, Matth. cap. ult.: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti.*

41. Patet 2. ex unanimi patrum consensu, qui docent, nullum esse Baptisma, quod non constiterit invocatione trium personarum divinarum. Tertullianus, lib. *De Baptismo: Lex tinguendi*, scribit, *imposita est, et forma praescripta. Ite, inquit, docete nationes, tingentes eas in nomen Patris et Filii et Spiritus S.* (1). S. Cyprianus, *Ep. LXXIII, ad Jubaian.: Quando ipse Christus*, inquit, *baptizari jubeat in plena et adunata Trinitate* (2). S. Ambrosius, lib. *De Mysteriis: Nisi baptizatus fuerit* (catechumenus) *in nomine Patris et Filii et Spiritus S. remissionem non potest accipere peccatorum* (3). S. Basilius, lib. *De Spiritu S.: Sicut enim credimus in Patrem et Filium et Spiritum S., sic et baptizamur in nomine Patris*, etc. (4). Et hi pauci ex multis sufficiant (5).

42. Patet 3. ex perpetua constantique utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis praxi, de qua non solum constat ex synodis Arelatensi I. et Nicaena I; sed

ubi plura affert Graecorum officia s. Baptismatis; nec non Arcudius, *Concordia Ecclesiae orientalis et occidentalis*, cap. 8. Graecis orientales ecclesias reliquas assentiri in Baptismi forma ostendit Renaudotius, *Perpétuité de la foi*, tom. v, liv. II, chap. v.

(1) Cap. 13, edit. Rigalt.

(2) Edit. Maur. In quem locum cfr. not. Maurin. edit.

(3) Cap. 4.

(4) Cap. 12, Ὡς γὰρ πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱον καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὕτω καὶ βαπτιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, κ. τ. λ. Atque hic animadvertendum, s. Basilium data opera refellere eos, qui contendebant valere Baptisma collatum in nomine solius Christi.

(5) Reliqua testimonia cfr. apud Pamelium, *Annot.* 1, *in lib. Tertulliani de Baptismo.*

praeterea ex multiplici argumento, quod ex eadem praxi patres eruerunt ad confundendos sabellianos, arianos, macedonianos, eunomianos aliosque Trinitatis osores. Id ipsum conficitur ex omnibus utriusque ecclesiae euchologiis et rituatibus libris, aliisque monumentis allatis à Martenio ac Renaudotio. Ergo.

DIFFICULTATES

43. Obj. Si verba Christi: *Baptizantes in nomine*, etc. inducunt necessitatem ea proferendi in collatione Baptismi, etiam alia verba: *Euntes docete*, inducerent necessitatem proferendi inter docendum: *Ego vos doceo*; quod nemo dicet. 2. Adde, illud *in nomine* solum significare *in virtute et fide*. Hinc, 3. cum divinarum hypostaseon una sit substantia, ac per *circuminsessionem* una persona in altera sit, perinde erit, sive in unius sive in trium distincte personarum nomine Baptisma conferatur, aut etiam in nomine Trinitatis, ut nonnullis placuit (1). 4. Imo omnis omittitur forma in illa collatione Baptismi, quae a s. Ambrosio, seu auctore librorum *De Sacramentis*, lib. II. cap. VII, describitur. Prout etiam omittitur in *Libro Gelasiano* ex codicibus Thomasii et Colbertino (2). Ergo.

44. Resp. ad 1. *Neg.* In factis enim attendi debet ad voluntatem institutoris; porro voluntas Christi patefacta est ex praxi ecclesiae, quae ita intellexit verba Christi, ut ea sola exprimerentur, quibus ipsa utitur in administratione, alia vero non item. Idque merito, quia docendi actio satis ipsa per se innotescit absque additamento: *Ego te doceo*; actio autem tingendi, cum per

(1) Inter quos recensetur Cajetanus *In* III. *part. s. Th.* quaest. 66, art. 5; ubi etiam alias formas proponit et discutit.

(2) Cfr. apud Muratorium, in op. *Liturgia Romana vetus*, Venet. 1748, tom. 1, col. 570 et 596.

*

se indifferens sit ad plura denotanda, coarctari debuit ad actionem sacramentalem per invocationem ss. Trinitatis.

45. Ad 2. *Neg.* illud *in nomine* solam significare virtutem et fidem. Significat enim praeterea invocationem et appellationem trium divinarum personarum, quae gratiam largiuntur et sanctificationem efficiunt.

46. Ad 3. Resp. Esto, quod unaquaeque trium divinarum personarum, ratione identitatis naturae aut circuminsessionis, in altera sit; cum tamen Christus formam praescripserit in invocatione trium distincte personarum, atque ecclesia ita in praxim deduxerit, non absque gravi piaculo saltem nullitatis Sacramenti alia quaevis forma adhiberetur. Diversae formae a nonnullis scholasticis excogitatae, quamvis quoad sensum videantur convenire cum forma a Christo praescripta et ab eccleclesia usurpata, nulla ratione in praxi admitti possunt (1).

47. Ad 4. *Neg.* Etenim s. Ambrosius, seu auctor librorum *De Sacramentis*, prout observant Maurini editores, enumerat interrogationes mersionesque, non quo ordine, sed qua mente, quamve ad rem exhibendam fierent. Praemittebantur enim olim interrogationes, iisque absolutis inchoabantur mersiones cum apposita forma, ut patet tum ex omnibus liturgicis libris tum ex eodem ipso auctore qui nobis opponitur. Hic enim, ibid. lib. II. cap. V. n. 14. jam dixerat: *Coelestia verba, quae Christi sunt, quod baptizemus in nomine Patris et Filii et Spiritus S.*; et cap. VII. n. 22: *In uno autem nomine baptizari nos jussit* (Christus), *hoc est, in nomine Patris et Filii, et Spiritus S.* (2).

(1) Inani prorsus labore nonnulli scholastici diversas baptismi formas excogitarunt, ut deinceps inquirerent, utrum validum, an vero invalidum censendum sit Baptisma tali vel tali forma administratum. Etenim absque gravi piaculo nemini fas est a recepta in ecclesia forma recedere. Quod si id fiat, saltem sub conditione Baptisma esset iterandum. In his enim, ex quibus pendet aeterna salus, tutior omnino via teneri debet.

(2) Cfr. in objectum locum anno-

48. Eadem responsio aptari debet ad id, quod objicitur ex silentio *Libri Gelasiani*, cum eadem sit ratio; eo magis quod in eodem Sacramentario Gelasiano, juxta codices regium et Noviomensem, haec reperiatur forma pro Baptismo infirmorum: *Baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus S. ut habeas vitam aeternam* (1).

49. Atque hic obiter animadvertendum est, ejusmodi additiones: *ut habeas vitam aeternam*, vel, ut addunt Graeci: *Baptizatur servus Dei in nomine Patris, amen, et Filii, amen, et Spiritus S. amen. Nunc et semper et in secula seculorum, amen*, non attingere substantiam, ideoque non officere sacramenti valori.

CAPUT III.

DE MINISTRO BAPTISMI

50. Duplex quaestio institui potest circa Baptismi ministrum, ad validam scilicet et ad licitam hujus sacramenti administrationem. Ad ejus valorem non requiri in ministro fidem ac probitatem, suo loco ostendimus (2). Num vero praeterea ad Baptismum rite ac valide administrandum determinata ministrorum requiratur conditio, anceps videtur calvinianorum sententia. Interdum enim videntur Baptisma a laicis, feminis praesertim administratum tanquam invalidum rejicere; interdum vero tantum ut illicitum illud videntur respuere, quamvis in casu necessitatis ab illis conferretur. Quidquid porro de istorum haereticorum mente sentiendum sit, nostrum erit ostendere,

tatio editi. Maur. Perperam Chardon, *Histoire des Sacrements*, liv. I, sect. I, part. II, ch. V, contendit adversus laudatos editores, reipsa s. Ambrosium nullam Baptismi formam necessariam cit. loc. agnovisse. Hoc enim perinde est ac velle in meridiana luce caecutire. Atque hic quidem animadverto, hunc auctorem eruditum se exhibere, sed interdum etiam nimis liberum esse et novitates aucupantem.

(1) Cfr. apud Martên. loc. cit. art. XVIII, *Ordo* V.

(2) *Tract. de Sacram. in genere*, n. 123 et seqq.

posse in necessitatis casu a quocumque Baptismum conferri, ita ut ratus ac licitus haberi debeat.

51. Et haec quidem, cum urget, ut diximus, necessitas; extra hanc enim nequit Baptismus licite conferri nisi a proprio ejus ministro, qui potest esse *ordinarius* aut *extraordinarius*.

52. Quae ut planius intelligantur, ratio habenda est triplicis hujus Sacramenti administrationis, quae distinguitur in *solemnem*, *publicam* et *privatam*. *Solemnis* censetur ea, quae in solemnitatibus Paschatis et Pentecostes olim praecipue obtinebat (1); *publica* ea dicitur, qua passim in ecclesia Baptisma confertur suis ritibus ac ceremoniis; *privata* denique ea est, qua, gravi impellente necessitate, quovis loco ac tempore idem sacramentum administrari consuevit.

53. Itaque Baptismi *solemnis* minister proprius et ordinarius est episcopus; *publici* est sacerdos, delegatus

(1) Duos hos dies Paschatis et Pentecostes a primis ecclesiae seculis Baptismo solemniter conferendo consecratos fuisse, Tertullianus, lib. *De Baptismo*, cap. 19, diserte his verbis testatur: « Diem Baptismo solemniorem Pascha praestat . . . . Exinde Pentecoste ordinandis lavacris latissimum spatium est ». Qui mos ut illaesus servaretur, cum summi Pontifices Siricius, Leo, Gelasius, etc., tum concilia quamplurima operam dederunt; neque tamen efficere potuere, quominus identidem violaretur, ac Baptismus per diversas regiones in praecipuis festivitatibus solemniter conferretur. De natali Domini luculentum est s. Cregorii M. testimonium, lib. VIII, *Epist.* XXX, Indict. I, ad Eulogium scribentis: « In solemnitate autem Dominicae nativitatis, quae hac I Indictione transacta est, plus quam decem millia Angli ab eodem nuntiati sunt fratre et coëpiscopo nostro (Augustino) baptizati ». Eodem die Clodoveum Francorum regem regeneratum esse, memorat Avitus Viennensis episcopus, in epistola ad ipsummet regem. Eumque morem in Galliis usu receptum esse, liquet ex Gregorio Turon. lib. *De Gloria confess.* cap. 69 et 76, necnon *Hist. Francorum*, lib. VIII, cap. 9. Idem et de natali s. Joan. Baptistae die censendum esse, persuadet hic postremus Gregorii Turonensis locus. Plura sunt antiquorum testimonia pro Epiphaniorum die. Hac praesertim festivitate Siculi baptizari amabant; quod s. Leo M. *Epist.* XVIII, n. 2 et 9, improbat. S. Greg. Nyssen. ea ipsa die orationem ad baptizandos habuit. Morem eundem adstruunt s. Greg. Naz. *Orat.* XL, Joan. Moschus in *Prato spirit.* cap. 214 et Ratherius Veron. *Serm.* I *de quadrag.* Plura alia Cfr. apud Coustant, *Epist. Rom. Pontif.* in adnot. ad Epist. s. Siricii ad Himerium, col. 626.

vero et extraordinarius est diaconus ; *privati* denique quilibet esse potest, sive clericus, sive laicus, sive masculus, sive femina, nec non haereticus et infidelis.

54. Circa Baptismi solemnis et publici ministrum ordinarium et extraordinarium nulla nobis est controversia cum protestantibus ; quare in hoc tradendo doctrinae capite breves esse possumus ; non item vero in altero capite vindicando ob dissensionem calvinianorum, de qua modo diximus.

PROPOSITIO I.

Sacramenti Baptismatis ministri ordinarii sunt Episcopi et Presbyteri, extraordinarii vero et ex delegatione, Diaconi.

55. Est *certa* quoad singulas suas partes haec propositio. Ac primo quidem, episcopos ordinarios esse hujus sacramenti ministros, nunquam dubitatum fuit. Tales praeterea esse presbyteros, *subordinatos* tamen, constat ex Eugenio IV. qui in suo *Decreto* seu *Instructione pro Armenis*, aperte tradit : *Minister hujus sacramenti Baptismi est Sacerdos, cui ex officio competit baptizare* (1). Nititur autem haec doctrina sensu ecclesiae traditionali, quae semper illa Christi verba : *Euntes docete, baptizantes*, quod attinet ad collationem Baptismi, intellexit tam de episcopis quam de presbyteris. Sane *Constitutiones Apostolicae* permittunt baptizare *solos episcopos ac presbyteros, ministrantibus diaconis* (2). Sic Innocentius I. pro certo habet presbyteros baptizare, *seu extra episcopum, seu praesente episcopo* (3). Imo

(1) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 438.

(2) Lib. III, cap. II. Ἀλλ' ἢ μόνοις ἐπισκόποις, καὶ πρεσβυτέροις, ἐξυπηρετουμένων αὐτοῖς τῶν διακόνων. Cfr. apud Coteler. op. cit. cum notis appositis. Id ipsum constat ex *Can. Apostolic.* XLVII, XLVIII et L.

(3) *Epist.* XXV *ad Decent.* n. 6.

nititur doctrina haec apostolorum agendi ratione, ut colligitur ex Act. X. 48, ubi Petrus Cornelium ejusque familiares per alios baptizari jussit, atque ex I. Cor. I. 15 et seqq., ubi Apostolus profitetur, nonnisi paucos a se baptizatos esse, addens: *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare.* Quare, Act. XIX, idem Apostolus aliorum ministerio baptizavit duodecim Joannis discipulos, quibus postea ipse manus imposuit.

56. Quod si interdum nonnulli patres episcoporum facultatem exigere videntur, ut presbyteri tingere possint, vel de solemni Baptismi administratione intelligendi sunt (1), vel de servando ordine in ecclesiastica politia et recta regiminis forma, juxta quam par erat, ut, quum baptizantium episcoporum copia suppeteret, presbyteri ab eo munere se temperarent licet sui ordinis proprio; prout neque nunc temporis omnibus indiscriminatim presbyteris licet Baptisma conferre, sed solum ex parochi licentia; vel denique haec patres illi docuerunt ut commonefacerent, presbyteros non esse nisi ministros *subordinatos*, prout supra animadvertimus (2).

(1) Ita quidem *Catechismus Rom.* part. II, n. 22.

(2) In antiqua ecclesia rigidior disciplina viguisse videtur circa jus conferendi Baptisma, quod uni fere episcopo tribuebatur. Nam s. Ignatius, *Epist. ad Smyrn.* cap. 8, scribit: *Non licet sine episcopo, neque baptizare;* Tertull. lib. *De Bapt.* cap. XVII: *Dandi quidem* (Baptismi), inquit, *habet jus summus sacerdos, qui est episcopus, deinde presbyteri et diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate.* S. Hieronym. *Dial. adv. Lucif. Unde venit, ut sine episcopi jussione neque presbyter neque diaconus jus habeant baptizandi.* Quocirca, ubi episcopum abesse contingebat, Baptisma diebus Paschae et Pentecostes solemniter conferri consuetum omittebatur, ut pluribus ostendit cruditus Martene, *De antiq. Eccles. ritibus*, tom. I, lib. I, art. III. Cum igitur perhibentur presbyteri baptizare, *etiam praesente episcopo*, ut in *Epist.* X *S. Siricii*, cap. 4, subaudiendum est *et jubente*; sicut cum concilium Hispalense II, an. 619 celebratum, cap. 17, decernit: « Neque coram episcopo licere presbyteris in baptisterium introire, nec praesente Antistite infantem tingere », subintelligendum est: « nisi ipse jubeat ». Hac ratione facile componuntur et conciliantur illa decreta in speciem pugnantia, et antiquae disciplinae inveniuntur consentanea, ut advertit Coustant loc. cit. Ceterum, cum s. Ignatius loc. cit. addat, presbytero sine episcopo haud licere, *neque Agapen celebrare*, id est, eucharistiam conficere, ac apud omnes exploratum sit, presbyteris

57. Diaconos porro ministros esse extraordinarios ablutionis sacramentalis, constat ex Act. Apost. VIII, 38, ubi Philippus diaconus baptizasse perhibetur Eunuchum, et v. 12. baptizasse viros et mulieres. Jam vero eum id praestitisse ex apostolica delegatione, eruitur ex sensu totius antiquitatis, in qua diaconi exhibentur tantum ut ministri extraordinarii hujus sacramenti. *Diaconis enim nullum in ecclesiastico ordine sacramentum perficere conceditur; sed hoc dumtaxat, ut eorum, quae perficiuntur, ministri sint*, uti loquitur s. Epiphanius (1); et ante ipsum *Constitutiones Apost.* aperte ferunt: *Illos non baptizare* (2), scilicet ex munere proprie suo. Aliquando enim hoc sacramentum collatum ab iisdem fuisse aut conferri posse, quum *necessitas extrema compellat*, patet ex cap. *Diaconus* (3), quod ex epistola Gelasii ad episcopos Lucaniae depromptum est. Isthaec autem necessitas aestimabatur ex opportunitate Baptismi conferendi et absentia episcopi vel sacerdotis, ut ex concilio Illiberitano colligitur (4). Imo constat, in ecclesia Romana in Paschatis pervigilio diaconis antiquitus indultum fuisse baptizare, propter ingentem eorum multitudinem, qui ad Baptismum accedebant (5); quod pari-

jus ordinarium competere consecrandi eucharistiam, sic dubitari nequit, veteres, cum interdicunt ipsis baptizare sine licentia episcopi, minime adimere iisdem voluisse jus ordinarium baptizandi. Id unum propterea volunt, hoc jus, utpote subordinatum, non potuisse a presbyteris in praxim deduci absque episcopi jussione et facultate.

(1) Haeres. LXXIX, n. 4. edit. Petav. Καὶ γὰρ οὔτε διάκονοι ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει ἐπιστεύθησάν τι μυστηρίον ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελούμενα.

(2) Lib. VIII, cap. 28, ubi aperte dicitur: Διάκονος... οὐ βαπτίζει. *Diaconus ... non baptizat.*

(3) Distinct. XCIII, cap. 13, edit. Pithoei.

(4) Can. LXX, qui ita se habet: « Si quis Diaconus regens plebem, sine episcopo vel presbytero, aliquos baptizaverit, episcopus eos per benedictionem perficere debebit ». In quem canonum cf. Albaspinaeus et Card. de Aguirre, tom. I, *Collectionis maximae Conciliorum omnium Hispaniae.*

(5) Id patet ex *Epist.* X, *Siricii ad Episc. Gall.* cap. IV, n. 10; ubi haec leguntur: « Paschae tempore presbyter et diaconus per paraecias dare remissionem peccatorum (per Baptismum) et ministerium implere consueverunt, etiam praesente episcopo in fontem quoque ipsi descendunt ».

ter passim praestabant in diaconiis, in quibus ipsi plebem regebant, ut liquet ex cit. concilio Illiberitano. Hac ratione exponitur, quod in diaconorum ordinatione dicitur: *Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare et praedicare.* Quae verba significant quidem, diaconos vi propriae ordinationis idoneos effici, ut ad praedicandum ac baptizandum assumi seu deputari possint; sed non excludunt mandatum et delegationem prout autumat Cellotius (1), contendens inde, diaconis jus competere conferendi Baptismum *ex officio.* Apposite ostendit s. Thomas, diaconos praecise institutos esse, *ut ministerium adhibeant aliis majoribus* (ordinibus) *in sacramentorum exhibitione* (2).

58. Cum circa hanc propositionem nulla, ut diximus, sit nobis cum protestantibus controversia, ac, si quae oriantur difficultates in conciliatione veterum monumentorum, praeoccupatae jam fuerint, supervacaneum ducimus eas proponere.

PROPOSITIO II.

Necessitate cogente, a quocumque, sive masculo sive femina, imo et ab haeretico et infideli Baptismus valide ac licite administrari potest

59. Spectat haec propositio ad fidem, ut constat ex concilio Lateranensi IV. cap. *Firmiter*, ubi haec sancita sunt: *Sacramentum Baptismi, quod ad invocationem individuae Trinitatis ... consecratur in aqua, tam parvulis quam adultis in forma Ecclesiae a quocumque rite collatum, proficit ad salutem* (3). Clarius etiam id

(1) *De Hierarchia et Hierarchis*, lib. VI, cap. 13.

(2) Part. III, q. 67, art. 1. Sane in cit. epist. s. Siricii post adducta verba pergit s. Pontifex; « Diaconis vero nulla licentia (baptizandi) invenitur esse concessa ».

(3) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. VII, col. 17.

ipsum decretum est ab Eugenio IV. in *Instruct. Armenorum: In casu autem necessitatis*, inquit, *non solum sacerdos, vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier immo etiam paganus et haereticus baptizare potest* (1).

60. Sane quod ad laicos attinet, valide ac licite eos posse urgente necessitate Baptismum conferre, patet ex Tertulliano ita scribente: *Alioquin et laicis jus est* (2), nempe conferendi Baptismum, de quo hic loquitur; tum ex s. Hieronymo, qui id pro certo sumit dicens: *Baptizare, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis* (3); necnon ex s. Augustino, qui disserens de Baptismo a laicis collato: *Nulla*, inquit, *cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est; si autem necessitas urgeat, aut nullum aut veniale delictum est* (4). Demum, ceteris omissis, id ipsum constat ex concilio Illiberitano, quod jam statuerat, posse fidelem, si ecclesia in proximo non fuerit, peregrinantem catechumenum in necessitate infirmitatis positum baptizare (5). Nec pluribus opus est documentis, cum id aperte receptum fuisse ab ipsis ecclesiae incunabulis fateatur ipse Calvinus scribens: *Quod autem multis abhinc seculis, adeoque ab ipso fere Ecclesiae exordio usu receptum fuit, ut in periculo mortis laici baptizarent, si minister in tempore non adesset, non video, qua firma ratione defendi queat* (6). Ast defenditur perpetuo ipso ecclesiae usu.

61. Valide praeterea ac licite tum ab haereticis tum ab infidelibus baptisma, mortis periculo impendente, administrari posse, ab iisque peti ac suscipi, ex dictis colligi facile potest. De haereticis jam nullum dubium su-

(1) Ibid. loc. sup. cit.
(2) Lib. *De Baptismo*, cap. 17.
(3) In *Dial. cont. Lucif.* n. 9, edit. Vallars. tom. II, col. 282.
(4) *Contra epist. Parmen.* lib. II, cap. 13, n. 29.
(5) Can. XXXVIII, quem inferius integrum afferemus.
(6) *Inst.* lib. IV, cap. 15, § 20.

perest, et ab adversariis ipsis admittitur (1). Enim vero, ut alias ostendimus validum est Baptisma ab ipsis rite collatum; legitime igitur in necessitatis casu ab iisdem administrari potest, ac legitime per eorum ministerium suscipi; cum impellente necessitate quisque possit ac debeat optima, qua fieri potest, ratione propriae saluti prospicere.

62. Circa valorem Baptismi ab infidelibus collati licet anceps aliquando haeserit s. Augustinus, inclinavit tamen in partem affirmativam. Etenim, lib. II. *Contra epist. Parmeniani: Haec quidem*, inquit, *alia quaestio est, utrum et ab iis, qui nunquam fuerunt christiani, possit Baptismus dari; nec aliquid temere inde affirmandum est sine auctoritate tanti Concilii, quantum tantae rei sufficit* (2). Deinde vero, lib. VII. *De Baptismo*, scribit: Nequaquam se dubitaturum, *habere eos Baptismum, qui ubicumque et a quibuscumque illud verbis evangelicis consecratum sine sua simulatione et cum aliqua fide accepissent* (3). Re proinde melius eliquata jam a sec. IX. Nicolaus I. in *Responsione ad consulta Bulgarorum* affirmavit, valere Baptismum ab homine judaeo vel pagano collatum (4). Atque id demum, ut vidimus, sanxit concilium oecumenicum Lateran. IV, et postmodum Eugenius IV. Nullum propterea jam superest dubium circa hujusmodi lavacri valorem; nec videntur ipsi novatores de hoc amplius ambigere.

63. Sane veritas de valore Baptismi ab infideli collati est veluti corollarium alterius veritatis, de valore scilicet Baptismi ab haeretico administrati, ex qua tanquam ex suo germine seculorum decursu evoluta est. Ideo

(1) Nam ipse Calvinus, loc. cit. § 16, Baptismi ab haereticis collati valorem ex professo tuetur, ac reliqui reformati et protestantes admittunt.

(2) Cap. 13, n. 30.

(3) Cap. 53, n. 102.

(4) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. v, col. 383.

enim Baptisma datum ad haereticis valet, quia sacramentum est Christi, minister autem non est nisi instrumentum, quo Christus utitur, juxta splendidissimum Augustini principium: *Baptismus a quocumque ministretur, semper est Christi* (1). Haec porro ratio aeque militat pro Baptismo collato ab infideli, prout ab ecclesia declaratum est. Quod si tenet lavacrum ab infideli datum, hoc ipso colligitur, juxta ratiocinationem paulo ante institutam, licite posse compellente necessitate Baptismum ab eo peti, prout demonstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES

64. I. Obj. 1. Iis solis jus competit baptizandi, quibus a Christo jus datum est praedicandi, ut constat ex Matth. XXVIII; porro solis apostolis eorumque legitimis successoribus jus praedicandi tribuit Christus; ergo et baptizandi. 2. Hinc nusquam legimus in Scripturis, a laicis administratum esse Baptisma. 3. Quare nec s. Gregorius Nazianzenus nec s. Satyrus, licet in evidenti naufragii periculo constituti, existimarunt se potuisse a laicis tingi. 4. Aliter etiam poenitentia peti ab ipsis posset, quae post lapsum ejusdem est necessitatis ac ipsum Baptisma. 5. *Constitutiones apostolicae* interdicunt laicis usum conferendi Baptismum. 6. Cyprianus, Firmilianus, Basilius volebant baptizatos ab episcopis haereticis considerari *tanquam a laicis baptizatos*, id est, invalide juxta eorum principium (2). 7. S. Hieronymus, in *Dialogo adversus Lucifer.* concedit, a laico poenitente deponendum esse *sacerdotium laici*, seu Baptisma ab ariano episcopo, id est, in eorum hypothesi a laico receptum (3).

(1) Cfr. *Decret. Gratiani.* p. III, de *Consecrat.* dist. IV; ubi plura congeruntur in hanc rem s. Augustini testimonia.

(2) *Epist. s. Basil.* CLXXXVIII, *ad Amphiloch.* cap. I.

(3) Num. 4.

8. Quod si concilium Illiberitanum facultatem facit laico baptizandi in necessitatis casu, adjicit tamen : *Dummodo lavacrum suum integrum habeat, nec sit bigamus.* Ergo.

65. Resp. Ad 1. *D.* Publice et ex officio, *C.* privatim et necessitate cogente *N.* Nam privatim etiam laici alios docere possunt, prout id praestiterunt Aquila et Priscilla, ut legitur in Act. Apost. (1).

66. Ad 2. *Tr.* Ex traditione propterea, perinde ac plura alia doctrinae capita, talis est depromenda facultas. Ceterum non desunt, qui contendant, Ananiam, a quo baptizatus est Paulus, fuisse simplicem fidelem, nec non fratres illos, a quibus jussu Petri tinctus est Cornelius cum domo sua (2).

67. Ad 3. *D.* Quia non putarunt se in tali constitutos esse periculo Gregorius et Satyrus, ut licite possent a laicis petere Baptismum, *C.* quasi putaverint absolute non posse a laicis Baptismum administrari, vel *Trans.* (3) vel *N.*

(1) Cap. XVIII, 26 et seq.

(2) Perperam Turretinus, Loco XIX, *De Bapt.* § XII, evadere tentat, dum respondet, pro privatis habendos non esse, qui jussu et auctoritate apostolorum Baptismum administrarunt; perperam, inquam, cum ecclesia in pastorali officio eadem potestate fruatur, qua apostoli donati sunt tanquam ecclesiae pastores; si propterea juxta ipsum valide ac licite deputati ab apostolis Baptismum contulerunt, valide ac licite conferunt ii omnes, qui in necessitate constituti idem sacramentum conferunt, ecclesia probante, imo et praecipiente. Quamvis, si rectius loqui malimus, non ab ecclesia sed a Christo ipso hanc potestatem in ejusmodi casibus laici acceperunt; ecclesia solum interpres Christi voluntatis est.

(3) Tillemontius *Mémoires pour servir à l' Hist. ecclés.* tom. IX, pag. 327. et seq. censet, validitatem Baptismi per laicos collati tunc adhuc non satis notam fuisse Graecis, ac ne Latinis quidem omnibus. Hoc vero confirmat tum ex factis ss. Gregorii Nazianzeni ac Satyri, tum auctoritate s. Basilii loco a nobis superius cit. In hanc pariter sententiam concessit Henschenius in *Actis Sanct.* mens. Maii, tom. II, in annot. ad cap. II vitae s. Gregorii Nazianz. pag. 379. Cfr. etiam Chardon, *Hist. des Sacrements*, tom. I, pag. 332 et seq. qui ostendit, Graecos et Orientales sensim ac sine sensu ab ejusmodi rigore recessisse. Addo porro, non levia vestigia in antiquitate reperiri Baptismi a laicis administrati, quique ratus habitus sit. Etsi enim daremus, falsam esse historiam, quam Rufinus, et ex eo Sozomenus aliique re-

68. Ad 4. *D.* Si laici eadem potestate a Christo praediti essent circa poenitentiam ac circa Baptisma, *C.* si hac instructi non sunt *N.* In his tota ratio facti est voluntas facientis. Ex sensu porro ecclesiae traditionali constat, a laicis administrari posse Baptisma urgente necessitate, non autem sacramentum poenitentiae. Accedit, infantibus non aliter prospici posse quam per Baptismum; aliquod propterea intercedit discrimen inter utriusque sacramenti necessitatem.

69. Ad 5. *D.* Interdicunt *Constitutiones apostolicae* laicis usum administrationis Baptismi solemnis et publici, *C.* privati in necessitatis casu *Neg.* Id patet ex orationis serie, in qua agitur de muniis sacerdotalibus (1).

70. Ad 6. *D.* Laicis non christianis in ipsorum hypothesi, *Tr.* vel *C.* fidelibus *N.* Rebaptizantes uti haereticorum sic etiam a fortiori infidelium Baptisma rejiciebant (2).

71. Ad 7. *D.* Arguendo ab absurdo, ut dicitur, et ad hominem, *C.* ex propria sententia *N.* Contendit scilicet s. Doctor non esse deponendos ab episcopatu poeniten-

ferunt. Baptismatis a puerulo Athanasio collati; cum tamen hi historiographi ratum habitum fuisse ab Alexandro episcopo Alexandrino perhibeant ejusmodi lavacrum, secuti ipsi sunt in hac historia referenda sententiam in oriente receptam de valore hujus sacramenti per laicos collati. Id ipsum dicatur de facto, quod refert Joan. Moschus, Hebraei nempe arena superfusa a laicis baptizati; quod Baptisma ea tantum de causa improbatum est, quod non idonea materia fuerit datum, non autem ex defectu ministri, de quo nemo dubitavit, ut legentibus cap. 176 *Prati spiritualis* patebit. Miror propterea haec fugisse diligentiam Tillemontii.

(1) Sic enim legitur, *Const. Apost.* lib. III, cap. 10: « Sed nec laicis permittimus quamlibet sacerdotalium functionum usurpare, ut sacrificium, vel Baptisma, vel impositionem manus, vel benedictionem tum parvam tum magnam. Nec enim quisquam assumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo. Nam per impositionem manuum episcopi datur haec dignitas. Qui autem eam non habet sibi commissam, sed sibi illam rapuit, Oziae supplicium sustinebit ». Eadem fere leguntur lib. VIII, cap. 46, necnon lib. II, cap. 17. Ceterum de necessitate in toto hoc opere ne verbum quidem. Cfr. erudita adnot. 72 Cotelerii ad cap. 9, lib. III *Constit. apost.*

(2) Hunc esse sensum rebaptizantium, non obscure colligitur ex *Epist. Firmiliani.* pag. 149 et 150. edit. Maur. Refragatur tamen Petavius, loco mox citando disserens de s. Basilio.

tes, prout volebant luciferiani, eadem ratione, qua non deponuntur a Baptismo rite suscepto poenitentes laici (1).

72. Ad 8. *D.* Ut *liceat*, dignioribus praesentibus, *C.* ut *valeat N.* Ita passim doctiores canonistae obscurum hunc canonem exponunt. Petavius censet, reipsa ab his patribus nullum habitum esse Baptismum a bigamo collatum (2).

73. II. Obj. Invalidum, aut saltem illicitum erit censendum Baptisma a feminis administratum. Consentiunt enim veteres γυναικαβαπτισμὸν illegitimum esse. Tertullianus: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in ecclesia loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre* (3); mulieres propterea, quae tingere audebant, vocat *petulantes et procaces* (4). S. Epiphanius hac ipsa de causa reprehendit marcionitas et pepuzianos (5). Concilium Carthagin. IV. can. C. statuit: *Mulier baptizare non praesumat* (6). Perperam porro additur a Gratiano et Ma-

(1) Cfr. Vallarsius in hunc loc.

(2) In *animadv. ad expositionem fidei s. Epiph.* pag. 341. Cfr. tamen Card. de Aguirre in *Adnotat.* in hunc can. qui integer ita se habet: « Peregre navigantes, aut si ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate, ita ut, si supervixerit, ad episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit ». Jam vero doctus hic auctor verba illa: *Qui lavacrum suum integrum habet*, exponit de eo, qui gravi aliqua culpa post Baptismum non se inquinaverit, neque poenitentiam ullam subierit; prout jam pariter ea exposuerat Albaspinaeus. Ex his autem verbis intelligitur, concilium majoris tantum decentiae causa statuisse, ut conferendo Baptismo in necessitatis casu praeferatur agamus et culpa vacuus bigamo ac peccatori seu poenitenti. Actio enim baptizandi per se spectat ad officium sacerdotale; nil mirum proinde, si patres concilii Illiberitani in ejus ministro quamvis laico requisierint, quoad ejus fieri potuit, ut propius accederet ad disciplinam sacerdotalem. Quo refertur celebre illud Tertulliani effatum in lib. *De pudicitia*, de quo suo loco fusius agemus: « Ubi ecclesiastici ordinis non est consessus, et tinguis et offers, et sacerdos es tibi solus... Digamus offers, digamus tinguis? » Exploratum igitur est, in objecto canone non agi de Baptismi valore a poenitente aut bigamo collati.

(3) Lib. *De virginibus velandis*, cap. 9.

(4) *De Praescript.* cap. 41.

(5) *Haeresi.* XLII, cap. 4, edit. Petav.

(6) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. 1. col. 984.

gistrorum sententia : *nisi cogente necessitate* (1) ; quae clausula concilii non est. Ergo.

74. Resp. *Neg. ant.* Ad omnes vero adductas probb. respondeo, eas respicere Baptisma solemne aut publicum, quale nempe haeretici pepuziani, marcionitae et collyridiani feminis demandabant, perinde ac cetera munia sacerdotalia ; quod profecto nefas est. Hinc Tertullianus : *Ipsae mulieres haereticae*, inquiebat, *quam procaces! Quae audeant, docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan et tingere* (2). Ad concilium autem Carthaginiense speciatim quod attinet, ejus mens in citato canone liquet ex can. praecedente XCIX : *Mulier, quamvis docta et sancta, viros in conventu docere non praesumat;* videlicet ea vox *in conventu* subaudienda est in can. seq. : *Mulier baptizare non praesumat,* nempe ubi adsunt viri (3).

75. Addo haec aliaque ejusmodi argumenta, quae urget Turretinus, aeque, imo magis premere valorem et honestatem Baptismi ab haereticis administrati ; quem tamen ipse cum suis ut validum ac legitimum habet. In his siquidem attendendum est ad doctrinam et praxim ecclesiae.

76. III. Obj. Saltem juxta doctrinam patrum nullum erit Baptisma ab infideli collatum. Patres enim refellebant rebaptizantes ex principio, quod haeretici dare potuerint Baptismum, quem ipsi acceperant, nec per haeresim amiserant ; censebant igitur conferre illum non posse, qui eo careret. Ita Tertullianus, qui ideo evincit laicos in necessitate tingere posse, quia *quod ex aequo ac-*

(1) Gratianus in *Decreto*, p. III, *de consecr.* dist. IV, cap. *Mulier*, edit. cit. Magister Sent. lib. IV, d. VI.

(2) *De praescript.* loc. cit. Cfr. de Baptismo a muliere collato eruditus Cotelerius, in lib. III *Const. apostolic.* nota 72 ad cap. IX et n. 73 ad cap. 10.

(3) Haec interpretatio est s. Thomae, part. III, q. 67, art. 4. ad 1; ac alteri praeferenda videtur datae a Gratiano et Petro Lombardo ; quamvis et istorum expositionem ex sese veram exhibeat, imo et priorem supponat.

cipitur, *ex aequo dari potest* (1). Sic s. Hieronymus eidem principio innixus scribebat: *Ut enim accepit quis ita et dare potest* (2); qui propterea luciferianum alloquens: *Novam*, inquit, *rem asseris, ut christianus quisquam factus sit ab eo, qui non fuit christianus* (3). Quare in *Capitularibus* ab Angeliso et Benedicto levita collectis, lib. VIII, *praecipitur*, *ut qui a paganis baptizati sunt, denuo a sacerdotibus in nomine ss. Trinitatis baptizentur* (4); ibid. lib. VI: *Si quis presbyter ordinatus deprehenderit, se non esse baptizatum, baptizetur et ordinetur iterum, et omnes quos prius baptizavit* (5). Ergo.

77. Resp. *Trans.* vel *neg. antec.* Exploratum enim est, nondum aetate illa excitatam fuisse quaestionem de valore Baptismi dati ab infideli; hinc nullum documentum afferri potest ex patribus antiquioribus, quod directe aut faveat aut adversetur ejusmodi Baptismi valori. Dixi *directe;* siquidem veritas haec, ut innuimus, velut in germine continebatur in doctrina de valore Baptismi ab haereticis collati, qui ideo valet juxta patrum doctrinam, quia hujus sacramenti minister in nomine et auctoritate Christi agit. Haec enim praeter traditionem est ratio potissima ab ipsis adducta, ac praesertim a s. Augustino, prout superius vidimus, ut conficeretur validum esse haereticorum lavacrum. Haec autem ratio aeque militat pro valore Baptismi dati ab infideli, quia, spectata summa hujus sacramenti necessitate, Christus voluit, ut ministri qualitas seu conditio ejus valori minime obsisteret; quod progressu temporis ecclesia voluntatis ejus interpres declaravit. Rationes reliquae subsidiariae potius sunt quam decretoriae. Accedit, nondum tunc temporis satis eliquata controversia de valore Ba-

(1) *De Baptismo*, cap. XVII.
(2) *Dial. adversus luciferianos*, n. 9.
(3) Ibid. n. 12.
(4) Cap. 401.
(5) Cap. 94.

ptismi collati ab haereticis, nil mirum esse, si nonnulli inter patres visi sunt vel illum repudiare vel saltem dubitare, utrum valeret Baptismus a pagano administratus. Atque exinde patet responsio ad singula quae objecta sunt.

78. Ceterum s. Hieronymus in testimonio, quod ex n. 12 *Dialogi adversus Luciferianos* prolatum est, loquitur de eo, qui orthodoxus ab haeretico factus perhibetur, non autem de eo, qui simpliciter christianus effectus sit seu baptizatus, ut constat ex tota orationis serie, in qua sermo est de homine ab arianis tincto.

79. Capitularia ab Angeliso et Benedicto collecta juxta Natalem Alexandrum loquuntur in cit. locis de Baptismo, in quo neque servata fuerit forma, neque ecclesiae ritus. Haec sane videtur unica ratio conciliandi capitularia illa inter se. Nam ibid. lib. V. cap. VI. legitur: *Si quis baptizatus est a presbytero non baptizato, et Sancta Trinitas in ipso Baptismo invocata fuit, baptizatus est* (1).

CAPUT IV.

DE BAPTISMI SUBJECTO

80. Ex lutherano systemate de justificatione per solam fidem obtinenda intulit Storchius, anabaptistarum parens, rebaptizandos esse eos omnes, qui in infantia fuerant abluti, utpote fidei actualis incapaces (2). Servetus

(1) Cfr. Nat. Alexand. *Theol. dogm. et moral.* lib. II, cap. 5, prop. III; ubi eadem ratione exponit ceteros canones, qui huic doctrinae adversari videntur.

(2) Anabaptistae ex lutherano systemate progeniti sunt. Etenim, si juxta lutheranos sacramenta non sunt nisi instrumenta, quibus apprehenditur fides seu fiducia, per quam homines justificantur applicando sibi Christi justitiam, evidens est, infantibus, qui, utpote rationis usu destituti, incapaces sunt hujusmodi apprehensionis, frustra administrari sacramentum Baptismi, aut quodvis aliud sacramentum. Hoc corollarium juxta rigorosas dialecticae

pariter inficiatus est, infantes tingi posse. Sociniani paedobaptismum profane irrident: *Infantes*, inquit Smalcius, *recens natos, discipulos Christi fieri, tam est credibile quam psittacos et reliquas aves* (1). Arminiani socinianos sicut in pluribus aliis articulis sic et in isto sectantur, ut constat ex Episcopio, Curcellaeo atque Limborchio (2).

81. Erasmus contendit, interrogandos esse pueros, cum ad annum discretionis pervenerint, *ratum ne habeant, quod susceptores illorum nomine polliciti sunt in Baptismo: si respondeant, se ratum habere, tunc publice renovetur ea professio;* quod si negent, omnibus mediis frustra adhibitis, concludit: *Expediet illos non cogi, sed suo relinqui animo, donec resipiscant; nec ad aliam interim vocari poenam, nisi ut ab eucharistia sumenda reliquisque sacramentis arceantur* (3). Hoc paradoxum adoptavit Lutherus, et protestantes omnes in praxim deduxerunt; eamque ceremoniam vocant *confirmationem* (4). Sunt praeterea qui addunt,

regulas deduxerunt Nicolaus Storchius, Marcus Thomas, Marcus Stubner, Thomas Muncer, Martinus Cellarius, qui fuerunt primi anabaptistarum parentes. Hi porro ex principio lutherano de justificatione in consequentias delapsi sunt plane contrarias doctrinae priorum protestantium; indeque odium exarsit inter utramque sectam, quae sese usque ad internecionem invicem confoderunt. Cfr. Moëhler, *Symbolique*, liv. II, chap. I, *Idée mère de cette secte* (scilicet anabaptistarum).

(1) Contra Franzium, *Theolog. Christ.* lib. V, cap. 68, pag. 321.

(2) Omnem scilicet paedobaptismi necessitatem excludunt. Cfr. Limborchii *Theolog. Christ.* lib. V. cap. 68, § 15, edit. Amstelodam. 1750.

(3) In *praefat.* conscripta anno 1552, *In Evangelium Matthaei paraphras.* opp. edit. Lugduni Batav. 1706, tom. VII.

(4) Ita passim protestantes ac pseudo-reformati. Supervananeum est in re adeo nota adducere peculiares testes ad hoc probandum. Satis propterea sit ex recentioribus nonnulla afferre, quibus constet, novatores hac in parte a majorum suorum institutis minime recessisse. Sic igitur scribit Wegscheider in suis *Institutionibus theologiae christianae dogmaticae*, § 172: « Addi huic infantum Baptismo, tanquam initiationis ritui iteratione non egenti, suo tempore confirmationem, quam dicunt summa cum gravitate et severitate administrandam, perquam utile est, imo necessarium, primum ut homo adolescens perfecta religionis christianae cognitione instructus semetipsum exploret, atque decernat, utrum christianorum societati,

permittendum saltem esse pueris, cum adoleverint, fidei examen, ne *ex enthusiasmo*, ut aiunt, seu *fanatismo* credere censendi sint.

82. Utrumque errorem convellere in primis satagemus, atque ex principiis catholicis rite constitutis, veluti totidem corollaria, veritates cèteras, quae huc referuntur, quasque sanxit Tridentina synodus, adversus novatores deducemus.

PROPOSITIO I.

Praestat parvulos Baptizare, licet actum credendi non habeant

83. Est de fide haec propositio. Eam enim definivit Tridentinum, sess. VII. can. XII. *De Bapt.: Si quis dixerit, neminem esse baptizandum nisi ea aetate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo; anathema sit.* Et can. XIII: *Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos, aut praestare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiae; anathema sit.*

84. Licet in Scripturis expressum non habeatur de Baptismate parvulorum testimonium, haec tamen veritas ex ipsis colligitur atque aperte insinuatur (1). Ac primo

cui Baptismate adscriptus est, diutius sit nomen daturus, an ad aliam quamdam accessurus; deinde ut solemniter suscipiat et jura et officia, quae cum illa professione conjuncta sunt». Sic etiam rem hanc exponunt Stephanus, *Winke zur Vervollkommnung der Confirmanden*, seu *Nutus ad perfectiorem instructionem confirmandorum*, Erl. 1810; H. W. Rödeker, *Ueber Confirmation*, etc. *De confirmatione et confirmandorum instructione*, *Specimen historico-practicum*, Gott. 1823; Bretschneider, *Dogmat.* 3 tract. Lips. 1828, tum. II, pag. 677 et seqq.

(1) Hic silentio praetermitti nequit novatorum agendi ratio, qui incusant catholicos inconstantiae ex eo, quod provocent ad sacras Litteras, dum vindicant paedobaptismum ab anabaptistarum incursibus;

colligitur ex iis, quae Christus affirmavit, Joan. III. 5: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S., non potest introire in regnum Dei.* Haec autem, cum generalia sint, etiam infantes complectuntur, qui quoniam *per unius delictum* venerunt *in condemnationem* per carnalem generationem, sic et ipsi *per unius justitium* venire debent *in justificationem vitae* per spiritualem regenerationem, qua sola infantes fiunt membra Christi. Alioquin dimidia fere humani generis pars, quae tenera illa aetate perire consuevit, extorris esset a beneficio redemptionis Christi. Secundo insinuatur in omnibus iis locis, quae perhibent apostolos baptizasse integras domus; cujusmodi fuerunt Lydiae purpurariae (1), Stephanae (2) et satellitis carcerem custodientis (3), in quibus verisimile est infantes aliquot fuisse.

85. Verum, quod nonnisi implicite Scripturae habent expresse exhibet traditio et perpetua ecclesiae praxis ab apostolis deducta. Hujus testis est s. Augustinus, qui loquens de parvulorum Baptismate: *Hoc*, inquit, *Ecclesia semper habuit, semper tenuit; hoc a majorum fide percepit; hoc usque in finem perseveranter custodit* (4). Praecessit Augustinum Origenes, qui in Epist. ad Rom.

dum vero nituntur adstruere Scripturarum imperfectionem (id est, insufficientiam) ad dogmata omnia vindicanda adversus protestantes, qui haec ipsa dogmata tuentur, adstruunt paedobaptismum ex sola traditione constare. Ita Vossius, *Disput.* XIII, *de Bapt.* thesi I, qui hac de causa Bellarmino succenset. Ast perperam; siquidem Bellarminus. *De Bapt* lib. I, cap. 8, docet, optimo jure ex principiis catholicis adstrui hanc veritatem Scripturarum auctoritate adversus anabaptistas, nullo autem modo id praestare posse lutheranos et calvinistas ex sua ipsorum theoria circa justificationem. Hinc § II haec scribit Bellarm.: « Secunda classis argumentorum continet testimonia ecclesiae, quae tanquam traditionem apostolorum id semper et docuit et servavit. Utitur hoc argumento etiam Philippus in Locis, tit. de Baptismo parvulorum, idque tanquam firmissimum in prima acie posuit; sed merito videtur ab anabaptistis. . . . Nostrum igitur est hoc argumentum, non adversariorum ». Profecto omnia argumenta, quae ex Scripturis ad asserendum paedobaptismum profert Vossius, veluti inepta rejiciuntur a Limborchio, *Theol. christiana*, cap. 68, § 8 et seqq.

(1) Act. XVI, 15.

(2) I. Cor. I, 16.

(3) Act. XVI, 33.

(4) *Serm.* CLXXVI. *de Verb. Apost.* n. 2.

scribit: *Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam parvulis Baptismum dare* (1); praecessit s. Irenaeus Polycarpi discipulus, qui fuit Joannis apostoli auditor, dicens: Christus *omnes venit per semetipsum salvare; omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, et parvulos, et pueros, et juvenes et seniores* (2). Testis praeterea est s. Cyprianus; qui insuper totius Carthaginiensis synodi a se collectae nomine rejecit opinionem Fidi episcopi, existimantis, nonnisi octavo die a nativitate conferendum esse parvulis Baptisma, exemplo ducto a circumcisione; ejus verba alias attulimus (3).

86. Hoc adeo exploratum erat, ut ne pelagiani quidem id inficiarentur, ac patres eos propterea perstringerent ad admittendam peccati originalis transfusionem (4). Ergo.

DIFFICULTATES

87. I. Obj. 1. Paedobaptismum nuspiam Scriptura praecipit; 2. imo eum excludit, dum perhibet Christum si-

(1) Lib. v. in cap. vi Epist. ad Rom. Quamvis porro hi Commentarii interpolati sint, nec nobis de iis supersit nisi versio Rufini, nulla tamen suspicandi est ratio de veritate verborum, quae adduximus; cum nullo modo pelagianismo faveant, quin potius eidem plane adversentur.

(2) *Cont. Haeres.* lib. ii, cap. 22, n. 4, al. cap. 39.

(3) *Epist.* lix. Ut luculentius pateat, quantum recesserint novatores a veterum sanctorum doctrina circa Baptismi vim ac necessitatem, non abs re erit hic integra verba s. Cypriani subjicere: « Quantum, *inquit*, ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem, quo nati sint, constitutos baptizari non oportere, et considerandam esse legem circumcisionis antiquae, ut intra octavum diem eum, qui natus est, baptizandum et sanctificandum non putares, longe aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit; sed universi potius judicavimus, nulli homini nato misericordiam Dei et gratiam denegandam. Nam, cum Dominus in Evangelio suo dicat: Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed salvare quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est ». Edit. Maur. pag. 98.

(4) Cfr. Nat. Alexand. dissertat. xiii in sec. xi et xiii, *De Baptismo infantium, contra petrobruisianos, in waldensibus, albigensibus et anabaptistis redivivos.*

ve praecipientem conjunctionem instructionis cum Baptismo: *Docete . . . baptizantes*, ut Matth. ult., sive requirentem fidem a baptizandis, ut Marc. ult: *Qui crediderit et baptizatus fuerit;* item dum inducit apostolos exposcentes poenitentiam, ut Act. II. 38: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum.* Etenim infantes nec instructionis, nec fidei, neque poenitentiae capaces sunt. 3. Nec officit generale Christi effatum, Joan. III: *Nisi quis*, etc.; prout nec aliud obstat, quod protulit, Joan. VI: *Nisi manducaveritis*, etc. quia infantes mandati incapaces sunt. Hinc 4. obsolevit antiquissimus parvulos communicandi ritus, quidni et alius eos baptizandi? 5. Profecto fides omnibus necessaria est ad salutem, dicente Paulo, Hebr. XI, 6: *Sine fide impossibile est placere Deo;* qui propterea constanter docet, homines justificari *per fidem.* Haec tamen conditio a parvulis poni nequit; sed nec altera ab ipsis praestari potest, de qua loquitur Petrus, I. Epist. III. 21, dicens: *Salvos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum.* 6. Quare Christus doctrinam suam exemplo confirmavit, qui noluit baptizari, nisi cum esset triginta annorum. 7. Quem morem secuti sunt viri plures pietate insignes; prout 8. debita rebus divinis reverentia exigit, ut harum nemo particeps fiat, nisi qui sanctitatem earum perceperit; 9. eo magis, quod injustum videtur, infantibus nescientibus imponere Christi jugum Ergo.

88. Resp. I. generatim. Haec aliaque ejusmodi ex constanti ac perpetua ecclesiae praxi, quae ab apostolis originem habet, penitus convelluntur. Absurdum autem est affirmare, eos, qui XV. seculis ab apostolis distabant, melius sensum et mentem Christi assecutos esse in citatis oraculis, quam illa intellexerit societas a Christo ipso instituta, quae ejus doctrinam statim in praxim deduxit.

89. Resp. II. Ad 1. *D.* Expresse, *Tr.* vel *C.* impli-

cite *N.* Ut ex dictis patet. In subsidium propterea traditionem advocavimus. Videant protestantes, rejecta traditione, quomodo ab his anabaptistarum argumentis se extricent (1).

90. Ad 2. *Neg.* Ad tres autem adductas probationes petitas ex instructione, fide et poenitentia, *D.* Et hae afficiunt adultos, *C.* infantes *N.* Quod ex substrata materia liquet.

91. Ad 3. *D.* Et ejusmodi Christi effatum prae se fert conditionem necessariam ad ingressum regni coelorum, *C.* mandatum, *subdist.* quoad adultos, *C.* quoad infantes *N.* Nec enim ob violatum Christi mandatum de suscipiendo Baptismo infantes non abluti arcentur a Dei regno, sed ob originalem noxam, qua sunt contaminati. Negamus porro paritatem in eo, quod adversarii obtrudunt ex eucharistia; diversam siquidem utriusque sacramenti necessitatem ecclesia semper agnovit (2).

92. Ad 4. *D.* Ob assignatam disparem utriusque sacramenti necessitatem, *C.* secus *N.* Quod idoneo loco ostendemus.

93. Ad 5. *D.* Fides est necessaria in adultis, *C.* in in-

(1) Profecto protestantes, constituto semel principio de Scriptura tanquam unica et adaequata credendorum regula, omnem sibi viam occluserunt ad solvendas anabaptistarum difficultates. Etsi enim maxime conati sint ex sacris Litteris argumenta promere, quibus ostenderent validum esse infantium Baptisma, anabaptistae tamen ea penitus evertunt, ac longe validiora ex iisdem Scripturis argumenta urgent adversus protestantes, qui statuerunt sacramenta non esse nisi pignora ac signa adeptae justitiae per fidem seu fiduciam in divinas promissiones, cujus tamen fidei infantes incapaces sunt. Divinae prorsus providentiae consilio factum esse arbitror, ut vix quinquennio elapso a protestantismi ortu insurrexerint anabaptistae, qui, iisdem protestantium principiis innixi, istorum hypothesim absurdam esse ostenderunt. Hoc ipsum paulo post magis enituit ex controversiis socinianorum et remonstratensium. Ita Deus caecos hos duces confudit.

(2) Et hic, seposito ecclesiae sensu ac magisterio, impossibile est protestantibus, ostendere adversus anabaptistas disparem utriusque sacramenti, Baptismi scilicet et eucharistiae, necessitatem; cum Scripturae vix non eadam ratione de utroque sacramento disserant, et praxis sex fere prioribus seculis obtinuerit utrumque sacramentum infantibus administrandi, ut suo loco dicemus.

fantibus *N*. Superius vidimus, quod juxta s. Augustinum infantibus *credere est baptizari*, *non credere est non baptizari* (1). Et sic respondetur ad singula objecta Scripturarum testimonia. Hinc praeterea totum labescit protestantium systema de sola fide justificante. Ridendum se prodit Calvinus, qui, ut se liberaret ab hac molesta anabaptistarum difficultate, reposuit, infantes in actu Baptismi *irradiari exigua quadam scintilla fidei* (2). Lutherani, ut se pariter ab eadem difficultate extricent, teste Wegscheidero, *fidem realem*, *actualem*, *personalem*, *subjective propriam*, *implicitam et directam infantibus*, *reflexam et explicitam adultis tribuunt* (3). Nescio, an tam solidae responsioni anabaptistae acquiescant.

94. Ad 6. *D*. Si Christo Baptisma fuisset necessarium ad salutem perinde ac nobis, *C*. si libere et ad humilitatis tantum exemplum Christus se eidem subjecit *N*. Ita s. Gregorius Naz. anabaptistarum difficultatem praevenit (4).

95. Ad 7. *D*. Distulerunt Baptisma ob peculiares causas, *C*. ob anabaptistarum principia *N*. Usus enim differendi Baptismi non illae fuerunt causae, quas comminiscuntur anabaptistae, sed aliae illis peculiares. Non-

(1) *De peccatorum meritis et remis*. lib. I, cap. 27, n. 40.

(2) *Instit*. lib. IV, cap. 16 § 19. Ejus verba haec sunt: « Quos pleno lucis suae fulgore illustraturus est Dominus, cur non iis quoque in praesens, si ita libuerit, exigua scintilla irradiaret; praesertim si non ante exuit ipsos (infantes) ignorantia, quam eripit ex carnis ergastulo »? Qui praeterea mirum in modum toto hoc capite se torquet, ut se expediat ab anabaptistarum difficultatibus; neque dubitat confugere ad traditionem, quam adeo despicit in aliis argumentis, in quibus eam sibi contrariam experitur, ut nos non semel advertimus.

(3) Op. cit. § 170. Sed plura in hanc rem cfr. apud Bellarmin. lib. *De Baptismo*, cap. X; ubi adductis non paucis Lutheri testimoniis ostendit, ipsum in infantibus admisisse quamdam fidem *actualem* ante susceptionem Baptismi; exortis porro anabaptistis, ut se extricaret ab eorum objectis, eum negasse in infantibus necessitatem cujusque fidei sive actualis sive habitualis, tum ante Baptismum, tum in ipsa Baptismi collatione. Ita se implicabant novatores!

(4) *Orat*. XL, *in sanctum Baptisma*, n. 28 et seqq.

nulli enim prorogabant Baptismum, ne cogerentur contractas post Baptismum maculas luctuoso poenitentiae stadio eluere, quia cathecumeni poenis canonicis non subjiciebantur. Nec aliud fere spectabant plerique eorum qui baptizari differebant, quam ut interea peccandi libertatem non amitterent (1); quidam ut ad recipiendam gratiam variis virtutum actibus exculti digniores se praeberent. Quae praxis, etsi in speciem bono munita fuerit consilio, ecclesiae displicuit, quae consuevit prolem recenti partu editam ad Baptismi susceptionem admittere, ut justificationem adipisceretur (2).

96. Ad 8. *D.* Ex parte adultorum, *C.* infantium *N.* His enim haec una praeparatio sufficit, quod non opponant obicem contrariae voluntatis, qui certo ab ipsis poni nequit. Quapropter antiquissima ecclesiae disciplina fuit, non modo Baptismum, sed etiam confirmationem et eucharistiam administrare parvulis (3).

97. Ad 9. *D.* Si ageretur de eo, quod unicuique jure naturae liberum est, cujusmodi ex. gr. esset matrimonium contrahere vel clericalem statum eligere, *C.* si de eo quod quisque jure naturae praestare tenetur, prout est Dei jussis obtemperare, *N.* Quin e contrario crudele nimium esset et ab omni pietatis sensu abhorrens, divinum

(1) Cfr. Benedict. XIV, *De synodo dioec.* lib. XII, cap. 6, § 7, qui plura congerit ad hoc argumentum spectantia.

(2) Cfr. edit. Maur. in adnotat. ad n. 52 lib. I. s. Ambrosii, *De excessu fratris sui Satyri*, qui inter cetera scribunt: « Nihil quidem illis temporibus usitatius erat, quam hoc sacramentum usque ad provectiorem aetatem protrahere, quod cum a multis ea mente fieret, ut liberius cupiditatibus suis fraena laxarent, a patribus graviter reprehendebantur, quemadmodum in Ambrosio nostro saepius licuit observare. Verum Satyri vita tam pie sanctaque instituta hic describitur, ut hujusmodi suspicione prorsus liberetur. Potuit nihilominus ipse hoc de se caute vereri, quod de Augustino Monica mater, nimirum ne baptismalem gratiam, quae eum nunquam excidisse Ambrosius testatur, aliquo juvenili aestu abreptus amitteret, si ad eam immaturiori adhuc aetate accessisset ».

(3) Cfr. dissert. P. Joan. Haiden S.J. « De instituto Ecclesiae infantibus mox cum Baptismo conferendi Sacramenta Confirmationis et Eucharistiae »; quae reperitur in *Thesauro theologico* Zachariae; tom. X, p. I, pag. 217 et seqq.

infantibus remedium denegare. Num crudelitatis aut injustitiae speciem habet, aegrotum opportuna medicina sanare? Verum de hoc alias iterum.

98. II. Obj. 1. Ejusmodi praxis tingendi infantes abhorret a patrum sensu. Ut enim observant Vives (1), Grotius (2). Salmasius (3), Suicerus (4) aliique, soli adulti patrum sententia baptizandi erant; ac primis seculis nemo accipiebat Baptisma, qui prius non fuisset in fide instructus, et non potuisset testari, se credere articulos fidei. 2. Canone proinde VI concilii Neocaesar. statuitur posse baptizari mulierem, quae uterum gerit; cujus decreti haec ratio affertur: *Neque enim ea, quae parit cum foetu qui paritur, ea in re habet aliquid commune: quod proprium uniuscujusque institutum ac propositum in confessione ostendatur* (5). Ac 3. Tertullianus lib. *De Bapt.* aperte scribit: *Ait quidem Dominus, nolite illos prohibere ad me venire. Veniant ergo dum adolescunt; veniant, dum discunt, dum quo veniunt docentur; fiant Christiani, quum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens aetas ad remissionem peccatorum* (6)? Sic etiam Gregorius Naz. me-

(1) *Annot. in lib.* 1 *de Civit.* cap. 27, ubi ait: « Olim neminem admotum fuisse sacro baptisterio, nisi adulta jam aetate, et cum idem ipse et sciret, quid sibi mystica illa aqua vellet, et se illa ablui peteret, nec semel peteret ». Quae adnotatio ab editoribus Lovaniensibus opp. s. Augustini expuncta fuit.

(2) *Annot. ad cap.* 19, 13, *s. Matthaei*, ubi prolixam intexuit disputationem. Cfr. in *Criticis sacris*, tom. VIII, pag. 681.

(3) *Epist. ad Justum Pacium*, sub nomine Simplicii Verini, apud Suicerum, loco mox citando.

(4) In *Thesauro ecclesiasticò*, tom. II, ad vocem Σύναξις, pag. 1136. His omnibus praeiverat Walafridus Strabo, qui floruit anno 850. Sic enim scripsit in lib. de *Rebus ecclesiast.* cap. 26: « Notandum deinde, primis temporibus, illis solummodo Baptismi gratiam dari solitam, qui et corporis et mentis integritate jam ad hoc pervenerant, ut scire et intelligere possent, quid emolumenti in Baptismo consequendum, quid confitendum atque credendum, quid prostremo in renatis in Christo esset servandum.

(5) Ita ex versione Gentiani Herveti apud Labb. *Collect. Conc.* tom. 1, col. 1482. Graecus enim textus in iis, quae ad rem nostram faciunt, ita se habet: Διὰ τὸ ἑκάστου ἰδίαν τὴν προαίρεσιν τὴν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ δείκνυσθαι.

(6) Cap. 18.

lius fore existimavit, si homines sacro fonte provectiores aetate aspergerentur (1). 4. Neque ab his dissentit s. Hieronymus, qui in cap. ult. s. Matth. scribit, fieri non posse, *ut corpus Baptismi recipiat sacramentum nisi ante anima fidei receperit veritatem* (2). Ut autem ab his rationum momentis se liberarent, qui contrariam consuetudinem tuebantur, respondere solebant eos infantes credere per fidem parentum, susceptorum, ecclesiae, quae eis vicariam linguam accommodat ad actum fidei per sponsores eliciendum; quod 5. quam absurde et inepte diceretur, liquet ex iis, quae episcopus Bonifacius objiciebat Augustino: *Si constituam*, inquit, *ante te parvulum, et interrogem, utrum, cum creverit, futurus sit castus, vel fur non sit futurus; sine dubio respondebis: nescio. Et utrum, in eadem parvula aetate constitutus, cogitet aliquid boni vel mali; dices, nescio. Si itaque de moribus ejus futuris nihil audes certi promittere, et de ejus praesenti cogitatione, quid est illud quod, quando ad Baptisma offeruntur, pro eis parentes tanquam fidedictores respondent et dicunt, illos facere, quod aetas cogitare non potest, aut si potest, occultum est*, etc. (3)? Adeo vero parum apte, inconvenienter adeo et frigide, inquiunt anabaptistae, has difficultates solvit Augustinus, ut nemini satisfacere videatur. Dicit enim, parvulos non habere fidem sacramenti, habere tamen fidei sacramentum; uti nunc dicitur, habere eos fidem, non actualem, sed habitualem; quae quidnam sit, se intelligere non posse adversarii ipsi profitentur. Ergo.

(1) *Orat.* XL, n. 27; ubi scribit: Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην τὴν τριετίαν ὀναμείναντας, ἢ μικρὸν ἐντὸς τούτου, ἢ ὅπερ τοῦτο... οὕτως ἁγιάζειν καὶ ψυχὰς καὶ σώματα τῷ μεγάλῳ μυστηρίῳ τῆς τελειώσεως. p. 658. « De reliquis (infantibus), quibus nullum ingruit mortis periculum, ita censeo, et triennio expectato aut aliquanto breviori aut longiori temporis spatio . . . ita demum per magni Baptismi sacramentum et animos et corpora sanctificent ».

(2) In v. 19.

(3) Apud s. August. *Epist.* XCVIII, num. 7.

99. Resp. Ad 1. *Neg. antec.* ad 1. prob. *D.* Id observant contra omnem veritatem, a nescio quo spiritu ducti anabaptistis, seu potius socinianis velificandi, *C.* juxta rei veritatem *N.* Ex iis enim, quae superius protulimus, documentis contrarium omnino constat. Alioquin nec de infantium Baptismo conquestus esset Tertullianus; neque ex universali praxi infantes baptizandi collegissent patres doctrinam de peccato originali, neque pelagiani jure infantes baptizari concessissent, saltem ad regnum Dei consequendum (1); nec de susceptoribus infantium tot tantaque extarent in veterum patrum scriptis et in antiquis liturgiis, nec de infantibus baptizatis referta esset veterum temporum historia non minus quam recentiorum (2). Hos auctores decepit multorum abusus, V. praesertim seculo, protrahendi Baptismum usque ad adultam aut seram aetatem, quandoque etiam ad extremam usque vitae periodum, ob recensitas cau-

(1) Sane Caelestius ipse in libello, quem Romae edidit, fassus est, « infantes baptizari in remissionem peccatorum, secundum regulam universalis ecclesiae et secundum evangelii doctrinam »; ut refert s. Aug. lib. *De peccato origin.* cap. 5.

(2) Cfr. Joan. Gerard. Vossius, *Disput.* XIV *de Baptismo*; qui diligenter collegit patrum graecorum et latinorum testimonia nec non conciliorum auctoritates magno numero pro paedobaptismo. Ex his porro erroris arguitur Walafridus Strabo, nec non Suicerus, qui loc. cit. scribere non dubitavit: « Primis duobus seculis nemo Baptismum accipiebat, nisi qui, in fide instructus et doctrina Christi imbutus, testari posset, se credere propter illa verba, qui crediderit et baptizatus fuerit. Ergo prius erat credere ». Item erroris expostulatur Grotius, qui pariter loc. cit. scribit: « Videtur autem mihi antiquitus Baptismus infantium multo magis in Africa quam in Asia aliisque mundi partibus fuisse frequentatus, et cum majori quadam necessitatis opinione ». Et paulo post: « Graecorum plerique ab omni aevo ad hunc diem morem servant differendi parvulorum Baptismum, donec ipsi fidei suae confessionem possint edere ». Etenim ipso Grotio non diffitente, *Constitutiones* antiquissimae *Apostolicae* ita praescribunt; Βαπτίζετε δὲ ὑμῶν καὶ τὰ νήπια, καὶ ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Θεοῦ. *Baptizate etiam parvulos vestros, et eos educate in bona disciplina et praeceptis Dei.* Lib. VI, cap. 15. In quem locum cfr. adnot. Cotelerii. De paedobaptismo praeterea, ut vidimus, ex graecis loquitur Origenes, loquitur vetus auctor *Quaestionum et Responsionum ad Orthodoxos*, quaest. LVI. Porro Renaudotius in op. *Perpétuité de la foi*, tom. V, lib. II, chap. II et suiv. falsitatis arguit gratuitam Grotii assertionem de dilatione Baptismi apud graecos et orientales usque ad annos discretionis.

sas. Quem quidem abusum aegre semper tulit ecclesia, ac patres passim in eum insurrexerunt.

100. Ad 2. *D.* Ut suadeat genitricis fidem et Baptisma infantibus in utero delitescentibus non prodesse, *C.* in lucem editis per collationem Baptismi *N.* Ceterum ejusdem ponderis non sunt rationes in canonibus usurpatae ac canones ipsi, ut theologi suo loco ostendunt (1).

101. Ad 3. *D.* Ex singulari istorum patrum sententia et citra mortis periculum, *C.* secus *N.* Unius porro aut alterius doctoris et patris cogitatum non esse decreto totius ecclesiae praeferendum, monuit hac in re ex Vincentii Lirinensis effato ipse Gerardus Vossius, quamvis heterodoxus, allegatis prius patrum omnium antiquissimorumque conciliorum testimoniis, quae vim, virtutem et receptissimam Baptismi infantium consuetudinem tradidere (2).

102. Ad 4. *N.* Hieronymus enim illic loquitur de solis adultis qui propterea ad Laetam scribens affirmat,

(1) Circa sensum hujus canonis interpretes divisi sunt. Doctus Albaspinaeus cum Martino Bracarensi hunc canonem sic interpretatur: « Nam nihil in hoc participat mater infanti qui nascitur; propterea quod unicuique propria voluntas in confessione monstretur ». Videtur tunc temporis dubium excitatum fuisse, an potuerit tingi mulier quae uterum gestaret, ne una cum matre foetus baptizatus esset censendus. Concilium vero Neocaesariense declarat, posse mulierem gravidam Baptizari, quia ejus Baptisma nihil commune habet cum foetu, qui nondum in lucem editus sit. Quare mihi verisimilius videtur, hunc canonis sensum esse, unumquemque seorsum debere aquis Baptismatis lustrari per propriam confessionem, quam vel adultus per se vel infans aliorum ore emitteret, idque juxta disciplinam, quae etiam tunc temporis vigebat, ut susceptores seu fidejussores responderent pro infantibus baptizandis.

(2) Cfr. cit. thesis XIV. Verba autem Vincentii Lirin. extant. *Commonit.* cap. 39. Ceterum, ut animadvertit Cotelerius, *Annot.* cit. in lib. VI *Consit. Apost.* id solum colligitur ex his patrum dictis, dempto necessitatis casu, nullam tunc temporis ecclesiae legem extitisse, quae tempus praescriberet, quo infantibus esset administrandum Baptisma. Dixi *dempto necessitatis casu;* uterque enim, Tertullianus scilicet et s. Greg. Naz. instante mortis periculo profitentur non solum posse, sed debere infantem baptizari; ille lib. *De Anima*, cap. 39 et 40; iste loc. cit. ait enim: Ἢ καὶ ταῦτα βαπτισομεν; πάνυγε, εἴπερ τις ἐπείγοι κίνδυνος. *An eos quoque* (infantes) *baptizabimus? Ita prorsus, si quod periculum immineat.*

filios *reos esse peccati*, si Baptisma non acceperint, et *scelus referri ad eos* qui dare noluerint (1); et *Dial. III. adv. Pelagian.* tradit., infantes *in remissionem peccatorum baptizandos* (2).

103. Ad 5. *D.* Infantes credere per fidem parentum, etc. id est, collatione ipsa Baptismi, *C.* alia ratione, *N.* Hoc sensu accipi debent, quae de vicaria fide, lingua, sponsione traduntur. Quare necesse non est, ut susceptores sciant, utrum infantes futuri sint casti nec ne, utrum sint nec ne crediturí. Id vero certum est totum interrogandi, respondendi abrenunciandique in Baptismo ritum pro adultis fuisse primitus institutum; parvulis postea fuisse accommodatum, ut, quod proprie fit in adultis per quamdam similitudinem in solemni aut publico Baptismo fieret in parvulis, qui non per actualem parentum, sponsorum aut ecclesiae fidem, sed per sacramentum fidei salvantur, quod est Baptisma, et per habitum fidei in collatione Baptismi illis divinitus infusum. Hoc autem formaliter, ut aiunt, et habitualiter fideles efficiuntur (3). Quo igitur abeunt tot Bonifacii nugae, quas tanti faciunt anabaptistae?

(1) Num. 6 edit. Vallars. tom. 1, p. 678.

(2) Num. 17, 18 et 19.

(3) Susceptores non fidejussores onus in se suscipiebant, infantem, cum adoleverit, rite pieque instituendi in Christi doctrina, informandique ejus mores ad vitam ducendam professione christiana dignam; ut patet ex Tertulliano, lib. et loco cit. Cfr. Marten. *De antiquis Eccl. ritib.* lib. 1, cap. 1, art. XVI, § 10 et seqq. et Joseph. Vicecomes, *De antiquis Bapt. ritib.* lib. 1, cap. 30 seqq. qui pluribus hoc argumentum persequitur.

PROPOSITIO II.

Parvuli baptizati, cum adoleverint, interrogandi non sunt, an ratum habere velint, quod patrini, eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; et, ubi se nolle responderint, non sunt suo arbitrio relinquendi

104. De fide hoc est, utpote a Tridentino sancitum can. XIV. de Bapt.: *Si quis dixerit hujusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse* etc.

105. Duo, ut patet, complectitur propositio, fidem et mores; utrumque enim sponsores ex nomine infantium in collatione Baptismi polliciti sunt. Tenentur itaque infantes, cum adoleverint, utrumque praestare, quin interrogari debeant, an ratum, quod eorum nomine promissum est, habere velint.

106. Priusquam utramque propositionis partem vindicemus, status quaestionis aperiendus est. Haec enim quaestio satis celebris effecta est, postquam ex protestantium principiis J. J. Rousseau et Freret illam primum promoverunt circa adultos, anonymus autem quidam circa finem seculi elapsi, sub ementito genevensis philosophi nomine applicavit ad infantes.

107. Essentia siquidem protestantismi consistit in triplice libertate, *examinis* videlicet, *fidei* et *cultus*, quibus et quarta adjici debet libertas, nempe morum seu conscientiae; basis enim christianae moralis est fides. Contra vero essentia catholicismi consistit, ut ita loquar, in auctoritate ecclesiae infallibilis proponentis veritates a Deo revelatas, ideoque in *unitate fidei*, *cultus* et *hierarchiae*, proinde et morum.

108. Exinde factum est, ut frequens apud protestantes

ac passim recepta sit calumnia temerariam et caecam esse in catholica ecclesia rudium christianorum fidem. Rousseau et Freret, dum eadem tela tractant, paulo vividius in nos pugnant, seu revocant manichaeorum placita, quae s. Augustinus jamdiu disjecerat, praesertim in libro *De utilitate credendi* (1).

109. Ex hac generali controversia profluxit altera partialis, eorum nempe, qui contendunt, catholicis pueris, cum rationis beneficio frui coeperint, dubitationem esse permittendam de religionis ecclesiaeque suae veritate, quousque, re bene perspecta, cui parti adhaerendum sit, prudenter deliberent. Quam opinionem circa medium, ut innuimus, seculi elapsi propugnavit Anonymus, datis ad Anysii-Podii episcopum litteris. Ille enim episcopus in opere, quod adversus incredulos ediderat, de rationis usu et jure agens in religionis negotio, affirmaverat, fateri nos quidem, nos ratione non comprehendere *quid* credendum sit, mysteria scilicet quae rationis aciem excedunt, nos tamen in examen revocare *quare* credendum sit, nec actum fidei posse Deo acceptum esse, nisi ex prudenti motivo credibilitatis processerit (2). Sic ille, ut J. J. Rousseau et Freret responderet objicientibus, a ca-

(1) Horum incredulorum argumenta profert et expendit Spedalieri in op. cui tit.: *Analisi dell' esame critico del sig. Nic. Freret*, cap. 12, art. 1. Eadem porro solvit art. VI.

(2) Haec autem intelligi debent de iis, qui ex infidelitate aut incredulitate ad veram fidem pervenire cupiunt. His enim permitti potest, imo quandoque necessarium est, saltem de via ordinaria, examen extrinsecum, ut vocant, motivorum credibilitatis. Nam quoad eos, qui in errore versantur, dubium est veluti primus gradus, ut alias innuimus, ad veritatem; hoc porro dubium ipsi excutere debent per examen motivorum credibilitatis, quibus fulcitur vera religio, atque in hoc examine instituendo partes suas exerit humana ratio. Hinc apposite s. Thomas, 2, 2, q. 1, a. 4. ad 2: « Ea, quae subsunt fidei, *inquit*, dupliciter considerari possunt: uno modo in speciali, et sic non possunt esse simul visa et credita; alio modo in generali, scilicet sub communi ratione credibilis, et sic sunt visa ab eo, qui credit. Non enim crederet, nisi videret ea esse credenda, VEL PROPTER EVIDENTIAM SIGNORUM, VEL PROPTER ALIQUID HUJUSMODI ». Saepe tamen, ut dicemus, neque hoc examine opus est.

tholicis omnem rationis usum interdici in religionis negotio.

110. Verum Anonymus ille subsumpsit, catholicos rationis usum verbis extollere, factis et praxi negare. Etenim, si non potest Deo gratus et acceptus esse fidei actus, quem non praecesserit examen motivorum credibilitatis; ergo, inferebat, parvulis baptizatis cum adoleverint, danda est facultas ejusmodi examinis instituendi, ut sciant *quare* credant, alioquin caeco more, ex *fanatismo* ac *enthusiasmo* credent, et solum quia ita fuerunt instituti. Ne igitur hoc admittatur, debent illis exponi omnia motiva; quod dum fit, debent ipsi omnem assensum cohibere ac suspendere, donec omnibus rite perpensis ac de omnibus persuasi, eliciant fidei actum. Tum poterit dici rationabile obsequium fidei. Ast praxis ecclesiae Romanae adeo distat ab hoc examine, ut vetet interrogare pueros, cum ad annos discretionis pervenerint, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine polliciti sunt, et cogit eos ad credendum sive persuasi sint sive non (1).

111. Nostrum igitur est, vindicare ecclesiae catholicae praxim, ostendendo, hos pueros non sine motivo credere, ac propterea ipsis permittendum non esse examen dubitativum articulorum fidei. Dixi *dubitativum*; duplex siquidem examen distinguitur: alterum quod vocant *dubitativum*, cum nempe mens anceps et suspensa haeret circa veritatem alicujus articuli; alterum, quod appellant *confirmativum*, cum scilicet aliquid pro cer-

(1) Cfr. Op. cui titulus: *Controverse pacifique sur l'autorité de l'Eglise ou lettres de M. D. C. à l'évêque de P. avec les réponses de ce prélat.* pag. 12 et suiv. et p. 27. Cfr. etiam *Dictionnaire historique*, art. *Franc de Pompignan* (Jean-Georges). De hac controversia, ab anonymo pseudo-philosopho genevensi excitata seculo elapso, fuse agit ad rem suam D. Gerbet, *Des doctrines philosophiques sur la certitude*, chap. VIII, pag. 175 et seqq. Paris. 1826. Adversus quem cfr. P. J. L. Rozaven, S. J. *Examen d'un ouvrage intitolé: Des doctrines philosophique sur la certitude*, chap. VII, pag. 341. et seqq. Avignon 1831.

*

to habetur, sed ignorantur peculiaria motiva seu rationes intrinsecae, quibus tales veritates innituntur, nec prodit ejusmodi ignorantia nisi negationem scientiae. Prius examen cum fide consistere nequit, posterius bene cohaeret (1).

112. His positis, praemittendum adhuc est, infantes, cum baptizantur, consequi habitum fidei, qui consistit in illa dispositione, quam gratia Baptismatis ipsis confert, ut facile erumpant in fidei actum, cum illis proponuntur objecta fidei credenda (2). Hinc, si nihil obstat, vix ac ipsis ab ecclesia fidei articuli proponuntur cum suo motivo formali, auctoritate scilicet Dei revelantis, statim acquiescunt, et actum fidei eliciunt, praeventi, ut supponitur, et adjuti auxiliis gratiae ad id necessariis. Nunc vero parvi laboris est enunciatam propositionem directe adstruere et vindicare; quod ut obtineamus, sic progredimur: illud examen permitti non debet hujusmodi parvulis, quod 1. destruit dispositionem ab iis in Baptismo adeptam, 2. quod est fidei totius eversivum, 3. quod non potest esse illorum aetati accommodatum, 4. quod denique suppletur per ecclesiae auctoritatem. Atqui tale est examen, quod juxta protestantes permitti deberet infantibus baptizatis, cum rationis usum attigerint. Ergo.

113. 1. Sane examen dubitativum et suspensivum de-

(1) Ex his intelligimus prudenti omnino consilio non ita pridem ab archiepiscopo Coloniensi adversus gliscentes novitates hanc thesim inter ceteras subscribendam clero suo propositam esse, quae n. 1 est: « Credo et confiteor damnabilem esse errorem; si quis DUBIUM POSITIVUM tanquam basim omnis theologicae inquisitionis facere tentet, quoniam haec via tenebrosa, et ad errorem omnigenum ducens, declinat a regio tramite, quem universa traditio et ss. patres in exponendis et vindicandis fidei veritatibus stravere ». Quid porro sentiendum de harum novitatum auctore, qui dicitur viginti annos insumpsisse ad certo sibi persuadendam existentiam Dei? Cfr. quae scripsimus de Hermesio in tract. *De vera relig.* part. II, n. 64, not. 1.

(2) Cfr. s. Th. 2, 2, q. 6, a. 1. A Suarezio in tract. *De fide*, disp. VII, sect. 1, n. 3, definitur « habitus inclinans et dans supernaturalem facultatem eliciendi assensum, propter auctoritatem primae veritatis revelantis ». Alii aliis verbis id ipsum significant.

struit dispositionem in Baptismo adeptam. Per Baptismum enim, ut diximus, infunditur seu tribuitur habitus fidei, dispositio scilicet proxima ad eliciendos suo tempore fidei actus. Porro haec dispositio destruitur per examen dubitativum. Nam per hoc revocantur in dubium ea, quibus per fidem firmiter adhaerere intellectus et voluntas debent. Dubium enim et firma adhaesio mutuo se destruunt atque collidunt, quemamodum una simul consistere nequit sanitas cum adversa valetudine.

114. 2. Illud examen est fidei totius eversivum. Illud enim fidei eversivum est, ex quo nullus alius percipitur fructus quam fidei eversio. Tale autem est ejusmodi examen. Etenim per ipsum deberent omnes et singuli articuli perpendi, opus esset inquirere in ipsorum fundamenta, expendere illos Scripturarum textus quibus inniti dicuntur, conferre inter se, ipsorum germanum sensum attingere, et quidem spiritu uniuscujusque privato ac prout unusquisque affectus est; haec porro via universum labefactat fidei systema. Non alia ratione, nec alia de causa haereses ortae ac multiplicatae sunt (1). Hoc veluti principium est, quod corrodit ac dissolvit, ut ita loquar, unam post aliam veritates, donec tandem omnes consumptae fuerint; ut patet ex facto ipso protestantismi, apud quem tanta exorta est opinionum discrepantia, ut plerique illorum, qui sibi cohaerentes fuerunt, in desperationem acti omnem abjecerint fidem, et in deismum

(1) De origine priorum haereticorum disserens Hegesippus apud Eusebium, *Hist. eccl.* lib. IV, cap. XXII, inde eam repetit, quod propria placita seu proprias opiniones invexerint contra publicum ecclesiae magisterium. Sic enim enumeratis septem haeresibus menandrianorum, marcionistarum, etc. pergit hic antiquissimus auctor: "Εκαστος ἰδίως καὶ ἑτέρως ἰδίαν δόξαν παρεισήγαγεν· ἀπὸ τούτων ψευδόχριστοι· ψευδοπροφῆται· ψευδαπόστολοι· οἵ τινες ἐμέρισαν τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας φθορίμαίοις λόγοις κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. Id est, « Ex his manarunt qui seorsim singuli proprias opiniones induxerunt. Ex his orti sunt pseudo-Christi, pseudo-prophetae, pseudo-apostoli, qui adulterinam invehentes doctrinam adversus Deum et adversum Christum ejus, unitatem ecclesiae dissiderunt ».

ac rationalismum declinaverint, ut suo loco ostendimus (1).

115. 3. Illud examen non potest esse illorum aetati accommodatum. Illud enim puerili aetati accommodatum esse nequit, quod talem cognitionum exigit apparatum, cui vix pauci vel inter ipsos doctos homines pares sunt. Siquidem ad ejusmodi examen rite instituendum requiritur apparatus scientiarum naturalium, linguarum, exegeseos, hermeneuticae, criticae, historiae, etc.; requiritur profunda ac diuturna meditatio, comparatio, etc. quibus profecto puer, seu adolescens X, XV aut XX etiam annorum impar omnino est. In hypothesi propterea, quam impugnamus, semper suspendere puer et adolescens actum fidei deberet usque ad annum XL aut L. Quod si neque ea aetate posset se determinare, continget saepius debere illum prius ex hac vita migrare, quam actum fidei elicere.

116. 4. Velint itaque nolint adversarii, huc demum delabendum est, ut sola ecclesiae proponentis auctoritate innixi parvuli debeant, cum ad rationis usum pervenirint, actum fidei elicere absque ejusmodi examine. Talis enim est ecclesiae auctoritas, ut sola possit intrinsecis motivis, quorum vim pueri perpendere non valent, supplere; haec autem ecclesiae proponentis auctoritas vocatur motivum extrinsecum, seu infallibilis fidei regula proxima (2). Quaevis alia via excogitetur, aut absurda illa est, aut ad incredulitatem ducit, ut ex dictis constat.

117. Reliquum est, ut evincamus, non esse pueros interrogandos quoad promissiones eorum nomine factas per sponsores, an scilicet eas ratas habere velint. Quod sic ostendimus. Nec potest nec debet admitti interrogatio, qua in dubium revocatur obligatio illa, quae ex

(1) In tract. *De vera religione*, part. II, n. 177 et seqq. et n. 222 et seqq. tom. I.

(2) Cfr. Suarez, tract. cit. sect. II et seq.

jure divino et naturali exurgit; talis porro est interrogatio de qua agitur.

118. Sane in primis, ejusmodi interrogatione in dubium revocari contractam obligationem, patet ex eo, quod interrogatio, an quis velit hoc vel illud efficere aut praestare, supponat libertatem in eo qui sic interrogatur, supponat solutionem a quovis vinculo. Si enim quispiam sic interrogatus responderet affirmative, libere ac sponte hoc ipso profiteretur se in se suscipere obligationem aut onus, a quo antea liber erat, alioquin frustra exploraretur ejus voluntas; quod si respondeat negative, hoc ipso pariter declararet se immunem esse ac liberum a quavis obligatione, ut per se patet; nam obligatio, et immunitas ab obligatione sunt notiones, quae sese invicem excludunt.

119. Quoad alterum vero, obligationem scilicet standi promissis, oriri ex jure divino ac naturali in infantibus baptizatis, res ipsa clamat. Ac primo quidem de jure divino constat ex verbis, quibus Christus legem Baptismi tulit, Matt. XXVIII, 19: *Euntes docete omnes gentes... docentes servare omnia quaecumque mandavi vobis.* Haec igitur est conditio, sine qua rite nec conferri nec suscipi potest Baptisma. De jure autem naturali patet ex eo, quod illi, qui baptizantur, cooptentur in ecclesiam seu in societatem a Christo institutam; jam vero quicumque aliquam societatem ingreditur, hoc ipso jure naturali tenetur leges servare ejusdem societatis, cujus membrum est. Quod vel ipsius civilis societatis exemplum ostendit. In quavis enim societate quivis nascatur, ex eo instanti obstrictus fit jure naturali ad peculiares illius societatis leges servandas. Hinc vix infantes adolescunt, quin interrogentur, an velint nec ne legibus obtemperare, illico coguntur per poenas in delinquentes statutas iisdem obsequi.

120. Addatur, per Baptismum unumquemque a ma-

ximo sibi impendente malo eripi, et ad maximum bonum jus acquirere. Tenetur igitur unusquisque ad eam conditionem adimplendam, sine qua nec malum illud evadere, aeternam scilicet damnationem, nec tantum bonum, cujusmodi est aeterna vita, assequi potuisset. Cum enim ecclesia sciat hanc conditionem a Christo appositam baptizando, nemini conferre vult regenerationis lavacrum quin sibi constet de ipsius voluntate aut expressa aut praesumpta ejusmodi conditionis adimplendae. Quare aut praesumi debet talis voluntas in infantibus, aut omnes a Baptismate essent arcendi; cum vero posterius hoc nec adversarii admittant, prius concedere debent. Ut autem majori solemnitate id constet, accommodat pia mater his infantibus vicariam linguam et sponsionem susceptorum. Dixi *majori solemnitate*, non autem ex necessitate; quia etiamsi Baptismus privatim administraretur absque ejusmodi sponsionibus, teneretur tamen infans, cum adoleverit, eam conditionem adimplere, quam ex Christi voluntate Baptismus includit ac praesefert.

121. Haec autem, praeter exemplum civilis societatis, confirmantur ex perpetua ecclesiae praxi, quae nunquam consuevit puerorum sciscitari voluntatem, et ex praxi veteris synagogae, quae, nulla praemissa interrogatione, infantes circumcisos semper adegit ad legis observantiam.

122. Constat igitur, quod proposuimus, neque circa fidem neque circa mores interrogandos esse parvulos baptizatos, etc. Merito igitur statuit conc. Tridentinum, can. VII. de Bapt.: *Si quis dixerit, baptizatos per Baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universae legis Christi servandae, anathema sit;* et can VIII: *Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctae ecclesiae praeceptis, quae vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare*

non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit.

DIFFICULTATES

123. I. Obj. 1. Ad credendum, sicut oportet, non sufficit pia motio et affectio, sed certissimus requiritur assensus, quem intellectus praestare non potest, nisi objectum fidei credibile menti videatur, illudque intellectus praevio sufficienti examine talè esse judicaverit; hoc porro examen ante consensum suspensionem involvit; itaque, qui tale examen prohibent, rationabilem aeque vetant fidem et ab orthodoxorum principiis recedunt. 2. Sufficiens autem dici nequit motivum, quod in Romana communione pueris rationis usum adeptis proponitur, auctoritas scilicet ecclesiae; cum hoc ipsum motivum proponatur pueris Graecorum, quorum fidem tamen Romana ecclesia non approbat. Quamvis vero daretur infallibilitas ecclesiae, quonam pacto nosse posset puer aut adolescens solam ecclesiam Romanam esse infallibilem? Praesertim cum 3. si sincere loqui velimus, non alia de causa pueri tandem credant, nisi quia ita credendum esse eos docent parentes, catechistae, institutores; sed, si semel constitueretur sufficiens esse ejusmodi motivum, jam in quavis secta pueri veram cognoscere et habere fidem possent; hoc autem perinde esset atque universalem inducere religiosum tolerantismum. Quare ne in hoc delabamur absurdum, restat ut pueris, cum adoleverint, liberum permitti debeat examen circa credibilitatis fidei motiva, ne, cito nimis et absque examine credentes, per enthusiasmum tandem et imprudenter credant. 4. Non aliam proinde ob causam in Romana communione pueri non prius admittuntur ad sacram synaxim, quam satis in fide confirmati censeantur. Ergo.

124. Resp. Ad 1. *D.* In adultis nondum baptizatis,

et quidem erroribus et falsis opinionibus praeoccupatis, *Tr.* (1); in parvulis baptizatis et vix rationis usum assecutis *N.* Ut patet ex dictis; praesertim cum pueri, anticipatis judiciis vacui, ipso naturae lumine facile intelligant, quod aiebat s. Augustinus, esse *ab ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam, quo veluti gradu certo innitentes adtollamur in Deum* (2). Profecto, si ipse Augustinus jam adultus de se profitebatur: *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicae ecclesiae commoveret auctoritas* (3), quanto magis haec eadem ecclesiae auctoritas accommodatum et sufficiens motivum erit infirmitati et simplicitati pueri, ad supernaturalem praesertim ordinem per Baptismum jam evecti, ut fidei objecta percipiat certoque credat?

125. Ad 2. *N.* vel *D.* Si isti pueri in primo fidei actu veram ecclesiam a falsis distinguere deberent, *C.* si plures esse communiones, quae sibi ecclesiae nomen usurpent ne suspicentur quidem, seu ignorent, *N.* Jam vero puero ecclesiae dotes et proprietates explicantur, ex quibus intelligit, quanto sit a Deo auctus beneficio, cui contigit in ea nasci et institui, quin ulterius quaerat. Num enim, ut silvestris Americanus verus christianus fiat, necesse est, ut ipsi discrimen proponatur, quod inter religionem christianam sectasque judaicam et islamiticam intercedit? Neque ipsi protestantes id contendunt (4).

126 Verum, ut radicitus haec difficultas convellatur, juverit rem totam a suis principiis repetere. Ac primo instar fundamenti ponendum est, quod, quicumque in diversis sectis nascuntur et baptizantur, in veram Chri-

(1) Transmisi primum distinctionis membrum, quia neque in adultis absolute necesse est, ut *semper* examen praecedat fidem. Hinc Bossuetus non minus vere quam profunde dixit: « Necesse non est, ut semper examinetur, prinsquam credatur ». Sane plures credderunt absque examine a gratia Dei subito illustrati ac moti.

(2) Lib. *De utilitate credendi*, cap. XVI, n. 34.

(3) *Contra epist. Fundam.* n. 6.

(4) Cfr. Spedalieri, *Analisi dell' esame critico di Freret*, loc. cit.

sti ecclesiam cooptentur, quae est ecclesia catholica. Quando isti adolescunt, et ipsis pariter proponuntur articuli credendi nomine et auctoritate verae ecclesiae a Christo institutae, ideoque semper catholici sunt. Neque obstat, quod interdum permisceantur erroneae doctrinae una cum veris fidei articulis; siquidem ad ejusmodi falsa objecta non extenditur sive gratiae habitus sive gratia actualis, vi cujus pueri sic instituti actum fidei eliciunt; cum propterea bonae fidei sint, iis non obstantibus, catholici esse perseverant (1). Tunc vero solum catholici esse desinunt et incipiunt ad sectam peculiarem pertinere, cum incipiunt esse malae fidei, vel dum volentes dubium positivum in animum admittunt, vel dum veritatem erroribus sectae contrariam agnoscunt et non amplectuntur, imo sectae erroribus pertinaciter adhaerent, in quo gratiae interiori resistunt.

127. In eo porro, quem delineavimus, rerum statu adolescunt filii catholicorum, adolescunt et filii haereticorum, utrique per instructionem formantur et per examen, ut diximus, confirmativum, quo repellitur ignorantia. Hinc, si utrique fideles se exhibeant Dei gratiae, catholicorum filii magis ac magis confirmantur in fide semel adepta, praesertim cum motiva credibilitatis, quae favent catholicae ecclesiae, talia sint, ut in omnium oculos incurrant, cujusmodi sunt, ex. gr. ejus origo, unitas, perpetuitas, universalitas, sanctitas, etc. (2). Con-

(1) Hic juvat in medium afferre doctrinam s. Thomae, qui *In lib.* III *Sent.* dist. XVIII, q. 3, art. 3, sol. 2, haec praeclare scribit: « Fidei habitus infusus in duobus nos adjuvat, scilicet ut credamus ea quae credenda sunt, et UT EIS QUAE NON SUNT CREDENDA NULLO MODO ASSENTIAMUR ».

(2) Hic praeterea observandum est, inter ceteros fidei articulos, ecclesiam catholicam annumerari, seu ecclesiam catholicam fidei objectum esse, juxta id quod in symbolo apostolico profitemur: *Credo ecclesiam catholicam*. Cum igitur habitus fidei animum inclinet in ea, quae sunt credenda, vi hujus habitus fidei, quem per Baptismum infans infusum habet, inclinatur, cum adolescit, ad assentiendum huic fidei articulo, seu ad ipsum credendum cum ei proponitur, ut per eum inducatur ad credendos articulos reliquos ejusdem fidei, quos ecclesia proponit. Apposite Bossuet in opusc.

tra vero filii haereticorum incipiunt dubitare, et quo honestiores, meliores, fideliores fuerint gratiae jam acceptae, eo magis dubitare pergunt de veritate sectae, in qua nati sunt et enutriti, et eo facilius, quod omnia ipsis dubium ingerere debeant, natura scilicet haeresum, origo, epocha, nomen, antiqua monumenta, templa, inscriptiones, sepulcra, etc. donec perveniant ad cognitionem veritatis. Itaque filii catholicorum semper in ordine progressivo sunt circa veram fidem, filii vero haereticorum in ordine retrogrado respectu propriae sectae; quare, si pro virili gratiae obsecundent, conjungentur ecclesiae catholicae; quod si gratiae resistant, sectae, in qua nati sunt, errores profitebuntur, et ad ecclesiam catholicam pertinere jam desinent.

128. Ad 3. *D.* Immediate eos docent parentes, etc. *C.* mediate *N.* Isti enim omnes respectu puerorum ecclesiam repraesentant, dum ipsis objecta fidei credenda proponunt auctoritate et nomine ecclesiae, juxta dicta. Quinimo vel ipsi schismatici et haeretici, qui Christi et ecclesiae auctoritatem urgent in pueris instituendis, istos ducunt ad veram fidem et ad actus supernaturales eliciendos, quamdiu evangelico lacti venenum schismatis aut haereseos non immisceant. Ecclesia quippe, quae, ut loquitur Augustinus, vel per se vel per uteros ancil-

Réflexions sur un écrit de Monsieur Claude, Refl. IV: « C'est une erreur de s'imaginer qu'il faille toujours examiner avant que de croire. Le bonheur de ceux qui naissent, pour ainsi dire, dans le sein de la vraie Eglise, c'est que Dieu lui ait donné une telle autorité, qu'on croit d'abord ce qu'elle propose, et que la foi précède, ou plutôt exclut l'examen. Dieu... ne manque pas de motifs pour attacher ses enfants à son Eglise, à laquelle il a donné des caractères si particuliers et si éclatants. Cela même, qu'elle est la seule de toutes le sociétés qui sont au monde, à laquelle nul ne peut montrer son commencement, ni aucune interruption de son état visible et extérieur par aucun fait avéré, pendant qu'elle le montre à toutes les autres sociétés qui l'environnent, par des faits qu'elles-mêmes ne peuvent nier; cela même est un caractère sensible qui donne une inviolable autorité à la vraie Eglise. . . . Oeuvres de M. Bossuet », tom. V, pag. 671 et seq. édit. de Liége, 1766.

larum infantes in Baptismo gignit, in institutione pariter veritatum fidei pueros vel per suum vel per ancillarum sinum alit, fovet et nutrit, donec malae fidei esse incipiant.

129. Ad 4. *Neg.* differri eucharistiam parvulis defectu fidei aut examinis, ut adversarii autumant; sed majoris reverentiae causa erga tantum sacramentum, prout et ipsi protestantes facere consueverunt. Atque id quidem ex libera disciplina. Quis enim ignorat, primis ecclesiae seculis datam ipsis eucharistiam fuisse et confirmationem una cum Baptismate, ut superius diximus?

130. II. Obj. 1. Nemo tenetur nisi ad id, quod ipse per se, vel alter ex suo consensu promisit; atqui promissiones in Baptismo neque puer fecit neque consensu pueri sponsores; itaque, nisi promissiones illas, cum adoleverit, confirmet, ad eas implendas minime tenetur. 2. Nec obstat protestantium praxis, quae hac in parte reprehensibilis etiam est, quanquam tolerabilior eorum sit agendi ratio; pueris enim, cum usum rationis attigerint, lectionem praecipiunt Scripturarum, juxta illud Apostoli, II Timoth. III. 14: *Tu vero permane in iis, quae didicisti et credita sunt tibi.... Et quia ab infantia sacras litteras nosti.* Hinc videt in illis puer baptizatus objecta fidei suae, et cum eodem Apostolo dicere potest: *Scio, cui credidi, et certus sum,* magis certum habens hoc pacto credibilitatis motivum. In ecclesia autem Romana pueris talis lectio interdicitur. Ergo.

131. Resp. Ad 1. *D.* Ex suo consensu vel expresso vel interpretativo aut praesumpto, *C.* tantum expresso *N.* Quoties enim agitur vel de maximo aliquo impendente malo avertendo, vel de summo aliquo bono aut beneficio adipiscendo, toties praesumitur voluntas ejus, ad quem illa spectant. Sic vel ipsae leges humanae jure naturali innixae statuerunt. Talis est porro casus noster. Num posset quispiam se retrahere a solvendis impensis medico

aut pharmacopolae debitis ac per sponsores promissis, eo quod ipse sensibus destitutus eas per se minime promiserit, aut sine expresso suo consensu illi eas promissiones fecerint?

132. Ad 2. *D.* Si fides a Scripturarum lectione, quam protestantes praecipiunt, penderet, *Tr.* si *ex auditu*, ut affirmat Apostolus, *N.* Jam vero Scripturarum lectio innumeris prope rudibus est impossibilis; sed et hoc dato, impossibile rursum est, ut pueruli ex ejusmodi lectione fidem aut fidei articulos sibi cudere possint, cum neque adulti et docti absque ecclesiae auctoritate et magisterio id consequi possint, ut ex protestantium experimento facile evincitur, qui hac methodo fidem omnem amiserunt, et in absurda quaeque delapsi sunt. Primi fideles absque Scripturis optimi christiani fuerunt perinde ac barbari illi, de quibus scribit s. Irenaeus, qui *sine charta et atramento scriptam habebant per Spiritum in cordibus suis salutem* (1). Addo, absque infallibili ecclesiae auctoritate ipsis constare non posse de Scripturarum canone, *authenticitate* et inspiratione. Sed de his suo loco. Interim ex his colligitur, absurdam plane esse protestantium methodum atque ad illudendum excogitatam.

CAPUT IV.

DE NECESSITATE BAPTISMI

133. Duplici ratione potest aliquid necessarium esse, vel necessitate *medii*, ut vocant, vel necessitate *praecepti*. Necessarium est necessitate medii, si absque eo finis obtineri nullatenus possit; necessitate autem praecepti, si ita quidpiam sit imperatum, ut etiam eo omisso, inculpabiliter tamen, finis possit obtineri. Duplici hoc modo ne-

(1) *Contra haeres.* lib. III, cap. IV, num. 2.

cessarium esse Baptisma, sive in re sive in voto, tenet ecclesia catholica, quoad adultos, quibus saltem innotuit Evangelium; necessarium vero docet necessitate medii quoad infantes, nisi ejus vices suppleat martyrium. Et hoc quidem contra manichaeos, pelagianos, waldenses, calvinianos et socinianos, qui Baptismi necessitatem rejecerunt, saltem quoad filios christianorum, aut eos qui fidei nostrae educatione Christum profitentur. Hunc errorem sibi adsciverunt passim protestantes, praesertim vero rationalistae (1). Adeo vero invaluit haec perniciosa sententia in Anglia, ut, nisi seculares magistratus infantium saluti datis legibus prospexissent, absque salutari lavacro passim isti relinquerentur (2). Contra quem errorem sit

PROPOSITIO.

Baptismus liber non est, sed est necessarius ad salutem

134. Propositio haec est de fide juxta can V. Conc. Trid. sess. VII: *Si quis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.*

(1) Mirum est, qua fiducia omnes sectarii rejiciant necessitatem Baptismi. Limborchius, *Theol. christ.* lib. v, cap. 69, § 25, concludit: « Unicuique libertatem concedendam esse Baptismum suscipiendi »; cum juxta ipsum Baptismus neque sanctitatis christianae pars sit, neque intus animum purificet. Suicerus in *Thesauro eccles.* loc. cit. p.1137: *Ubi* OPINIO, inquit, EXTABUIT *de necessitate utriusque sacramenti*, etc. nempe Baptismi et Coenae. Wegscheider, §. 170: « Commentum de necessitate Baptismi profligatum videmus ». Sic ceteri passim tumentes ejusmodi homines loquuntur; imo Beza, *Epist.* VIII, *ad Grindallum* episc. Londinensem, aperte doctrinam de absoluta necessitate Baptismi vocat *errorem, quem nimium multi jam pridem asseruerunt*, pag. 74 et seq. edit. an. 1575.

(2) Ex hac persuasione de nulla Baptismi necessitate, quae apud protestantes vulgata est, fit, ut eorum ministri adeo oscitanter hoc sacramentum administrent, ut grave dubium ortum sit de valore Baptismi ab illis collati. Hinc receptum est, ut passim non solum in Anglia, Galliis, Germania, verum etiam Romae, sub conditione iis, qui ex diversis sectis redeunt ad ecclesiam catholicam, iterum Baptisma conferatur.

135. Majoris claritatis gratia in re tanti momenti praemittimus: 1. Neque infantes, neque adultos Baptismi lege statim obstrictos fuisse, cum Christus, Joan. III. ejus necessitatem Nicodemo patefecit, aut Matth. ult. eam omnibus indixit, sed solum post sufficientem Evangelii promulgationem. 2. Non omnes theologos consentientes esse in epocha definienda ejusmodi promulgationis, licet passim ipsi assignent decem annos plus minus pro universa Palaestina, et quadraginata pro imperio Romano. 3. Ejusmodi sufficientem promulgationem esse *relativam*, non autem absolutam, id est, eadem ratione minime dimetiendam esse relate ad diversas gentes; ex. gr. relate ad Americanos vix sec. XVI dici poterat, fidem esse sufficienter promulgatam. Quinimo et illud addendum est, ejusmodi promulgationem relativam esse non solum quoad diversas gentes, verum etiam quoad individua, ut patet, cum lex evangelica non solum gentes, sed et individua singula obliget et obstringat; hinc, si aliquis inculpabiliter illam ignoret, ea minime obligatur (1). 4. Animadvertimus, infideles negativos ante sufficientem ejusmodi promulgationem in eodem statu et conditione versari in eodem statu et conditione, in quibus versabantur universae gentes ante Christi adventum circa salutis media, sive respectu adultorum, sive respectu infantium. 5. Baptismi institutionem, quae, ut diximus, relate ad adultos rationem obtinet medii et praecepti, relate ad infantes non posse habere nisi rationem medii; quare, si ipsis conferatur, hi jus acquirunt ad aeternam ac supernaturalem felicitatem,

(1) Individua enim sunt, quae damnantur aut salvantur; *gentis* seu *nationis* vox est abstracta ad collectionem individuorum significandam. Quo spectant s. Bernardi verba, *Tract. de Bapt.* cap. II, num. 6: « Sed ex eo tempore tantum cuique coepit antiqua observatio non valere, et non baptizatus quisque novi praecepti (a Christi dati) reus existere, ex quo praeceptum ipsum inexcusabiliter ad ejus potuit pervenire notitiam » ... Opp. editt. Mabill. tom. II, p. 634.

ıd beatitudinem scilicet *per se* humanae naturae indeıitam. Quod si his non applicetur, quamcumque denum ob causam id contingat, illi non privantur nisi ıeneficio gratuito, nec pejor fit eorum conditio, peinde ac si nunquam humana natura evecta esset ad orlinem supernaturalem. Haec quidem privatio in praesenıi rerum ordine rationem habet damnationis ob relatioıem ad culpam originalem, quae ab infantibus nascenlo contrahitur; ast in se et absolute nihil detrahit ex eo, ıuod exposcit humanae naturae conditio, ut late suo loco exposuimus (1).

136. Quibus ita compositis, sic accedimus ad enunciatae propositionis veritatem vindicandam: Christus, Matth. XXVIII. 19. praecepit apostolis: *Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos* etc.; et *Marci* XVI. 15: *Euntes in mundum universum, praedicate evangelium omni creaturae. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.* Ejusdem igitur necessitatis est Baptisma ad salutem ac fides; sed fides, adversariis ipsis ultro fatentibus, necessaria est omnibus et quovis tempore; ergo et Baptisma omnibus et quovis tempore necessarium est ad salutem, nec temporarium proinde est hoc praeceptum, neque solos afficit infideles vel infidelium filios.

137. Rursum: Idem Christus ait, Joan. III. 5: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto non potest introire in regnum Dei.* Quae verba pariter generalissima sunt, nec judaeos tantum aut ethnicos respiciunt, sed omnes prorsus tam praesentes quam futuros homines cujuscumque sexus, conditionis, religionis et generis, cum tam late patere debeat ejusmodi *renascentia* seu regeneratio quam ortus et generatio. Quare ex hoc testimonio, si paucos aliquot obscurissimi nominis hac-

(1) In tract. *De Deo Creatore*, n. 458 et seqq.

reticos excipias, universi non modo orthodoxi, verum etiam universae heterodoxorum sectae, tenuerunt, Baptismum ad religionis christianae professionem aeque ac ad salutem absolute necessarium esse. Tantum porro abfuit, ut vel suorum omnium consensionem obtinuerit Socinus, dum Baptismi necessitatem impugnavit, ut ex ipsius sectariis complures extiterint valde ab ejusmodi errore abhorrentes, qui etiam editis scriptis eum confutaverunt (1).

138. Ex his porro Christi verbis, quae postremo loco adduximus, merito colligebat s. Ambrosius: *Utique nullum excipit* (Christus), *non infantem, non aliqua praeventum necessitate* (2); et Gennadius inter firmissima ecclesiae dogmata et istud recenset, dicens: *Baptizatis tantum iter salutis esse credimus* (3). Sic reliqui omnes ecclesiae patres sive Graeci sive Latini, ipsis adversariis minime diffitentibus (4).

139. Sed melius colligi non potest utriusque ecclesiae orientalis atque occidentalis sensus, quam ex perpetua sollicitudine tingendi eos omnes, qui in vitae discrimine constituti essent, missis omnibus solemnitatibus, a quibusvis sive viris sive feminis, sive catholicis sive haereticis, imo et infidelibus. Colligitur praeterea idem ecclesiae sensus ex argumento, quod inde patres, praesertim vero Augustinus, disputantes ad hominem, ut inquiunt, adversus pelagianos desumebant, ut ex omnimoda necessitate Baptismi adstruerent in omnes homines originariae labis propagationem. Eandem demum fidem de absoluta salutaris lavacri necessitate adhuc

(1) Haec magna solertia recenset Reimannus in sua *Bibliotheca theologica*, sect. II, cap. XIII.

(2) *De Abraham*, lib. II, cap. XI, n. 84; in quem locum cfr. adnot. edit. Maur. Idem s. Doctor ibid. n. 79, jam scripserat: « Quia NEMO ascendit in regnum coelorum nisi per sacramentum Baptismatis ».

(3) Lib. *De ecclesiasticis dogmatibus*, cap. XLI. In append. tom. VIII opp. s. August. edit. Maur.

(4) Hos collegit Joan. Gerard. Vossius, disput. VII, *De Bapt.* thesi XXI.

retinere diversae communionis orientales sectas, luculentissime ostendit Renaudotius (1).

140. Quod et hac ratione theologica conficitur a s. Thoma: nemo potest salutem obtinere, nisi Christo incorporetur effectus membrum ejus; atqui id aliter, saltem in nova lege, fieri nequit nisi per Baptismum sive in re sive in voto susceptum, juxta dictum Apostoli, Gal. III. 27: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Ergo.

DIFFICULTATES

141. I. Obj. Neque ex Matth. ac Marc. ult., neque ex Joan. III, ulla adstrui potest sive absoluta Baptismi necessitas, sive ejusdem praeceptum universale atque perpetuum. Etenim 1. post adducta Christi verba, Marc. XVI, subdit Christus: *Signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur: in nomine meo doemonia ejicient,* etc. (2); jam vero haec signorum et prodigiorum copia ad apostolicam tantum spectabat ecclesiam, minime vero ad adultam; ergo et ad ecclesiam tantum ex judaeis et gentibus constituendam totus pertinet ille baptismalis ceremoniae apparatus, non autem ad ecclesiam jam constitutam; cui eo pacto, quo necessaria non sunt signa illa, ita neque necessarius est exterior Baptismi ritus. 2. Multo vero minus id conficitur ex Joan. III; ut enim observat Calvinus, verba illa: *Nisi quis renatus fuerit,* etc., non sunt intelligenda materialiter de aqua, sed de gratia Spiritus Sancti, quae utique ad salutem necessaria est; haec tamen absque Baptismo per solam fidem justificantem obtineri potest, prout exponit Joannes Baptista, Luc. III. 16. dicens de Christo; *Ipse vos baptizabit Spiritu Sancto et igni.* Quod pariter de-

(1) *La perpetuité de la foi,* tom. V, liv. II, chap. I et 2.

(2) Part. III q. 68, a. 1.

*

clarat Christus, eodem Joan. III. 6. dum ait: *Quod natum est ex Spiritu, spiritus est;* et v. 8: *Omnis, qui natus est ex Spiritu, Spiritus est.* 3. Sane eadem ratione ac Christus, Joan. III. disserens de Baptismo, dixit: *Nisi quis renatus fuerit*, etc., loquens ibid. VI. 54. de eucharistia, ait: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* 4. Nec tamen ex his posterioribus verbis, quidquid dixerit s. Augustinus, colligi posset absoluta necessitas eucharisticae sumptionis, cum contrarium definierit concilium Trident. sess. XXI, cap. et can. IV. Ergo.

142. Resp. *Neg. antec.* Ad 1. prob. *D.* Signa sequentur eos, *qui crediderint*, *C. qui baptizati fuerint N.* Si quid igitur evincerent objecta verba, efficerent adversus protestantium hypothesim, fidei praeceptum neque universale neque perpetuum esse; quod nec tamen ipsi admittunt, nec sociniani. Signa autem illa necessaria tunc temporis non fuerunt, nisi ut motivum credibilitatis iis exhiberent, qui ex infidelitate ad fidem veniebant. Addo, nec cessasse hujusmodi signa in ecclesia catholica, ut ex fastis sanctorum patet, neque aliquid commune habere cum Baptismo.

143. Ad 2. *Neg.* Ut constat ex iis, quae superius diximus, agendo de Baptismi materia. Ad illud vero, quod subdunt ex Christi verbis: *Quod natum est ex Spiritu*, etc. *D.* Ex spiritu tanquam causa principali et efficiente, et aqua tanquam causa instrumentali, *C.* ex spiritu sine aqua *N.* Loquitur enim ibid. Christus de nativitate spirituali per aquam obtinenda, de qua prius disseruerat.

144. Ad 3. *N.* Nam vel ipsa loquendi ratio, quam Christus usurpavit in posteriori loco, indicat, ipsum alloqui praesentes, ideoque adultos et praecepti capaces; in priori autem textu agens de Baptismo, omnes indiscriminatim comprehendit. Hoc autem patet ex utriusque

testimonii collatione (1), atque ex diversis adjunctis, in quibus Christus objecta verba protulit. Hinc diverso sensu haec testimonia intellexit ecclesia, quae pueris in mortis periculo constitutis consuevit ab aetate apostolica Baptismum administrare, non item vero confirmationem et eucharistiam; qui mos nonnisi serius obtinuit, neque fuit universalis (2). Verum de hoc argumento iterum sermo instituetur, ubi agemus de eucharistia.

145. Ad 4. *Negamus*, s. Augustinum absolutam eucharistiae necessitatem ex citatis verbis docuisse. Ut enim suo loco ostendemus, s. Doctor nuspiam parem utriusque sacramenti, Baptismi scilicet et eucharistiae, necessitatem asseruit aut praedicavit.

146. II. Obj. Dato etiam quod in adductis Christi verbis, Joan. III: *Nisi quis*, etc. verum significaretur praeceptum universale et perpetuum, ast 1. praeceptum est positivum, a quo proinde excusat ignorantia aut impotentia, ut aperte profitetur s. Augustinus, utens exemplo pii latronis, qui sola fide salvus factus est; ait enim: *Quantum valeat etiam sine visibili sacramento Baptismi, quod ait Apostolus: corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est;* ac praeterea subdit: *Sed tunc impletur invisibiliter, cum ministerium Baptismi, non contem-*

(1) Verba enim Christi Domini, Joan. III: *Nisi quis*, etc. generalissima sunt, ut patet, utpote indefinite ac in tertia persona prolata; contra vero, Joan. VI, Christus alloquitur Capharnaitas adultos et praecepti capaces in secunda persona, dicens: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis ». Deinde aliud est, sine Baptismo non posse quempiam introire in regnum coelorum, aliud vero non *habere vitam in se;* his enim tantum significatur, non posse sine alimento spirituali vitam ali, conservari, etc. quoad eos nempe, qui vires reparare debent. Cum vero infantes hac virium reparatione non indigeant, hinc patet, ad eos non posse haec verba Christi extendi. Verum de hoc alias. Interim cfr. Cornelius a Lapide, in hunc loc.

(2) Cfr. Joan. Haiden, S. J. in cit. dissertatione, *De instituto ecclesiae infantibus mox cum Baptismo conferendi Sacramenta Confirmationis et Eucharistiae*, quaest. II, § un., nec non Jac. Pamelius in *Adnotat. in lib. s. Cypr. De lapsis.*

ptus religionis, *sed* ARTICULUS NECESSITATIS EXCLUDIT (1). 2. Exemplo latronis adjicere potuisset exempla Apollo, apostolorum ac b. Virginis, qui nullibi Christi lavacro tincti perhibentur. Ergo.

147. Resp. Ad 1. *D.* Est praeceptum simul et medium quoad adultos, qui aquae Baptismum supplere possunt in necessitatis casu per ejus votum aut martyrium, *C.* quoad infantes, *subdist.* Est praeceptum, *N.* est medium, quod per solum martyrium suppleri potest, *C.* Ea revocanda sunt, quae initio hujus capitis praemisimus. Porro de infantibus ita scribit s. Augustinus : *Quisquis dixerit, quod in Christo vivificabuntur etiam parvuli, qui sine sacramenti ejus participatione de vita exeunt, hic profecto et contra apostolicam praedicationem venit, et totam condemnat ecclesiam ; ubi propterea cum baptizandis parvulis festinatur et curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo vivificari omnino non posse* (2).

148. Ad 2. *D.* Id est, in Scripturis non legitur, *C.* non fuerunt baptizati *N.* Etsi enim horum ablutionem Scriptura non referat, non inde consequens est, eos tinctos non fuisse. Sane de apostolorum Baptismo patres dubitare non sinunt ; quia verisimile non est, eos, qui tanquam discipuli Salvatoris et ministri tingebant alios, non fuisse antea lavacro salutari ablutos (3). Imo Au-

(1) *De Bapt.* lib. IV, cap. 22, n. 29.

(2) *Epist.* CLXVI, *ad Hieron.* cap. 7, n. 21. Ubi adnotandum est, s. Doctorem antithesim instituisse cum Apostolo, 1 Cor. XV, 21, 22, inter eos, qui moriuntur in Adam, et eos, qui vivificantur in Christo; pronunciat vero, neminem ex iis, qui in Adam mortui sunt, vivificari in Christo nisi per Baptismum. Ex quo colligimus, cum non existimasse pueros, qui in utero matrum moriuntur, parentum fide aut voto a peccati originalis reatu solvi posse, nec putasse, prout nonnulli autumant, ad eos non spectare Christi sententiam: *Nisi quis renatus*, etc.

(3) Card. Bellarm. *De Bapt.* lib. 1, cap. 23, n. 21, ut evincat, apostolos baptizatos fuisse Christi Baptismo, adducit inter ceteras, auctoritatem etiam Tertulliani ex lib. *De Baptismo;* at certum est ex cap. 12 libri cit. Tertullianum silere prorsus de Baptismo Christi apostolis collato, ac solum conjicere apostolos tinctos fuisse Baptismo Joannis. Sic

gustinus contendit, oppositum credi non posse absque erroris culpa, etiamsi evangelium non referat apostolorum Baptisma (1). Neque enim omnia, quae gesta sunt, litteris fuerunt consignata.

149. Quod spectat ad B. Virginem, non defuerunt qui negarent, eam percipisse Baptismum, tum quia ex causis, ob quas ille suscipitur, nulla permovere poterat Mariam, tum quia injuriosa fuisset eximiae innocentiae et sanctitati Virginis susceptio Baptismi; hoc enim pacto quodammodo declarasset, se originali labe pollutam etiam post Christi partum (2). Non defuerunt tamen, qui affirmarent beatam Virginem comprehensam fuisse praecepto Christi, Joan. III: *Nisi quis*, etc. quorum sententia probatur Vasquezio et Dominico Soto (3), etsi Virgo neque peccatum originis contraxerit, neque ulla vel levi actuali noxa se commaculaverit. Nam, quamvis Baptis-

minime assecutus est mentem Tertulliani Pamelius, qui citato capiti hunc titulum praefixit: *Quod Apostoli baptizati fuisse videantur*. Verum quod non tradidit Afer scriptor, qui non vidit epistolam Evodii inscriptam: Τὸ φῶς, *Lumen*, alii antiqui scriptores scripto consignarunt. Itaque Evodius, immediatus s. Petri in ecclesia Antiochena successor, in laudata epistola, cujus fragmentum profert Nicephorus, *Hist eccles.* lib. II, cap. 3: « Christus, *inquit*, manibus ipse suis Petrum tantummodo baptizavit. Petrus porro Andream et filios Zebedaei. Ii deinceps reliquos apostolos. Septuaginta autem illos Petrus et Joannes theologus dictus baptizarunt ». Cum tamen aliis suspecta sit haec Evodii epistola, hinc ea praetermissa, Clemens Alex. Tertulliano coaevus, *Hypotyposeon* lib. V, explicans illud apostolicum dictum: « Gratias ago Deo, quia neminem vestrum baptizavi; Christus, *ait*, dicitur Petrum solum baptizasse; Petrus Andream, Jacobum et Joannem; illi autem reliquos ». Cfr. hoc fragmentum apud Joan. Moschum, in *Prato spirituali*, cap. 176, ex quo illud refert Joan. Potterus episcopus Oxoniensis, in sua edit. operum Clementis Alex. tom. II, pag. 1016, Venet. Ad hanc traditionem alludit Eutymius, dum in verba Joan. III: *Venit Jesus*, etc. dicit, viros apostolis proximos scripsisse, Petrum a Christo baptizatum. Cf. s. Augustinus, *Epist.* CCLXV, *ad Seleucianam*. Plura etiam vide apud La Cerda in *Adnott. ad* cap. II, et 12 *libri Tertull. de Bapt.*

(1) *Epist.* cit. *ad Seleucianam*, num. 4.

(2) Cfr. apud Trombellium in op. *Mariae SS. vita ac gesta*, Bonon. 1763, tom. IV, part. I, diss. XXXIV, quaest. I, ubi copiose, ut solet, eruditus hic auctor ea congessit, quae utrique sententiae, affirmanti scilicet aut neganti, favent.

(3) Vasquez, *In* III *part. s. Th.* disp. CXIX, cap. 7, n. 65; Dom. Soto, *Comment. in* IV *Sent.* dist. V, q. un. art 2, tom. I, pag. 237 et seq. edit. Methymnae Campi, 1581.

mus ad remittenda peccata necessarius sit, censetur tamen adhuc necessarius ad profitendam Christi fidem, ac ad sacramenta reliqua percipienda, atque ita ad consequendum regnum coelorum. Quamvis praeterea B. Virgo obligatione hujus praecepti minime obstricta esset, voluisset nihilominus baptizari, si status ipsius cum essentia et institutione sacramenti non pugnaret, prout reipsa non pugnat (1).

150. III. Obj. 1. Masculis Hebraeorum ante octavum a nativitate diem, feminis eorum omnibus antequam ad rationis usum pertingerent, satis erat fides parentum, ut ad salutem pervenirent; eadem adhuc est ratio parvulorum, qui nascuntur ex infidelibus negativis, qui in eadem versantur conditione qua versarentur ii, qui pertinebant ad legem naturae. Si igitur infantes christianorum absoluta Baptismi necessitate tenerentur, pejor foret istorum conditio, quam esset et sit conditio filiorum, qui nascebantur sub naturae lege, aut nascuntur ex infidelibus negativis; quod absurdum est. Nec enim Christus venit, ut coarctaret media salutis, sed ut ea potius amplificaret. 2. Multo minus Christi praecepto obstricti dicendi sunt infantes, qui in utero matris moriuntur, seu quamdiu in lucem editi non sunt; nam isti, cum nondum *nati sint*, non possunt *renasci* per Baptismum; alioqui tertiam nativitatem per Baptismum consequerentur, ut animadvertit s. Augustinus (2); et 3. praeterea in physica impossibilitate inveniuntur, a qua nec per se nec per parentes liberari possunt; ergo Christus, utpote sapiens legislator, non potuit eos praecepto illo positivo comprehendere. Ne igitur dicatur, Christum voluisse ipsos excludere a beneficio generali redemptionis, concludi de-

(1) Cfr. alii auctores apud Trombel. loc. cit. Cfr. etiam Joan. Ger. Vossius, disp. VII, *De Bapt.* thesi XVI, caute tamen legendus hic auctor, ob errores sectae suae, quos ubique intermiscet.

(2) *Lib.* seu *Epist.* CLXXXVII, *ad Dardanum*, cap. 10.

bet cum s. Bonaventura (1), Cajetano aliisque theologis catholicis, posse defectum Baptismi in ejusmodi casu per fidem et votum parentum suppleri; qui propterea ad preces fundendas in hunc finem provocandi sunt, cum agatur de sententia probabili, imo probabilissima, quam ecclesia nunquam proscripsit (2). Ergo.

151. Resp. Ad 1. *D.* Satis erat fides parentum per aliquod signum externum illis applicata, juxta verisimiliorem sententiam, *C.* sola fides absque ulla externa applicatione *Tr.* et *nego paritatem.* Transmisimus alterum distinctionis membrum, quia agitur de re nobis ignota et incomperta, circa quam nec patres nec theologi inter se consentiunt (3). Ex tali propterea sententiarum discrepantia nihil concludi potest. Negavimus paritatem, quia aperte nunc nobis patefacta est Christi voluntas, a qua id unice pendet; illa porro semel constituta, omnes ratiocinationes nostrae conticescere debent. Exinde etiam responsio patet ad id quod subditur de pueris, qui ex infidelibus negativis procreantur, qui utique in eadem conditione versantur ac illi, qui inveniebantur in lege naturae; ast ignota nobis est ratio, qua illorum infantes salvarentur, ut diximus, utrum scilicet per solam fidem parentum, an per aliquam externam ejusdem fidei applicationem.

152. Nec tamen, etiam in hypothesi de sola fide parentum, inferri potest, Christum quoad christianorum parvulos restrinxisse media salutis; nam, ut constat ex

(1) Part. II, q. I, art. I, qui haec scribit: « Neminem obligat Deus ad impossibile ex suo praecepto, ut dicit Hieronymus; et iterum, quod quis non potest facere, reputatur ei pro facto ». Huic praeiverat s. Bernardus, qui, *Epist.* LXXVII, seu potius *Lib. De Baptismo ad Hugonem a s. Victore*, cap. 2, num. 6: « Sane parvulis, *inquit*, nedum ratione utentibus, quia sola nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati praevaricatio, tamdiu credendum est, antiqua valuisse sacramenta, quamdiu palam interdicta constiterit. An vero ultra? Penes Deum est, non meum definire ». Opp. edit. Mabill. tom. II, pag. 634.

(2) Ita fere anonymus quidam in peculiari opuscolo, anno elapso (1837) edito, de hoc argumento.

(3) Cfr. quae scripsimus in tract. *De Sacram. in genere*, num. 187 et seqq.

historia, paucissimi ante adventum Christi veram fidem conservarunt, ideoque paucissimis infantibus prodesse potuisset parentum fides; contra vero, cum evangelium ubique terrarum promulgatum fuerit, certe longe pluribus infantibus subventum est, et subvenitur per lavacrum regenerationis (1).

153. Ad 2. *Neg.* Ad 1. autem prob. respondeo, illos natos esse censendos, qui, quamvis in lucem nondum editi, attamen concepti sunt et anima vivificati, ut patet ex Matth. I. 20; nec tamen cum infantes in lucem prodeunt, dici possunt denuo nati, ita ut tertia nativitas dici debeat, quam ipsi per Baptismum obtinent. Communi enim loquendi usu, cum infantes in lucem eduntur, tunc primum dicuntur nasci, quia perfecta est ipsorum nativitas et completa; contra vero in conceptione et progressu non est nisi inchoata et imperfecta. Ceterum s. Augustinus ideo loc. cit. inficiatur, natum dici posse, qui nondum editus est, ut adstruat praecise, quod nos intendimus, nempe nulla ratione posse, si miraculum excipias, quempiam sanctificari in utero materno (2).

(1) Haec difficultas, quae petitur ex filiis infidelium, ad quos nondum pervenit evangelii notitia, quique sola parentum fide in nonnullorum sententia salvari potuerunt aut etiam possunt, haec, inquam, difficultas, si theoretice spectetur, magni ponderis esse videtur; si vero practice, seu, ut ajunt, *in concreto*, nullius momenti esse deprehenditur. Quamvis enim non abnueremus, solam fidem parentum filiis profuisse absque ulla externa applicatione, quis tamen ignorat, nonnisi paucissimos, fidem intemeratam servasse, quam ex avita traditione perceperant in Deum creatorem ac reparatorem? Sane vix ulla vestigia hujus fidei repererunt apud infideles missionarii illi, qui primi ad illorum oras appulerunt. Adde, hic agi de infantibus jam in lucem editis; de ceteris vero nemo est ex veteribus, qui tradat ipsis profuisse parentum fidem.

(2) Id patet ex toto contextu. Juverit tamen nonnulla ex objecto loco proferre, ut magis constet de germana s. Doctoris mente. Sic igitur scribit, *Epist.* cit. n. 32: « Illa sanctificatio, qua efficimur et singuli templa Dei, et in unum omnes templum Dei, non est nisi renatorum, quod nisi nati homines esse non possunt »; et n. 33: « Si igitur homo regenerari per gratiam Spiritus in utero potest, quoniam restat illi adhuc nasci, renascitur ergo antequam nascitur; quod fieri nullo modo potest. Proinde in compagem corporis Christi tanquam in vivam structuram templi Dei, quae est ejus ecclesia, nati homines ... renascendo per gratiam transferuntur tanquam

154. Ad 3. *Neg.* suppositionem adversariorum, verba scilicet Christi, relate ad infantes habere rationem *praecepti positivi*, ut ipsi autumant; superius enim animadvertimus, respectu infantium non habere nisi rationem *medii* seu conditionis necessario ponendae, excepto martyrii casu, ut ipsi jus acquirant ad beneficium indebitum, cujusmodi est supernaturalis beatitudo. Hinc concidunt argumentationes superstructae (1).

155. Ad 4. *N.* quoad s. Bonaventuram; tantum enim abest, ut Seraphicus Doctor aliqua ratione huic sententiae adstipulatus sit, ut eam ex professo impugnaverit (2).

de massa ruinae ad aedificii firmamentum. Praeter hoc enim aedificium, quod beatificandum construitur ad aeternam beatitudinem Dei, vita hominis omnis infelix, et mors est potius appellanda quam vita. Quisquis ergo habitabitur a Deo, ne ira Dei maneat super eum, ab hoc corpore, ab hoc templo, ab hac civitate non erit alienus. Omnis autem non renatus alienus est». Qua igitur ratione afferri potest auctoritas s. Augustini pro contraria sententia?

(1) Cfr. tract. *De Deo creat.* n. 808 et seqq. et tract. *De gratia*, n. 458 et seqq.

(2) *In lib. IV. Sent.* dist. IV, part. II, dub. IV, ubi sibi proponit plures difficultates, congestas ab adversariis quos impugnamus; ac 1. quia adultus, cum non potest, excusatur a praecepto (Baptismi); ergo multo magis parvulus. 2. Dominus fidem parentum reputat quasi esset parvuli; ergo si ex fide et charitate offerant parvulum, videtur Dominus reputare illam esse parvuli; ergo non damnatur sine Baptismo. 3. Ponatur, quod aliquis occiderit parvulum, cum defertur ad Baptismum, ne baptizetur; num dicemus parvulum damnari, qui propter susceptionem sacramenti mortuus est? Videtur enim hoc esse magna crudelitas. Quod si dicamus illum salvari non ergo verum dicit Augustinus, quod non salvantur, etiamsi ad Baptismum deferantur. 4. Item si damnantur; ergo pejorata est conditio parvulorum respectu status legis naturae, in quo salvabantur sola fide parentum. Ita s. Bonaventura, qui has difficultates expendit et solvit concludendo, nulla ratione salvari infantes, nisi Baptismo aut martyrio. Ad postremam vero difficultatem respondet «Nec sequitur, quod tunc melioris conditionis esset (status naturae), quia nullus status est melior propter generalitatem remedii; particularis autem personae conditio potest esse deteriorata. Deus autem in institutione sacramentorum statum concernit generalis ecclesiae, non particularis personae; et quoniam certitudo remedii major est et communior est in sacramento, quam in fidei merito, ideo patet illud». Dum igitur loc. cit. s. Doctor affirmat, Deum neminem obligare ad impossibile, etc. loquitur de adulto, qui Baptismo flaminis potest in necessitatis casu supplere Baptismum fluminis, ut ex serie orationis liquet; ad summum excipit casum specialis privilegii, quale assequuti sunt Jeremias, et s. Joan. Baptista. S. Bernardus loc. cit. agit de filiis eorum infidelium, qui negativi dicuntur, de quibus recole, quae superius scripsimus.

Dum vero docet, fidem ecclesiae prodesse parvulis, aperte tradit id fieri *in collatione Baptismi.*

156. Quod si Cajetani aliorumque paucorum theologorum sententia expresse damnata non est ab ecclesia, ex eo solum conficitur, eam non esse *haereticam.* Ceterum sententia Cajetani a congregatione theologorum in concilio Tridentino improbata fuit ac censura digna dijudicata; eadem jussu s. Pii V. expuncta fuit in editione ejus opp. Romae facta; ac Dom. Sotus eam tanquam haereticam impugnavit (1). Ex quibus constat, quid de ea, ecclesia sentiat. Sane, si veluti probabilem hanc sententiam ecclesia judicaret, adhortaretur parentes, aut ad preces fundendas, aut ad actum fidei eliciendum, ut eorum filii in utero degentes salvarentur, quod tame nunquam praestitit (2).

157. IV. Obj. Saltem universalis dici nequit haec do-

(1) Cfr. *Hist. Conc. Trid.* Card. Pallavicini, lib. IX, cap. VIII, n. 3 et seqq.

(2) Cfr. de hoc ipso argumento cl. Trombellius, qui copiosissime illud versat in tract. *De Sacramentis*, tom. III, diss. VII, *De Baptismo*, quaest. II, cap. I et seqq. ubi tres exponit celebriores sententias, quas sive veteres sive recentiores theologi aut invenerunt aut instaurarunt; quarum prima est Cajetani, contendentis, posse pueris in utero matrum degentibus subveniri efficaci desiderio illis conferendi Baptismi, quod parentes concipiant, quodque desiderium et fidem suam, si fieri id possit, exteriori aliquo signo manifestent. Altera est Ignatii Ludovici Bianchi; is in libro edito Venetiis anno 1768, quem inscripsit: *De remedio aeternae salutis pro parvulis in utero clausis sine Baptismo morientibus,* contendit, salvari posse ejusmodi infantes per oblationem pueri, quam Deo mater extrinsecus faciat. Tertia sententia est Eusebii Amort, Can. regularis, qui *Theol. moralis*, tom. II, tract. XI, § 3, *De subjecto Baptismi*, p. 120 et seqq. edit. anni 1758, Augustae Vindel. et Oeniponti, censet, non esse a verisimili remotam opinionem eorum, qui putant, Deum, efficacissimis parentum precibus exoratum, *extrasacramentaliter*, pueros in utero detentos justificare, ac adducit pro se plures veteres, s. Bonav., Gersonem, Gabr. Biel, Echium, etc. Porro haec ipsa sententia est, quam adstruit anonymus, de quo mentionem injecimus. Has porro sententias omnes jamdiu exagitaverat, et inanes esse ostenderat doctus theologus Vasquez, quem vide, *In III part. s. Thom.* disp. CLI, cap. I et seqq. Quid praecise senserit Venustianus Hiebel theologus Bavarus, cujus liber inscriptus: « Justificatio parvuli sine martyrio et sacramento Baptismi in re suscepto decedentis », Landishuti 1752, proscriptus est decreto 4 Apr. 1755, mihi compertum non est, cum hunc librum legere nequiverim. Verum in hac opinandi licentia fines omnes excessisse vi-

ctrina de absoluta necessitate Baptismi, neque constans. 1. In primitiva siquidem ecclesia plurimi ad aetatem adultam Baptismi susceptionem protrahebant. 2. Constitutum praeterea fuit, ut Baptisma nonnisi solemnibus Paschatis et Pentecostes diebus administraretur, prout patet ex epist. IV s. Leonis; 3. qui ritus adeo rigide observatur in Thessalia, inquit Socrates, *ut* PLERIQUE *apud illos absque Baptismo moriantur* (1). 4. Alii praeterea diu in catechumenatu Baptismi gratiam expectare cogebantur; 5. quod si contigisset aliquos extemplo ex hac vita migrare, sacrificia et oblationes pro ipsorum animabus offerri consueverant in ecclesia, teste s. Ambrosio in oratione, quam recitavit in funere Valentiniani Imperatoris adhuc catechumeni, ab Argobaste dolo sublati. 6. Hinc bene semper speratum est de iis, qui in ecclesiae unitate absque Baptismo defuncti fuissent, ut indicat s. Cyprianus *Epist. LXXIII ad Jubajanum;* ubi, cum sibi ipsi adversus sententiam de rebaptizandis in haeresi baptizatis opposuisset: *Quid ergo fiet de his, qui in praeteritum de haeresi ad ecclesiam venientes sine Baptismo admissi sunt?* respondet: *Potens est Dominus misericordia sua indulgentiam dare et eos, qui ad ecclesiam simpliciter admissi in ecclesia dormierunt, ab ecclesiae suae muneribus non separare* (2). Quo factum est 7. ut controversia anabaptismi semper habita fuerit tanquam ad liberam disciplinam spectans. 8. Adde, Coptos, teste Thoma a Jesu, nonnisi post triginta dies parvulos suos tingere, et quidem per solos presbyteros, adeo ut eos potius mori patiantur, quam ut ante

detur D. *De la Marne, Traité métaphysique des dogmes de la Trinité, de l'Incarnation, de l'Eucharistie, de la grâce, du péché originel et de la résurrection des corps*, Paris. 1826; qui ut refert *Revue encycloped. de Paris*, Mars 1827: *Suppose que les enfants renfermés dans le sein maternel peuvent connaitre Dieu, l'aimer et avoir le Baptême de désir.*

(1) Διὸ σφοδρα πλὴν ὀλίγων οἱ λοιποὶ μὴ βαπτισθέντες ἀποθνήσκουσιν. *Hist. eccl.* lib. v, cap. XXII ex versione Valesii.

(2) Edit. Maur. pag. 136.

statutum diem, et ab alio quam a presbytero baptizentur uti apud calvinistas mos obtinet. Ad summum, testibus Wanslebio et Zagazabo, Ægyptii supplent Baptismi defectum nonnullis unctionibus super infantem defunctum, juxta suorum canonum praescriptum; Æthiopes vero persuasum habent, sanctificari infantes in utero matris per eucharistiae sumptionem, quin proinde necessarium credant Baptisma. Ergo.

158. Resp. *Neg. antec.* Ad 1. prob. *D.* Protrahebant Baptismum ex inveterato abusu, quem semper ecclesia detestata est, et ob peculiares causas, quam superius recensuimus, *C.* eo qnod censuerint, Baptismum necessarium non esse ad salutem, et ecclesia probante, *N.* responsio patet ex dictis.

159. Ad 2. *D.* Pro administratione Baptismi solemnis ac secluso mortis periculo, *C.* pro administratione Baptismi privati, instante praesertim mortis periculo, *N.* Imo semper summam sollicitudinem ostendit ecclesia, urgente periculo, ne infantes absque Baptismo decederent, ut ex dictis de ministro constat (1).

160. Ad 3. *D.* Qui propterea usus, seu potius abusus, ab universa ecclesia improbatus est, utpote singularis et contra praxim universaliter receptam, *C.* secus *N.* (2).

161. Ad 4. *D.* Ob pravam ipsorum dispositionem, quandoque etiam ob ipsorum crimina, prout pariter apud nos differtur absolutio non rite poenitentibus, *C.* per se *N.* (3).

162. Ad 5. In nonnullis ecclesiis particularibus, et ex praesumpto Baptismi voto, *C.* in ecclesia universali

(1) Cfr. Vicecomitis *Observationes eccles.* lib. 1, cap. 21.

(2) Id abunde constat ex argumento totius capitis, in quo Socrates recenset singulares usus peculiarium ecclesiarum, quae a communi totius ecclesiae regula et consuetudine ubique recepta recesserant, nec sine aliqua amplificatione, ut ibid. adnotat eruditus Valesius.

(3) Cfr. Bingham, *Origines*, etc. lib. 1, cap. 2, § 17.

Varia enim hac in parte in diversis ecclesiis obtinuit plina, et quidem ex praesumpta vel expressa ipso- voluntate suscipiendi Baptisma, dummodo tamen liquam ipsorum culpam ad ipsum pervenire mini- potuerint, ut contigit Valentiniano juniori per pro- nem ab Argobaste perempto (1).

3. Ad 6. *D.* Ex peculiari placito s. Cypriani alio- que rebaptizantium, qui aliter se extricare non po- t ab ejusmodi difficultate, *C.* ex sententia ecclesiae, *ist.* Ex praesumptione voti Baptismi, quem recipere potuissent absque sua ipsorum culpa, *C.* absolute Error semper est timidus, nec valet omnes conse- nes persequi (2).

4. Ad 7. *D.* A rebaptizantibus, et quidem suppo- necessitate Baptismi, *Tr.* ab universa ecclesia *N.* im nec isti rebaptizantes semper sibi constantes fue- ; modo enim ut firmissimum dogma suam praxim ugnabant, modo ut rem disciplinarem et liberam. uavis tamen hypothesi semper fassi sunt necessita- alicujus Baptismi, hinc urgebant necessitatem reba- ndi ab haereticis tinctos.

5. Ad 8. *Neg.* ut constat ex dictis in probationi- Ad allata vero documenta reponimus, illos missio-

Cfr. s. Ambrosius, *De obitu tiniani Consolatio*, n. 51 et cum adnotatt. editt. Maur.

Hanc eandem difficultatem sibi t Firmilianus in *Epistola*, quae Cyprianicas edit. Maur. est n. , pag. 149, ac diversa prorsus e ab ea, quam adhibuit s. Cy- s, eam solvit. Scribit enim . e seculo excesserunt (haere- ne novo Baptismate in eccle- cepti), in eorum numero ha- r, qui apud nos catechizati m sunt, sed prius, quam ba- entur, obierunt .. Qui autem in seculo permanent, bapti- ecclesiae Baptismo ... S. Basilius, *Epist.* CLXXXVIII, *ad Amphiloch.* can. 1, censet quidem, oeconomiae gratia catharos, encratitas et hydroparastatas posse absque novo Baptismo in ecclesiam admitti, sed rationem ejus rei hanc adducit: Διότι ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γέγονεν. *Propterea quod principium quidem separationis per schisma factum fuerat.* Porro suo loco ostendimus, anabaptizantes discrimen agnovisse inter tinctos ab haereticis ac tinctos a schismaticis. Cfr. quae scripsimus in tract. *De Sacram. in genere*, num. 121.

narios deceptos fuisse aut ex particularibus nonnullorum abusibus, quos toti ipsorum ecclesiae tribuerunt, aut ex indiscreta atque, ut sic loquar, anomala quarumdam feminarum pietate, contra firmam illarum ecclesiarum fidem de absoluta Baptismi necessitate; ut ex innumeris prope antiquis patriarchalibus constitutionibus et canonum collectionibus evincit Renaudotius, cum quibus permisceri non debent novae quaedam et privatae collectiones. Observat praeterea hic eruditus auctor, omnium orientalium orthodoxam fidem de absoluta Baptismi necessitate fundari in laudatis Christi verbis: *Nisi quis*, etc. (1).

CAPUT VI.

DE BAPTISMI EFFECTIBUS

166. Circa Baptismi effectus non parum tum a veteribus tum a recentioribus haereticis erratum est. Alii enim adeo Baptismum depresserunt, ut cum manichaeis assererent, illum *nihil cuiquam salutis afferre* (2); tales sunt sociniani, arminiani, nec pauci recentiores protestantes, juxta quos, ut suo loco scripsimus, Baptisma non est nisi ritus et ceremonia cooptationis in christia-

(1) Cfr. op. cit. liv. II, chap. 2, et 3. Difficultates, quas petunt calvinistae ex foedere inito inter Deum et Abraham, quod autumant extendi ad filios fidelium, nec non eas, quas increduli ex ratione urgent, praeoccupavimus et solvimus in tract. *De Deo Creat.* n. 825 et seqq. Quoad reliquas vero, quas promovet cum suis Gerard. Joan. Vossius, disp. VII, *De Bapt.* thesi XVII et seqq. adversus absolutam Baptismi necessitatem, partim eas disjecimus, partim autem ex se concidunt; siquidem auctoritates, quas adducit ex s. Bernardo, *Epist.* LXXVII, ex Petro Blesensi, *Serm.* XXII, *De Trin.* et *Serm.* XXIV, *in festo Jacobi*: « Sufficit spiritus et aqua; sufficit spiritus et sanguis, si aquam non exclusit contemptus religionis, sed articulus necessitatis »; quae deprompta sunt ex s. Augustino, ac citantur pariter ab Hugone a s. Victore, non afficiunt nisi adultos, qui in casu necessitatis per Baptismi votum salvari possunt; quod nos non inficiamur, imo contendimus.

(2) Ita s. Augustinus in lib. *De haeresibus*, haeresi XLVI.

norum coetum. Antiquiores protestantes cum Proclo origenista et messalianis contenderunt, per justificationem, quam Baptismi ope consequimur, originale peccatum ejusque manifestationes, peccata scilicet actualia, non prorsus tolli, sed solum tegi, radi, et non imputari, multo minus characterem per Baptismum imprimi. Alii autem Baptismi effectum adeo extollunt, ut doceant per ipsum non solum praeterita peccata deleri, sed etiam futura, vel saltem cum Joviniano (1) tenent, semel adeptam per Baptismum justificationem amitti non posse; vel denique christianorum peccata, quae mortalia essent, fieri venialia. Hos omnes errores synodus Tridentina proscripsit. Ac primo quidem, sess. V. can. V: *Si quis per Jesu Christi D. N. gratiam, quae in Baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed dicit tantum radi, aut non imputari, anathema sit; in renatis enim nihil odit Deus*, etc.; tum sess. VII., can. VI, *De Bapt. Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcumque peccet, nisi nolit credere, anathema sit;* et can. X: *Si quis dixerit, peccata omnia, quae post Baptismum fiunt, sola recordatione et fide suscepti Baptismi vel dimitti vel venialia fieri, anathema sit;* ac demum can. XI: *Si quis dixerit, verum et rite collatum Baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad poenitentiam convertitur, anathema sit.*

167. Ex his patet, non solum proscriptos esse quatuor praecipuos novatorum errores: nempe 1. per Baptismum nullam gratiam conferri; 2. non penitus tolli originale peccatum una cum ceteris actualibus, si quae sint; 3.

(1) Apud August. ibid. n. LXXXII.

inamissibilem esse semel adeptam justificationem, aut peccata in baptizatis ex mortalibus venialia fieri; 4. deleri posse Baptismi characterem vel amitti; sed praeterea concupiscentiam, quae in renatis adhuc superest, habere peccati proprie dicti rationem, qui est quintus novatorum error, quem his verbis eadem Tridentina synodus proscripsit: *Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta synodus fatetur et sentit, quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet; quinimo qui legitime certaverit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta synodus declarat, ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit* (1).

168. Patet insuper, veros ac praecipuos Baptismi effectus ad quatuor revocari posse: *primum* scilicet et principalem esse gratiam justificationis et sanctitatis, qua labes primigenia et quaevis alia noxa actualis tollitur; *alterum* vero, omnem per Baptismum tolli poenae reatum in altera praesertim vita luendae; *tertium*, per eum patere aditum ad ecclesiam, dum Christo tanquam *membra capiti* sociamur, et ad reliqua sacramenta percipienda jus acquiri; *quartum* denique, characterem imprimi in animis nostris.

169. Ne tamen actum agere videamur, propositum hic nobis non est, vel singulos recensitos errores refellere, vel expositos effectus singillatim propugnare. Quod enim spectat ad peccatorum abrasionem et tegumentum, tum ad justificationis *inamissibilitatem*, vel ad concupiscen-

(1) Sess. v, can. v.

tiae fomitem, ea jam refellimus in tractatu *De gratia* (1); characterem vero imprimi nec deleri posse ostendimus in tract. *De Sacramentis in genere* (2). De aditu ad ecclesiam et jure inde proveniente ad reliqua sacramenta, res per se patet, neque in controversiam ab adversariis vocatur. Restat propterea ut agamus de gratia, qua per Baptismum tollitur peccatum originale una cum peccatis reliquis, si quae sint, in rite suscipiente Baptismum, et omnis poenae reatus; quod insequenti propositione praestabimus.

PROPOSITIO

Per D. N. J. C. gratiam, quae in Baptismo confertur, reatus originalis peccati remittitur, ac tollitur totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet

170. Haec propositio est de fide, ut constat ex adducto can. V, sess. V. conc. Tridentini. Licet vero concilium in eo non loquatur expresse nisi de reatu peccati originalis, prout ferebat ejus scopus; evidens tamen est, per gratiam, quae ope Baptismi infunditur, tolli pariter reatum alterius cujuscumque peccati actualis; imo cum Baptismus vocetur passim sacramentum *renovationis* ac *regenerationis*, liquet per eandem gratiam, quae in Baptismo confertur, tolli etiam omnem poenae reatum; quae quidem omnia complexi sumus in hac propositione, ne longius quam par sit, progrediamur, cum eaedem probationes haec omnia simul conficiant.

171. Jam vero per Baptismum gratiam conferri, qua omnia rite disposito (3) peccata deleantur, ostendunt aper-

(1) Part. II, cap. 2, art. 1 et seqq.
(2) Cap II, prop. II.
(3) Cum eaedem prorsus dispositiones requirantur in adultis ad rite suscipiendum sacramentum Baptismi ac ad rite suscipiendum sacramentum poenitentiae, de iis propterea agemus in hujus sacramenti tractatu.

tissima Scripturarum testimonia. Ac primo quidem praenunciatus hic effectus est per Ezechielem, XXXVI, 25, iis verbis: *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Sed praecipue in N. T., praesertim Act. II. 38. ubi Petrus: *Baptizetur*, inquit, *unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum*, tum ibid. XXII, 16, ubi Ananias sic Paulum affatur: *Baptizare, et ablue peccata tua.* Hoc ipsum pluribus declarat Apostolus, toto cap. VI. Epist. ad Rom., ubi inter cetera, v. 3. scribit: *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus*, et v. 11: *Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu Domino Nostro;* et cap. VIII. 1. concludit: *Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.* Ut innumera prope alia sacrorum eloquiorum testimonia praeteream, quae significant, nos per Baptismum *ablui, mundari, renasci, sanctificari, Christum induere*, etc. quibus palam fit, omnem prorsus cujusvis peccati reatum tum culpae tum poenae per Baptismi gratiam auferri.

172. Nec alia unquam fuit catholicae ecclesiae fides, ut patet ex symboli Constantinopolitani articulo: *Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum.* Haec adeo in primitiva ecclesia pervulgata erant, ut indidem ansam sumpserint christianae religionis hostes ecclesiam calumniandi, quod una aquae ablutione sceleratos quosque et mulierculas criminibus oneratas in sinum suum reciperet ac puros efficeret, inter quos eminet Celsus (1). Ratio praeterea potissima haec fuit, quare plures, ut superius vidimus, ad provectiorem aetatem, quandoque etiam ad extremam vitae periodum, Baptismi susceptio-

(1) Apud Origenem, *Cont. Celsum*, lib. III, n. 51. Haec eadem confirmat Gibbon, *Hist. causus imperii Romani*, cap. XV. Cfr. quae scripsimus in tract. *De vera relig.* n. 380.

nem protraherent. Hinc denique ecclesia, huic fidei articulo innixa, nunquam consuevit baptizatis ullum satisfactionis seu poenitentiae onus injungere (1), secus ac se gesserit circa lapsos post Baptisma in gravia peccata.

173. Supervacaneum post haec existimamus congerere patrum testimonia ad id evincendum, quod tum ex prolatis Scripturarum oraculis, tum ex publicis factis et documentis luce ipsa meridiana clarius apparet (2).

DIFFICULTATES

174. Obj. 1. Sententiam theologorum, qui docebant per Baptismum parvulis gratiam infundi, Clemens V, in concilio Viennensi tantummodo ut probabiliorem amplexus est; ergo ante concilium Florentinum et Triden-

(1) Dixi *baptizatis* nullum satisfactionis aut poenitentiae onus injunctum ab ecclesia fuisse; nam baptisma petentibus seu catechumenis plura poenitentiae opera eaque non levia injuncta fuisse nemo, qui hospes non sit in christiana antiquitate, ignorat. Haec fuse prosequitur inter ceteros Vicecomes, op.cit.lib.III, cap. III et seqq. Id ipsum dicatur de plena confessione peccatorum, quam praemittere debebant baptizandi, antequam ad sanctum lavacrum admitterentur; de qua passim veteres loquuntur. Satis nobis sit verba afferre Tertulliani, qui, lib. *De Bapt.* cap. 20, inter ceteras poenae salutaris exercitationes et hanc commemorat, totius videlicet anteactae vitae noxas cum proposito melioris vitae consuetudinem confitendi: « Ingressuros Baptismum, *inquit*, orationibus crebris, jejuniis, et geniculationibus, et pervigiliis orare oportet, et cum confessione omnium retro delictorum ». In quem locum cfr. adnotatt. De la Cerda. Huc referuntur, quae Act. XIX, 18, habentur, ut suo loco dicemus. Ceterum de hac ipsa omnium singillatim peccatorum confessione, quae praemittebatur Baptismo, cfr. cit. auctor loc. cit. cap. V, nec non Albaspinaeus, *Observat.* lib. II, cap. I, et seq. qui plura patrum testimonia in hanc rem proferunt, quae longum esset hic recensere. Nobis satis sit animadvertere, patres tanti fecisse hanc peccatorum confessionem ante Baptismum, ut s. Basilius inter cetera, quae adducit ad deterrendos catechumenos a dilatione Baptismi usque ad mortem, et hanc causam urget, *Hom.* IV, *in sanctum Baptisma*, dicens: *Τί ἀναμένεις πυρετοῦ σοι δῶρον γενέσθαι τὸ βάπτισμα; ὅτε οὐδὲ φθέγξασθαι δυνάσῃ τὰ σωτήρια ῥήματα ..... οὐχ ὁμολογῆσαι ἀσφαλῶς.* Id est, *Quid expectas, ut beneficio febris et munere baptisma accipias? quando neque salutaria verba proferre potes... non diligenter confiteri.* Edit. Maur. tom. II, pag. 119.

(2) Cfr. Trombelli, tract. *De Sacram.* tract. V, diss. XXVI, cap. I, art. I et seqq. ubi copiosissime documenta ex antiquitate collegit.

tinum nondum erat exploratum, per Baptismum gratiam conferri, saltem ex opere operato, infantibus. 2. Ad summum dici potest, per Baptismum unicum tolli peccatum originale, juxta illud Joan. I, 29: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Qua de causa 3. Baptismus *regenerationis* sacramentum vocatur, quia per ipsum deletur, quod carnali generatione contractum est. 4. Quod si adultis collatum quandoque dicitur Baptisma in remissionem peccatorum, haec remissio poenitentiae tribuenda est, quae Baptismum praecedebat aut comitabatur, juxta illud Act. II. 38: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* 5. Deleto porro peccato, non omnem dimitti poenae reatum evidenter ostendunt illae, quas vocant, poenalitates a renatis tolerandae, 6. quae quomodo sublata originali noxa, nempe causa, remaneant velut effectus, plane non intelligitur; certum enim est in baptizatis non minorem vigere in malum proclivitatem et difficultatem in bonum ac ante Baptismum. Ergo.

175. Besp. Ad 1. *Neg.* Siquidem, ut suo loco ostendimus, quaestio agitata tunc temporis inter scholasticos non versabatur circa gratiae collationem per Baptismum, de quo nunquam in ecclesia dubitatum est, sed circa ejusdem gratiae naturam, an scilicet per modum habitus et qualitatis infunderetur nec ne, ad sensum peripateticae philosophiae. Hoc autem neque ante neque post memorata concilia unquam fidei articulum constituit (1).

176. Ad 2. *N.* Probationes enim quae a nobis allatae sunt, contrarium evincunt. Nec obest, quod in singulari dictum sit: *Ecce, qui tollit peccatum mundi;* hic enim

(1) Cfr. trat. *De Grat.* n. 473. not. 3, et n. 505. not. 1, p. 230. Placet quae docuimus confirmare auctoritate s. Augustini, cujus verba *Epist.* CLXXXVII, *ad Dard.* cap. VIII, n. 76, luculentissima sunt: « Dicimus ergo in baptizatis parvulis, quamvis id nesciant, habitare Spiritum Sanctum. Sic enim eum nesciunt, quamvis sit in eis, quemadmodum nesciunt et mentem suam; cujus in eis ratio, qua uti nondum possunt, velut quaedam scintilla sopita est, excitanda aetatis accessu ».

peccatum significat genus, ac sumitur pro quovis peccato (1).

177. Ad 3. *D.* Quatenus homo in Spiritu per Baptismum renascitur, qui prius in carne natus erat, *C.* quatenus illud solum deletur, quod in priori generatione ille contraxerat *N.* Apostolus enim, ad Rom. V. 15. scribit: *Non sicut delictum. ita et donum... nam judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem.*

178. Ad 4. *D.* Tribuenda est poenitentiae *dispositive*, ut ajunt, seu tanquam conditioni sine qua non, *C.* efficienter seu formaliter *N.*

179. Ad 5. *D.* In hac vita ad agonem et ad majorem cum Christo uniformitatem (2), *C.* in altera vita *N.*

180. Ad 6. *D.* Sublata est causa in persona, *C.* in natura, quae vitiata est, neque in praesenti vita ad integritatem a Christo restituta *N.* (3); atque hinc etiam ratio patet, quare permaneat in renatis concupiscentiae fomes, ex quo illa in malum proclivitas ac difficultas in bonum provenit.

(1) In hanc expositionem facile concedunt non solum omnes catholici interpretes, verum etiam interpretes protestantes, sive antiquiores, ut patet ex *Synopsi criticorum sacrorum* in hunc. loc. sive recentiores, Rosenmüller, Kuinoel, etc. Hinc nulla jam superest de hac expositione controversia.

(2) Cfr. tract. *De Incarnat.* n. 644, cum apposita adnotatione.

(3) Apposite s. Thom. part. III, q. 69, a. 3, ad 3: « Peccatum, *inquit*, originale hoc modo processit, quod primo persona infecit naturam, postmodum vero natura infecit personam. Christus vero converso ordine prius reparat id, quod personae est, et postmodum simul in omnibus reparabit id, quod naturae est. Et ideo culpam originalis peccati, et etiam poenam carentiae visionis divinae, quae respiciunt personam, statim per Baptismum tollit ab homine. Sed poenalitates praesentis vitae, sicut mors, fames, sitis et alia hujusmodi respiciunt naturam, ex cujus principiis causantur, prout est destituta originali justitia. Et ideo isti defectus non tollentur nisi in ultima reparatione naturae, per resurrectionem gloriosam ». Sed cfr. totus art. cit. et seq. Vid. etiam Bellarm. *De Bapt.* cap. XIII.

CAPUT VII.

IN DOGTRINAM HACTENUS VINDICATAM SCHOLIA

181. Duo potissimum sunt, circa quae nonnulla adjicere censuimus, nempe forma et subjectum hujus sacramenti.

182. I. Ad formam quod attinet, inquirendum superest, 1. num validum censeri possit Baptisma vel sub sola sanctissimae Trinitatis invocatione absque distincta singularum personarum mentione collatum, vel sub invocatione unius tantum personae, vel in nomine solius Jesu Christi. 2. Num saltem apostoli ex quadam dispensatione contulerint Baptisma in solo nomine Jesu Christi.

183. Primum placuit non paucis scholasticis, quos enumerat Domin. Soto (1), praecipue vero Cajetano et Hadriano VI in suis Commentariis, quos ante pontificatum conscripserat (2). Ex heterodoxis hanc sententiam amplexus est Joan. Gerardus Vossius (3). Verum in praxi

(1) *In* IV *lib. Sent.* dist.3, quaest. un. art 6.

(2) *In* IV *Sent.* q. 1, a. 2, quaestione 2.

(3) Disp. II, *De Baptismo*, thesi V, ubi hoc argumentum late prosequitur, ac patres adducit, qui sibi favere videntur, praesertim vero s. Ambrosium *De Spiritu S.* lib. I, cap. III, n. 42 : « Si unum in sermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum S., fide autem nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum S. abneges, plenum est fidei sacramentum », etc. Quo loco praecipue, advertente Bellarmino, moti sunt Ven. Beda, Nicolaus I, Petrus Lombardus atque scholasticorum vulgus ad admittendum valorem Baptismi in nomine solius Christi, aut alterius etiam divinae personae collati. Verum editores Maur. opp. s. Ambrosii ad cit. loc. observant, longe aliam fuisse mentem s. Doctoris in adductis verbis. Nempe, cum in Actis apostolicis traditur apostolos baptizasse in nomine Jesu, contendit, alias duas personas inclusas contineri, ubi quaelibet divinarum personarum exprimitur; ideoque non agere s. Doctorem de forma Baptismi, sed de verbis Act. apost. Nec alia certe est mens s. Basilii, quem s. Ambrosius, ut in aliis, sic in hoc loco sequutus est; id ipsum docet s. Athanasius in lib. *De Trinit.* n. 17, quos adducit Vossius pro se. Nicolai, *Observat. ad s. Thom.* Nat. Alex. *Diss.* XIII, *in sec.* III, et Harduinus, *De Bapt. in nomine Christi*, fortasse probabilius censent, hoc loco s. Ambrosium de illa tantum fidei professione explicandum, quam, qui baptizabantur

nulla ratione recedendum est a forma ab ecclesia usurpata; reiterandum propterea sacrum lavacrum esset, si aliter administraretur. Imo Alexander VIII hanc propositionem proscripsit: *Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, praeteritis illis: ego et baptizo* (1).

184. Alterum placuit b. Thomae, qui propterea scripsit: *Ex speciali Christi revelatione Apostoli in primitiva ecclesia in nomine Christi baptizabant, ut nomen Christi, quod erat odiosum Judaeis et gentilibus honorabile redderetur per hoc, quod ad ejus invocationem Spiritus Sanctus dabatur in Baptismo* (2). Ex antiquioribus scholasticis hoc pariter adoptarunt Albertus M., s. Bonaventura, Scotus, quem scotistae passim secuti sunt. Ex recentioribus scriptoribus hanc sententiam nervis omnibus defendere et illustrare aggressus est card. Ursius (3); ast nemini, quod sciam, hanc suam sententiam persuadere potuit, eamque acriter impugnavit Drouvenius (4), aliique non pauci. Card. Gotti et Billaurt utramque opinionem, affirmantem scilicet et negantem, probabilem censent, et exponunt s. Thomam

adulti, edere solebant. Namque interrogati: *Credis in Patrem?* respondebant: *Credo;* et sic de duabus aliis personis. Hos igitur s. Doctor baptizandos, etsi de una sola Trinitatis persona rogati essent, Baptismum tamen legitimum accepturos fuisse censet, dummodo rectam de tota Trinitate fidem animo retinerent. Certum enim est, s. Basilium, lib. *De Spiritu S.* cap. XII, et lib. V, *In Eunom.* cap. III, et s. Ambrosium, qui a s. Basilio non recedit *In Lucam*, lib. VIII, n. 67, et lib. *De Mysteriis*, cap IV, n. 20, et alibi, aperte docere, nullum esse Baptisma absque expressa trium divinarum personarum invocatione: Hinc ruit praecipuum fundamentum hujus sententiae. Ceterum cfr. citati auctores et ex heterodoxis *Critici sacri*, in cap. XXVIII Matth. et Guill. Beveregius in *Adnot. in can. apostolic.* L *et* LI, apud Cotelerium, tom. II, p. 468.

(1) Cfr. Viva, *Damnatae theses*, etc. in prop. XXVII inter proscriptas ab Alex. VIII.

(2) P. III, q. 66, a. 6. ad 1. Porro s. Thomas in corpore articuli rejecerat sententiam illorum, qui censebant validum esse Baptisma sub invocatione unius tantum personae administratum.

(3) *Diss. historica de Baptismo in nomine J. C. collato.* Mediol. 1733, atque *Vindiciae dissertationis de Baptismo in nomine J. C. a Sorbon. doctore* (Drouvenio) *objectis*, Florent. 1735.

(4) *De re sacramentaria*, lib. II, q. III, cap. 2.

ita, ut locutus potius fuerit *hypothetice* quam *absolute*; quod jam insinuaverant auctores Catechismi Romani (1), qui tamen deinceps tenent, reapse apostolos baptizasse sub invocatione distincta trium personarum; quod vero in Actis apostolicis legitur de Baptismo dato in nomine Christi, exponunt ad distinctionem Baptismi a Praecursore collati, qui dicebatur Baptisma Joannis. Haec nobis videtur vera sententia (2).

185. II. Quod spectat ab Baptismi subjectum, magna olim extitit controversia inter scotistas et thomistas, num videlicet, invitis parentibus, infidelium infantes tingi possint. Affirmat Scotus cum suis; negat cum suis s. Thomas. Ecclesiae praxis thomistarum sententiae favet. Praestat vero huic sententiae adstipulari ipsis verbis, quibus b. Thomas eam propugnat: *Maximam* inquit, *habet auctoritatem ecclesiae consuetudo, quae semper est in omnibus aemulanda; quia et ipsa doctrina catholicorum doctorum ab ecclesia auctoritatem habet; unde magis standum est auctoritati ecclesiae, quam auctoritati vel Augustini* (audiant jansenistae) *vel Hieronymi vel cujuscumque doctoris. Hoc autem ecclesiae usus nunquam habuit, quod Judaeorum filii, invitis parentibus, baptizarentur: quamvis fuerint retroactis temporibus multi catholici principes potentissimi, ut Constantinus, Theodosius, quibus familiares fuerunt sanctissimi episcopi, ut Sylvester Constantino et Ambrosius Theodosio, qui nullo modo praetermisissent ab eis impetrare, si hoc esset consonum rationi. Et ideo periculosum videtur hanc assertionem de novo inducere, ut praeter consuetudinem, in ecclesia hactenus observatam, Judaeorum, invitis parentibus, filii baptizentur. Et hujus ratio est duplex:*

(1) Part. II, cap. 2, § 15.

(2) Cfr. de toto hoc argumento Trombelli op. cit. tom. IV, diss. X, ubi collectum invenies, quidquid fere de hac quaestione veteres ac recentiores auctores scripserunt.

una quidem propter periculum fidei . . . alia vero ratio est, quia repugnat justitiae naturali etc. (1). Quas quidem rationes luculentissime evolvit. Rationes scotistarum magis subtiles quam solidae videntur, quae expendi poterunt apud Estium, qui horum partes suscepit (2).

186. Launoium, qui temere vellicat tum s. Thomam tum Scotum, egregie confutavit P. Joan. Nicolai (3), et malae fidei eum esse ostendit in textibus afferendis. Inepte autem synodus Pistoriensis *vetitum* ab ecclesia asserit baptizare infidelium filios invitis parentibus (4). Quippe, juxta Horatianum illud:

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

187. Illicitum pariter atque a christianae pietatis spiritu alienum esse, quempiam adultum invitum ad Baptismum cogere, nemo inficiatur. Utrum vero ejusmodi Baptisma ratum ac validum sit nec ne, disceptant inter se theologi. Verior et communior sententia stat pro ejus valore, quando quis timore inducitur ad illud suscipiendum; quia non censetur omnino et simpliciter invitus, qui ex timore nec gravi neque cadente in virum constantem movetur. Ast de his consulantur theologiae moralis institutores.

188. Post ea, quae de sacramentorum ceremoniis ge-

(1) 2. 2. q. 10, a. 12.

(2) *In* IV *lib. Sent.* d. 6, §. 2. Quamvis porro hic theologus probabilem Scoti sententiam existimet, caute tamen ac prudenter addit: «In hac re, sicut in aliis multis, non tantum quid liceat, verum etiam quid expediat videndum est. Id quod etiam locum habere debet in altera quaestione huic cognata: An infideles, qui nunquam fidem susceperunt, poenis licite compelli possint ad eam suscipiendam. Cujus affirmantem partem similiter tenet Scotus, aliis plerisque diversum asserentibus».

(3) In duabus dissertationibus anno 1666 editis, nempe: «De Baptismi antiquo usu» et «De Judaeis aut quibuscumque infidelibus ad Baptismum non cogendis».

(4) *Atti e decreti del concilio diocesano di Pistoja dell'anno* 1786, sess. IV.

neratim diximus, non est cur de peculiaribus Baptismi ritibus in specie disseramus. Hi ritus, seu ceremoniae, non semper iidem fuerunt. Nonnulli in desuetudinem abierunt, alii semper retenti sunt (1). Id tantum adjicio, tum temere protestantes penitus sustulisse exorcismorum formulam, quae a remotissima antiquitate in ecclesia usurpata fuit (2), tum improvide synodum Pistoriensem coarctasse facultatem concessam a Tridentinis patribus assumendi duos patrinos sive susceptores, marem nempe et feminam, prout mos ubique fere obtinet, sub obtentu obsecundandi spiritui ecclesiae a concilio Tridentino repraesentatae (3). Haec enim agendi ratio non sapit nisi inquietam cuncta innovandi libidinem. Ast de his hactenus.

(1) Ex illis ritibus, qui adhuc usu obtinent, novem recensentur, qui Baptismum praecedunt: aquae baptismalis consecratio, mos baptizandi ante fores ecclesiae, nominis impositio, catechismus, exorcismus, frontis aliarumque partium obsignatio, manuum impositio, salis degustatio, salivae ad nares et aures delibatio. Quatuor comitantur Baptismum, scilicet, abrenunciatio, sacri olei inunctio, fidei professio et inquisitio voluntatis baptizandi. Tres denique eum subsequuntur: nempe chrismatis inunctio, vestis albae impositio et ardentis cerei traditio; quae omnia in Rituali Romano servanda praecipiuntur, de quibus consuli potest Bellarm. lib. *De Bapt.* cap. XXIV et seqq. De his praeterea ac de aliis, quae olim obtinebant, ac postea in desuetudinem abierunt, cfr. Martene, *De antiquis eccl. ritib.* lib. I, cap. I et seqq. praecipue vero Jos Vicecomes, qui copiosissime de his omnibus egit in op. saepius laudato, *De antiquis Baptismi ritibus et ceremoniis.* Ex heterodoxis hanc provinciam illustravit Jos. Bingham op. cit. *Originum eccles.* tom. IV, lib. X seqq.

(2) Antiquiores protestantes ancipites circa usum exorcismi in Baptismi collatione se praebuerunt, aliis eum penitus abjicientibus, aliis propugnantibus. Praecipue improbavit Aegid. Hunnius, in *Thesibus de abrogando exorcismo*, Gerin. 1608; quem secutus est J. Melch. Kraft, *Hist. de exorcismo*, Hamb. 1750. Demum abrogari coepit sec. superiori in pluribus eorum coetibus, ut refert Wegsch. § 169, n. (*i*).

(3) *Stimiamo*, inquit synodus, sess. IV, *di secondare lo spirito della Chiesa, rapresentato dal general concilio di Trento col* PRESCRIVERE, *che i maschi abbiano il solo compare, e le femmine la sola comare.* Sed cfr. quae de hoc argumento scripsit Trombelli, op. cit. tom. II, diss. VI, sect. XV, quaest. V et seqq.

TRACTATUS

DE CONFIRMATIONE

Confirmatio veluti quaedam baptismi consummatio
ı perfectio quovis tempore spectata fuit. In ecclesiae
lianae exordiis non solum adultis, verum etiam in-
ıus mox post baptismum administrari consuevit;
: secundo loco post baptisma in sacramentorum or-
Confirmatio numeratur.

Variis nominibus donata est, nempe ratione effe-
ı dicta est a veteribus *perfectio*, et *consummatio*,
amentum plenitudinis gratiae; ratione materiae vo-
est *Impositio manuum*, vel *Sacramentum chris-*
ı, *Oleum sanctificatum*, aut absolute, *Chrisma*,
ıentum, vel cum addito, *Chrisma sanctum*, *Un-*
tum perenne, *supercoeleste*, ac demum *Chrisma*
is; ratione signi crucis quae supra frontem teritur,
characteris in anima impressi, dicta est *Sigillum*,
aculum spiritale, *dominicum*. Graeci ac Orientales
que eam vocant Μύρον (1). Definiri autem solet: *Sa-*

De nominibus, quibus a ve-
graecis ac latinis insignitum
c sacramentum, fuse egit. Jos.
mes, *De antiquis Confirmat.*
, lib. 1, cap. 2 et 3, in quo
ori capite ostendit, *Confirma-*
nomen antiquis etiam in usu
cum praeter s. Gregorium
Sacramentar. de die Sabb.
s. Isidorum Hispal. *De ec-*
ff. lib. 11, cap. 26, Euche-
ıugdun., seu potius antiquum
em *Homil. in die Pentec.*,
ıeminerit s. Ambrosius, lib
ıeteriis, cap. 7, et Auctor
entar. in Epist. s. Pauli ad
11, vulgo Ambrosiaster nun-
cupatus qui eadem fere aetate ac
s. Ambrosius vixit. Quo falsitatis ar-
guitur Sviceru s, qui in *Thesauro*
Ecclesiast. ad vocem Χρίσμα, au-
dacter pronunciat, neminem vete-
rum latinorum patrum mentionem
facere *Confirmationis* hoc significa-
tu. Imo hujus nominis vestigium oc-
currit apud s. Irenaeum, *Contra*
Haeres. lib. 1, cap. 21, edit. Mas-
sueti. Quod, quamvis usurparetur a
valentinianis, satis ostendit in ec-
clesia pariter viguisse, cum haere-
tici plura solcant ab ecclesia, a qua
discedunt, secum ferre. Cfr. Fevar-
dentius in hunc Irenaei locum. Sic
pariter falsum est, quod idem Sui-

cramentum Novae Legis, quo baptizatis gratia sanctificans augetur, et additur robur Spiritus Sancti, tum ad firmiter credendum, tum ad fidem ipsam strenue profitendam.

3. Doctrinam hujus sacramenti sanxit Tridentina synodus, sess. VII, his tribus canonibus. Can. I: *Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otiosam ceremoniam esse, et non potius verum et proprium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse quam catechesim quamdam, qua adolescentiae proximi fidei suae rationem coram ecclesia exponebant, anathema sit.* Can. II: *Si quis dixerit, injurios esse Spiritui Sancto eos, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.* Can. III: *Si quis dixerit, sanctae Confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit.*

4. Ex hac porro doctrina non modo oppositi detegunturnovatorum errores, sed via nobis praeterea sternitur ad hunc tractatum in tria capita dispescendum: quorum *primum* erit de hujus sacramenti veritate, *alterum* de ejus ministro, *tertium* de materia, forma et effectibus. His more nostro *quartum* adjiciemus ad complectenda nonnulla scholia, quibus lucem effundamus iis, quae dicta sunt, aut dicenda supererunt, ad pleniorem rei, de qua agimus, cognitionem.

cerus affirmat, apud graecos scriptores nec inveniri vocem, quae Confirmationi respondeat; siquidem in *Constitutionibus Apost.* lib. III, cap. 17, aperte dicitur: Τὸ μύρον, βιβάιωσις τῆς ὁμολογίας; seu: *Chrisma Confirmatio est confessionis*, nempe baptismi, de quo agitur cap. praec. Cf. apud Cotelerium, *Patrum apostolic.* vol. I, pag. 288.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI CONFIRMATIONIS

Quamvis veteres haeretici aut neglexerint hujus sa-
ɔnti susceptionem, ut de novatianis refert Theodo-
(1), aut ipsum superstitiosis ritibus temeraverint,
valentinianis conqueritur Irenaeus (2), nunquam
ı ejus veritatem inficiati sunt. Protestantes propter-
mium primi, cohaerenter ad suum systema de ju-
tione, cum sacramentis reliquis, praeter baptisma
haristiam, Confirmationem etiam rejecerunt (3). Lu-
ı inter ceremonias ecclesiasticas Confirmationem re-
t (4); caeteri autem haeretici ab eo prognati ulte-
progressi sunt, dum spiritu vere satanico conviciis
asphemiis, quas vel referre taedet, in hoc sacra-

Haeret. *fabul.* lib. III, cap. 5, de novatianis scribit: Τοῖς ὑπ βαπτιζομένοις τὸ πανάγιον φέρουσι χρίσμα. διὰ τοῦτο, ὡς ἐκ τῆσδε τῆς αἱρέσεως τῶ τῆς ἐκκλησίας συναπτομένους οἱ πανεύφημοι πατέρες προσέ- Id est: «Iis, quos baptizant, imum Chrisma non praebent. pter eos, qui ex hac haere- ori ecclesiae conjunguntur, simi Patres inungi praecepe- Qui quidem mos, ut obser- ditus Valesius, in adnotatio- n cap. 43, lib. VI, *Hist. ec-* Euseb. manavit ex eo, quod a auctor Novatianus baptis- ine chrismatione accepisset. *Cont. Haeres.* lib. I, cap. 21, edit. Mass. de quo loco infe- t sermo.

Bellarm. lib. *De Confirm.* cap. 5, inter eos, qui rejecerunt entum Confirmationis, nume- ldenses et wicleffitas. Porro tus, *Histoire des Variat.* liv. XI, ostendit, illos haereticos agnovisse septem sacramenta, ideoque et Confirmationem.

(4) Lib. *De capt. Babyl.* cap. *De Confirm.* Attamen idem Lutherus alias veritatem hujus sacramenti confessus est. Cfr. *Catechismus christianus doctoris Martini Lutheri ex suis operibus simul collectus per Ludovicum Ussleber*, 1744, denuo recusus in op. doctoris Christophori Besold, *Motiva sui reditus ad Rom. cath. eccles. elaborata, translata et edita P. W. K. Augustae Vindel.* 1828, *Appendix secunda.* Cfr. p. 320. Cum Besold vellet hoc opus typis edere Francofurti, a tolerantibus protestantibus haec ei fuit denegata facultas; hinc Augustam venit, ibique illud vulgavit. Lipsienses et Wittembergenses in conventu Lipsiensi, anno 1548, septem pariter admiserunt sacramenta, et nominarunt Confirmationem. Cf. Bellar. loc. cit. n. 1.

mentum sunt debacchati (1). Inter eos tamen, qui hujus sacramenti veritatem impugnarunt, eminent Joan. Dallaeus (2) et Samuel Basnagius (3). Nunc vero postquam deferbuerunt contentiones istae, non pauci ex recentioribus protestantibus ad saniora consilia devenisse visi sunt (4).

PROPOSITIO

Confirmatio baptizatorum non est otiosa ceremonia, sed verum et proprium sacramentum

6. Est de fide haec propositio ut patet ex primo canone Tridentino paulo ante recitato. Adstruitur autem ejus veritas ex Scripturis sensu traditionali expositis, nec non ex perpetua et constanti totius ecclesiae praxi.

7. Ad Scripturas quidem quod spectat, pervulgata sunt, quae Act. VIII. 14. seqq. leguntur: *Cum audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem; qui, cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum.* Atque ibid. XIX. 5: *His auditis baptizati sunt* (Ephesii) *in nomine Domini Jesu; et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos.* In quibus duo-

(1) Has refert Bellarm. loc. cit. num. 6.

(2) Tribus libris Joan. Dallaeus hoc sacramentum impugnavit in op. « De duobus latinorum ex unctione sacramentis, Confirmatione et Extrema, ut vocant, Unctione », vol. 1, in-4, Genevae, 1659.

(3) In *Annal. politico-eccles.* ad annum 37, § 36 et seqq.

(4) Praeter Leibnitzium, *System. theol.* pag. 202 et seq. veritatem hujus sacramenti admiserunt Daub ac Fessler. Cfr. « Apologia della religion cattolica tratta dagli scritti di autori protestanti del sig. Esslinger, negli annali delle scienze religiose » . . Maggio e Agosto 1836, pag. 361.

bus testimoniis habetur, quidquid ad sacramenti rationem praerequiritur: signum nempe sensibile per manuum impositionem et orationem designatum, institutio Christi, quae ex ipso apostolorum facto protinus deducitur (1); collatio demum gratiae per Spiritum Sanctum, quem conferebant, indicata.

8. Sensus porro traditionalis horum textuum ex patribus eruitur. Etenim s. Irenaeus, *Cont. haeres.* lib. IV, scribit: *Quibuscumque enim imponebant Apostoli manus accipiebant Spiritum Sanctum, qui est esca vitae* (2), ideoque gratia sanctificans. Sic etiam Tertullianus, lib. *De Baptismo: Dehinc* (post baptismum) *manus imponitur, per benedictionem advocans et invitans Spiritum Sanctum* (3). Theophilus Antiochenus Justino coaevus idem manifeste indicat, scribens *Ad Autolicum*, lib. I: *Nos ideo Christiani vocamur, quod Dei oleo ungamur* (4).

9. Et hi quidem ad II. seculum pertinent. Ex tertio vero in promptu sunt s. Cyprianus et Firmilianus. Cyprianus enim, *Epist. LXXII*, contendit adversus Stephanum, satis non esse haereticis ad ecclesiae sinum redeuntibus manus imponere, sed prorsus rebaptizandos eos esse, quia *tunc demum*, inquit, *plene sanctificari et esse Filii Dei possunt, si utroque sacramento nascantur* (5). Et *Epist. LXXIII*, disserens de tinctis a Philippo in Samaria: *Quod deerat*, inquit, *id a Petro et Joanne factum est, ut oratione pro eis habita, et manu imposita, invocaretur et infunderetur super eos Spiritus Sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut, qui in ecclesia baptizantur, praepositis ec-*

(1) Cfr. Bellarm. loc. cit. cap. 2.
(2) Cap. 38, n. 2.
(3) Cap. 8, in quem locum cfr. La Cerda.
(4) Τοιγαροῦν ἡμεῖς τούτου εἵνεκεν καλούμεθα Χριστιανοί, ὅτι χριόμεθα ἔλαιον Θεοῦ. N. 12, edit. Maran. Cfr. in hunc loc. editoris adnot.
(5) De quo s. Martyris loco cfr. Sirmondus in *Antirrhetico* II, p. 1, cap. 5, opp. Sirm. tom. IV, Paris. 1696.

clesiae offeruntur, et per nostram orationem et manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur, et signaculo dominico consummentur (1). Eadem habet Firmilianus, ejusdemque meminit manus impositionis, quae apud Asianos obtinebat, et quae apud Afros post baptisma ad conferendum Spiritum S. adhibebatur (2). His ex eodem seculo duo adjici debent, scilicet anonymus auctor libri *De Rebaptismate*, synchronus b. Cypriano et s. Cornelius Papa. Prior inter cetera scribit: *Per manus impositionem episcopi datur unicuique credenti Spiritus S., sicut Apostoli circa Samaritanos post Philippi baptisma, manus eis imponendo, fecerunt, et hac ratione Spiritum Sanctum in eos contulerunt* (3). Alter, in *Epist. ad Fabium*, haec de Novatiano habet: *Neque ab episcopo consignatus est. Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo Spiritum Sanctum potuit accipere* (4)? Huc pariter refertur quod praescriptum episcopo est in *Constitutionibus apostolicis*, ut *postea baptizatos ungat chrismate* (5).

(1) Edit. Maur. pag. 132.

(2) Ibid. pag. 147.

(3) Ad calcem opp. s. Cypr. pag. 355.

(4) Οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε... τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου· τούτου δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; apud Euseb. *Hist. eccles.* lib. VI, cap. 43. p. 199.

(5) Μετὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος χριέτω τοὺς βαπτισθέντας, τῷ μύρῳ. Lib. III, cap. 16. Huc etiam spectat inscriptio sepulcralis, quam affert Mabillonius, in *Itinere italico*, pag. 71:

D. MA. SACRUM. XL.
LEOPARDUM. IN. PACEM. CUM
SPIRITA. SANCTA. ACCEPTUM
EUMTE. ABTATIS. INNOCINTEM
POSUER. PAR. Q. AN. N. VII. MEN. VII.

Ad quam epigraphen Mabillonius tria notat: 1. D. MA. SACRUM pertinere *ad prima illa tempora, quibus cruda adhuc quorumdam in cordibus christiana religio aliquid de paganici ritus superstitione retinebat.* 2. Illud XL. positum esse ad *designandum tumulum.* 3. Quod vero ad SPIRITA SANCTA etc. attinet: *Hic*, inquit, *manifestus est de confirmatione locus*, quae antiquitus junctim cum baptismo dabatur. Observat praeterea Mazzochius, in *Spicilegio Biblico*, tom. I, Neap. 1762, pag. 17, not. (5), hujus Leopardi parentes, cui titulum posuerunt, Judaeos Syrosve natione fuisse, eoque factum, ut, quem ceteri christiani *Spiritum Sanctum*, ipsi (utpote latini sermonis pene rudes) SPIRITAM SANCTAM appellaverint, eo nimirum

10. Ex IV. denique et V. seculo, concilium Illiberitanum, can. XXXVIII, jubet, catechumenum baptizatum in periculo mortis, *si supervixerit*, *ad episcopum perduci, ut per manus impositionem perfici possit* (1), sacramento scilicet Confirmationis. Innocentius I, *Epist. ad Decentium*, docet, a solo episcopo hoc sacramentum debere administrari (2). De eodem sacramento agit s. Hieronymus, *Dial. adv. Lucifer.* (3); s. Joan. Chrysostomus, *Hom. XVIII in Acta apost.* (4); s. Augustinus passim, praesertim *De Trin.* lib. XV. ubi ait: *Quem morem* (Apostolorum imponendi manus et orandi, ut veniat Spiritus S. sicut in Samaritas) *in suis praepositis etiam nunc servat ecclesia* (5). Sed praecipue eminet s. Cyrillus Hierosolym. qui totam catechesim insumit, agens de confirmatione (6), adeo ut Kemnitius vocaverit hoc sacramentum *chrisma Cyrillianum* (7). Et haec quidem speciminis causa attulisse aut indicasse satis sit ex innumeris prope testimoniis, quae afferri possent, quaeque expendit Nat. Alexander (8).

11. Quod demum ad perpetuam et constantem totius ecclesiae praxim spectat, praeter documenta huc usque adducta ex conciliis, pontificibus et patribus, eam evincunt omnia ritualia et euchologia ecclesiae occidentalis et orientalis, in quibus ratio traditur conferendi hoc sacramentum, ac ritus describuntur, qui in utraque ecclesia semper in usu fuerunt. Ea autem ingenti numero pro-

genere, quo sua dialecto in *Spiritu* enuntiando utebantur. Itaque τὸ רוח הקדושה (*ruach hakkedoshscah*) *Spiritam Sanctam* latine reddebant.

(1) In quem canonem cfr. Card. de Aguirre et Albaspinaeus.

(2) *Epist.* XXV, n. 6, apud Coustant.

(3) N. 9, edit. Vallars.

(4) N. 3, edit. Maur.

(5) Cap. 25, n. 46.

(6) *Catech.* XXI, quae est Mystagogica III, et inscribitur: Περὶ Χρίσματος, *De Chrismate.*

(7) Apud Bellarm. *De Confirm.* cap. I, n. 6.

(8) *Diss.* X *in sec.* II. Cfr. etiam Witasse, tract. *De sacram. Confirm.* qui uberrime documenta ex universa antiquitate collegit, ad demonstrandam hujus sacramenti veritatem.

*

ferunt inter ceteros Martenius (1) et Renaudotius (2); hic insuper ineluctabilibus monumentis ostendit, omnium ecclesiarum orientalium perpetuum et universalem consensum in hoc fidei dogmate profitendo, cum ecclesia latina. Ergo.

DIFFICULTATES

12. I. Obj. Neque ex allatis Scripturarum auctoritatibus in se spectatis, neque ex earum sensu traditionali quidpiam colligi potest, quo veritas hujus sacramenti adstruatur. 1. Etenim in adductis testimoniis *Spiritus Sancti* nomine non gratia sanctificans indicatur, sed *gratis data*, de qua Joel II. 28. dictum est: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri;* idque non obscure apparet in Ephesiis, qui Act. XIX. 6. accepto Spiritu Sancto *loquebantur linguis et prophetabant.* Profecto apostoli illum Spiritum Sanctum conferebant, cujus dandi facultatem ab iis poposcit Simon spondens pecuniam, nempe donum miraculorum, et Samaritani tincti a Philippo illum spiritum acceperunt,

(1) *De antiquis, eccl. rtib.* lib. 1, cap. 2.

(2) *Perpétuité de la foi*, tom. v, liv. 11, chap. 11, 12 et 13. Quibus adjici possunt Petrus Arcudius, *De concordia ecclesiae Occidentalis et Orientalis in septem sacramentorum administratione*, lib. 11, Paris 1626; Jac. Goar, in *Euchologio* sive *Rituali Graecorum*, Lut. Paris. 1647, pag. 628 et seqq.; Joan. Simon Assemanus, *Biblioth. Orient.* p. 1 et 11. Hic porro observare juverit, argumentum, quod ex perpetua omnium orientalium communionum consensione eruitur, quodque a recentioribus eruditis viris in illustri positum est, tanti ponderis esse, ut protestantes penitus ab eo conterantur. Qui enim fieri potuit, ut sectae antiquissimae, a se invicem discrepantes, quacque furore, ut ita dicam, impelluntur adversus ecclesiam romanam sive catholicam, potuerint conspirare in agnoscenda veritate hujus sacramenti, perinde ac reliquorum? Ad hunc scopulum infringuntur omnes subtilitates, effugia, inventa, mendacia Lutheri, Calvini, Dallaei, Basnagii ceterorumque illorum simmystarum, qui constanter easdem strophas occinunt. Nunquam autem poterunt se ab illius vi subducere, eo vel maxime quod non agatur hic de aliquo principio speculativo, sed de re practica, atque in usu quotidiano posita. Hae tamen communiones omnes unanimi consensu ab apostolica traditione Confirmationem repetunt.

quo antea caruerunt; carebant autem gratiis gratis datis, minime vero gratia sanctificante, quam adepti erant per baptisma. 2. Sed dato, quod aliquid ad baptismi confirmationem apostoli manuum impositione conferrent, perperam deducitur, illam manuum impositionem fuisse sacramentalem, cum passim eam usurparent ad diversos effectus producendos; 3. sic Ananias, licet non fuerit episcopus, attamen Saulo manus imposuit, ut visum reciperet et *impleretur Spiritu Sancto*, Act. IX. 17; 4. praeterea Petrus Act. X. 44. cernens, quod *cecidit Spiritus Sanctus super omnes, qui audiebant verbum*, super Cornelium scilicet ac familiares ejus, antequam isti baptizati essent, ab imponendis super eos manibus abstinuit post baptismi collationem. 5. Apposite propterea Augustinus, *De Bapt.* lib. III: *Quid est aliud manus impositio*, interrogat, *nisi oratio super hominem* (1)? Gratianus ipse, causa I, cap. *Arianos*, negat, manuum impositionem esse sacramentum (2). Ratio porro in promptu est, 6. tum quia sic injuria irrogaretur baptismo, quasi per ipsum non conferretur nisi gratia dimidiata; 7. tum quia Apostolus nos monet, qua ratione Spiritum S. obtinere possimus, scribens Ephes. V. 18: *Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino.* 8. Quod si id non sufficiat, non deest panis eucharisticus, qui cor hominis confirmat. 9. Notat proinde s. Cyprianus, *Epist. LIV.* Christi athletas, ad martyrium properantes, solo roboratos fuisse divinae eucharistiae clypeo et sacramento. Ergo.

13. Resp. *Neg. antec.* Ad 1. prob. *D.* Id est, praeter gratiam sanctificantem, quae erat effectus principalis, significatur etiam gratia gratis data tanquam acci-

(1) Cap. 16, n. 21. (2) Quaest. I, n. LXXIII, edit. Pithoei.

dentalis, qua visibiliter invisibilis gratia conferebatur, *C.* sola gratia gratis data ad exclusionem gratiae sanctificantis *N.* Quod igitur gratiae etiam gratis datae conferrentur ab apostolis, accidentale erat ratione status et conditionis nascentis ecclesiae, seu, ut loquitur Augustinus, *Tract. VI. in Ioan. Signa tempori opportuna;* qui praeterea, *De Bapt.* lib. III. subdit: *Neque enim temporalibus et sensibilibus miraculis attestantibus, per manus impositionem, modo datur Spiritus S., sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, et ecclesiae primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expectat, ut ii, quibus manus ad accipiendum Spiritum S. imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed invisibiliter et latenter intelligitur propter vinculum pacis eorum cordibus divina charitas inspirari* (1). Verus proinde ac proprius Confirmationis effectus tum etiam ille erat, qui a Christo fuerat promissus; Christus autem, Luc. XXIV. 49. non promisit Spiritum S. ad gratias gratis datas, sed ad gratiam confirmatricem roboris et fortitudinis ad strenuam fidei testificationem: *Donec induamini virtute ex alto.* Accedit, super omnes baptizatos advocatum fuisse Spiritum S. cum impositione manuum, neque tamen omnes donis extraordinariis praeditos fuisse, teste Apostolo, I. Cor. XII. 29. et seq.: *Numquid omnes prophetae? . . . Numquid omnes gratiam habent curationum? Numquid omnes linguis loquuntur?* Consequens proinde est, gratiam Spiritus Sancti per impositionem manuum acceptam, fuisse omnino diversam a donis extraordinariis. Manuum porro impositionem communem omnibus christianis fuisse, patet ex eodem Apostolo, qui, Hebr. VI. 1. et 2. eam memorat inter ea, quae ad fundamenta religionis spectant,

(1) Cap. 16. Christophorus Ranzovicus, in *Epist. ad Georg. Callixtum* data, in qua sui ad ecclesiam catholicam reditus causas affert, profitetur, se valde fuisse his verbis Augustini commotum.

dicens: *Non rursum jacientes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis, et fidei ad Deum; baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum* (1). Et sic responsio patet ad ea, quae ex Joele atque ex Actis Apostolorum de Ephesiis, Simone ac Samaritanis a Philippo baptizatis objiciebantur; gratia autem, qua carebant Samaritani, erat gratia Confirmationis.

14. Ad 2. *Neg.* Quamvis porro ad varios effectus adhiberetur ab apostolis manuum impositio, non idcirco excluditur finis peculiaris, de quo disserimus, quem sibi praestituebat intentio ministri et adjecta oratio qua invocabatur Spiritus S., uti adhuc in ecclesia fit (2).

15. Ad 3. *D.* Ananias manus Saulo imposuit, ut visum reciperet, *C.* ut impleretur Spiritu S. *subdist.* mediante baptismo, quem eidem statim contulit, *C.* per se *N.* Illa enim manuum impositio, utpote facta ante baptisma, non potuit esse sacramentalis; ideoque unice directa erat ad visum restituendum, prout ostendit ipse contextus.

16. Ad 4. *D.* Id est, non legitur, Petrum Cornelio

(1) Μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, καὶ πίστεως ἐπὶ Θεὸν, βαπτισμῶν διδαχῆς ἐπιθέσεώς τε χειρῶν. G. Rosenmüller fatetur in *Scholiis* in hunc loc. hic recenseri ab Apostolo impositionem manuum, quae sit symbolum donorum Spiritus Sancti, quae promissa atque data sunt christianis. Quamvis, prout erat protestans et rationalista, exponat cum Noessel manuum impositionem et collationem Spiritus S. de quadam animi concitatione, qua tanquam divini Numinis afflatu se senserint impulsos, qui eam accipiebant, ut illam doctrinam laeti ac imperterriti profiterentur. Cfr. in 1 Tim. IV, 14. In eandem sententiam concessit Kuinoel, *Comm. in lib. N. T. hist* in cap. 8. Act. Apost. v. 15 et 16. Hi enim se invicem exscribere solent.

(2) Erat manus impositio familiaris et communis ceremonia ecclesiasticae disciplinae non tantum ante baptisma sed in ipsa immersione et post illam, atque in Confirmatione, Ordinum collatione, extrema unctione, exorcismis, decursu poenitentiae, quae sola quatuor manuum impositiones diversas continebat; ita ut pene rarum esset ecclesiae beneficium, quod impositione manuum non esset insigne. Suarez, *In* III *part.* dist. 34, sect. 1, manuum impositionem divisit in curativam, confirmatoriam, consecrativam sive ordinativam, ceremonialem ad baptismum, reconciliativam, deprecativam. Cfr. De la Cerda, *Adnotatt.* ad cap. 7, lib. *De Bapt.* Tertulliani.

ejusque familiaribus manus imposuisse post baptismi collationem, *C.* non imposuit *N.* Ex eo enim, quod in Scripturis aliquid non legatur, minime inferri legitime potest ejus omissio; quod pluribus exemplis ostendi facile posset (1). Fieri praeterea potuit, ut s. Petrus illam omiserit, postquam vidit Spiritum S. illapsum esse extraordinaria ratione super Cornelium aliosque ibi praesentes, prout se communicaverat apostolis in die Pentecostes (2).

17. Ad 5. *D.* Manus impositio reconciliatoria, *C.* sacramentalis, *N.* Loquitur scilicet s. Augustinus loc. cit. de illa manuum impositione, qua olim haeretici cum ecclesia reconciliabantur. Ait enim ibid.: *Manus autem impositio non sicut Baptismus repeti potest.* Et lib. V. cap. XXIII: *Manus autem impositio si non adhiberetur ab haeresi venienti, tanquam extra omnem culpam esse judicaretur* (3). Exploratum tamen est, s. Doctorem chrismatis sacramentum tanquam signaculum indelebile habuisse, illudque contulisse cum ipso baptismo, qui

(1) Cfr. nota Mansi, quae est ad calcem diss. x in sec. II, Nat. Alex.; in qua tum hanc tum ceteras Basnagii cavillationes disjicit.

(2) Cfr. s. Th. p. 3 q. 27, art. 6, ad 3.

(3) S. Doctor constanter adversus donatistas distinguit sacramentum ab effectu sacramenti, nempe gratia. Contendit, sacramenta rite administrata valide conferri extra ecclesiam; ast negat, per ea gratiam conferri, iis scilicet qui scienter ab haereticis vel schismaticis sacramenta suscipiunt. Docet porro, sacramenta producere gratiam, cum resipiscentes ad ecclesiam veniunt, cum videlicet, ut nos loquimur, auferunt ejusdem gratiae obicem. Jam vero ecclesia haereticos ad se revertentes manus impositione recipere solebat; et haec manus impositio ceremonialis ea est, de qua hic disserit s. Augustinus, quam vocat orationem super hominem, quamque citra culpam omitti posse s. Doctor affirmat. Permisceri haec autem nequit cum impositione manuum sacramentali, de qua ipse sub nomine unguenti loquitur. Quoniam ejus verba confirmant id, quod hactenus de ejus mente adnotavimus, placet haec ipsa afferre ex lib. II, *Cont. litt. Petiliani*, cap. CIV, quae ita se habent « In hoc unguento sacramentum chrismatis vultis interpretari; quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus, sed potest esse et in hominibus pessimis... Discerne ergo visibile sanctum sacramentum, quod esse et in bonis et in malis potest, illis ad praemium, illis ad judicium, ab invisibili unctione charitatis, quae proprie bonorum est ».

semel rite administratus amitti non potest, nec propterea iterum conferri. De eadem porro reconciliatoria, ideoque ceremoniali manuum impositione, disserit Gratianus in objecto loco.

18. Ad 6. *D.* Si idem esset utriusque sacramenti effectus, *C.* si plane diversus, *N.* Jam vero effectus baptsmi est spiritus renovationis, regenerationis et adoptionis; effectus vero Confirmationis est gratia roboris ac plenitudinis, qua spiritualiter ad virilem proficimus aetatem, et ad fidem contra ejus hostes generose profitendam. Per baptisma evadimus christianae civitatis membra; per Confirmationem membra evadimus christianae militiae. Tametsi spiritus in baptismate acceptus esset spiritus perfectionis et virtutis, baptismo tamen adjiciebatur olim eucharistia, quam propterea sacramentum fuisse non negant adversarii; cur igitur negabunt dignitatem sacramentalem chrismati, eo quod collatum renatis fuerit et regeneratis per baptismum? Conferebatur igitur baptismus, ut renasceretur homo; Confirmatio, ut ad virilem veheretur fortitudinem; eucharistia denique ut robratus nutriretur; quin ulli sacramento censeretur fieri injuria, aut dimidiata gratia per baptismum conferri (1).

19. Ad 7. *D. Implemini Spiritu Sancto*, id est, sanctis spiritus hilaritate et jucunditate, quae ex sobrietate gignitur, quamque Apostolus opponit ebrietati et intemperantiae, *C.* Spiritu S. proprie dicto, qualis per Sacramenta confertur, *N.* Sensum enim, quem exposuimus ipsa Apostoli verba exposcunt et orationis series (2).

(1) Ios diversos baptismi et Confirmationis effectus apprime distinguit et fuse exponit s. Cyrillus Hierosoly. *Catech.* XXI, Mystagog. III, n. 3, et 7. Cfr. Toutteus, *De doctrina. Cyrilli*, dist. III, cap. 8, n. 5 et seqq.

(2) Cfr. Cornel. a Lapide et Bernar. a Piconio in hunc loc. Neque ab his dissentit Rosenmüller, qui verba: Ἀλλὰ πληοῦσθε ἐν πνεύματι, κ. τ. λ. vertit: «Sed sensu pietatis a Spiritu Sancto affectae pleni estote, vosmetipsos excitate ad gaudia (non vino, intemperanter bibendo, sed) carminibus Deo Christoque canendis».

20. Ad 8. *D.* Non deest panis eucharisticus, qui cor hominis confirmat ipsum nutriendo, *C.* roborando ad modum Confirmationis *N.* Responsio patet ex dictis ad 6.

21. Ad 9. *D.* Quia athletae illi una cum baptismo Confirmationem acceperant, prout ferebat illius temporis disciplina, *C.* secus *N.* Chrismate enim jamdiu delibuti, nulla alia re ad martyrium egebant, nisi ut eucharistico pane reficerentur.

22. II. Obj. Non magis favet sacramento Confirmationis sensus traditionalis. Nam patres antiquissimi 1. vel plane silent de hoc sacramento, ut Clemens Romanus, Ignatius, Athenagoras, Justinus; 2. qui tamen s. Martyr, ut observat Basnagius (1), profitetur, se in sua *Apologia* omnia Caesaribus exponere, quae in baptismo fieri solebant, *ne maligne quidquam et dissimulanter agere videretur* (2); attamen, ut patres anteriores reliqui, de baptismo et eucharistia loquitur, alte vero silet de Confirmatione; 3. vel de Confirmatione, tanquam de parte integrali baptismatis seu ceremoniali, sermonem habent patres. Ita quidem Tertullianus, a quo, lib. *De Bapt.* cap. VII, vocatur unctio illa profluens *de pristina disciplina*, Veteris nempe Testamenti, quia sacerdotes de oleo cornu ungi solebant, eamque propterea baptismo adjungit, ut patet ex ipsa libri inscriptione, quae est *De Baptismo*; quem idcirco, cap.X. his verbis absolvit: *Diximus, quantum mediocritati nostrae licuit, de universis, quae baptismi religionem struunt.* Hinc unctioni adjecit degustationem lactis et mellis, quae in Confirmatione locum non habent; scribit enim, *Contra Marcionem*, lib. I. cap. XIV. de Christo novae legis autore: *Usque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, qui suos abluit; nec oleum, quo suos unguit; nec mellis et lactis societatem, qua suos infantat.* 4. Tertullianus con-

(1) Loc. cit. n. 38.

(2) *Apol.* 1, n. 61. Ὅπως μὴ τοῦτο παραλιπόντες, δόξωμεν τονηρεύειν τι ἐν τῇ ἐξηγήσει. pag 71.

ionat s. Cornelius Papa, qui affirmat, Confirmationem ab episcopo recipi debere *juxta ecclesiasticam regulam.* 5. Quare passim veteres vocant Confirmationem seu manus impositionem *baptismi perfectionem*, ut concilium Liberitanum (1), vel *supplementum*, ut s. Cyprianus (2); 6. qui proinde; *Epist. LXXII.* subdit: *Tunc demum* (homines) *plene sanctificari et esse filii Dei possunt si sacramento utroque nascantur;* censuit igitur unum reipsa sacramentum esse, alioquin falsus subesset ejus assertioni sensus. 7. Imo nec patres desunt, qui hujus Confirmationis originem ab haereticis valentinianis repetant; uti Irenaeus, qui *Contra Haeres.* lib. I. ipsis exprobrat, quod opobalsamo uterentur ad suos neophytos inungendos. Ut igitur aliquid pergratum illis fieret, qui sectam valentinianorum ejurantes in ecclesiam se recipiebant, ut conjicit Basnagius, in ecclesiam deductum est chrismatis institutum (3). Ergo.

23. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Nonnulli patres siluerunt, aliis loquentibus, *C.* secus *N.* Pauca admodum documenta patres illi, quos recenset Basnagius, nobis reliquerunt; eorum autem scopus non ferebat, ut de Confirmatione loquerentur. Ceteri ac fere suppares copiose de eodem sacramento disserunt tanquam de re receptissima et passim usurpata; nihil igitur causae catholicae obest paucorum illorum silentium. Tertullianus vero qui luculenter adeo de Confirmatione disseruit, vix quinquaginta annis ab obitu apostoli Joannis floruit. Interdum nonnulli patres silent de baptismo et eucharistia, quin tamen exinde concludi aliquid possit (4).

24. Ad 2. *D.* Profitetur s. Martyr., se omnia manifestare Caesaribus, quae ad depellendas calumnias necessaria erant, *C.* omnia prorsus religionis christianae my-

(1) Can. XXXVIII.
(2) *Epist.* LXXIII.
(3) Loc. cit. n. 3.
(4) Cfr. Card. Orsi, dissert. *De chrismate confirmatorio*, Mediol. 1733, cap. 2, § VIII.

steria *N*. Hae porro calumniae, ut alias adnotavimus, impetebant potissimum ritus baptismi et eucharistiae, hos propterea exponit Justinus, ut christianos apud Caesares justificaret; non autem singula per modum catecheseos minute prosequitur, quod nec ferebat recepta per id temporis disciplina. Magni profecto Caesarum non referebat scire, an christiani homines post lavacrum etiam oleo perungerentur, aut eis manus imponeretur; ut verendum propterea fuerit, prout frigide autumat Basnagius, ne id silentio Justinus involvens, tantum facinus sanguine elueret, neve eam ob causam adversus christianos gladiis et ignibus Caesares desaevirent (1).

25. Ad 3. *Neg*. Nec sane id evincit Tertullianus, qui in primo textu nobis objecto unctionem chrismatis docet ex pristina disciplina provenire, quatenus praefigurata erat in V. T., non autem quatenus identica esset, seu quoad rem et efficaciam (2).

26. Ex altero autem textu desumpto sive ex libri inscriptione sive ex ejusdem conclusione nihil pariter inferri potest adversus veritatem sacramenti, quam propugnamus; cum notum sit, veteres spectasse Confirma-

(1) Praestat apponere verba ipsa, quibus Basnagius exaggerat periculum, quod Justino ac ceteris christianis instabat, si silentio ritum Confirmationis praeteriisset: « Ejus utique ceremoniae, *inquit*, meminisse debuisset, ut munus promissi conficeret, neve a desertore aliquo ecclesiae criminis postularetur, quod sciens et prudens nobilissimam christianae disciplinae ceremoniam occuluisset. Quo facto et sibi et christianis, quorum patronum agebat, creasset periculum ». Ita strenue nugatur!

(2) Cum haec unctio juxta veteres patres significet regiam ac sacerdotalem dignitatem, quam per Confirmationem, qui tingebantur, acquirebant, juxta illud Petri effatum: *Vos genus electum et regale sacerdotium;* cum praeterea in V. T. ea adhiberetur ad reges ac sacerdotes inaugurandos, recte Tertullianus asseruit, de veteri disciplina provenisse hunc ritum inungendi christianos in reges et sacerdotes spirituales. Quo sensu autor *Quaestion. ad orthodoxos*, quaest. 137, pariter scripsit: Χριόμεθα τῷ παλαιῷ ἐλαίῳ ἵνα γινόμεθα Χριστοῦ; *veteri oleo ungimur, ut fiamus Christi.* S. Greg. Naz. eodem respicit, cum dicit baptismum vocari χρίσμα ὡς ἱερὸν καὶ βασιλικόν. *Unctionem ut sacram et regiam.* Sic Cyrillus Hieros. *Catech. Myst.* III, aliique passim. Cfr. *Const. apost.* lib. III, cap. 15, edit. Cotel.

tionem velut appendicem et perfectionem baptismi; nec tamen unum idemque censebant esse sacramentum, quod coalesceret tanquam partibus ex baptismo et Confirmatione. Exinde factum est, ut utrumque quidem sacramentum conjungerent, quia simul illa sacramenta conferebantur una cum eucharistia, non tamen permiscerent. Diversam enim materiam, ministrum et effectum unicuique sacramento assignant. Sane idem Tertullianus, praeterquamquod in ipso cit. loco apertissime unum ab altero secernit, ut patet ex ejus verbis adductis in probatione thesis, in lib. *De Resurr. carnis*, baptismi, Confirmationis et eucharistiae materiam et effectus his verbis declarat: *Caro abluitur, ut anima emaculetur* (en effectus Baptismi), *caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur* (en effectus Confirmationis): *caro Corpore et Sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur* (en effectus eucharistiae) (1).

27. In tertio demum textu ostendit Tertullianus, aquam oleum mel et lac creaturas a Deo bono conditas in V. T. perhiberi, cum usurpatae sint in administratione sacramentorum N. L., cujus auctorem Deum bonum esse fatebantur marcionitae; minime vero eas ut partes essentiales sacramenti recenset, nec enim has accurate distinguere scopus Tertulliani fuit. Ceterum post allata verba immediate prosequitur: *Nec panem, quo ipse cor-*

(1) Cap. 8. Quibus addenda sunt, quae lib. *De Bapt.* cap. 7, scribit: « Sic et in nobis carnaliter currit unctio, sed spiritaliter proficit; quomodo et ipsius baptismi carnalis actus, quod in aqua mergimur; spiritalis effectus, quod delictis liberamur ». Sic etiam, lib. *De praescript.* cap. 36: « Aqua, *inquit*, signat, Sancto Spiritu vestit, Eucharistia pascit ». Et cap. 60: « Ipsas quoque res sacramentorum divinorum idolorum mysteriis emulatur (diabolus). Tinguit et ipse quosdam, utique credentes et fideles suos... Mithra signat illic in frontibus milites suos; celebrat et panis oblationem ».

pus suum repraesentat. Nec tamen praejudicium affert veritati sacramenti eucharistiae.

28. Ad 4. *Neg.* pariter in sensu adversarii. Ad prob. *D.* Juxta *ecclesiasticam regulam* in ordine ad ceremonias omissas in baptismo clinicorum, *C.* in ordine ad Confirmationem, *Subdist.* quoad susceptionem, *C.* quoad institutionem et originem *N.* Neque enim haec permisceri debent, cum ea apprime Cornelius distinguat (1).

29. Ad 5. Vocant veteres Confirmationem baptismi *perfectionem*, etc ratione effectus, *C.* ratione sacramenti *N.*

30. Ad 6. *D.* Ut quis sit plene sanctificatus seu christianus perfectus nempe fortis et adultus, *C.* christianus simpliciter *N.* Sane, qui dicit *utroque sacramento*, duo sacramenta distinguit. Porro juxta datam expositionem liquet, nullum falsum sensum subesse posse in s. Cypriani assertione (2).

31. Ad 7. *Neg.* Ad probationem vero, quae ex s. Irenaeo petitur, *D.* Exprobrat Irenaeus valentinianis abusum ob profanas vocum novitates et incantationes ab ipsis

(1) En intregrum textum: « Sed neque postquam liberatus est (Novatianus) morbo, reliqua percepit, quae juxta ecclesiasticam regulam percipi debent ». Deinde immediate prosequitur: « Neque ab episcopo consignatus est », etc. Ergo distinguit s. Pontifex baptismi solemnia, quae Novatianus recuperata valetudine neglexit contra ecclesiasticam regulam, illa supplere praecipientem, a consignatione chrismatis sacramentali. Cfr. Vales. in hunc loc.

(2) De hoc argumento ex professo disputat vetus auctor operis *De Rebaptismate*. Cum enim prius dixisset: « Per manus impositionem episcopi datur unicuique Spiritus Sanctus, sicut Apostoli circa Samaritanos post Philippi baptisma manus eis imponendo fecerunt, et hac ratione Spiritum Sanctum in eos contulerunt, *subdit*: Quod hodierna quoque die non potest dubitari esse usitatum et evenire solitum, ut plerique post baptisma sine impositione manus episcopi de seculo, exeant; et tamen pro perfectis fidelibus habentur ». Quod confirmat exemplo Eunuchi a Philippo baptizati, qui sine manuum impositione episcopi perfectus extitit christianus. Sed eum adi. Interim ex his patet, non eo sensu vocatam a veteribus esse Confirmationem *perfectionem baptismi*, quasi sine ipsa baptisma imperfectum esset censendum, sed quatenus gratiae in baptismate collatae alia fortitudinis et roboris adjiceba-tur, ut exponit s. Cyrillus, *Catech.* cit.

ɔductas, *C.* usum ipsum opobalsami, vel *N.* vel *sub-*
. opobalsami nondum ab ecclesia usurpati, *Tr.* secus
Duo haec propterea inter se permisceri non debent,
firmationis nempe collatio per manuum impositionem
lei unctionem et permixtio opobalsami alteriusve li-
ris postea adjecta. Nos de priori hic solliciti sumus;
ltera vero, quid sentiendum verisimilius sit, infe-
aperiemus. Basnagius utrumque confundit, ut Ire-
testimonio fretus, ex valentinianorum fontibus chris-
is usum in ecclesiam deducat (1).

a. Illud porro, quod idem Basnagius subdit, eccle-
ı nempe, ut rem gratam faceret valentinianis, ritum
: adoptasse, falsum est. Ecclesia enim, ut magis fi-
s ab haereticis averteret, perpetuo consuevit abhor-
ab istorum usibus et institutis, et contrariam plane
: viam. Accedit, in ecclesia nonnisi seculo circiter
ut suo loco ostendemus, opobalsami usum adopta-
fuisse, quo magis vis ac efficacia hujus sacramenti
ficaretur. Jam vero ea aetate constat nullos super-
e gnosticos et valentinianos; qui praeterea tales nun-

Notandum porro hic est, s.
um, lib. 1, cap. 21, num.3,
edit. Mass. haud improbare
ritum in gnosticis, sed solum
s. En ejus verba: Ἔπειτα μυ-
ν τὸν τετελεσμένον τῷ ωπῷ τῷ
λσάμου· τὸ γὰρ μύρον τοῦτο
τῆς ὑπὲρ τὰ ὅλα εὐωδίας εἶναί
ιν. « Tum autem eum, qui
ns est, opobalsamo inungunt.
iim unguentum fragrantiae il-
quae omnia exsuperat, typum
unt ». Cfr. in hunc locum ad-
'euardentii (in cap. 18, juxta
lit.), ubi vindicat catholicum
adversus haereticos calvini-
qui hoc loco abusi sunt, ac
huic applicat, quod in simili
ento scripsit s. Augustinus,
. *Faust.* lib. xx, cap. 21:
enim est detestanda sanctimo-
n virginitas, quia et vestales
virgines fuerunt; nec reprehenden-
da sacrificia patrum, quia et sacri-
ficia gentium fuerunt; quia, etsi
usus quarumdam rerum similis esse
videtur nobis cum gentibus (adde
et haereticis), ut cibi, potus, te-
ctorum, vestimentorum, lavacro-
rum, longe tamen aliter his utitur,
qui ad alium finem earum usum re-
fert, et aliter qui ex his Deo gra-
tias agit, de quo falsa non credit ».
Putat quidem Feuardentius, gno-
sticos hanc ceremoniam a catholicis
mutuatos esse; ast auctoritates, qui-
bus ad hoc conficiendum utitur, vel
sunt apocryphae, vel agunt de sola
unctione in genere, quin sermo sit
in iis de balsamo, vel de unctione
olei. Sed cfr. Cardin. Orsi in cit.
dissert. *De chrismate confirmato-
rio*, qui, cap. 1, § 7, egregie Bas-
nagium confutat.

quam auctoritate et numero fuerunt, ut catholica ecclesia illis velificari vellet.

33. Inst. S. Hieronymus in *Dialogo cont. Lucifer.* mota quaestione, cur in ecclesia per manus episcoporum conferatur Spiritus S., concedit, id quidem ex ea descendere auctoritate, qua post Christi ascensionem apostoli usi sunt; addit tamen, nulla necessitate factum esse ut manus baptizatis imponerentur in Spiritum S., multisque in locis id factum fuisse ad honorem potius sacerdotii quam ad legis alicujus necessitatem. Nulla igitur lege munitur Confirmationis ceremonia, sed merae disciplinae res est.

34. Resp. *Dist antec.* Addit s. Hieronymus, nulla necessitate factum esse, ut manus baptizatis imponerentur, etc. in sensu luciferianorum, quos perstringit s. Doctor, *C.* per se *N.* Inficiatur scilicet s. Hieronymus, potuisse dari remissionem peccatorum absque collatione Spiritus Sancti, prout luciferiani juxta nonnullorum placitum contendebant. Negat proinde, absolute necessariam esse manuum impositionem ad Spiritum S. conferendum, quo remitterentur peccata iis, qui rite fuissent ab haereticis baptizati; non autem, prout affert gratiam roboris et fortitudinis (1). Quia vero noverat, apud orientales a presbyteris conferri solitam Confirmationem, ab episcopis vero apud occidentales: inde ait, plurimis in locis ad honorem potius sacerdotii quam ad legis divinae necessitatem factum esse, ut episcopi manus imponerent in Spiritum S., quatenus dat robur et fortitudinem. Non igitur de Confirmationis natura et dignitate disserit Hiero-

(1) Et hic animadvertendum est, receptam passim apud veteres phrasim fuisse, ut per baptismum dicerent nos consequi remissionem peccatorum, per Confirmationem autem Spiritum Sanctum, seu Spiritum sanctificationis, gratiam adoptionis, etc. Cfr. Toutteus, diss. III, cap. 8. Hac loquendi formula abusi nonnulli sunt, praecipue vero luciferiani, quos refellit s. Hieronymus, ut efficerent, ab haereticis baptizatos Spiritum Sanctum minime assecutos esse, eo magis quod ariani sacramentum Confirmationis minime administrarent.

nymus, sed de ipsius usu, effectu et ministro, ut virtutem baptismi juxta ecclesiae ritum etiam in haeresi suscepti vindicet (1).

35. III. Obj. Materia, forma, minister et finis hujusmodi latinorum Confirmationis ecclesiasticam ejus institutionem produnt. 1. Materia enim sacramentorum quae certo a Christo instituta sunt est simplicissima, aqua scilicet pro baptismo, panis et vinum pro eucharistia; in Confirmatione vero manuum impositio, oleum, balsamum, etc. Forma vero illis verbis concepta est, quae valde abhorrent a majestate evangelica, nempe: *Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis*, quae puerilitatem redolent. Ministri ceterorum sacramentorum juxta catholicos, si ordinationem excipias, sunt sacerdotes; hujus autem soli episcopi, qui admodum rari sunt, ac in pluribus regionibus nulli inveniuntur. Hinc ingens multitudo tam salutari sacramento perpetuo carere deberet, quod a Christi bonitate alienum est. Finis denique, ob quem instituta dicitur Confirmatio, esset communicandi spiritum roboris ac fortitudinis; jam vero Paulus hunc effectum tribuit ipsi baptismo seu evangelicae disciplinae scribens, II Timoth. I, 7: *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri.* 2. Concludendum igitur est, Confirmationem non esse nisi ecclesiasticam ceremoniam, manuum impositioni curatoriae, quae cum apostolis cessavit, seculo circiter ecclesiae III substitutam per chrismatis consignationem, cujus nullum vestigium occurrit in Actis apostolicis. 3. Quo factum est, ut mire inter se dissentiant catholici circa institutionem, materiam, formam, ministrum, subjectum, ritum, necessitatem, genera pro-

(1) Cfr. Vallars. in adnot. in hunc loc. nempe n. 9.

bationum, effectum, ceremonias ejusmodi novitii sacramenti. Ergo.

36. Resp. *Neg. antec.* quod totidem falsis suppositionibus, ut ajunt, laborat. Norunt siquidem eruditi, 1. incertum esse, num balsamum ad essentiam hujus sacramenti pertineat; quod, ut innuimus, longe probabilius plerique inficiantur; 2. incertum esse, num omnia verba illa: *Signo te*, etc., constituant formam essentialem ejusdem sacramenti, ut inferius videbimus. Addo, ejusmodi formam desumptam esse ex Apostolo scribente, II. Cor. 1. 21: *Qui confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos, Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris;* nullam propterea puerilitatem redolere potest; 3. incertum esse, num facultas, quae jure ordinario competit episcopis, a divino an ab ecclesiastico jure, ut pariter videbimus, repetenda sit; illud porro certum est, posse hanc facultatem a Romano pontifice communicari presbyteris. Deus praeterea, cum opus fuerit, supplere potest extraordinaria ratione defectui mediorum externorum, praesertim cum agatur de sacramento ad salutem non absolute necessario (1); 4. falsum esse, Apostolum in citato loco agere de baptismo aut evangelica disciplina; cum loquatur de gratia, quam per sacram ordinationem acceperat Timotheus, ut series orationis ostendit. Cum itaque partim incerta, partim falsa sint, quae adversarii assumunt ad impugnandam hujus sacramenti veritatem, sponte sua corruunt conclusiones inde deductae.

37. Ad 2. *N.* Hae namque sunt merae conjecturae argumentis negativis innixae, quibus obstant omnia, quae adduximus argumenta positiva, et quod caput est, sensus traditionalis perpetuus universae ecclesiae, quo solo omnis protestantium machina dissolvitur. Quod vero at-

(1) Cfr. S. Th. part. III. q. 72, a. 1.

tinet ad chrisma, nonnulli censent, illud sub generali manus impositionis formula significari in Actis apostolicis. Verum de hoc infra.

38. Ad 3. *D.* Salva tamen veritate sacramenti, *C.* secus *N.* Eam fateantur protestantes; de reliquis autem nondum ab ecclesia definitis liberum pariter ipsis erit, si lubet, disputare, prout non parum disputant circa baptismum et eucharistiam, quin tamen ea in dubium revocent.

39. IV. Obj. Falsum, aut saltem incertum est, Orientales agnoscere Confirmationis sacramentum; id enim non pauci inficiantur illarum regionum missionarii. Ergo.

40. Resp. *Neg. antec.* Ad prob. *D.* Ignorantia aut errore decepti, *C.* jure ac merito *N.* De fide orientalium ecclesiarum circa hoc sacramentum Renaudotius agens, *Liturgiarum orientalium*, tom.II, evidenter ostendit, productis certissimis documentis apud omnes omnino illas ecclesias semper ipsum fuisse receptum et adhuc administrari. Ostendit praeterea, missionarios illos duplici de causa fuisse deceptos, 1. quod cernerent praeter consuetudinem ecclesiae Latinae Confirmationem conferri statim post baptismum, 2. quod viderent illam administrari passim a presbyteris. Hinc factum est, ut in suspicionem venerint, non agnosci hoc sacramentum ab Orientalibus (1). Haec autem confirmat Assemanus in *Codice liturgico ecclesiae universae* (2), ita ut nullum jam supersit dubium apud eruditos de Orientalium fide circa hunc articulum.

(1) Cfr. in notis ad *Liturgiam Philoxeni*, n. 3, nec non in opere saepius laudato, *De la Perpét.* liv. 1, ch VIII et suiv.

(2) Cfr. Jos. Aloysii Assemani *Codex liturgicus ecclesiae universae*, Romae 1750. *De Confirmatione*, lib. III. Vid. etiam ejusdem praefationem, § II. Hic vulgo appellatur Assemanus junior.

*

CAPUT II.

DE CONFIRMATIONIS MINISTRO

41. Quaestioni de veritate sacramenti Confirmationis ideo statim subjicimus quaestionem de ipsius ministro, ut viam nobis aperiamus ad alterum dogma adstruendum a Tridentina synodo definitum.

42. Exploratum enim est apud omnes catholicos juxta Tridentinam sanctionem, solum episcopum esse ordinarium Confirmationis ministrum; quod et nos vindicabimus adversus Photium, valdenses, wicleffitas, hussitas, ceterosque, qui eos secuti sunt.

43. Verum circa ministrum extraordinarium non ita sunt inter se consentientes theologi et eruditi homines, ut nulla apud eos sit controversia.

44. Morinus in *Exercitatione de sacramento Confirmationis* contendit, ejus administrationem presbyteris olim demandatam fuisse non solum in Oriente, sed etiam in Occidente; et primo quidem in Gallicanis ecclesiis, deinde in Hispanicis, quemadmodum colligitur ex conc. Toletano I. (1). Eandem consuetudinem in Sardiniae insula viguisse, ex celebri s. Gregorii M. testimonio confirmat (2). De Graecorum deinceps atque Orientalium

(1) In fin. can. XX.

(2) Verba s. Gregorii M. lib. IV, *Epist.* IX, *ad Januar episc. Calaritan.* haec sunt: « Pervenit quoque ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere in fronte eos, qui baptizati sunt, prohibuimus, et nos quidem secundum usum veterem ecclesiae nostrae fecimus. Sed, si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus ». Alii legunt *baptizandos*, et exponunt s. Gregorium de unctione, quae adhibetur in ritu ipso baptismi. Hos carpit Morinus et contendit legendum omnino esse *baptizatos*. Ast Maurini editt. opp. s. Gregorii M. codicum auctoritate veram vindicant lectionem, quae est *baptizandos*, ac simul ostendunt, s. Pontificem agere de chrismate confirmatorio seu sacramento Confirmationis. Cfr. adnotat. in *Epist.* XXVI, libri IV, Indict. XII.

consuetudine disserens, ostendit, episcopos, archipresbyteros, atque etiam presbyteros munus hujusmodi fere promiscue exequi solitos fuisse, illos quidem ordinarie ac proprio jure, hos extraordinarie atque ex episcoporum concessione. Ægypti denique, potissimum vero Alexandrinae ecclesiae, eandem fuisse consuetudinem, sanctorum patrum testimoniis et inferiorum temporum scriptoribus et monumentis clare adeo evincit, ut ea de re vix dubitari posse videatur (1). Morino adstipulantur Christianus Lupus (2), Lucas Holstenius (3), Goarius (4), Renaudotius (5), praestantioresque nostri temporis theologi, qui illorum laboribus et monumentis uti feliciter potuerunt.

45. Quatuor vero sunt, quae post veteres nonnullos ab Estio, Petro Aurelio (Abbate sancti Cygirani), Sambovio atque Herminierio adversus praefatam doctrinam opponuntur. Factum videlicet Nicolai I. jubentis iterum confirmare, quos sub Photio presbyteri graeci in Bulgaria consignaverant, ac tria Romanorum Pontificum decreta: Constitutio nempe Innocentii III, qui Confirmationem a presbyteris Constantinopoli administratam videtur irritam pronunciasse; Constitutio data ab Innocentio IV. ad episcopum Tusculanum, in regno Cypri legatum apostolicum, in qua, ne Confirmatio in posterum a presbyteris conferretur, prohibuit, nihil tamen pronuncians de illius valore; Instructio demum Clementis VIII, *De ritibus Graecorum*, qua non modo id ipsum

(1) Cfr. Joan. Morini *Opera posthuma*, vol. 1 in 4, Paris 1703, exercitatio *De sacram. Conf.* a cap. 12 ad 18.

(2) In dissert. *De octava Synodo generali*, calumnia IV, tom. III, opp. edit. Venet. 1724.

(3) *Dissertatio duplex de sacramento Confirmat.* Romae 1666, iterum recusa ad calcem opp. posthum. Morini. Cfr. *De ministro confirmationis*, diss. 1, cap. 4.

(4) In *Eucologio* cit. Cfr. not. in Baptismatis officium, pag. 367.

(5) *Perpétuité*, etc. liv. II, chap. 13. Quibus addi potest Arcudius, «De concordia ecclesiae occidentalis et orientalis in septem sacram. administratione, lib. II, cap. 10 et seqq. Paris. 1626.

prohibet, verum etiam ex eorum *Euchologio in ordine Baptismi* jussit ea verba expungi, quibus statim post baptismum subjicitur ratio administrandi Confirmationem; jussit praeterea episcopos Latinos, sub conditione eos iterum confirmare, qui a presbyteris Graecis tincti et confirmati fuerant, praesertim si eos ordinibus insignire debeant.

46. Ast facilis patet ad haec omnia responsio. Ideo enim Nicolaus I. statuit denuo confirmari Bulgaros, quia, ut alias diximus, Bulgariae provincia spectabat ad patriarchatum occidentalem; quapropter non a Photio, sed a Romano Pontifice presbyteri delegari debuissent ad dandam Confirmationem; eo magis quod erroribus Photii imbuti sacerdotes illi, se ordinaria potestate praeditos ad hoc sacramentum conferendum arbitrarentur (1). Innocentii III decretum ferit presbyteros Latinos Constantinopoli degentes, qui ad imitationem Graecorum sibi jus arrogaverant confirmandi absque Pontificis delegatione, quod Occidentalibus nefas erat. Constantinopolis porro tunc temporis erat sub ditione Francorum; patriarcha vero Venetus erat. Sic etiam Innocentii IV. decretum non afficiebat nisi solos Cyprios, in quos pariter Latini dominantur, ob peculiaria illius insulae adjuncta. Cum enim populus plura conspiceret praestari a Graecis presbyteris quam a Latinis, hos parvi faciebat. Hinc jurgia oriebantur ac simultates; ad quas compescendas vetuit Pontifex quominus in posterum Graeci presbyteri in insula consignarent. Instructio denique Clementis VIII. respicit so-

(1) Lucas Holstenius, diss. cit. cap. 2, aliud de hoc facto judicium tulit; sic enim scribit: « Nequaquam praevaricari dixerim eum, qui schismatis occasionem causasque nunc diligentius expendat. Inter eas una est chrismationis sacerdotalis improbatio ejusdemque iteratio apud Bulgaros ». Ast disputationis aestu abreptum eo dilapsum doctum virum reor. Cf. etiam Morinus, diss. cit. cap. 20, et Christ. Lupus, diss. et loc. cit. Nos adhaesimus responsioni Benedicti XIV, *De synodo dioecesana*, lib. VII, cap. 9, §. 3. Nicolaum pariter adversus Photium strenue defendit Arcudius, op. cit. lib. II, cap. 11 et 12.

lum Italo-graecos latinis episcopis subjectos, prout postea a Benedicto XIV pariter sancitum est, ne in dioecesi latina Graeci presbyteri Confirmationem administrarent (1).

47. Ex his colligitur, I. errasse scholasticos illos, qui ex eo, quod presbyteri apud Graecos et Orientales hodie chrismate consignent, intulerunt perinde ac missionarii illi, de quibus antea diximus, sacramentum istud in ecclesiis orientalibus minime obtinere. Hunc autem errorem graviter perstringit Benedictus XIV. qui ex Florentino concilio ait certo consequi oportere, Graecorum confirmationem, etsi a sacerdote administratam, a Latinis patribus ratam habitam esse, concludens: *Aliis in locis, in quibus chrismatio, data a sacerdotibus graecis, non est a Sede Apostolica expresse improbata, ea pro valida est habenda, ob tacitum saltem privilegium a Sede Apostolica illis concessum; cujus quidem privilegii praesumptionem inducit ipsamet conniventia et tolerantia Romanorum Pontificum, qui praedictum Graecorum morem scientes, non contradixerunt, nec unquam illum damnarunt* (2). Ita Pontifex. Ex quo intelligimus, Tridentinam synodum, can. III. cit. anathema dicentem eis, qui affirmaverint, ordinarium Confirmationis ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis presbyterum, respexisse tum eorum errorem, qui eam episcopis reservatam asserebant propter cupiditatem lucri et honoris temporalis, tum etiam eorum, qui presbyteros esse tuebantur ordinarios hujus sacramenti ministros; minime vero perstrinxisse probatam Graecorum et Orientalium praxim, apud quos generali quadam dispensatione presbyteri delegati praeconcipiuntur ad sa-

(1) Cfr. de hoc argumento praeter Morinum: loc. cit. cap. 22, Lupus loc. cit. More suo pluribus agit Trombellius, *De Confirmatione*, tom. II, diss. X. Cfr. Bened. XIV, *Costitut.* LVII, § 3, in ejus Bullario, tom. I, p. 167, et *Constit.* CXXIV, § 4 et 5, in eod. Bullar. tom. I, p. 513.

(2) *De Synodo dioec.* lib. VII, loc. cit.

cramentum istud administrandum, vel potius retentum apud ipsos semper fuit antiquum jus, nunquam a s. Sede sublatum, juxta quod poterant episcopi presbyteros delegare ad conferendam Confirmationem (1).

48. Colligitur 2. a vero ablusisse nonnullos theologos praesertim Gallos, dum inficiati sunt, posse sacerdotem in ecclesia latina, ex speciali delegatione Rom. Pontificis, Confirmationem administrare, etiam chrismate ab episcopo consecrato. Etenim, praeter auctoritatem s. Thomae, qui id expresse docet, cum plurimi Romani pontifices hanc saepenumero facultatem fecerint presbyteris missionariis in Palaestina, ac praecipue in India versantibus, ubi nulli aut admodum rari sunt episcopi prout refert Benedictus XIV (2), non satis intelligitur, quomodo absque aliqua saltem temeritatis nota possint theologi orthodoxi id in dubium revocare. Nam si, ut ex Morini exercitatione aliisque, quos superius adduximus, auctoribus patet, olim jure veteri poterant episcopi etiam in Occidentali ecclesia presbyteros ad consignandum delegare; quare id praestare non poterit Romanus Pontifex, apud quem residet summa potestas (3)?

49. Colligitur 3. graviter pariter errasse Morinum,

(1) De hac distinctione inter jus vetus et novum circa facultatem presbyteros delegandi ad sacramentum Confirmationis administrandum, praeter Morinum et Holstenium cfr. Christ. Lupus loc. cit.

(2) Op. cit. lib. VII, cap. 7, § 4 et seqq.

(3) Nobis videtur frustra ingenium suum torquere Drouvenius, dum, *De re sacrament.* lib. III, cap. 7, § 4, scribit: « Gravissimis peneque insuperabilibus argumentis premi sententiam, quam plerique sequuntur, de irrita Confirmatione, quam presbyter conferat sine ecclesiae aut Romani Pontificis venia; dumque profitetur se non assequi, quo pacto irritum evadat sacramentum propter omissam rem, quae ex divina institutione non sit omnino *essentialis*, quum sacramentorum essentia a solo divino auctore pendeat ». At theologi multiplici ratione se ab hac difficultate expediunt. Ceteris porro omissis, communior ea est, qua docent per characterem sacerdotalem presbyteros obtinere potestatem radicalem, ut vocant, et inchoatam ad quaedam munia obeunda circa corpus Christi mysticum, perficiendam ab eo, qui tali fruitur in ecclesia auctoritate, a quo scilicet delegationem sacerdotes accipiunt ad ea officia praestanda, quae vi solius characteris praestare non possent. Cfr. Bellarm. lib. *De Confirm.* cap. 13, n. 17.

Lucam Holstenium et Sirmondum, dum autumarunt, olim ab episcopis datam fuisse vel ipsis diaconis facultatem Confirmationem administrandi. Unicum ipsorum fundamentum in verbis Innocentii I. positum est, scribentis ad Decentium: *De his vero baptizatis, qui postea a daemonio, vitio aliquo aut peccato interveniente, arripiuntur, est sollicita dilectio tua, si a presbytero vel diacono possint aut debeant consignari. Quod hoc, nisi episcopus praeceperit, non licet. Nam eis imponenda omnino non est, nisi episcopus auctoritatem dederit id efficiendi; ut autem fiat, episcopi est imperare, ut manus ei vel a presbytero vel a ceteris clericis imponatur* (1). Jam vero, ut animadvertit Moretus Morini editor, et pluribus confirmat Petrus Coustant ad cit. epist., nullus est hic sermo de sacramento Confirmationis, quod tunc temporis una cum baptismo et eucharistia conferebatur. Adde nimis probare laudata verba, posse nempe episcopum clericis omnibus promiscue facultatem communicare administrandi Confirmationem, quod nemo dixerit; praesertim cum ecclesia Romana aegre semper concesserit vel ipsis presbyteris hanc confirmandi facultatem, ut patet ex cit. s. Gregorii M. *Epist. ad episcopum Calaritanum.* Agitur itaque in epistola cit. de ritu episcopis reservato manus imponendi super energumenos.

50. His praelibatis, jam accedimus ad definitionem concilii Tridentini propugnandam, prout jacet. Dixi *prout jacet*, cum Tridentinum unice definierit, episcopum esse ministrum ordinarium hujus sacramenti, nec esse communem cum presbyteris facultatem, quam habent episcopi, confirmandi; neque declaraverit, quo jure, divino scilicet an ecclesiastico, id episcopis competat. Nec enim desunt gravissimi theologi, qui jure tantum ecclesiastico ea facultate episcopos pollere contendant. In

(1) Cap. 6, n. 9.

hanc sententiam, utpote commodiorem ad solvendas difficultates ac traditioni magis conformem, propensum se ostendit, et pluribus argumentis nisus est illam adstruere Trombellius (1). Juverit saltem ea, quae de fide sunt, secernere ab iis, quae inter theologos disceptantur.

PROPOSITIO.

Episcopi habent potestatem confirmandi, quae non est illis cum Presbyteris communis; sanctae enim Confirmationis ordinarius minister est solus Episcopus, non autem quivis alius Sacerdos

51. Est de fide haec propositio, ut constat ex can. VII. sess. XXIII. conc. Trid. *Si quis dixerit Episcopos ... non habere potestatem confirmandi . . . et eam quam habent illis esse cum Presbyteris communem . . . anathema sit;* atque ex can. III. sess. VII. superius recitato.

52. Hujus porro assertionis veritas non obscure traditur in Act. Apost. cap. VIII, ubi legitur, quod cum audivissent apostoli recepisse Samariam verbum Dei, miserunt illuc Petrum et Joannem apostolos, atque ideo episcopali dignitate insignitos (2), qui recens a Philippo baptizatis manus imponerent ac darent Spiritum Sanctum.

53. Hanc autem manuum impositionem praestitisse Petrum et Joannem, prout erant episcopi, discimus ex universa ecclesiastica antiquitate, juxta quam receptum videmus, ut soli episcopi manus imponerent ad con-

(1) *De ministro Confirm.* dissert. x, sect. I, quaest. II, § VI, et seqq.

(2) Hic obiter animadverto, Basnagium contendere, Dei favore demandatam esse apostolis facultatem manus imponendi, prout erant *apostoli*, non prout erant *episcopi*, ad posteros propterea non trasmittendam. At quibus documentis id evincit homo heterodoxus? Catholici e converso ostendunt, apostolos manus imposuisse, prout erant episcopi, ex sensu et praxi universae antiquitatis. Cfr. Mansi loc.cit. in append. ad diss. x, sec. II, Nat. Alex.

ferendum Spiritum Sanctum. Quapropter scribebat s. Cyprianus, ut vidimus, *eos, qui in ecclesia baptizantur, praepositis ecclesiae offerri, ut per nostram orationem ac manuum impositionem Spiritum Sanctum consequantur.* Quo pariter referuntur illo omnia patrum testimonia, quae capite superiori protulimus, quin necesse sit ea rursum in medium adducere. Ex his omnibus documentis patet, semper in utraque ecclesia, Orientali et Occidentali, spectatum fuisse episcopum velut ordinarium Confirmationis ministrum, cui nempe ex officio ac proprio jure competit illam administrare, presbyteros vero nonnisi ex episcoporum auctoritate et delegatione, donec jure novo haec delegandi facultas, saltem in Occidente, solis Romanis Pontificibus reservata est, juxta ea, quae praenotavimus initio hujus capitis (1).

DIFFICULTATES

54. Obj. 1. Incertum est, utrum apostoli tanquam episcopi an vero tanquam presbyteri Confirmationem contulerint. 2. Certe Tertullianus, qui episcopis, presbyteris, diaconis, imo et laicis, *cum urget circumstantia periclitantis*, baptizandi jus tribuit, supponit, ab iisdem conferri Confirmationem juxta illius aetatis disciplinam, cum eam minime excipiat. 3. Sic s. Ambrosius, lib. *De Mysteriis*, docet; *Unctionem unguenti* (Confirmationem) *fieri a sacerdote* (2). 4. Cui assentitur Hieronymus, qui non solum affirmat, *ad honorem potius sacerdotii, quam ad legem necessitatis*, factum esse, ut soli episcopi consignarent, sed praeterea, *Epist. ad Evangelum*, interrogat: *Quid facit excepta ordinatione, episcopus, quod presbyter non faciat* (3)? 5. *sola quippe ordinatione*, inquit s. Joan. Chrysostomus, *su-*

(1) Cf. Trombellius, diss. cit. quaest. I.

(2) Cap. 6.

(3) *Ep.* CXLV. n. 1, edit. Vall.

periores (episcopi) *sunt, et hinc tantum videntur presbyteris praestare* (1). 6. Sed clarius etiam Beda, in Ps. XXVI, docet, unctionem, *quae fit per manuum impositionem ab episcopis . . . et vulgo Confirmatio dicitur eandem esse cum secunda* (quae fit in baptismo); *propter arrogantiam tamen non concessa est singulis sacerdotibus, sicut et multa alia* (2). 7. Ad haec accedunt Constitutiones Apostolicae, quae lib. VII. hanc confirmandi facultatem presbytero non secus ac episcopo inesse supponunt; dicitur enim : *De baptismo, episcope, aut presbyter, jam quidem antea constituimus, et nunc vero dicimus . . . Unges autem prius oleo sancto; deinde baptizabis aqua; postremo signabis unguento* (3). 8. Agnoscunt hanc eandem facultatem in presbyteris sacri canones; concilium enim Tolet. I, can. XX : *Statutum est,* inquit, *diaconum non chrismare, sed presbyterum, absente episcopo; praesente vero, si ab eo fuerit praeceptum* (4). Conc. Arausicanum I. concedit *haereticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderant, si desit episcopus, a presbyteris chrismate et benedictione consignari* (5). Conc. Regense de presbytero statuit : *In ecclesia, in qua ordinatus fuerit, consecrandi virginem sicut confirmandi neophytos jus habebit* (6). Conc. Barcinonense, can. II, statuit, ut, *cum chrisma presbyteris dioecesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur* (7). Sed praestat audire conc. Hispalense II, quod can. VII. haec habet : *Quamvis cum episcopis plurima illis* (presbyteris)

(1) *Hom.* XI, *in* I *Ep. ad Timoth.* n. 1. Τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι, καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκτεῖν τοὺς πρεσβυτέρους. Tom. XI, p. 604.

(2) Tom. VIII, col. 558 et seq. Opp. edit. Basil. 1563.

(3) Cap. 22. Περὶ βαπτίσματος, ὦ ἐπίσκοπε, ἢ πρεσβύτερε, ἤδη μὲν καὶ πρότερον διεταξάμεθα· καὶ νῦν δὲ φάμεν... Χρίσεις δὲ πρῶν ἐλαίῳ· ἁγίῳ ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι· καὶ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ. Pag. 368.

(4) Celebratum est autem hoc Concil. anno 400. Apud Hard. *Acta Concil.* tom. I, col. 992.

(5) Ann. 441, can. I. ibid. tom. I, col. 1783.

(6) An. 439. can. V. Ibid. col. 1750.

(7) An. 599. Ibid. tom. III, col. 537.

mysteriorum communis sit dispensatio, quaedam tamen auctoritate veteris legis, quaedam novellis et ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint: sicut presbyterorum, et diaconorum, ac virginum consecratio; sicut constitutio altaris, benedictio vel unctio; siquidem nec licere eis ecclesiam vel altaria consecrare, nec per impositionem manus fidelibus baptizatis vel conversis ex haeresi, Paracletum Spiritum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare... Haec enim omnia illicita esse presbyteris vel chorepiscopis, quia pontificatus apicem non habent, quem solis deberi episcopis auctoritate canonum praecipitur, ut per hoc et discretio graduum et dignitatis fastigium summi pontificis demonstretur (1). Ergo nonnisi *novellis et ecclesiasticis regulis et canonum auctoritate* presbytero interdictum est Confirmationem administrare, uti et alia multa praestare, quae per se ac jure sibi proprio possent.

55. Resp. 1. *D.* Et haec omnia ad summum evincerent, ordinarium jus episcopis non competere jure divino proprie dicto, sed solum, ut scholastici loquuntur, *reductive*, *C.* ipsis non competere saltem jure ecclesiastico *N.* Haec autem quaestio, ut praemisimus, dogma non attingit, sed domestica est, quam theologi juxta diversa placita, prout libet, salva fide tuentur.

56. Resp. 2. Ad 1. *D.* Si cortici litterae inhaereamus, *Tr.* si traditionem, quae Scripturam exponit, sequamur, *N.* (2).

57. Ad 2. *D.* Et eo ipso, quod diaconis et laicis in necessitatis casu tribuat Tertullianus facultatem baptizandi, satis aperte ostendit, non semper cum baptismo administratam fuisse Confirmationem, *C.* aliter *N.*

(1) An. 619. Ibid. tom. III, col. 559. et apud Card. de Aguirre, *Collectio maxima*, etc., tom. II, p 464.

(2) Cfr. Trombelli, *Confirmat.* tom. II, diss. X, sect. I, q. I.

Inauditum siquidem est, a diaconis aut laicis collatum aliquando esse Confirmationis sacramentum; cum igitur Tertullianus presbyteros conferat cum diaconis in collatione baptismi, hoc ipso significat, presbyteros non contulisse Confirmationem una cum baptismo. Imo suo loco vidimus, jus conferendi baptisma Tertullianum soli episcopo tribuisse multo proinde magis soli episcopo jus tribuit administrandi Confirmationem. Demum, quod ille tantum insinuat, scriptores reliqui eidem suppares expresse docuerunt.

58. Ad 3. *D.* Ita ut *sacerdotis* nomine ibi episcopum s. Ambrosius significet, *C.* presbyterum *N.* Quod ex orationis serie patefit. Paulo ante jam vocaverat sacerdotem *summum* (1).

59. Ad 4. *Neg.* Ad priorem autem textum s. Hieronymi *D. Ad honorem potius sacerdotii*, etc. spectata divina Christi dispositione, *Tr.* spectata dispositione ecclesiae *N.* (2).

(1) Cap. 2, n. 6, ubi scribit: *Vidisti illic* (in regenerationis sacrario) *levitam, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem*, id est, episcopum, quem ibi perhibet ministrum baptismi praesentibus testibus, diaconis nempe et secundi ordinis sacerdotibus; eundem porro conferentem Confirmationem exhibet cap. 6. Cfr. edit. Maur.

(2) Alludit s. Doctor in objecto textu ad usum passim in Oriente receptum, ut presbyteri, ex facultate sibi demandata, neophytos consignarent. Hic autem usus, ut obiter dicam, in Orientalibus ecclesiis ideo invaluit, quod retenta illic fuerit antiqua disciplina tria simul administrandi sacramenta, baptismum, Confirmationem et eucharistiam, quae adhuc obtinet. Crescente baptizandorum multitudine, cum non possent episcopi per se praesto esse omnibus initiandis, in pagis praesertim et in villis, facultatem dederunt presbyteris administrandi sacramentum Confirmationis. Hinc receptum est, ut ab Orientalibus universis unica semper ad haec usque tempora unctio fieret, quae est confirmatoria. Cum vero in ecclesia Occidentali passim sibi solis chrismatis administrationem episcopi reservaverint, ne baptizati a sacerdotibus sine ulla omnino unctione ex hac vita migrarent, receptum est, ut presbyteri in ipsa baptismi actione in vertice a se baptizatos ungerent, episcopi vero postea frontem linirent administrando sacramentum Confirmationis. Haec duplicis unctionis divisio vulgo s. Silvestri Pontificis institutioni adscribi solet; at res est incerta, cum tritum sit apud eruditos, decreta et acta, quae sub Silvestri nomine circumferuntur, supposititia esse; nec Damasus (alius a Damaso I. Pontifice), qui id tradit in pontificali, magnam fidem meretur, utpote qui forte haec scri-

60. Ad alterum vero pariter *D. Quid facit*, etc. jure ordinario vel extraordinario, *C.* ordinario *N.*

61. Ad 5. Eadem esto distinctio; siquidem et s. Joan. Chrysostomus id unum significat, posse scilicet facultatem, quae propria episcopi sit, communicari extraordinaria ratione ipsis etiam presbyteris, si ordinationem excipias.

62. Ad 6. *D.* Ratione materiae, ut aliqui contendunt, *C.* ratione efficaciae et virtutis, vel *N.* vel *subd.* quae juxta Bedam jure ecclesiastico adempta est presbyteris, *Tr.* secus *N.* Reor porro, verum sensum hujus obscurissimi textus esse, unctionem, quae nunc reservata est jure ordinario solis episcopis, eandem omnino esse ac secundam, quam olim passim presbyteri ex dispensatione conferebant confirmando baptizatos; quae facultas postea presbyteris ob nonnullorum arrogantiam ablata est, ac reservata soli episcopo. Hinc non cogimur cum abbate s. Cygirani, tanquam corruptum traducere illum textum, prout ipse contendit absque codicum auctoritate, ut suis praeconceptis opinionibus indulgeat.

63. Ad 7. *D.* Supponunt Constitutiones Apostolicae inesse presbytero facultatem confirmandi, cum debita ab episcopo dependentia, *C.* per se *N.* (1).

64. Ad 8. *D.* Et haec aliaque ejusmodi concilia agnoscunt in presbyteris hanc facultatem ex episcopi delegatione ipsis factam, prout ferebat antiquum jus juxta dicta, *C.* sibi propriam atque ordinariam *N.* Sane non aliud evincunt adductae auctoritates, si bene perpendantur, praesertim vero synodus Hispalensis, prout ejus verba aperte ostendunt (2).

psit non ante annum fere octingentesimum. Illud certum est, mentionem fieri hujus verticalis unctionis ab auctore lib. *De sacramentis*, lib. III, cap. 7, item initio et fine lib. IV, qui sub nomine s. Ambrosii citatur.

(1) Cfr. Cotelerius, in adnot. in hunc locum.

(2) Quidam recens auctor haec conc. Hispalensis II verba, *Novellis et ecclesiasticis regulis*, exposuit

CAPUT III.

DE MATERIA, FORMA ET EFFECTIBUS CONFIRMATIONIS

65. Valde implexa est controversia de materia et forma Confirmationis, si decertantium numerus, auctoritas ac rationum pondus spectentur, quibus illi innituntur ad suam quisque sententiam propugnandam, rem in abstracto, ut ajunt, seu theoretice inspiciendo; nullius vero momenti est, in concreto atque in praxi eam considerando. In praxi enim ecclesia tum manuum impositionem tum chrismatis consignationem usurpat una cum verbis, quae utramque actionem comitantur.

66. Quatuor in abstracto, ut dixi, numerantur sententiae circa materiam essentialem et adaequatam hujus sacramenti, ideoque et circa formam, de qua postea.

de *legibus Novi Testamenti*. Quae quidem expositio plane inaudita adversatur toti contextui, ut per se constat, quin aliud adjiciamus. Itaque longe melius Lucas Holstenius, *De minist. Conf.* dissert. I, cap 4, pag. 12, recitato can. VII, subdit: « Ubi nota, non jure divino, non veteri ecclesiae instituto, sed novellis et ecclesiasticis regulis haec vetita dici, Innocentii scilicet I. decreto, cujus verba citat. Neque hoc solum in publica Boeticae synodo, cui Isidorus Hispalensis metropolita praefuit, constitutum, sed etiam privatim ab eodem Isidoro relatum in lib. VII Etymolog. cap. 12, totidem pene verbis ». Ceterum canonem XX superius recitatum conc. Toletani I. post Suarez, *De sacr. Confirm.* disp. 34, sect. I, Binius exponit de unctione ceremoniali, quae in solemni baptismate in vertice baptizandi adhibetur. Ast praeter Morinum et Holstenium, qui ostendunt de chrismatione sacramentali, quae fit in fronte, esse omnino intelligendum illum canonem, id ipsum efficiunt Cabassutius, *Notitia ecclesiastica histor.*, Lugd. 1680, pag. 210, ubi agit de can. I et II conc. Arausicani I. et Coustant in not. (3) ad cap. 3. *Epist. s. Innoc.* I. *ad ep. Eugubinum*, ubi et illud observat, s. Innocentium, cum scribit: « De consignandis vero infantibus manifestum est, non ab alio quam ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licet secundi sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent », observat, inquam, apparere tum ex superioribus decretis ac totius epistolae prooemio, hoc s. Innocentium maxime cavere voluisse, ne ecclesiae, quae a Romana fidem susceperunt, ad alienos ab ejusdem ecclesiae consuetudine ritus declinarent; moremque ei gessisse conc. Hispal. II, Theodulphum episc. Aurelianensem, conc. Parisiense VI, Meldense, etc.

67. Primo. 1. Nonnulli theologi contendunt, in sola manuum impositione essentialem et adaequatam Confirmationis materiam consistere, ut Isaacus Habert, Sirmondus, Sambovius, Herminierius. 2. Alii propugnant, in sola chrismatis unctione eam collocandam esse, ut s. Thomas, Bellarminus, Maldonatus, Poncius, Farvaquezius, Van-Roy, Morinus; atque hi plerumque censent chrisma impositioni manuum substitutum fuisse. 3. Aliqui existimant, in alterutra seorsum sumpta eam sitam esse, ita ut unaquaeque materia plena sit atque adaequata, ut Ruardus Tapperus et Morini editor (1). 4. Alii denique, quales recentiores fere omnes sunt, arbitrantur, tum in manuum impositione tum in chrismatis unctione simul usurpatis essentialem et adaequatam hujus sacramenti materiam agnoscendam esse; sic inter ceteros Natalis Alexander, Merbesius, Juveninus, Lud. Habert, Tournelius, Drouvenius, etc. sed prae omnibus card. Orsi in laudata *Dissertatione historico-theologica de chrismate confirmatorio* (2).

68. Praecipua fundamenta primae sententiae sunt: 1. auctoritas Scripturarum, quae solam manuum impositionem memorant; 2. silentium veterum Ritualium et Pontificalium circa chrismatis unctionem; 3. ea patrum testimonia in quibus mentio fit solius manus impositionis (3).

69. Secundae sententiae patroni 1. urgent potissimum Euchologia et praxim Graecorum et Orientalium omnium ecclesiarum in quibus nonnisi chrismatis consignatione

(1) In nota (a) ad cap. 8, diss. *De Confir.* Morini. Hic censet et manus impositionem et chrismationem materiam essentialem esse sacramenti Confirmationis; sed nunc utramque simul, nunc alterutram tantum, pro diversa locorum, temporum, ecclesiarum consuetudine. Ubi vero utraque simul adhibetur, nihilo plus conferri, quam si alterutra adhibeatur; dari per utramque simul, dari per alterutram Spiritum Sanctum. Quod illustrat exemplo eucharistiae, qua nihil plus confertur, sive alterutra, sive utraque species distribuatur.

(2) Praesertim cap. 3 et seqq.

(3) Cfr. apud Trombellium, op. cit. tom. 1, dissert. v, sect. II.

Confirmatio dari consuevit. 2. Deinde proferunt auctoritatem etiam latinorum scriptorum, qui pariter solam unctionem commemorant, et antiquissimos ecclesiarum etiam occidentalium rituales libros, in quibus sola chrismatis unctio praescribitur. 3. Demum nituntur hanc sententiam communire auctoritate Innocentii III. et Eugenii IV. docentium, unctionem suffectam fuisse impositioni manuum, pro ecclesiae facultate decernendi in specie illorum sacramentorum materiam et formam, quas Christus tantum in genere, ut ajunt, praescripsit. Sic enim loquitur Innocentius III. cap. *Cum venisset*, Extra. *De sacra unctione: Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quae alio nomine dicitur Confirmatio* (1). Eugenius vero IV, in decreto pro unione Armenorum haec habet: *Loco manuum impositionis datur in ecclesia Confirmatio* (2). His additur Moguntina synodus, anno 1549. celebrata, quae cap. XVIII. docet: *Hoc sacramentum ab initio sola manuum impositione exhibitum, mox sub ipsis temporibus apostolorum ex eorumdem traditione, adhibita chrismatis unctione, coepisse conferri* (3).

70. Qui tertiam sententiam tuentur, argumentis pugnant utriusque opinionis seorsum sumptis pro temporum diversitate.

71. Qui demum quartam amplexi sunt, in medium afferunt omnia documenta sacrarum Scripturarum, sanctorum patrum, nec non Ritualium et Euchologiorum, quibus se muniunt theologi, qui alteri ex recensitis sententiis adstipulantur; observant praeterea, patres et Euchologia promiscue commemorare aut manuum imposi-

(1) Cfr. in *Gestis Innocentii* III, a Steph. Baluzio vulgatis, ante epist. collect. Paris. 1682, tom. I, § LXXVI, pag. 38.

(2) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 458. Quae verba ut reliqua omnia, quae ad sacramenta spectant, sicuti alias animadvertimus, desumpta sunt ex Opusculo V. S. Thomae, *De Sacramentis*.

(3) Ibid. col. 2118.

tionem aut chrismatis unctionem, imo interdum ac passim utramque conjungere, ut Tertullianus, Cyprianus, Firmilianus, aliique a nobis recensiti, cum ageremus de hujus sacramenti veritate (1).

72. In hac porro opinionum discrepantia nos animadvertimus, quartam sententiam commodiorem esse, utpote quae hoc lucri habeat, ut aliarum praesidia sibi vindicet omnia, et omnes difficultates, quibus unaquaeque trium priorum urgetur, facile declinet. Nec enim potest oppugnari nisi argumentis, ut vocant, negativis, quibus argumenta positiva opponuntur. Addimus, quod circa primam sententiam adversarii animadvertant, Scripturae loquendi usum ei non omnino adstipulari, cum soleat sacramentum denominare ex aliquo tantum ritu; Scripturam praeterea non esse unicum doctrinae catholicae fontem, sed insuper dari traditionem; difficile porro est, rejecta chrismatis unctione, ex veteribus monumentis ostendere veritatem hujus sacramenti. Martenius, ingenti numero Ordinum Confirmationis in medium adducto, evincit, semper praescribi unctionem in illis Ordinibus, in quibus ritus Confirmationis ex professo describuntur; in iis vero, in quibus siletur de chrismate, ut plurimum pariter nullam mentionem haberi manuum impositionis, sed solam orationem praescribi; quia cum infantibus plerumque baptisma conferretur a sacerdotibus, qui absque delegatione confirmare non poterant, hinc sola oratio ab ipsis recitabatur, quin Confirmationem administrarent (2).

73. Circa secundam sententiam adnotant adversae partis theologi: 1. falsum esse, vetera Euchologia et praxim Orientalium rejicere manuum impositionem. Etenim Renaudotius ostendit, eam in non paucis Euchologiis of-

(1) Harum sententiarum fundamenta cfr. apud Trombellium, loc. cit. sect. III et IV.

(2) *De antiquis. Eccl. ritib.* lib. I, cap. 2, art. III, § VII.

fendi, atque concludit : *Impositio manuum in plerisque Graecorum libris ritualibus praescripta reperitur, quanquam ut praecipua Confirmationis pars non habeatur. Quod non ideo fit, quasi Graeci et Orientales magnam in impositione manuum efficaciam non agnoscant, sed quia, cum illa in omnibus ferme sacramentis fiat, unctionem, quae paucorum propria est, principalis materiae tenere locum existiment* (1). Renaudotio concinit doctissimus Jos. Simon 'Assemanus, qui eandem manuum impositionem praeterea invenit in Rituali nestorianorum in Chaldaea degentium (2). 2. Falsum praeterea esse animadvertunt, patres et scriptores ecclesiasticos, sive graecos sive latinos, solam commemorare unctionem; cum certum exploratumque sit, eosdem manuum impositionis mentionem fecisse et plerumque utramque conjungere, ut patet ex productis eorum testimoniis. Quod si interdum alterutrius materiae vel ritus tantum meminerint, hoc ipso constat, eos ab alterutro ritu sacramentum hoc designare, quin alterum excludant. 3. Dicunt, Innocentium III, Eugenium IV et concilium Moguntinum nil aliud voluisse indicare quam nominis immutationem, adeo ut illud ipsum sacramentum, quod aetate apostolica nomine impositionis manuum significabatur, postea vocatum fuerit Confirmatio sive *Chrismatio;* quod sedulo singulorum verba perpendenti planum fiet. Certe concilium Moguntinum ibid. subdit : *Illinc ab ecclesia catholica acceptam normam tradendi Spiritus Sancti per manus Apostolorum* (3).

74. Adversus Moretum observant, valere animadversiones factas in utramque sententiam modo expositam, praesertim cum constet, Graecos ab aliquot seculis non amplius sejungere manus impositionem ab unctione, at-

(1) *Perpétuité de la foi*, liv. II, chap. II.
(2) *Bibl. Orient.* tom. III, p. II. *Dissert. de Syris Nestorianis*, pag. 272 et seqq.
(3) Loc. cit.

que idcirco utrumque ritum eos simul complecti, dum chrismatis tantum meminerunt. Profecto Simeon Thessalonicensis de episcopo neophytos confirmante verba faciens, haec habet: *Per manuum impositionem et inspirationem unguenti gratiam inserit* (1). Quem locum expendens Goarius, scribit: Simeonem Thessalonicensem *Scripturae loquendi modum fuisse imitatum, nec se a vocibus a patribus graecis usurpatis reddidisse alienum, immo potius theologorum nostrorum mentem et verba, ubi manuum impositionem cum unctione confundunt, fuisse secutum* (2).

75. Quae cum ita se habeant, nos lubenti animo in postremam hanc sententiam concedimus, utpote communiorem, atque ut nobis videtur, solidioribus rationum momentis fulcitam. Verum hic duae rursum emergunt quaestiones, altera circa manuum impositionem, altera circa chrisma.

76. Etenim cum duplex distinguatur manuum impositio, quarum altera ea est, quae comitatur ipsam unctionem altera vero, quae protensis manibus peragitur, quaeritur, quaenam velut necessaria et essentialis censenda sit. Certum videtur, veteres de posteriori hac loqui, cum manuum impositionem ab ipsa unctione secernunt; cum vero generatim de manuum impositione sermonem instituunt, aut utramque comprehendere, aut verisimilius priorem designare. Grotius ipse, permultis Scripturarum adductis testimoniis ostendit, χείρα ἐκτεῖναι, *manum extendere*, perinde valere ac deprecari *divinam virtutem* et gratiam (3). Qua sententia admissa, nullo negotio conciliantur, quae prima fronte sibi adversari invicem videbantur, Scripturarum oracula ac monumenta

(1) Lib. *De divino Templo*, in praef. n. 2. Τῇ ἐπιθέσει τῶν χειρῶν καὶ ἐμπνεύσει τὸ μύρου χάριν ἐνίδησιν. Extat hoc opusculum latine in *Biblioth. max. Patrum*, Lugd. tom. XXII.

(2) *Euchologium*, in notis ad baptismi officium, n. 21, pag. 367.

(3) In cap. IX s. Matth. v. 18, et XIX, 13. Cfr. in *Criticis sacris*.

antiquitatis, nec non Innocentii III, Eugenii IV et Moguntinae synodi locutiones, immo et illorum theologorum, qui pugnant aut pro manuum impositione aut pro pro unctione chrismatis (1). Nulla propterea necessitate cogimur ad deserendam sententiam Benedicti XIV. dum, *De Synodo*, lib. XIII. cap. XIX. advertit, spectari non posse ut essentialem illam manuum impositionem, quam praemittit episcopus, preces fundens in administratione hujus sacramenti, eo quod eam minime repetat super eos, qui, illa absoluta, ad Confirmationis sacramentum accipiendum subinde accedunt; quae agendi ratio, ut ipse loquitur, cum communiter recepta sit, et passim servetur, nemine penitus contradicente, patet eam minime essentialem esse, alioquin nullum irritumque esset Confirmationis sacramentum sic administratum iis, qui in locum priorum successerunt (2). Exinde plane etiam consequitur, nonnisi manus impositionem, quae unctio-

(1) Sane cum Bellarm. *De Confirm.* cap. 2, n. 15, Kemnitio occurrere vellet objicienti, manus impositionem nos rejecisse, ac subjecisse in ejus locum unctionem chrismatis, respondet, ipsam unctionem et signationem, cum manu fiat, manus impositionem rectissime dici. Lubet hanc Bellarmini responsionem confirmare auctoritate Amalarii episcopi Trevirensis, qui, *De offic. ecclesiast.* lib. I, cap. 27, haec scribit: « Ut ab episcopis solis inungatur per manus impositionem ab apostolis praeceptum est ». Quibus perspicue declarat, ipsam episcopi actionem, qua frontem manu sua illinit, esse illam ipsam manus impositionem, qua juxta Act. Apost. VIII conferebatur per apostolos Spiritus S. Cfr. Cabassutius loc. cit. et card. Orsi, diss. cit. cap. I, § IV; Combefis. in notis ad Bacchi junioris vitam, n. 6, pag. 133 et seqq.

(2) N. 16 et 17. Recte dixit sapientissimus Pontifex, praxim illam, de qua hic loquitur, *passim*, servari; nam in nonnullis ecclesiis ob discrepantes theologorum sententias receptum jam est, ut templi fores claudantur, cum episcopus manus super omnes praesentes protendit et orationem fundit, ne alius superveniat et ungatur absque priori illa manuum impositione, atque ut hac ratione periculum amoveatur, ne irritum sit sacramentum. Sane auctoritates, quas pro manuum impositione affert Sambovius, *Disp.* III, *De materia Conf.* prop. I et II, quamvis omnes decretoriae non sint, non videntur contemnendae. Quapropter Witasse, cum in *Tract. de Conf.* monumenta, quae alterutri sententiae favent, attulisset, demum p. 63 utramque in sua probabilitate relinquit, eademque prudentia se gerit auctor additionum ad Estium, *In lib.* IV *Sent.* d. VII, § 16, litt. b, p. 87.

nem comitatur, pro essentiali hujus sacramenti materia habendam esse, una cum ipsa chrismatis unctione.

77. Ut aliquid jam attingamus circa alteram quaestionem de chrismate, in primis pro explorato tenendum est, oleum ex olivis expressum necessario requiri ad chrismatis confectionem; cum patres ac monumenta vetera constanter olei meminerint, de hoc sacramento disserentes; olei autem nomine absque ullo addito significari illud, quod ex olivis exprimitur, theologi omnes fatentur.

78. Verum quaestio in eo versatur, utrum necessaria sit opobalsami admixtio, seu unguenti, quod a Graecis tribus aut quinque supra triginta aromatibus conficitur (1). Ex theologis alii affirmant, alii negant; licet in praxi tutior pars sit eligenda, adeoque aut suppleri debeat, quod incaute fuerit praetermissum, prout declaraxit Innocentius III (2), aut, quod recentioribus plerisque placet, tota sit sub conditione Confirmatio iteranda. Tamen, salva fide, negari potest, necessariam esse ejusmodi admixtionem; ut tenet etiam Bellarminus adversus Kemnitium, qui ex ea ansam sumpsit scholasticos calumniandi (3). Jam diximus, eruditos viros contende-

(1) Horum aromatum catalogum exhibet Goarius in *Euchologio*, pag. 637.

(2) Cap. *Pastorali*, Extra., *De sacram. non iterandis*. Interrogatus enim Pontifex: *An iteranda esset Confirmatio* cujusdam hominis *solo oleo* inuncti absque balsamo, decrevit: « Nihil iterandum esse, sed caute supplendum id, quod incaute omissum fuerat ».

(3) *De Conf.* cap. 9, n. 17. Prima balsami, quod sciam, expressa mentio occurrit apud Occidentales in *Libro Sacramentorum* seu pontificali s. Gregorii M., ubi legitur: « Praeparantur ampullae duae cum oleo, quarum melior defertur Pontifici, ut, accepto balsamo et commiscitato cum oleo, manu sua impleat eam ». Opp. edit. Maur. vol. III, p. 65. Verba vero quae citantur a Bellarmino et Nat. Alexandro, ex ejusdem s. Doctoris *Expositione in Cant. cant.* cap. 1, ad v. 15: « Botrus Cypri dilectus meus in vineis Engaddi », nempe: « In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona Sancti Spiritus exprimuntur », a criticis expuncta sunt, ac desumpta videntur ex Beda, *In Cant.* ad eundem vers. Cfr. edit. Maur. in hunc loc. Dixi *expressa*

re, seculo tantum ecclesiae VI induci coepisse hanc opobalsami sive unguenti admixtionem.

79. Eadem plane ratione disserimus de necessitate benedictionis chrismatis, eo quod theologi pariter circa eam in diversas sententias abeant; alii enim eam adstruunt de necessitate praecepti divini, quia veteres ut plurimum loquuntur de *chrismate sancto* ac de *chrismate benedicto;* alii contra ejusmodi patrum locutiones intelligunt de sola necessitate praecepti ecclesiastici, cum pari ratione memorent, dum de baptismo scribunt, aquae consecrationem vel trinam immersiouem, quas tamen esse de praecepto divino aut de necessitate sacramenti nemo dixerit.

80. De jure ordinario ejusmodi benedictionem competere solis episcopis, teste Benedicto XIV, nemo est qui dubitet (1). Ast quaestio movetur, utrum per solum Rom. pontificem, an vero etiam per episcopos possint presbyteri delegari ad chrisma conficiendum. Non desunt auctores gravissimi disceptantes sive circa potestatem Romani pontificis sive circa potestatem episcoporum. Sed quod attinet ad Rom. pontificem, vix subesse potest dubitandi ratio. Si enim ipse potest, uti ostendimus, sacerdoti facultatem communicare administrandi hoc sacramentum, quare delegare eundem non poterit ad chrisma conficiendum, cum plerique nunc contendant, hanc benedictionem non requiri nisi de praecepto ecclesiastico? Quod spectat ad episcopos, distinguendum est jus antiquum a jure recentiori; juxta antiquum jus certum videtur, potuisse episcopos ejusmodi extraordinariam

mentio; nam subobscure saltem cujusdam mixturae s. Optatus, *Adv. Parmen.* lib. VII, n. 4, meminisse videtur. Cfr. edit. Albaspinaei, pag. 109, ac nonnulli alii ex Grecis, ut auctor *Const. Apost.* lib. VII, cap. 54. Quod colligitur non tantummodo ex voce *chrismatis* aut *unguenti*, qua illi auctores utuntur, cum exploratum sit eruditis, eam passim adhiberi ad simplex oleum significandum, sed ex fragrantia, quam ipsi memorant.

(1) *De Synodo*, lib. VII, cap. 8, n. 1.

facultatem delegare presbytero; juxta vero jus novum, saltem in ecclesia latina, episcopi non possunt id praestare, cum uni Rom. pontifici ea reservata sit (1).

81. Secundo. Ex theologorum disceptationibus circa essentialem Sacramenti Confirmationis materiam pronum est colligere, easdem viguisse controversias circa formam. Qui enim adstruunt, solam manuum impositionem sive extensionem, quae ab episcopo praemittitur supra omnes congregatos, esse materiam essentialem, inferunt, solas preces, quae in ea funduntur, veram et essentialem formam constituere. Qui vero simultaneam manus impositionem et unctionem tanquam integram ac essentialem materiam tuentur, colligunt, ex verbis, quae in ea actione pronunciantur, formam exurgere: idem tenent, qui in sola unctione seorsum sumpta materiam esse arbitrantur. Hi porro omnes affirmant, essentialem formam apud Graecos et Orientales in illis verbis contineri: *Signaculum doni Spiritus Sancti*, cum alia ab ipsis non usurpetur; licet perperam nonnulli theologi ex praeconceptis opinionibus refragentur (2). Perinde enim hanc formam

(1) Cfr. Bened. XIV, loc. cit. Hic addendum, quod observant edit. Maur. opp. s. Greg. M. in notis ad *Epist.* XXVI, libri IV: « Afris presbyteris, *inquit*, ne chrisma conficerent, plurimis canonibus prohibitum fuerat: illos tamen circa nonum seculum chrisma confecisse supponit Joannes Diac. in Epist. ad Senarium, quam Musaei Italici, tom. I, Mabillonius edidit. « Sed nec illud tangat animum, scribit n. 8, quod sibi aliquando quaedam vis necessitatis assumit, veluti (quod nunc per Africam fieri dicitur) ut presbyteri sanctum chrisma conficiant; quod merito moveret, si istam pontificalis auctoritas licentiam non dedisset. Unde constat a Pontificibus quodammodo fieri, quod in tanta rerum necessitate, ut a presbyteris effici possit, superior ordo constituit ».

(2) Morinus, Nicolaus Cabasilas, Christianus Lupus, aut negant in illis verbis formam sacramenti Confirmationis consistere, aut saltem minus aptam eam sibi videri affirmant. Ast eam tuentur Arcudius, Bessarion, Goarius, Renaudotius, Holstenius, quibus jam plerique omnes assentiuntur. Profecto, cum nulla alia forma occurrat in Graecorum et Orientalium Euchologiis, aut dicendum illas omnes ecclesias semper caruisse vero Confirmationis sacramento, quod vel suspicari nefas est, aut fatendum in his verbis veram formam haberi. Traditur jam haec forma in concilio generali Constantinopolitano I. can. VII. his ipsis verbis: Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Apud Hard. *Acta Conc.* tom. I, col. 813.

exponit orthodoxa confessio ecclesiae orientalis a Nectario edita anno 1662 atque a quatuor sedibus apostolicis approbata, ac si per eam dicatur: *Inunctione sacri hujus unguenti obsignaris, confirmarisque in Spiritus Sancti donis, quae in Confirmationem christianae fidei tuae accipis* (1). Apud Latinos autem formam constitui contendunt per verba: *Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris*, etc. (2).

82. Haec porro verba veram ac essentialem sacramenti Confirmationis formam in ecclesia latina constituere, vel ex eo constat, quod haec sola, saltem quoad substantiam et sensum, reperiantur in omnibus, qui supersunt, sacramenti hujus Ordinibus, quos refert Martenius, initium ducens a medio circiter octavo seculo, usque ad annum millesimum quadringentesimum (3). Contra vero eadem non habetur constantia quoad illam orationem: *Omnipotens sempiterne Deus, etc.* quam recitare consuevit episcopus, dum manus super omnes confirmandos protendit. In nonnullis enim Ordinibus postponitur unctioni, in aliis praemittitur, omittitur penitus in aliis, ut in libro Sacramentorum Moysacensis monasterii, qui in bibliotheca Colbertina asservatur; in quibusdam vero sola refertur oratio, at nulla fit mentio manuum impositionis, ut in antiquo codice s. Benigni Divionensis ante annum 800, ut refert Martenius, nec non in rituali Gemmeticensi aetate Theodorici abbatis exarato, in duobus item Colbertinis annorum ad minimum 800 (4). His omnibus robur invictum accedit ex Graecorum et Orien-

(1) Cfr. *Orthodoxa confessio catholicae atque apostolicae ecclesiae orientalis*, interprete Laurentio Normanno, Lips. 1695, pag. 162. Opus hoc germanice prodiit Francofurti, an. 1727, cura J. L. Frisch, sub titulo *Magni Catechismi Russorum*. Si Cl. Wiest (*Instit. theol.* tom III, p. 98) fides habeatur, auctor ejus est Petrus Mogilas, Kioviensis metropolita.

(2) Non pertinere ad essentiam singula haec verba, plura sunt quae suadeant. Cfr. Chardon, *Hist. des Sacramentis*, tom. I, sect. seconde, chap. I, p. 419 et suiv.

(3) Martenius, op. cit. lib. I, cap. 2, art. III, viginti tres Ordines profert.

(4) Cfr. ibid. art. III.

talium praxi, apud quos nulla occurrit in administratione hujus sacramenti oratio ad invocandum Spiritum Sanctum, nec propterea prior illa manuum impositio (1).

83. Tertio. His itaque constitutis circa materiam et formam sacramenti Confirmationis, restat ut pauca subjiciamus circa ejusdem sacramenti effectus.

84. Jam vero duo effectus recensentur. Primus nempe est Spiritus Sancti gratia ad robur et fortitudinem in fide praesertim strenue profitenda, adeo ut illi, qui quasi modo geniti infantes per baptismum evaserunt, per Confirmationem virtute Spiritus Sancti in viros perfectos evadant. Quare apud veteres Confirmatio passim dicebatur *appendix*, *complementum*, *perfectio* et *consummatio* baptismi, eo scilicet sensu, quo expositum est. Recepta inde pariter erat consuetudo apud eosdem statim confirmandi eos, qui baptizati erant. Ad hunc vero effectum obtinendum requiri statum gratiae, omnes consentiunt. Alter Confirmationis effectus est character; quo fit, ut semel rite confirmatus iterum consignari non possit. De hoc posteriori effectu disseruimus in tractatu *De Sacramentis in genere* (2), quin aliquid adjici necesse sit.

Quae cum ita sint, jam accedimus ad refellendum circa virtutem chrismatis novatorum errorem.

PROPOSITIO

Injurii non sunt Spiritui Sancto, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt

85. Propositio est de fide, totidem siquidem verbis definita est a Concilio Tridentino sess. VII, can. II, superius recitato.

(1) Cfr. Renaudotius, op. cit. liv. II, chap. 12.

(2) N. 78 et seqq.

86. Operosum porro non est, post ea quae hic praemissa sunt, ejus veritatem adstruere. Vel enim chrismatis unctio spectat ad essentiam hujus sacramenti, prout communis jam fert theologorum sententia, quae nobis certa videtur, vel habetur ut ceremonia ad magis declarandos hujus sacramenti effectus, in hypothesi illorum theologorum, qui contendunt materiam essentialem et adaequatam Confirmationis in sola manuum impositione consistere. Si prius admittatur, hoc ipso evincitur propositionis veritas; si posterius, nulla profecto injuria irrogatur Spiritui S. si ritus ab ecclesia servetur in tota antiquitate receptus, ad ejusdem sacramenti mirabiles effectus uberius significandos, prout et in aliorum sacramentorum solemni administratione fieri consuevit. In hac enim sententia cum unctio nihil addat seu conferat ad sacramenti essentiam, quae sarta tecta habetur in manuum impositione, non afficit nisi rationem illud administrandi. Porro ecclesiam praeditam esse potestate nonnullos ritus ac ceremonias instituendi ad solemnem sacramentorum administrationem, suo loco ostendimus (1). Ergo.

87. Cum omnes fere difficultates, quas urgere solent protestantes adversus chrisma ex silentio Scripturae ac veterum, aut ex ejus origine, aut etiam ex superstitione, quam in ista unctione inesse autumant, praeoccupatae a nobis fuerint, ne temporis jacturam facere videamur, ab eorum strophis referendis supersedemus, quae ut plurimum in solis sannis et scurrilitatibus consistunt (2).

(1) In tract. *De Sacram. in genere*, n. 170.

(2) Videri poterunt apud Bellarm. *De Confirm.* cap. 9 et seqq. Cfr. etiam Trombelli, *De Confirm.* tom. 1, disp. IV.

CAPUT IV.

IN EA QUAE DISCEPTATA SUNT, SCHOLIA COMPLECTENS

88. Ad pleniorem hujus tractatus dilucidationem nonnulla breviter circa institutionem, subjectum, necessitatem et ceremonias Confirmationis adjicienda supersunt.

89. Ac 1. quidem circa institutionemvelut certum tenendum est adversus nonnullos veteres scholasticos, s. Bonaventuram, card. Jacobum de Vitriaco, Petrum Aureolum aliosque, imo et adversus synodum Beneventanam anno 1374 celebratam, sacramentum Confirmationis fuisse immediate a Christo Domino institutum, non autem mediate tantum, ut illis placuit (1). Id enim satis aperte docet Tridentina synodus definiendo, omnia N. L. Sacramenta fuisse a Christo Domino instituta (2). Quo vero tempore aut in quibus rerum adjunctis illud Christus instituerit, res omnino incerta est; nec ulla suppetunt certa documenta sive ex Scriptura sive ex Traditione, ut determinari id possit (3).

90. 2. Subjectum Confirmationis non potest esse nisi fidelis baptizatus, cum baptisma omnium sacramento-

(1) Cfr. Trombelli, op. cit. disp. I et II.

(2) Cfr. quae diximus in tract. *De Sacram. in genere*, n. 15.

(3) Cfr. s. Th. part. 3, quaest. 72, art. 1, ad 1; item Estius *In* IV *Sent.* dist. VII, § IV; Drouvenius, *De re sacram.* lib. III, cap. 2, q. VI; qui exponunt, quanam ratione accipiendum sit dictum s. Th. loc. cit.: « Quod Christus instituit hoc sacramentum non exhibendo sed promittendo... et hoc ideo, quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus Sancti, quae non erat danda ante Christi resurrectionem et ascensionem ». De singulari opinione Alexandri de Ales alias disseruimus. Falsum porro est, quod generatim affirmat Sambovius in tract. de *Sacr. Confir.* disp. 1, art. 2, ubi refert scholasticorum placita, s. Bonaventuram *In* IV *Sent.* d. 7, q. 1 et 2. amplecti doctrinam magistri sui, nempe Alex. Alensis. Nihil enim dicit de hujus sacramenti institutione in conc. Meldensi, sed solum asserit formam et materiam elementarem fuisse ab immediatis apostolorum successoribus institutam Spiritu Sancto dictante. Eum adisis loc. cit. Opp. ed. Rom. 1596, tom. V.

rum primum sit, ac veluti janua, qua in christianae vitae societatem ingredimur. At circa aetatem ac tempus illam administrandi diversa diversis temporibus et in diversis ecclesiis viguit et adhuc viget disciplina. Etenim in ecclesia Latina olim administrabatur statim post baptisma, ut innumeris prope documentis ostendit Martenius (1); qui mos perseveravit per duodecim fere secula; siquidem ineunte sec. XIII jam passim obsoleverat, ut non obscure innuit MS. Pontificale ecclesiae Apamiensis in Syria anno 1214 exaratum (2), licet in nonnullis particularibus ecclesiis occidentalibus in Galliis praesertim, diutius retentus sit. Quod vero spectat ad ecclesiam Graecam aliasque orientales communiones, antiqua disciplina adhuc viget (3). Ceterum, cum in ecclesia Latina a sec. XIII. invaluerit disciplina separandi administrationem Confirmationis a collatione baptismi, receptum in ea est, ut non conferatur, nisi cum infantes pervenerint ad rationis usum, si peculiares circumstantiae aliud non suadeant. Hac ratione componuntur, quae contraria tradere videntur *Catechismus Romanus* ac *Romanum Pontificale.* Catechismus enim docet, minus expedire hoc fieri, prius quam pueri usum rationis adepti fuerint, ideoque nisi cum septimum aetatis annum attigerint (4); Pontificale vero tanquam certum ponit, sacramentum Confirmationis etiam infantibus ab episcopo administrari, dicens: *Infantes per patrinos ante Pontificem chrismare volentem teneantur in brachiis dextris.* Catechismus siquidem loquitur de eo, quod ceteris paribus observari debet; Pontificale autem de eo, quod necessitate aliter exposcente fieri potest.

91. Benedictus XIV, *De synodo*, lib. VII. indidem colligit, laudandum esse episcopum, qui paratum se pro-

(1) Loc. cit. art. 2.
(2) Erat tunc temporis Syria sub ditione Latinorum. Cfr. etiam Vicecomes, op. cit. l. 1, cap. 5.
(3) Cfr. Renaudotius, loc. cit.
(4) Part. II, cap. 3, 17.

fiteretur ad Confirmationem administrandam infantibus in extremo constitutis, aut juberet ut sibi chrisma ministraturo aut in hoc aut in illo suae dioecesis loco exhibeantur pueri, cum facilis ad eos in posterum sibi futurus non sit accessus (1).

92. Praeter statum gratiae olim requirebatur, ut nonnisi a jejunis tum conferretur tum susciperetur Confirmatio (2); quod nunc in desuetudinem abiit.

93. 3. Quoad necessitatem, omnes theologi consentiunt, Confirmationem minime necessariam esse necessitate medii. Verum non aeque conveniunt, si sermo sit de necessitate praecepti, saltem ecclesiastici, adeo ut gravis criminis reus fiat, qui ipsam negligeret, cum possit facile suscipere; alii enim affirmant, alii negant. Verum consuli poterunt de hoc argumento theologiae moralis institutores (3).

94. 4. Superest, ut percurramus potiores hujus sacramenti ceremonias seu ritus, qui adhuc observantur in ejus administratione, olim siquidem plures alii usurpabantur, ut ostendit Martenius (4). Ac 1. est unctio chrismatis in fronte apud Latinos; Graeci enim ac plerique Orientales ungunt oculos, nares, os, et aures (5). Cur vero apud nos frons inungatur, exponit *Catechismus Romanus* (6).

95. 2. Frons oleo sacro illita vitta linea ac probe munda cingitur; atque olim quidem septem diebus ejusmodi vitta deferebatur, vel per triduum, vel saltem per

(1) Cap. 10, n. 8 et 9.

(2) Cfr. Martenius op. cit. lib. 1, cap. 2, art. 11.

(3) Cfr. etiam Estius, *In* IV *lib. Sent.* d. VII, §§ 18 et 19; ubi copiose et accurate de hoc argumento disserit.

(4) Loc. cit. art. III. Cfr. etiam Vicecomes, *De antiquis Confirm. ritibus*, duobus integris libris.

(5) Interdum etiam liniebant pectus, manus, pedes, etc. Praeter Arcudium, Goarium, Renaudotium, qui ritus Graecorum et Orientalium describunt, cfr. *Admonitio* Touttei *ad Catechet.* III *mystagog.* s. Cyrilli.

(6) Part. II, cap. 3, n. 23. Cfr. praeterea s. Th. p. 3. q. 72, art. 9.

integrum diem. Alicubi, ut observat Bellarminus, continuo abluitur et exsiccatur chrisma a sacerdotibus, ut fascia opus non sit. Consuetudo igitur est tenenda, qualis in unaquaque ecclesia viget.

96. 3. Accedit usus antiquissimus susceptorum, qui quasi parentum officium obtinent, ac proinde *patrini chrismandorum* vulgo nuncupantur. Quae autem munia ejusmodi susceptoribus seu patrinis incumbant, fuse exponit in conc. Mediolanensi V. s. Carolus (1). Statuit porro concilium Trid. non contrahi spiritualem cognationem, nisi inter confirmantem et confirmatum, illiusque patrem et matrem ac tenentem (2); quorum propterea nomina in libro ad hoc destinato consignari debent etiam ex plurium synodorum praescripto.

97. 4. Alapam episcopus levem infligit confirmato. Mysticam hujus ceremoniae rationem aliis rectius assecutus videtur S. Carolus, qui inter cetera de ea praeclare haec habet: *Episcopus eum leviter in maxilla coedit, quem chrismate confirmat. Hunc ritum parochus ita docebit, ut sciat homo christianus, se jam militem esse, cujus pugna et victoria eluceat in patiendis injuriis, non in illis inferendis; deinde se in christiana militia constitutum esse, in qua non hujus vitae jucunditates et commoda quaerat, sed incommoda potius, atque adeo mala multa patienter ferat: ac praeterea intelligat officii sui esse, in acie stare, telaque unde veniant observare; ita ut, quamvis illis telorum ictibus corpus, honor opesque laedantur, anima tamen nullo pacto offendatur* (3). Hanc porro ceremoniam ori-

(1) *Acta conc. provinc.* v, part. 1. Cfr. *Acta eccles. Mediol. a Carolo card. s. Praxedis Archiep. condita, Friderici card. Borromaei jussu edita*, Mediol. 1599, pag. 220, tum ibid. *Instruct. de sacram. Confirm.* pag. 509 et seqq.

(2) Sess. XXIV, cap. 2, *De ref.*

(3) Cfr. ib. *Instruct. de sacr. Conf.* pag. 508. Quae quidem instructiones integrae legi merentur, praesertim ab iis, quibus incumbit cura animarum.

ginem habuisse arbitratur cl. Muratorius ex solemni equitum institutione, quae olim vigebat, cum rex aut imperator virum aliquem strenuum raro tunc et insigni honore ac nomine equitis donans, alapam illi infligeret. Idque colligit tum ex significationis analogia, tum etiam ex eo, quod ante Durandum Mimetensem, qui ea aetate floruit, qua potissimum illa ceremonia usurpabatur, nullus reperiatur scriptor, nullus liturgicus aut pontificalis liber, qui ejus ritus mentionem faciat (1).

(1) Cfr. *Antiquit. italic. medii aevi*, dissert. LIII, tom. IV, col. 686, Mediol. 1741.

TRACTATUS

DE AUGUSTISSIMO EUCHARISTIAE SACRAMENTO

1. Eucharistiam sacramentorum omnium praecipuum ac nobilissimum, imo et totius religionis christianae compendium, summis laudibus veteres patres commendarunt atque extulerunt. Christiani omnes veneratione et grati animi sensu supremum hoc charitatis miraculum quovis tempore prosecuti sunt. Increduli, recentiores biblici ac rationalistae e converso, furiosos novatores aevi nostri imitati, tela omnia huc contorquent, ut scilicet suavissimum hoc peregrinationis nostrae solamen nobis eripiant; et, qui Incarnationis ac Redemptionis mysterium evertere conati sunt, Eucharistiam, quae velut Incarnationis continuatio et extensio est, ac uberrimos redemptionis fructus in se continet nobisque communicat, e medio pariter tollere satagunt. Ast irrito conatu; Deus enim ecclesiae suae praesto est. Nulli interea et nos industriae parcere debemus, ut veritatem propugnemus ineffabilis hujus mysterii, in quo Deus divitias amoris sui erga nos adeo liberaliter profudit.

2. Multis splendidisque nominibus *Eucharistia*, quae tantumdem significat ac *bona gratia* seu *gratiarum actio* a Scriptura et patribus exornatur. Etenim 1. a tempore institutionis *Coena* nuncupatur; 2. ab eo quod continet, *Corpus*, *Caro*, *Sanguis Christi*, item *Sancta* in liturgiis graecis, *Sancta sanctorum*, *Sanctum Domini*; 3. a materia, ex qua conficitur, *Panis* dicitur, *Panis supersubstantialis*, *Panis Angelorum*; 4. a forma consecrationis *Eulogia* seu *Benedictio* et *Consecratio*; 5. ab

effectibus vocatur *Vita*, *Communio*, *Communicatio* et *Viaticum*; 6. demum a loco, in quo conficitur, *Sacramentum altaris*, item *Synaxis* ob praesentem fidelium coetum; a distributione *Fractio panis*; a proprietatibus *Novum Testamentum* (1).

3. Definitur porro Eucharistia *Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi sub speciebus panis ac vini ad spiritualem fidelium refectionem a Christo Domino institutum*. Duo hujus sacramenti elementa seu symbola sunt, sed unum nihilominus est sacramentum significans animae nostrae alimoniam. Vera autem *sacramenti* ratio in speciebus panis et vini consecrati consistit, prout docet Catechismus Romanus, seu in ea rerum conjunctione, quae post peractam consecrationem habetur, ideóque non in sola consecratione ac perceptione, quae sacramenti rationem non habent. Differt enim Eucharistia a sacramentis reliquis 1. in eo, quod cetera usu perficiantur, istud vero in ipsa perficiatur consecratione materiae, et propterea tamdiu perdurat, quamdiu species sensibiles panis ac vini incorruptae manent; 2. quod in aliis substantia materiae non immutetur, mutetur tamen in isto; 3. demum hoc uni sibi veluti proprium vindicat, ut non modo sit sacramentum, sed etiam verum Sacrificium; ac proinde quatenus est sacramentum, tendit primario ad hominum sanctificationem, quatenus vero est Sacrificium, primario ad Deum refertur in recognitionem supremi ipsius in res creatas omnes dominii.

4. Ex postrema et praecipua hac differentia, qua Eucharistia ab aliis sacramentis distinguitur, patet, ipsam duplicem habere respectum, Sacramenti scilicet et Sacrificiii; ex quo exurgit totius tractatus in duas partes

(1) Potissima nomina hic recensuimus. Ceterum de vocibus Εὐλογία, πρόσφορα, θυσία, λειτουργία, συναξις, μυστήριον, κοινωνία, cfr. Suicerus in *Thesauro eccl.* sub vocibus istis. Hic tamen ubique se calvinistam prodit.

distributio, in quarum priori agetur de Eucharistia, prout est Sacramentum, in posteriori autem de eadem, prout est Sacrificium.

PARS PRIOR

DE EUCHARISTIA, PROUT EST SACRAMENTUM

5. Praetermissis minus necessariis quaestionibus, de quibus consuli possunt scholastici, nos ab ea statim auspicabimur catholica veritate stabilienda, quae totius disputationis est fundamentum, a reali nempe Christi in Eucharistia praesentia. Hac enim semel constituta, pronum est de modo disserere, quo Christus fit realiter praesens per *transubstantiationem*. Ex his porro duobus praecipuis articulis tanquam totidem corollaria deducemus reliqua doctrinae capita, de quibus nobis litem novatores intentarunt, circa ejusdem scilicet sacramenti adorationem, communionem sub unica specie, et quidem ex praesanctificatis, circa ejusdem denique necessitatem ac dispositiones ad ipsum percipiendum.

CAPUT I.

DE REALI CHRISTI PRAESENTIA IN EUCHARISTIA

6. A Joanne Scoto cognomento Erigena seculo IX primum impugnatam fuisse realem Christi praesentiam in Eucharistia nonnulli existimant, quae tamen res incerta admodum est (1). Vulgo omnium *sacramentariorum* (2)

(1) Cfr. *Perpétuité de la foi de l'église catholique touchant l'Eucharistie*, Paris. 1704, tom. I, liv. VIII, ch. 12; nec non ibid. *Réfutation de l'écrit d'un ministre*, etc. troisième partie, ch. 3, ubi ostenditur nullo solido fundamento inniti eos, qui incusarunt Joannem Scotum, quod perperam senserit circa realem Christi praesentiam. Verum de hoc postea.

(2) *Sacramentarii* a lutheranis

parens censetur Berengarius, ecclesiae Andegavensis archidiaconus sec. XI, adversus quem undique insurrexerunt viri non minus doctrina quam sanctitate praestantes, pluraque celebrata concilia sunt; in quibus iterum atque iterum haeresim suam ille ejuravit, in quam tamen homo levissimus saepius post ejurationem prolapsus est, donec vere poenitens in communione ecclesiae vivere desiit (1) Eum deinceps Wicleffus anno 1359. secutus est, cujus art. 3: *Christus non est in eodem sacramento identice et realiter in propria praesentia corporali*, proscripsit concilium Constantiense (2). Demum sec XVI. Zwinglius, Carlostadius, OEcolampadius, Bucerus, Calvinus (3),

primum vocati sunt zwingliani et calvinistae, eo quod rejicerent dogma de reali Christi praesentia in Eucharistia, neque agnoscerent in ea nisi *sola symbola* seu *sacramentum nudum* corporis et sanguinis Domini.

(1) Cfr. Nat. Alex. dissert. I, in sec. XI et XII, *De causa Berengarii;* Joan. Mabillonii dissert. *De Berengario ejusque haereseos ortu et progressu;* nec non diss. historico-critica P. Josephi Plager, S. J. « An Berengarius jam inde a sec. XI recentioribus heterodoxis ita praeluserit, ut realem corporis et sanguinis Christi praesentiam in Eucharistia inficiaretur, proinde sacramentariorum parens e vero habeatur ». Hae dissertationes collectae reperiuntur in *Thesauro theologico* Zachariae, S. J. tom. X.

(2) Sess. VIII. Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. VIII, col. 299.

(3) Satis constat, qua vocum ambiguitate usi fuerint Bucerus et Calvinus, ut viderentur ab avita doctrina minime recedere circa realem Christi praesentiam, atque ut invicem conciliarent, aut saltem ad se lutheranos et zwinglianos pertraherent. Hac eadem fraude usi sunt, et adhuc utuntur, qui *irenicam* seu pacificam conciliationem perficere aggressi sunt, praesertim in Borussia, inter lutheranos et calvinianos. Anno 1817, 27 Sept. prodiit celebre edictum Guillelmi III; ad sectas illas inter se consociandas. Hoc porro conciliatorium systema optatum exitum ex parte saltem obtinuit in nonnullis regni Borussici partibus, in toto magno ducatu Nassoviensi anno 1817, in principatu Hanoveriensi, in regni Bavarici parte transrhenana anno 1818, in ducatu Anhaltino-Bernburgensi anno 1820, in ducatu Waldeccensi et Pyrmontano anno 1821, eodemque anno in magno ducatu Badensi, ubi solemnia hujus consociationis celebrata sunt die 28 Octob., in magni duc. Hassiae parte Rhenana anno 1823, in ducatu Dessaviensi die 16 Maj. 1827. Ita protestantes progrediuntur, omnem conscientiam, imo et pudorem exuentes. Quasi perinde sit, frustulum panis, aut Christi corpus accipere; adorare Christum praesentem, aut execrari hunc ritum velut idololatricum. Nonnulli quidem lutherani tantam impietatem exosi ac detestati, adversus ejusmodi conciliationem insurrexerunt, ut Harms in lib. 95 *Thesen*, 1817; Ammon, *Bittere Arznei*, seu *Amara medicina*, 1817; J. A. N. Tittmann, *Ueber die Vereinigung der ev. Kirchen*, seu *de Unione ecclesiarum*

sociniani omnes ac rationalistae eandem impietatem sectati sunt.

7. His catholici dogmatis impugnatoribus nos ecclesiae doctrinam opponimus, quae in Tridentina synodo sess. XIII. can. I. his verbis sancita est: *Si quis negaverit, in sanctissimae Eucharistiae Sacramento contineri vere, realiter et substantialiter Corpus et Sanguinem una cum anima et divinitate D. N. J. C.: ac proinde totum Christum, sed dixerit, tantummodo esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.* Hujus autem fidei veritatem tum Scripturarum tum perpetuae constantisque ecclesiae traditionis auctoritate constare, propositiones, quas jam subjicimus patefacient.

PROPOSITIO I.

Christus, prout in primis Sacrae Litterae docent, vere realiter et substantialiter in sanctissimae Eucharistiae sacramento continetur, et non ut in signo tanto vel figura aut virtute

8. Adeo arctus est nexus, qui intercedit inter verba, quibus Christus Dominus se carnem suam daturum in cibum promisit, Joan. VI. et ea, per quae datam fidem solvit, Matth. XXVI. 26. Marci XIV. 22. Luc. XXII. 19 et I. Cor. XI. 23. ut alia ab aliis divelli ac dispesci nequeant. Ex utroque propterea fonte, majoris perspicuitatis gratia distinctis paragraphis, veritatem hanc ad-

evangelicarum, Lips. 1818; aliique pauci. Quibus se se opposuerunt Schleiermacher, *An Herrn Ammon über seine Prüfung der Harmsischen Sätze*, seu *Ad Dominum Ammon, de ejus examine propositionum Harmsii*, Berol. 1818; Marées, *Gegen eine Tittmannische Verunglimpfung in seine Schrift*, seu *Adversus quamdam injuriam Tittmanni in sua scriptione*, Dessau, 1818; aliique de quibus fuse disserit Böchel, *Irenaeon*, qui plurima hac de re scripta recenset apud Wegscheider. Ceterum sive Calvinus, sive ceteri, qui eum secuti sunt, omnesque isti pseudo-irenici, remotis ambagibus, in eo conveniunt, ut realem Christi *absentiam* ab Eucharistia statuant.

struimus; quam recte aetate hac nostra lapidem lydium vocaveris variarum confessionum, ac controversiam praecipuam, quae inter catholicos vigeat et protestantes cujusvis sectae ac denominationis.

§. I.

Expenduntur verba, quibus Christus carnem suam manducandam et sanguinem suum bibendum promisit, Ioan. VI.

9. Duo sunt quae in quaestionem veniunt: 1. utrum Christus Joan. VI, loquatur de Eucharistia; 2. utrum praeterea loquatur de orali, an potius de spirituali manducatione per fidem.

10. Priusquam vero has quaestiones attingamus, juverit integrum textum praemittere, circa quem viget disceptatio, imo et totius capitis argumentum, unde non minima lux dicendis affulgebit. Jam vero s. Evangelista a v. 1. ad 26. refert miraculum a Christo patratum in multiplicatione panum; a v.27. Christum exhibet commendantem panem coelestem, ac fidem in se ipsum hunc panem pollicentem (1); a v. demum 51. ad finem ca-

(1) Dixi, Christum commendantem panem coelestem, ac *fidem in seipsum*, *hunc panem pollicentem*, seu pollicentem Eucharistiam. Haud ignoro, plerosque interpretes catholicos totum hoc caput 6 Joan. in tres partes dividere, quarum prima referat miraculum a Christo patratum, a v. 1 ad v. 26; secunda, a v. 27 ad 50, quae Christi sermonem de fide in semetipsum complectatur; postrema, a v. 51 ad finem, quae contineat promissionem de Eucharistia. Verum omnibus perpensis, longe mihi verisimilior visa est expositio s. Cyrilli Alex. et Theophylacti, qui etiam secundam hujus capitis partem referunt ad Eucharistiam, seu ad Christum fidem in se commendantem ac pollicentem Eucharistiam. Hoc aperte indicare videntur Christi verba, v. 27: « Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam, quem Filius hominis dabit vobis; hunc enim Pater signavit Deus ». Ex quibus intelligimus, Christum, arrepta occasione miraculi a se patrati in multiplicatione panum exhibuisse judaeis cibum longe excellentiorem, nempe Eucharistiam. Ut autem conciliaret fidem sibi hunc cibum pollicenti, patefacit necessitatem fidei in suam divinitatem, quum

•Christum inducit clarius et apertius exponentem
s coelestis panis naturam, proprietates, effectus, ac
ssitatem. Quoniam igitur in postrema hac parte enu-
:ius exponit Christus, quae ad hunc panem referun-
integrum textum jam subjicimus: *Ego sum* inquit,
is vivus, qui de coelo descendi. Si quis mandu-
erit ex hoc pane, vivet in aeternum; et panis quem
dabo, caro mea est pro mundi vita. Litigabant ergo
zei ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic no-
carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergo
Iesus: Amen, amen dico vobis, nisi manducave-
carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem,
habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam car-
, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam,
o resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea
est cibus, et sanguis meus vere est potus. Qui man-

us, qui Deus sit, possit talem
ı promittere et praebere. Quo
to, v. 35, iterum redit ad id,
ab initio sermonis proposuerat,
prosequitur usque ad finem ca-
Objectum propterea totius ca-
si partem historicam excipias,
nis eucharisticus, ad quem re-
idem, quae necessaria est in
ipsum, qui hunc panem pro-
t, et omnibus fere verbis ad
panem alludit ejusque proprie-
et effectus. Accurata perpensio
sermonis facile id suadebit;
1. loquitur Christus in tempo-
turo v. 27 uti et v. 52; 2. v.
ı ipsum vocat panem de coelo
n a Patre datum, v. 33 qui
elo descendit, et hunc panem
it manna dato Hebraeis in de-
, et v. 58 hanc eandem phra-
t comparationem usurpat; 3.
dicit se ipsum *panem vivum*,
e ipsum repetit v. 51, ac de
ane vivo, qui de coelo des-
t pronunciat: *Si quis mandu-*
ex hoc pane, etc.; 4. v. 49:
vestri, inquit, *manducaverunt*
manna in deserto, etc. eadem in-
geminat v. 59. Ex quibus omnibus
luculenter patet, de eodem objecto
loqui Christum in priori hujus ser-
monis parte ac in posteriori, nisi
quod luculentius ea, quae subobscu-
re protulerat in priori parte, evol-
vit et confirmat in altera. Hac ra-
tione veluti sponte sua concidunt
praecipuea difficultates, quibus pro-
testantes urgent expositionem catholi-
corum in secunda parte hujus sermo-
nis; discrepantia praeterea evanescit,
quae viget inter catholicos interpre-
tes in assignando praecise transitu
sermonis Christi a fide ad realem
manducationem Corporis sui. Cfr.
card. Toletus S. J. in suis *commen-
tariis in Joannis Evangelium* in
cap. VI. qui et ipse totum hunc Chri-
sti sermonem exponit de Eucharis-
tia, seu de promissione quam hic
facit Christus de dandis carne et
sanguine suo in cibum et potum
alendis animabus nostris, et egregie
doctissimus hic interpres rem omnem
explanat.

ducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me. Hic est panis, qui de coelo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.

11. Jam vero Christum in adducto textu in primis loqui de Eucharistia, non autem de sola fide, ut plerique protestantes contendunt (1), ostendimus: 1. ex analogia; quae intercedit inter manna, quod praebuit Moyses Hebraeis in deserto, et manna praestantius, quod ex ipsorum traditione praebiturus erat Messias, cum adveniret (2); ad quod signum et traditionem alludunt manifeste Judaei, imo et Christus ipse (Joan. VI. 31. 32 et 59). Ergo, sicut prius erat verus cibus, ita et posterius. 2. Ex phrasaeologia, qua utitur Christus, dum loquitur de hoc cibo; si enim sub carnis ac sanguinis emblemate voluisset Christus commendare fidem in semetipsum, invertisset omnes loquendi leges, et gravissimum offendiculum sine causa objecisset Judaeis, ubi eos potius allicere debuisset. Quoties enim in Scripturis occurrit phrasis metaphorica *manducandi carnem alicujus*, toties in

(1) Dixi *plerique* protestantes; non enim omnes contendunt, Christum in posteriori sermonis parte disserere de sola fide seu de manducatione spirituali per fidem; sed non pauci jam nobis assentiuntur, Christum vere promisisse cibum eucharisticum reali comestione sumendum. Omissis siquidem Callixto, Hackspanio, Grünenberg aliisque; quos recenset Wolfius in *Curis philolog. et criticis in* IV *Evang.* edit. 3, Hamburgi 1799, pag. 864. Hierom. Taylor, hoc pro concesso sumens, ex textibus hujus partis, utpote cum coena Domini connexae, argumenta depromit; cfr. *Worthy Communicant.* Lond. 1660, p. 271. Sherlok, ulterius progressus, ostendere satagit, ad aliud hanc partem referri non posse. Vid. *Discourse of religious assemblies*, 3 ed. Lond. 1700, p. 364.

(2) In *Midrasch Coheleth* (expos. ecclesiastae legitur: «Rabbi Berechiah dicit nomine R. Isaac: Sicut fuit primus Goël (Liberator), sic et secundus erit. Primus Goël descendere fecit manna, sicut scriptum est: Ego faciam vobis pluere panem de coelo, sic et alter Goël faciet manna descendere». Cfr. Schoettgenius *Horae hebraicae et thalmud.* tom. 1, p. 359, Lips. 1733.

malam partem usurpatur (1), et idem valet ac *moliri alicui gravem injuriam*, *praecipue per calumniam* vel *falsam accusationem*. Judaei praeterea ab omni idea carnis humanae manducandae aut sanguinis bibendi summopere abhorrebant. Absonum proinde est asserere, Christum, si nihil aliud quam fidem commendare voluisset, usum esse imagine ac tropo, qui adeo Judaeis erat horrori. 3. Ex constanti antithesi, quam Christus adhibet inter *cibum* et *potum*, *manducationem* et *potionem*, *carnem* et *sanguinem*, quae nullum locum habet, cum de sola fide sermo est, ubi praesertim distinguitur objectum manducationis et potionis, uti in casu nostro fit. 4. Ex futuro tempore, quo utitur Christus, dum hunc panem promittit, vv. 27. 52; porro fides in Christum seu Messiam, imo et in ipsius passionem vigebat apud Judaeos et actu ipso Christus eis illam commendabat; de altero cibo propterea ipsis in futurum dando disserit Christus, qui cibus alius non est nisi eucharisticus. 5. Ex confessione plurium adversariorum, qui fatentur quidem hic loqui Christum de Eucharistia, quamvis contendant modo spirituali sumenda (2), quod nobis in praesentiarum sufficit. Ergo.

(1) Ita Ps. XXVI, 2. Cfr. Rosenmüller, Psalm. edit. 2, vol. 2, pag. 724, Lips. 1823, Job. XIX, 22; Mich. III, 3; Eccles. IV, 5; Job. XXXI, 31, et XIV, 10; Galat. V, 25; Dan. III, 8, VI, 24. In eodem sensu usurpatur haec phrasis in linguis affinibus, ut in Arab. Koran, Sura XLIX, 12, et alibi. Sic etiam apud latinos, ut patet ex Horat. *Epist.* lib. II, cap. I, v. 160; *Sat.* lib. I, v. 81; Martial. lib. IV, epigr. 64, v. 31, lib. V, epigr. 50, v. 8, lib. XIII, epig. 2, etc. Id ipsum viguit apud Graecos, Syros, etc.; et consentiunt praecipui philologi recentiores Michaëlis, Jahn, Ammon, Winor, Gesenius, ex quibus si Jahn excipias, ceteri protestantes sunt. Ex quo sequitur, Christi auditores eligere solummodo potuisse inter sensum naturalem et litteralem atque metaphoricum; ast sensus iste metaphoricus in hac circumstantia absurdus est; concludere igitur debemus, Christum Dominum hic reapse docere necessitatem manducandi realiter carnem suam ac bibendi sanguinem suum. Cfr. Cl. Wiseman, qui egregie et selecta eruditione hoc argumentum fuse evolvit in op. *Lectures on the real presence*, etc. vol. I, p. 64 et seqq. Lond. 1836. Ex quo opere profitemur nos plura hausisse ex iis, quae in hac propositione proferemus.

(2) Cfr. Albertinus, *De Euchar.* lib. I, cap. 30.

12. Quod porro ad alteram quaestionem attinet, utrum videlicet Christus locutus sit de orali manducatione carnis et sanguinis sui, an vero de manducatione tantum spirituali per fidem, de priori sermonem Christum instituisse his argumentis ostendimus. 1. Ex intelligentia auditorum et methodo a Christo servata: siquidem objectio Judaeorum et murmur inter ipsos excitatum, v. 53. nonnisi in sensu litterali de proprie dicta manducatione fundari potest, quod plures interpretes protestantes fatentur (1), et protestantium in catholicos convicium, quod hi scilicet sicut Judaei rem carnaliter sumant, id ipsum confirmat. Ast Christus, qui alias obscura nonnulla dicta sua exponere consuevit, etsi non ita magni momenti fuissent (2), hic non solum non temperat aut explicat, quod de manducatione carnis suae dixerat, sed contra ad confirmandum dictum suum coepit distinguere v. 54 inter carnem et sanguinem suum, quod antea non fecerat, ac deinceps ter in vv. immediate sequentibus repetit et inculcat. Insuper sin minus jurejurando, saltem asseveratione vehementer confirmatoria, quod docuit, iterum adstruit (3), et quidem ad sensum auditorum, qui de carnali manducatione ejus verba acceperant. 2. Ex epithetis, quibus Christus suam doctrinam post offensionem Judaeorum confirmat, et ex agendi ratione discipulorum ejus. Vix enim Judaei litteralem sensum dicto-

(1) Cfr. Rosenmüller, *Schol. in Nov. Test.* tom. II, in hunc loc.

(2) Exemplo sunt: colloquium cum Nicodemo, Joan. III, 5 et seqq. Matth. XVI, 6, de fermento pharisaeorum. Cfr. Luc. XII, 1, Joan. XV, 32, Jo. XI, 11, Matth. XIX, 24, Joan. VIII, 21, et 32, 40, Joan. V, 13, XVI, 18, 22. Illud etiam hic notandum est, quod, cum Judaei recte intelligentes ejus verba ex litterali sensu aliquid ei objiciebant, Christus verbis steterit, et verba ipsa repetere et inculcare solitus fuerit; cfr. Matth. IX, 2, Joan. VIII, 56, Joan. VI, 42.

(3) Optimae notae philologi observant, phrasin *Amen, amen dico vobis*, etc. non esse juramentum, sed asseverationem vehementer confirmantem. Judaei vocant *corroborationem* et *confirmationem dicti* חזוק המאמר וקיומו. Cfr. Glass, *Philologia sacra his temporibus accommodata*, tom. I, Lips. 1776, p. 397, *In confirmando*, etc.

Christi sectantes offenduntur, dum Christus, nihili ns eorum murmur et scandalum, insistit dicens:) *mea vere est cibus, sanguis meus vere est po-* ı), imo phrasim mutans, cibum et potum simul com- ıitur; addens: *qui manducat me, vivet propter me*, us profecto excludit omnem allusionem ad violentam ı mortem, ut plerique protestantes interpretes recen- s priorem textum exponunt (2). Quod rite intelligen- Christi discipuli scandalizati sunt, dicentes: *Durus ıc sermo*, id est, *asper, horribilis* (3), ita ut non ɔerint: *Quis potest talia credere?* sed: *Quis potest audire* (4)? 3. Ex miraculo, quo Christus doctri- suam ad sensum discipulorum se confirmaturum pol- ır, subdit siquidem: *Hoc vos scandalizat? Si er- ideritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius?* ; Kuinoel et Bloomfield exponunt: *Si ascendero in ım, vos desinetis scandalizari et offendi.* Nempe, ɔlet, Christus appellat ad Ascensionem suam tan- n ad signum divinae suae auctoritatis in docendo, l adstruendam sub quacumque difficultate necessi- n credendi (5). 4. Ex Christi charactere seu indole ljunctis; Christus enim, qui via, veritas et vita est, psis, quos tanta cum benignitate prius aluerat do-

Gr. Ἀληθῶς, *vere*, in mul- men Mss. optimae notae ver- ıus et patribus, legitur adject. ης, *vera*. Cfr. Griesbach. in loc.

Uti Rosenmüller, Kuinoel, ann, Tholuck, Lampe, Schulz, ıfield, Eseley, etc. in commen- in hoc caput.

Cicero, *Philipp.* VIII, simili ı utitur: « In reipublicae cor- ut totum salvum sit, quidquid stiferum amputetur. Dura vox. illa durior: Salvi sint impro- ɔelerati, impii ». Demetrius his ı: Ἀπάνης οὗτος ὁ λόγος καὶ ;ος, eodem sensu utitur, scilicet de praecepto aciei ordinem servandi a militibus dato, etiam cum periculo ne ab hostibus occidantur. Alia exempla cfr. in *Criticis sacris*, in hunc loc.

(4) Hinc s. Joan. Chrysost. *Hom.* LIV, ali. LIII, *in Joan.* n.3, vocem δύναηθαι aequat βούλεσθαι: Ἐνταῦθα τὸ μὴ δύνασθαι, τὸ μὴ βούλεσθαί ἐστιν. Et infra, Ὁρᾷς ὅτι τὸ, οὐ δύνασθε, τὸ μὴ θέλει, λέγει; tom. VIII, p. 319.

(5) Kuinoel, p.374; Bloomfield, p. 220. Sane congruit huic expositioni, quod legitur Joan. I, 50 et 51, Matth. XXVI, 63 et 64.

ctrina in deserto, ac postea pavit cibo corporali per ingens miraculum, scandalum objecisset metaphoricis locutionibus, quod una vocula dissolvere potuisset; insistit tamen; asseveratione solemni juxta eorum intelligentiam dicta sua confirmat; difficultatem, juxta interpretationem protestantium, in immensum auget; patitur discipulos ipsos suos scandalizari; futuro miraculo promissionem suam adstruit, imo et in perpetuum eos excidere ab aeterna vita ultro sinit, et facultatem abeundi tribuit vel ipsis apostolis, quibus datum erat nosse mysteria regni Dei (Luc. VIII. 10), quin aut expositionem subjiciat, aut erroneam interpretationem tollat. Qui haec omnia animo suo reputet, fieri non potest, ut adducatur ad haec adeo absurda et aliena a miti Christi indole admittenda. Hoc credere magis profecto difficile est quam ipsum quodammodo Eucharistiae mysterium (1). 5. Ex agendi ratione Evangelistae, qui quoties refert obscurum aliquod Christi effatum neque ab ipso Christo explanatum, toties illud, quo sensu Salvator protulerit, exponit (2); hic vero de erronea aut falsa intelligentia Judaeorum ac discipulorum nihil admonet, quamvis in hypothesi protestantium obscurissima fuerit Christi loquendi ratio, ac in errorem inducens (3). 6. Ex unanimi interpretatione

(1) Cf. Moore: *Voyages d' un jenue Irlandais à la recherche d'une religion*, chap. XXII, trad. de l'angl. Paris 1836.

(2) Cfr. Joan. II, 19-21; VII, 38-39, etc.

(3) Neque hic omittendum est, ex scopo s. Joannis in conscribendo suo Evangelio magis apertum fieri, quod agatur in hoc sermone de reali Christi carnis comestione et sanguinis potione. Nempe scopus s. Joannis hic fuit, ut praeter Verbi seu Christi divinitatem adstrueret realem et veram Christi Domini carnem adversus docetas seu phantasiastas; quidquid porro conferre poterat ad hanc veritatem constabiliendam, magna sedulitate protulit s. Evangelista. Jam vero ob intimum nexum, qui inter Eucharistiam et Incarnationem intercedit, nemo est qui non videat, necessario ex veritate carnis, quam edendam, et sanguinis, quem potandum nobis hic Christus exhibuit, colligi veritatem carnis et sanguinis ejus. Nihil autem Evangelista confecisset si de spirituali manducatione per fidem Christi verba intelligenda essent. Ex quo deprehendimus, non minus falso quam impie Kaiser, in *Biblioth.*

ım sex priorum seculorum, imo et sensu ipsius ec-
ıe, cum non aliam originem habuerit praxis, quae
rioribus seculis obtinuit, conferendi Eucharistiam in-
bus nuper baptizatis, quam ex Christi verbis: *Nisi*
ducaveritis, etc cujus rei testes lucupletissimi sunt
nocentius I. et s. Augustinus, qui exinde argumen-
sumunt ad commentitiam evertendam pelagianorum
ıctionem inter regnum Dei et vitam aeternam (1).
: interpretationem tria concilia oecumenica confir-
t: Ephesinum (2), Nicaenum II. (3) et Tridenti-
(4).

b, Sive igitur spectemus sanioris exegeseos regulas,
ges philologicas et hermeneuticas, sive attendamus

ı, p.263, existimasse, nullum Joannem sacrae coenae men-
n fieri, « quia verisimile est, coetus illi, in quibus Evan-
n Joannis primum usitatum fuit, s coenae ritum nondum adsci-
it ». Huic adstipulatur Weg-
ler, dum § 173, n. (e) subdit:
quidem tenendum est, loco
vi, 51 et seqq. mysticam quam-
cum Christo unionem signifi-
, nec ulla hujus ritus in eccle-
ıiae minoris celebrati vestigia
scriptores sacros deprehendi.
Ephes. iv, 4-6, ubi coenae sa-
mentio desideratur. Verisimile
ur, Joannem, quippe qui cul-
Dei spiritualem inprimis com-
averit (Cfr. Evang. iv, 23 et
vi, 63), Baptismi et sacrae
ne ritus, tanquam res externas
n curasse, nec nisi sub vela-
quodam mystico ritus istos
ıkrasse, Ev. iii et vi. ». Ita
ı Dav. Schulz, *Die christ.*
e, etc. seu *Doctrina christia-*
'e sacra coena, juxta textum
mentalem Nov. Test. Lips.
lib. i, p. 161 et seq., Knapp,
Gl. ii, p. 376 et seq. Ita ra-
listae Scripturam lacerant. In-
, ut videbimus, s.Ignatius Mart.

discipulus s. Joannis ex reali Christi carne in Eucharistia docetas perstringit; qui umbratilem carnem Christo tribuebant. Ut autem patcat, quomodo hi Susannae testes inter se conveniant, juverit exscribere verba Kuinoëlii, in Evang. Matt. cap. 26, 26. « Ceterum, *inquit*, Joannes nihil de sacrae coenae institutione commemoravit, quoniam, ut recte monuit Eckermannus, Handb. B. 4, p. 432, illius celebratio inter christianos, cum Joannes scriberet, ubique nota et usitata erat ». Optime: itaque vera ratio, cur s.Joan. institutionem Eucharistiae praetermisit, haec est, quia sibi proposuit supplere, quae a ceteris evangelistis omissa fuerant, et quia de Eucharistia late disseruerat toto cap. 6.

(1) Cfr. Maldonatus in Joan. qui tamen ulterius, quam par erat, progreditur, dum autumat, sexcentos circiter annos sententiam viguisse in ecclesia, Eucharistiam etiam infantibus esse necessariam.

(2) In *Epist. ad Nestor.* Cfr. *Acta Conc.* Harduini, tom, i, col.1290.

(3) Actione vi, apud Hard. tom. iv, col. 370.

(4) Sess. xiii, cap. 2, et sess. xxi, cap. i.

ad adjuncta omnia, ac ad perpetuum et constantem sensum traditionalem et ecclesiae praxim, constat quod proposuimus, scilicet Christum, in adducto sermone Joan. VI, locutum esse tum de Eucharistia, tum de orali manducatione, non autem aut de sola fide, aut de manducatione spirituali per fidem; quod demonstrandum nobis erat propositum.

DIFFICULTATES

14. I. Obj. Orationis series, phraseologia, adjuncta omnia postulant, ut Christi verba v. 51 et seqq. de sola fide intelligamus. Nam 1. cum Christi oratio ipsa manifeste figurata sit, et figura nitatur in praecedenti commemoratione cibi naturalis, de sacra coena explicari non potest (1). 2. Sed, quae Christus dixit v. 51 intelligi debent de ipsius doctrina, quam vv. 35. et 48 professus erat se quasi nutrimentum et cibum proponere eorum animis, qui aures illi praebebant (2). 3. Quare his verbis, prout leguntur in graeco textu: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita* (3), hic sensus inest: eatenus quoque ego animis vestris cibum et nutrimentum praebebo, quatenus moriar, vos necem meam in usum quam maxime salutarem convertite. Haec verborum interpretatio simplicitate sua sese commendat, atque cum totius orationis serie aptissime cohaeret. Verba enim faciebat Jesus de morte sibi imminente, ut dilueret discipulorum reliquorumque auditorum suorum praeconceptas opiniones de regno Messiano terreno, et ut sibi, cum ipse mortem subiisset, in memoriam revocarent, quae praedixisset (4). 4. Ut

(1) Ita Kuinoel, *Comment. in cap.* 6 *Joan.* pag. 369.
(2) Ibid. pag. 367.
(3) Καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. v. 51.
(4) Ibid. pag. 370.

eum irriderent, quidam verba ejus torquebant v. 53]; quidam illa veluti in sensu proprio ac non figurato prolata considerabant, ac proinde plane absurda pronunciabant, alii sensum quidem iis inesse affirmabant, sed ea tanquam satis arroganter dicta rejiciebant. Quare Jesus, qui probe videbat, verba sua iis non esse obscura, ea non ulterius explicabat, sed (ut supra v. 48.) quae dixerat magis magisque praedicabat, dicens v. 54: *Nisi manducaveritis carnem*, etc., quae idem declarant ac superiora verba, nempe, morte cruenta, quam Christus subiit, ut novam religionem sanciret et stabiliret, ut remitterentur hominibus peccata, eos non offendi, sed fructus mortis ipsius ad se transferre et percipere debere, iisque excitari ad amorem in eum, ad imitationem exempli ipsius etc., alioquin non potuissent felicitatem obtinere; v. 55. eadem sententia affirmative repetitur; v. 56 et 57 idem inculcat perinde ac si diceret: Morte mea cruenta (σὰρξ καὶ αἷμα, *caro* et *sanguis*) praebeo animi nutrimentum verissimum, e morte mea fructus uberrimi in genus humanum redundant. Demum Christus orationi suae finem facturus ad ea, quae hactenus de doctrina et morte sua dixerat, respiciens, generatim affirmat v. 58, se esse cibum a Deo datum, se alimenta saluberrima praebere, omnesque, qui iis utantur, perpetuo felices fore (1). Ita quidem se habet orationis nexus et phraseologia. 5. Accedit, Eucharistiam nondum fuisse institutam cum haec Christus diceret; prorsus ergo obscura et apostolis et reliquis auditoribus haec ipsius oratio fuisset, nec intelligi potuisset. 6. Quod si etiam postea, cum Jesus sacram coenam instituisset, clarior haec oratio discipulis reddita esset, ea tamen minus perspicua fuisset reliquis ipsius auditoribus; parum ergo apta haec Christi fuisset ora-

(1) Ibid. 372, et cum eo Rosenmüller in hunc loc.

tio; nec 7. perspici posset, quonam consilio haec ille dixisset (1). Ergo.

15. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Figurata est oratio in voce *panis*, quam propterea Christus explanat, *C.* est figurata in voce *caro*, *N.* Alioquin caro, quam Christus pro mundi vita dedit, scilicet in cruce, juxta adversariorum expositionem, esset figurata et metaphorica; cum vero manducatio ad carnem referatur, patet inde de manducatione proprie dicta Christum locutum esse. Cibus porro naturalis, de quo antea sermo fuit, praebuit tantum Christo occasionem proponendi doctrinam suam de pane eucharistico, ut alias contigit (2).

16. Ad 2. *Neg.* 1. Quia, uti praemisimus, Christus in toto hoc sermone loquitur de cibo eucharistico, seu potius loquitur de se ut promittente hunc cibum, in quem finem in se ipsum fidem exigit et sibi conciliat. 2. Quia in vv. 35 et 48 non loquitur Christus de sua doctrina, sed de se ipso, dicens: *Ego sum panis vitae*, seu: *Ego sum panis vivus*, ac proinde semetipsum exhibet ut nutrimentum et cibum, non autem suam doctrinam. 3. Quia, dato etiam quod Christus, juxta communem interpretationem, locutus sit in priori sermonis parte de fide in se et in suam doctrinam, non sequitur eum pariter de eadem fide esse locutum in tertia parte hujus sermonis, cum diversa phraseologia, qua usus est in priori ac posteriori parte, manifeste suadeat, transitum ipsum fecisse a cibo spirituali ad cibum sacramentalem. Etenim, ceteris omissis, Christus in priori

(1) Ibid. p. 369, et cum eo Lampe et Schulz in adnot. in hunc loc.

(2) Salvatoris apostolorumque usus erat, sermonem circumstantiis accommodare, vel ex miraculis nuper patratis exordiri. Sic Christus cum Samaritana se gessit, dum ab aqua, quam ab ea petiit, transiit ad disserendum de aqua spirituali, nempe de fide et gratia sua (Joan. IV, 10). Ita post sanationem diuturni morbi doctrinam de resurrectione proponit (Joan. V, 20). Ex ejecto daemone figuras petit, Matth. XII, 43. Ex caeco sanato pharisaeos arguit coecitatis, Joan. IX, 39. Sic etiam Petrus, post miraculum in nomine Jesu patratum, de eodem Jesu nomine eloquitur, Act. III, a v. 6 ad 16.

e prudenter aeque ac constanter evitat phrasim : *man-*
ire seipsum, ajens : *Qui venit ad me*, et *qui cre-*
in me ; insuper simpliciter dicit, *Patrem dare ve-*
panem, v. 32 ; *Panem Dei dare vitam mundo*,
3 ; et ita vv. 36, 37, 40, 44, 45, usque ad 48,
quo desinit prior sermonis pars. Contra vero in po-
ori mutat phrasim, et voce *manducare* utitur, eam-
iterum atque iterum ingeminat a v. 49 ad 59. Prae-
a, quamdiu loquitur de se ut objecto fidei sub figu-
ibi spiritualis, hunc cibum ut *a Patre* datum exhi-
vv. 32, 33, 39, 40, 44 ; at v. 48 et deinceps
o loquitur ut a *semetipso* dando, v. 52. Demum
oique quidem effectus hujus doni vita aeterna et re-
ectio dicitur, vv. 40, 44, 47, 52, 55, 59. Ast in
ri parte asserit, nos ad ipsum *venire* per attractio-
Patris vv. 35, 37, 44, 45 ; quae locutio, ubi de
agitur, locum habet Matth. XI, 25 et 27. In altera
m parte affirmat, *nos in ipso et ipsum in nobis ma-*
, v. 57. Quae phrasis unionem per amorem signi-
, Joan. XIV, 23, XV, 4 ad 9 ; ac in I. Joan. II,
distinguitur a fide ut effectus a causa ; cfr. etiam
. IV, 12. 13, 16, 17, et III, 24. Mutatio igitur
eologiae subjectum illius sermonis mutari patefacit,
e reali carnis manducatione et sanguinis potione,
autem de fide aut doctrina sicut in priori parte, ut
placet, hic Christum agere (1).

Et haec quidem ut liberaliter adversariis agamus. Ceterum
ntur, quae paulo ante adnotavimus ; objectum enim attributio-
ut logici loquuntur, totius cast cibus eucharisticus, ad quem
refertur miraculum multiplicis panum, veluti pracambu-
et symbolum istius cibi longe tantioris. Cum vero Christus
ntius et aperte magis a v. 51,
jam tradiderat vv. praeceden-
inculcaverit, exinde factum
est, ut plerique existimaverint, ipsum transisse a commendatione fidei ad promissionem Eucharistiae ; prout etiam recens et doctus protestans interpres Tholück in *Comment. ad Evang. Joan.* Hamburgi 1828, pag. 129, observavit, dum fatetur, Christum v. 51 non eadem, quae antea jam dixerat, exponere voluisse, quod nobis satis est. Ceterum fidem, quam in seipsum seu in suam divinitatem hic commendat et exigit Christus, exigit tanquam medium

17. Ad 3. *Neg.* Cum prorsus ejusmodi expositio gratuita sit atque violenta. Eidem obest intelligentia Judaeorum, et Christi responsio, quae eandem confirmat, inculcando necessitatem manducationis carnis suae et potionis sanguinis sui, v. 53 et seqq. Quod si explicatio, qualis ab adversariis ingeritur, simplicitate sua se commendat, quî factum est, ut, qui litteralem rejiciunt interpretationem, adeo inter se dissentiant in exponendis verbis Christi, ut vix duo inter se conveniant (1)? Neque ea intellexerint Christi auditores? Christus praeterea, non data opera, ut adversarii fingunt, ad labefactandas praeconceptas ideas de regno Messiano terreno, sed obiter tantum commemoravit mortem suam; atque ideo id dixit, ut indicaret, non spiritualem aut metaphoricam, sed veram carnem suam, quam in mortem daturus erat, ab ipsis manducandam esse.

18. Ad 4. *Neg.* Siquidem pariter gratuitae sunt hae adversariorum assertiones, cum nullum ibi occurrat indicium irrisionis; sed potius turbae patefaciunt difficultatem deducendi in praxim sibi a Christo propositam carnis suae manducationem, ut verba ipsa declarant. Quibus positis, ceʼera huc ab adversariis congesta ex se concidunt; Christum nempe noluisse dare ulteriorem verbis suis explicationem, eo quod videret ea non obscura esse, inculcasse mortem cruentam a se subeundam per distinctionem carnis et sanguinis, aliaque ejusmodi, quae totidem fabulae sunt ad eludendam hujus sermonis vim ex-

ad credendam promissionem carnis suae in cibum et sanguinis sui in potum per Eucharistiam a se instituendam.

(1) Satis est vel leviter oculos conjicere in interpretes protestantes, ut quisque videat, mirifice eos inter se dissentire, et quod ab uno pro certo sumitur, ab alio refelli. Nam alii Christi verba referunt ad Eucharistiam, ita tamen ut iis adstruatur *realis* et *vitalis* praesentia Christi, non autem *corporalis*, ut Dr. Hampden, Profess. Theolog. Univers. Oxon. in *Augural discourse*; alii accipiunt totum Christi sermonem de sola fide, alii de morte sua, alii de commendatione suae doctrinae, etc. Cfr. Kuinoel, Rosenmüller, Beveridge, etc. Vid. Wiseman, op. cit. pag. 145 et seqq.

cogitatae. Absurdum praeterea est, quod ipsi assumunt, *manducare carnem alicujus* perinde esse ac *credere in aliquem* vel alicujus doctrinam, uti ostendimus, cujus nullum suppetit exemplum neque ex philologia biblica neque ex universa philologia orientali et occidentali; alioquin, cum nos credimus in Trinitatem, possemus dicere, nos *manducare Trinitatem*. Quot absurda devorant hi biblici rationalistae, ne credant verbis Christi! Demum quem fructum possunt homines capere aut nutrimentum in hypothesi adversariorum, quos refellimus, qui negant dominicam Incarnationem et vim expiatoriam in morte Christi?

19. Ad 5. *D.* Id est, nondum instituta Eucharistia, non poterant Christi auditores assequi rationem, qua possent aut manducare ejus carnem aut bibere ejus sanguinem, *C.* non poterant intelligere Christum loqui de vera manducatione aut potione *N.* Hoc enim optime intelligere poterant, prout reipsa intellexerunt. Sane Judaeorum difficultas versabatur circa modum, *Quomodo potest hic*, etc. Accedit, Christum cum Nicodemo, Joan. III, locutum esse de baptismo nondum instituto (1).

20. Ad 6. Esto, quod adhuc reliquis auditoribus et discipulis incredulis post Eucharistiae institutionem minus perspicua haec Christi oratio fuisset, sibi enim solis id imputare debuerunt. Num ex eo, quod Christus tot futuros haereticos, incredulos et rationalistas praeviderit doctrina sua ac mysteriis a se traditis offensum iri, debuisset abstinere ab iis tradendis? Et ad hos siquidem quotidie ingeminat: *Numquid et vos vultis abire?*

21. Ad 7. Resp. optime id perspici; quemadmodum scilicet, cum ageretur de magna aliqua re in posterum

(1) Juxta Kuinoel aliosque cum ipso Christus hic locutus est de morte sua violenta ac de fide in hanc mortem. Ast Christus nondum mortuus fuerat. Ita adversarii propriis armis necem sibi quodammodo inferunt.

aut molienda aut instituenda, consuevit Christus animos disponere ac praeparare, ne nimis percellerentur rei novitate (1), ita se gessit circa hoc mysterium eucharisticum, ut animadverterat s. Joan. Chrysostomus (2); hinc factum est, ut apostoli neque mirati sint neque turbati, cum demum pridie mortis suae Christus Eucharistiam instituit. Inde novum exurgit argumentum, de sermone hoc ad eam referendo.

22. II. Obj. Saltem non loquitur Christus de orali manducatione, sed de spirituali per fidem. Etenim 1. ut observat Waterland, recensens Christus effectus manducationis carnis suae, ait: *Qui manducat, vivet in aeternum ... habet vitam aeternam ... Nisi manducaveritis, non habebitis vitam in vobis.* Jam vero in catholica interpretatione debent plures fieri restrictiones: *si digne, si unquam*, etc.; atqui interpretationi, quae pluribus restrictionibus fulciri debet, praeferenda est illa, quae paucioribus vel nulla indiget, prout contingit in interpretatione de manducatione spirituali per fidem (3). Ergo. 2. Praeterea, ut optime prosequitur Breveridge, hoc sacramentum tunc nondum erat institutum, attamen hic dicitur in praesenti tempore, qui *non manducat* ex hoc pane morietur (v. 54), quisquis vero ex eo manducat,

(1) Sic saepe Christus praedixit futuram mortem et resurrectionem suam. Et huc applicari possunt Salvatoris verba, Joan. XIV, 29: « Et nunc dixi vobis, prius quam fiat, ut, cum factum fuerit, credatis ». Apposite Maldonatus *Comment.* in hunc loc.: « Quaeso, *inquit*, si de sacramento Eucharistiae agere voluisset (Christus) illudque omnino depingere, quibus clarioribus verbis uti potuisset? Cur carnem et sanguinem, cur esum et potum distinxisset? Nisi quia de carne et sanguine suis ad modum cibi et potus, specie panis et vini dandis, loquebatur? Si nullum postea specie panis et vini sacramentum instituisset, aliam quaereremus interpretationem, conaremurque, quocumque possemus modo, ad ejus mortem accommodare, nos per fidem manducare ejus carnem, ejus sanguinem bibere. Cum autem sacramentum paulo post Eucharistiae constituerit, ubi tam aperte, tam proprie manducamus et bibimus, non intelligo, cujus sit judicii atque prudentiae, relictis quae clara, quae propria, quae facilia sunt, obscura, metaphorica, difficilia consectari ».

(2) *Hom.* LXXXVII, *in Matth.*

(3) Waterland, vol. VII, p. 102.

vivet (vv. 52, 55 et 57). Ergo loquitur Christus de cibo spirituali fidei (1). 3. Hoc ipsum luculenter Christus declarat, dicens, v. 63 : *Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam ; verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.* 4. Quod quidem probe intellexit Petrus, qui Christo dicenti duodecim apostolis : *Numquid et vos vultis abire ?* respondit omnium nomine : *Domine ad quem ibimus ? Verba vitae aeternae habes ; et nos credidimus et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.* De sola igitur manducatione per fidem, non vero de orali comestione Christus locutus fuerat.

23. Resp. *Neg· antec.* Alioquin tot non exantlassent labores haeretici biblici ac rationalistae ad hos textus extorquendos. Hujus enim veritatis fulgor nimis eorum oculos perstrinxit (2).

24. Ad 1. prob. *D.* In catholica interpretatione debent plures fieri restrictiones, quas ipsa praecepti indoles exposcit ac includit, et quidem in quacumque hypothesi, *Tr.* vel *C.* exclusive in sola interpretatione catholica *N.* Nam. 1. ipsemet Waterland in hunc sermonem observat, quod *hic debent restrictiones fieri.* 2. Nulla proprie dicta adest restrictio, quia, cum in lege, vel in Scripturis, vel ubicumque remuneratio aut promissio refertur, verba ipsa, quae indicant actum faciendum, illum semper et essentialiter significant *rite* faciendum. Sic,

(1) *Thesaurus Theologicus, Or a complete system of divinity*, vol. II, pag. 271, Lond. 1710.

(2) Johnson apud Th. Moore id fatetur, dum scribit : « Un des principaux motifs, qui force les théologiens modernes à ne pas vouloir entendre de l'Eucharistie le sixième chapitre de s. Jean, c'est que les effets admirables attribués à la participation de la chair et du sang de Jésus-Christ, tels que la vie eternelle et toutes les bénédictions évangéliques, sont trop grands, trop précieux, pour que la communion puisse les produire ». Rien sans doute, *subdit Moore*, de plus juste et de plus naïf que cette remarque. Ainsi tous les efforts des théologiens de l'église anglicane n'ont tendu qu'à dérober à la doctrine catholique l'autorité de ce chapitre, afin de conduire les protestants à ne plus avoir de l'Eucharistie que l'idée basse et commune qu'en ont conservés les Sociniens ou les Hoadleytes » (op. cit. chap. 13).

quum mentio fit de fide, cui praemium adnexum sit, fides realis et sincera per charitatem operans semper intelligitur; nam et *Daemones credunt et contremiscunt* (Jac. II, 19). Quum omnes, qui credunt et baptizati sunt, praedicantur salvandi, hoc relate ad dispositiones necessarias sumitur. Quum efficacia sacrificiis Vet. Testam. tribuitur, facile intelligitur, eam cum interiori fidei, poenitentiae, grati animi et humilitatis sensu fuisse conjunctam, quibus offerentes afficiebantur. Lex semper supponit actum legitime factum (1).

25. Ad 2. *D.* Dicitur in praesenti tempore, id est, indefinite, in ordine ad illam temporis periodum, qua caro Christi esset sumenda, *C.* quasi hic et nunc esset manducanda *N.* Hoc enim absurdum est; cum Christus promiserit, se eam carnem postea daturum: *Panis, quem ego dabo.* Cum propterea Salvator asserit, *Qui manducat*, etc. hoc tantum sibi proposuit, ut exponeret necessitatem, proprietates et effectus hujus cibi, suo tempore sumendi.

26. Ad 3. *N.* Etenim, si vox *spiritus* perinde valet ac spiritualiter et metaphorice, vox *caro* tantumdem significare debet ac litteraliter et proprie. Porro nuspiam in Scripturis vox *caro* occurrit ad sensum *litteralem verborum* significandum. Hinc est quod protestantes ipsi hanc verborum Christi interpretationem jam deseruerint. Quare ceteris omissis interpretationibus, haec nobis verisimilior videtur: *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam; verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt*, id est: verba mea talia sunt, quae homo per se non potest recipere, sed magna requiritur gratia ad ea recipienda. Haec expositio 1. cohaeret cum iis, quae Christus ibidem subdit: *Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt... propterea dixi vobis, quia nemo potest ve-*

(1) Cfr. Maldonat. loc. cit.

ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. 2. Fun-
ır in usu constanti loquendi, qui in Scripturis ob-
l; quando enim *caro* et *spiritus* in Novo Testam. sibi
onuntur, sensus illorum nunquam varius est. Plenam
ıs phraseos explicationem habes, Rom. VIII. a v. 1.
14; exinde enim patet, quod *caro* idem significet
corruptam seu pravam dispositionem et malignas co-
tiones naturae humanae; *spiritus* vero exprimat sen-
hominis elevati per gratiam. 3. Quia sensum hic ex-
tum plura Scripturarum eloquia evidenter confirmant,
gr. Galat. V. 13 et 26, I. Pet. IV, 6, Matth. XXVI.
Joan. III, 6, Rom. VII, 5, 6 et 23, I. Cor. V.
II Cor. VII, 1, Gal. III, 3, IV, 8, I. Pet. III, 18.
ginem hujus phrasis quaere Joan. VIII, 15, Rom.
, 14, Gal. II, 20, II. Pet. II, 10. Demum 4. licet
initio valde ab hac expositione adversarii abhorre-
(1), nunc jam, veritatis luce compulsi, hoc nobis
cedunt, ut Kuinoel (2), Schleusner (3), Horne (4),
pe (5), Sartorius (6), Storr (7), Schmid (8), Röl-
(9) aliique.

Cfr. Maldon. in v. 63 hujus
i.

In Joan. VI, 63, tom. III,
b et seq. ubi etiam confutat ex-
onem Lampii, Boltenii, etc.
ontendunt, per *carnem* signi-
sensum litteralem; tum expo-
em eorum, qui per spiritum
igunt *cibum spiritualem;* tum
itionem Paulusii, qui per spi-
intelligit *nutrimentum animi*
Christi absentiam ex hoc mun-
ita ut ejus doctrina exerat vim
m in fidelium animis.

Lexic. Nov. Test. ad vocem
et Πνεῦμα, ubi scribit: Σάρξ,
itas, vitiositas humana . . .
ıs, vis divina, qua homines
proni et faciles redduntur ad
ectendam et observandam re-
ıem christianam. Joan. VI, 63.

(4) *Introduction*, vol. II, p. 456, edit. VII, et vol. IV, pag. 522.

(5) *Excursus* IX *in Epist. ad Galat.*

(6) *Dissert. Theol. de notione vocis σάρξ in Nov. Test.* Tübing. 1778.

(7) *Commentatio de vocum carnis et spiritus sensu genuino*, etc. Tübing. 1732.

(8) *De potestate vocabulis σάρκος et πνεύματος in Nov. Test. subjecta*, Viteb. 1775

(9) *De vocum σάρξ et πνεῦμα in Pauli Epist ad Galat. sensu.* Zwic. 1778. Bendsten refert haec verba ad philosophiam orientalem (*Miscellan. Hafn*); et Windischmann, *Die Philosophie in Fortgang der Weltgeschichte*, seu *Philosophia in progressu historiae mundi*, part. I,

27. Ad 4. *D.* Id est, Petrus compendiosa ratione per professionem explicitam Christi divinitatis implicite confessus est vera esse, quaecumque Christus huc usque docuerat, *C.* ad solam manducationem per fidem restrinxit Christi verba *N.* Eadem scilicet ratione hic se gessit Petrus ac postea Martha, quam cum Christus interpellasset de ejus fide circa suam potestatem extinctos ad vitam revocandi, respondit, Joan. XI, 27 : *Utique, Domine, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei, qui in hunc mundum venisti.* Num propterea non credidit Martha, potuisse Christum mortuos excitare? Data enim Christi divinitate, cetera sequuntur: *Quia non est impossibile apud Deum omne verbum.*

28. III. Obj. Catholici interpretes non pauci haec Christi verba de comestione per fidem exposuerunt. Ergo.

29. Resp. Hos non plures, sed paucos omnino esse, sex circiter aut septem, nec nisi post exortam calixtinorum haeresim. Ut igitur praecipuum istorum telum retunderent, ex Joan. VI, 53 : *Nisi*, etc. petitum, inficiati sunt, Christum hic locutum esse de reali carnis suae comestione (1). At immerito et contra communem interpretationem id inficiati sunt, alioquin calixtini ea verba urgere minime potuissent adversus catholicos ; imo et contra unanimem patrum ac conciliorum oecumenicorum sensum exposuerunt Christi verba, ita ut merito a Maldonato temeritatis nota iis inusta fuerit (2).

lib. II, pag. 1889, Bonnae 1832, ostendit affinitatem ipsius cum opinionibus in theologia Sankhiana receptis.

(1) Nempe timuerunt, ubi non erat timor ; uti enim suo loco videbimus, ex illis Christi verbis nullum erui potest praeceptum de sumenda Eucharistia sub utraque specie.

(2) Loc. cit. in v. 53. Albertinus loc. cit. nec unum quidem ex ss. patribus pro sua potuit afferre sententia ; plerique vero ex doctoribus catholicis, quos recenset, aperte contrarium profitentur.

§. II.

Expenduntur verba institutionis Eucharistiae

30. Promissis suis stetit Christus, cum in postrema coena nobis reipsa contulit carnem suam ad manducandum et sanguinem suum ad bibendum; illam, inquam, carnem, quam paulo post daturus erat in cruce pro mundi vita, et sanguinem illum, quem in remissionem peccatorum erat effusurus. Hanc institutionem referunt Matthaeus XXVI, 26, Marcus XIV, 22, Luc. XXII, 19, Paulus, I Cor. XI, 23, iisdem pene verbis. Sic igitur admirabilem hanc institutionem describit S. Matthaeus: *Coenantibus autem eis, accepit Jesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite et comedite*: HOC EST CORPUS MEUM. *Et accipiens calicem, gratias egit, et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.* HIC EST ENIM SANGUIS MEUS *novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum* (1).

31. Controversia, quae inter catholicos et sacramentarios, seu potius recentiorum protestantium et rationalistarum agmen, agitatur circa istorum verborum sensum haec est: utrum in nativa ac propria significatione verba illa intelligi debeant, prout cum universa antiquitate semper intellexit et accepit ecclesia catholica; an vero in sensu metaphorico et figurato, ut contendunt protestantes et rationalistae, qui eam a possessione sua exturbare nituntur. Cum protestantes receptam doctrinam impetere aggressi sint, in ipsos jure possemus totum pro-

(1) Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας, ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε· τοῦτο ἔστι τὸ σῶμά μου. Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. Τοῦτο γαρ ἐστι τὸ αἷμά μου, το τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. cap. XVI, v. 26-28.

bationis onus conjicere; ne tamen videamur intrinsecis etiam solidisque argumentis destitui, ita catholicae ecclesiae interpretationem vindicamus.

32. Ac 1. si qua ratio esset inducendae metaphorae, ea foret, vel quia substrata materia sensum litteralem non patitur, vel quia sensum figuratum ipsa verborum formula insinuat, vel demum quia ex communi loquendi usu metaphora obvia est. Haec sane praecipua est hermeneuticae regula. Jam vero nihil ejusmodi in adductis Christi verbis occurrit. Non primum; siquidem, etsi maxime adversarii conati sint adstruere repugnantiam in reali Christi praesentia, tamen, ut postea ostendemus, id ipsis impossibile fuit. Non alterum; cum nullum vel leve indicium figuratae locutionis in his verbis. *Hoc est corpus meum; hic est sanguis meus*, reperiatur. Non postremum, cum nuspiam receptum sit aut fuerit, per panem corpus humanum significari.

33. 2. Non solum *hermeneutica*, sed ipsa *philologia* a verbis Christi omnem amovet sensum figuratum. Nam verba, quae Christus usurpavit in benedictione calicis, emphasim prae se ferunt, quae in simplicem figuram cadere non potest; sic enim juxta graecam vim reddi ea debent: *Hic enim est sanguis ille meus, ille novi foederis, ille qui pro multis in peccatorum remissionem effunditur;* quod nec adversarii dissimulant, inter quos Horneus, qui scribere non dubitavit: *Unaquaeque syllaba in textu graeco (praecipue vero articuli) insigniter emphatica est;* qui praeterea hanc istorum verborum subnectit paraphrasin: *Hic est enim meus ille sanguis, omnibus judaicae legis sacrificiis praefiguratus, praesertim vero effusione et aspersione sanguinis Agni Paschalis, ille sanguis sacrificii ad confirmandum novum foedus mactati, ille sanguis mox effundendus pro multitudine, tam pro gentibus quam pro Judaeis, in remissionem peccatorum, peccati sive originis sive actualis,*

etc. (1). Quorsum vero haec *maxime emphatica* verba? Nempe ut significaret Christus, si istos audiamus, vinum illud, utpote rubri coloris, fuisse symbolum sanguinis sui, et panem symbolum corporis sive *cadaveris exanguis*, quale est hominis in cruce mortui, quod *tam siccum est quam panis!* Quae est expositio Wetstenii aliorumque haud paucorum protestantium (2). Quis hoc ferat?

34. 3. *Ex parallelismo* inter verba, quibus usus est Moyses in pangendo Veteri Foedere, et ea, quibus hic usus est Christus, dum Novum Foedus suum sanxit. Porro quod Moyses, Exodi XXIV, 8, dixit: הִנֵּה *Ecce sanguis illius foederis, quod pepigit Jehova vobiscum*, idipsum, ut observat Glassius (3), Hebr. IX, 20, ubi eadem verba recitantur, sic a Paulo effertur: *Hic sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus.* Ubi notandum adverbium הִנֵּה *ecce*, rem ipsam, sanguinem scilicet, palam ostendere, nec admittere figuras, umbras aut metonymias; ipsam, inquam, rem adesse praesentem particula haec demonstrativa ostendit, ita ut sensus sit: ecce sanguis victimarum, quo jam in vos distributo aut sparso hoc foedus inter vos et Deum sancitur. Eandem igi-

(1) *An introduction to the critical study and knowledge of the sacred scriptures, fifth, edit. corrected*, seu: *Introductio ad studium criticum et cognitionem Sacrarum Scripturarum*, tom. II, pag. 514, edit. V, emendata, Lond. 1826.

(2) En verba Wetstenii ex ejus *Comm. in Matth.* XXVI, 28. p. 519: *Facile quidem*, inquit, *intelligimus, quomodo vinum rubrum possit significare sanguinem* (nempe quia Eustathius *in Iliad.* B. v. 234, Achilles Tatius, lib. II, v. 67, et Plutarchus *De Iside et Osiride*, pag. 313, vinum rubrum terrae aut uvae sanguinem appellant!). « At non facile est intelligere, quaenam similitudo intercedat inter corpus humanum et panem? Responderi tamen potest, cadaver exangue, quale est hominis in cruce mortui, tam siccum esse quam panis; deinde corpus Christi, si mystice consideretur ut caro sacrificii, alere mentem, ut panis corpus alit ». Quam plana haec sunt et acute dicta! Attamen Kuinoel hanc expositionem sequitur, quam plurium interpretum, nempe protestantium, esse affirmat, in *Comm. in Matth.* XXVI, 28. pag. 518, edit. Lip.

(3) *Philologia sacra a Joan. Aug. Dathio vulgata*, Lips. 1776, lib. I, tract. V, pag. 395.

tur demonstrationis, scilicet rei praesentis, vim habere omnino censendum est demonstrativum pronomen τοῦτο, quod pro הִנֵּה ibi ponitur. Cum vero eadem verba recitentur a Christo in sacrae coenae institutione, ita ut Novum Foedus sanciendo Dominus ad illud antiquum respexerit, et inde verba conjunctiva foederalia mutuatus fuerit, discriminis causa duabus tantum voculis *meus* et *novi* additis: *Hic est sanguis meus novi foederis*, non est dubium, quin et hic vere praesens demonstretur sanguis Christi in eucharistico poculo; et, propter paritatem rationis, etiam vere praesens demonstretur corpus Domini his verbis: *Hoc est corpus meum.*

35. 4. Id ipsum conficitur ex *adjunctis*. Christus enim instituebat et sacramentum et testamentum; ab utroque autem omnis abesse debet metaphorica locutio, ac simplicissima communique sermone trita loquendi ratio in his adhiberi debet, ne in re gravissima detur deceptioni occasio; alioquin nullum censeretur testamentum, quo quis alteri legaret domum, domus autem nomine intelligeret ejus imaginem aut figuram (1).

36. 5. Ex difficultate extundendi sensum metaphoricum et figuratum, quem, relicto sensu litterali, consectantur adversarii. Ingenium suum torsisse veteres sacramentarios ad assignandam in qualibet vocula figuram, quam frustra quaerebant, supervacaneum esse arbitror ostendere, cum res notissima sit (2). Ast non minori labore protestantes recentiores perperam insudarunt, nec scopum suum attigerunt. Alii enim, ut vidimus, pa-

(1) Cfr. Maldonatus, *Comm. in Matth.* XXVI, 26 et 28.

(2) Cfr. Bellarm. *De sacram. Euch.* lib. I, cap. 8, ubi inter cetera refert, anno 1577 prodiisse libellum, *in quo ducentae numerantur haereticorum vel expositiones vel depravationes horum paucorum verborum: Hoc est corpus meum.* Ipsemet cardinalis ibid. testatur, tot jam prodiisse aetate sua haereticorum expositiones, ut fere numerari non possent. Nihilominus longum adhuc restabat iter usque ad nostros biblicos et rationalistas.

ignificare corpus Christi autumant, eo quod cadaver
cum et exsangue; vinum porro sanguinem repraere arbitrantur, eo quod utrumque sit rubri coloris,
'etstenius et Kuinoel (1); alii idem censent, quia cor-
Christi, cruci affixum, est alimentum animarum, ita
nsus Christi verborum sit: *Hic est panis corpo-
rei*, seu etiam *Hic est panis foederis mea morte
urandi* ut Eichhornius (2); alii volunt Christum ap-
se panem corpus suum, praecipue in eum finem,
de intelligeremus, ejus passionem et mortem tam
nostram esse *quam si ipsimet pro nostris pecca-
enas dedissemus ac Deo satisfecissemus;* ita Wi-
(3); alii vocem *corpus* de corpore paschatis, de
paschali, cibo foederali, Christum sumpsisse con-
int, ut G. Paulus (4), Kaiser (5), Stephani (6); alii
nant, illis verbis Christum significasse quasi rece-
em quamdam universae suae doctrinae, exemplo
orte ipsius confirmatae, ut rursum G. Paulus (7) et

Loc. cit.
*Ueber die Einsetzung-Worte
Abendmahls*, seu *De verbis
tionis sacrae coenae*, in ejus-
*llgmeine Bibliothek, seu Bi-
ca universali*, tom. VI. p. 771.
*Comparative Darst. d. versch.
hrbegr.* id est, *Comparativa
tio diversarum doctrinarum
ianarum*, Lips. 1824, p. 78,
k 2, et *Catech. Heidelberg.*
78 et 79, pag. 559, ubi in-
tera haec leguntur: « Num
panis et vinum sunt ipsum
et sanguis Christi? Nequa-
.... Christus non sine gravi
sic loquitur (panem appellans
suum). Videlicet, non so-
t nos doceat, quemadmodum
et vinum corporis vitam su-
at, sic etiam crucifixum suum
et effusum suum sanguinem
sse animae nostrae cibum et
, quo ad vitam aeternam nu-
triamur; verum multo magis, ut
hoc visibili signo ac pignore nobis
certum faciat, nos non minus vere
corporis et sanguinis sui per ope-
rationem Spiritus S. participes esse,
quam sacra ista symbola in ejus me-
moriam ope corporis percipimus;
tum etiam, quod ejus passio et obe-
dientia tam certo nostra sit, quam
si ipsimet pro nostris peccatis poe-
nas dedissemus et Deo satisfecisse-
mus ».

(4) *Comment.* III, pag. 557.

(5) *Biblioth. Theol.* II, pag. 38 et seq.

(6) *Das heil. Abendmahl*, scilicet: *Sacra coena*, Landsh. 1811 et 1826. Juxta hunc auctorem vox σῶμα pro גּוּף הַפֶּסַח Rabbinorum, de *corpore paschatis*, seu de agno paschali, cibo foederali sumitur.

(7) *Heidelb. Jahrb.* 1824, Nov. p. 1054. Juxta hunc auctorem phra-

Wegscheider (1); quidam tandem inficiantur quidquam symbolis eucharisticis significari, ut Baumgarten-Crusius (2). Quasi vero haec minime sufficerent, tum ad *orientalismum* ac *syriasmum* confugiunt (3), tum ad glossemata, quae irrepserint in textus Lucae ac Pauli (4), tum ad fictum illud *Protevangelium Aramaeum*, ex quo autumant evangelistas et Paulum historiam de institutione eucharistica desumpsisse, nec bene illud intellexisse, aut in graecum non satis accurate transtulisse, ut Eichhorn (5), Kuinoel (6). Demum Paley fassus est, talem in protestantium explicatione (quae tamen ipsi placet) reperiri *difficultatem quae, ut minimum dicam, acrem investigationem et eruditionem requirit, quo amoveatur* (7). Ita quidem strenui ac magni inter suos nominis doctores omnia moliuntur, absurda quaeque devorant, sese invicem lacerant et confutant, dummodo obvium et litteralem Christi verborum sensum declinent. Praeclarus sane, si quis unquam, catholicae veritatis triumphus!

37. 6. Denique ceteris omissis, *ex absurdis*, quae in adversariorum hypothesi profluerent, catholica veritas evincitur et confirmatur. Nisi enim in sensu litterali ac proprio ea verba protulisset Christus, apostolos ipse decepisset et per eos ecclesiam, quae, ut ex dicendis patebit, semper ea litteraliter accepit; ac proinde Christus eam ineluctabiliter in turpem idololatriam conjecisset (8); quae omnia absurda sunt atque a divina bonitate prorsus aliena.

sis: *Sumere corpus Christi*, huic alteri aequivalet: *Ciceronem in succum et sanguinem convertere!*

(1) § 179.

(2) *Biblioth. Theol.* pag. 427.

(3) Kuinoel; loc. cit.

(4) In Comment. *De verbis instit.* loc. cit. tom. VI, pag. 759-772.

(5) Ibid. pag. 769.

(6) *In Matth.* tom. I, pag. 713, edit. cit.

(7) *The evidence of christianity by W. Paley.* D. D. part. II, cap. 3, tom. II, pag. 91, edit. Edimburg. 1817. Cfr. Cl. Nic. Wiseman in op. *Horae Syriacae*, tom. I, § 1 et seqq. Romae 1828, ubi Hornaeum egregie confutat.

(8) Antea protestantes idololatriae arguebant catholicos, eo quod san-

3. Sive igitur verba illa, quibus Christus Euchari-
n promisit, sive ista, quibus eam instituit, in omni-
suis adjunctis perpendamus, evidens est, Christum
acramento Eucharistiae non tantummodo esse ut in
o, vel figura, aut virtute, sed vere, realiter ac sub-
tialiter in eodem contineri, prout ex utroque capite
onstrandum assumpsimus.

DIFFICULTATES

9. I. Obj. Verba, quibus Christus Eucharistiam in-
it, possunt, imo et debent in sensu figurato intelligi.
Possunt, cum compertum sit, in Scripturis verbum
tantivum *esse* passim in sensu *significandi* aut *re-
esentandi* usurpari. Nam *a)* Gen. XLI, 26: *Septem
es . . . sunt septem anni;* Dan. VII, 24: *Cornua . . .
e sunt;* Matth. XIII, 38 et 39: *Ager est mundus;*
r. X, 4: *Petra erat Christus;* Galat. IV, 24: *Haec
t duo testamenta;* Apoc. I, 20: *Septem stellae an-
sunt septem ecclesiarum. b)* Joan. X, 7: *Ego sum
um;* XV, 1: *Ego sum vitis vera. c)* Gen. XVII, 10:
e *est pactum meum. d)* Exod. XII, 11: *Est enim
se (id est transitus) Domini.* Hi porro textus paral-
sunt textibus Matth. XXVI, 26, Marci XIV, etc. (1).

invocarent eorumque imagines
arentur, nunc, ea calumnia
a, eosdem idololatriae reos tra-
at ob adorationem ss. Eucha-
e. Cfr. inter cetera opusc. cui
*The letters of Omega and Omi-
on transubstantiation, By The
Francis P. Kenrick*, Louisvil-
38, in quo minister protestans
icanus acerbe conqueritur de
bus idololatrarum myriadibus,
pag. 12 et seqq. et pag. 25 et
Nempe vanissimi isti homines
bissime praesumunt, suis nu-
t perpetuis contradictionibus se
demonstrasse, contra apertam adeo
Scripturarum auctoritatem et sen-
sum perpetuum traditionalem eccle-
siae catholicae, non contineri in
Eucharistia, nisi panis frustulum et
vinum rubrum. Ecquis tantam ferat
audaciam?

(1) Omnes textus, quos huc re-
ferri autumant protestantes, jam
diu collegerat A. Clarke in op. *A
discourse on the nature, institution
and design of the holy Eucharist,
commonly called the sacrament of
the Lord's Supper*, secunda edit.
Lond. 1814, pag. 51 et seq. ex eo-

...llelismus? En quid respon-
...Ernesti: *Proximum erit*, in-
...*era similitudo sit satisque si-*
...*i*, *an sit in utroque eadem res*,
...*um* (1); cui Ammon vehemen-
...ubjecit: *Tenendum itaque, simi-*
...*erbi*, *parere parallelismum.* Hanc
... etiam Horne (2). Hinc sequitur, non
...bum *est* in utrisque textibus occurrat;
...erea ad parallelismum constituendum agi
vel subjecto.

Applicando porro hanc regulam locis controversis, est colligere, in nulla ex quatuor textuum classi-
...lductis reperiri parallelismum cum verbis institu-
...s. Ut enim cetera omittam, in illis semper agitur
...*licatione symboli*; in loco autem nostro agitur de
...*tione alicujus symboli*, et de tali institutione, quae
...natura rei, sed ex sola pendet positiva voluntate
...entis; cum nulla intercedat similitudo inter panem
...pus Christi. Quoniam igitur non agitur in objectis
...s de eadem re aut de eodem subjecto, nullus pro-
...habetur inter utrosque textus parallelismus.

Transmisimus autem primum membrum distinctio-
... quia plura ex iis locis, quae adducuntur tanquam
...la in sensu *significandi*, reipsa talia non sunt;
... enim respectu aut ad subjectum aut ad praedica-
... illis locis saepe verbum *esse* retinet proprium
...n. Ex parte quidem subjecti, cum usurpatur tan-
specialiter modificatum ex occasionis circumstantiis
...si spoliatum illa qualitate materiali, quae identi-
cum alio subjecto destruit; sic cum Paulus dicit:
... *Christus*, vox *Petra* non petram materialem

...1. *generalis*, Vien. 1812, cap. 3, *De*
...308. Cfr. etiam *locis parallelis*, pag. 81.
Hermeneuticae

Quemadmodum igitur quadruplex illa textuum classis verbum *esse* in sensu *significandi* ac *repraesentandi* exhibet, ita pariter et isti. 2. Accedit consuetudo *figuram* ex nomine subjecti appellandi; quid enim communius quam de simulacris et imaginibus dicere: hic est Plato, hic est Socrates? Ergo.

40. Resp. 1. Generatim *Neg. antec.* Siquidem in nulla prorsus lingua verbum substantivum *esse* sensum habet aut habere potest *significandi*, sed unice adhibetur ad exprimendam extremorum conjunctionem. Si quae figura in propositione occurrit, haec numquam haeret verbo *est*, sed vel subjecto vel praedicato, ut cum de agno dicitur *est phase*, figura est in nomine *phase* quod nomen sumitur non proprie pro transitu, sed pro agno, qui transitum significabat, et ita porro (1). Resp. 2. Iterum *Neg. ant.* Ad 1. prob. *Dist. min.* Si parallelismus exurgeret ex similitudine *vocis* seu *verbi*, *Tr.* si exurgat ex similitudine *rei N.* Nisi enim ex rei similitudine petatur locorum parallelismus, ex sola similitudine vocis seu verbi nihil conficient adversarii. Ipsi enim congerunt nonnulla loca, in quibus verbum *esse* pro *repraesentare* aut *significare* ponitur; at catholici iisdem opponunt mille alia, in quibus verbum *esse* proprie sumitur. Si ergo illi seligunt sua ut parallela, nostris rejectis; catholici innumera proferunt ut parallela in sensu proprio, excludendo pauca illa, quae pro se afferunt protestantes; nec ullus patebit controversiae exitus. Ut igitur aliquid proficerent, deberent ostendere aliquas controversis locis inesse proprietates, quae ipsa ad suam classem determinent.

que ceteri exscribere solent, et, perinde ac si catholici numquam eos excusserint, perpetuo obtrudunt, veluti novam difficultatem objicientes.

(1) Cfr. Maldonatus in Matth. XXVI, 26, ad vocem *est*, ubi eos qui contendunt verbum *esse* in sensu *significandi* accipi debere contendunt, dignos judicat qui ad verbera grammaticorum mittantur.

41. Jam vero quid est parallelismus? En quid respondeant ipsimet protestantes; Ernesti: *Proximum erit*, inquit, *considerare, an vera similitudo sit satisque similia sint loca, hoc est, an sit in utroque eadem res, non modo idem verbum* (1); cui Ammon vehementiorem hanc notam subjecit: *Tenendum itaque, similitudinem rei, non verbi, parere parallelismum.* Hanc regulam adoptavit etiam Horne (2). Hinc sequitur, non sufficere, ut verbum *est* in utrisque textibus occurrat; sed debet praeterea ad parallelismum constituendum agi de eadem re vel subjecto.

42. Applicando porro hanc regulam locis controversis, facile est colligere, in nulla ex quatuor textuum classibus adductis reperiri parallelismum cum verbis institutionis. Ut enim cetera omittam, in illis semper agitur de *explicatione symboli*; in loco autem nostro agitur de *institutione alicujus symboli*, et de tali institutione, quae non ex natura rei, sed ex sola pendet positiva voluntate instituentis; cum nulla intercedat similitudo inter panem et corpus Christi. Quoniam igitur non agitur in objectis textibus de eadem re aut de eodem subjecto, nullus propterea habetur inter utrosque textus parallelismus.

43. Transmisimus autem primum membrum distinctionis, 1. quia plura ex iis locis, quae adducuntur tanquam parallela in sensu *significandi*, reipsa talia non sunt; habito enim respectu aut ad subjectum aut ad praedicatum in illis locis saepe verbum *esse* retinet proprium sensum. Ex parte quidem subjecti, cum usurpatur tanquam specialiter modificatum ex occasionis circumstantiis et quasi spoliatum illa qualitate materiali, quae identitatem cum alio subjecto destruit; sic cum Paulus dicit: *Petra erat Christus*, vox *Petra* non petram materialem

(1) *Instit.* pag. 61.
(2) Loc. cit. pag. 308. Cfr. etiam Jahn, *Enchiridion Hermeneuticae generalis*, Vien. 1812, cap. 3, *De locis parallelis*, pag. 81.

*

declarat, sed mysticam seu spiritualem; quare Apostolus, ibid.: *Bibebant*, inquit, *de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus;* et hac ratione verbum *esse*, suam genuinam vim retinens, identitatem tantum exprimit similitudinis, quae intercedit inter subjectum et praedicatum; nos porro ex difficultate idearum abstractarum ei substituimus notionem *repraesentationis*. Ex parte vero praedicati, cum istud tanquam adjectivum, vel epithetum subjecto tribuitur, cum scilicet subjecto tribuitur praedicatum tanquam concreta expressio qualitatum ad aliud subjectum pertinentium; ut si quis diceret: *Petra erat Christo similis*; ubi nomen Christi ex omni parte enunciat qualitates, quas quis in petra deprehendit, quaeque prae se ferunt similitudinem cum Christo; et sic rursum verbum *esse* suam propriam retinet significationem, et exprimit identitatem qualitatum, quae insunt subjecto et praedicato, ex quibus exurgit similitudo, quae enunciatur inter subjectum et praedicatum (1). Id ipsum de ceteris ejusmodi locis dicatur.

44. Debemus ergo rejicere sensum literalem, si duo materialia objecta indicantur tanquam identica, ut in locis citt. in sua ordinaria significatione accidit. Sed hoc non habet locum, quando unus ex his terminis vage et indefinite profertur, atque existentiam subjectivam non habet, donec hanc alter terminus ipsi conferat. Christus enim non dixit: *Panis est corpus meum*, sed *hoc*, quod nihil aliud est quam corpus, quocum in fine sententiae identificatur; quod magis ex graeco textu: Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου patet, ubi τοῦτο ad ἄρτον, ob generis differentiam nullatenus referri potest (2).

45. Ad locum classis *d)* speciatim quod spectat, nem-

(1) Cfr. Maldonat. *In Math.* XXVI, 26.

(2) Ex qua animadversione intelligimus, esse prorsus arbitrariam Kuinoelii glossam, qui in hunc loc. τοῦτο pro οὗτος ὁ ἄρτος positum esse autumat.

hase (*id est transitus*)
nglio suae figuratae in-
iller, hebraice dativum
hoc est (1). Atqui haec
iid *sacratum*, *dedica-*
tum (devotum) *Domi-*
n v. 27. cap. XII Exo-
d verbum debet: *Hoc*
(4), ubi sermo est de
iblemate *transitus Do-*
io et res, de qua ita
m hanc ideam expri-
sensu ac in propria
onsecrationis ipsius.
schatis sacrum Do-
s *atrum* fuisse spiri-
m proposuit (5).
s phrasibus expli-
i habita. Simula-
n est de ejus es-
ssario ingreditur
hoc oculi ipsi do-
sit. Non ita de
i nummum, cui
es: *Hic est rex*
rustum auri os-

n aliter quam
int Christi ver-
impossibilem
(6); non pot-

זֶבַח פֶּסַח ד.
üller *Schol.* in

c, op. cit. p. 51,

erant proinde, etsi vellent, ea litteraliter sumere (1). 2. Quia animus ingenuus, et qui nondum omnem humanitatem exuit, non potest non ingenti horrore perfundi, incidens in eam cogitationem quod sibi vescendum sit carne ac sanguine hominis, nedum summi benefactoris, amici, magistri. Itaque discipuli Christi non sine cunctatione ac vehementi contradictione, quam aliis in rebus miris ac novis sibi visis prae se ferre non dubitarunt, fructum tam flagitiosum et inauditum tanquam legem imponi sibi passuri fuisse videntur. Quum vero in sacra coena instituenda nihil eos offenderet aut in admirationem raperet, cogitasse videri debent de fructu, qui, quanquam sub imagine oblatus, tamen animo non corpore perciperetur (2). 3. Quia Judaeis eo tempore gravi lege interdictum erat, ne sanguine vescerentur, hoc ne iis quidem licebat, qui e paganorum numero inter christianos recepti essent. Jam vero, si in sacra coena instituenda apostolis verus sanguis bibi visus esset, necesse erat, ut hunc usum a ceteris secernerent, et quantum Christi sanguis a vetito potu distaret, aut ostenderent aut saltem vel leviter alicubi significarent. Verumtamen nusquam in Novo Test. ubi christianorum epulae, quibuscum sacrae coenae usus conjungi soleret, commemorantur, ne minimum quidem additur, quod indicet corpore gustari sanguinem et corpus Christi (3). 4. Quia sensus obvius verborum Christi erat apostolis sensus figuratus. Judaei enim pascha celebrantes dicebant: *Hic est panis afflictionis* (scilicet repraesentatio vel memoria illius panis), *quem manducarunt patres nostri*

et Tomline, *Elements of christian Theology by George Pretyman* (Tomline) *Lord Bishop of Lincoln*, vol. II, pag. 184, 2. edit. 1799.

(1) Clarke, op. cit. pag. 51, Tomline loc. cit. pag. 198.

(2) Ita Schulz, *Die Chr. Lehre v. heil. Abendmahl.* seu *Doctrina christiana de sacra coena*, Lips. 1824. pag. 70 et seqq. Quid porro per *fructum* sibi velit hic auctor, non satis intelligitur.

(3) Ibid.

in terra Ægypti. Ergo viri (scilicet apostoli) his phrasibus audiendis adsueti, eundem plane sensum Christi verbis inesse intelligebant; item phrasis: *Corpus paschatis*, dicta de agno paschali, apostolis speciem symboli suggerebat in verbis Christi (1). 5. Quia denique Christus syriace seu syro-chaldaice locutus est; porro in ea lingua *nullum vocabulum* habetur, quo *significandi, repraesentandi, denotandi idea exprimatur.* Hinc fit ut locutio illa: *Hoc est*, saepenumero usurpetur in sacris Litteris non alio sensu quam pro ista; *Hoc repraesentat* seu *significat.* Volens propterea Christus dicere: *Hoc repraesentat corpus meum*, non aliter exprimere id potuit quam dicendo: *Hoc est corpus meum* (2). Ergo, sive substratam materiam, sive indolem personarum, sive archaeologiam, sive philologiam spectemus, constat, etc.

48. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. vel *neg.* vel *dist.* Si apostoli *possibilitatem* aut *impossibilitatem* alicujus doctrinae adhibuissent tanquam criterium ad Christi verba interpretanda, *Tr.* scilicet haec objectio aliquam prae se ferret difficultatis speciem; si Christi auctoritatem *N.* Nam apostoli, etsi pii, tamen ex classe illiteratorum erant qui hanc unam propositionem putant esse contradictoriam, scilicet quod aliquid sit Deo omnipotenti impossibile. Christum vero omnipotentem esse apostoli crediderunt, et ex pluribus ejus miraculis collegerunt, cum eum viderint mortuos suscitare, super aquas ambulare, aquam in vinum vertere, turbas quinque panibus satiare, etc.; quod pariter collegerunt ex doctrinis, quandoquidem postquam Christus, ex. gr., dixit: *Apud homines hoc impossibile est*, non addidit: *Sed apud Deum hoc est possibile*, sed potius adjecit: *Apud Deum autem omnia possibilia sunt.* Cfr. Matt. VIII, 10, IX, 28,

(1) Sic Whitby, *Commentary on the N. T.* vol. 1, pag. 256, Lond. 1744.

(2) Ita Horne op. cit. part. II, cap. 5, sect. 1, tom. II, pag. 590.

XIX, 19, 26; Joan. XI, 21, 22, 41, 42, XX, 19 et 26 (1). Cum igitur diversam omnino semitam tenuerint apostoli ab ea quam tenent protestantes ac rationalistae subjicientes scilicet doctrinam examini rationis, ut de ejus veritate aut falsitate judicium ferant, ne locum quidem habere potest objecta difficultas; apostoli enim captivabant intellectum in obsequium fidei, rationem auctoritati subjiciendo.

49. Ad 2. *D.* Si corpus ac sanguis sumenda essent in propria specie, *C.* si sub symbolis et in specie aliena *N.* Utique inhumanum est homines vesci humana carne, quam ipsi dilaniaverint, ac sanguinem potare, quem ipsi fuderint; ast Dei hominis carne et sanguine per ingens prodigium sub aliena specie latentibus animam nutrire, se hac ratione arctissime conjungere cum benefa-

(1) Recens auctor protestans Dr. Faber, *Difficulties of Romanism*, Lond. 1826. pag. 54, fatetur, nihil hoc argumentum valere, quod ducitur ex impossibilitate; nam asserit, veritatem hujus nostrae catholicae doctrinae de transubstantiatione, seu de reali ac substantiali corporis Christi praesentia in Eucharistia, aeque ex positiva auctoritate solius revelationis pendere ac mysterium ss. Trinitatis. Quare non alia via nisus est se subducere ab illius pondere, quam eam negando. Optime Maldonatus in Matth. XXVI; 26: « Multa in christiana religione difficiliora mysteria et ab humano sensu remotiora et nos et illi (calvinistae) credebamus, Trinitatis, Incarnationis Christi, carnis resurrectionis. Nullum eorum in sacris Litteris tam dilucidis, tam perspicuis, tam disertis verbis explicatum erat. Cur illa credunt, hoc etiam non credunt? Cur in illis figuras non inveniunt, ubi ariani, marcionitae, manichaei, origenistae inveniebant? Hic inveniunt, ubi illi non invenerunt. Cur, quando semel religionis lineas egressi sunt, non fiunt graviter et rebus omnibus haeretici? Duae, ut opinor, eos retinent causae ... Altera, quod sua eos incredulitas, quam pro fide ducem sequuntur, in hunc, qui magis apparebat, scopulum primum impulerit, in alios impulsura postea, cum minoribus in rebus exercitati ad majora molienda aptiores erunt. Habet enim haeresis et incredulitas, sicut omnis doctrina, methodum suam, ut ab his, quae notiora nobis et propinquiora sunt sensibus, exordiatur, et per gradus ad majora remotioraque perveniat. Experientia docti loquimur; multos jam calvinistas videmus, qui ingeniosiores et magis increduli, id est, magis calvinistae ceteris erant, eo jam pervenisse, ut, qua ratione hoc prius mysterium non credebant, nunc Trinitatis mysterium non credant, ceterosque calvinistas, sicut calvinistae nos, tanquam nimis simplices et credulos rideant». Quid dixisset Maldonatus, si in nostros rationalistas incidisset?

clore omnium maximo, amico omnium fidelissimo, Salvatore demum ac Deo ipso, ad hauriendam omnium gratiarum copiam, et ad obtinendum immortalitatis ac futurae resurrectionis pignus, non solum nihil habet quod offendat, sed argumentum est fidei ac dilectionis maximae. Profecto novi nostri Capharnaïtae, qui nihil nisi abjectum et carnale sentiunt ac sapiunt, ex eo offenduntur quod omnium seculorum admirationem excitavit, et gratum animi sensum vel ab invito pectore extorsit. Nonne et ipsi matrum suarum lacte fuerunt enutriti, quod nihil est aliud quam quaedam carnis et sanguinis humani modificatio?

50. Ad 3. Eadem esto distinctio. Non enim opus erat apostolis fideles de hoc discrimine admonere, cum res ipsa per se pateat. Falsum praeterea est, nuspiam in Novo Test. commemorari, aut ne minimum quidquam addi, quod indicet, in epulis christianorum sacris ore gustari sanguinem et corpus Christi. Ecquid aliud sibi volunt verba Apostoli, I Cor. X, 16: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est* (1)? Ubi Κοινωνία sonat realem participationem, uti in v. 18 *participes altaris*, κοινωνοί dicuntur. Judaei porro ac ethnici non figuram carnis, sed carnem ipsam immolatam comedebant; ergo et christiani, quibuscum illi conferuntur. Quid rursum aliud ferunt ejusdem Apostoli verba, ibid. XI, 27: *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini* (2)? Ubi *reus* ἔνοχος, dicitur de poena ob offensionem *personalem* (3), quod profecto de mero symbolo dici

(1) Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν;

(2) Ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου.

(3) Sane: *Reus* ἔνοχος dicitur de

nequit. Hoc ipsum adstruunt, quae subdit, ibid. v. 29: *Non dijudicans corpus Domini* (1). Quaenam enim ratio aut necessitas haberetur hujus distinctionis, si Christi corpus reapse non adesset? At adversariis nostris forsitan haec erunt totidem glossemata, quae in textum irrepserunt.

51. Ad 4. Resp. 1. *Neg.* hunc ritum jam aetate Christi obtinuisse ut Judaei in celebratione coenae paschalis illa verba proferrent. Nam neque in tract. *Pesachim*, neque in tract. *Beracoth* (in Talmude), neque apud veteres quoscumque verbum aliquod de hoc ritu occurrit. Omnium primus, sec. tandem XII, Maimonides illam formulam memorat; verum et ipse expresse testatur, hanc formulam, quae stante adhuc secundo templo nondum obtinuerat, solum post vastationem templi et magnam captivitatem usu receptam esse, dicens: *Ecce autem formula hymni ejus, quem nunc temporis omnes omnino Judaei longe lateque dispersi ac dissipati ad mensam ineunte paschate recitant. Arrepto poculorum altero, ita dicunt; Ex Aegypto properantes excessimus. Tum vero hymnum incipiunt istum: Hic est panis afflictionis*, etc. (2). Accedit etiam quod in illo hymno una tantum commemoretur identitas qualitatis; panis enim azymus, quem Hebraei comedebant, ipsis in mentem revocabat afflictionem, quam perpessi fuerant patres eorum in Aegypto; contra vero Christi verba testamentaria sunt

poena, et quidem mortis, Matth. xxvi, 66, de addictione ad tribunal, ibid. v, 21 et 22; semel de objecto, quod offenditur, cfr. Jacob. ii, 10: *Erit omnium reus* (scilicet praeceptorum). Item in jure Rom. *Reus laesae majestatis*. Hoc certe de symbolo dici nequit. Quando ariani statuas imperatoris Constantini male tractarunt, aulici ei blandientes dixere: En quomodo facies tua limo operitur ac male foedatur; Constantinus faciem suam manu explorans, respondit: Ego nihil sentio. Si Christi corpus in Eucharistia non adesset, Paulus aptius et melius ex bonitate vel auctoritate Christi arguisset quam ex offensione *personali*; nam, qui regem non afficit injuria personali, non tenetur reus majestatis, saltem stricto sensu.

(1) Μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.

(2) Schoettgen. *Horae hebraicae et talmud.* tom. i, pag. 227.

ıovam institutionem referunt. Quare nulla reperitur r utramque formulam necessitudo aut comparatio (1).

ı. Ad alteram formulam quod attinet, ostendit Schoetıius, גוף *(guph*, nempe *corpus)* esse syriacismum, perinde valet ac *veritas* seu *existentia realis alicurei*, ac propterea, si iisdem verbis Christus usus esa istitutione Eucharistiae, magis confirmaretur the-Nam verba: *Hoc est corpus meum*, hunc sensum : se ferrent: *Hoc sum ego ipse* (2).

ı. Ad 5. *Neg.* nullum in lingua syriaca vocabulum niri, quod ideam *significandi* aut *repraesentandi* exıat. Etenim cl. Wiseman productis auctoritatibus manumero ostendit, in ea lingua 41, imo 54 voces ıri ad hanc ideam *repraesentationis* exprimendam;

Cfr. Ibid. qui praeterea addit n nostram: « Ponamus vero, ma tamen concedamus, verba e ad ultimam antiquitatem perre, tamen non probant id, quod re debent. Nam legitimus eoıensus procul dubio talis est: st panis, quem Deus nos hoc ore comedere jubet, in memorei, quae circa exitum ex Aegyum patribus nostris gesta est. ensus ex parte coincidit cum Christi: *Hoc facite in meam emorationem*. Porro verba ista l notare possunt: Hic panis siat panem, vel est signum paquem majores nostri sub exix Aegypto comederunt. Nam m rei illa significatio condu? Deus praecepit, ut res ipsis nnis in memoriam reducereid quod ex sacris Litteris con-ergo panis ille nihil amplius icare potuit. Quae verba Jununquam in mentem venire rant, ad ea Christus quoque espexit; nec, si id fecisset, quod adversarii volunt, deno-ex iis male explicatio verboınstitutionis desumitur ».

(2) Sed audiamus iterum Schoettgenium, qui ibid. pag. 282, haec habet: *Nondum probatum est illud, usitatam fuisse Judaeis hanc formulam:* זה גופו של פסח *Hoc est corpus agni paschalis; adeoque res nullo adhuc argumento est adstructa. Deinde, quod vox* גופו *in hac locutione occurrit, id ex idiotismo linguae, scilicet dialecti syro-caldaicae, qua Judaei tunc temporis utebantur, derivandum est; dum corpus rei pro re ipsa dixerunt, quemadmodum* σῶμα τῆς ἁμαρτίας *et* σῶμα τοῦ θανάτου *dixit Paulus in Epist. ad Rom. Observamus porro vocem* גוף *non frustra addi, sed ad denotandum id, quod Latini alias dicunt* ille ipse. *Si ergo Christus panem porrigendo dixisset:* זה גופי, *Hoc sum ego ipse, nimirum totus Christus, sequeretur hoc absurdum, quod Pontificii, si quis eorum invenisset, summopere exoscularentur, nimirum totum Christum cum solo pane exhiberi.* Auctor porro, qui haec scribit, est lutheranus.

quin etiam, ulterius progressus, demonstrat auctoritate scriptorum syrorum, Christum alia omnino ratione ab ea, quam tenuit, debuisse verba proferre, si intendisset solum symbolum sui corporis in pane nobis relinquere, exclusa realitate (1). Adde, sensum verborum Christi a scriptoribus sacris, qui graece scripserunt, fuisse determinatum.

54. III. Obj. 1. Etiam post consecrationem, vinum, Luc. XXII, 18, a Christo dicitur *generatio vitis*, et, Matth. XXVI, 29. *genimen vitis*, 2. uti et post consecrationem alterum symbolum pariter *panis* vocatur ab Apostolo, I Cor. X, 16. 3. Christus, ex Act. III, 21, remanet in coelo usque in tempora restitutionis omnium; nequit igitur praesens esse in sacramento (2). 4. Cogitari praeterea nequit, corpus et sanguinem Christi etiamnum in coena sacra vere exhiberi; quia, ex ipsorum

(1) Cfr. in erudito op. cit. *Horae syriacae*, §§ IV et seqq. Scopum, quem sibi proposuit, tanta auctoritatum et exemplorum copia obtinuit, ut Horne in VII editione introductionis suae penitus sustulerit assertionem doctoris Clarke, quod lingua syriaca nullam vocem habeat ad exprimendam ideam *repraesentandi*. Inter ceteros scriptores syros, quos adducit Cl. Wiseman, eminet *s. Maruthas Tangritensis* episcopus, qui floruit sub finem sec. IV, quique in *Commentario ad Evangelia* motiva institutionis ss. sacramenti pandens ita scribit: « Praeterea etiam privati fuissent communione corporis et sanguinis fideles posteriores (nisi hoc sacramentum Christus instituisset); sed nunc, quotiescumque ad corpus et sanguinem accedimus, et super manus nostras accipimus, sic credimus nos corpus amplecti, et nos carnis ejus et ossium ejus (participes fieri), juxta id quod scriptum est. Enim vero Christus illud non appellavit typum aut figuram, sed (dixit): vere hoc est corpus meum, et hic est sanguis meus ». Quid aptius ad confundendos nostros protestantes *orientalistas*? Quid si adderetur, Christum Dominum minime lingua syra aut syro-chaldaica usum esse, sed peculiari dialecto, *hierosolymitana* nuncupata, quae eadem est cum lingua rabbinica? Rem porro ita se habere, patet ex versione syriaca Nov. Test. in qua verba dialecto hierosolymitana a Christo usurpata, quaeque referuntur ab evangelistis, ex. gr. *Eli eli lamma sabactani*, aliaque ejusmodi, interpres syrus vertit in linguam syriacam. Jam vero lingua rabbinica seu dialectus hierosolymitana, vocibus ad significandam *representationem*, *figuram*, *symbolum* abundat, uti ostendit Cl. Drach, *Inscription hébraïque*, 2. edit. Romae 1831, p. 33 et seq. Attamen nullus est inter protestantes recentiores, qui hanc difficultatem e syriaco sermone petitam non urgeat! Cfr. citt. *Letters of Omega and Omicron*, etc. p. 10.

(2) Ita Horne loc. cit et cum eo Faber et Tomline.

formulae istius defensorum sententia, Christo ad dexteram Dei exaltato nec corpus terrestre nec sanguis animalis esse potest. Sin autem aliud corpus, glorificatum quod dicitur, illi attribueris, nihilo magis fit clarum, ejusmodi corpus, ubicumqne Eucharistia celebratur, vere adesse vel saltem operari posse; namque commentum illud de unione sacramentali plane incomprehensa, at vero credenda, ad scholasticorum somnia omnino relegandum est. 5. Manifestum est, exhibitionem veri ac substantialis corporis et sanguinis Christi in sacra coena plane nullius frugis esse; quippe quum effectus supernaturalis nec experientia percipi queat, nec aliud quicquam, quam quod simplici panis et vini usu, efficiatur. 6. Quae quum ita sint, per se patet, Jesu Christo, qui sapientissime cultum Dei internum, eundemque rationalem, praecepit (Joan. IV, 24; VI, 64; Rom. XII, 1; I Thess. V, 21), sententiam istam omnino attribui non posse, nisi luculentissimis scriptorum sacrorum testimoniis confirmata fuerit (1). 7. In tanta opinionum et superstitionum diversitate concludendum est, nullum alium fructum ex hac *symbolica* et *mnemonico-practica* institutione colligi posse quam *moralem* et *allegoricam* significationem, 8. praesertim quum hic ritus, quatenus vel vera vel symbolica quadam corporis humani manducatione et sanguinis humani potione continetur, etsi recentioris aetatis hominum judiciis et moribus non aeque ac populorum antiquiorum opinionibus atque institutis conveniat, tamen nostra etiam aetate, dummodo sapienter et aevi cultioris ingenio accommodatus fuerit, in usum moralem optime converti potest (2).

55. Resp. Ad 1. *Neg.* Nam de poculo diverso ab eo, quod fuerat consecratum, objecta verba protulit Chri-

(1) Sic Wegscheider § 177. (2) Wegsch. § 179 et 180.

stus, ut ex s. Luca constat, et nos inferius ostendemus.

56. Ad 2. *D.* Emphatice tamen dicendo panem *hunc*, *C.* simpliciter Apostolus vocat panem. *N.* Praeterea etiamnum catholici Eucharistiam vocant *panem sanctum vitae aeternae*, dicunt: *Panem coelestem accipiam;* attamen realem praesentiam probe credunt. Neque illud omittam, frequentissimum esse in Scripturis loquendi usum, ut res jam immutata priori nomine, quod obtinuerat, appelletur; sic Joan. IX, 17: *Dicunt ergo coeco* (jam videnti); Exod. VII, 12: *Devoravit virga* (jam serpens) *Aaron virgas* (jam versas) *eorum*, et alibi passim.

57. Ad 3. *Conc. ant. Neg. cons.* Nam neque catholici negant Christum in coelo manere; hinc patet, rem reduci ad quaestionem philosophicam de *reduplicatione* seu *multilocatione* corporum, de *qua* postea. Sensum objectionis refellit Paulus, affirmans Christum sibi in itinere praesentem adfuisse, I Cor. XV, 8, coll. Act. IX, 5. XXII, 8.

58. Ad 4. *D.* Cogitari nequit ab iis, qui negant tum Christi tum ceterorum hominum resurrectionem, uti faciunt adversarii nostri, *C.* a catholicis, qui utramque credunt. *N.* Nam hi cum s. Gregorio M. confitentur, corpus Christi post resurrectionem esse *ejusdem naturae et alterius gloriae*, quam fuerit corpus passibile. Si ejusdem naturae est corpus Christi gloriosum, ac fuerit ante passionem, jam sequitur, et esse corpus *terrestre*, et sanguinem *animalem* habere. Quod autem corpus gloriosum vocetur a Paulo *spiritale*, I Cor. XV, 44, ratione diversi status ita illud nominat.

59. Ridiculum porro se exhibet Wegscheider, dum ad scholasticorum somnia amandat commentum de *unione sacramentali;* cum illud omnium primus excogitaverit ipsius parens Lutherus in suo dogmate de *impanatione*. Jus porro clamat, *suum cuique esse tribuen-*

dum. Nos ei tam praeclaram gloriam non invidemus.

60. Ad 5. *Neg.* nullius frugis esse exhibitionem corporis et sanguinis Domini in Eucharistia. Multiplicem ejus utilitatem superius commemoravimus. Denique, si Christus id praestitit, blasphemi tantum hominis est affirmare, ejusmodi exhibitionem nullius frugis esse. *Da amantem*, diceret s. Augustinus, *et sentit quod dico ... si frigido loquar, nescit quod loquor.*

61. Ad 6. *D.* Praecepit Christus cultum internum una cum cultu externo, *C.* ad exclusionem cultus externi *N.* ut ex dictis suo loco constat. Quod autem additur, non posse tribui Christo sententiam de reali corporis sui praesentia et comestione, nisi *luculentissimis* Scriptorum sacrorum testimoniis confirmata fuerit, magis prodit scriptoris quem impugnamus, impietatem. Etenim paulo ante scripserat: *Quod apostoli, quibus lege mosaica strenue interdictum erat sanguine vesci, sacro quodam horrore perculsi ejusmodi epulas thyesteas* (a Christo propositas) *repudiaturi fuissent, si vero sanguine et corpore summi benefactoris ipsis vescendum erat* (1). Proinde juxta ipsum, si minus luculenter locutus Christus fuisset, eum minime intellexissent apostoli; si verbis vero luculentissimis corpus suum edendum et sanguinem potandum dedisset, sacro horrore perculsi exhibitionem *suarum epularum thyestearum* repudiassent. Quaerimus praeterea, quibus luculentioribus verbis potuerint uti scriptores sacri, ut testarentur, Christum nobis verum cor-

(1) § 177, pag. 556. Quibus non contentus impudens homo, num. (2) haec addit: *Cicero, De Nat. Deor.* lib. I, c. 26: *In Deo, quid sit quasi corpus, aut quasi sanguis, intelligere non possum; nec tu quidem; sed non vis fateri*, ibid. III, c. 16. *Quum fruges Cererem, vinum Liberum dicimus* (panem *corpus Christi*, vinum *sanguinem Christi*), *genere quidem nos sermonis utimur usitato; sed ecquem tam amentem esse putes, qui illud, quo vocatur, Deum credat esse?* Eo usque scilicet progressa est impietas rationalistarum, ut, quod Cicero adversus epicureos et stoicos urget, ipsi applicent Eucharistiae a Christo institutae, ut eam irrisioni exponant!

pus suum manducandum, et sanguinem bibendum dedisse? Quid clarius, quid luculentius verbis Christi: *Accipite et comedite: hoc est corpus meum; bibite: hic est sanguis meus?* Adeo enim luculenta sunt, ut, tota archaeologia, et philologia si superis placet, excussa, omnibus grammaticorum argutiis excogitatis, syriaco orientali et occidentali sermone investigato, eorum tamen perspicuitatem hactenus adversarii nequiverint obscurare. Istorum enim lucubrationibus tanto molimine et impietate, addo et circulatoria jactatione editis, catholici paucula illa verba opponunt, quae sua quodammodo luce protestantium et rationalistarum oculos nimium perstringunt (1).

62. Ad 7. *Neg.* suppositum, in doctrina scilicet catholica reperiri opinionum diversitatem circa sensum institutionis; hanc relinquimus adversariis, qui rationis suae judicium praeferunt Christi et ecclesiae auctoritati, ut circumferantur omni vento doctrinae. Quodnam majus incitamentum ad juste sancteque vivendum excogitari potest quam dogma de reali Christi praesentia? Hoc enim dogmate dignitas hominis adeo extollitur, ut ipsi vilescat quidquid divinum non est.

63. Ad 8. Resp. novam hanc esse theoriam ac plane inauditam, ut veritates christianae religionis, seu divinitus revelatae, ab indole et moribus, a cultioris aevi ingenio, aut incultioris ruditate pendere debeant; ita ut si aevum incultius sit, aliqua veritas dici debeat revelata; si vero fuerit excultum, non amplius revelata sit. En quo dilapsi sint protestantes ac rationalistae! Sane talis est origo progressus protestantismi in hac veritate repudianda, ut de ceteris sileamus: ante Lutherum boni catholici pro rudioris aevi ingenio fidem rea-

(1) Sane Schlussembergius lutheranus ait, haec Christi verba esse « tam clara, ut nullus Angelus e coelis, nullus homo in terris possit clarius loqui ». Cfr. apud Herbermannum in *Vindiciis Bellar.* ad lib. III, *De Euchar.* Tanmen Weggcheidero verba Christi minus luculenta sunt!

lis Christi praesentiae sectabantur, prout et nunc sectantur, cum nullum progressum fecerint; at Lutherus, utpote minus rudis, rejecit transsubstantiationem; Zwinglius, Calvinus, Bucerus, imo ipse Melanchthon magis proficientes inficiati sunt realem Christi praesentiam; rationalistae ulterius progressi negarunt ipsam symbolicam repraesentationem; restat adhuc *moralis usus*, ut vocant, tanquam unicus fructus ex Eucharistia percipiendus. Expectamus fore ut, progrediente magis hominum ingenio, hoc etiam, quod isti reliquum fecerunt, si tamen aliquid est, ab eorum successoribus plane rejiciatur. Certe non desunt ex recentioribus haereticis, qui pro solis apostolis coenam institutam esse affirment (1). Nobis interim post ea, quae hactenus ex sacris Litteris disputavimus adversus istos seculi hujus prudentes et sapientes, liceat solvere Deo Patri eucharisticum hymnum verbis ipsis, quibus usus est Christus Filius ejus: *Confiteor tibi, Pater, Domine caeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te* (2).

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ex constanti et universa ecclesiae traditione evincitur

64. Hic timidius protestantes nobiscum pugnant. Licet

(1) Etenim anabaptistae, et mennonitae coenam sacram tantum ceremoniam ecclesiasticam esse doceant, memoriae mortis Christi recolendae inservientem. Gerhard x, 164, sociniani et armeniani Eucharistiam esse ritum *mnemonicum* a Christo praeceptum contendunt. Quakeri usum coenae sacrae plane rejiciunt. Sic enim scribit Barclay, *Apolog. theol. vere christianae*, thes. 18, § 6 et seq. « Figura aliquando in ecclesia apostolica imbecillium causa celebrata, sed veluti umbra, ubi substantiam assecuti sumus, cessans, et hodie christianis minime incumbens ». Nempe his recte applicaveris dictum Joel 1, 4: « Residuum erucae comedit locusta, et residuum locustae comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo ».

(2) Matth. xi, 25.

porro Mornaeus du Plessis, Chamierius, Albertinus, Claudius ex nonnullis subobscuris patrum effatis ansam sumpserint nobis opponendi eorundem auctoritatem, adeo tamen protriti sunt, ut recentiores protestantes novam hanc aciem deserentes, denuo ad arcem, ut vocant, Scripturarum se receperint (1). Aliqui etiam ingenue fassi sunt, de causa actum esse, si quaestio ad patrum auctoritatem revocetur (2). Nec mirum; florue-

(1) Quo tamen exitu, superiori proposit. vidimus. Ceterum Mornay du Plessis, omnium facile primus inter calvinistas aggressus est, data opera, subsidium patrum quaerere ad calvinianam doctrinam adstruendam; ast ipsum et voce in privatis congressibus et scripto in libris editis plenissime confutavit Card. Jac. Dav. du Perron. Cfr. ejus *Traité du sacrement de l'Eucharistie*, edit. 3, in fol. Paris. 1633. In scenam postea prodiit ex calvinianis Dan. Chamiers, cujus *Panstratiam* edidit Bern. Turretinus anno 1626; potissimum vero Edmundus Albertinus in opere *De Eucharistiae sive coenae dominicae Sacramento libri tres*, quod vulgavit David Blondellus, Daventriae 1654, vol. 1 fol. Hos confutavit Petrus Nicolius anno 1659 in praef. officii ss. Sacramenti; cui, cum respondere conatus esset Joan. Claudius minister Charentonensis, iterum Nicolius eum repressit op. cui titulum fecit: *La perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie*, 1664. Ast Claudius, tum adversus hoc opus, tum adversus librum Jac. Novetii S. J. *La présence de J.C. dans le Sacrament*, insurrexit anno 1668. Tunc demum prodiit in lucem celeberrimum opus: *La perpétuité de la foi de l'Église catholique touchant l'Eucharistie, défendue contre le livre du sieur Claude*, IV vol. in-4, Paris 1704, quibus accessit vol V Renaudotii, una cum defensione *Perpetuitatis fidei*, in qua non solum argutiae omnes Claudii dissipantur, verum etiam nova proferuntur monumenta ad perpetuam ecclesiae fidem confirmandam. Hoc opere calviniani plane protriti sunt.

(2) Possem hic non pauca adversariorum testimonia congerere. Verum non est necesse, cum res notissima sit. Satis mihi erit afferre verba Hospiniani, qui in *Hist. sacramentariae*, part. I, lib. VI, cap. 2, scribit: « Confirmare superstitiosorum hominum catholicorum sententiam phrases hyperbolicas primitivae ecclesiae patrum, ss. Cypriani, Ambrosii, Chrysostomi, Cyrilli, Augustini etc. quibus majestatem quamdam et venerationem huic sacramento conciliare voluerunt, non nuda et inania signa in coena proponi », etc. Hospiniano plane consentit Wegscheider, qui, § 174, haec habet: « Plerique (cur non omnes?) tamen antiquiores ecclesiae doctores, in eo convenerunt, quod sacramenti vim atque effecta per ambitiosam quamdam eloquentiam vel sermonis audaciam nimiis extollerent laudibus, ita ut, praesertim mysterii tremendi nomine illi indito, tum lectores, tum eos, qui postea coena sacra fruebantur, horrore quodam sacro percellerent ». Nunc jam nemo est ex protestantibus, qui ad patres confugiat, ut subsidium suo errori quaerat. Nempe victas hac in parte manus dederunt.

enim ecclesiae patres, cum dominaretur adhuc *in-*
ioris aevi ingenium, ideoque credebant realem Chri-
ɔraesentiam in Eucharistia.

§. 1. Sane universalis constantisque ecclesiae tradi-
s, circa hujus dogmatis veritatem, tot sunt testes,
: patres, quot pene sectae sunt ante seculum XVI. ab
esia divisae, ac denique quot fere in christianos ab
icis impactae sunt calumniae, ita ut vix aliud fidei
rae dogma sit pleno adeo consensu firmatum. Ne
m brevitatis limites, quos nobis proposuimus, prae-
rediamur, adductis patrum, qui ad priora secula
tant, praecipuis testimoniis, cetera in certas clas-
listribuemus, indicatis auctoribus, apud quos col-
ı reperiuntur.

§. Ex patribus apostolicis eminet sec. 1. s. Ignatius,
in *Epist. ad Smyrnens.* cap. VII. de haereticis do-
seu phantasiastis scribit: *Ab Eucharistia et ora-*
abstinent; eo quod non confiteantur Eucharistiam
em esse Servatoris nostri Jesu Christi, quae pro
atis nostris passa est, quam Pater sua benignita-
scitavit (1). Sec. II. s. Justinus, *Apolog.* I, n. 66,
tetur, Eucharistiam a fidelibus non sumi ut com-
em panem neque ut communem potum, sed *In-*
ati illius Jesu et carnem et sanguinem esse edo-

Εὐχαριστίας καὶ προσευχῆς
νται, διὰ τὸ μὴ ὁμολογεῖν τὴν
στίαν σάρκα εἶναι τοῦ σωτῆρος
ῶσοῦ Χρίστου, τὴν ὑπὲρ ἁμαρ-
μῶν παθοῦσαν, ἣν τῇ χρηστό-
πατὴρ ἤγειρεν. Cfr. in hunc
Cotelerius, qui observat ad-
Dallaeum, vocem προσευχῆς
se s. Ignatium non latissimo
, pro omni prorsus oratione,
it de precē mystica locutum
oratione nempe sollemni, qua
Christi conficitur, ut Hie-
us *Epist.* 85, et *Ad Sophon.*
gustinus lib. III *De Trin.* 4;
prout εὐχή appellatur a Justino M.
Apolog. 1, et Origene, tum VIII *in*
Celsum, tum *ad Matth.* XV, 17,
aut potius s. Martyrem intelligere
ea voce preces liturgicas, sive Missam, juxta *Constit. apostolic.* lib.
2, c. 54, Cyril. Hieros., *Catech.*
myst. 5, et Zonaram *Ad can. apost.*
11, et Neocoesar. 13, etc. adeoque
rectam esse saltem quoad sensum
allegationem Theodoreti, *Dial.* 3,
Εὐχαριστίας καὶ προσφορὰς οὐκ ἀπο-
δίχονται, *ab Eucharistia et Sacrificio*, etc.

*

cti sumus (1). S. Irenaeus, *Contra haereses*, lib. IV. disputans adversus haereticos, qui negabant Christum Jesum esse Filium Creatoris, et Verbum verum corpus materiale assumpsisse, sic eos ex Eucharistia perstringit: *Quomodo constabit eis, eum panem, in quo gratiae actae sunt, corpus esse Domini sui, et calicem sanguinis ejus* (2)? Et iterum adversus eosdem, qui praeterea negabant futuram corporum resurrectionem, ita disputat ex Eucharistia: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire, et non percipere vitam, quae corpore Domini et sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo, quae praedicta sunt* (3). Adeo igitur universae ecclesiae, imo et haereticis ipsis exploratum erat tribus prioribus ecclesiae seculis, in Eucharistia realiter Christi corpus et sanguinem contineri, ut ea veritate tanquam medio uteretur s. Irenaeus, ad veritatem Incarnationis et futurae resurrectionis comprobandam (4). Sec. III. Tertullianus, *Cont. Marcion.* lib. IV. cap. XL: *Acceptum panem, et distributum discipulis, corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum, dicendo;* et lib. *De res. carnis*, cap. VIII: *Caro*, inquit *corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur.* Origenes, agens de sollicitudine auditorum in retinendo verbo Dei, sic eos adhortatur: *Volo*, inquit, *eos admonere religionis vestrae exemplis. Nostis, qui divinis mysteriis interesse consuevistis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela et veneratione servatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid delabatur; reos enim vos creditis, si quid inde per negligentiam decidat. Quod si circa corpus ejus*

(1) Ἐκείνου τοῦ σάρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι.

(2) Cap. 18, n. 4, edit. Mass.

(3) Ibid. n. 5.

(4) Cfr. Diss. III, Massueti adv. Grabium.

conservandum tanta utimini cautela, et merito utimini: quomodo putatis minoris esse piaculi verbum Dei neglexisse quam corpus ejus (1)? S. Cyprianus de lapsis accedentibus ad Eucharistiam, prius quam debita functi essent poenitentia, scribit: *Vis infertur corpori ejus et sanguini; et plus modo in Dominum manibus atque ore delinquunt, quam cum Dominum negaverunt* (2).

67. Res nimis prolixa esset, singillatim ceterorum patrum, Athanasii, Cyrilli Hiesolym., utriusque Gregorii, Basilii, Ambrosii, Hieronymi, Joan. Chrysostomi, Augustini, etc. recensere testimonia. Hoc insuper perinde foret ac actum agere, cum ea vulgatissima sint. Juverit propterea velut in synopticam tabulam patrum doctrinam redigere, quae non solum simplicem assertionem, sed argumenta exhibent, quibus catholica veritas probatur, et sola figura aut efficacia a sacramentariis excogitata exploditur. Haec porro ad decem praecipua capita revocantur. 1. Est eorum patrum, qui expresse excludunt solam figuram; ita Ambrosius, Epiphanius, Eutymius, Joan. Damascenus, Theophylactus, etc. 2. Eorum est, qui docent, Christum in hoc Sacramento non solum fide, sed reipsa nobis conjungi et commisceri; neque solum per voluntatum concordiam, sed etiam per corporis sui contactum nobis copulari; ita Joan. Chrysost., Hilarius, Cyrillus Hieros. et Alexandrinus, etc. 3. Qui extollunt charitatem Christi ex eo, quod nec pastores oves suas, nec matres filios suos carnibus propriis alunt, ut ipse carne ac sanguine suo nos pascit; ita ss. Joan. Chrysost., et Augustinus. 4. Qui rationem reddunt, ob quam Christus voluit sub speciebus panis et vini, et non in propria specie nobiscum

(1) *Hom.* XIII. *in Exod.* Aliud testimonium cfr. *Hom.* VII *in Levit.* Quod vero afferri solet ex *Hom.* V *in diversos*, eruditorum judicio spurium est.

(2) *Lib. de lapsis*, edit. Maur. p. 186. Alia ejusdem non minus luculenta testimonia pro veritate realis Christi praesentiae in Euchar. confr. in editor. praef. §. XIII.

manere, et corpus suum manducandum nobis ac sanguinem bibendum dare, scilicet ut fides probaretur et exerceretur, et ut sine horrore caro et sanguis ejus sumerentur; ita ss. Ambrosius, Augustinus, Cyrillus, Damascenus, etc. 5. Qui affirmant, grande in hoc Sacramento intervenire miraculum et divinae omnipotentiae opus; ita Justinus, Ambrosius, Chrysostomus etc. 6. Qui profitentur, hoc sacramentum perfici per *veram conversionem* panis in corpus, vel panem *fieri* corpus, vel ex pane *fieri* vel *creari* corpus Christi; et ad persuadendam hanc conversionem utuntur exemplis creationis et conversionis aquae in vinum; ita Ambrosius, Cyrillus Hierosol. etc. 7. Qui laborant, ut persuadeant fidelibus, in hoc mysterio non esse credendum sensibus, sed verbis Christi; et hunc articulum proponunt ut creditu difficillimum, et ideo Christi auctoritatem et omnipotentiam extollunt; ita Joan. Chrysostomus, uterque Cyrillus, etc. 8. Qui ex veritate hujus mysterii alia nostrae religionis mysteria confirmant; ita ss. Irenaeus, Chrysostomus, Leo M., Hilarius. 9. Qui disserunt de Sacrificio incruento N. L. in quo non solum panem et vinum, prout exhibent passionem Christi, sed ipsum corpus et sanguinem Christi offerri et incruente immolari docent, ac fideles participes inde fieri affirmant ejusdem corporis, quod a Verbo susceptum est in utero Virginis, et ex ea natum jacuit in praesepio, occisum est in cruce, ac post resurrectionem in coelum assumptum est; ita Ignatius M., Cyrillus Hieros. et Alexandrinus, Chrysostomus. 10 Demum eorum, qui utuntur epithetis, quae de figura tantum Corporis Christi inepte et ridicule adhiberentur; ut dum hoc mysterium vocant *terribile*, *horrendum*, *adorandum*, *panem vivum*, *inconsumptibilem cibum*, *sanctum et incorruptibilem*, *quem cum homo sumit Dominus ad ipsum ingreditur*; ut Ambrosius, Cyrillus, Augustinus (1), etc. Jam vero

(1) Horum singula testimonia proferf, evolvit et ab adversariorum

c sciscitamur ab adversariis, num haec ulla ratione
o signo aut figurae aptari possint? Ergo aut patri-
omnibus valedicendum, prout prudentiori consilio
e demum recentiores protestantes fecere ad tuendam
sam suam, aut victoriae catholicae veritati est ab
omnino adscribenda.

8. II. Liturgiae omnes, quae ante sec. XVI editae sunt,
cribit Le Brun, in eo conveniunt, ut adstruant realem
sti praesentiam (1). Has inter ceteros proferunt et
trant praeter Le Brun card. Bona (2), auctor *Per-
itatis fidei* (3), card. Thomasius (4), Renaudotius (5),
manus (6), Mabillonius (7), Muratorius (8). Jam vero
is liturgiis, nulla excepta, rogatur Deus, ut pa-
per Spiritum s. *transmutet*, *transferat*, *convertat*
orpus, aut *faciat* corpus Jesu Christi *proprium*,
l pro nobis crucifixum est, et vinum pariter trans-
et, etc. in sanguinem, qui pro nobis effusus est (9);

is defendit Bellarminus, toto
De Eucharistia, qui cfr. una
vindiciis Viti Hebermanni.
m copiose praestitit Card. du
a in op. cit. *Traité du saint
ment de l'Eucharistie*. Con-
Bertinum vero, qui impugna-
us card. Perronii, et adver-
laudium id ipsum praestitit au-
Perpetuitatis fidei, qui et ipse
sdam classes patrum testimo-
edegit, tom. II, lib. IV, V, VI
.

Explication de la Messe,
II, diss. 12, art. 5, Paris. 1741.
Rerum liturgicarum, lib. I,
3, et seqq.
Tom. III, liv. huitième.
Opp. tom. I, part. I. *De li-
s et psalmodia antiqua*, Ro-
1741.
Liturgiarum orientalium col-
, Paris. 1716.
*Codex liturgicus ecclesiae u-
ae*, Romae 1749.
De liturgia gallicana, Paris.

(8) *Liturgia Romana vetus*, Venet 1748.

(9) Innumera prope congeri possent testimonia ex liturgiis antiquis, quae catholicum dogma de reali Christi praesentia clare adeo adstruunt, ut caecus sit oporteat, qui id non videat. Exempli causa, ne longiores simus, unum vel alterum proferemus. In liturgia coptica, s. Basilii nomine inscripta, legitur: « Tranfer eos (panem et calicem), ita ut panis quidem hic fiat corpus tuum sanctum, et hoc mixtum in hoc calice sanguis tuus pretiosus, ut sint nobis in praesidium », etc. Et in liturgia graeca Alexandrina s. Basilii et s. Gregorii: « Tu Domine voce tua commuta haec, quae sunt proposita (scilicet panem et vinum). Tu coram nobis positus, perfice nobis hoc ministerium plenum mysteriis, mitte super nos gratiam Spiritus Sancti, qui sanctificet et transferat haec dona proposita in corpus et sanguinem salutis nostrae, et hunc quidem panem facias cor-

seu simpliciter, ut in liturgia romana eaque antiquissima, (1) *ut nobis corpus et sanguis fiat D. N. J. C.* Argumentum autem quod ex liturgiarum consensu eruitur, est plane ineluctabile; etenim praeterquamquod illae ab apostolica traditione, saltem quoad rei substantiam, ad nos pervenerunt (2), et agitur in his de cultu publico, et fides patefit non unius aut alterius privati doctoris, sed ipsius ecclesiae. Accedit usus antiquissimus et universalis, qui per plura secula in ecclesia viguit, ut sacerdos administraturus Eucharistiam diceret, hostiam ostendens: *Corpus Christi*, et unusquisque responderet: *Amen*, id est, *verum est*, *ita est* (3). Merito propterea Grotius in *Voto pro pace contra Rivetum*: *Consensus*, inquit, *liturgiarum per omnia loca et tempora in precibus illis, ut Deus dona per Spiritum sanctum sanctificet, eaque faciat corpus et Sanguinem Christi, me dubitare non sinit, venire hoc a prima apostolorum institutione* (4).

pus tuum sanctum, etc, *et rursus* hunc calicem sanguinem pretiosum testamenti tui novi », etc. in Missali Gothico, seu Gallicano perantiquo, sic legitur in Missa de Epiphania: « Ut, qui tunc aquas in vina mutavit, nunc in sanguinem suum oblationum vina convertat ». Et in Missa Dominicali sic habetur in oratione secreta: « Precamur mente devota te, Majestas aeterna, ut operante virtute panem mutatum in carnem, poculum versum in sanguinem, illum sumamus in calice; qui de te fluxit in cruce ex latere ». Post orationem vero dominicam prosequitur sacerdos: « Libera nos a malo, Christe Jesu, corpus tuum pro nobis crucifixum edimus, et sanguinem sanctum tuum pro nobis effusum bibimus ». Surgat nunc Calvinus cum omnibus calvinianis suis, ac eludat haec testimonia, et interpretetur de *figura et symbolo* corporis et sanguinis Christi. Surgat Lutherus cum suis lutheranis, et inveniat panem et vinum cum substantia corporis et sanguinis Domini. Porro, ut dicebam, innumera prope sunt ejusmodi documenta, quae diversis verbis idem dogma adtruunt. Cf. auctor. citt.

(1) Cfr. Muratorius, op.cit.Diss. *De origine liturgiae*, cap. 2.

(2) Ibid. cap. 1.

(3) Origo hujus usus, respondendi *amen* aut post consecrationem aut ante communionem, repeti debet ex haeresi docetarum; qui cum veram carnem in Christo non agnoscerent, nec proinde in Eucharistia, ecclesia constituit, ut a fidelibus responderetur *amen* ad profitendam veram carnem Christi in hoc sacramento. Cfr. quae etiam de hac voce scribit Moore, op. cit. ch. xx, pag. 118 et seq.

(4) Opp. tom. iv, p. 670. Grotio alios adjecit Th. Moore op. cit. recentiores protestantes, qui id ipsum

69. III. Sectae omnes, eaeque antiquissimae, vel a primis christiani nominis seculis ab ecclesia catholica separatae, cujusmodi sunt marcosiani, plures gnosticorum familiae (1), deinceps nestoriani, eutychiani, Armeni, Syri jacobitae, Graeci schismatici etc. uno ore hunc fidei articulum cum ecclesia Romana profitentur, ut constat ex actis authenticis, publicis confessionibus, liturgiis, quae adhuc supersunt (2).

70. IV. Demum calumniae ipsae et exprobrationes ethnicorum adversus christianos, id ipsum ostendunt. Eo enim spectant, quae de epulis thyesteis, infanticidiis, anthropophagia, apud ethnicos divulgata erant, utpote ex confusa notitia mysteriorum nostrorum exorta. Dixi *confusa*, siquidem christiani tanta sedulitate mysterium eucharisticum ethnicis occultabant, ut mori potius quam secretum prodere mallent (3). Quis porro sibi persuadeat etiam cum vitae discrimine voluisse christianos ethnicis subtrahere cognitionem eucharistici mysterii, si in hoc ipsi non agnovissent cum protestantibus nisi nudum *symbolum*, *typum* aut *figuram*? Quanam ratione se gererent protestantes et rationalistae, si in crimen et vitae periculum hac de causa vocarentur? Attamen cum olim rumor illorum criminum non semel furorem popularem in christianos excitasset, unde mota fuerit saevissima

fatentur, nempe Clarke, Wake, Bull. etc. Cfr. cap. 17.

(1) Cfr. Massuetus, diss. I, in opp. s. Irenaei, art. II, § VI, et diss. III, art. VII, n. 76 et seqq.

(2) Cfr. auctores superius citati qui scripserunt de re liturgica.

(3) Summa prudentia enituit in responsione, quam paganis dedit, s. Blandina. Pagani enim a nonnullis servis catechumenis acceperant, reipsa christianos vesci carne et sanguine humano in suis mysteriis; quare magis exarsit furor populi in christianos. Judices voluerunt tormentorum vi adigere Sanctum et Blandinam ad hoc patefaciendum; ast Blandina respondit: « Qui fieri posset, ut infantes comederent, quibus ne sanguinem quidem animantium degustare licet »? En ex parte a servis patefactum mysterium Eucharistiae paganis, et rursum occultatum ex Blandinae prudentia, quae negavit quidem flagitium christianis impactum, sed occultavit, quod secreto arcano debebat custodiri. Cfr. *Acta martyrum sincera* Ruinartii, pag. 51 et seqq. edit. Veron. 1731.

persecutio tanquam in homines impios, infanticidas et anthropophagos, qui carnibus infantis prius in clancu-lariis coetibus occisi vescerentur, et sanguinem potandum adstantibus distribuerent; christiani, qui tacentes suppliciis atrocissimis objiciebantur, insanum ejusmodi furorem cohonestare quodammodo videbantur. Si duo haec simul conferantur, calumniae scilicet ethnicorum et altum ac eloquens christianorum silentium, ne mysterium proderent, aliud exurgit de fide priscae ecclesiae circa realem Christi praesentiam in Eucharistia ineluctabile prorsus argumentum (1).

71. V. Ad haec accedit argumentum, quod petitur ex praescriptione. Fatentibus enim protestantibus, cum sec. XVI. Zwinglius et Calvinus *sacrorum emendatores* exorti sunt, ecclesia universa credebat realem Christi praesentiam. Porro unanimis haec omnium christiani nominis gentium fides, in tot dissitis orbis plagis degentium, ex sola apostolica doctrina origenem habere potuit. Quaevis enim alia hujus consensus causa assignetur, inepta est et absurda. Fingere, ut adversarii solent, unum Paschasium Radbertum fidei immutationem in ecclesiam intulisse, aut sensim sine sensu, nemine advertente, hanc mutationem irrepsisse, totumque Orientem et Occidentem pervasisse, vere est camelum deglutire (2).

(1) Cfr. Moore, *Voyages*, etc. chap. XIV, p. 74 et seqq. edit. cit. qui praeclare hoc argumentum evolvit.

(2) Cfr. *Perpét. de la foi*, liv. IX. Admirabilis sane est protestantium agendi ratio. Vidimus Hospinianum fateri, sibi suisque omnino adversari patres, cum conspirent in admittenda reali Christi praesentia in Eucharistia. Zwinglius pariter professus est in lib. *De vera et falsa religione*: « Tempore sancti Augustini opinionem de carne corporali jam victricem fuisse ». Grabius in annotationibus ad lib. V Irenaei, cap. 2, edit. Oxon. p. 399, adstruit, jam a tempore concilii Nicaeni tum realem Christi praesentiam, tum etiam transsubstantiationem agnitam et admissam fuisse, praesertim a Cyrillo Hieros. Gregorio Nysseno, Joanne Damasceno, *aliisque fortasse pluribus* patribus propugnatam esse. Cfr. Massuetus, diss. III, n. 97. Tamen occinere non desinunt a Paschasio Radberto primum in ecclesiam anno 818 inductum fuisse dogma de reali praesentia; ita ut in tanta monumentorum et criticae luce Wegscheider, § 174, adhuc scribere non erubuerit: « At IX tan-

. Si argumenta haec singula ad propositam a no-
'eritatem adstruendam vim tantam habent, ut iis
:ientia resistere nequeat, quid non efficient simul
esta? Dolendum nobis sane infelicitatis humanae est
mentum, quod praebent adversarii, dum, ut ver-
l. Muratorii utar, cernimus, viros, sacris Litteris
nsam operam dantes, in magni momenti rebus,
quibus aeterna salus aut damnatio pendet, quam
que opinionem falsam atque absurdam a pueritia et
a semel imbiberit, eam mordicus deinde et pervi-
sime, tueri, atque omnia tentare, ne victas un-
a manus vel in rebus luce patenti circumfusis. Exo-
us est in primis Deus ut sincerum pacatumque ani-
ı et mentem, unius veritatis et pacis avidam, fra-
s nostris, ab unitate ecclesiae sejunctis, imper-
r (1).

DIFFICULTATES

'. Cum fere omnes protestantium difficultates ex non-
ırum vocum ambiguitate, quibus veteres interdum
unt, enascantur, operae pretium duximus, eas vo-
ıd quasdam classes revocare, ut faciliori ratione,

:culo, Paschasio Radberto au-
, doctrina de praesentia phy-
scilicet de substantia panis et
er consecrationem in substan-
corporis et sanguinis Christi
nutata, proposita ac divulga-
». Tanta est in haereticis per-
ıs voluntatis! Ceterum cfr.
a dissert. Jo. Mabillonii, *De
versiis Eucharisticis saeculi*
quae extat in *Thesauro theol.*
riae tom. x, p. 864., ubi et
:onficit Mabillonius § iv, con-
tiam, quae extitit inter Pa-
ım et ejus impugnatores, fuis-
m de verbis. Paschasius enim
ıverat, carnem Christi, quae
est in Eucharistia, eandem esse ac
illam, quae nata est ex B. Virgine,
alii autem negabant, et contende-
bant, eam locutionem adhibendam
esse cum distinctione, ita ut de-
buerit dici, eandem carnem *natu-
raliter*, diversam *specialiter*, seu
relate ad species panis et vini, sub
quibus latet caro Christi in Eucha-
ristia. Ex hac ipsa controversia co-
gnoscimus sec. ix, apud omnes ob-
tinuisse fidem de reali Christi prae-
sentia in sacramento.

(1) *Diss. de rebus liturgicis*, cap.
8, ubi detegit malam Binghami fi-
dem.

omni aequivocatione sublata, praedictis difficultatibus occurrere possimus. Ac 1. quidem patres Eucharistiam appellant *figuram* ratione specierum, ratione corporis mystici Jesu Christi, quod est ecclesia, ratione corporis Christi in coelo, ubi speciebus sacramentalibus non tegitur; interdum etiam ratione realitatis corporis, quod per figuram exteriorem exhibetur; non igitur Eucharistia figura nuncupatur ad ejusdem realitatis corporis Christi exclusionem. Id ipsum dicatur de appellatione *signi*, nempe suimetipsius, gratiae, etc. 2. Vocant *panem*, quia est panis animae, quia est ex pane, quia prae se fert species panis; non quod censuerint in ea manere substantiam panis. 3. *Typum* eodem sensu Eucharistiam dixerunt, quo vocarunt figuram, imaginem et signum, quia Christus in ea sub alienis speciebus latet; quatenus vero *typus* sumitur pro signo rei absentis, nec est conjunctus cum re quam significat, negarunt patres Eucharistiam vocari posse *typum* aut *symbolum*, *figuram* aut *imaginem*. 4. Sic cum vox *antitypon* plura ac diversa significet, tum nempe symbolum rei praesentis ac latentis, tum adimplementum typi jam praeteriti, typum etiam aut figuram alterius rei interioris aut etiam futurae, semper tamen cum realitate conjuncti, patres hac multiplici significatione vocarunt passim Eucharistiam *antitypum* aut *antitypa*. Prout vero *antitypum* significat signum vacuum rei absentis, inficiantur patres, posse Eucharistiam dici antitypum aut antitypa (1). Habito porro re-

(1) Ut haec clariora evadant, juvat exponere, quid litterali sensu sint typus et antitypum; sic enim sensus figuratus seu metaphoricus, illis vocibus expressus, faciliori ratione intelligitur. *Typus* itaque proprie est instrumentum quodcumque obsignans, sic litterae metallicae sunt typi; *antitypon* est figura per typum obsignata. Istud porro antitypon potest iterum fieri typus respectu alterius, ut patet ex lithographia, in qua littera seu figura, in lapide per typum expressa, fit typus respectu papyri, in quo eadem figura rursus imprimitur. Haec transferendo ad sensum figuratum in argumento, de quo disserimus, Eucharistiae typi fuerunt figurae et symbola hujus sacramenti, quae in V. T. praecesserunt, ex. gr. Manna in deserto, agnus paschalis, etc.

spectu diversae istius significationis, conciliantur, quae sibi invicem opponi videntur patrum dictiones. Nam Christi corpus in Eucharistia, quatenus complet figuras Eucharistiae, quae in Vet. Testam. praecesserunt, est antitypum; quatenus in se continet figuram ejusdem Christi in coelo regnantis, Eucharistia fit typus, sed plenus, non autem vacuus rei absentis. 5. Interdum patres negant, *Sacramentum* esse corpus et sanguinem Domini; sed nomen sacramenti stricto sensu accipiunt, prout species sensibiles sunt signum, typus aut symbolum rei latentis, nempe ipsius corporis et sanguinis. Sane species sacramentales, non sunt ipsum Domini corpus aut sanguis. 6. Dicitur a patribus Eucharistia *spiritualiter* manducanda; at in oppositione ad manducationem cruentam, capharnaiticam, quia animam nutrit; ac etiam pro eo quod est *invisibiliter*, quia cum fide et devotione sumi debet. 7. Seculo XI alii negarunt idem in Eucharistia adesse Christi corpus, quod natum est ex B. Virgine, passum et crucifixum; aliis autem idem affirmantibus. Jam vero dissidium non erat de substantia, sed *de statu et affectionibus* corporis Christi. 8. Demum interdum nonnulli patres tria distinguentes in Eucharistia, speciem nempe externam sensibus subjectam, substantiam intus latentem et solo fidei contuitu aspectabilem atque mysticam quamdam Sacramenti significationem; haec, inquam, distinguentes, negant partem illam externam seu visibilem esse corpus, quod Christus nobis edendum dedit; internam praeterea sacramenti naturam fidelibus satis notam, nonnisi leviter et quasi obiter attingunt, ut mysticas et allegoricas significationes consectentur (1). Haec si prae oculis habeantur, facile erit

respectu harum figurarum Eucharistia est antitypum. Rursus species Eucharisticae sunt typus et symbolum rei praesentis, at latentis, nempe Christi corporis; et typus rei futurae et absentis, nempe gloriae futurae, cujus ipsa pignus in se continet; quo sensu Eucharistia ex antitypo fit typus.

(1) Hujus agendi rationis exem-

per eorum applicationem disjicere, quae ab advesariis contra catholicum dogma proferuntur. Itaque.

74. I. Obj. 1. Patres apostolici nihil aperte de reali Christi praesentia scriptis tradiderunt; 2. alioquin philosophi ethnici perinde ac cetera dogmata sic et istud, imo istud praecipue impugnassent, aut christianis saltem objecissent; quod tamen minime praestiterunt. Patres vero posteriores ita de Eucharistia loquuntur, ut evidenter supponant, illam nonnisi mystice seu typice et symbolice vocari corpus et sanguinem Christi. Etenim 3. s. Irenaeus, *Contra haeres.* lib. IV, scribit: *Carnem nostram ali Corpore et Sanguine Christi* (1), et 4. Eucharistiam *duabus rebus consistere*, *terrena* (pane scilicet et vino) *et coelesti* (id est coelesti gratia) (2). 5. Origenes vero, praeterquam quod vocat Christi corpus in Eucharistia *typicum* et *symbolicum* (3), 6. negat panem Eucharisticum comedentem ex se sanctum efficere (4), aut utilem esse nisi pro suscipientis fide (5); 7. tum affirmat, nisi *spiritualiter* accipiatur illud dictum: *Nisi manducaveritis*, etc., litteram occidere (6); 8. scribens vero adversus Celsum, asserit, oratione panes fieri *quoddam corpus sanctum* (7), non igitur absolute; 9. sic *Hom. XXXII in Joan.* addit, *offulam* quam Christus Judae porrexit, ejusdem generis esse ac ea, quam dedit apostolis, dicens: *Accipite comedite*, etc. (8). 10. Sed palmaris est Origenis locus in *Comment. super Matth.* ubi haec luculenter scribit: *Non enim panem illum visibilem, quem tenebat in manibus, Corpus suum*

pla potissimum praebent, ut inferius videbimus, Origenes et s. Augustinus.

(1) Cap. 18, n. 5, edit. Mass.

(2) Ibid.

(3) Tom. XI, *In Matth.* in cap. 15, edit. Maur. p. 500. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τυπικοῦ καὶ συμβολικοῦ σώματος. *Et haec quidem de typico et symbolico corpore.*

(4) Ibid. p. 499.

(5) Ibid.

(6) Ibid.

(7) Lib. VIII, num. 33. Ἄρτους εσθίομεν σῶμα γενομένους . . . . ἅγίον τι

(8) Num. 17.

licebat Deus Verbum, sed verbum, in cujus mysterio fuerat panis ille frangendus. Nec potum illum visibilem Sanguinem suum dicebat, sed verbum, in cujus mysterio potus ille fuerat effundendus. Nam corpus Dei Verbi aut sanguis quid aliud esse potest, nisi verbum, quod nutrit, et verbum, quod laetificat cor (1)? Quare recte omnino iconomachi in concilio Constantinopolitano vocarunt Eucharistiam *imaginem vivifici corporis, quae pretiose ac honorabiliter fit* (2). Ergo.

75. Resp. Ad 1. *N.* Etenim luculentissimum est testimonium, quod ex s. Ignatio attulimus, cui non paucia alia non minus clara pro reali Christi praesentia ex eodem s. Martyre adjici possent. Quod si ceteri patres apostolici parcius scripserunt de hoc mysterio, ideo est, aut quia nulla illis se praebuit occasio aut quia morem gesserunt receptae jamdiu arcani disciplinae (3). Ceterum plura monumenta illius aetatis deperdita lugemus.

76. Ad 2. *D.* Si novissent, *C.* secus *Tr.* Porro ethnicos nonnisi confusam de Eucharistia notionem habuisse, constat ex vagis calumniis, quas superius recensuimus. Juliani autem apostatae opera non omnia ad nos pervenerunt; ejus insuper impugnator s. Cyrillus Alex. silentio pressit, quae spectant ad Eucharistiam ex prudenti oeconomia. Etenim *plurima*, inquit, *de his alia et vera dicerem . . . nisi profanorum aures metuerem* (4).

77. Ad 3. *D.* In ordine ad futuram resurrectionem, *C.* per panis et vini substantiam *N.* Ut patet ex orationis serie, atque ex scopo s. Martyris, qui, ut vidimus, ex Eucharistia intendit ostendere veritatem futu-

(1) *Commentar. Series in Matth.* num. 85.

(2) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. IV, col. 367.

(3) Cfr. Moore, *Voyages*, etc. loc. cit.

(4) Lib. VII, tom. VI, pag. 249. opp. edit. Paris. 1638. Ἔφην δὲ ἂν καὶ ἕτερα περὶ τούτων πλειστά τε ὅσα καὶ ἀληθῆ ... εἰ μὴ ... τὰς τῶν ἀμυήτων ἐδεδίειν ἀκοάς.

rae corporum nostrorum resurrectionis adversus gnosticos (1).

78. Ad 4. *D.* Affirmat s. Irenaeus Eucharistiam consistere duabus rebus terrena et coelesti, id est, *divina* et *humana* natura, quae quidem humana natura de terra est et de Virgine assumpta, *C.* in sensu adversariorum *N.* Nam scopus s. Patris est adstruere veritatem carnis Christi adversus docetas (2).

79. Ad 5. *D.* Vocat Origenes corpus Christi in Eucharistia *typicum* et *symbolicum* ratione *sacramenti* seu specierum, *C.* ratione rei contentae *N.*

80. Ad 6. *D.* Id est, negat Eucharistiam ex se efficere sanctum comedentem, aut utilem esse nisi pro suscipientis fide ad evincendum, non sufficere materialem Eucharistiae perceptionem ad hominem sanctificandum, sed praeterea requiri internas animi dispositiones, *C.* ad excludendam realem Christi praesentiam ab Eucharistia *N.* (3).

81. Ad 7. *D.* *Spiritualiter*, id est, sacramentaliter per oppositionem ad comestionem cruentam et carnalem, *C.* per solam fidem *N.*

82. Ad 8. *N.* Nec enim ibi loquitur Origines de Eucharistia, sed de cibis seu oblationibus, quae per benedictionem sanctificantur; ut ostendit Huetius, et fatetur ipsemet Albertinus.

83. Ad 9. *D.* Ejusdem generis quoad aliqua, seu quoad effectum et vim juvandi aut nocendi pro sumentis habitu, de quo hic disserit Origenes, *C.* quoad omnia, seu quoad naturam offulae illius et panis eucharistici *Tr.*

(1) Cfr. Massuetus, diss. III, n. 83. Sane sensum s. Martyris declarat integer ejus textus, qui sic se habet loc. cit. *Quomodo autem*, inquit, *rursus dicunt* (haeretici), *carnem in corruptionem devenire et non percipere vitam, quae corpore Domini et sanguine alitur?*

(2) Cfr. Mass. ibid. n. 84 et seqq. ubi Grabium egregie refellit.

(3) Cfr. Huetius, *Origeniana*, lib. II, quaest. XIV, n. 2, et seqq. ubi haec omnia Origenis loca discutit adversus Albertinum.

vel *N.* Dixi *transeat*, cum nondum exploratum sit, utrum Origenes non censuerit, prout tenent Cyrillus et Anastasius Sinaita, offulam illam fuisse panem ipsum eucharisticum Judae porrectum; et in hac hypothesi omnis evanescit difficultas. Si quis contendat, Origenem voluisse, quod offula Judae data diversa fuerit a pane eucharistico, tunc dicimus juxta ipsius scopum, dictam ab eo fuisse ejusdem generis offulam cum pane eucharistico quoad vim et efficientiam (intra limites tamen suos) juvandi aut nocendi juxta suscipientis dispositionem (1).

84. Ad 10. *N.* Nam inficiatur solum Origenes, *visibilem* panem et *visibilem* potum, seu species sacramentales esse corpus et sanguinem Dei Verbi incarnati. Dum vero dicit, verbum, quod nutrit, et verbum, quod laetificat, esse Christi doctrinam, supposita veritate sacramenti, deflectit ad allegoricam seu symbolicam expositionem ejusdem mysterii, prout facere consueverat. Etenim ibidem jam dixerat: *Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum ... et potus iste, quem Deus Verbum sanguinem suum fatetur, verbum est potans et inebrians*, etc. Sic alium sensum praeter allegoricum de verbo Dei agnovisse Origenem liquet ex *Homil. XVI in Num.*: *Bibere dicimur*, inquit, *sanguinem Christi, non solum Sacramentorum ritu, sed et cum sermones ejus recipimus in quibus vita consistit* (2).

(1) Cfr. ibid. p. 180, et Natal. Alex. *Diss.* XVI, in sec. III, art. IV: *Utrum Origenes de Eucharistiae Sacramento recte senserit*, rectetque Origenem circa fidei nostrae articulum sensisse ostendit

(2) Cfr. de hoc testimonio Origenis Maurin. edit. opp. tom. III, pag. 898. Siquidem ipse omnium primus ex duobus Mss. illud vulgavit. Ad sinceram porro Origenis sententiam vindicandam inter cetera observat, Origenem de mystica sacramenti significatione per totum articulum disserere, verba institutionis Eucharistiae allegorice interpretando de verbo Dei, quod instar cujusdam panis et potus caelestis *nutrit et laetificat, potat et inebriat praeclare corda viventium*. S Augustinus, *Serm.* CCLXXII, *ad infantes*, eodem fere modo, quo hic Origenes, dis-

85. Ad II. *D.* Iconomachi vocarunt Eucharistiam imaginem plenam, ideoque adorandam cultu latriae, juxta ipsorum scopum, *C.* vacuam *N.* Vocabant enim haeretici illi Eucharistiam imaginem corporis Christi, habita ratione Incarnationis, in qua Verbum corpus habuit in propria specie, dum in Eucharistia latet sub specie aliena. Exinde concludebant, hanc solam imaginem esse adorandam cultu latriae, quem solum admittebant, respuentes cultum relativum catholicorum. Ex quo patet, ipsos veritatem corporis Christi in Eucharistia agnovisse; alioquin cultum latriae minime admisissent. Attamen graviter vapulant a concilio Nicaeno II. quod praeter receptum loquendi usum vocaverint Eucharistiam *imaginem*, quamvis plenam et non vacuam (1).

86. II. Obj. Saltem negari nequit, patres latinos realem Christi praesentiam in Eucharistia non agnovisse. 1. Tertullianus enim scribit Christum non reprobasse panem, quo ipsum Corpus suum *repraesentat* (2). Qua vero ratione id praestiterit, 2. ipsemet exponit, dicens, Christum panem appellasse *Corpus suum*, ut intelligeremus, ipsum *Corporis sui figuram pani dedisse* (3); et clarius adhuc: *Acceptum panem et distributum discipulis, Corpus suum illum fecit, hoc est Corpus meum dicendo, id est, figura Corporis mei* (4). 3. Eadem ratione loquitur s. Hieronymus, qui, *Comment. in cap. XXVI Matth.* et ipse affirmat Christum *repraesentasse* corpus et sanguinem suum (5), et proinde, *In cap. LXVI*

serit de altaris sacramento, cum hoc tamen discrimine, quod s. Augustinus symbolicam mysterii eucharistici significationem ad unitatem fidelium in una eodemque Christi corpore mystico, Adamantius vero ad verbum Dei deflectat. Uterque ipsam sacramenti naturam, fidelibus satis notam, leviter et quasi in transitu attingit, unice attentus ad mysticas rationes aperiendas. Ita D. De la Rue.

(1) Cfr. Nat. Alex. *Diss.* IV, *in sec.* VIII, *De fide Iconomachorum circa Eucharistiam.*

(2) *Contr. Marcion.* lib. I, c. 14.

(3) Ibid. lib. III, c. 19.

(4) Ibid. lib. IV, c. 40.

(5) In vv. 26, 27 et 28, edit. Vallars.

Isai. aperte negat, ab impiis recipi corpus et sanguinem Christi, dicens: *Nec comedunt carnem Jesu, nec bibunt sanguinem ejus de quo ipse loquitur: Qui comedunt carnem meam et bibunt sanguinem meum, habent vitam aeternam* (1).

87. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D. Repraesentat*, id est, praesens corpus suum efficit, seu praesens exhibet, *C.* imaginem tantum refert *N.* Familiarem porro fuisse Tertulliano vocem istam in sensu exposito, evidenter patefaciunt loca, quae ex eo congessit Pamelius; sic ex. gr. lib. *De Resur. carnis*, c. XVII, scribit: *Carnem etiam idcirco repraesentandam esse judico*, id est, *praesentem esse sistendam*, et *Contra Marc.* lib. IV, c. XXII, ait, quod Deus, *repraesentans eum*, nempe Christum in monte Thabor, *dixit: Hic est Filius meus*, et alibi passim (2).

88. Ad 2. *D.* Ad evincendum contra Marcionem Christi corpus non fuisse phantasticum, utpote quod sub specie panis delitescere potuerit, *C.* ad significandum meram corporis sui effigiem Christum in sacramento reliquisse *N.* Hoc enim fuisset contra Tertulliani scopum; etenim ipse ex dogmate, quod adhuc retinuerat Marcion de Eucharistia, vult ostendere veritatem corporis Christi, prout pariter praestitit, ut vidimus, s. Irenaeus, disputans adversus docetas, qui eodem errore laborabant. Itaque *figurae* nomine intelligit Tertullianus id, quod substantiam aliquam exterioribus signis circumscribit; unde ait: *Vacua res, quae est phantasma, figuram capere non posset*, cum solum corpus solidum sub figura latere queat. Quare Christi verbis hunc sensum assignat: *Hoc est Corpus meum*, id est, figura quae corpus meum circumscribit, est sacramentum, quo mei corporis substantia continetur. Ex his duplici ratio-

(1) In v. 17, in fine. *De resurrectione carnis.*
(2) Cfr. Pamel. not. 112, in lib.

ne catholicam veritatem confirmare possumus. Constat enim, Tertulliano auctore, 1. verum Christi corpus in Eucharistia nobis donari; siquidem in hoc sacramento figuram accipere non posset, si res vacua et phantastica esset; 2. nihil panis superesse praeter speciem sive figuram; ex Marcionis enim sententia sequeretur, figuram vacuam sub vacua figura delitescere; quod quidem nunquam observasset Tertullianus si panis substantiam cum ipsa figura et specie superesse sensisset (1).

89. Ad 3. Responsio patet ex dictis, eo magis quod verbum *repraesentare* significet proprie *rem praesentem facere*, ut ex lexicis patet, et s. Doctor ibi opponat veritatem corporis et sanguinis Domini figuris hujus sacramenti, quae praecesserunt in Vet. Testam. (2).

90. In altero textu loquitur de ethnicis, qui carnis voluptatibus capti ecclesiam non ingrediuntur, in qua soli fideles de Eucharistia cum fructu participant.

91. I. Inst. S. Augustinus non poterat clarioribus verbis catholicorum figmentum evertere. Nam, 1. praeterquam quod passim Eucharistiam vocat *panem*, *figuram*, *signum* corporis Christi, 2. *Epist. XCVIII* ad Bonifacium scribit, quod *secundum quemdam modum sacramentum Corporis Christi Corpus Christi est* (3); et 3. in *Serm. ad infantes*, explicans, quid significetur per corpus Christi in Eucharistia, ait: *Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus: Vos estis corpus Christi et membra. Si ergo vos estis corpus Christi et membra, mysterium vestrum in mensa dominica positum est* (4). 4. Hinc celebris illa

(1) Cfr. Maran in praefat. opp. S. Justini M. part. II, cap. 9, n. 6.

(2) En integrum textum ex cit edit. « Postquam typicum Pascha fuerat impletum, et agni carnes cum apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, et ad verum Pasehae transgreditur sacramentum, ut, quomodo in praefiguratione ejus Melchisedec, summi Dei sacerdos, panem et vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate sui corporis et sanguinis repraesentaret.

(3) Num. 9.

(4) *Serm.* CCLXXII.

s. Doctoris regula tradita, *De doct. christiana*, lib. III. c. XVI, ad distinguendum sensum figuratum a litterali: *Si praeceptiva locutio est*, inquit, *aut flagitium aut facinus vetans aut utilitatem aut beneficentiam jubens, non est figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem aut beneficentiam vetare, figurata est. Nisi manducaveritis, inquit, carnem filii hominis et sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis. Facinus vel flagitium videtur jubere; figura est ergo praecipiens passioni dominicae communicandum, et suaviter atque utiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro ejus crucifixa et vulnerata sit.* 5. Recte propterea *Tract. XXV in Joan.* loquens de manducatione corporis Christi dicebat: *Ut quid paras dentes et ventrem? Crede et manducasti* (1). Nam 6. ut subdit *Tract. XXVI: Credere in eum hoc est manducare panem vivum; qui credit, manducat* (2). 7. Demum semper sibi constans s. Doctor, lib. *Cont. Adimantum*, c. XII: *Non enim*, inquit, *Dominus dubitavit dicere: Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui* (3); porro si quis alteri aurum daret, subdit Albertinus, numquid recte de eo diceretur: non dubitavit aurum appellare, quod dabat? Ergo.

92. Resp. *Neg. ant.* Etenim inter ecclesiae patres nemo fortasse reperietur, qui de reali Christi praesentia in Eucharistia expressius et copiosius disserat quam s. Augustinus. Exponens enim verba Psam. XCVIII: *Adorate scabellum pedum meorum*, haec nullo modo eludenda scribit: *Anceps factus sum; timeo adorare terram, ne damnet me, qui fecit coelum et terram; rursus timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum ejus. Quaero, quod sit scabellum pedum ejus; et dicit mihi*

(1) Num. 12.
(2) Num. 1.
(3) Num. 3.

Scriptura : Terra scabellum pedum meorum Fluctuans converto me ad Christum, quia ipsum quaero hic; et invenio, quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum ejus; suscepit enim de terra terram; quia caro de terra est, et de carne Mariae carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit, inventum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando (1). Alia plura ejusdem s. Doctoris non minus luculenta testimonia facili negotio congerere possemus, si opus esset, ex quibus ejus fides circa hunc articulum omnino cum reliquis patribus et universa ecclesia catholica evidenter convenire dignoscitur; sed, ut brevitati studeamus, ab iis afferendis supersedemus (2).

93. Ad 1. prob. *D.* Vocat *panem* etc. ratione specierum, et quatenus est figura ac signum plenum, *C.* ratione substantiae, et quatenus sit figura aut signum vacuum *N.* Responsio patet ex superius dictis et pracnotatis.

94. Ad 2. *D.* Prout *Sacramentum* est *signum rei sacrae*, ac relate ad species externas, *C.* prout adequate sumitur una cum re contenta, seu juxta internam rei veritatem, *N.* Quaenam fuerit Augustino mens ex allatis ejusdem testimoniis evincitur; quibus et istud addere juverit desumptum ex lib. IX, *Confess.* c. XIII. ubi de piissima matre sua Monica loquens: *Memoriam sui*, inquit, *ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei praetermissione servierat, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum*

(1) Num. 8. Haec fere ad verbum mutuatus est s. Doctor ex s. Ambrosio *De Spiritu Sancto*, lib. III, cap. 11, ut adnotant hujus s. Patris opp. Maurini editores in hunc loc.

(2) Cfr. Dissertat. P. Bovii S. J. *De sacramento altaris fides s. Augustini* in *Thesauro Theologico* Zachariae, tom. 10.

quod erat contrarium nobis. Porro si ad altare dispensatur victima illa sancta, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis, evidens est, juxta s. Augustinum, inspecta interna rei veritate, non *secundum quemdum modum*, sed vere realiter et absolute in Eucharistia contineri corpus Christi, quo in mortem tradito redempti sumus.

95. Ad 3. *D.* Supposita veritate realis corporis Christi, *C.* ad hujus exclusionem *N.* Recolantur quae diximus de Origene; et quae praenotata sunt ad n. 8.

96. Ad 4. *D.* Facinus videtur jubere in sensu carnali capharnaitico, quasi caro Christi esset in frusta concidenda et manducanda, ut alias ipsemet exponit et declarat s. Augustinus (1), *C.* in sensu catholico per sumptionem sacramentalem, qua juxta Apostolum I. Cor. XI. mors Domini annunciatur, ideoque communicatur dominicae passioni *N.*

97. Ad 5. et 6. *D.* Loquens de fide, *C.* de Eucharistia *N.* Nempe locc. citt. explanat s. Doctor, quod dixerat Christus Judaeis: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille;* item, quae addit ibid. Christus v. 35: *Ego sum panis vitae; qui venit ad me, non esuriet; et qui credit in me non sitiet unquam.* Quae profecto de fide in Christum sunt; quamvis, ut animadvertimus, haec dicta non fuerint absque relatione ad Eucharistiam.

(1) Audiamus iterum s. Augustinum, mentem suam exponentem *Tract.* XXVII *in Joan.* n. 5, ubi enarrans verba Christi: « Caro non prodest quidquam, *scribit*: O Domine, magister bone, quomodo caro non prodest quidquam, cum tu dixeris, nisi quis manducaverit carnem meam, etc. . . . Non prodest quidquam, sed quomodo illi intellexerunt; carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in macello venditur, non quomodo spiritu vegetator ». Iste propterea est sensus, quem exludit s. Doctor, juxta quem utique flagitium juberi videtur. Verum de hoc aliisque s. Doctoris testimoniis, quibus haeretici abusi sunt, cfr. card. du Perron, « Réfutation de toutes les objections tirées des passages de s. Augustin allégués par les hérétiques contre le sacrament de l' Eucharistie ». Vol. in fol. Paris 1624. Cfr. praesertim cap 10, ubi textum, de quo loquimur, fuse exponit.

98. Ad 7. *D.* Id est, non dubitavit Christus vocare *corpus suum* signum seu symbolum externum ac sacramentale corporis sui, quo corpus ipsum continebatur, *C.* substantiam ipsam sub signo latentem *N.* Id patet ex scopo s. Doctoris contendentis adversus Adimantum manichaeum, vere potuisse sanguinem animalium vocari *animam* eorum, quia sanguis est in pecoribus animae signum, quod per synecdochen dictum est *anima.* Id autem declarat exemplo Eucharistiae, cujus signum seu symbolum externum dictum est a Christo corpus suum; etsi reipsa non sit nisi veri ejus corporis symbolum et signum, sub quo latet Christi corpus. Exinde solutio profluit animadversionis Albertini; siquidem inepte quidem de auro in propria specie, quod alteri praeberetur, quis diceret: *Non dubitavit aurum appellare, quod dabat;* at recte, si aurum praeberetur sub aliena specie.

99. II. Inst. Facundus Herminianensis *manifeste* realem Domini praesentiam ab altaris sacramento excludit. En ejus verba: *Sacramentum adoptionis suscipere dignatus est Christus et quando circumcisus est, et quando baptizatus est; et potest sacramentum adoptionis, adoptio nuncupari; sicut sacramentum corporis et sanguinis ejus, quod est in pane et poculo consecrato corpus ejus et sanguinem dicimus, non quod proprie corpus ejus sit panis et poculum sanguis, sed quod in se mysterium corporis ejus sanguinisque contineant. Hinc et ipse Dominus benedicens panem et calicem, quem discipulis tradidit, corpus et sanguinem suum vocavit. Quocirca, sicut Christi fideles, sacramentum corporis et sanguinis ejus accipientes, corpus et sanguinem Christi recte dicuntur accipere, sic et ipse Christus, sacramentum adoptionis filiorum quum suscepisset, potuit recte dici; adoptionem filiorum suscepisse* (1) Ergo.

(1) Lib. IX, cap. 5. op. *Pro defensione trium capitulorum.*

100. Resp. *Neg.* Si quid enim evincunt objecta Facundi verba, evincunt potius *manifeste* realem Christi praesentiam in Eucharistia. Nam scopus ipsius est excusare seu benigne interpretari, quod dixerat Theodorus Mopsuestenus, cujus capitulum damnatum est in Conc. V. generali, scilicet Christum adoptionem filiorum suscepisse, quum in Jordane baptizatus est. Quod ut efficiat, totus in eo est, ut evincat recte dici potuisse a Theodoro Christum suscepisse adoptionem, quia adoptionis suscepit *sacramentum* nempe baptismum, qui, licet improprie, attamen aliquo sensu potuit vocari *adoptio*. Hoc autem declarat exemplo Eucharistiae, in qua etsi exteriores species non sint vere et proprie ipsum Christi corpus et sanguis, cum tamen sub se *contineant mysterium corporis et sanguinis ejus*, id est, corpus et sanguinem Domini, aliquo sensu, licet improprio, dicuntur corpus et sanguis Christi; cum tamen reipsa illae non sint nisi *sacramentum* seu *signum externum* ejusdem Christi corporis et sanguinis. Nisi enim Facundus veritatem Christi corporis in Eucharistia credidisset, et credi ab omnibus pro certó habuisset, nunquam hoc argumento usus esset ad emolliendum Theodori effatum. Hoc vero magis clare elucet ex eo, quod ibidem dicat: *Potest sacramentum adoptionis* (scilicet baptisma) *adoptio nuncupari.* Nam quamvis baptismus tantummodo sit *sacramentum adoptionis* hoc est visibile signum *adoptionis*, et non sit ipsa *adoptio*, nulla dubitatio est, quin homines, baptismum recipientes, veram et non figuratam, adoptionem filiorum Dei accipiant. Ergo a pari juxta Facundum, etiamsi sacramentum, id est, signum visibile corporis et sanguinis Domini *proprie non sit ipsum corpus et sanguis Domini*, qui tamen ipsum sacramentum sumit, veram et non figuratam carnem et sanguinem Christi recipit; quia species panis et vini revera *in se mysterium*, hoc est, arcanam tremendamque

praesentiam (1) *corporis sanguinisque* Domini *continent*, et nos in pane et poculo consecrato carnem ejus et sanguinem sumimus, ut diserte Facundus testatur (2).

101. Ex hactenus disputatis, circa germanam patrum sententiam de reali Christi praesentia in Eucharistia, constet, optime quadrare in adversarios animadversionem ejusdem Facundi, qui cit. loc. haec vere scripsit: *Quemadmodum calumniantium haereticorum est, ex dubiis et obscuris, quae certa et manifesta sunt, male interpretari; ita solitum est prudentiae ac pietatis catholicae, ex indubitatis atque evidentibus firmare ambigua, et latentia declarare* (3).

PROPOSITIO III.

Ostendi nequit, dogma de reali Christi praesentia in Eucharistia rectae rationi adversari

102. Majoris perspicuitatis gratia nonnulla praemittenda sunt, priusquam manum admoveamus ad evincendam propositionis veritatem.

103. Ac 1. animadvertimus, difficultates, quas prae se fert dogma de reali Christi praesentia in Eucharistiae sacramento, communes esse ceteris fidei nostrae myrteriis, cum omnia pariter mentis nostrae captum excedant.

104. 2. Profitemur, nulli nos peculiari philosophiae placito exclusive adhaerere ex tot, quae circumferuntur circa corporum essentiam, nullumque eorum respuere,

(1) Cfr. s. Joan. Chrysos. *Hom.* XIX *in Epist. ad Rom.* n. 6, qui *mysterium* appellat, *quod ignotum et arcanum est, quod mirabile sit ac praeter opinionem.* Μυστήριον τὸ ἀγνοούμενον καὶ ἀπόῤῥητον, καὶ πολὺ τὸ θαῦμα, τολὺ δὲ τὸ παράδοξον ἔχον.

(2) Cfr. nota Sirmondi in hoc caput, necnon Muratorius, op.cit. dissert. *De rebus liturg.* c. 8. Omnes siquidem antiquiores protestantes opportune atque importune, ad impugnandam veritatem catholicam tum de reali Christi praesentia tum de transsubstantiatione, Facundi verba adferre et inculcare consueverunt, ut Cave, Fellus, Binghamus, etc.

(3) Initio cap. 5, de quo egimus.

cui probati philosophi ac theologi calculum adjecerint, ut solverent difficultates, quas increduli aut haeretici urgent, quibus dogma catholicum velut impossibile et absurdum traducunt. Qui enim philosophiae peripateticae student, omnia exponunt juxta theoriam substantiae et accidentium, quae vocant absoluta. Hi negant, Christi corpus in sacramento esse in loco respectu sui; sed asserunt, illud solum esse in loco respectu accidentium panis, ibique existere per modum substantiae, quae abstrahit ab omni quantitate, qualitate, motu, situ, etc. De hac ratione fuse scholastici antiqui disserunt, nec ab ea abhorrere videtur Leibnitius ipse (1). Illi vero, quibus cartesiana principia arrident, quique corporis essentiam in actuali extensione in ordine ad locum constituunt, contendunt, omnes difficultates solvi posse per particularum corporis compressionem, sive mutuam partium accessionem (2). Qui tuentur Boschowichiana elementa seu puncta simplicia, censent, sese a difficultatibus expedire posse per partium, ut vocant, compenetrationem et respectum, quem corpora habent ad coëxistentia corpora. Nos itaque, his aliisque placitis praetermissis, malumus negative sive via indirecta enunciatam adstruere propositionem.

105. Omnibus adversariis fatentibus, Eucharistiae mysterium, perinde ac reliqua mysteria religionis nostrae, humanae rationis captum superat. Jam vero implicat, ostendi posse quidpiam rectae rationi adversari, quod eam excedit. Etenim, ut ostendi posset aliquid rationi adversari, deberet ostendi repugnantia intriseca duarum idearum seu terminorum, quorum clara cognitio habeatur, ut comparari inter se possent ad eorum evincendam intrinsecam repugnantiam, circuli ex. gr. atque

(1) *Syst. Theolog.* pag. 228.
(2) Cfr. Gerdil in appendice ad opus: *Immatérialité de l'Ame contre M. Locke*, tom. III, p. 261 et seqq. opp. edit. Rom.

quadrati, quae sese in eodem subjecto simultanee excludunt; comparari autem inter se nequeunt, quae mentis aciem fugiunt et excedunt. Haec porro applicantes casui nostro, sic progredimur: Ut ostenderent adversarii, realem Christi praesentiam in Eucharistia repugnare, deberent probe cognoscere intimam corporis essentiam et statum seu modum, quem dicimus sacramentalem, quo Christi corpus existit in Eucharistia, ut ex eorum collatione repugnantiam evincere possent. Atqui, etsi daremus eos optime callere naturam corporis, nullam adaequatam ideam aut cognitionem habent status seu modi sacramentalis, quo Christi corpus praesens est in Eucharistia; impossibile propterea ipsis est, instituere comparationem horum duorum terminorum; nequeunt proinde a fortiori ostendere eorum intrinsecam repugnantiam. Hinc fit, ut nullius ponderis sit quaevis difficultas ab ipsis proposita, neque ulla prorsus sit, quae hac indirecta ratione solvi non possit.

DIFFICULTATES

106. I. Obj. Dogma de reali Christi praesentia in Eucharistia repugnat in se; destruit omnem certitudinem ex parte sensuum; scatet innumeris incommodis. Ergo. Ac 1. fieri nequit ut Christi corpus in Eucharistia praesens sit, quin detur compenetratio, et multilocatio: atqui utraque repugnat; compenetratio enim pugnat cum physicae notionibus, sed illa etiam admissa in Christi corpore, prout praesens est in Eucharistia, inde sequeretur, aliud esse corpus a vero Christi corpore diversum; corporis enim essentia in partium seu elementorum certo ac determinato modo seu nexu et dispositione consistit. 2. Repugnat praeterea multilocatio, qua fieret, 3. ut idem corpus esset divisum a se ipso, ut 4. esset unum et multiplex pro multitudine locorum,

5. ut contrariis plane effectionibus in diversis locis subjiceretur, 6. posset ubique esse, 7. majus et minus, etc. Ergo.

107. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. autem prob. *Transmittimus maj. et min.* quoad compenetrationem, cum nostrum non sit quaestiones philosophicas expendere, multo vero minus dirimere. *Neg.* quoad multilocationem. Ceterum compenetrationis et punctorum simplicium systema nec unica nec tutior fortasse via est ad solvendas difficultates; nos alias praeterea recensuimus. Ideoque duplici ratione peccat Bayle, qui nobis hanc obtrudit difficultatem: tum scilicet in eo, quod affirmet, non posse aliter quam per compenetrationem fieri, ut integrum Christi corpus existat in Eucharistia; tum in eo, quod autumet, compenetrationem absolute ac in se repugnare, cum non pauci philosophi contrarium doceant: quod si haec via ipsi non arridet, aliam eligat. Sicque responsio patet ad id, quod adjicitur de diversitate corporis, quae inde exurgeret. Nec enim fidei dogmata permisceri debent cum placitis philosophicis, perinde ac si illa ab istis dependerent.

108. Ad 2. prob. *Neg.* vel *Dist.* Repugnat multilocatio naturaliter, *Tr.* supernaturaliter et in se. *N.* Praetermissis enim omnibus theologis, philosophi, iique gravissimi vel inter protestantes, hanc repugnantiam minime noverunt; cujusmodi inter ceteros sunt Leibnitzius et Voet, professor et minister Ultrajectinus, apud Feller (1). Imo nec, desunt, qui contendant, naturaliter etiam fieri quandoque posse, ut idem corpus duplicem habeat existentiam seu bilocationem (2), licet modus, quo id contingat, mente concipi nequeat. Verum ex eo, quod non assequamur, qua ratione id fiat, non ideo negare jure possumus, multo minus affirmare, illud

(1) *Catéchisme philosop.* tom. III, art. *Eucharistie*, § 441, n. 3.

(2) Ibid.

repugnare. Profecto non melius assequitur caecus natus ejusdem corporis in pluribus speculis repraesentationem quam nos ejusdem corporis replicationem in pluribus locis; stulte tamen omnium judicio caecus se gereret, si ex eo, quod rationem non concipit, qua multriplex ejusdem corporis repraesentatio eodem tempore in pluribus speculis fieri possit, eam contra ceterorum auctoritatem obstinate negare vellet. Recepta passim opinio est, praesentiam unius substantiae respectu alterius, in sola consistere ejusdem immediata operatione in alteram; in hac hypothesi dici posset, corpus Christi, potentia quidem extraordinaria, quae tamen captu difficilis non est, producere eodem tempore per se absque causa intermedia illos effectus, quos prius producebant panis et vinum tot in locis, in quibus quotidie hoc mysterium celebratur, et sic praesens esse eodem tempore pluribus in locis (1).

109. Ad 3. *Neg.* Sed idem corpus diversos tantum haberet respectus ad corpora coëxistentia, quod divinitus fieri potest.

110. Ad 4. *Neg.* Ut ex dictis patet.

111. Ad 5. *D.* Contrariis affectionibus subjiceretur accidentalibus et ratione loci, *C.* essentialibus et ratione subjecti *N.* Alioquin se mutuo destruerent (2).

112. Ad 6. *D.* Pro ratione panis consecrati, *C.* absolute *N.* Quod si absolute dici nequit, corpus Christi ubique esse, multo minus dici poterit immensum, ut nonnulli objiciunt; ad immensitatis siquidem proprietatem requiritur, ut illud, de quo immensitas praedicatur, sit infinitum actu ac natura sua, atque ab in-

(1) Cfr. Abb. de Lignac, *Présence carporelle de l'homme en plusieurs lieux prouvée possible par les principes de la bonne philosophie* Paris. 1764, necnon Monton S. J. *Meditazioni per fissar la credenza*, Medit. 23, *Della Eucaristia*, Ferrara 1803. Hauser, S. J. *Ontologia*, part. IV, art. V, § 579 et seqq.

(2) Cfr. Hauser, loc. cit. § 576.

riseco immensum, ita ut nequeat non esse in omni oco; quae certo Christi corpori convenire nullatenus ossunt.

113. Ad 7. *Neg.* Neque enim multiplicitas respectuum eu relationum aliquid addit subjecto sic multiplicato. Atque hac ratione occurrendum est innumeris prope ejusmodi tricis, quas possemus jure contemnere.

114. I. Inst. Saltem istud dogma omnem certitudinem destruit ex parte sensuum. Nam 1. sensus, facta etiam consecratione, non enunciant nisi panem. 2. Imo non ita pridem instuta a nonnullis analysi chymica cujusdam particulae consecratae, nulla in ea reperta est substantia animalis, sed solum substantia vegetalis; attamen nos credere teneremur, esse Christi corpus. 3. De nulla itaque re certi esse possemus; 4. praesertim cum panis consecratus nos nutriat, et vinum inebriet, ac cetera praestent, quae panis vinique substantiae efficere solent. 5. Nec reponere juvat cum s. Thoma, accidentia, quae, destructa panis vinique substantia, per miraculum absque subjecto subsistunt, illos ipsos effectus producere, quos substantia producere solebat sive passione sive actione, quia per modum substantiae subsistunt; theoria enim de accidentibus absolutis tum a physica tum a sana philosophia rejicitur, cum species nihil aliud sint nisi materiae modi et affectiones, quae propterea nec Dei virtute ab ea separari possunt, prout separari nequeunt volitiones a voluntate. 6. Accedit, quod nec concipere nos possimus, qua ratione integrum humanum corpus in parvae hostiolae spatio contineatur, 7. illudque majus minusve sit pro majori minorive hostiae magnitudine, quae si frangatur, pro fragmentorum numero crescat ejusdem corporis multiplicatio. Ergo.

115. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Sensus annunciant species sive apparentiam panis, *C.* substantiam seu naturam panis *N.* Officium enim sensuum, prae-

sertim vero visus, non versatur circa corporis naturam aut essentiam, seu ut cum Lucretio loquar: *Nec possunt oculi naturam noscere rerum;* sed solum versantur circa existentiam, et ea, quae apparent in eodem corpore; imo in hoc ipso corrigendi quandoque sensus sunt a ratione. Multo igitur minus eorum adhaerere judicio debemus, cum nos commoneat divina auctoritas, non esse in Eucharistia nisi apparentiam panis, quam Deus vel per se vel per media sibi soli nota, destructa panis substantia, in nobis excitare potest (1).

116. Ad 2. Resp. 1. *D.* Si posset analysis chymica institui *corporis gloriosi*, adeoque *incorruptibilis*, cujusmodi est Christi corpus post ejus resurrectionem, *C.* secus *N.* Resp. 2. impietatem ac stultitiam adversarios hac vice fefellisse. Impossibile siquidem est, ut instituatur processus chymicus, ut vocant, nisi species panis corrumpantur, non secus ac quivis alius cibus in stomacho nostro, in quo, velut in elaboratorio chymico, dum fit nutritio, partes secernuntur. Ergo, quemadmodum cessat in stomacho nostro realis Christi corporis praesentia, statim ac corrumpuntur eucharisticae species; sic cessat, dum per chymicam operationem eaedem species immutantur. 3. Accedit, Deum, qui voluit latere Christi corpus sub panis speciebus, has ipsas destructa substantia, species offerre intuendas, dum in sua elementa hostia consecrata resolvitur.

117. Ad 3. *Neg.* sequelam. Seposita enim peculiari Dei auctoritate, nos tuto judicare possumus de objectis juxta id, quod de iis nobis sensus referunt. Sed neque in Eucharistia nos sensus decipiunt. Sensus enim nostri solum versantur circa species, nobisque referunt species

(1) Cfr. Bergier, *Traité historique et dogmatique de la vraie Religion*, tom. IV, p. 341, et tom. X, p. 147 et seqq. Palmieri, *Analisi ragionata*, etc. tom. VI, p. 356 et seq.

panis et vini, quae reipsa adsunt in Eucharistia; ideoque evanescunt nugae omnes a Bayle excogitatae.

118. Ad 4. *D.* Id est, Deus vel per se, uti supra dictum est, vel per media sibi soli nota ad exercendam fidem nostram eosdem producit physicos effectus, quos produceret substantia panis aut vini, si adesset, *C.* ipsum Christi corpus *N.* Nos non tenemur modum exponere aut determinare, quo haec fiunt, sed solum ostendere fieri posse. Id ipsum dicatur de ceteris omnibus, quae circa species sacramentales accidere possunt, quaeque non attingunt corpus Christi gloriosum, quod harum affectionum aut passionum, in statu praesertim sacramentali, incapax est.

119. Ad 5. Transmittimus totum argumentum. Fides enim nos docet credere realem Christi praesentiam, non autem aut accidentia absoluta peripateticorum aut aliud quodlibet philosophicum systema. Fides semper simplex est, hominum additamenta ut plurimum implexa sunt ac difficilia (1).

120. Ad 6. *D.* Si existeret modo naturali, *Tr.* si modo sacramentali *N.* Responsio patet ex dictis.

121. Ad 7. *Neg.* Sed Christi corpus relationem seu habitudinem tantum habet ad majorem aut minorem hostiae magnitudinem. Sic Deus neque crescit neque mi-

(1) Cfr. Emman. Maignan Ord. Minim. *Philosophia sacra*, vol. I, cap. 22, prop. VI, n. 20, p. 878, Tolosae 1661. Ex his patet, quam inepte, imo porsus falso Beausobre, *Hist. de Manichée et Manicheïsme*, liv. V, ch. I, § 12, scripserit: « On ne connoissoit point encore (sec. III) de modes ou d'accidens sans sujet, et l'on connoissoit encore moins de translation des accidens d'un sujet dans un autre sujet. Nous sommes redevables de ces belles découvertes au nouveau mystère de la transsubstantiation ». Etenim nec innititur dogma de reali praesentia ac de transsubstantiatione systemati accidentium, quae vocant absoluta, nec novum est mysterium transsubstantiationis. Utrumque enim dogma patres quovis seculo crediderunt et propugnarunt absque doctrina peripatetica de accidentibus absolutis, et adhuc adstruitur uterque fidei articulus absque illa. Iteratis experimentis comperi, nullam esse incredulis et haereticis validiorem rationem impugnandi doctrinam catholicam, quam mendacia et gratuitas assertiones.

nuitur per creationem aut destructionem mundi, quem implet. Ex his etiam responsio fluit ad id, quod postremo loco objicitur, de corporis multiplicatione pro fragmentorum numero, ut patet ex speculi fracti exemplo; tot enim post speculi fractionem habentur ejusdem objecti repraesentationes, quot sunt speculi fragmenta.

122. II. Inst. Nemo inficias iverit, plurima incommoda, imo et absurda ex ejusmodi dogmate necessario profluere. 1. Atque in primis, quod Christi corpus indignis profanationibus subjiceretur; 2. tum etiam quod prae se ferret figuram et affectiones panis; 3. quod panis verteretur ac immutaretur in Deum. 4. Falsum praeterea esset illud omnium ore tritum axioma: Totum est majus sua parte; nam in ultima coena Christus in manu sua, quae est pars, gestasset corpus suum, quod est totum. 5. Quare merito concludebat Tillotsonus, nec apostolos credere potuisse Christo affirmanti, illud, quod in manibus gerebat, esse corpus suum; ipsi enim per visum, gustum, odoratum et tactum certi efficiebantur de pane, quem maducabant, per solum auditum novisse poterant, Christum praebuisse corpus suum; quomodo porro uni tantum testi fidere poterant, reliquis quatuor testibus reluctantibus? 6. Multo minus nos credere possumus; siquidem per sensus physice nobis constat, Eucharistiam esse panem; esse autem Christi corpus, non innotescit nobis nisi per moralia certitudinis argumenta. Atqui certitudo moralis praevalere nequit certitudini physicae. Ergo.

123. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *N.* Eadem nempe ratione, qua ejus divinitas, quae omnia implet et ubique est, ab ejusmodi profanationibus non attingitur, neque proinde attingitur ejus humanitas glorificata ac in statu sacramentali, prout hic existit, cum sit illarum incapax. Homines sacrilegi sibi ipsis propterea nocent, non autem Christi corpori, quod eorum affici contumeliis nullo modo potest; et ita de ceteris dicatur.

124. Ad 2. *D.* Id est, uti jam innuimus, Deus excitat in nobis figuram easque affectiones, quas objective producebat seu excitabat in sensibus nostris substantia panis, *C.* ipsum Christi corpus subjective hanc figuram affectionesque subit *N.* Hujus rei possumus aliquod exemplum capere ex *petrificatione*, in qua licet petra succedat ligno, attamen petra retinet figuram et lineamenta omnia ligni; idem porro phaenomenon in substantiis animalibus cernitur, ut in *ichthyolithis*, etc. Potest proinde tota substantia immutari, non immutata figura.

125. Ad 3. *N.* Fides enim catholica docet, panem converti in Christi corpus, cui per concomitantiam, ut scholae loquuntur, tum anima tum divinitas hypostatice unitae sunt, nunquam autem docuit, *panem converti in Deum.* Somniant proinde increduli, dum absurda, quae sibi animo fingunt, adscribunt fidei catholicae.

126. Ad 4. *Neg.* vel *D.* Si in eodem statu, seu eodem existendi modo, Christi corpus fuisset, *C.* si plane diverso, adeo ut in manu, quae modo et statu naturali subsistebat, gesserit seipsum existentem modo et statu sacramentali *N.* Sic evanescit grandis illa difficultas, quam plenis buccis veluti novam ac insolubilem proposuit J. J. Rosseau. Eam jam sibi proposuerat et disjecerat s. Augustinus (1).

127. Ad 5. *Neg.* Probe enim noverant apostoli, auctoritatem Christi Filii Dei praeferendam esse testimonio sensum, quorum officium, ut saepius diximus, non est

(1) *Enarr.* I in Ps. XXXIII, et *Enarr.* II in eumd. Psalm. Exponens enim, *Enarr.* I, verba: *Ferebatur manibus suis*: « Hoc vero, inquit, fratres, quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur manibus suis? Manibus aliorum portari potest homo; manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram non invenimus; in Christo autem invenimus. Ferebatur Christus manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum; ferebat enim illud (corpus) in manibus suis ». In Rhythmo etiam ecclesiae dicitur: *Se dat suis manibus.*

renunciare substantiam alicujus objecti, sed objectivas tantum affectiones.

128. Ad 6. *Neg.* pariter eandem ob causam. Manifestam porro esse tum praecedentis tum hujus argumenti fallaciam, ex eo liquet, quod exinde sequeretur, apostolos non potuisse sibi persuadere, Jesum Christum fuisse Deum simul et hominem; cum eorum sensus ipsis non exhiberent Christum, nisi ut hominem, ideoque humanam personam. At certum est, eos Christum ut Deum divinamque personam habuisse. Quod vero adjicitur de conflictu inter physicam et moralem certitudinem, jam pridem diluimus (1); quare necesse non est his nugis diutius detineri.

CAPUT II.

DE MODO QUO CRISTUS FIT PRAESENS IN EUCHARISTIA, SEU DE TRANSSUBSTANTIATIONE

129. Conveniunt lutherani cum catholicis in profitenda reali corporis et sanguinis Domini praesentia in Eucharistia; dissentiunt vero circa modum, quo Christi corpus et sanguis in sacramento praesentia fiunt. Uno enim animo respuunt catholicam doctrinam de transsubstantiatione; at in diversas sententias abeunt in exponenda ratione, qua Christus fit praesens ac manet in Eucharistia. Nonnulli inter eos invexerunt unionem hypostaticam Verbi incarnati cum pane, quam unionem appellarunt *impanationem;* alii affirmarunt Christi corpus esse *in* pane, *cum* pane, *sub* pane, qua *consubstantiatione*, ut vocant, seu commixtione aut concomitantia duae illae substantiae in Eucharistia ita uniuntur, ut neutra in altera includatur (2).

(1) Tract. *De vera religione*, n. 177 et seq.

(2) Cfr. Bellarm. *De Euch.* lib. III, cap. 11.

130. Contra hos haereticos Tridentina synodus, sess. XIII, can. II, decrevit: *Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiae sacramento remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine D. N. J. C., negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, anathema sit.*

131. Ex hoc porro canone patet, 1. articulum *transsubstantiationis* esse dogma peculiare ac distinctum a dogmate de reali Christi praesentia et cessatione omnis substantiae panis ac vini, merito propterea Pium VI, in Constit. *Auctorem fidei*, damnasse veluti *perniciosam, derogantem expositioni veritatis catholicae circa dogma transsubstantiationis, ac faventem haereticis*, propositionem XXIX synodi Pistoriensis, quae tradit, in postremis his duobus articulis haberi plenam fidei doctrinam de Eucharistia (1).

132. Patet, 2. in dogmate *transsubstantiationis* inesse rationem, ut loquitur Bellarminus (2), existentiae Christi et cessationis panis et vini in Eucharistia; ideoque rursum in censura apostolica doctrinae synodi Pistoriensis loc. cit. merito notatam esse omissionem: *qua notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis tum etiam vocis ab ecclesia consecratae ad illius tuendam professionem adversus haereses*, ac propterea illos

(1) Cfr. card. Gerdilius, « Animadversiones in notas, quas nonnullis Pistoriensis synodi propositionibus damnatis in dogmatica consit. SS. D. N. Pii VI, quae incipit Auctorem fidei, cl. Feller adjiciendas censuit », § II, tom. XIV, pag. 315 et seqq. opp. edit. Rom. Sane Bellarminus loc. cit. n. 11, tradit, lutheranos magis reprehendere catholicos, « quod transsubstantiationem faciant articulum fidei, quam quod eam defendant ». Adeo nempe explorata res erat, tum apud catholicos tum apud haereticos, definitam ut articulum fidei doctrinam de *transsubstantiatione*.

(2) Loc. cit. cap. 13, n. 1.

decipi, qui autumant modum, quo Christus praesens fit ac existit in Eucharistia, neutiquam ad fidem pertinere.

133. Patet, 3. solam *transsubstantiationem* spectare ad fidem, minime vero varias illas ac multiplices rationes a scholasticis excogitatas ad eam explicandam; multo vero minus ad fidem pertinere plures paucioresve illas conditiones, quas iidem postulant ad veram proprieque dictam conversionem constituendam. Ceteris proinde omissis, nobis valde probatur sententia Vasquezii, quam adoptavit Franciscus Veronius (1), utpote quae simplicitate sua se commendet, et faciliorem reddat hujus dogmatis vindiciam. Censet ifaque Vasquez, transsubstantiationem in suo conceptu formali consistere in relatione (et quidem extrinseca et solius rationis) ordinis inter substantiam, quae desinit, et eam, in quam desinere dicitur vi verborum Christi; ita ut *transsubstantiatio* nihil aliud addat reali praesentiae nisi *cessationem panis in ordine ad realem Christi praesentiam*, quo verba Christi sint vera. Desinit autem panis substantia per destructionem (2).

134. Patet, 4. Dogma *transsubstantiationis* esse veluti sequelam alterius dogmatis de reali Christi praesentia; hoc propterea nondum constituto, perperam illud adstrueretur. Res proinde hic nobis est directe cum lutheranis, nec nisi indirecte adversus calvinistas, ac sacramentarios reliquos hic pugnare possumus, cum desit fundamentum. Quibus ita compositis, sit:

(1) *Regula fidei*, § XII, n. 5.

(2) Cfr. *In* III *part. s. Thom.* tom. III, disp. 181, cap. 11 et seq. Nec ab eo dissentit quoad rei substantiam Bellarminus, loc. cit, cap. 18.

PROPOSITIO

Tota substantia panis ac vini in Eucharistia per consecrationem convertitur in substantiam corporis et sanguinis D. N. J. C.

135. Haec propositio est de fide, ut constat ex citato canone conc. Tridentini. Sic vero ejus veritatem in primis ex Scripturis ostendimus. Lutheranis fatentibus, verba Christi in sensu litterali proprio accipienda sunt; atqui haec Christi verba: *Hoc est corpus meum*, in sensu litterali proprio solum Christi corpus significant seu designant, non autem panem, cujus nulla fit mentio. Ergo, si solum Christi corpus significant ad exclusionem panis, ut vera sit Christi propositio litteraliter intellecta, debuit necessario panis in christi corpus mutari seu converti. Hoc idem rursum sic brevius conficimus: Haec verba *Hoc est corpus meum*, vel intelligunt adversarii de pane in Christi Corpus mutato, vel de pane ut panis est, seu de pane non immutato; si de pane mutato intelligunt, jam nobiscum sentiunt; si vero de pane non mutato, jam falsa esset eorum significatio; nam panis triticeus non est Christi corpus (1).

156. Verum quod omnem dubitationem tollit circa germanum Christi verborum sensum est tradio. Etenim *pia antiquitas aperte satis declaravit, panem mutari in corpus Christi, vinum in sanguinem, passimque hic veteres agnoscunt* μεταστάχειωσιν *quam Latini transsubstantiationem recte verterunt . . . et quemadmodum igitur alias, ita hic quoque explicanda est Scriptura ex traditione, quam custos ecclesia ad nos usque transmisit.*

(1) Cfr. Bellarm. ibid. cap. 19, cap. 3, num. 9 et seqq. Becanus, *Manuale controv.* lib. II,

Ita Leibnitzius lutheranus homo (1). Et sane nihil exploratius in tota antiquitate hoc dogmate est, ut constat tum ex patribus tum ex liturgiis omnibus. Non pauca huc referuntur documenta, quae jam adduximus, cum ageremus de veritate realis Christi praesentiae ex traditione; quibus tamen nonnulla alia hic adjicimus. Itaque patres passim docent, 1. panem et vinum verbis Christi in corpus et sanguinem *converti;* ita Cyrillus Alex. scribens in *Epist. ad Calosyrium: Convertens ea* (oblata) *in veritatem propriae carnis.* Eusebius Emissenus, adducto exemplo creationis, s. Greg. M. aliique apud Bellarminum (2). 2. Affirmant panem *mutari*, *transmutari, immutari;* ita ss. Cyprianus, Cyrillus Hierosolym., Ambrosius, Gregorius Nyssenus, Joan. Chrysostomus, Joan. Damascenus, ibid. 3. Adstruunt panem *transire, transformari, fieri, transelementari* in Christi corpus; ita ss. Remigius Rhemensis, Joan. Damescenus, Theophylactus, Augustinus, aliique passim (3). Ad hanc porro mutationem persuadendam utuntur exemplis petitis, ut vidimus, a creatione, conversione aquae in vinum, etc. et expresse negant quidpiam remanere de pane ac vino post consecrationem. Sic enim inter ceteros loquitur s. Cyrillus Hieros.: *Aquam olim in vinum, quod sanguini affine est, in Cana Galileae transmutavit: et eum parum dignum existimabimus, cui credamus, quum vinum in Sanguinem transmutavit* (4)? Sic etiam s. Am-

(1) *Systema theol.* pag. 226. Nec ab eo dissentit Schultess, qui in *Annalibus theologicis* scribit: « Cum admittitur realis ac substantialis praesentia corporis et sanguinis Christi Jesu in Eucharistia, necesse est pariter admittere, quod panis ac vinum subeant mutationem incomprehensibilem aliquo determinato temporis puncto; et ecclesia catholica nihil aliud efficit, nisi quod hoc punctum determinet. Eadem ratione ipsa potest litterae Scripturarum inniti, quoniam in iis dicitur: Τοῦτό ἐστι (hoc est), numquam vero: Ἐν τούτῳ (in hoc) ». Cfr. Esslinger, *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestans*, etc. 1832.

(2) Lib. III, cap. 20.

(3) Ibid.

(4) Τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν οἰκεῖον αἵματι ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας. καὶ οὐκ ἀξιόπεστός ἐστιν, οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα. *Cat. myst.* IV, n, 2. Hoc ipsum pariter incul-

us : *Quantis*, inquit, *utimur exemplis ? probemus, hoc esse, quod natura formavit, sed quod bene- consecravit, majoremque vim esse benedictionis, naturae, quia benedictione etiam natura ipsa mu-* (1).

7. Quod spectat ad liturgias, satis est recolere, ex eis superius testimonia prolata sunt, et evidenter et, non aliam in universa ecclesia fidem unquam isse. Ne denuo eadem proferamus, sufficiat hic ver- anonis ethiopici referre, quae ita se habent : *Os- faciem tuam super hunc panem et super hunc em, quos proposuimus super hoc altare spirituale ; benedic, santifica et purifica illos ; et transmu- unc panem, ut fiat corpus tuum purum, et quod m est in hoc calice, sanguis tuus pretiosus.* In porro verba sic animadvertit Renaudotius : *Veram tionem significat vox aethiopica, rei scilicet unius liam, ut agnoscit ipse Ludolfus in lexicis suis, que Scripturae loci, in quibus usurpatur, palam nt. Si vel levissima de ejus significatione esset du- o vox coptica, cui respondet, et versiones ara- illam plene discuterent* (2).

6, imo in tota hac Catechee- ae de hoc argumento est. Cfr. us, diss. III, cap. 9. Quemad- vere Cyrillus hanc conver- vocavit μεταβολὴν, *mutatio-* sic Greg. Nyss. eam modo μεταποίησιν, quae vox pari- gnificat *mutationem*, modo ροίχειωσιν, *transelementatio-* loan. Chrysostomus μεταῤῥύθ- *transformationem.*

Lib. *De myster.* cap. 9, n. 50. *Collect. liturgiarum orient.*, pag. 504 et 527, Paris 1716. iam ibid. ejusdem *Comment. rg. copticam s. Basilii ;* item rius, diss. cit. cap. 9 et seqq. lara, tam luculenta sunt te- ia, quae in omnibus, quot- quot supersunt, veteribus liturgiis de hoc fidei dogmate reperiuntur, ut sola incredulitas haereticorum possit sibi vim inferre, ne eorum pondus sentiat. Cum vero illa omnibus obvia sint, supervacaneum censemus ea hic exscribere. Subjiciemus potius praeclaram observationem Cl. Moehler, qui in *Symbolica* tom. I, pag. 361, loquens de transubstantiatione, scribit : « Cette doctrine occupe une place importante dans le système catholique. Et qui ne pense aussitôt au changement moral qui transforme tout notre être? Qui ne se rappelle que l'homme terrestre finit et l'homme céleste commence, tellement que ce n'est plus nous qui vivons, mais, c'est le

DIFFICULTATES

138. I. Obj. Christus, Joan. VI. 51. dixit: *Ego sum panis*, quin se in panem immutaverit; ergo neque, cum dixit: *Hoc est corpus meum*, panem convertit in corpus suum. 2. Haec praeterea propositio: *Verbum caro factum est*, est vera, quamvis duae fuerint in Christo naturae; cur ergo vera non erit haec alia: *Hoc est corpus meum*, si fuerint in Eucharistia duae substantiae? 3. Hinc de ferro candente ac de dolio vinum continente vere dicitur: *Hic est ignis . . . hoc est vinum*, etsi nulla aut in ferro aut in dolio facta fuerit immutatio. 4. Hac de causa Apostolus sexies Eucharistiam vocat panem; praesertim vero I. Cor. X. 16. ubi scribit: *Panis, quem frangimus, nonne participatio* (graece κοινωνία, *communicatio*) *corporis Christi est* (1)? Si panis autem nomine intellexisset ipsum Christi corpus, inepte prorsus dixisset, corpus Christi esse communicationem ipsius corporis Christi. Ergo.

139. Resp. ad 1. *D*. Ita tamen, ut addiderit *vivus*, ostendens sic figurate se loqui, *C*. secus *N*. Jam vero in verbis consecrationis, lutheranis fatentibus, Christus adhibuit locutionem in sensu litterali proprio.

140. Ad 2. *Neg*. paritatem. Ad hoc enim ut ea propositio ad lutheranorum propositum esset accommodata, debuisset Christus dicere: *Corpus meum factum est panis*.

141. Ad 3. *D*. Quia sic fert receptus apud omnes loquendi usus, qui eas propositiones accipiunt in sensu

Christ qui vit en nous? . . . Cette même croyance est l'expression la plus formelle de l'objectivité de la nourriture divine; car elle nous montre la substance matérielle anéantie devant l'aliment supérieur ».

(1) Τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν;

rato, significando continens pro contento, *C.* ubi usus non invaluit, ut in casu nostro, *N.*

42. Ad 4. *D.* Sexies Apostolus Eucharistiam vocat em, at in Corpus Christi conversum, *C.* non conum *N.* Talem porro esse Scripturae consuetudinem, ebus post conversionem aut mutationem eadem noa tribuat, quae prius obtinebant, superius ostendi. Quod vero additur ex Epistola ad Corinth. facile citur, si notetur, Apostolum Eucharistiam vocasse em ratione specierum; ejus propterea locutionis senhic est: Quod sub specie panis distribuimus, nonne municatio Corpori Christi est? Sic evanescit omnis cultas (1).

43. II. Obj. S. Joan. Chrisostomus in *Epist. ad Caeum monachum*, Theodoretus in *Dialogis I et II ra Eutychianos*, et Gelasius in lib. *De duabus na*, transsubstantiationis commentum prorsus evertunt. iim s. Joan. Chrysostomus de pane eucharistico scri- *Panis, divina illum sanctificante gratia, mediante rdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, us autem habitus Dominici corporis appellatione, nsi natura panis in ipso permansit, et non duo ora, sed unum corpus Filii praedicamus* (2). odoretus vero, cum apollinarista probare apud ipsum tenderet naturam humanam in divinitatem esse conam, et exemplo uteretur Eucharistiae, in qua subtia panis in corpus Christi convertitur, ei respon-

Lutherus non alia ratione poex Apostolo patrocinium pro mpanatione quaerere, quam erba ita corrumpendo: « Nonm pane in Eucharistia omniqui illo vescuntur, simul daorpus Christi »? (opp. xx, 1365) Wegsch. § 178, qui et ipse improbat. Nempe haeretici, ut m auctor observat, « unam tuo scripturam clamitant, sed, ubi ventum est ad eam, auditis quomodo legant. Tam aperta sunt verba; in omnibus Evangelistis sunt eadem. Omnia tamen pervertunt, omnia ad suam haeresim trahunt ». Apud Moore, op. cit. ch. 14, p. 79.

(2) In append. ad tom. III, opp. s. Joan. Chrysost. edit. Maur pag. 744. Deest textus graecus hujus loci.

det: *Retibus, quae ipse texuisti, captus es. Neque enim symbola mystica post significationem recedunt a sua natura. Manent enim in priori substantia, et figura, et forma, et videri, tangique possunt sicut prius* (1). Et clarius adhuc: Deus in hoc sacramento *visibilia symbola*, inquit, *corporis et sanguinis appellatione honoravit, non naturam quidem mutans, sed naturae gratiam adjiciens* (2). Demum Gelasius: *Sacramenta*, inquit, *quae sumimus, corporis et sanguinis Christi, divina res est . . . et tamen esse non desinit substantia vel natura panis et vini* (3). 2. His si addatur, tum patres citatos, tum alios passim, Justinum praesertim, unionem panis et vini cum corpore et sanguine Christi comparare cum unione duarum naturarum in mysterio Incarnationis, quas inconfusas permansisse dogma fidei est, constabit, 3. non solum barbaram *transsubstantiationis* vocem novam esse, verum etiam incognitam plane toti antiquitati rem seu notionem per illam significatam, quae in concilio Lateranensi IV primum invecta est. Ergo.

144. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Et citati patres *naturae ac substantiae* nomine significant rerum naturales sensilesque qualitates, *C.* intimam rerum essentiam, seu substantiam ac naturam proprie dictam *N.* Juverit porro hanc responsionem firmare auctoritate hominis lutherani, scilicet Leibnitzii, qui in *Systemate theologico* haec praeclare scribit: *Saepe superstitibus speciebus nomen panis et vini attributum est, cum sensu*

(1) Dial. II, *Inconfusus*, tom. IV, pag. 85, opp. edit. Paris. 1642. Ἐάλως αἱ ὕφηνες ἀρκυριν. Οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὰ μυστικὰ σύμβολα τῆς οἰκείας ἐξίσταται φύσεως. Μένει γὰρ ἐπὶ τῆς προτέρας οὐσίας, καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τοῦ εἴδους, καὶ ὁρατά ἐστι, καὶ ἁπτὰ οἷα καὶ πρότερον ἦν.

(2) Dial. I, pag. 18. Τὰ ὁρώμενα σύμβολα τῇ τοῦ σώματος καὶ αἵματος προσηγορίᾳ τετίμηκεν, οὐ τὴν φύσιν μεταβολὼν ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προστεθεικώς.

(3) *Lib. de duabus naturis adv. Eutych. et Nest.* tom. IV, col. 563, in *Biblioth. Patrum.* De la Bigne edit. sec.

istinguantur; sic Ambrosius dixit, ita efficacem rmonem Domini, ut sint quae erant, et in aliud tantur scilicet accidentia sunt quae erant, sub- conversa est; nam idem ait, post consecratio- ihil aliud quam carnem et sanguinem credendum et Gelasius Pontifex Romanus innuit, panem re in corpus Christi, manente natura panis, st, qualitatibus ejus sive accidentibus; neque unc ad metaphysicas notiones furmulae exige- ; quo sensu et Theodoretus dixit, in hac con- ne, quam ipse μετάβολὴν *vocat mystica symbola a natura non exui* (1). Accedit, plures criticos abjudicare librum sub ejus nomine citatum (2); s pariter Maurinos, nec non Maffejum, atque gum ostendere, epistolam, quae sub s. Joan. Chry- i nomine circumfertur ad Caesarium, suppositi- esse (3); Centuriatores denique Magdeburgenses anos fateri, Teodoretum sibi adversari ac pericu- egi (4).

ag. 226.
fr. Nat. Alex. sec. v, cap. 3, § 3.
fr. Maur. edit. loc.cit. in ad- raevia; nec non Stiltingus, *SS.* tom. iv, Sept. in vita Chrysost. § 82, qui Lequien, i, Montfauconti, Maffeji ita omnia complectitur, ad dum spuriam esse hanc epi- quibus non pauca de suo ut idipsum luculentius evin- cedit, Jac. Basnagium, ad ectionum Canisii, tom. i, , ingenue fateri, nihil inde adversus catholicorum sen-

enturia v, cap. 10, edit. Ba- . col. 1008. En ipsorum ver- coena periculose dicit, sym- poris et sanguinis Domini ocationem sacerdotis mutari ieri. Dialogo 2, *Inconfuso.* heodoretus scribit: Ἐβουλή- θη... πιστεύειν τὴ ἐκ τῆς χαριτης γη- γηνημένη μεταβόλη. Ceterum cfr. quae de sensu horum patrum, qui nobis opponuntur, praeter card. Bel- larmin. card. Perronium, Natal. Alexandr. Auct. *Perpet. fidei*, etc. praeclare et accurate de his scripsit Muratorius in diss. cit. *De rebus liturgicis*, cap. 12. Quod speciatim attinet ad s. Joan. Chrysostomum, mirum est, adversarios ipsum ad se pertrahere tentasse; adeo enim lu- culenter et miro animi affectu dis- serit de Eucharistia, ut merito nun- cupatus fuerit *Doctor Eucharistiae*, sicut s. Augustinus *Doctor gratiae*, ut verbis utar cl. Bigotii. Sane non solum saepius dogma catholicum de Eucharistia et *transsubstantiatione* s. Joan. Chrysostomus docet et in- culcat, sed pluribus comparationi- bus illustrat. Modo enim comparat Eucharistiam cum Incarnatione, *Hom.* LXXXIII *in Matth.*, ut ostendat

145. Ad 2. *D.* Ita tamen, ut comparatio inter Incarnationem et Eucharistiam sit inadaequata *C.* adaequata vel *N.* vel *subd.* Ita ut comparatio instituatur inter externas naturae seu substantiae proprietates *C.* inter naturas ipsas *N.* Duplici ratione solvitur haec difficultas. Sunt enim, qui existimant, patres hoc exemplo usos esse ad refellendos eutychianos et Synusistas illos, qui duas in Christo naturas ita confusas ac permixtas fuisse contendebant, ut humana natura quantum ad omnes proprietates a divina absorpta esset. Hinc ex eo, quod in sacramento Eucharistiae praeter Christi corpus et sanguinem existat etiam *natura* seu *species* aut proprietates sensiles panis et vini, unum tamen sit sacramentum, inferebant patres, in Incarnatione quoque unam esse in duabus naturis personam. Sic ipsi ad hominem, ut aiunt argumentabantur adversus eos, qui humanam Christi naturam ab ipsius naturae divinae proprietatibus non videbantur distinguere. Alii vero reponunt, neque Chrysostomum neque patres reliquos sibi assumpsisse ostendendum in Christo remanere essentiam carnis seu corporis, quam Apollinaristae et post ipsos eutychiani contendebant indistinctam esse a divinitate, sed totam controversiam agitatam esse circa exteriores proprietates, circumscriptionem et complexionem accidentium seu spe-

non fide tantum, sed *reipsa* unum nobiscum corpus effici; modo cum pastore et matre, ibid. dicens: « Quis unquam pastor propriis membris oves nutrivit? Et quid dico pastores? Multae matres saepe aliis nutricibus alendos infantes dederunt, ipse vero non ita; sed ipse nos proprio sanguine nutrivit ». Modo comparat cum amantibus, qui interdum prae nimio amore morsu appetunt eos, quos diligunt, ut eo modo significent se, si fieri posset, uniri et unum fieri cum illis; Christum autem hoc mirabili modo per Eucharistiam effecisse, ut vere corpori ejus uniremur, *Hom.* XLV *in Joan.* Modo comparat cum Helia, « qui melotem discipulo reliquit; Filius autem Dei ascendens suam carnem dimisit. Sed Helias quidem exutus, Christus autem et nobis reliquit, et ipsam habens ascendit, Hom. II ad popul. antioch. ». Modo cum Salomone, qui non aliter duarum illarum mulierum litem valuit componere, quam dividendo corpus infantuli; Christus vero totum se utrique ecclesiae, triumphanti et militanti, inter se contendentibus, reliquit. Modo terram comparat cum coelo, altare cum praesepio, etc.

cierum ; cum inficiarentur haeretici illi, Christum, saltem post Ascensionem, illas retinuisse aut retinere (1); ad eos propterea refellendos proferebant patres exemplum Eucharistiae, quae ita dicitur corpus Christi, ut in ea remaneant impermixtae naturales proprietates panis, quas liberiori stylo vocabant *naturam* seu *substantiam*. Posterior haec responsio planior et verisimilior videtur.

146. S. Justinus vero in eo Eucharistiam cum Incarnatione comparat, quod, quemadmodum in Incarnatione caro Verbi ab ipso Verbo corpus assumente profecta est ita etiam in Eucharistia panis et vinum caro et Sanguis fiant *per precem verba ipsius continentem*, id est, omnipotentia ejusdem Verbi, cujus verba exhibet precatio seu forma consecrationis. Credebat ergo Justinus, carnem Christi eadem omnipotentia, qua in utero Virginis formata est, in Eucharistiae sacramento praesentem apponi (2).

147. Ad 3. Sciscitamur in primis ab adversariis nostris, num *consubstantiationis* ac *impanationis* voces elegantiores et antiquiores sint voce *transsubstantiationis*. Deinde *D*. Nova est quoad sonum, *Tr*. quoad rem per eam significatam *N*. Omnia siquidem documenta, quae ex patribus et antiquis liturgiis protulimus, aliaque pene innumera, quae adduci possent, evidenter ostendunt, coaevam esse ipsi ecclesiae, et ab apostolis originem traxisse doctrinam de conversione panis in corpus et vini in sanguinem Christi in Eucharistia. Cum de re constat, ridiculum est de voce litem intentare. Hac ratione insurgebant adversus ecclesiam sabelliani, eo quod contra eorum novitates illa adoptaverit voces *personae* et *naturae;* ariani ob vocem *homousion*, nestoriani ob appellationem *Deiparae*, et ita porro. Sola quippe

(1) Cf. Petav. *De Incarn.* lib. I, cap. 14 et seq. et Lud. Habert, *Tract. de Euchar.* cap. 14.

(2) Cfr. Maran. Praef. opp. s. Justini, p. III, cap. 9.

haereticorum vafrities ecclesiam quovis tempore coëgit ad novas formulas adsciscendas, ut veterem doctrinam ab ipsorum impio molimine tueretur. Haeretici e converso, cum hac ratione viderint suas machinationes detectas et protritas, sub novi nominis praetextu doctrinae novitatem obtruserunt (1). Fucum proinde imperitis faciunt novatores nostri, dum clamant, in concilio Lateranensi IV primum invectam esse catholicam *transsubstantiationis* doctrinam, ex eo quod concilium illud adversus berengarianos a scholasticis jam pridem adoptatam *transsubstantiationis* vocem auctoritate sua sanxerit et confirmaverit.

148. III. Obj. 1. Dogma *transsubstantiationis* sanae philosophiae adversatur, juxta quam impossibile est, unam substantiam in alteram converti; cum essentiae rerum sint prorsus immutabiles 2. Ex eo praeterea sequeretur substantiam corporis Christi corrodi quandoque a muribus, 3. putrefieri, vermes producere, aliaque ejusmodi non minus absurda, quam dictu impia. Ergo.

149. Resp. ad 1. *D.* Prout ab adversariis fingitur, *C.* prout ab ecclesia credendum proponitur *N.* Si quod dogma est, in quo adversarii monstrum sibi invenisse autumant, profecto est istud, quod propugnamus. Existimant siquidem per *transsubstantiationem* significari transitum ex una substantia tanquam medio aut materia in

(1) Apposite s. Athanasius, *Epist. de decretis Nic. Syn.* n. 21, sic arianos perstringebat, qui accusabant Nicaenam synodum, eo quod novas voces induxisset: « Si verba ista velut nova ac peregrina admittere recusant: sententiam ipsam admittant, quam synodus his indicare voluit; et quibus illa anathema dixit, ipsi similiter dicant anathema, ac de cetero, si possint, verba reprehendant... Sin autem sententiam ipsam velint redarguere, omnibus patebit, frustra illos nullaque de causa verba reprehendere, sed solum occasiones impietatis confirmandae sibi ipsis fingere. Haec igitur causa fuit, cur hujusmodi voces fuerint institutae. Quod si rursus murmurent, quod illae in Scripturis non extent, hoc ipso tanquam futiles et mente nan sani sunt rejiciendi. Seipsos porro hic etiam potissimum accusent, quod primi huic rei locum dederint, qui ipsis excogitatis vocibus, quae in Scripturis non habentur, bellum Deo coeperint inferre ». Tom. 1, part. 1, p. 226 et seq. opp. edit. Maur.

am, ita ut una substantia, aut aliquod individuum
s substantiae, fiat alterum, quod repugnare clamant.
il tale credendum proponit ecclesia catholica, sed
m conversionem unius substantiae in alteram, re-
ıens doctoribus discutiendum, quot qualesque con-
nes requirantur ad veram ac propria dictam conver-
ɜm constituendam. Dummodo vera conversio in tuto
reliqua dogma non constituunt (1). Porro nos cum
ɥuezio, Veronio aliisque diximus, hanc conversionem
per cessationem, seu destructionem unius substan-
, nempe panis et vini, in ordine ad positionem
ius, nempe corporis et sanguinis Christi, ita ut con-
ıs seu ratio formalis *transsubstantiationis* consistat
ɜlatione unius termini, qui desinit, ad alterum, in
ı desinit, ut Christi verba sint vera. Jam vero quid
rdi aut quid factu impossibile in ejusmodi explica-
ɜ inveniunt adversarii? Itaque sibi imputare debent
ɜduli aut haeretici, si quid absurdi videntur sibi
ehendere in fidei nostrae dogmatibus, minime vero
ipsi, prout ab ecclesia catholica proponitur (2).
ɔo. Ad 2. *Neg.* Cum enim gloriosum ac spirituale
sti corpus, ut ipsum vocat Apostolus (3), sub sym-
spiritali prorsus modo seu sacramentali et ad

Bellarminus quatuor requirit
ɜiones ad veram conversionem,
aliquid desinat esse; 2. ut
d succedat in locum ejus, quod
t esse, ne sit mera corruptio
nihilatio; 3. ut sit connexio
ɜm et dependentia inter *desi-*
ɜ unius et successionem alte-
ita ut unum desinat et alterum
lat, et *vi desitionis* fiat suc-
; 4. ut tam terminus a quo,
terminus ad quem, sit vere
ɜus. Adjicit praeterea, in con-
ne eucharistica non haberi,
ctionem, sed *adductionem*;
ɜorpus Christi jam existat, et
vi verborum consecrationis ad-
ducatur in locum panis, qui de-
struitur, ideoque conversionem esse
adductivam, non autem productivam. Cfr. lib. III, cap. 18.

(2) Recte propterea Feller, in *Catech. philosoph.* art. *l'Eucharistie*, affirmat, perinde esse negare possibilitatem realis Christi praesentiae et transsubstantiationis ac negare Dei omnipotentiam, et proinde Deum ipsum. *Puisque*, ut ipse loquitur, *c'est refuser à Dieu le pouvoir de détruire un morceau de pain, et de cacher un corps humain sous ses apparences.*

(3) I Cor. XV, 44 et seqq.

modum spiritus praesens sit in Eucharistia, non magis dici potest illud corrodi a muribus, comburi, pedibus calcari, quam divinitas; quae, licet ubique substantialiter sit praesens, nec corroditur, nec comburitur, nec pedibus calcatur. Ut enim minime Deum dedecet praesentem esse muri, cani, luto et sordibus, ita nec Christi corpus dedecet reperiri aut in mure aut in sordibus. Sola phantasia nostra ea est, quae nescio quem horrorem sibi configit in his, quae per se nihil sunt.

151. Ad 3. *Neg.* Cum Deus denuo producat materiam ad occultandum mysterium, ne experimentum humanae rationis aut sensuum tollat fidei meritum. Etenim cum species eo devenerint, ut corpus sive materia dissolvi seu corrumpi deberet, cessante reali corporis Christi praesentia, Deus omnipotentia sua iterum producit materialem panis aut vini substantiam in eo statu, quo naturaliter inveniretur, si conversio nulla praecessisset, ut fides locum habeat (1). Accedit, vermes ex materia heterogenea, quae speciebus adhaeret, ingenerari posse, eos siquidem ex putredine nasci, commentum est, ut alias diximus, a saniori physica jam diu explosum.

CAPUT III.

DE EO QUOD SUB QUALIBET SACRAMENTI SPECIE CONTINETUR DEQUE CATHOLICAE DOCTRINAE COROLLARIIS

152. Propositis et explanatis iis, quae ad praecipuas atque, ut ita loquar, fundamentales veritates fidei catholicae circa Eucharistiae sacramentum spectant, reali scilicet Christi praesentia et *transsubstantiatione*, de quibus potissimum viget controversia cum sectariis, bre-

(1) Cfr. Vasquez *In* III, *part. s. Thom.* disp. 195, cap. 3 et seqq.

viores in reliquis esse poterimus. Ista enim ex illis dependent.

153. Sacramentarii, qui Christum solum in signo aut figura aut virtute in sacramento praesentem esse contendunt, catholicorum doctrinam carpunt, quae statuit, Christum vere, realiter ac substantialiter sub alterutra tantum specie sive panis sive vini contineri. Rident quod catholici docent, vi verborum sub specie panis solum corpus praesens fieri, per concomitantiam vero, ut loquuntur, etiam sanguinem una cum anima et divinitate; sic et sub specie vini vi verborum solum sanguinem fieri praesentem, per concomitantiam autem etiam corpus una cum anima et divinitate. Lutherani obscure, cunctanter ac diversimode circa hunc articulum locuti sunt; idque ut viam sibi facilius sternerent ad evincendam necessitatem sumendae Eucharistiae sub utraque specie (1). Addiderunt praeterea, Christum non esse in Eucharistia nisi in usu seu in actu sumptionis, ut hinc inferrent, Eucharistiam non esse adorandam. Ad hos propterea errores singillatin convellendos, sit:

PROPOSITIO I.

In venerabili sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta totus Christus continetur

154. Haec propositio est de fide, his verbis a Trid. sess. XIII, can. III, definita: *Si quis negaverit, in venerabili sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri anathema sit.*

155. Haec porro veritas est corollarium dogmatis de

(1) Cfr. Bellarm. *De Euchar.* lib. IV, cap. 21, a n. 1 ad 6.

transsubstantiatione; panis et vinum per consecrationem convertuntur in illud Christi corpus et sanguinem, quod in coelis est, et in eodem statu glorioso; jam vero corpus illud inseparabile est a sanguine, anima et divinitate, et e converso pariter sanguis separari nequit a corpore, anima et divinitate; ergo sub quavis specie totus Christus praesens fiat necesse est; quod demum non pauci ex ipsis protestantibus professi sunt (1).

156. Eandem veritatem innuit Christus, dum Joan. VI, 57, dixit: *Qui manducat me; et ipse vivet propter me;* at non manducatur Christus nisi sub specie panis; jam vero in Christo sunt duae naturae in una divina persona subsistentes.

157. Huic ipsi veritati aperte suffragatur universa traditio. Etenim ex patribus alii affirmant, nos in Eucharistia comedere carnem, *quam Pater suscitavit*, ut loquitur s. Ignatius in *Epist.* cit. *ad Smyrnenses;* alii, nos *Agnum ipsum integre* comedere, ut s. Ephrem (2); alii, nos *accipere Christum*, ut s. Hieronymus (3); ideoque nos effici per communionem *Christiferos*, ut loquitur s. Cyrillus Hieros. (4); Christum in Eucharistiae institutione *se ipsum propriis manibus gestasse*, ut s. Augustinus (5). Hinc recepta in universa ecclesia praxis Eucharistiam cultu latriae adorandi, ut paulo post ostendemus. Porro neque in solo corpore neque in solo

(1) Leibnitzius, *Syst. theol.* pag. 250: « Et quidem, *inquit*, negari non potest, sub alterutra specie integrum sumi Christum vi concomitantiae, ut loquuntur theologi; neque enim caro ejus a sanguine separata est ». Cfr. etiam Esslinger, *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestans*, art. *Du sacrement de l' autel.* Quoad antiquiores, qui id ipsum fatentur, cfr. Bellarm. loc. cit.

(2) In serm. *De iis, qui Filii Dei naturam scrutantur*, tom. III, pag. 424, opp. edit. Josephi Assemani. Rom. 1746.

(3) *Epist.* XLVIII, *ad Pammach.* edit. Vall. tom. I. col. 225, ubi loquens de iis, qui Eucharistiam non audebant in ecclesia sumere, domi tamen eam sumebant: *An alius*, inquit, *in publico*, *alius in domo Christus est?*

(4) *Catech. Myst.* IV.

(5) *Enarr. in Ps.* XXXI, loco sup. cit. Alia patrum testimonia cfr. apud Bellarm. loc. cit. n. 15 et seqq.

sanguine seorsum sumptis habetur aut caro Christi vivificata, aut Agnus integer, aut Christus, aut denique cultus latriae objectum; sed esset solum exangue cadaver. Ergo.

158. Diximus autem in enunciatione propositionis, totum Christum sub singulis cujusque speciei partibus contineri, *separatione facta;* quia hoc solum definivit Tridentina synodus. Theologi tamen passim docent, etiam ante factam separationem totum Christum contineri in singulis cujusque speciei partibus; eo quod assequi non valeant, qua ratione verba consecrationis, quae jam transierunt, possint, facta separatione specierum, Christi corpus reproducere. Alii vero refragantur, cum nulla reproductione opus sit, ut Christi corpus habeatur in hostiae fragmentis (1).

DIFFICULTATES

159. Obj. 1. Symbola, sub quibus Christi corpus et sanguis includuntur, distinta sunt; ergo etiam corpus et sanguis. Alioquin 2. Christi corpus aut sanguis Christus esset; 3. cum tamen Christus, panem ostendens, ipsum dixerit corpus suum esse, et calicem porrigens, ipsum vocaverit sanguinem suum. 4. Equis porro sanae mentis Christi corpus aut sanguinem Deum et hominem appellet? 5. Sane, si Christus se totum esse sub qualibet specie significare voluisset, dixisset: *Ego sum;* minime vero: *Hoc est corpus meum* (2). Ergo.

160. Resp. ad 1. *Neg. cons.* Ex eo enim, quod symbola distinta sint, hoc unum sequitur, res nempe esse distincte significatas. Quare autem Christus voluerit has distincte significare, paulo post aperiemus.

(1) Cfr. de hac controversia scholastica Vasquezius, tom. III, *In* III *part. s. Thom.* disp. 188, cap. 1 et seqq.

(2) Ita Calvin, *Instit.* lib. IV, cap. 18, § 18 et seqq.

161. Ad 2. *Neg.* pariter *cons.* Etenim hoc tantum sequitur ex doctrina catholica, corpus ratione concomitantiae, ut vocant, nunquam esse absque sanguine et anima et divinitate, ac vicissim nunquam sanguinem esse absque corpore, anima et divinitate; quia id necessario exposcit praesens Christi gloriosi conditio. Ex quo recte inferunt theologi, quod, si apostoli consecrassent intra triduum mortis Christi, seorsum corpus et seorsum sanguinem hypostatice tamen conjunctum cum divinitate, sub qualibet specie adduxissent.

162. Ad 3. *D.* Christus dixit, panem esse corpus suum, ast vivum, ac propterea una cum sanguine, etc., *C.* mortuum *N.* Nam Christus per verba, quae in consecratione protulit, panem et vinum in corpus et sanguinem convertit in eo statu, in quo tunc erant; erant autem viva et invicem arctissime consociata.

163. Ad 4. *D.* Et eo ipso, quod catholici sanae mentis sint, id numquam asseruerunt, *C.* aliter *N.* Calvinus utique insanivit, dum affirmavit, catholicos appellare corpus Christi Deum et hominem; catholici enim tantum dicunt, illud quod sub specie panis aut vini latet, esse Deum et hominem.

164. Ad 5. *D.* Si Christus praeter realem sui praesentiam nihil aliud significare intendisset, *C.* si praeterea voluit significare sub distinctis symbolis passionem et mortem suam, ac instituere sacrificium *N.*

PROPOSITIO II.

Peracta consecratione, in admirabili Eucharistiae sacramento est corpus et sanguis D. N. J. C. et non tantum in usu, dum sumitur, sed ante et post, ita ut remaneat verum corpus Domini in hostiis, seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur vel supersunt

165. De fide est haec propositio; totidem enim verbis conc. Trid. sess. XIII, cap. IV, eam definivit: *Si quis dixerit, peracta consecratione*, etc. Quae definitio, uti jam innuimus, lata potissimum est adversus lutheranos, contendentes, nonnisi in usu, perinde ac sacramenta reliqua, Eucharistiam consistere (1); ex quo pariter inferebant, eam nec asservari posse, nec deferri, ad

(1) Courajerius in suis adnotationibus ad *Hist. conc. Trid.* a Paulo Sarpio conscriptam, studium omne contulit, ut emolliat doctrinam lutheranorum, contendens, quaestionem, quae agitatur inter catholicos et lutheranos, potius vocis esse quam rei. Etenim catholici, scribit ipse, asservando Eucharistiam non inficiantur, consecrationem referri semper ad usum; lutherani vero non ita coarctant praesentiam Christi in Eucharistia ad momentum, seu ad instans sumptionis sive usus, ut non fateantur, eam se se extendere ad omnes actiones, quae relationem aliquam ad ipsum habeant. Discrimen igitur, pergit ipse, est potius in praxi quam in dogmate, in eo scilicet, quod lutherani contendant, sacramentum non esse asservandum, nisi propter solum usum, minime vero, ut faciunt catholici, ad hoc, ut tanquam objectum adorationis praeterea constituant, ac deferant in publicis supplicationibus, ac publicae adorationi exponant absque ulla relatione ad communionem. In hoc affirmari potest, quod, si mos servandi Eucharistiam propter infirmos magis sit consentaneus antiquitati, mos tamen eam praecise servandi, ut efficiatur objectum cultus, sit absolute contrarius praxi ecclesiae primitivae, cujus nullum apparet in tota antiquitate vestigium. Ita hic postillator apostata. At multiplici ratione labitur. De vera enim sententia lutheranorum constat 1. ex concilio Tridentino, 2. ex argumentis lutheranorum, 3. ex collatione, quae ab ipsis fit Eucharistiae cum sacramentis reliquis, quae in actu, transeunte consistunt seu perficiuntur, 4. ex praxi lutheranorum, 5. ex ipsorum confessione, ut Leibnitzii, cujus verba proferemus. Falsum praeterea esse, quod assumit Courajerius de usu seu praxi antiquitatis comparata cum praxi praesentis ecclesiae, luculenter ostendemus.

infirmos ; cui errori alium canonem opposuit Tridentina synodus , nempe VII , qui ita se habet : *Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam , aut non licere , ut illa ad infirmos honorifice deferatur , anathema sit.*

166. Ita porro catholica haec veritas ex verbis institutionis evincitur : Antequam apostoli manducarent aut biberent , verba Christi : *Hoc est*, etc. *Hic est*, etc. vix prolata , et vera et efficacia fuerunt , ac operata sunt conversionem , quam significant. Ergo Eucharistia neque in solo usu , neque in sola consumptione consistit. Imo vera fuissent etiam in hypothesi , quod apostoli manducare aut bibere recusassent.

167. Omne praeterea dubium dispellit universa traditio ; ex qua constat , 1. Eucharistiam fuisse per diaconos ad absentes delatam , testibus s. Justino (1) et s. Irenaeo (2) ; 2. fuisse asservatam propter infirmos, ut liquet ex historia Serapionis , ad quem jamjam animam agentem infirmus sacerdos Eucharistiam per puerum misit (3) ; 3. a laicis passim ad proprias aedes fuisse delatam , ut ea pro opportunitate uterentur , uti constat ex Eusebio (4) et s. Ambrosio (5) , cujus consuetudinis vestigia adhuc nonnulla supererant seculo ecclesiae XI (6) ; 4. asservatam in templis fuisse in pastophoriis , ciboriis , columbis , turriculis (7) , 5. in

(1) *Apol.* 1, num. 67.

(2) Apud Euseb. *Hist. eccl.* lib. v, cap. 44.

(3) Cfr. Euseb. ibid. lib. vii , cap. 44.

(4) Lib. vii, cap. 11, cum annott. Valesii.

(5) In *Orat. funeb. s. Satyri* cum annott. edit. Maur.

(6) Id constat ex serm. synodali s. Udalrici juxta Gretzerum, vel Ratherii episcopi Veronensis juxta Valesium, qui floruit saec. x , in quo hic usus nominatim interdicitur his verbis : « Infirmos visitate , et eos reconciliate, et juxta Apostolum oleo sancto inungite et propria manu communicate , et nullus praesumat tradere communionem laico aut feminae ad deferendam infirmo. »

(7) De his fuse agit Pellicia in op. cit. de *Ecclesiae politia*, tom. iii, diss. i. Hunc porro usum antiquissimum esse in ecclesia , constat

ecclesia graeca eandem consuetudinem viguisse, patet ex antiquissima ac celebri Missa *praesanctificatorum*, quae celebratur cum Eucharistia diebus praecedentibus consecrata (1). Haec fatetur Calvinus, scribens: *Qui sic faciunt, habent veteris ecclesiae exemplum. Fateor; verum in re tanta, et in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quam ipsam veritatem sequi* (2), quam ipse scilicet cum Luthero tandem aliquando invenit.

168. Veritatis luce compulsi protestantes non pauoi victas demum manus dederunt. Nobis hic satis sit Leibnitzii verba proferre. *Certum est*, inquit, *antiquitatem tradidisse, ipsa consecratione fieri conversionem, quemadmodum apparet ex verbis Ambrosii paulo ante allatis, neque unquam veteribus auditum est novum quorumdam dogma, quod in momento perceptionis demum adsit corpus Christi. Certum enim est, nonnullos sacrum hunc cibum non statim consumpsisse, sed aliis misisse, et secum domum, imo in itinera, in deserta tulisse, eumque morem aliquando fuisse commendatum, quanquam postea abrogatus sit majoris reverentiae causa. Et profecto aut falsa sunt, quae a sacerdote pronuntiantur, verba institutionis, quod absit, aut necesse est, quod benedictum est, esse corpus Christi, etiam antequam manducetur. Ut taceam, qui sic sentiunt, in tricas incidere, utrum in labiis aut in ore aut in gula, aut in stomacho primum incipiat, an ne in hoc quidem, si vitio ejus*

ex *Constitut. apostolicis* lib. VIII, cap. 13, ubi fit mentio *pastophorii*, in quo Eucharistia asservabatur; legitur enim: Καὶ ὅταν πάντες μεταλάβωσι καὶ πᾶσαι, λαβόντες οἱ διάκονοι τὰ περισσεύσαντα, εἰσφερέτωσαν εἰς τὰ παστοφόρια. « Cumque universi et universae communicaverint, accipientes diaconi quae supersunt, inferant in pastophoria ». Ex quo solo documento falsitatis arguitur Courajerius.

(1) De his Missis *praesanctificatorum* cfr. Goarius in *Euchologio* edit. cit. pag. 205.

(2) *Inst.* lib. IV, cap. 17, § 39.

symbola non consumantur (1). Quo sane nihil praeclarius in rem nostram dici poterat.

DIFFICULTATES

169. Obj. 1. Christus Eucharistiam instituens praecepit apostolis, ut statim illam absumerent, ne quidpiam de ea remaneret, 2. prout de agno paschali ac de manna hujus sacramenti figuris, praeceperat Moyses. 3. Neque obstant exempla de servata interdum Eucharistia; quia, cum non servaretur nisi ad usum, ea potius evincunt, illam ad solum usum seu comestionem institutam a Christo fuisse. 4. Quis praeterea ignorat, morem obtinuisse in in ecclesia septem prioribus seculis tradendi igni, aut pueris, aut jejunis clericis absumendas superstites e sacrificio particulas, ne in crastinum servarentur, uti testes sunt conc. Matisconense II in Galliis anno 585 celebratum (2), Gregorius Turonensis (3), Hesychius, qui seculo septimo ineunte floruit (4), aliique non pauci? Ergo.

170. Resp. 1. *Neg. cons.* Haec enim solum evincerent, Eucharistam diu saltem asservandam non esse, minime vero, prout adversarii contendunt, non adesse Christi corpus statim a peracta consecratione, vel postea.

171. Resp. 2. ad 1. *D.* Ita ut Christus vetuerit Eucharistiam servari utilitatis aut necessitatis gratia, *N.* secus *Tr.* Praeceptum enim positivum, cujusmodi est istud quod Christus dedit apostolis in Coena, indicat tantum, quid praestandum sit ad praecepti normam; non autem est universale, cujusmodi est praeceptum nega-

(1) *Syst. theol.* pag. 228 et seq.

(2) Can. VII. Apud Hard. *Acta conc.* tom. III, col. 462.

(3) *De gloria martyr.* lib. I, cap. 10, edit. Ruinart. Paris. 1699. De eodem argumento loquuntur Evagrius, lib. IV, cap. 36, et Nicephorus, *Hist. eccles.* lib. XVII, cap. 25.

(4) *In Levitic.* lib. II, cap. 8, fol. 49, edit. Basil. 1527.

tivum. Ejus vis propterea ex usu dignosci debet (1); usus autem ecclesiae, ut vidimus nobis suffragatur.

172. Ad 2. *D.* Ita tamen ut non in omnibus semper figurae figurato respondere debeant, *C.* in omnibus prorsus, quasi figurae debeant *veritatem* figurati *adaequare*, ut loquitur s. Thomas, *N.* Alioquin, tum succinctis renibus, tum baculum gestantes, inter coenandum deberemus Eucharistiam sumere; quod nemo certe contendet. Accedit, manna non modo tota die sabbati servari solitum, sed pluribus seculis in arca asservatum esse; sed etiam panes propositionis, qui pariter figura fuerunt Eucharistiae, super altare tota hebdomada repositos stetisse.

173. Ad 3. *N.* Sed Eucharistia servata ad usum, solum evincit, hunc esse finem primarium institutionis; quod non inficiamur. Addatur veteres identidem non ad solum usum, sed ad alios fines praeterea Eucharistiam asservasse, interdum scilicet ad se tutandos in itinere, ut de s. Satyro exploratum est, teste s. Ambrosio, interdum ad recuperandam valetudinem, ut de pia foemina refert s. Augustinus (2), interdum ad majorem haeresum detestationem significandam, ut Theodorus Rom. Pontifex, qui Christi sanguine tanquam atramento usus est in damnatione Pyrrhi; atque ut alia ejusmodi exempla praeteream, summi Pontifices Victor et Pius transmiserunt Eucharistiam ad episcopos in signum communionis (3). Demum aliud est servari Eucharistiam ad usum, aliud vero non agnoscere, Christum realiter praesentem in Eucharistia ante hunc usum. Hoc deberent ostendere adversarii, ut aliquid proficerent, quod nunquam profecto ostendent.

174. Ad 4. *D.* Ob peculiares causas et quidem in

(1) Bellarm. *De Euchar.* lib. IV, cap. 5.
(2) *Oper. imperf.* lib. III, cap. 162.
(3) Ut refert s. Irenaeus, *Epist. ad s. Victorem*, apud Euseb. *Hist. Eccl.* lib. V, cap. 24.

particularibus nonnullis ecclesiis, *C.* eo quod crederetur, Eucharistiam vel in solo usu consistere, aut asservari non posse *N.* Porro non una fuit causa, cur in nonnullis ecclesiis diu non servaretur Eucharistia; ac 1. ne ingruente persecutione impiorum profanationi exponeretur; 2. ne ex diuturna asservatione vitium aliquod forte contraheret, ita ut nemo illam amplius degustare posset, prout habetur ex Hesychio, non vero ne servaretur in crastinum (1). Sane, si in Matisconensi concilio praescriptum fuit, ut quarta vel sexta feria ab innocentibus ac jejunis superstites ex Missa reliquiae perciperentur, evidens est, reliquis diebus fuisse asservatas. 3. A Caesaraugustano vero et Toletano conciliis prohibita fuit conservatio Eucharistiae, ne sese priscillianistae obtegerent non communicando in ecclesia, eamque secum deferrent ut profanarent.

PROPOSITIO III.

Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriae

175. Haec propositio de fide est; synodus enim Tridentina adversus hujus cultus obtrectatores hunc canonem VI, sess. XIII, edidit: *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiae Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriae, etiam externo, adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem et universalem Ecclesiae sanctae ritum et consuetudinem, solemniter circumgestandum, vel non publice, ut ado-*

(1) Cfr. loc. cit. Ceterum in aliis ecclesiis asservari solitum fuisse hoc sacramentum, aperte tradidit Gregorius Turon. lib. cit. *De gloria mart.* cap. 86, ubi refert miraculum patratum, dum diaconus vellet deferre *turrim* (id est, vas, in quo continebatur Eucharistia) ad altare, ut ibi reponeretur.

retur, populo proponendum, et ejus adoratores esse idololatras, anathema sit.

176. Et recte quidem; dogma enim de permanentia Christi in sacramento ita conjungitur cum ejus adoratione ex sententia ipsorum calvinistarum, ut absque impietate unum ab altera nequeat separari. *Nam illum eundem Deum*, inquiunt Tridentini patres, *praesentem in eo* (sacramento) *adesse credimus, quem Pater aeternus introducens in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei, quem Magi procidentes adoraverunt, quem denique in Galilaea ab Apostolis adoratum fuisse Scriptura testatur* (1).

177. Ad haec accedit universa traditio; etenim s. Joan. Chrysostomus dicit, non solum homines, sed et Angelos in Missae sacrificio praesentem Deum adorare (2). S. Cyrillus Hieros. praecipit, ut communicandus *pronus* et adorationis in modum accedat (3). Theodoretus: *Symbola mystica*, inquit, *et creduntur et adorantur* (4). S. Ambrosius exponens verba Ps. XCVIII: *Adorate scabellum pedum ejus: Per scabellum*, scribit, *terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, et quam apostoli in Domino Jesu adorarunt* (5). Verba s. Augustini superius retulimus

(1) Sess. XIII, cap. 5.

(2) *Hom.* XXVIII, *ad pop. antioch.* Eadem habet lib. VI, *De sacerdotio; Hom.* LXXXIV *in s. Matthaeum*, et alibi passim.

(3) *Catech. mystag.* V. n. 22.

(4) Dial. 2, tom. IV, edit. cit. pag. 85.

(5) *De Spir. Sancto*, lib. III, cap. 11, n. 78 et 79, in quem locum cfr. annot. edit. Maur. Cfr. de hoc argumento *Traité du sacrement de l' Euchar.*, par le Card. du Perron, liv. III, chap. I et suiv., ubi ipse omnia pene antiquitatis documenta expendit, quae luculenter ostendunt, verum latriae cultum Christo in Eucharistia semper fuisse exhibitum. Ex his refellitur etiam Beausobrius, qui, *Histoire de Manichée*, liv. IX, ch. I, contendit, aetate s. Augustini catholicos non exhibuisse Eucharistiae cultum latriae, sed solam quamdam venerationem, qualis decet symbola sacra, quae referunt imaginem corporis et sanguinis Christi; sic enim scribit, § 7: « La vérité est que ces derniers (les catholiques) n'avaient pour le pain et pour le calice qu'un respect religieux, fondé sur ce que ces éléments n'étaient plus un pain et un vin communs, dont l'usage est uniquement de nourrir le corp, mais

testantis : *Nemo illam Carnem manducat, nisi prius adoraverit.*

178. Et haec quidem quoad adorationem, quam recte Clausen doctor protestans vocavit *consequentiam logicam* dogmatis de reali Christi praesentia (1) Quoad *modum* vero exterioris cultus, eum determinare ac moderari ad ecclesiam spectat, quae juxta diversa et temporum et locorum et rerum adjuncta statuere potest, quod communi utilitati magis conferre judicaverit. Hinc apposite Leibnitzius : *Adoratio*, scribit, *sacratissimi Eucharistiae sacramenti, tametsi non semper aeque usitata fuerit, laudabili tamen pietate recepta est. Primi enim christiani in omnibus, quae ad externam cultus demonstrationem pertinent, christiana simplicitate utebantur, quae quidem reprehendi non potest; intus enim animi vera pietate flagrabant. Cum vero paulatim refrigesceret zelus necessarium fuit adhibere exteriora signa, ritusque solemnes instituere, quae officii admonerent, ardoremque devotionis resuscitarent, praesertim ubi magna ratio aut occasio esset* (2). *Nulla au-*

un pain et un vin mystiques, c'est-à-dire, les figures, les mémoriaux, les sacremens du corpe et du sang de Jésus-Christ ». At falsitatis hunc scriptorem arguunt tum s. Ambrosius tum s. Augustinus ; s. Ambrosius quidem, qui loc. cit. disserens de natura cultus, quem catholici deferebant Eucharistiae, profitetur, se loqui de cultu latriae, de eo scilicet cultu, qui soli Deo debetur ; ait enim, n. 78 : « Neque adorandum quidquam praeter Deum legimus, quia scriptum est : Dominum Deum tuum adorabis et ipsi soli servies. Quomodo ergo adversus legem Propheta praeciperet, sub lege nutritus et eruditus in lege ? Non mediocris igitur quaestio ; et ideo diligentius consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi : Coelum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda est nobis quia creatura est Dei ». Pergit deinde, n. 79, ad exponendum scabellum de carne Christi. S. Augustinus iisdem verbis utitur, uti superius vidimus.

(1) Apud Esslinger op. cit. *Apologie de la religion catholique par des auteurs protestans*, art. *Du Sacr. de l'autel.* Lutherus ipse sub finem vitae suae vocavit Eucharistiam sacramentum *adorabile.* Quare acriter vapulat a Calvino, qui in *Epist. ad Bucerum* : « Quorsum, *inquit*, illud Lutheri adorabile sacramentum, nisi ut idolum in templo Dei erigatur » ?

(2) Cfr. Bolland. *Acta ss.* mensis April. ad diem 5, in vita b. Julianae Leodiensis. Huc etiam refertur miraculum, quod Vulsinii prope Urbem veterem contigit anno 1264

acile major praeberi christianis potest, quam quae fert in divino hoc sacramento, ubi Deus ipse praesentiam assumpti corporis praestat... Ita- si unquam, tum certe maxime conveniens fuit ıtionem institui; recteque adeo introductum est, sacramento Eucharistiae externi christianorum s quasi summum fastigium collocaretur, quod ad mum etiam cultum christianorum internum, hoc divinum amorem inflammandum, et charitatem ıdam atque nutriendam a Salvatore est institu- (1).

DIFFICULTATES

9. Obj 1. Christus Eucharistiam instituens nullum adorationis praeceptum; 2. imo neque patres ando latriae cultum commendarunt, sed solam re- ıtiam sacris mysteriis debitam; et jure, quia 3. ıristus esset cultu latriae in sacramento adorandus n cultu deberemus prosequi creaturas omnes, cum

ıti Belgae Romam petenti, um subdubitaret, Missam ce- lo, de reali Christi praesen- ntigit, ut in hostiae fractione nis guttae diffluerent, quibus um est linteum ac altare (quas ı maculas imaginem Salvatoris e ferentes tum Vulsinii super lapides tum Urbeveteri super ale non semel meis ipse oculis xi). Quo miraculo permotus us IV, qui Urbeveteri tunc de- demum instituit festum cor- Christi, Cfr. *Historie di Ci- Manente da Orvieto*, lib. II, :29, Venez. 1516, et *Com- ri historici di Monaldo Mo- chi*, lib. VII, pag. 47; tum *us Dioecesana Fr. Josephi Corgna*, Urbev. 1677, p. 179, XV. De hoc ipso miraculo agit . XIV, *De festis*, cap. 13, n. 6.

(1) *Syst. theol.* pag. 258 et seqq. Leibnizio inter ceteros addi potest Hierom. Taylor episc. protestans anglicanus, qui aperte scribit: « Objectum eorum (catholicorum) adorationis in ven. Sacramento est unicus verus et aeternus Deus hypostatice conjunctus cum sua sancta humanitate, quam humanitatem ipsi credunt actualiter praesentem sub velo signorum sacramentalium; et, si putarent ipsum non esse praesentem, tantum absunt ab adorando pane in hoc casu, ut profiteantur, id praestare esse idololatriam ». Cfr. ejus lib. *De libertate prophetandi*, cap. 20. Ex his os obstruitur recentioribus protestantibus, qui idololatriae incusant catholicos ob latriae cultum, quem deferunt Christo in Eucharistia.

in omnibus Deus sit substantialiter praesens. 4. Ab *artolatria* proinde catholici excusari nullatenus possunt, qui, sin minus panem, saltem panis species una cum Christo adorant 5. juxta Tridentinorum patrum doctrinam, qui sess. XIII, cap. V. affirmant, *latriae cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento a fidelibus exhiberi.* 6. Saltem eo nomine haec adorationis praxis rejici debet, quod fideles idololatriae periculo exponat; cum sive malitia, sive incuria sacerdotis, sive denique ordinationis defectu fieri possit, ut hostia, quae adoranda proponitur, consecrata non sit. Ergo.

180. Resp. ad 1. *D.* Non dedit Christus in institutione Eucharistiae praeceptum adorationis expressum, *Tr.* tacitum sive implicitum *N.* Satis enim aperte Christus significavit, deberi Eucharistiae cultum latriae, dum significavit se vere et realiter esse in hoc sacramento, cum scriptum sit: *Dominum Deum tuum adorabis.* Oritur siquidem necessitas hujus cultus ex ipsa rei natura.

181. Ad 2. *N.* Etenim s. Augustinus de ea loquitur adoratione, quae creaturis deferri nequit *absque impietate;* s. Cyrillus de ea, quae debetur *supremo regi;* s. Joan. Chrysostomus de ea, quam exhibuerunt Magi, negabatque Paulus Samosatenus (1). Perperam igitur Salmasius adnititur patrum auctoritatem eludere.

182. Ad 3. *Neg.* paritatem. Nam in Eucharistia unum solum est suppositum divinum cui tribuimus adorationem; in creaturis adest quidem Deus substantialiter praesens, sed non est cum illis unum suppositum, neque Deus et creaturae unum sunt per hypostasis unitatem.

183. Ad 4. *N.* Siquidem catholicorum adoratio dirigitur in Christum Jesum. Quomodo enim ipsi adorare

(1) Notus est versus Juvenci presbyteri relatus a s. Hieronymo, *Comment. in Matth.* lib. 1, cap. 3: « Thus, aurum, myrrham, regique, homique, Deoque dona ferunt. »

possunt panem, cujus substantiam per consecrationis verba conversam in Christi corpus esse profitentur? Sed neque species adorare possunt, cum istae ex recepta philosophorum doctrina non sint nisi affectiones subjectivae animae nostrae ortae sive excitatae occasione corporum. Nec desunt qui contendant, in casu nostro has ipsas affectiones a Deo ipso immediate produci ex occasione Eucharistiae (1).

184. Ad 5. *D.* Docent Tridentini patres, a fidelibus latriae cultum exhiberi sacramento, prout sacramentum dicit rem signatam seu Christum ipsum, *C.* prout tantum dicit signum *N.* ut patet ex contextu, et ex can. VI superius recitato (2).

185. Ad 6. *D.* Haec adorationis praxis fideles exponit periculo idololatriae *materialis*, *Tr. formalis N.* Alioquin non a sola adoratione, verum etiam ab ipsa sumptione abstinendum ipsis foret; quod profecto nec novatores admittunt. Nonne praeterea lutherani, Leibnitzio teste, *adorationem in ipsa perceptione Eucharistiae exhibent* (3)?

PROPOSITIO IV.

Neque Dei praeceptum neque salutis necessitas postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiae sacramenti sumere debeant

186. Haec propositio, quae necessario pariter fluit ex veritate praecedentium propositionum (4), de fide

(1) Cfr. Emman. Maignan, ord. Minim. *Philosophia sacra*, tom. I, cap. 21, prop. 5 et seq. Tolosae 1661.

(2) Exinde patet, quam inepte Paulus Sarpius carpat Tridentinos patres, quod, sess. XIII, cap. 5, docuerint, huic *Sacramento* deberi cultum latriae. Quare pariter non accusavit universam ecclesiam, quod canat: *Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui?* Sed cfr. Pallav. *Hist. Conc. Trid.* lib. XII, cap. 7.

(3) *Syst. theol.* pag. 262.

(4) Hoc pariter ingenue fassi sunt nonnulli protestantes, inter quos Dr. Clausen, qui scribere non dubitavit:

est, quam Tridentinum sanxit, sess. XXI, can. I: *Si quis dixerit, ex Dei praecepto, vel necessitate salutis, omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiae Sacramenti sumere debere; anathema sit.*

187. Tum ex praecepto divino, tum ex necessitate salutis unumquemque fidelem teneri ad participationem Eucharistiae sub utraque specie, omnium primi docuerunt Petrus Dresdensis ludimagister et Jacobellus concionator Misnensis (1); horum partes suscepit Joannes Hus; quos omnes damnavit concilium Constantiense. Hunc errorem postea instauravit Lutherus, demum vero Calvinus, qui quamvis suis non reliquerit in sacramento nisi sola ac nuda symbola, his tamen amarulentis conviciis ecclesiam catholicam arguit: *Ex eadem prodit officina* (Satanae) *et altera constitutio, quae dimidiam Coenae partem meliori populi Dei numero vel furata est vel eripuit: nempe symbolum Sanguinis, quod, laicis et profanis (his scilicet titulis Dei haereditatem insigniunt) interdictum, rasis et unctis in peculium cessit. Edictum aeterni Dei est ut omnes bibant* (2).

188. Nullum porro aeterni Dei edictum extare, quo omnes et singuli fideles teneantur Eucharistiam sumere sub utraque specie, neque id exposcere necessitatem salutis, hoc ineluctabili argumento adversus sectarios omnes ostendimus. Si quod esset Christi praeceptum de sumenda ab omnibus et singulis Eucharistia sub utraque specie, vel si aliqua salutis necessitas id exposceret, id profecto novisset ecclesia, illa, inquam, ecclesia, quae

« Admittendo transsubstantiationem, fatendum est, difficultates adversus communionem sub utraque specie parvi ponderis esse relate ad dogma ac plenitudinem sacramenti ». Apud Esslinger, op. cit.

(1) Mirum est, quo furore saevierint calixtini adversus sacerdotes catholicos, eo quod ipsis recusarent usum calicis; ipsos passim caedebant et durioribus cruciatibus subjiciebant. Cfr. *Histoire de l'hérésie de Wicleff, Jean Hus et Jérôme de Prague*, Lyon 1662.

(2) *Inst.* lib. IV, cap. 17, § 47.

immediate a Christo et ab apostolis Sacramentum hoc accepit. Atqui nunquam ecclesia aut in verbis institutionis aut in verbis promissionis praeceptum ejusmodi agnovit aut ejusmodi necessitatem. Ergo.

189. Jam vero minor propositi argumenti quatuor luculentissimis ac publicis documentorum classibus evincitur 1. classis petitur ex communione aegrotorum. Certe si quod esset tempus, quod divinum praeceptum de sumenda Eucharistia sub utraque specie urgeret, et quo nihil esset negligendum ex iis, quae necessaria sunt ad salutem, illud foret, quo instat mortis periculum. Atqui ubique terrarum et quavis aetate consuevit ecclesia Eucharistiam asservare sub una panis specie ad ejusmodi infirmos reficiendos, ut constat ex citata historia senis Serapionis, ad quem aegrotans sacerdos, ex episcopi Alexandrini praescripto, sacrum edulium sub unica panis specie misit (1), nec non ex vita s. Ambrosii, ad quem pariter animam agentem, teste Paulino ejus biographo, s. Honoratus episcopus Vercellensis *detulit Domini corpus, quod ubi accepit ac glutivit, emisit spiritum* (2).

190. II. Complectitur communionem parvulorum: testis enim est in primis s. Cyprianus; qui refert, puellam quamdam continere visceribus non potuisse Eucharistiam sibi praestitam, postquam gustaverat de idolotytis, et solum commemorat calicem (3). Idem mos adhuc retinetur in ecclesia graeca et in ecclesiis orientalibus, uti testantur Arcudius (4), Allatius (5) atque Goa-

(1) Apud Euseb. *Hist. Eccl.* lib. cit. cap. 44.

(2) Num. 47, in append. opp. s. Ambrosii, edit. Maur.

(3) Lib. *De Lapsis*. edit. Maur. pag. 189. Sic enim scribit: « Reluctanti licet (puellae) de Sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus et vomitus. In corpore atque ore violato Eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit. Tanta est potestas Domini, tanta majestas ». Alia ejusdem sancti testimonia cfr. in praefat. edit. Maur. §§ 13 et 14.

(4) *De concordia ecclesiae occident. et orient.* lib. III, cap. 40.

(5) *De ecclesiae occid. atq. orient perpetua consensione.* Colon. Agrip. 1648. Cfr. ad diss. *De missa praesanctif. annot. de communione*

rius (1). Pari ratione idem ritus tamdiu apud Latinos obtinuit, quamdiu Eucharistia statim post baptismum administrata est (2); quia, cum prae tenella aetate panem infantes suscipere non possent, solus sanguis digito sacerdotis dabatur eis sugendus (3).

191. III. Desumitur ex communione domestica fidelium, qui, persecutione saeviente, in proprias aedes sacra dona deferebant, et quidem sub unica panis specie, arca utplurimum lignea inclusa. Hujus consuetudinis testes habemus Tertullianum (4) et Cyprianum (5), nec non s. Zenonem Veronensem, qui scribit: *Omnibus peraequae unus panis cum ligno datur* (6); quibus verbis, adnotantibus FF. Ballerinis, s. Zeno significavit, Eucharistiam in arca lignea domum deferendam (7). Ejusdem praeterea consuetudinis exempla reperimus in Actis ss. Indis et Domnae apud Surium (8), in Actis s. Eudoxiae apud Bollandum (9), aliaque non pauca, de quibus ege-

orient. sub unica specie, auctore Bartoldo Nihusio, et Leonis Allatii ad Nihusium epist. duae.

(1) Ibid. *Attentatio Jac. Goarii*, Ord. Praed. et in *Euchologio* in notis 178 et seqq. ad Missam s. Joan. Chrysostomi.

(2) Cfr. Haiden in diss. cit. *De instituto ecclesiae infantibus*, etc.

(3) Hunc usum testatur Hugo a s. Victore, *De Sacram.* lib. 1, cap. 20, his verbis: « Pueris recens natis idem sacramentum in specie sanguinis est ministrandum digito sacerdotis Quia tales naturaliter sugere possunt ».

(4) *Ad uxor.* lib. 11, cap. 5, dicens: « Non sciet maritus (ethnicus), quid secreto ante omnem cibum gustes? et, si sciverit panem, non illum credit esse, qui dicitur »? Cfr. not. Rigaltii in hunc loc.

(5) Lib. *De laps.* pag. 189.

(6) Lib. 1, tract. XIV, cap. 4, edit. Ballerin. Veronae 1739.

(7) Adnot. 18 in loc. cit. qui id confirmant ex eo, quod idem s. Zeno scribit, tract. v, n. 8, de gentili viro cum femina christiana conjuncto: « Arrepto, *inquit*, forsitan sacrificio tuo tuum pectus obtundet, tuam faciem deformabit ». Capsulis enim ligneis (subdunt Ballerinii), in quibus *Sacrificium*, id est, Eucharistia condebatur, ictus et vis ejusmodi congruit, ut et pectus obtundere et faciem deformare possent. Huc forte respicit Cyprianus, in lib. *De lapsis*, mentionem faciens mulieris, quae cum *arcam suam*, in *qua Domini sacramentum* fuit, aperire tentasset, igne inde erumpente deterrita est, ne auderet attingere.

(8) Ad diem 26 Septembris.

(9) *Act. ss.* mens. Mar. tom. 1, pag. 19, ubi cap. 12, n. 44, haec leguntur: « Verum, antequam traderet ultro se lupis agna Christi, brevi mora impetrata prodeundi, accurrit in sacram aedem, reseratque illic arcula, in qua divinum donum reliquiarum sancti corporis

Sandellius (1) et Berlendis (2). His adjici debent mo-
ii in vastis solitudinibus degentes, qui secum Eucha-
ım asportabant sub unica specie, ut de eadem, de-
ente tempore participarent, testibus s. Basilio (3),
ɔdoro studita (4), et biographo s. Lucae Eremitae
l Combefisium (5) et Bollandum (6).

)2. IV. Classis demum, ut alia praeteream, coalescit
psa communione publica, quae nimirum in eccle-
requentari solebat. Etenim s. Leo M. *Serm. IV de drag.* observat, diu in ecclesia Romana latuisse ma-
aeos, qui Eucharisticum panem cum ceteris acci-
tes abstinebant a vino. Jam vero latere non potuis-
, nisi libera sub unica specie panis fuisset communio;
quin ob rei singularitatem statim notati ac depre-
si fuissent. Nec Romae solum, sed et Constantinopoli
lem viguisse libertatem, constat ex facto, quod de
icaci muliere macedoniana refert Sozomenus (7). Huc

ii servabatur, inde particulam
tam sinu recondidit, et sic
cum militibus abiit ».

De sacris synaxibus; cap. 19,
rriculam sacramentariam ex
rubricata, Romae e coemete-
fosam, exhibet ad prototypi
itudinem expressam, cujus ico-
idem misit eques Joan. Passeri
ptione hac addita: « Forma
ata est, ut quodammodo alta-
naginem redoleat, quod ex
ato lapide atque unico constare
it.... Hujusmodi unum integer-
n habeo Pisauri, ex antiquis-
s. Mariae Magdalenae mona-
erutum, in cujus fronte crux
excisa est cum Christi benedi-
imagine ». Testatur praeterea
eques, similium turricularum
enta, non semel se Romae in
teriis collegisse, « adhaerenti-
sive aliquando divulsis lucernis
dhuc argilla turriculae agglu-
, ut perenni lumine aliquis
in privatis aedibus honor my-
sterio tam venerabili tribueretur ».
Mirum vero non esse subdit, si
vasculorum hujusmodi fragmenta
plurima in iis locis inveniuntur,
in quibus saepe vivi latitabant, et mortui tumulabantur ». Ex his porro
monumentis non solum haereticos,
sed et Courajerium refelli, apertum
est, qui negant ullum cultum anti-
quitus Eucharisttae delatum esse.

(2) *De oblationibus ad altare. De oblationibus communibus*, § 5.

(3) *Epist.* XCIII *ad Caesariam patriciam*, *de communione*, edit. Maur.

(4) Lib. I, epist. LVII, tum in ejus vita, § XLI, inter opp. Sirmondi. Paris. 1696, tom. 5.

(5) *Novi auctarii Biblioth. Patrum*, tom. II.

(6) *Acta ss.* mens. Febr. ad diem VII, pag. 92, n. 42.

(7) *Hist. Eccles.* lib. VIII, cap. 5, et ex eo Nicephorus, lib. XIII, cap. 7; Baronius ad an. 400.

pariter refertur Missa *praesanctificatorum*, in qua non praebetur communio, nisi ex particulis praeconsecratis. Hanc autem Missam ab immemorabili frequentant Graeci toto quadragesimae tempore, diebus dominicis exceptis; Latini autem eam celebrant sacro Parasceves die (1). Ipsi denique protestantes non cogunt abstemios ad sumptionem calicis, prout nunquam eos coegit ecclesia; jam vero non exiguo numero hi semper fuerunt, quibus tamen juxta adversariorum principium communio sub unica specie deneganda fuisset.

193. Constat igitur certissimis documentis, nunquam ecclesiam judicasse, communionem sub utraque specie omnibus et singulis necessariam esse ad salutem, aut aliquod Christi extare praeceptum, quo ad eam fideles omnes adigantur (2).

DIFFICULTATES

194. I. Obj. 1. Quod Christus jam praeceperat in verbis promissionis, Joan. VI, 54: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, 2. denuo inculcat in verbis institutionis, Matth. XXVI, 27, dicens: *Bibite ex hoc omnes*. 3. Quae verba verum mandatum continent non secus ac superiora: *Accipite et manducate;* 4. imo,

(1) Cfr. Diss. Allatii, *De missa praesanct.* ad calcem op. de *Eccles. occid. et orient. consensione.*

(2) Cfr. Bellarmin. *De Euch.* lib. IV, cap. 24; Bossuet, *Traité de la Comuuion sous les deux espèces;* Pellicia op. et diss. cit. ubi pag. 78 et seq. luculenter ostendit, 1. *numquam et nuspiam* absoluta liturgia asservatam fuisse Eucharistiam sub specie vini. 2. A primo ecclesiae seculo usque ad VII, *nullum* reperiri exemplum communionis infirmorum sub utraque specie, neque apud Grecos neque apud Latinos. 3. Per quinque postea secula in ecclesia latina, id est, usque ad sec. XIII, morem obtinuisse porrigendi infirmis hostiam sanguine intinctam, ob quandam, quae inter doctores praevaluit, opinionem; qui mos demum penitus evanuit. 4. Tam Graecos quam Abyssinos et Coptos, aliosque orientales, a primis temporibus ad nos usque administrasse et administrare Eucharistiam *sub sola panis specie*. Ipsum adi.

uti observat Lutherus, praevidens Christus aliquos aliquando futuros, qui vellent fideles a calice arcere, in sola porrectione calicis dixit: *Bibite ex hoc omnes;* 5. praesertim cum apostoli tunc fideles omnes repraesentarent. Ergo.

195. Resp. ad 1. *D.* Ita ut adducta Christi verba respiciant rem sumendam, *C.* modum sumendi *N.* Talem sane germanum esse verborum Christi sensum aperte ostendunt Christi scopus et orationis series. Scopus enim Christi, Joan. VI. fuit, promittere Eucharistiam, ejusque inculcare necessitatem, et fructus exponere, uti superius ostendimus. Orationis seriem id unum pariter exposcere, collatio textuum inter se clarissime evincit. Apposite proinde Tridentini patres observant, ipsum Christum, qui dixit: *Nisi manducaveritis*, etc. dixisse quoque: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum . . . Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum . . . Panis, quem ego dabo, Caro mea est pro mundi vita.* Hinc non immerito plures interpretes animadvertunt, particulam *et* in subjecta materia esse disjunctivam ex Scripturarum usu. Sic Petrus, Act. III, 6. dixit claudo: *Argentum et aurum non est mihi*, id est, argentum aut aurum; sic etiam, Exod. XXI, juxta hebraicam veritatem, legitur: *Qui percusserit patrem et matrem, morte moriatur;* et alibi passim. Juxta horum expositionem, in usu biblico fundatam, hunc sensum prae se ferrent objecta Christi verba: *Nisi manducaveritis Carnem Filii hominis, aut biberitis ejus sanguinem*, etc.; quod non obscure insinuat ipse Apostolus, I Cor. XI, 27, scribens: *Quicumque manducaverit panem hunc* VEL *biberit calicem Domini indigne, reus erit Corporis et Sanguinis Domini.*

196. Ad 2. *N.* Ad prob. *D.* Quae tamen verba *bibite*, etc. respiciant praesentes, *C.* absentes, praesertim non conficientes, *N.* Etenim praeter contextum, qui clare

ostendit, haec verba ad solos apostolos convivantes dirigi, aperte id habemus apud Marc. XIV, 23, qui executionem dominici mandati refert, dicens: *Et biberunt ex illo omnes.* Dictis consonant antiquae versiones syriaca, arabica, aetiopica apud Waltonum, in quibus sic referuntur verba Christi: *Bibite ex hoc omnes vos*, seu *vos omnes.*

197. Ad 3. *D.* Quae proinde solos praesentes afficiunt, *C.* secus *N.* Ut enim animadvertit Maldonatus, perperam protestantes contendunt, praeceptum de sumenda Eucharistia illis verbis institutionis: *comedite*, *bibite*, datum a Christo esse, cum ea non respiciant nisi solos conficientes, quibus dixit: *Hoc facite.* Praeceptum enim, quod omnes reipsa obliget, Christus jam dederat Joan. VI, 54, cum dixit: *Nisi manducaveritis*, etc. (1). Hinc ruunt, quae superstructa sunt ab adversariis argumenta.

198. Ad 4. *D.* In sola porrectione calicis dixit Christus: *Bibite*, etc. ut intelligerent apostoli, non totum calicem, sed partem tantum ab unoquoque esse hauriendam, *C.* aliter *N.* Idem enim significant apud Matth. et Marcum: *Bibite ex hoc omnes*, quod apud s. Lucam: *Dividite inter vos* (2). Quae ratio non aeque militat pro panis symbolo; quum Christus illud jam fregerit ac distribuerit. Haec expositio jam ab ipsis protestantibus admittitur. Sane Kuinöel ita Christi verba exponit: *Sumite hoc, et in orbem ex eo bibite;* quae verba plane nostris respondent. *Dedit nimirum Christus calicem apostolo, qui ei proximus accumbebat, hic secundo, secundus tertio, et ita porro* (3). Ex quibus patet, se non satis acutum perhibuisse Lutherum.

(1) Cfr. In Matth. XXVI, v. 26 et 27. Sic etiam Becanus, *Manuale controvers.* lib. I, cap. 9, n. III.

(2) Cap. XXII, 17: Διαμερίσατε ἑαυτοῖσι.

(3) *Comment. in libros N. T. Histor.* in Matth. cap. XXVI, v. 27 et 28.

199. Ad 5. *D.* Repraesentabant apostoli omnes fideles eo ferme pacto, quo primates et magistratus repraesentant totam rempublicam, *Tr.* vel *C.* fideles singulos, vel *N.* vel *subd.* Quatenus exposcit eorum conditio, *C.* strictiori sensu *N.* Alioquin non solum ipsis jus competeret conficiendi et distribuendi, sed ipsum juris exercitium; quod tamen abversarii non admittunt.

200. Inst. Atqui ita apostoli singulos fideles repraesentabant, ut jus isti consecuti sint ad utramque speciem percipiendam. 1. Etenim Christus, peracta consecratione, Luc. XXII. 17. dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Jam vero omnes et singuli fideles tenentur ad commemorandam Christi passionem, dum communicant; ergo et ad sumendam Eucharistiam sub utraque specie. 2. Quare Apostolus, I Cor. XI, semper conjungit esum et potum; 3. quinimo ibid. v. 26, affirmat, communionem esse sumendam in commemorationem passionis Christi; haec porro non exprimitur, ut insinuat idem Apostolus, solo panis symbolo, eo quod non satis referat sanguinis effusionem, 4. propterea, v. 28, aperte docet, ab omnibus sumendam esse Eucharistiam sub utraque specie, dicens: *De pane edat et de calice bibat.* 5. Ergo tum divino mandato tum divinae institutioni adversantur catholici, cum dimidiata coena, dimidiata haereditate, sub unica tantum specie Eucharistiam distribuunt.

201. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Peracta consecratione panis illa verba protulit Christus, *C.* peracta consecratione calicis *N.* Etenim s. Lucas qui ea refert Christi verba, prolata ea solum exhibet post panis consecrationem, ut intelligeremus, nullo inde fideles adstringi praecepto ad utriusque symboli sumptionem. Seu etiam rectius dici potest, Christum in adductis verbis id unum intendisse, ut nempe, quoties eucharisticum mysterium celebraremus, ejus, qui illud instituit, re-

cordaremur, sive alterutrum sive utrumque symbolum perciperemus, uti ipsi interpretes protestantes ea exponunt (1). Id enim aperte insinuat Apostolus, qui, eadem verba referens post consecrationem calicis, sic Christum loquentem inducit: *Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem* (2).

202. Ad 2. *D.* Quatenus refert institutionem Christi sub utraque specie, *C.* quatenus velit necessitatem sumptionis utriusque symboli significare *N.* Etenim, ut modo vidimus, Apostolus, disserens de calice, conditionate tantum, non absolute loquitur; deinde utitur particula disjunctiva, dicens: *Vel biberit calicem.* Quae quidem omnia alterutrius symboli usum commendant, minime vero utriusque necessitatem.

203. Ad 3. *Dist. min.* Non exprimitur in solo pane mystica repraesentatio cruentae immolationis, quae fit consecrando seorsum corpus ac seorsum sanguinem, requiriturque ad rationem sacrificii, *C.* non exprimitur seu non habetur commemoratio dominicae passionis per sensibile signum corporis Christi pro nobis immolati et a sanguine divisi, quaeque sufficiat ad rationem sacramenti, *N.* Permisceri praeterea non debent rapraesentatio et commemoratio, minus quippe requiritur ad commemorationem quam ad repraesentationem alicujus rei (3).

204. Ad 4. *Neg.* Scopus enim Apostoli in citatis verbis est ostendere necessitatem probationis, quam quisque praemittere debet, antequam ad sacram synaxin accedat, non autem inculcandi utriusque symboli sumptionem, ut constat ex orationis serie; ait enim: *Probet autem*

(1) Sic inter ceteros Georg. Rosenmüller objecta verba exponit in suis scholiis in Luc. cap. XXII, 19: «Id facite in mei recordationem, vel: quotiescumque hoc facietis, et religiosum convivium celebrabitis, gratam mei memoriam recolite».

(2) I Cor. XI, 25.

(3) Cfr. Becanus, loc. cit. n.131.

se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat (1). Id est: Probet seu excutiat conscientiam suam, antequam ad Eucharistiam accedat.

205. Ad 5. *D.* Si sub alterutra specie non daretur totus et integer Christus, *C.* si totus detur, uti ostendimus, *N.* Ex his propterea sequitur, eundem fructum, ceteris paribus, percipi sive ab eo, qui unam, sive ab eo, qui utramque speciem sumat. Falsum propterea est, per subtractionem unius symboli dimidiari Coenam aut haereditatem, ut adversarii ecclesiam calumniantur (2).

206. II. Obj. 1. Patres tradunt, ex dominico praecepto quemlibet teneri ad calicis sumptionem. 2. Ita s. Cyprianus eos reprehendit, qui *in calice dominico sanctificando et plebi ministrando non hoc faciunt, quod Jesus Christus Dominus et Deus noster sacrificii hujus auctor et doctor fecit et docuit* (3). 3. Atque in *Sermone de coena Domini: Lex*, inquit, *esum sanguinis prohibet, Evangelium praecipit, ut bibatur* (4). Similia habet s. Augustinus (5) aliique non pauci. 4. Sed neque constanti huic patrum doctrinae obstant exempla in probationibus adducta de communione sub unica specie; uti enim animadvertit Callixtus, cum in ecclesiae coetibus utraque pars sacramenti exhiberetur, videntur aliqui e calice bibisse, panem vero manu acceptum sibi servasse, ut hoc sumpto domi absolverent sacrum epulum, quod cum pars esset sacramenti in ecclesia accepti, ve-

(1) 1 Cor. XI, 28.

(2) Apposite Becanus loc. cit. n. 5, « Utrique, *inquit*, merito arguendi: Calvinistae, quia carnem et sanguinem Christi tollunt e sacramento, et tota haereditate (ut ipsi vocant) dissipata, praeter nudas tabulas, nihil relinquunt laicis; lutherani, quia non viventem et integrum, sed mortuum et dissectum Christum legatariis distribuunt, ejusdem dimidiam partem sub specie panis, reliquam sub specie vini, seorsim sumi a laicis arbitrantur. Et tamen utrique, tam lutherani, quam calvinistae, posteaquam rem ipsam sacrilege dissiparunt, de solis symbolis litem nobis intendunt, perinde ac illi, qui, absumpto patrimonio, de nudis codicillis altercantur ». Cfr. etiam ibid. n 68, et 135 et seq.

(3) *Epist.* LXIII, *ad Caecilium*.

(4) In append. opp. s. Cypr. col. 113, edit. Maur.

(5) *Quaest.* LVII, *in Levit.* n. 4.

luti ejusdem appendix spectari poterat. 5. Hoc vero ne deinceps fieret, Gelasius Pontifex decrevit, ut omnes *aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur; quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire* (1). Ergo.

207. Resp. Ad 1. *D.* Tradunt patres, quemlibet teneri ad utriusque speciei sumptionem ex dominico praecepto late seu improprie dicto, *C.* presse seu proprie dicto *N.* Scilicet patres cohaerenter ad disciplinam tunc temporis vigentem hortabantur fideles ut sumerent Eucharistiam, prout administrabatur, a qua recedere privatis hominibus fas non erat. Ut fideles propterea compellerent ad utriusque speciei participationem, urgebant praeceptum Christi, quale praesumebatur ex ejus exemplo et institutione, eadem ratione ac urgebant praeceptum Christi, cum commendarent sive baptismi collationem per immersionem, sive pedum lotionem aliaque ejusmodi, quae nonnisi latiori sensu poterant dici a Christo praecepta, uti adversarii nostri ultro concedunt. Non igitur rigorosum ac proprie dictum praeceptum patres agnoverunt, quo Christus omnes obligaverit, ad communicandum sub utraque specie; alioquin neque patres, neque fideles unquam recessissent ab ejusmodi sumptione, cum tamen constet contrarium passim ab ipsis factum esse, uti certissimis documentis ostendimus. Addo, has ipsas patrum crebras obiurgationes evidenter evincere, communionem sub unica specie vulgo obtinuisse; alioquin illae inutiles fuissent.

208. Ad 2. *D.* Reprehendit s. Cyprianus hydroparastatas seu aquarios sacrificantes in sola aqua vel persecutionis metu vel errore aut ignorantia deceptos, *C.* omnes promiscue *N.* ut constat ex toto epistolae argumento et scopo, ac solide ostendit Pamelius (2).

(1) Apud Gratianum, *Decr.* III, *De consecr.* dist. II, cap. *Comperimus.*

(2) Adnot. 2 in hanc epist. Cfr. edit. Paris. 1574.

209. Ad 3. *D.* Sub alterutra specie, *C.* sub specie vini, *subd.* Praecepto late sumpto, uti paulo ante exposuimus, *Tr.* vel *C.* stricte sumpto *N.* Eadem ratione exponendus est s. Augustinus, aliique patres, qui loquebantur juxta disciplinam tunc receptam. Praetermittendum insuper non est, auctorem citati sermonis non esse s. Cyprianum, sed Arnoldum abbatem Bonae-vallis, uti eruditis notum est (1).

210. Ad 4. *Negamus* quidpiam veritatis aut soliditatis habere Callixti animadversionem, qua potius seipsum jugulat. Sane, si fideles sumebant in ecclesia solum calicem, et panem domum asportabant, jam non unam sed duas sub unica specie communiones habebimus, primam sub specie vini in templis, alteram sub specie panis inter domesticos parietes. Ridiculum siquidem est contendere, communiones, per diem, per habdomadam, per mensem, quandoque per annum sejunctas, unam eandemque communionem constituere. Quanquam nec his opus est, cum facta contrarium prorsus evincant.

211. Ad 5. *D.* Ita ut illo decreto Gelasius, prout pridem jam praestiterat s. Leo, perculerit manichaeos, *C.* omnes indiscriminatim, saltem directe, *N.* Hoc enim fuit peculiare temperamentum ab illis Pontificibus adscitum ad manichaeos detegendos, ostenditque contrariam consuetudinem inolevisse. Quare vel ipse Leibnitzius scribit: *In eadem sede* (Romana) *Gelasius paulo post eos repulit (ex manichaeorum, ut puto, reliquiis), qui sumpta tandummodo corporis sacri portione, nescio qua superstitione, a calice sacrati cruoris abstinebant* (2).

(1) Hesselius et Pamelius contendunt, hunc auctorem non esse locutum in adductis verbis de vera ac propria sanguinis potione, sed de potione spirituali ac mystica. Mihi tamen videtur orationis series huic expositioni refragari.

(2) *Syst. Theol.* pag. 246. Cfr. Becanus, loc. cit. n. 45 et seq.

PROPOSITIO V.

Non errat Ecclesia, dum justis causis et rationibus adducta jubet laicos, atque etiam clericos non conficientes, sub una tantum specie communicare

212. Arcto inter se nexu copulantur praesens ac antecedens propositiones. Enim vero si nullum extat divinum praeceptum, quo omnes promiscue obligentur ad sumendam Eucharistiam sub utraque specie, si nulla salutis necessitas id exposcit, jam patet, calicis usum rem esse disciplinarem, quae non afficit sacramenti substantiam. Atqui in ecclesia, prout declarat Tridentina synodus, sess. XXI. cap. II. haec potestas perpetuo fuit, *ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire judicaret. Id autem Apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait: Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei; atque ipsum quidem hac potestate usum esse satis constat, cum in multis aliis tum in hoc ipso sacramento, cum, ordinatis nonnulliis circa ejus usum, cetera inquit, cum venero, disponam.* Ergo potest ecclesia tali potestate a Christo instructa omnibus hinc inde mature discussis, prohibere calicis usum, prout reipsa in conciliis Costantiensi et Tridentino prohibuit, seu potius lata lege confirmavit inolitam jamdiu consuetudinem communicandi sub altera tantum specie. Hinc eadem Tridentina synodus in cit. sess. hunc canonem II. edidit: *Si quis dixerit, sanctam ecclesiam catholicam non justis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos atque clericos non conficientes sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse, anathema sit.*

DIFFICULTATES

213. Obj. Si quae legitimae causae inducere potuerunt ecclesiam ad interdicendum usum calicis, eae profecto sunt periculum irreverentiae aut scandali; atqui ejusmodi causae nullae sunt, si conferantur praesertim cum incommodis, quae ex hac prohibitione oriuntur. Etenim 1. tali periculo non obstante, catholicis fatentibus, communio sub utraque specie in usu fuit per XII fere secula in ecclesia occidentali, et in ecclesia orientali adhuc viget; 2. praevalere proinde debuit universalis et adeo antiqua consuetudo, quae originem habuit ab exemplo et institutione ipsius Christi; 3. quia demere usum calicis est mutilare sacramentum; 4. calix enim pertinet ad sacramenti substantiam; 5. utpote qui ordinatus est ad separationem sanguinis, quae per Christi mortem facta est, significandam, et ad significandum plenum convivium, quod sane non in solo cibo instruitur sed in cibo et potu; 6. quia denegare fidelibus calicem est eos privare ea gratia, quae huic sacramenti parti adnexa est, et confertur communicantibus sub utraque specie; 7. quia saltem calicis subtractio adimit fidelibus partem *consolationis* spiritualis, quam non solum haeretici hussitae, sed plures etiam iique pii catholici summopere exoptabant atque ardenter petebant, ut Gerson (1), Georgius Cassander (2), aliique docti et orthodoxi theologi in concilio Tridentino apud Pallavicinum (3); 8. nisi enim Christus voluisset calicem a fidelibus sumi, in eo minime consecrasset (4); 9. eo magis, quod ipsi longo se-

(1) Tract. *De commun. laicor. sub utraque specie.*

(2) *In consultatione de articulis religionis*, art. XXII.

(3) *Storia del Conc. di Trento*, lib. XVIII, cap. 3 et seqq.

(4) Ita novissime Filaret metrop. Moschov. in op. *Rozmowy*, etc. seu *Dialogi inter dubitantem et persuasum de orthodoxia orientalis Graeco-Russae ecclesiae.* Petropoli 1829.

culorum usu jus praescriptionis acquisierant, a quo minime exciderunt ob contrariam plurimorum desuetudinem; 10. cum demum aliud sit ob peculiares circumstantias aliquam regulae exceptionem pati, aliud vero ipsam exceptionem tanquam legem ac regulam constituere, uti praestitit concilium Tridentinum (1). Ergo.

214. Resp. *Dist. maj.* Adductae causae etiam potuerunt ecclesiam permovere ad usum calicis interdicendum, *C.* solae *N.* et *neg. min.* Ecclesia enim, utpote mater nobis a Deo data, non tenetur filiis rationem reddere, cur hac potius vel illa ratione se gerat in suis determinationibus. Quamvis porro eas causas, quibus inducta fuit ad talem legem ferendam, minime patefecerit, pro certo a nobis tenendum est, eas gravissimas fuisse. Si quid tamen ex concertationibus, quae agitatae sunt in congregationibus concilii Tridentini, colligere possumus, hae fuisse videntur: 1. periculum effusionis in magna praesertim populi frequentia; 2. nausea et repugnantia nonnullorum in labiis admovendis ad eundem vel calicem, vel calamum, syphunculum, aut aliud quodvis instrumentum suctorium; 3. maxima difficultas in asservanda specie vini pro aegrotis in regionibus praesertim calidioribus aut nimis frigidis; 4. ejusdem vini inopia in multis locis, ad quae non facilis est accessus, ut illuc inferri possit; 5. multorum naturalis constitutio qui a vino summopere abhorrent, quique abstemii vocantur (2); 6. spontanea fidelium desuetudo ab sumptione calicis sec. XII et XIII introducta; 7. haereticorum protervia, qui temerario ausu ecclesiae succensere non verentur, pe-

(1) Sic Courajerius in notis ad Hist. Conc. Trid. a Paulo Sarpio editam, lib. IV, § 11, not. 31.

(2) Ipse Wegscheider, § 180, A. not. (6), scribit: « Quum fuerint, qui communionem calicis valetudini infestam esse demonstrarent, videndum est, ut pericula inde metuenda praecaveantur, et avertantur, v. c. usus calicis, a quo per fistulam vinum sugitur, in nonnullis ecclesiis conservatus, abrogetur ».

rinde ac si ipsa leges a Christo datas aut ignoraverit aut contempserit.

215. Ad 1. prob. *D.* Simul tamen non concurrentibus iisdem causis, *C.* secus *N.* Ceterum, etsi laudanda sit pia antiqua consuetudo, non ideo reprobanda nova est disciplina. Nunquam ecclesia positivo aliquo decreto vetuit calicis usum, nisi cum sec. XV inquieti ac turbulenti ingenii homines eam accusare coeperunt de gravissimo errore ac divini praecepti neglectu (1).

216. Ad 2. *D.* Ab institutione et exemplo Christi ac traditione apostolorum, disciplinari tamen et libera, atque ecclesiae auctoritate moderanda, *C.* praeceptiva ac necessaria ad salutem *N.* Aliud enim est institutio et exemplum Christi, aliud vero mandatum; unum enim sine altero optime consistere potest. Alioquin alia plura praestare deberemus, quae neque adversari ipsi contendunt, ut saepe adnotavimus.

217. Ad 3. *Neg.* Totum enim ac integrum habetur sacramentum sub unaquaque specie.

218. Ad 4. *D.* Calix consecrandus, *C.* calix distribuendus *N.* Ut constat ex dictis.

219. Ad 5. *D.* In sacrificio, *C.* in sacramento, *subd.* Quae tamen separatio satis significatur in alterutra specie prout superius animadvertimus, *C.* nullo modo significatur *N.* Etenim etiam immersio, qua olim administrabatur baptismus, expressius repraesentat dominicam sepulturam, quam infusio; quin tamen censeatur ab adversariis ipsis necessaria aut praecepta. Id ipsum dicatur de convivio, quod integrum ac plenum est in alterutra specie, in qua totus Christus sumendus exhibetur, quamvis non adeo expresse cibus et potus seorsum repraesententur. Alia praeterea est ratio convivii communis,

(1) Id abunde constat ex historia Callixtinorum, Cfr. Aeneas Sylvius in *Hist. Bohemorum*, cap. 35.

alia convivii spiritualis; illud enim sine potu mutilum est, non item vero convivium sacramentale, in quo sub unaqua que specie cibus et potus tribuuntur.

220. Ad 6. *D.* Privantur fideles per subtractionem calicis aliqua gratia *necessaria ad salutem* et ex opere operato, *neg.* quae haberi posset ex opere operantis, cui suppleri potest ferventiori affectu, *trans.* Declarat enim concilium Trid. sess. XXI, cap. III, *fatendum esse, etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum verumque sacramentum sumi, ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solum accipiunt.* Transmisimus autem alterum distinctionis membrum, eo quod theologi inter se disceptent circa fructum accidentalem, qui proveniat ex alterius speciei sumptione, quem alii contendunt inde erui, alii negant (1).

221. Ad 7. *D.* Ita ut possint longe solidiorem consolationem sibi comparare ex obedientiae merito, *C.* secus *Tr.* In his, enim, quid magis conducat ad fidelium utilitatem et solidam consolationem, standum est ecclesiae judicio, quae ex longo ac diuturno experimento satis comperit, quid magis expediat. Vera ratio, quare nonnulli etiam catholici vehemens illud desiderium concessionis calicis patefecerunt, partim repetenda est ex

(1) Bellarminus, *De Euch.* lib. IV, cap. 23, postquam pluribus ostendit adversus haereticos, nullum fructum ad salutem necessarium ex unica sumptione amitti, demum, prop. IV, statuit: « Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod non capiatur ex una ». Quam conclusionem argumentis intrinsecis et extrinsecis solide adstruit. Attamen Alex. Alensis et Gaspar Casalius eam in dubium revocant; Vasquez vero, *In III part. s. Thom.* disp. CCXV, cap. 2, censet esse probabilius, majorem fructum gratiae ex utraque specie hujus sacramenti quam ex altera tantum percipi. Prior sententia verisimilior videtur. Ceterum accidentalis hic fructus peculiaris, si reipsa daretur, esset prorsus negligendus, cum graves causae suadent calicem non omnibus esse promiscue permittendum. Ea certe constans fuit ecclesiae agendi ratio. Sic, quamvis certum sit, gratiam ex opere operato tum ab Eucharistia tum a confirmatione parvulis conferri, attamen a pluribus seculis neutrum sacramentum infantibus ecclesia administrare consuevit, quin propterea adversarii litem ecclesiae intentent. Sed Cfr. Bellarm. loc. cit.

naturae nostrae affectione, qua nitimur in vetitum musque negata, partim ex quadam praeconcepta spe ius revocandi dissidentes ad ecclesiae unitatem (1).

vero, si ex factis aliquando concessionibus arguere ıt, an expediat calicem restituere, vix unquam ex- et. Eas enim concessiones nullos unquam fructus isse, patet ex iis, quae fuse disputat Benedictus (2); qui praeterea eos omnes recenset, quibus etiam : temporis Eucharistiam sub utraque specie sumere ıittitur. Hinc idem Pontifex nobili cuidam matronae, : Luthero ejurato redierat in gratiam cum catholica esia, privilegium, quod petierat, constanter dene- t, ut in privato domus suae sacello Eucharistiam utraque specie recipere posset (3).

22. Ad 8. *D.* Si praeter sacramentum noluisset Chri- instituere sacrificium, *C.* si sacrificium insuper insti- : intendit, ut inferius ostendemus, *N.* (4).

23. Ad 9. *Neg.* Etenim, cum Christus sacramentorum ensationem reliquerit pastoribus ecclesiae a se insti- :, nullum unquam jus, ideoque neque praescriptio- fideles acquirere potuerunt quovis seculorum de- u. Fideles jus quidem habent ad sacramenta, si

Cujusmodi certe fuit Cassan- qui, zeli sui aestu abreptus, n quam par esset progressus uod spectat ad Gersonium, re non dubito, eos, qui pro mmione laicorum sub utraque ejus auctoritatem adducunt, am hunc tractatum legisse. r siquidem insistit in toto tra-, ut nulla ratione usus calicis datur; invehitur in Bohemos, lum expetebant, ostenditque incommoda ex ejusmodi con- se oriri. Cfr. ipse ejus tracta- om. 1, pag. 458, in opp. edit. Du-Pin, Antwerp. 1706, ptus: *Contra haeresim de com- me laicorum sub utraque spe-*

(2) *De sacrif. Missae*, lib. II, cap. 23, n. 17 et seqq.

(3) *De synodo dioeces.* lib. VI, cap. 9, n. 6.

(4) Sic evanescit magna Filareti difficultas. Hic vir nullius fidei, professione quidem schismaticus, at doctrina totus protestans, dum videtur suadere schismatis professionem subditis imperii Russiaci, ac modis omnibus catholicos ad schisma transferre, doctrinas interim haereticas lutheranorum et calvinistarum incautis propinat. Imo, ut ejusmodi hominibus contingere solet, ea docet, quae ad rationalismum recta perducunt et ad plenam conscientiae libertatem.

legitime ea postulent, non autem ad modum ea percipiendi, quem statuendum, ut vidimus, Christus ecclesiae suae reliquit.

224. Ad 10. Esto. Ex his tamen exceptionibus constat, sumptionem Eucharistiae aut sub una aut sub duplici specie non spectare ad dogma, sed ad disciplinam. Si res porro disciplinaris est ejusmodi sumendi ratio, jam subest ecclesiae regimini, cujus est judicium ferre, utrum expediat nec ne tali potius modo quam alio communicare. Etiam baptismi collatio per infusionem olim erat exceptio, postea vero ecclesia, omnibus probantibus, judicavit fidelium utilitati magis expedire, ut ille lege constanti sola infusione admistraretur; prout alia pene innumera immutatae disciplinae exempla pariter evincunt (1).

CAPUT IV.

DE EUCHARISTIAE NECESSITATE, DISPOSITIONIBUS ET EFFECTIBUS

225. Vix superest, qui adhuc propugnet absolutam Eucharistiae necessitatem. Antiquata pariter est impia novatorum doctrina, qui ex praepostero principio de sola fide justificante inferebant, optimam dispositionem ad Eucharistiam rite suscipiendam esse gravem peccatorum

(1) Apposite Leibnitzius, *Syst. Theol.* pag. 254 et seq.: « An autem nunc praestet, *inquit*, calicem reddi populis, hoc est, an non praeponderent rationes, quas tot principes et nationes allegarunt, id quidem definire non pertinet ad privatos, sed ad ecclesiae rectores, maxime autem ad summum Pontificem, cui concilium Tridentinum totum hoc negotium reliquit... Interea, si forte peccarent ecclesiae rectores nimia severitate, ipsorum id periculo foret, neque ad subditos pervenirent crimen, quos par est obedire... Nihil autem dubito, de rebus hujusmodi statuere posse eos, qui praesunt, iisque parendum potiusquam schisma faciendum esse, quod super omnia pene mala grave malum Augustinus ostendit. Ecclesiae quidem potestas definiendi late porrigitur, ad ea etiam (sed certo modo), quae juris divini sunt, ut patet ex mutatione sabbati in dominicam diem, permissione sanguinis et suffocati, canone librorum sacrorum, abrogata immersione in baptismo, matrimoniique impedimentis, quae partim ipsi protestantes sola ecclesiae auctoritate, quam in aliis spernunt, tuti sequuntur. »

sarcinam; quamobrem Lutherus scribebat: *Optima dispositio, qua pessime es dispositus* (1); et Calvinus affirmabat, has epulas non prodesse justis (2). Ex eodem principio pariter inferebant novatores, remissionem peccatorum esse primarium hujus sacramenti effectum. Cum vero hujus doctrinae jam pudeat novatores ipsos, hinc nonnisi leviter haec argumenta agitabimus.

PROPOSITIO I.

Nemini actualis Eucharistiae perceptio necessaria est necessitate medii, sed solis adultis necessitate praecepti

226. Utraque propositionis pars de fide est, a Tridentina synodo definita; nam, sess. XXI, can. IV statuit: *Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiae communionem, anathema sit;* et sess. XIII, can. IX: *Si quis negaverit, omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in paschate ad communicandum, juxta praeceptum sanctae matris Ecclesiae, anathema sit* (3).

227. Sane quod spectat ad primam partem, si actualis dominicae communionis perceptio omnibus absolute necessaria esset, nemo posset absque ejus actuali perceptione aeternam consequi salutem. Constans autem fuit ecclesiae doctrina, infantes post susceptum baptisma decedentes aeterna frui beatitudine quippe, qui per illud

(1) Apud Bellarm. *De Euch.* lib. IV, cap. 17, n. 1 et seqq. qui plures affert hujus *sacrorum emendatoris* blasphemias, quas hic referre non vacat.

(2) *Inst.* lib. IV, cap. 17, § 42: « Meminerimus, *inquit*, has sacras epulas aegrotis esse pharmacum, peccatoribus solatium, pauperibus largitionem; quae sanis, justis et divitibus, si qui reperiri possent, nullum afferrent operae pretium. »

(3) Hoc canone concilium declarat ac determinat tempus, quo praeceptum divinum est executioni mandandum.

sacramentum fuerint ad originali noxa mundati et sanctificationem adepti. Exinde factum est, ut, postquam abiit in desuetudinem parvulorum communio, nemo reprehenderit disciplinam noviter introductam, quasi haec esset parvulis perniciosa. Cum olim praeterea in particularibus nonnullis ecclesiis obtinuerit lex aut consuetudo denegandi lapsis sacram synaxim etiam in exitu mortis, nemo unquam dubitavit de salute illorum, qui sola absolutione rite percepta ex hac vita decessissent, vel illorum, quibus in infirmitate collatum est baptisma, quin ipsis potuerit administrari Eucharistia.

228. Alteram porro propositionis partem, quae est de necessitate praecepti, qua adulti omnes tenenter Eucharistiam sumere, evincunt, quoad praeceptum divinum, aperta Christi verba, Joan. VI, 54: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem non habebitis vitam in vobis.* Quoad praeceptum ecclesiasticum, ostendunt sanctiones tum concilii Lateranensis IV, cap. *Omnes utriusque sexus*, etc. tum concilii Tridentini in recitato canone. Ergo.

DIFFICULTATES

229. Obj. 1. Eadem ratione, qua Christus pronunciavit, Joan. VI: *Nisi manducaveritis, etc.* dixit pariter, Joan. III: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spirius S. non potest introire in regnum Dei* et Luc. XIII, 3: *Nisi poenitentiam habueritis, omnes similiter peribitis;* atqui baptisma et poenitentia post lapsum necessaria sunt necessitate medii. 2. Recepta proinde fuit in universa ecclesia antiqua consuetudo nunquam conferendi baptismum absque Eucharistia. 3. Ex hac vero praxi s. Augustinus argumentum instruxit adversus pelagianos, qui parvulis non baptizatis pollicebantur vitam aeternam, ut ostenderet, hos infantes non solum a regno Dei ve-

rum etiam a vita aeterna excludi, quae promissa fuit Eucharisticae participationi. Sic enim Julianum, relata Innocentii I sententia, perstringit: *Vide* inquit, *quid respondeas . . . qui parvulos definivit, nisi manducaverint Carnem Filii hominis, vitam prorsus habere non posse. Huic responde, imo ipsi Domino, cujus ille antistes usus est testimonio* (1). Et alibi passim eadem inculcat. Neque ab Innocentio et Augustino dissentit Gelasius, qui eandem urget necessitatem. Ergo.

230. Resp. ad 1. *Neg.* eadem ratione Christum locutum esse, sive cum de necessitate baptismi, sive cum de necessitate poenitentiae et Eucharistiae disseruit. Loquens enim Christus de baptismo, verbis generalissimis usus est, dicens: *Nisi quis*, etc. quae profecto omnes prorsus includunt; cum vero de poenitentia et Eucharistia sermonem habet, loquitur in secunda persona: *Nisi poenitentiam habueritis . . . Nisi manducaveritis*, quibus insinuavit se alloqui praesentes, adultos, ideoque praecepti capaces. Quare ecclesia diverso omnino sensu haec Christi oracula intellexit.

231. Ad 2. *D.* Ut perficeretur per Eucharistiam, quod in baptismo incoeptum ac inchoatum est, *C.* quasi crederetur, ejusdem necessitatis esse baptismum et Eucharistiam *N.* Cum enim per baptisma infantes vitam spiritualem adepti fuerint, quae perficitur et alitur per confirmationem et Eucharistiam, consuevit ecclesia tria illa sacramenta simul conferre. Nunquam tamen sensit, singula illa ejusdem esse necessitatis, uti de confirmatione nemo unus dubitat. Accedit, neque constantem fuisse neque universalem consuetudinem illam; in casu enim necessitatis, ut suo loco ostendimus, etiam a laicis administrabatur baptisma absque reliquis sacramentis, quae laici conferre non poterant; attamen certissima

(1) *Cont. Jul.* lib. 1, cap. 4, n. 13.

omnium sententia erat, infantes qui ita decessissent, salutem aeternam assecuturos. Haec omnia complexa est Tridentina synodus, sess. XXI, cap. IV, dum docuit: *Parvulos, usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiae communionem; siquidem per Baptismi lavacrum regenerati et Christo incorporati adeptam jam filiorum Dei gratiam in illa aetate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit; ut enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est.*

232. Ad 3. *D.* S. Augustinus ex praxi porrigendi Eucharistiam infantibus instruxit argumentum ad hominem adversus pelagianos, stulte invehentes distinctionem inter regnum Dei et vitam aeternan, *C.* quasi censuerit Eucharistiam infantibus absolute necessariam esse ad salutem *N.* Mens. s. Doctoris aperte colligitur ex iis, quae disputavit de praedestinatione; ubi profert exemplum illius infantis, qui, ita disponente Providentia, ablui potuit, et illius, qui festinantibus ministris baptizari nequivit; ubi in necessitatis casu nihil aliud requirit ad salutem praeter baptismum (1). Constat id praeterea ex ejus doctrina, qua saepe inculcat, nihil retardare posse infantem per sacrum lavacrum macula originali ablutum a consecutione salutis, et ex aliis ejus principiis luculentissimis, quae idem evincunt (2). Quoties igitur urget

(1) Cfr. *Contra duas epistolas Pelagian* lib. II, cap. 6, n. 11, lib. *De praedest. SS.* cap. 12; lib. *De dono Pers.* cap. 12, n. 31, et alibi saepe.

(2) Talia sunt, 1. cum s. Doctor affirmat, omnium peccatorum remissionem conferri per Baptisma, ut in lib. *De Bapt. et concup.* cap. 25, et alibi. 2. Cum asserit, infantes per baptismum creari in Christo, fieri haeredes Dei et cohaeredes Christi, ut in lib. *De peccat. merit.* cap. 18. 3. Cum dicit, parvulis in baptismo latenter gratiam infundi, sic ibid. cap. 9. 4. Cum docet, parvulos per baptismum fieri justos et sanctos, ut in *Op. imperfecti contra Jul.* lib. v. cap. 64. Haec porro aliaque ejusmodi principia composi

ersus pelagianos praxim administrandi Eucharistiam ntibus, ut per eam adipiscantur vitam aeternam, eam et ex illorum principiis; etenim, si ipsi tandem confi- ntur, non posse infantes introire in regnum Dei abs- baptismo, quia scriptum est: *Nisi quis renatus fue-* debebant, ut sibi cohaerentes essent, pariter fateri, que Eucharistia, quae nonnisi post baptismum ipsis ministrabatur, non posse habere vitam aeternam; cum ter scriptum sit: *Nisi manducaveritis*, etc. prae- im cum ecclesiae praxis huic administrationi suffra- tur (1). Eadem ratione exponi debent s. Innocentius elasius, qui loquebantur cohaerenter ad disciplinam temporis in ecclesia vigentem; cum pariter non

cto non possunt cum absoluta aristiae necessitate ad haben- vitam aeternam. Cfr. etiam ctor, *De origine animae*, lib. I, 9, et lib. III, cap. 9.

Cfr. Card. Norisius in *Vin- Augustin.* cap. 4, § 4, qui ate animadvertit, dixisse qui- veteres, non posse infantes sine aristia, quae statim post baptis- conferebatur, habere vitam nam seu aeternam salutem; at nam dixisse, infantes tantum tatos ante Eucharistiae sumptio- non habere gratiam Dei et jus tam aeternam. Quae duo per- nda inter se non sunt. Primum m optimum sensum habet juxta iae praxim et indolem dispu- is seu controversiae pelagia- cum perinde esset ac affirmare, tes sine baptismo salvos esse non . Alterum vero est aperte fal- et contrarium veterum menti, nstat ex dictis. S. Fulgentius spons.one ad duas epist. Fer- diaconi, quod dictum est a gustino et reliquis patribus de itate Eucharistiae quoad infan- exponit de participatione spiri- , qualis obtinetur per baptis- , quo infantes Deo conjungun- de et charitate. Huic exposi- tioni favet s. Thomas. Esto; eam non respuo. Spectata tamen praxi antiquae ecclesiae, ad quam alludunt veteres, praesertim s. Innocentius et Gelasius summi Pontifices, et spectatis apertis s. Augustini testimoniis, in quibus loquitur de propinatione sanguinis facta infantibus, non videtur sufficiens ratio eorum, qui mentem veterum ita interpretantur. Satis sit unum afferre s. Augustini testimonium. Sic enim ipse loquitur, *Op. imperf.* lib. I, cap. 30: « Cur ministratur sanguis, qui de similitudine carnis peccati in remissionem fusus est peccatorum, quem bibat parvulus, ut habere possit vitam, si de nullius peccati origine venit in mortem »? Quae certe de sola spirituali sumptione explicari non possunt. Ceterum ex dictis patet, non posse erroris argui s. Augustinum et citt. Rom. Pontifices, dum adstruere visi sunt necessitatem Eucharistiae etiam quoad infantes; ut Maldonatus, in cap. 6 Joan. v. 54, insinuat, et Petavius, qui inter errores s. Augustini et hunc recenset in lib. unico *De conc. Trid. adversus Abbatem*, cap. 5. Cfr. etiam card. Bona, *Rerum liturg.* lib. II, cap. 14, § 1, cum notis Rob. Sala.

ignorarent, salvos haberi eos, qui solo baptismate abluti ex hac vita migrassent.

PROPOSITIO II.

Peccatorum remissio neque est praecipuus neque unicus sanctissimae Eucharistiae effectus, nec sola fides est sufficiens praeparatio ad sumendum sanctissimae Eucharistiae sacramentum

233. Ambae propositionis partes, quae arcto inter se nexu copulantur, de fide sunt. Etenim Tridentina synodus, sess. XIII. can. V. statuit: *Si quis dixerit, vel praecipuum fructum ss. Eucharistiae esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire, anathema sit.* Can. vero. XI ejusdem sessionis sanxit: *Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem praeparationem ad sumendum ss. Eucharistiae Sacramentum, anathema sit.*

234. Utraque autem pars sic adstruitur: Apostolus, I Cor. XI, 28. scribit: *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans Corpus Domini* (1). Probationem vero istam non in sola fide consistere, sed in conscientiae puritate et charitate habituali, praefigurata tum in veste nuptiali, Matth. XXII, tum in pedum lotione, Joan. XIII, patet ex universa traditione et constanti ecclesiae sensu. Primis enim ecclesiae seculis poenitentes nondum reconciliati una cum catechumenis vel ab ipso Eucharistiae conspectu arcebantur (2). Omnia concilia,

(1) Cfr. in hunc. loc. Bernard. a Piconio, qui aperte ostendit, de sola conscientiae puritate verba Apostoli intelligi posse.

(2) Cfr. editt. Maur. in not. ad Orat. funeb. s. Ambrosii in morte s. Satyri, loc. cit.

ut Eliberitanum, can. LXXVII et LXXIX (1), Ancyranum, can. IV. V. et VII. (2), Nicaenum, can. XI (3), vetant dari Eucharistiam peccatoribus ac poenitentibus nondum reconciliatis.

235. Ex Patribus, s. Justinus *Apol. I.* aiebat: *Nemini alii licet esse participem, nisi... qui ita vivat, ut Christus tradidit* (4). S. Cyprianus *Epist. X.* valde improbat eos, *qui contra Evangelii legem ... ante actam poenitentiam, ante exhomologesim gravissimi atque extremi delicti factam, ante manum ad episcopo et clero impositam, offerre pro illis* (lapsis) *et Eucharistiam dare audeant, cum scriptum sit: Qui ederit panem*, etc. (5). S. Joan. Chrysostomus tum alibi, tum *Homil. LXXXII in Matth. Nullus ergo*, inquiebat, *Judas adsit, nullus avarus. Si quis discipulus non est recedat; non recipit haec mensa eos, qui tales non sunt. Cum discipulis, inquit, meis facio pascha* (6). Et iterum: *Quanta ergo puritate oporteret eum esse, qui hoc fruitur sacrificio? Quanto radiis solaribus puriorem esse oporteret manum illam, quae hanc carnem secat, os, quod spirituali repletur igne, linguam, tremendo sanguine tinctam* (7)? Demum, ceteris omissis, s. Augustinus, *Tract XXIV. in Joan.; Innocentiam*, scribit, *ad altare apportate. Peccata, etsi sunt*

(1) Cfr. Card. de Aguirre in *Collect. maxima Conc. Hisp.* tom. I, comment. in hos cann.

(2) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. I, col. 275 et seq.

(3) Ibid. col. 434.

(4) Οὐδενὶ ἄλλῳ μετασχεῖν ἐξόν ἐστιν ἢ τῶ... οὕτως βιοῦσι ὡς ὁ Χριστὸς παρέδωκεν.

(5) Tota epistola est de hoc argumento, ac systema protestantium evertit.

(6) Μηδεὶς τοίνυν Ἰούδας παρίστω· μηδεὶς φιλάργυρος. Εἴ τις μὴ μαθητής, παραχωρείτω· οὐ δέχεται τοὺς μὴ τοιούτους ἡ τράπεζα· μετὰ γὰρ τῶν μαθητῶν μου, φησί, ποιῶ τὸ πάσχα. Edit. Maur. num. 5, tom. VII, pag. 789.

(7) Τίνος οὖν οὐκ ἔδει καθαρώτερον εἶναι τὸν ταύτης ἀπολαύοντα τῆς θυσίας; ποίας ἡλιακῆς ἀκτίνος τὴν χεῖρα τὴν ταύτην διατέμνουσαν τὴν σάρκα, τὸ στόμα τὸ πληρούμενον πυρὸς πνευματικοῦ, τὴν γλῶσσαν τὴν φοινισσομένην αἵματι φρικωδεστάτῳ; Ibid. pag. 788.

quotidiana, vel non sint mortifera; antequam ad altare accedatis, attendite quod dicatis, etc. (1).

236. Ratio ipsa, sub qua institutum est hoc sacramentum, satis per se clamat, vivum esse oportere eum, qui eo vescitur: nec enim cibus mortuos alit aut vivificat. Hoc demum visi sunt agnoscere ipsi protestantes, qui, recedentes ab absurda majorum suorum doctrina, probationem, quae in conscientiae discussione ac peccatorum confessione consistat, praemittere jam passim consueverunt hujus sacramenti perceptioni (2).

237. Et haec adversus haereticos. Institutores theologiae moralis dispositiones tum corporis tum animae praerequisitas recensent ad percipiendam uberiori cum fructu sacram synaxim. Circa frequentem communionem non pauci theologi in sententias extreme oppositas prolapsi sunt. Alii, obliti reverentiae Jesu Christo debitae in Eucharistia, atque unice intenti utilitatibus, quas frequens et vero etiam quotidiana communio producit, id tantum sibi proposuerunt, ut faciliorem redderent ejus participationem, non inculcantes, ut par est, eam praeparationem, quam expostulat mysterium adeo augustum.

(1) Num. 11. Ceterum recte animadvertit Bellarminus loc. cit. in sententia Lutheri, tum B. Virginem tum apostolos fuisse excommunicatos, cum sibi conscii non essent peccati mortalis, ut possent accedere ad sacram synaxin.

(2) Testis hujus praxis lutheranorum est Wegscheider, qui. § 176, scribit: *Admittendos autem esse ad coenam sacram judicat ecclesia* (lutherana), *quiquumque confirmatione* (non baptismate; quid porro intelligant protestantes *confirmationis* nomine, alias exposuimus) *in societatem christianorum recepti, fide et animo bene praeparato*, 1 *Cor.* 11, 26, *confessi prius peccata et absoluti ad hoc sacramentum pie celebrandum accesserint*. Subdit vero in nota (c): « Confessioni et absolutioni privatae temporis successu plurimis in ecclesiis lutheranis publica vel addita vel substituta est ». Qui tamen, § 180, *b*. n 111 hortatur suos ad societatem facilius cum calvinistis ineundam, « ut sacra coena ad pristinam simplicitatem et ceremoniam, rejecta simul, quae illam praecedere solet, confessione privata, reducatur ». Addit ibid. praeterea « cavendum est ecclesiarum antistitibus, ne forte ex illa utriusque partis protestantium consociatione jura pastoralia detrimenti aliquid capiant; ideoque curandum, ut pecunia pro auditione confessionis peccatorum et absolutione hucusque lutheranae ecclesiae ministris persoluta, aliis modis iisque liberalioribus ac magis decoris resarciatur. »

Nimiam hanc opinionum licentiam notarunt Romani Pontifices; ab Innocentio enim XI proscripta est haec propositio: *Frequens confessio et communio, etiam in his qui gentiliter vivunt, est nota praedestinationis* (1).

238. Alii unice occupati in extollenda sacramenti magnitudine ac dignitate, in exponendo infinito intervallo, quo divina majestas superat hominis vilitatem, ita sublimes exposcunt dispositiones, ut non solum justi, sed neque eximiae sanctitatis viri, nisi charitatem illam ac robur heroicum primitivae ecclesiae exaequent, coelesti pane, etiam in Paschate se recreare valeant. Summis insuper laudibus extollunt nonnulli liturgicam communionem, quam fieri cupiunt in *sola* parochiali ecclesia, in qua *unum* sit altare, ac nolunt asservari consecratas particulas nisi propter infirmos aliamve gravem necessitatem, amantque ciboria in *alto loco* collocata, ut modis omnibus difficiliorem reddant angelici panis sumptionem; et, quasi ista non sufficerent, fraudulentis vocibus apud historiae ecclesiasticae imperitos beatissima illa praedicant tempora, quibus, juxta ipsos, fideles nonnisi rarissime communicabant.

239. Quemadmodum porro Innocentius XI nimis liberas hac in re confixit propositiones, ita Alexander VIII duas nimis rigidas damnavit, quarum altera, quae est n. XXII, ita se habet: *Sagrilegi sunt judicandi, qui jus ad communionem percipiendam praetendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint.* Altera est n. XXIII: *Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers* (2).

240. Ceterum, utrum praestet, ut fideles saepe ad communionem accedant, an potius ut ab ea abstineant, non potest generatim definiri. Hoc enim huic quaestioni

(1) Est n. LVI, anni 1679. Cfr. Viva, op. cit.

(2) Cfr. Viva, in has propositt. Op. cit.

commune est, ut recte admonet Petavius (1), cum omnibus aliis quaestionibus, quae practicae dicuntur, et quae, cum pendeant ex variis circumstantiis temporum, locorum, hominum, conditionum, munerum, dignitatum aliisque, non possunt universali enunciatione dirimi, sed sunt in partes dividendae, ita ut singulis partibus singillatim expensis plene satisfiat. Duo tamen certa sunt: *primo*, optasse semper ecclesiam, ut fideles saepe accederent ad sacramentum tam salutare infirmitatibus eorum quotidianis; *secundo*, ecclesiam nemini illud subduxisse unquam, qui animum afferret a peccati contagione, quantum imbecillitas humana pateretur, diligenter purgatum (2). Quamobrem res tota in prudentia ministrorum posita semper fuit, ut declaravit Innocentius XI (3).

DIFFICULTATES

241. Obj. Eucharistiae proprium effectum esse remissionem peccatorum, tum ipsa ecclesiae liturgia, tum patres omnes passim apertissime tradunt. Ecclesia enim ita in sua liturgia orare consuevit: *Haec nos communio purget a crimine . . . Sit ablutio scelerum.* S. Joan. Chrysostomus scribit: *Hoc remedio* (sacramento) *omnis morbus extinguitur* (4). S. Ambrosius: *Accedite*, inquit, *ad eum, et absolvimini, quia remissio peccatorum est* (5). Haec autem doctrina Christi verbis innixa est, qui, Matth. XXVI, 28, dixit: *Hic est sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum;* et Joan. VI, 52: *Panis, quem ego dabo, Caro mea est pro mundi vita.* Ergo.

(1) *De poenitentia*, lib. III, cap. 3, § 1.

(2) Cfr. Petavius, in octo libris *De poenitentia*, quos opposuit pestilentissimo operi Arnaldi, inscripto: *De frequenti communione*.

(3) In decreto *Cum ad aures*, circa communionem quotidianam. Apud Viva, *Damnat. Thesium*, etc. in appendice ad prop. LVI damnatam ab Innoc. XI.

(4) Πᾶσαν νόσον σβέσαι δυνήσεται τοῦτο. *Hom.* IV *in Matth.* n. 9.

(5) *Serm.* XVIII *in Ps.* CXVIII, num. 28.

242. Resp. *Dist. ant.* Eucharistiae effectus proprius est remissio peccatorum, quoad poenam, *C.* quoad culpam, *subd.* est remissio venialium, *C.* lethalium saltem per se et immediate *N.* Etenim Eucharistia, quatenus est sacrificium propitiatorium, ut inferius ostendemus, vim habet dimittendi peccatum quoad poenam, levia autem etiam quoad culpam; qui effectus Eucharistiae etiam, prout sacramentum est, pariter tribui solet (1). Ast, si sermo sit de culpis gravibus, certum est, Eucharistiam, etiam quatenus est sacrificium, ipsas nonnisi mediate delere, impetrando nimirum gratias ac dispositiones necessarias ad earum detestationem, uti suo loco explanabimus. Quo multiplici sensu adducti textus aliique ejusmodi intelligi debent, prout semper eos intellexit ecclesia; ut allata documenta apertissimam fidem faciunt. Hinc, *ne tantum sacramentum indigne, atque adeo in mortem et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta synodus* (Tridentina) *illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris necessario praemittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, praedicare vel pertinaciter asserere, aut etiam publice disputando defendere praesumpserit, eo ipso excommunicatus existat* (sess. XIII, can. XI).

243. Et haec de Eucharistia, prout sacramentum est. De ejus enim materia, forma et ministro commodius agemus in altera tractatus parte, quae de eadem Eucharistia est, quatenus est sacrificium.

(1) Utrum vero praeter peccata venalia sacramentum Eucharistiae remittat etiam peccata mortalia *per accidens*, ut dicitur, disputant theologi; alii affirmant, alii vero negant. Cfr. Vasquez; *In* III *part. s. Thom.* disp. CCV, cap. 3 et 4.

TRACTATUS

DE EUCHARISTIA

PARS POSTERIOR

DE SACRIFICIO

244. Sacrificii vox, quae est a sacro faciendo, tum impropria seu latiori significatione usurpari solet, tum significatione propria et stricte sumpta. Priori sensu quivis religionis actus, sive interior sive exterior, Dei causa susceptus ipsique gratus, sacrificium vocatur; qua significatione virtutum officia in ipsis sacris Litteris dicuntur sacrificium laudis, hostiae spirituales, sacrificium spiritus contribulati. Posteriori sensu, qui est proprius et theologicus, Sacrificium vulgo definiri solet: *Oblatio rei sensibilis soli Deo facta per legitimum ministrum ad recognoscendum supremum ejus in res omnes dominatum, quae ritu mystico consecratur et immutatur.* His postremis verbis ajunt, qui hanc tradunt definitionem, poni discrimen, quod intercedit inter oblationem quae nullam exigit mutationem, et sacrificium, quod mutationem rei, quae offertur, exposcit, ex. gr. effusionem sanguinis, si res sit animata, vel partium divisionem vel ignis ustionem, si sit inanimata.

245. Haec tamen definitio non omnibus theologis arridet, tum eo quod nonnulla contineat, quae ad essensentiam Sacrificii non requiruntur (1), tum etiam quod

(1) Sic ex. gr. quod dicitur de *legitimo ministro*, non videtur ad essentiam sacrificii pertinere, eo quod in lege naturae, antequam vel a Deo ipso vel a societate aliqui destinarentur ad sacrificium offerendum, licitum esset unicuique Deum hoc cultus genere honorare; hinc, quamvis Abel non esset primogenitus, Deo tamen obtulit Sacrificium. Id ipsum dicendum de iis, qui seorsum singuli viverent. Deinde obser-

formalem rationem Sacrificii, ut vocant, non satis patefaciat (1); tum denique quod postrema definitionis conditio, quae est de immutatione victimae seu rei oblatae, non videatur in Sacrificio Missae verificari, ideoque ipsam definitionem non posse Sacrificio incruento aptari.

246. Quare Vasquezius, his difficultatibus permotus, aliam subjecit definitionem, quae illas declinet et faciliorem sternat viam ad veritatem Sacrificii nostri vindicandam adversus protestantes. Ipse igitur generatim observat, rationem formalem Sacrificii positam esse in significatione omnipotentiae Dei auctoris vitae et mortis (2); ex quo infert, rei oblatae immutationem non esse de ratione formali Sacrificii. Juxta hanc notionem ipse definit Sacrificium hoc modo: *Sacrificium est nota existens in re, qua profitemur Deum auctorem vitae et mortis* (3).

247. Quo posito fundamento, duplex distinguit Sacrificium, alterum *absolutum* alterum *relativum* seu *commemorativum*. Absolutum illud dicitur, quod tale per se est absque relatione ad alterum, nec est alterius commemoratio, veluti mactatio pecudis, vel alterius rei consumptio; relativum vero seu commemorativum illud vocatur, quod tale tantum est ob relationem, quam habet ad alterum, cujus commemorationem seu repraesentationem continet; cujusmodi est Sacrificium Missae, quod refertur ad Sacrificium crucis, cujus commemo-

rant isti theologi, totam hanc definitionem posse aptari solemni thurificationi, quae etiam consistit in oblatione rei sensibilis ad colendum Deum ordinata, quae fit a legitimo ministro, et quae destruitur et immutatur. Nemo tamen dicet, thurificationem esse Sacrificium proprie dictum.

(1) Nam, si ratio formalis Sacrificii consisteret in profitenda submissione Deo debita et cultu latriae exhibendo, non differret, aiunt, ratio formalis Sacrificii ab adoratione, in qua iidem actus erga Deum exercentur, eo magis quod Deo submissionem et adorationem tam per Sacrificium quam per simplicem oblationem testari possimus. Sed Cfr. Vasquez, *In* III *part. s. Thom.* disp. CCXX, cap. 3.

(2) Ibid. disp. CCXXII, cap. 8.

(3) Disp. CCXXI, cap. 3. In hac definitione habetur ratio formalis Sacrificii.

rationem, imo et repraesentationem prae se fert per duarum specierum consecrationem seu mysticam immolationem (1).

248. In Sacrificio absoluto ex parte materiae necessario requiritur rei immutatio, ut idem prosequitur; non item vero in Sacrificio relativo seu commemorativo. Ad hujus enim commemorativi Sacrificii rationem sufficit immutatio, quae in absoluto Sacrificio praecessit; nam commemorativum Sacrificium ad absolutum refertur illudque exhibet atque commemorat. Siquidem, cum ratio Sacrificii in significatione omnipotentiae Dei auctoris vitae et mortis formaliter posita sit, si detur oblatio aliqua, per quam absque rei oblatae immutatione vera et reali Deus auctor vitae et mortis denotari et coli possit, vere et proprie Sacrificium illa dici debet. Sic, ut eidem exemplo Sacrificii Missae inhaereamus per distinctam utriusque speciei consecrationem Christus ipse praesens sistitur absque reali sui immutatione, attamen ut victima. Per hanc enim hostiae veluti immolatae praesentiam Deus ut vitae et mortis auctor colitur; in quo vera Sacrificii ratio, uti innuimus, consistit. Enim vero hac mystica immolatione Christus illud idem exhibet Sacrificium, quod reali sanguinis effusione in cruce consummavit.

249. Accurate autem animadvertit idem auctor, ad constituendum veri nominis Sacrificium, etiamsi commemorativum illud fuerit, non sufficere simplex signum rei oblatae, sed insuper rem ipsam requiri. Si enim signum tantummodo adesset, non Sacrificium haberetur sed Sacrificii imago. Hinc in sacramentariorum hypothesi Christus vere se ipsum immolatum non exhiberet, sed immolationis in cruce olim peractae figuram tantum no-

(1) Ibid. disp. CCXX, cap. 3, et disp. CCXXII, cap. 8.

bis reliquisset, adeoque verum non haberetur Sacrificium (1).

250. Ita hic doctus Theologus. Nos minime contendimus, hanc unicam viam esse ad veritatem Sacrificii nostri adstruendam; sed hoc unum dicimus, eam nobis videri commodiorem ad propositum finem obtinendum, sive quia tollit praecipuam difficultatem, qua eadem veritas impugnatur, sive quia patrum effata optime cum ea conciliantur, sive demum quia protestantes, ea semel constituta, nihil amplius habent, quo a doctrina catholica circa hunc articulum admittenda retrahantur (2). Duo siquidem tantum in hac sententia requiruntur et sufficiunt, ut adstruatur veritas Sacrificii Missae, realis scilicet Christi praesentia in Eucharistia, quam superius constituimus, et repraesentatio Sacrificii crucis, quam nec ipsi adversarii inficiari possunt inesse in Eucharistiae celebratione. Tantum porro abest, ut exposita doctrina fidei nostrae aliqua ratione adversetur, ut non pauci theologi in concilio Tridentino eam proposuerint ad constabiliendam catholicam veritatem hujus Sacrificii (3).

251. Et haec quoad notionem Sacrificii; quod attinet ad ejus divisionem, multiplex est. Siquidem 1. ratione temporis alia sacrificia dicta sunt *legis naturae*, alia *legis scriptae;* 2. ratione materiae, quae offerebatur, alia dicebantur *hostiae* vel *victimae*, alia *immolationes*, alia *libamina;* 3. ratione modi, quo perficiebantur, aut *holocausta*, aut *hostiae pacificae*, aut *hostiae pro peccato* nuncupata sunt, de quibus fuse in Levitico; 4. ratione finis nonnulla appellata sunt *latreutica*, per quae

(1) Ibid. disp. CCXXII, cap. 8, num. 66.

(2) Hinc merito Veronius, *Regula fidei*, cap. 2, § 14, exposita doctrina Vesquezii, subdit: *Quid facilius creditu, Sacrificio vero et proprio, solum tamen commemorativo, non absoluto, sic explicato?*

(3) Cfr. Pallavicini, *Istoria del Concilio di Trento*, lib. XVIII, cap. 2.

Deo exhibebatur obsequium subjectionis et servitutis; nonnulla *eucharistica*, quae scilicet in gratiarum actionem pro acceptis beneficiis; nonnulla *impetratoria*, quae ad beneficia obtinenda; nonnulla denique *propitiatoria*, quae ad placandum Deum offensum ob culpas admissas peragebantur. Has omnes proprietates, quae multiplici huic sacrificiorum divisioni locum dederunt in Veteri Lege, et hos varios fines omnes in se complectitur unicum novae legis Sacrificium, de quo agere instituimus.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRIFICII EUCHARISTICI EJUSQUE NATURA

252. Non solum, quotquot e novatoribus realem Christi praesentiam in Eucharistia rejiciunt, ut calvinistae, zwingliani, sociniani, methodistae, rationalistae, veritatem Sacrificii proprie dicti respuunt; sed et ipsi lutherani, qui Christum realiter praesentem in Sacramento admittunt, ejusdem Sacrificii veritatem inficiantur, quasi Sacrificio crucis injuriosam. Horum enim parens Lutherus Sacrificium, quod in Eucharistiae celebratione offertur, vocat *abominationem*, ac in colloquio, quod cum malo daemone habuit, fatetur, mendacem hunc spiritum sibi auctorem et suasorem fuisse ad abrogandum Missae Sacrificium (1). Concilium Tridentinum anathemate hunc errorem perculit, sess. XXII, et dogma

(1) Cfr. Bellarm. *De Euchar.* lib. v, cap. 5, num. 3. Ex his deprehendimus, duos priores *sacrorum emendatores*, qui inter se decertabant de principatu rebellionis adversus ecclesiam Dei concitatae, Lutherum nempe et Zwinglium, alterum magistrum habuisse spiritum, quem ipse nesciebat, albusne an ater esset, cujus hortatu negavit realem Christi praesentiam in Eucharistia; alterum praeceptorem habuisse diabolum ipsum. Quomodo non pudeat haereticos, sese in disciplinam tradere horum *emendatorum*, seu potius diaboli, qui utrique magister extitit? Nec enim talia a catholicis excogitata sunt; sed ipsimet haeresiarchae ea litteris consignarunt.

[redacted] ficium celebratio novi ; illud [redacted] rificium intercessit discri- [redacted] agni mactationem oblatum [redacted] quod autem in institutione [redacted] relativum ad Sacrifi- [redacted] dum. Rursus quo tem- [redacted] it, novum foedus seu [redacted] : *Hic est sanguis novi* [redacted] et foedus ex Apostoli [redacted] sacrificio et sanguine [redacted] Moyses de sanguine [redacted] : *Hic est sanguis foederis*, [redacted] , seu ut haec verba [redacted] , 20 : *Hic est sanguis te-* [redacted] *Deus* (1), ita ad haec [redacted] iisdem pene utens verbis in novo [redacted] ait : *Hic est sanguis novi te-* [redacted] dicta sunt de sanguine oblati [redacted] Christi verba de oblato Sacrificio [redacted] esse intelliguntur (2).

[redacted] majus robur accipiunt ex Actis apo- [redacted] doctrina Apostoli. In Actis siquidem, [redacted] phetis et doctoribus antiochenis legitur : [redacted] *illis Domino et jejunantibus, dixit* [redacted] , etc. (3). Quae de Sacrificii obla- [redacted] esse, aperte constat ex graeca voce [redacted] quam Erasmus vertit : *Quum illi sacrifi-*

[redacted] mactationem [redacted] ficium proprie di- [redacted] dum improprie.

[redacted] αἷμα τῆς διαθήκης, [redacted] πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός.

[redacted] loco revocanda est in [redacted] servatio Glassii, quam [redacted] , quaeque hic etiam [redacted] cadit. Glassius ex col- [redacted] mosaici cum textu pau- [redacted] verbis Christi recte conclu- dit veritatem realis Christi praesentiae in Eucharitia ; nos recte ex iisdem quoque inferimus veritatem Sacrificii eucharistici, quod in coena institutum est, cum sanguis a Christo in coena apostolis datus conferatur cum sanguine ex mactatis et oblatis victimis Vet. Test.

(3) Λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· κ. τ. λ.

cadere potest difficultas, multiplici ratione evincitur. Ac 1. patet ex iis quae diximus de Sacrificii eucharistici notione ad formalem rationem Sacrificii commemorativi seu relativi, cujusmodi eucharisticum esse declaravimus, duo requiruntur et sufficiunt, realis nempe Christi praesentia in Eucharistia, et repraesentatio mortis Christi ad significandam omnipotentiam Dei auctoris vitae et mortis. Jam vero primum adstruximus adversus sacramentarios; alterum vero a nullo adversariorum in dubium revocari potest; consecrationem enim duplicis symboli, seu panis et vini, seorsum factam, ad significandam separationem sanguinis a corpore, quae contigit in Christi morte, referri, omnes protestantes non solum admittunt; sed contendunt, ut superius vidimus (1); haec praeterea repraesentatio ac proinde relatio ad immolationem, quae facta est in cruce, cum ipsi consecrationi intrinseca sit, intrinseca pariter ipsi est ratio formalis Sacrificii veri et proprie dicti. 2. Id ipsum conficitur ex ejusdem institutionis adjunctis. Christus enim Eucharistiam instituit, immolato veteri paschate in corpore agni, cui novum suffecit in oblatione corporis sui. Quod si verum sacrificium fuit veteris paschatis celebratio (2), ve-

(1) Cum nempe de promissione Eucharistiae, ex Joan. VI, et iterum cum de communione sub utraque specie ageremus. Hic tamen notandam est, Sacrificium Missae ad sacrificium crucis referri ratione diversa ab ea, qua relatum fuerit in coenae celebratione. Nam in coenae referebatur institutio Eucharistiae ad Sacrificium crucis mox futurum, in Missa refertur ad idem Sacrificium jam praeteritum.

(2) Ut nobis protestantes eriperent argumentum, quod eruitur ex immolatione agni paschalis tanquam figura Sacrificii nostri, inficiati sunt, in agni illius immolatione haberi rationem Sacrificii. Ast, praeterquam quod ex ipsa rei natura eruitur veri Sacrificii ratio, Josephus Flavius agni immolationem passim expresse vocat *sacrificium*, ac omnes Judaei idipsum profitentur. Demum ipsi protestantes et in hac parte manus victas dederunt, dum postea agnoverunt et fassi sunt, agni mactationem verum fuisse Sacrificium. Cfr. inter ceteros Bochart in *Hierozoico*, lib. II, cap. 50, in quo prolixam instituit disputationem de *Agno paschali*, ac, § 3, ex professo ostendit, tum ex Scriptura, tum ex ritu ipso Pascha verum fuisse sacrificium. Tom. I, col. 551 et seqq. Opp. edit. Londin. 1663. Attamen Kuinöel, in cap. I Joan. V, 29, adhuc contendit contra apertam Scripturarum auctoritatem et consensum totius judaicae

rum quoque debuit esse Sacrificium celebratio novi; illud solum inter utrumque Sacrificium intercessit discrimen, quod Sacrificium in agni mactationem oblatum fuerit Sacrificium absolutum, quod autem in institutione Eucharistiae oblatum est, fuerit relativum ad Sacrificium crucis mox in cruce peragendum. Rursus quo tempore Eucharistiam Christus instituit, novum foedus seu testamentum condidit, dicens: *Hic est sanguis novi testamenti;* testamentum autem et foedus ex Apostoli doctrina, Heb. IX, 17 et seqq. sacrificio et sanguine dedicari oportuit; quare, sicut Moyses de sanguine vituli dixit, Exod. XXIV, 8: *Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum*, seu ut haec verba refert Apostolus, Heb. IX, 20: *Hic est sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus* (1), ita ad haec Christus alludens, imo iisdem pene utens verbis in novo suo foedere sanciendo, ait: *Hic est sanguis novi testamenti.* At Moysis verba dicta sunt de sanguine oblati Sacrificii; ergo et et Christi verba de oblato Sacrificio in sanguine suo prolata esse intelliguntur (2).

255. Haec autem majus robur accipiunt ex Actis apostolicis atque ex doctrina Apostoli. In Actis siquidem, XIII, 2, de prophetis et doctoribus antiochenis legitur: *Ministrantibus autem illis Domino et jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus*, etc. (3). Quae de Sacrificii oblatione intelligenda esse, aperte constat ex graeca voce λειτουργούντων, quam Erasmus vertit: *Quum illi sacrifi-*

gentis, agni paschalis mactationem non fuisse Sacrificium proprie dictum, sed solum improprie.

(1) Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμας ὁ Θεός.

(2) Hoc loco revocanda est in mentem observatio Glassii, quam supra retulimus, quaeque hic etiam percommoda cadit. Glassius ex collatione textus mosaici cum textu paulino et verbis Christi recte concludit veritatem realis Christi praesentiae in Eucharitia; nos recte ex iisdem quoque inferimus veritatem Sacrificii eucharistici, quod in coena institutum est, cum sanguis a Christo in coena apostolis datus conferatur cum sanguine ex mactatis et oblatis victimis Vet. Test.

(3) Λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· κ. τ. λ.

carent (1), et Henricus Stephanus: *Dantibus operam rebus dominicis*. Paulus vero, I. Cor. X. 18 et seqq. ut fideles avocaret ab idolothytis, scribit: *Videte Israel secundum carnem, nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? . . . Sed quae immolant gentes, daemoniis immolant, et non Deo. Nolo vos socios fieri daemoniorum; non potestis calicem Domini bibere et calicem daemoniorum. Non potestis mensae Domini participes esse et mensae daemoniorum.* Quibus verbis Apostolus confert mensam et altare christianorum cum mensa et altari ethnicorum; atqui mensa et altare referuntur ad Sacrificium; ergo Sacrificium christianorum confert Apostolus cum sacrificiis ethnicorum. Jam vero haec, esto malis spiritibus seu diis oblata, sacrificia tamen erant proprie dicta; igitur ex mente Apostoli verum ac proprie dictum censendum est Sacrificium christianorum. Rursus idem Apostolus Hebr. XIII, 10, revocaturus pariter eosdem fideles ab usu Sacrificiorum judaicorum: *Habemus*, inquit, *altare, de quo edere non habent patestatem, qui tabernaculo deserviunt.* Ut ergo judaei, sic et christiani habebant altare (gr. θυσιαστήριον, *sacrificiatorium*), de quo ederent. Cum vero christiani de altari suo nil aliud edant quam Eucharistiam, plane inde consequitur, Eucharistiam juxta Apostolum offerri in Sacrificium; alioquin perperam meminisset altaris, si cibus ille, qui dicitur de altari sumptus, Deo in Sacrificium oblatus antea non esset.

256. Haec comfirmantur ex V. T.; omissis enim,

(1) Licet vero Erasmus graecum textum vertat, uti attulimus, in nota tamen exponit de praedicatione evangelica, scribens: λειτουργούντων, *quod proprium est operantium sacris. Nullum autem Sacrificium Deo gratius quam impartiri doctrinam evangelicam.* Cfr. tom. VI, Opp. edit. Lugd. Bat. 1705. Et ita passim protestantes expositores in criticis sacris ad hunc loc., si Grotium excipias, qui exponit juxta syrum et arabum vocem illam in sensu *precandi*, eo quod conjungatur cum jejunio. Grotio adstipulantur Rosenmüller et Kuinoel, qui addunt, id contigisse aliquo die festo ac solemni. Adversus hanc expositionem cfr. Corn. a Lapide.

tum quae de Melchisedech Sacrificio in pane et vino oblato leguntur, Genes. XIV, 18, quo adumbratum fuisse oblatum a Christo in ultima coena Sacrificium, patres uno ore docent; tum quae de immolatione agni paschalis aliisque veteris legis sacrificiis, quae totidem fuerunt typi Sacrificii eucharistici, de quibus fuse Bellarminus (1), celebre est oraculum Malachiae, I, 10. In eo siquidem dicitur: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suspiciam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Hoc porro oraculo significari 1. veterum sacrificiorum abrogationem 2. novi, excellentioris sanctiorisque sacrificii exterioris et proprie dicti in eorum locum suffectionem, offerendi per novos sacerdotes, qui assumi deberent ex gentilitate, 3. ejusdem demum per universum orbem oblationem et celebrationem, suo loco ostendimus (2). Atque tria haec in solo Sacrificio eucharistico reperiuntur. Ergo.

DIFFICULTATES

257. I. Obj. In institutione Eucharistiae nulla vox occurrit, quae vel leviter insinuet, oblatum esse a Christo Sacrificium, nuspiam siquidem legitur, Christum dixisse: *offero*, *sacrifico* aut aliquid ejusmodi. 2. Imo non pauca in ea habentur, quae oblationem Sacrificii excludant. In coena enim Christus testamentum condidit et sacramentum instituit. Jam vero ratio Sacrificii consistere nequit cum notione testamenti et sacramenti. Nam Sacrificii ratio in eo posita est, ut aliquid nos Deo offeramus;

(1) *De Euch.* lib. v, qui est primus *De sacrificio*, cap. 7.

(2) Tract. *De Incarn.* n. 129.

contra vero per testamentum et sacramentum nobis aliquid a Deo datur. Insuper testamenti et sacramenti promissio fide accipitur, Sacrificium vero ex fide oritur; et quemadmodum idem esse non potest oratio, et quod per orationem consequimur, sic nequeunt idem esse testamentum et Sacrificium. Demum eadem ratione, qua non dicitur per testamentum aliquid dari testatori ab haerede, cum potius testator haeredi relinquat rem suam; sic etiam fieri nequit, ut per Eucharistiae sacramentum Deo aliquid offeramus. Ergo.

258. Resp. ad 1. *N*. Ostendimus enim, verba, quibus usus est Christus in consecratione calicis, et adjuncta reliqua, quae institutionem Eucharistiae comitata sunt, rationem denique ipsam institutionis eucharisticae per duplicis symboli distinctam consecrationem ad repraesentandam Christi mortem mox futuram, necessario postulare ac involvere oblationem veri Sacrificii. Cum vero ratio Sacrificii non in verbis, sed in rebus ipsis, seu in ipsa insit actione significante Deum ut actorem vitae et mortis, hinc opus non erat, ut in ejus oblatione diceretur *offero* aut *sacrifico;* prout neque verba haec proferebantur a sacerdotibus mosaicis in immolatione victimarum, neque prolata sunt a Christo ipso, cum in cruce moreretur; attamen adversarii non inficiantur, Christum in cruce verum obtulisse Sacrificium.

259. Ad 2. *N*. Ad probationes vero adductas dico, optime in una eademque re sub diversa ratione consistere notiones testamenti et sacramenti cum notione Sacrificii. Etenim quatenus Eucharistia conficitur, per notam, qua profitemur Deum auctorem vitae et mortis, ratio habetur Sacrificii, et dicitur a nobis Deo offerri, quia per illud potentiam ejus significamus. Quatenus vero eadem Eucharistia suscipitur a nobis, est signum et causa gratiae nos sanctificantis, ac propterea sacramentum, et dicitur a Deo nobis donari, quia Deus per illud nos

sanctificat. Ex hac porro animadversione concidunt reliqua ab adversariis superstructa, quae laborant eadem falsa suppositione. Nam sub diversa ratione et aliquid a Deo petimus et idem illud Deo offerimus; fide promissiones accipimus, et ex fide Sacrificium peragimus; sic etiam ut haeredes per testamentum bona a Deo consequimur, et per Sacrificium Dei omnipotentiam significamus.

260. II. Obj. Catholicorum doctrina de Sacrificio Missae nullo modo cum doctrina Apostoli conciliari potest. Docet enim Apostolus, 1. solum crucis Sacrificium ita sufficiens esse ad peccatorum omnium remissionem, ut nullum aliud in religione christiana sit requirendum; nam, Heb. IX, 12, de Christo ait: *Per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa;* v. 28: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata;* tum cap. X, 10: *In qua voluntate* (Dei) *sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel;* v. 14 subdit: *Una oblatione consumavit in sempiternum sanctificatos.* Quae quidem dixit Paulus, ut discrimen constitueret inter sacerdotes veteris legis, qui quotidie repetebant sacrificia, et Christum, qui una tantum oblatione opus nostrae redemptionis peregit, et idcirco, ibid. 18, addidit: *Ubi autem horum* (peccatorum) *remissio; jam non est oblatio pro peccato;* quod et significavit Christus ipse, Joan. XIX, 30, dicens: *Consummatum est*, id est, perfectum uno illo crucis Sacrificio redemptionis opus. Docet 2. Apostolus, praeter summum atque aeternum Pontificem Christum, qui semetipsum o[illegible] per proprium sanguinem introivit semel in S[illegible] [illegible]ullum esse in nova lege sacerdotem agnoscendum [illegible] offerat in sanguine alieno: *Alii qaidem*, inquit, ib. VII, 23, *plures facti sunt Sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem, eo quod maneat in aeternum, sem-*

piternum habet sacerdotium . . . qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum Sacerdotes . . . hostias offerre . . . Hoc enim fecit semel, seipsum offerendo. Quod si Christus nullum habet in sacerdotio successorem in terris, nec ulla in terris adsunt Sacrificia, quae Sacrificio illius succedere possint. Atqui catholicorum systema admittit alterum praeter illud crucis Sacrificium, atque alios praeter Christum admittit Sacerdotes offerentes, non suum, sed Christi sanguinem; adversatur igitur doctrina catholica doctrinae Apostoli.

261. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Docet Apostolus, solum crucis Sacrificium sufficiens fuisse ut causam generalem meritoriam nostrae redemptionis et sanctificationis, *C.* ad exclusionem Sacrificii eucharistici ut causae particularis, qua nobis Christi redemptio et sanctificatio in cruce promerita applicaretur *N.* Hanc esse Apostoli mentem, constat ex antithesi, quam ipse instituit inter Sacrificia V. L. et sacrificium crucis. Illa enim quamvis multiplicata per quotidianam iterationem non poterant ex sese peccata delere nec sanctificationem efficere; contra vero Sacrificium Christi in cruce peractum, utpote infiniti valoris, utrumque cumulatissime praestitit, ita ut alio ad nos redimendos et sanctificandos cruento Sacrificio non opus sit. Hac ratione omnes adducti textus exponi debent. Non excludi autem ab Apostolo oblationem incruentam Sacrificii, quod in celebratione Eucharistiae quotidie offertur, ut per eam nobis in particulari meritum Sacrificii in cruce peracti applicaretur, evidenter constat ex ipsa etiam protestantium doctrina. Nam ipsi unanimiter docent, fide [illegible]pprehenduntur veluti per instrumentum Christi pro[illegible]t merita, haec nobis applicari seu effici ut unicuique [illegible]strum imputentur merita Christi; docent, sacramenta esse aut signa aut pignora hujus per fidem faciendae aut factae imputationis. Ergo per suum ipsum systema protestantes profitentur, non

esse sufficiens crucis Sacrificium ad nostram justificationem et sanctificationem, sed opus praeterea esse aliquo medio, quo fructus illius Sacrificii ad nos perveniat et nobis prosit. Hoc autem principio semel constituto, sola controversia, quae vigere potest inter catholicos et protestantes, versatur circa naturam, efficaciam, aut modum, quo istud medium efficiat in nobis justificationem et sanctificationem promeritam a Christo per Sacrificium in cruce peractum. Protestantes tenent, id fieri per imputationem extrinsecam, catholici vero per applicationem intrinsecam; ast aeque conveniunt in admittenda necessitate alicujus medii quoad *imputationem* aut *applicationem*. Ergo medium istud nulla ratione derogat valori Sacrificii crucis. Quod si per ejusmodi medium nil detrahatur meritis a Christo in cruce comparatis, et vero etiam necessarium est, ut nos fructum illorum capiamus, perinde erit sive unum sive plura admittantur, sive fidem et sacramenta solummodo, sive insuper Sacrificium altaris, ut catholici docent, nulla profecto ratio suppetit protestantibus, quare eo praetextu, quod detrahatur meritis Christi, illud respuant vel derisui habeant, nisi pariter proprio suo systemati valedicant (1).

262. Ad 2. *D.* Docet Apostolus, nullos esse praeter Christum sacerdotes, qui Christo succedant, et offerant Sacrificium cruentum redemptionis, *C.* nullos esse Sacerdotes, qui tanquam Christi ministri ejus nomine et vice ipsius offerant Sacrificium incruentum, quo Sacrificii ejus cruenti merita nobis applicentur *N.* Eo

(1) Id ipsum evidenter adstruitur ex protestantium doctrina, quam superius impugnavimus, nempe Eucharistiae sacramentum administrari ac suscipi in remissionem peccatorum. Si ipsi hac ratione derogare non putant valori Sacrificii crucis et meritis inde per Christum comparatis, quare hic abominari se profitentur Sacrificium Missae, eo quod per ipsum derogetur Sacrificio crucis et Christi meritis? Ast quaerere rationem ab iis, qui sibi proprio marte articulos fidei cudunt, est operam perdere.

enim modo, quo proreges et episcoporum vicarii agunt ex persona, nomine et auctoritate aut regis aut episcopi, etsi non dicantur iis succedere, ita sacerdotes ut ministri Christi, ex nomine, persona et auctoritate Christi, juxta ejus institutionem et mandatum, offerunt Sacrificium et reliquis sacerdotalibus ministeriis funguntur, etsi propterea nec dicantur nec sint ejus successores (1). Offerunt praeterea Sacrificium incruentum et

(1) Egregie Dr. Moëhler clarissimo in lumine id ponit, scribens : « Considérée sous un rapport l'église représente, d'une manière vivante, Jésus-Christ se manifestant et agissant à travers tous les siècles ; éternellement elle continue son ouvrage; tous les jours elle renouvelle l'œuvre de la rédemption. Le Sauveur n'a pas seulement vécu il y a dix-huit siècles. Non, il n'est point disparu du milieu de nous ; mais toujours vivant en son église, il y révèle sa présence sous des formes sensibles. Dans la prédication de sa parole, il est lui-même le docteur éternel; s'associant l'homme par les eaux du baptême, pardonnant au pécheur, fortifiant l'adoléscent, bénissant l'union des époux, il s'unit dans l'Eucharistie à tous ceux qui soupirent vers la vie bienheureuse; c'est lui qui console, encourage le mourant ; c'est lui qui consacre les organes par lesquels son infatigable bonté répand tous ces bienfaits, toutes ces faveurs. Mais si Jésus-Christ, caché sous un voile terrestre, doit continuer jusqu'à la fin l'ouvrage qu'il a commencé sur la terre, il s'ensuit que, dans tous les temps, il s'immole à son Père pour le genre humain. Or nous devons retrouver dans son eglise la représentation vivante de ce Sacrifice ; car le Sauveur y célèbre son existence immortelle.

» Efforçons-nous de pénétrer le dogme catholique dans toute sa profondeur ; puisse enfin notre doctrine être saisie par les protestans ! Jésus-Christ s'est immolé sur la croix pour nos péchés. Mais, comme le Fils de Dieu, qui est mort et ressuscité, a voulu, d'après ses propres paroles, résider dans l'Eucharistie, à Jésus-Christ, présent d'une manière mystique et seulement visible aux yeux de la foi, l'église a substitué (par l'ordre du Sauveur) (Voy. Luc. XXII, 20) le Christ historique aux sens corporels ; c'est-à-dire elle a pris l'un pour l'autre, car le Christ qui a souffert et le Christ eucharistique ne sont qu'un. Ainsi l'Agneau de Dieu, dans l'auguste mystère, est la victime de propitiation pour les péchés du monde. En effect, pour nous exprimer avec toute la précision qui nous est possible, le Sacrifice de la croix n'est qu'une partie d'un ensemble organique : toute la vie du Sauveur, ses actions, ses souffrances et sa mort, ne forment qu'un immense Sacrifice, qu'un acte d'amour et de miséricorde. A la vérité cet acte se compose de plusieurs momens ; mais aucune de ses parties ne constitue le chef-d'œuvre de la bonté divine. La volonté du Christ de se donner à nous sur nos autels entre aussi dans cette grande immolation ; car elle compte parmi les mérites qui nous sont imputés. Le Sacrifice de la Messe est donc un véritable Sacrifice ; mais on ne peut toutefois le séparer de la vie du Sauveur, comme on le voit clairement par le but de son institution. Dans cette dernière partie de son Sacri-

commemorativum, non tanquam causam meritoriam nostrae redemptionis, sed tanquam medium seu tanquam causam particularem, qua nobis applicentur merita a Christo in crucis Sacrificio parta, ut paulo ante declaravimus, quemadmodum eadem merita, licet diversa ratione, nobis applicantur per sacramenta. Optime proinde concilium Trid. sess. XXII, cap. I, declarat, quod Christus *in coena novissima, qua nocte tradebatur, ut dilectae sponsae suae ecclesiae visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret Sacrificium, quo cruentum illud semel in cruce peragendum repraesentaretur, ejusque memoria in finem usque seculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur... Corpus et Sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit, ac sub earumdem rerum symbolis, Apostolis, quos tunc Novi Testamenti sacerdotes constituebat, ut sumerent, tradidit, et eisdem eorumque in sacerdotio successoribus ut offerrent, praecepit per haec verba: Hoc facite in meam commemorationem, uti semper Catholica Ecclesia intellexit et docuit.* Ex his vero constat, qua ratione intelligi debeant objecta Apostoli verba.

263. III. Obj. 1. Si Missa est Sacrificium, erit novum testamentum, imo vero quot sunt Missae tot erunt testamenta; ergo ut rata sint, Christus in singulis debet mori siquidem testamentum nonnisi in morte testatoris confirmatur; et ita fit, inquit Calvinus, ut prima mors pro nihilo sit. 2. Quod si hostia non occiditur aut non

fice, Jésus-Christ nous donne tout ce qu'il a fait pour nous; son immolation, d'objective qu'elle était, devient subjective, propre à chacun de nous en particulier. Le Rédempteur s'immolant sur la croix nous est encore étranger; dans le culte, il est notre bien propre, notre victime. Là il se donna pour tous les hommes, ici il se donne à chacun de nous. Là il n'est que victime, ici il est reconnu, adoré comme tel.» (Symbolique, édit. cit. liv. 1, § 34.).

immutatur, Sacrificium esse non potest. Quidquid enim Deo ita offertur, ut illaesum maneat ac integrum, illud quidem recte vocaveris donum, munus, oblationem, sed verum Sacrificium minime dixeris; atqui in celebratione Eucharistiae nulla in victimam ipsam aut occisio aut immutatio cadere potest. 3. Dicendum igitur, non haberi in Missa nisi simplicem ac nudam commemorationem passionis Christi; 4. cum contradictoria sint, reale Sacrificium, quod rem contineat, et Sacrificium mysticum, quod rem tantum repraesentet. 5. Ac reipsa non defuerunt in ipso concilio Tridentino gravissimi theologi catholici qui negaverint, Christum in coena verum obtulisse Sacrificium, ut refert Card. Pallavicini (1), ac propterea in Missa offerri verum Sacrificium.

264. Resp. ad 1. *N.* Nec enim Eucharistia est novum testamentum; sed Sanguis solum dictus est a Christo novum testamentum seu confirmatio novi testamenti. Qua vero ratione sanguis sit confirmatio seu sanctio novi foederis seu novi testamenti an quatenus per consecrationem in calice continebatur, an vero quatenus effusus est in cruce, theologi inter se non consentiunt; alii enim, juxtam graecam vocem in tempore praesenti ἐκχυνόμενον, *qui* pro multis *effunditur* contendunt, id dictum esse a Christo de sanguine in coena apostolis ad bibendum dato (2), alii vero, juxta lectionem Vulgatae, *qui effundetur*, in tempore futuro, id referunt ad sanguinem mox in cruce effundendum, ac propterea ad Christi mortem, qua novum Testamentum confirmandum erat (3); alii denique utroque modo sanguinem dictum esse novum testamentum existimant, licet diversa ratione; in coena quidem quatenus mystica separatione a corpore reprae-

(1) Lib. XVIII, cap. 2.
(2) Ita Maldonatus in cap. 26. Matth. v. 28.
(3) Sic Vasquez *In* III *part. disp.* CXXXI, cap. 4.

sentavit effusionem in cruce peragendam, in cruce autem per realem separationem ac mortem ipsam (1). In quavis sententia corruit Calvini difficultas, cum enim in Missa sanguis sit novum testamentum eadem ratione ac fuerit in coena, si Christus in coena mori non debuit ad testamentum confirmandum, neque mori debet in Missa; et quemadmodum in coena et in cruce non fuerunt duo testamenta, sed unum idemque, ita non sunt totidem testamenta, quot Missae celebrantur.

265. Ad 2. *D.* Non est Sacrificium absolutum, in quo solo necessaria est victimae occisio aut mutatio, *Tr.* vel *C.* non est Sacrificium commemorativum seu relativum *N.* Recolantur superius dicta.

266. Ad 3. *N.* Nam praesens adest victima ipsa, quae mystice immolatur per distinctam utriusque symboli consecrationem, qua repraesentatur Christi mors, et cum qua Sacrificium Missae necessariam habet relationem (2).

267. Ad 4. *N.* Utrumque enim simul consistere potest, reale seu *verum* Sacrificium in realitate victimae, *mysticum* in modo, quo victima ipsa offertur (3).

(1) Maldon. loc. cit. contendit, Christum reipsa in coena novum testamentum seu foedus feriisse, illudque sanxisse sanguine, quem bibendum dedit apostolis, juxta morem, qui tunc temporis apud omnes fere gentes obtinebat, non autem in cruce. Nihil est quod huic sententiae obstet, imo omnia suadent, Christum reipsa in coena testamentum suum confecisse, et sanguine, quem in poculo tradidit apostolis, sanxisse. At nihil vetat, quominus dicatur, Christum in cruce per realem sanguinis effusionem et mortem suam, ad quam mystica effusio et mortis repraesentatio, quae in coena facta est per Eucharistiae institutionem, refertur, iterum testamentum confirmasse ac sigillo, ut ita dicam, communivisse. Etenim juxta doctrinam Apostoli, ut testamentum valeat seu firmum sit, mors necesse est intercedat testatoris. Hac ratione, quae sibi contrariae videntur, theologorum sententiae optime inter se componuntur.

(2) Adeo necessaria est haec relatio, ut sine ipsa, Missa veri sacrificii rationem non haberet, juxta ea, quae praenotavimus.

(3) Id pulchre illustravit p. Laynez, in colloquio Poissiaco, exemplo regis, qui redux ex bello feliciter confecto vellet in theatro actionem ipsam victoriae repraesentare. Hic

268. Ad 5. *N.* Imo unanimis fuit omnium sententia in asserenda veritate Sacrificii Missae (1). De sola natura hujus Sacrificii quaestio agitata fuit, atque, ut fit in rebus difficilibus, in diversas sententias patres abierunt, nec quidpiam de ea definitum est juxta plurimorum suffragium (2).

PROPOSITIO II.

In Missa offerri Deo verum et proprium sacrificium, constat ex sensu traditionali

269. Longa nimis res esset, si in medium omnia afferre ex antiquitate monumenta nobis proponeremus, quae veritati Sacrificii eucharistici adstipulantur. Vetustissimi enim ecclesiae graecae et latinae rituales libri omnes publica ecclesiarum auctoritate conscripti et ubique usu recepti preces suppeditant et ritus ad incruentum Eucharistiae Sacrificium celebrandum (3). Nationes christianae omnes totius orbis terrarum, illis non exceptis, quae mille atque amplius annos ante Lutherum distractae sunt a catholicae ecclesiae unitate, consueverunt offer-

enim rex et praesentia sua et repraesentatione pericula et victoriam inde partam referret.

(1) Cfr. Pallavic. *Hist. Conc. Trid.* lib. XVIII, cap. 1, n. 1, ubi scribit: « Tutti convennero in riconoscere la Messa per vero Sacrificio del nuovo Testamento. »

(2) Ibid. cap. 2, n. 10: « La terza classe (patrum Trident.) fu d'opinione, che si ponesse nella dottrina: Cristo essersi offerto al Padre nella cena; ma non si dicesse, che 'l fece in questa o in quella maniera: imperocchè essendo in quistione, e non apparendone verun luogo evidente della scrittura, non se ne doveva far canone o decreto... e molti ancora degli aderenti alla seconda parte convennero poi nello stesso partito. » Ac reipsa ita factum est, ut patet ex verbis cap. 1. sess. XXII. Concilii.

(3) Cfr. Le Brun, *Explication de la Messe*, Paris 1741, tom. III, dissertat. 12, *Uniformité de toutes les liturgies du monde chrétien dans ce qu'il y a d'essentiel au Sacrifice*, art. 1; Renaudotius, *Liturg. Oriental.* diss. 1, *De Liturgiarum Orientalium origine et auctoritate*, cap. 2 et seq.; Muratorius, *Liturgia Rom. Vetus*, tom. 1, diss. *De origine sacrae Liturgiae*, cap. 16 et seqq.

re in Sacrificiium corpus et sanguinem Christi (1). Patres omnes, quotquot scripserunt de Eucharistia passim eam vocant, *Sacrificium*, *oblationem*, *hostiam*, *victimam*, etc.; utuntur vocibus *sacrificare*, *offerre*, *sacerdotes* memorant et *altare*; referunt ad Sacrificium nostrum sacrificium Melchisedech, Agni paschalis, oraculum Malachiae; impugnant hydroparastatas aliosque haereticos antiquissimos, qui in aqua Sacrificium offerebant, aut quoquo modo ab ecclesiae usu discedebant (2). Cum autem agatur de factis publicis et pervulgatis, supervacaneum arbitramur singulorum testimonia recensere.

270. Verum, quae ad pleniorem ecclesiae catholicae triumphum faciunt, sunt ipsi novatores, quorum aliqui adeo se premi senserunt horum monumentorum pondere, ut ingenue fassi sint, talem semper et ubique vel ab ipsis ecclesiae incunabulis fidem de Sacrificio viguisse. Eminet inter hos s. Irenaei operum editor, Joan. Hernestus Grabius. Cum enim sanctus Martyr, *Adv. Haeres.* lib. IV, cap. 17, al. 32, doceat, Christum instituisse novam oblationem, quam ecclesia ab apostolis accipiens in universo mundo offert Deo, atque hanc oblationem a Malachia propheta multo ante praenunciatam ostendat, notam hanc ad Irenaei locum Grabius apposuit: *Certum est, s. Irenaeum aliosque patres, quorum scripta habemus, tum eos, qui viderunt apostolos, quam eos, qui immediate ipsis successerunt, spectasse Eucharistiam velut sacrificium Novae Legis, et obtulisse Deo Patri super altare panem et vinum, veluti dona sacra offerentes ante consecrationem tanquam primitias creaturarum ad recognoscendum supremum ejus in res omnes dominatum, et post consecrationem velut corpus*

(1) Cf. Joseph Aloys. Assemanus, *Codex liturgicus ecclesiae universae*, sex voluminibus comprehensus, Romae 1749.

(2) Cfr. Bellarm. *De Euch.* lib. v. cap. 13 et seqq. et Nat. Alexand. diss. 13, in secul. XIII et XIV.

*

et sanguinem mysticum J. C. (1), *ad sic representandum Sacrificium cruentum, quod ipse fecit corporis et sanguinis sui in cruce, et ad obtinendos fructus mortis suae pro iis omnibus, pro quibus oblatum est. Ceterum haec doctrina non est doctrina unius ecclesiae vel peculiaris doctoris, sed erat doctrina et praxis ecclesiae universalis; ecclesia eam acceperat ab apostolis, apostoli a Christo. Est id, quod s. Irenaeus nos docet, quod s. Ignatius et s. Justinus nos docuerunt ante ipsum, quod Tertullianus et s. Cyprianus nos docuerunt post. Est id, quod clare continetur in Epist. s. Clementis ad Corinth.; testimonium quod magni ponderis esse debet, quoniam auctor hujus epistolae est ille, de quo s. Paulus dixit nomen suum scriptum esse in libro vitae; et quoniam epistola sua exarata est duos vel tres annos post mortem ss. Petri et Pauli et viginti annos ante mortem s. Joannis, ita ut dubitari non possit, quin ea non sit doctrina apostolorum, et oporteat eam tenere, licet non haberetur aliquod testimonium Scripturae ad eam firmandam. Nam s. Paulus in II ad Thess. ipsis praecipit con-*

(1) Meminisse debemus, auctorem, qui hic loquitur, esse protestantem. Juverit hujus protestantis errorem corrigere alterius pretestantis testimonio, scilicet Leibnitzii, qui in *Syst. Theol* haec de Sacrificio praeclare scribit: « Res oblata sive victima aut hostia est ipse Christus, cujus caro et sanguis sub specie symbolorum utique immolationis atque libamenti officium subit. Nec video, quid hic desit ad veram Sacrificii rationem; quidni enim id, quod sub symbolis praesens est, Deo offerri possit, cum . . . , quod sub his in Eucharistia continetur, sit omnium rerum pretiosissimum Deoque offerri dignissimum. Itaque hoc pulcherrimo invento divina benignitas egestatem nostram juvit, ut offerre possimus aliquod munus, quod Deus aspernari non possit; et cum ipse infinitus sit, quidquid autem alias a nobis proficisci potest, ad infinitam ejus perfectionem nullam proportionem habeat, nullum libamentum placando Deo par invenire potuit, quam quod infinitae et ipsum perfectionis esset; mirabili enim ratione fit, ut Christus in hoc sacramento, quoties consecratio fit, se nobis semper redonans, semper denuo offerri Deo possit, eoque modo perpetuam efficaciam suae primae oblationis, quae in cruce facta est, repraesentet atque obsignet. . . . Neque enim Deo gratius quicquam et cujus suavior odor sit, a nobis, si mundo corde ad hanc aram accedamus, immolari potest. Et praeclare Bernardus: Totum, quod dare possum, miserum corpus istud est, et si minus est, addo et corpus ipsius. » Pag. 285, seqq.

are traditiones, quas sive viva voce accepissent, per epistolas; sed non desunt Scripturae testimonia robandum Sacrificium Eucharistiae. Tandem con-
t: *Utinam, quoniam plures doctores protestantes overunt circa hoc punctum veram doctrinam ec-ae apostolicae et errorem Lutheri et Calvini, omnes enire possent ad resolutionem reddendi majestati iae hunc supremum honorem, qui ei debetur, et ad restituerent usum sacrarum liturgiarum quas male erunt, et in quibus modus patet, quo Deo offerri t hoc sanctum Sacrificium* (1).

71. Huic tam apertae catholicae veritatis confessioni addi facile possent, nisi res esset explorata, pleue recentiores protestantes id nobis ultro conce- (2). Imo nec abnuunt professores universitatis Oxosis in Anglia admittere efficaciam ss. Eucharistiae t *Sacrificii commemorativi* inter religionis dogmata, ad nos pervenerunt ex verbo Dei non scripto (3) a regulam Vincentii Lirinensis: *quod semper, quod ue, quod ab omnibus.*

72. Ne quid desit ad absolutam propositionis nostrae

In hac nota Grabius profecto um ingenuum se prodidit et tis interpretem fidelissimum; ei rea si gratulati merito sunt um Trevulsiensium scriptores . 1702, mens. Octob. et novus si editor Ren. Massuetus, diss. 1. 96, ita e contra Buddaeus, is atque Deylingius, haeretiommunionis homines, aperte m iracundia exarserunt, quod raeclarum veritati testimonium it. Merito praeterea addunt ores Trevulsienses: Eadem ra-, qua doctus hic protestans in-in operibus s. Irenaei ceterae patrum Sacrificium ss. Eustiae, potuisset, si voluisset animi dispositione inquirere, ire cetera religionis catholicae dogmata, ac praesertim realem Christi praesentiam Adjiciunt insuper, mirum esse, quod Grabius post repertam hanc veritatem vivere pergat in illa secta, in qua omnis conatus fit ad abolendum hoc Sacrificium, institutum a Christo et praedicatum ab apostolis ad Deum honorandum.

(2) Ita Augusti, Bretschneider, Vix, Stephens aliique, quorum singillatim testimonia profert Esslinger in cit. *Apologia doctrinae catholicae ex auctoribus protestantibus*, § 5. Quid senserit Leibnitzius, paulo ante vidimus.

(3) Sic Prof. Keble apud Wiseman, *Dissertazione sullo stato attuale del Protestantesimo in Inghilterra*, Roma 1837, pag. 18.

demonstrationem, addimus, rationem ipsam theologicam id confirmare. Etenim Sacrificium est ritus, quo Deum supremum rerum omnium Dominum profitemur, ac propterea est actus religionis totius praecipuus. Hinc, quemadmodum religio quaeque Sacrificium habuit, sic et christiana suum habeat oportet. Presbyteri insuper et episcopi ab apostolorum aetate *sacerdotes* et *pontifices* sunt appellati (1); at enim juxta doctrinam s. Pauli, Heb. VIII, habere debet Sacerdos *aliquid quod offerat.* Nihil aliud autem catholici sacerdotes offerunt quam ss. Eucharistiam; ergo ista est verum et proprie dictum Sacrificium. Quod magis etiam certum fit ex perpetuo altarium usu, quae semper in ecclesia fuerunt, quaeque ipsa ecclesia solemni ritu dedicare consuevit. Sane protestantes, qui sustulerunt Sacrificium, una cum ipso et Sacerdotis nomen et altaria pariter aboleverunt (2). Huc demum accedit ineluctabile argumentum praescriptionis, quo fit, ut nulla aetas ab adversariis assignari possit, qua primum in ecclesia Sacrificium oblatum sit, donec perveniamus ad apostolicam, imo ad Christi ipsius institutionem (3).

DIFFICULTATES

273. Obj. 1. Patres non aliam plerumque in Eucharistia oblationem agnovere quam repraesentativam atque commemorativam Sacrificii crucis, 2. quod unicum et singulare Novae Legis Sacrificium constanter appellant.

(1) Cfr. Bellarm. *De Euchar.* lib. v, cap. 17. Cfr. etiam Cotelerius, *Patr. Apost.* tom. 1, in annotat in priorem s. Clementis *Epist. ad Corinth.* n. 40.

(2) Sane Calvinus, *Instit.* lib. IV, § 12, loquens de differentia inter Eucharistiam et Sacrificium proprie dictum, scribit: « Mensam nobis dedit (Christus), in qua epulemur, non altare, super quod offeratur victima, non sacerdotes consecravit, qui immolent, sed ministros, qui sacrum epulum distribuant. »

(3) Wegscheider fatetur, § 174, quod *Satis mature jam Sacrificii notio ad coenam sacram vario modo applicata est*, ac citat Justinum, Irenaeum, Cyprianum, etc.

3. Sicubi vero Eucharistiam Sacrificium dixerunt, ideo id factum est, ut observat Kemnitius aut quod in illius celelebratione offerretur panis et vinum ad ministrorum sustentationem et ad Eucharistiam conficiendam, aut quod communes et solemnes preces in ea funderentur, aut etiam quod fieret in ea commemoratio Sacrificii in cruce peracti, aut denique quod actio coenae, in qua Christus Eucharistiam instituit, fuerit sacra, juxta vocis *sacrificii* etymologiam. 4. Neque obstat argumentum ex liturgiis deductum; siquidem non divinam, sed humanam liturgiae habent institutionem, quae non Christi, sed vel Clementis, vel Basilii, vel Chrysostomi dicuntur. Ergo.

274. Resp. ad 1. *D.* Supposita veritate Sacrificii eucharistici, patres interdum Eucharistiae celebrationem vocarunt Sacrificium mysticum, commemorativum aut repraesentativum respectu immolationis in cruce peractae, *C.* ad exclusionem veritatis Sacrificii eucharistici, ita ut non agnoverint in Eucharistiae celebratione nisi inanem et vacuam Sacrificii repraesentationem *N.* Etenim, cum haec oblatio tum veritatem tum repraesentationem contineat; veritatem quidem quoad praesentiam realem victimae quae offertur, repraesentationem vero immolationis cruentae, quae facta est in cruce, quoad modum quo offertur, jure merito patres celebrationem Eucharistiae Sacrificium vocarunt commemorativum et repraesentativum. Verum haec ipsa offerendi ractio, victima realiter ac substantialiter praesente, supponit, ut diximus, et exigit veritatem Sacrificii (1). Nunquam propterea

(1) Apposite Cl. Moëhler in *Symbolica* loc. cit. scribit: « La foi en la présence réelle est le fondement de toute la doctrine catholique sur la Messe. Niez que Jésus-Christ soit présent sur nos autels, et la célébration de la Cène n'est plus que la commémoration du sacrifice de la croix, de même qu'un tableau, un symbole quelconque rappelle dans notre mémoire une personne qui nous fut chère. Mais, si nous admettons au contraire que le Sauveur continue d'habiter parmi nous, alors le passé nous devient présent; alors tous les mérites de Jésus-Christ,

patres Eucharistiam dixerunt vacuam repraesentationem (1).

275. Ad 2. *D.* Appellant patres Sacrificium crucis unicum et singulare respectu multitudinis sacrificiorum mosaicorum et gentilium, ac prout cruentum fuit, *C.* ad exclusionem Sacrificii eucharistici *N.* Utrumque enim semper conjungunt.

276. Ad 3. *N.* In eo porro decipitur Kemnitius, quod perpetuo permisceat sacrificia improprie dicta cum vero et proprio Sacrificio, de quo tantum hic agitur. Patres autem ea de Sacrificio nostro praedicant, quae Sacrificio improprie dicto convenire nullatenus possunt. Affirmant enim, Eucharistiam esse verum Sacrificium a solis sacerdotibus offerendum (2); ergo Sacrificii nomine non significant ea pietatis opera, de quibus loquitur Kemnitius, quaeque omnes indiscriminatim homines sive viri sive feminae praestare possint. Deinde patres vocant Eucharistiam *sacrificium summum*, *verissimum et singulare corporis et sanguinis Domini*, minime vero *sacrificium laudis et orationis;* unde colligi possit, figurate eos locutos fuisse. Apertis praeterea verbis asserunt, in Eucharistia vere offerri et immolari corpus et sanguinem Christi; quod scribere haud potuissent, si persuasum illis esset, in Eucharistia solum repraesentari Sacrificium crucis, sed non effici, quamvis modo incruento, quod in cruce oblatum atque immmolatum est. Demum, si Eucharistia diceretur Sacrificium, quia est actio sacra

tout ce qu'il a fait pour nous, se trouve uni à sa personne divine; il est sur l'autel selon tout ce qu'il est et avec toutes ses oeuvres, il est, en un mot, une véritable victime. Que cette croyance parle au coeur un langage touchant! »

(1) Cfr. Bellarm. loc. cit. cap. 15, n. 26 et seqq.

(2) Exemplo sit can. XIV, (ex vers. Isidori) conc. Nicaeni: « Pervenit ad sanctum Concilium, quod in locis quibusdam et civitatibus presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula neque consuetudo tradidit, ut hi, qui offerendi Sacrificii non habent potestatem, his, qui offerunt, corpus Christi porrigant. » Apud. Harduin. *Acta Conc.* tom. I, col. 329 et col. 331.

baptismus pariter vocaretur Sacrificium; quod nemo dixerit (1).

277. Ad 4. *Neg.* Ad prob. vero, *D.* Liturgiae Clementis, Basilii, etc. dicuntur, quia ipsi praescripserunt et ordinarunt precum formulas ritusque servandos in celebratione Sacrificii, quod a Christo institutum est, *C.* quia ipsi Sacrificium instituerunt *N.* Hoc argumentum non magis contra nos facit quam illud, quo quis vellet probare doctrinam Evangelii non esse Christi, quia a Mattaeo et Marco nomen habet. Accedit, plures liturgias inscriptas esse nomine apostolorum, ut Petri, Jacobi, etc. non quod isti liturgias conscripserint, sed quia in his descripta sunt, quae apostoli servanda in Sacrificii oblatione viva voce tradiderunt (2).

PROPOSITIO III.

Sacrificium Missae est etiam propitiatorium pro vivis atque defunctis

278. De fide pariter esse hanc propositionem, constat ex can. III Conc. Tridentini, quem superius dedimus. Ut faciliori ratione catholicum hoc dogma vindicemus, praestat nonnulla praemittere.

279. Ac primo quidem notamus, aliter propitiatorium fuisse Sacrificium crucis, aliter vero propitiatorium esse Sacrificium Missae; nam Sacrificium illud *meritorium* fuit redemptionis seu remissionis peccatorum, gratiarum omnium, quae nobis conferuntur, et in eo meritum omne Christi Domini consummatum fuit; istud vero Christus voluit esse *velut instrumentum*, ut loquitur Vasquez,

(1) Cfr. Bellarm. loc. cit. n. 11 et seqq.

(2) Cfr. Muratorius, *Liturgia Romana*, diss. cit. cap 1, *De origine sacrae liturgiae*, ubi ostendit adversus Le Brun, sacras liturgias longe ante secul. v fuisse litteris consignatas, juxta id, quod apostoli viva voce ad sacri mysterii usum servandum esse tradiderunt.

quo meritum passionis suae nobis applicaretur, uti applicatur per sacramenta aliaque salutis nostrae subsidia, juxta modum tamen uniuscujusque proprium (1).

280. 2. Notandum, non esse propitiatorium sacrificium Missae nisi *mediate* quatenus habet *vim impetrandi gratiae auxilium*, *quo et a mortalibus et a venialibus peccatis justificari et in justificatione sua homo crescere possit*, ut idem auctor loquitur, seu *per impetrationem* (2); non autem *immediate*, ut sacramenta baptismi et poenitentiae. Idem dic de bonis temporalibus quae *per impetrationem* virtute hujus Sacrificii obtinentur.

281. 3. Animadvertendum praeterea, licet certa apud theologos omnes doctrina sit, per hoc Sacrificium proxime et immediate remitti semper et certo poenam temporalem viventium juxta cujusque dispositionem (quo sensu propitiatorium dicitur pro vivis atque defunctis), de fide tamen non esse, *certo semper* seu *certa lege* poenam hanc temporalem remitti, prout idem Theologus observat (3).

282. 4. Animadvertendum, neque de fide esse, praedictos effectus tam pro vivis quam pro defunctis Sacrificium Missae producere *ex opere operato*. Imo certum

(1) *In* III *part.* disp. CCXXIX, cap. 2.

(2) Ibid. disp.CCXXVIII, cap.2 et 3.

(3) Quamvis de fide non sit, per sacrificium Missae certo semper seu certa lege poenam temporalem ex opere operato remitti, est tamen *certa* theologorum doctrina ex opere operato poenam ejusmodi per Sacrificium remitti. Cfr. Card. Bona, *De sacrif. Missae*, cap. 1, § 3, qui scribit: « Constans semper fuit catholicorum sententia habere hoc (Sacrificium) infallibiles et determinatos effectus ex opere operato, nisi ille pro quo offertur obicem ponat, remissionem videlicet alicujus poenae peccatis jam remissis debitae, vel donum alicujus gratiae praevenientis ad obtinendam commissorum remissionem. » Atque hic obiter observo, quod nonnulli, cum audiunt aliquid *non esse de fide*, sibi licitum esse existimant, illud negare aut respuere, perinde ac si nullus alius gradus certitudinis haberetur. Ast, licet aliqua doctrina non sit de fide, potest tamen esse fidei proxima, certa, etc. quibus respondent *qualificationes*, ut vocant, diversae ob negatam illam doctrinam, quod ex. gr. propositio sit *proxima haeresi*, *haeresim sapiens*, *erronea*, etc.

est, defunctis Sacrificium istud nullo alio modo prodesse posse, quam remittendo poenam temporalem, neque hanc ipsis remitti certa lege, sed solum per modum suffragii eis prodesse, prout Deo placuerit illud acceptare. Ex quo infertur, effectum hujus Sacrificii non ita certum esse erga defunctos, sicut est erga viventes (1).

283. 5. Monendum denique est, de fide non esse, valorem hujus Sacrificii esse infinitum; haud pauci enim theologi negant virtutem seu efficaciam hujus Sacrificii respectu nostri esse infinitam (2), uti ex dicendis aperte constabit. Haec si prae oculis habebantur, facile erit tum veritatem assertae propositionis adstruere, tum adversariorum difficultates disjicere.

284. Porro doctrinam catholicam sic luculenter exponit Tridentina synodus, sess. XXII, cap. II: *Docet sancta Synodus, Sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri, ut si cum vero corde et recta fide, cum metu et reverentia, contriti ac poenitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus, gratiam et donum poenitentiae concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit; una enim eademque est hostia, idem nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cujus quidem oblationis cruentae, inquam, fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur; tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur* (3).

(1) Ibid. cap. 4.

(2) Seu, ut alii loquuntur, Sacrificium esse quidem valoris infiniti in se seu *intensive*, non autem quoad effectum seu *extensive*. Cfr. Vasquez. loc. cit. disp. ccxxx, cap. 1 et seqq.

(3) Ex hac catholicae doctrinae expositione patet, non excludi pium motum, fidem, spem, contritionem, etc. ut adstantes fructum ex Sacrificio capiant; calumniantur propterea ecclesiae doctrinam protestantes, dum affirmant, ecclesiam catholicam docere, solam praesentiam materialem sufficere ad hoc, ut obtineatur peccatorum remissio ex Sacrificii oblatione, cui fideles

285. Quae cum ita sint, hoc modo progredimur: Ut ex dictis constat, Sacrificium Missae est verum et proprium Sacrificium. Jam vero de ratione veri et proprii Sacrificii est, ut Deum, cui offertur, placet reddatque propitium, ac ab eo impetret aut veniam peccatorum, aut poenarum remissionem, aut alia bona. Ergo. Sane Apostolus, Heb. V. 1: *Omnis;* inquit, *Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona et Sacrificia pro peccatis* (1). Quibus verbis describit Paulus munus sacerdotis in universum, ut inde colligat, Christum eodem modo assumptum fuisse, et pro hominibus a Deo constitutum sacerdotem. Cum igitur in ecclesia sua ipse etiam reliquerit et constituerit sacerdotes, opus fuit ut ad offerendum munera et sacrificia pro peccatis eos constitueret; nullum autem aliud ipsis reliquit sacrificium nisi Sacrificium Missae: ergo necesse est, ut illud ab eis pro peccatis offeratur.

286. Praeterea, adversariis ipsis fatentibus, sacrificia veteris legis, quatenus figurae erant Sacrificii in cruce a Christo offerendi, vere ac proprie propitiatoria erant pro peccatis, et ad bona a Deo impetranda idonea; attamen dici nequit, per ejusmodi proprietatem illa aliquo modo derogasse Sacrificio crucis. Ergo multo magis propitiatorium dicendum est atque ad beneficia impetranda idoneum Sacrificium Missae, quod non solum figuram prae se fert Sacrificii crucis, sed eandem continet victimam, quae immolata est in cruce, et ab eodem summo Sacerdote Christo offertur, qui profecto non sese offert, ut deroget Sacrificio in cruce peracto.

287. Nec alius profecto sensus unquam fuit totius an-

intersunt. Hae profecto aliaeque ejusmodi calumniae vere dedecent seculum nostrum. Attamen Schrokh cum Gerhardo adhuc haec obtrudit.

(1) Πᾶς ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν.

italis, cujus monumenta certissima sunt omnes an-
ae liturgiae, quarum longum nimis esset testimonia
illatim proferre. Nos contenti erimus unius litur-
antiquissimae, quae s. Jacobi apostoli nomine in-
ɔitur, verba recitare, quae ita se habent: *Offerimus
incruentum Sacrificium pro peccatis nostris et igno-
tiis populi* (1). Patres pariter unanimes sunt in hoc
mate adstruendo, quorum testimonia profert Bellar-
us (2). Satis nobis sit hic unum commemorare Cyril-
Hierosolymitanum, qui, *Catech. mystag. V*, non
m vocat Eucharistiam *hostiam propitiationis*, sed
terea scribit: *Christum mactatum pro peccatis nostris
rimus, clementem Deum cum pro illis* (defunctis)
pro nobis demereri et propitiare satagentes (3).
edit usus antiquissimus et universalis in ecclesia of-
ndi Sacrificium pro defunctis, de quo loquitur Ter-
ianus (4), deinde vero Cyprianus (5) ac plura con-
ı passim (6); ita ut res testatissima sit. Jam vero

Seu, ut integre haec verba
tur apud Renaudotium, op.
om II, pag. 30: « Deus Pater,
propter amorem tuum erga
nes magnum et ineffabilem,
i Filium tuum in mundum,
rem errantem reduceret, ne
as faciem tuam a nobis, dum
ficium hoc spirituale, terribile
icruentum celebramus; non
justitiae nostrae confidimus,
iisericordiae tuae Deprecamur
et obsecramus clementiam tuam,
ı judicio sit populo tuo myste-
hoc, quod istitutum nobis est
lutem; sed ad veniam pecca-
ı, remissionem insipientiarum,
gratias tibi referendas. » Et
pag. 51, post consecrationem
rgit sacerdos: « Offerimus tibi
Sacrificium terribile, et in-
tum, ut non secundum peccata
ı agas nobiscum, Domine, ne-
ecundum iniquitates nostras re-
ıs nobis sed secundum man-
suetudinem tuam et amorem tuum
erga homines magnum et ineffabilem
dele peccata nostra, servorum nem-
pe tuorum tibi supplicantium. » Ea-
dem, quamvis diversis verbis, le-
guntur in omnibus prorsus liturgiis.

(2) *De Euch.* lib. VI, cap. 8 et
cap. 7.

(3) Χριστὸν ἐσφαγιασμένον ὑπερ
τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων προσφέ-
ρομεν ἐξιλεούμενοι ὑπὲρ αὐτῶν τε καὶ
ἡμῶν τὸν φιλάνθρωπον Θεόν. N. 10,
edit. Touttei, cujus cfr. in hunc
loc. adnotatio, p. 328.

(4) Lib. *De Corona*, ubi scribit:
*Oblationes pro defunctis, pro na-
talitiis annua die facimus.* Similia
habet in lib. *de Monogam.* et lib. II,
Ad uxorem.

(5) Lib. I, epist. IX.

(6) Ita concilium Carthag. III,
Bracarense I, Cabillonense, Wor-
matiense, etc apud Bellar. lib. cit.
cap. 7. Cfr. quae scripsimus in tract.
De Deo creat. n. 165 et seqq.

cum pro defunctis non offerretur Sacrificium nisi ad poenarum expiationem hoc ipso constat, semper spectatum fuisse Missae Sacrificium ut propitiatorium.

288. Non solum igitur ex dictis patet propositum, sed praeterea colligitur, 1. Sacrificium Missae offerri posse tam pro vivis, quam pro defunctis, qui in purgatorio poenas luunt.

289. Colligitur, 2. Sacrificium, prout est propitiatorium, offerri non posse pro Sanctis, sed solum in ipsorum honorem, ac prout est eucharisticum, *ut orent ipsi pro nobis*, sicuti loquitur s. Augustinus (1), ut gratias agamus Deo de victoriis, quas ejus beneficio et misericordia de teterrimis salutis nostrae hostibus atque adversariis reportarunt. Quare concilium Trid. sess. XXII, cap. 3: *Quamvis*, inquit, *in honorem et memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis Sacrificium offerri docet; sed Deo soli... de illorum victoriis gratias agens* (sacerdos), *eorum patrocinia implorat.* Quam doctrinam sancivit can. V: *Si quis dixerit, impostu-ram esse Missas celebrare in honorem Sanctorum et pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut ecclesia intendit, anathema sit.*

290. Colligitur, 3. divinum hoc Sacrificium, quoniam propitiandi Deum vim habet, habere etiam vim beneficia impetrandi, ut idcirco *impetratorium* a catholicis etiam appelletur. Si enim Deum placare nobis potest ac propitium facere, quidni poterit nova nobis ab ipso et uberrima gratiarum dona, nova cujusvis generis beneficia, quae ad animam, corpus et res externas pertineant, impetrare (2)? Itaque, si pleni bonae spei, si

(1) *Tract.* LXXXIV, *in Joan.* n. 1.

(2) Sane s. Cyrillus Hieros. *Catech.* cit. n. 8, scribit: Ἐπὶ τῆς θυσίας ἐκείνης τοῦ ἱλασμοῦ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν ὑπὲρ κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης· ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου εὐσταθείας· ὑπὲρ βασιλέων· ὑπὲρ στρατιωτῶν, καὶ συμμάχων· ὑπὲρ τῶν ἐν ἀσθενείαις· ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων· καὶ ἁπαξαπλῶς ὑπὲρ

ıte inflammati ad hoc sacrificium nos conferamus, m facile exorabimus, ac nihil erit tam arduum ac ı difficile, quod impetrare non possimus.

91. Si quis quaerat, in quanam ex tot actionibus, ɜ in Missae celebratione occurrunt, collocanda sit Sacrificii essentia; reponimus, inter tot, quae cirferuntur, theologorum sententias longe nobis veriliorem videri sententiam illam, quae Sacrificii esiam in sola consecratione constituit. Illa enim actio essentialis censenda est, in qua sacerdos agit noe Christi, et vi cujus victima in Sacrificio praesens tur, et offertur veluti immolata in honorem Dei auis vitae et mortis; atqui in sola consecratione sacerdos nomine Christi, praesens in Sacrificio victima conitur et offertur in statu immolationis, quo repraesenr Christi mors, dum vi verborum seorsum corpus, sum vero sanguis exhibetur; consecratio igitur sola ntialis actio censenda est, in qua ratio Sacrificii con-t. Quo fit, ut oblatio, fractio, communio haberi tandebeant tanquam totidem ejusdem Sacrificii partes grales (1).

ν βοηθείας δεομένων δεόμεθα ς ἡμεῖς, καὶ ταύτην προσφέρο-ὴν θυσίαν. Id est: « Super ilpropitiationis hostiam obsecraDeum pro communi ecclesiapace, pro recta mundi comone, pro imperatoribus, pro bus et sociis, pro iis qui infiribus laborant, pro iis qui afflibus premuntur, et universim omnibus, qui opis indigent, mur nos omnes et hanc victiofferimus. » Eadem occurrunt urgiis omnibus totius christiani, nulla excepta, nec non in lliano, lib. *Ad Scapulam*, stini *Apol.* 1 loc. cit. ceterisque us apud Muratorium in laudissert. cap. 1.

Cfr. Vasquez loc. cit. disp. CCXXII, cap. 1 et seqq. Bellarm. lib. V, cap. 27, qui tamen, prop. VII, statuit, sacramenti consumptionem, ut fit a sacerdote sacrificante, esse partem essentialem, sed non totam essentiam Sacrificii. Cujus assertionis hanc affert rationem, quia in nulla alia Missae actione est *realis destructio* victimae praeter quam in ista. At haec ratio ex duplici capite nutat; ac primo quidem, quia per solam consumptionem ante corruptionem specierum non desinit esse corpus Christi sub speciebus; quare potius in corruptione specierum quam in manducatione pars essentialis Sacrificii consisteret, adeoque sequeretur partem essentialem Sacrificii non in altari fieri a Sacerdote, sed in stomacho, quando

DIFFICULTATES

292. Obj. 1. Mosaica lege sancitum est, ut in sacrificio propitiatorio tota victima combureretur, quo factum est, ut holocausti nomen acceperit. At Sacrificii eucharistici participes fiunt non solum sacerdotes, sed quotquot ad sacram mensam accedunt. 2. Certa praeterea est Apostoli sententia Hebr. IX, 22: *Sine sanguinis effusione non fit remissio* (1); nulla autem in Missae Sacrificio sanguinis effusio fit. 3. Intelligi nequit, qua ratione Missae Sacrificium possit esse propitiatorium; etenim tale esse nequit ex se, alioquin evacuaretur Sacrificium crucis; sed nec propitiatorium esse potest virtute Sacrificii in cruce peracti, quia sequeretur, insufficiens istud esse ad Deum nobis propitiandum. 4. Exploratum demum est, omnia prorsus peccata nobis dimissa esse beneficio crucis Christi. Ergo.

293. Resp. Ad 1. *D.* Aliquando et in nonnullis sacrificiis, *C.* semper et in omnibus *N.* Uti constat ex Levit. capp. IV et VII, in quibus praescribitur, ut soli masculi in loco sancto edant de victimis oblatis pro peccatis. Accedit, Sacrificium Missae esse insuper et eucharisticum, cujus propterea saltem sacerdotes participes esse debent

in eo species corrumpuntur, quod videtur absurdum. Secundo nutat, quia ipsa etiam corruptione specierum in ipso Christo, qui offertur in Sacrificium, nulla fit mutatio secundum *esse*, sed tantum secundum modum existendi sub speciebus, eo quod sub illis desinit esse; quae quidem mutatio apta non est ad essentiam Sacrificii constituendam. Alioquin quodcumque aliud genus consumptionis hujus Sacramenti, quale esset per ignem, aut quodvis aliud, per quod Christus desineret esse in hoc sacramento, si fieret ex affectu colendi Deum, posset constituere partem essentialem Sacrificii; quod pariter videtur absurdum. Accedit, nullam esse peculiarem rationem, quare consumptio ex parte sacerdotis spectet ad essentiam, minime vero quatenus fit ex parte populi. Hoc principio, ut videbimus, abusi sunt non pauci neoterici, ut constituerent, communionem populi spectare ad Sacrificii essentiam.

(1) Χωρὶς αἵμα τεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις.

294. Ad 2. *D.* Sine sanguinis effusione *non fit remissio*, *C. non fit remissionis applicatio*, prout etiam fit in baptismo, absolutione peccatorum, jejunio, ceterisque operibus satisfactoriis, *N.*

295. Ad 3. *Resp.* Sacrificium Missae propitiatorium esse virtute Sacrificii in cruce oblati, quod consummatio fuit omnium meritorum Christi (1); nec tamen inde sequitur, quod adversarii contendunt, insufficiens fuisse Sacrificium crucis. Nam Christi mors meruit remissionem peccatorum; Sacrificium vero, quod in Missa offertur, ut alias declaravimus, applicat unicuique in particulari fructum ejusdem meriti, prout applicatur per sacramentum baptismi aliaque superius recensita media.

296. Ad 4. *D.* Quoad pretium redemptionis, *C.* quoad applicationem pretii *N.*

297. Cum vero summa difficultatum, quas adversarii urgent tum adversus Sacrificium ipsum, tum adversus ejus virtutem propitiatoriam ex eo proveniat, quod nolint distinguere inter pretium oblatum pro peccatis nostris et ejusdem pretii ac meriti applicationem, juverit doctrinam catholicam illustrare nobilissimo exemplo, quo card.

(1) Notandum porro hic est, actiones quidem singulas Christi Domini per se, seu seposito Patris decreto, fuisse meriti ac valoris infiniti utpote actiones theandricas; quare unaquaeque sufficere potuisset ad mundum redimendum, ac propterea etiam Sacrificii eucharistici institutio meritoria fuit et idonea ad omnium peccata delenda. Ast vero ex Patris decreto ipsa mors erat a Filio Dei subeunda, ut mundus redimeretur ac tollerentur omnia peccata nostra; nisi proinde Christus mortuus esset, nec deleta fuissent per actiones ejus reliquas peccata, nec mundus fuisset redemptus. Quo sensu scripsit Apostolus, Hebr. v, 9: *Et consummatus* (Christus) *factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae.* Ideoque Christus solo Sacrificio coenae nobis non obtinuit remissionem peccatorum. Quapropter, qui ad evincendam virtutem propitiatoriam Sacrificii in coena oblati afferunt verba, quae Christus protulit in consecratione calicis, *qui pro vobis effunditur*, juxta graecam lectionem, non videntur satis solida ratione inniti. Accedit quod etiamsi evinceretur Sacrificium coenae fuisse hoc sensu meritorium et propitiatorium, non inde tamen inferri posset etiam meritorium et propitiatorium esse Sacrificium Missae; nam Christus in coena, utpote adhuc viator, mereri poterat, non item vero post mortem, in qua omne meritum ejus desiit.

Stanilaus Hosius usus est. *Est fons*, ait ipse, *in medio civitatis collocatus, omnibus expositus, a quo nemo arcetur, quin eo libere uti possit: tam est autem copiosus et redundans, ut ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas abunde sufficiat. Num ideo tu sitim tuam explevisti, aut sordes abluisti, quod hic fons est in medio omnibus expositus, tam copiosus? Certe, nisi ad eum accesseris, nisi ex hoc hauseris, neque sordes ablueris, neque sitim sedaveris, neque ullum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus et redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum otiosus, ac illius tantum copiam et abundantiam admiratur: verum illud agit, ut quod videt omnibus communicatum, ejus ad se quoque partem aliquam derivet: fistulas admovet, sive tubos aut canales, per quos communem aquam in suum quoque privatum et proprium usum transferat. Non dissimilis est ratio fontis hujus vitae perennis, qui in latere Christi in cruce pendentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus et redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis usum aliquem hujus fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est ut ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, et per eam, qui solus peccata nostra abluit salutemque nobis confert, Christi sanguinem ad te derives atque attrahas: ut per eum ablutus et sanctificatus aeternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulae sive canalis, verum Christi sanguinis te per canalem irrigantis virtute. Hinc videre licet, quod omnia, quaecumque ad salutem nostram pertinent, nonnisi illi soli sacrificio in cruce peracto, nonnisi fonti, qui apertus est in Christi latere tribuuntur: Verum fructum ex illo fonte capere non possu-*

mus, nisi, qui fusus est ex Christi latere sacrosanctus Christi sanguis, eum per instrumenta et quasi canales quosdam ad nos derivemus. Ejusmodi canalis est baptismus, ejusmodi canalis et quotidianum hoc Sacrificium, quod vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti Sacrificii et fusi pro nobis pretiosi sanguinis fructum in nos transferimus, nobis applicamus et appropriamus. Falso itaque nobis impingunt Satanae ministri, quod per quotidianum hoc Sacrificium illud in cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis. Annon absurde facere censeretur, si quis baptizare se volentem insimularet, quod is per baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentae, et redemptionem suam in aqua baptismi collocare potius quam in Christi sanguine, quo solo redempti sumus? Cum baptismo nihil aliud agatur, quam ut redemptionis in cruce nobis obtentae particeps fieri, qui baptizatur, et ejus fructus in se transferri queat. Atqui non minus absurde faciunt, qui nobis objiciunt, quod per quotidianum illud Sacrificium, illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus, et ejus dignitati ac merito detrahamus: cum nihil aliud agatur, nihil aliud quaeratur a nobis in hoc quotidiano Sacrificio, quam ut quod Christus nobis promeruit unica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, et ea ad salutem nostram uti queamus (1).

(1) In *Confessione catholicae fidei in synodo Petrieoviensi* MDLI, Viennae August. 1560, cap. 41, fol. 91. Cfr. etiam Nat. Alex. diss. XIII in sec. XIII et XIV, *De sacrificio Missae*, etc. Cl. Binterim in op. *Praecipua ecclesiae christiano-catholicae monumenta*, tom. II, part. I, pag. 92 et seqq. erudite disserit de verbis illis, quae pronunciantur in consecratione calicis, *mysterium fidei*, quae ostendit ex traditione apostolica provenire, ex iisque conficit, Sacrificium nostrum semper ut propitiatorium habitum fuisse.

*

[illegible]T II.

[illegible]SSA PRIVATA

[illegible] Sacrificium privatum [illegible] offertur in gratiarum actionem [illegible] est mors Christi, quod- [illegible] ministro non pro se tantum, sed [illegible] usus tamen invaluit, [illegible] *molicae* et *solemnes* [illegible] dicuntur, vel quia in privato [illegible] esse, vel quia non ad aram [illegible] parochialis est, ut lo- [illegible] quia denique nemo ex [illegible] saltem communicat (1).

[illegible] errore suo, quod Eu- [illegible] sacrificii, sed solum Sa- [illegible] *Missa privata* stulte [illegible] Missas. [illegible] solus sacerdos par- [illegible] *matutines*, [illegible] *vespertines*, *angulares* ap- [illegible] alicit (2).

[illegible] nam parum favet sy- [illegible] statuisset *victimae par-* [illegible] *sacrificio essentialem*, sub- [illegible] *summare* [illegible] *utilitas Missas* [illegible] *sacramentaliter non comma-* [illegible] *licet manus perfecte*, [illegible] *illum secundo*. Quae pro- [illegible] *ad sacrificii essentiam deesse*

[illegible] privata. Gerhardus, loc. x, pag. 295 [illegible] scribit, Missas privatas esse, quae ad privata altaria in aulis ecclesiarum, nemine praeter sacerdotem praesente, *demurmurantur*.

uid in eo Sacrificio, quod peragatur sive nullo tante, sive adstantibus, qui nec sacramentaliter spiritualiter de victima participant, et quasi damdae essent ut illicitae Missae illae, in quibus, solo erdote communicante, nemo adsit, qui sive sacrataliter sive spiritualiter communicet, a Pio VI in stit. *Auctorem fidei* proscripta est ut *falsa, erronea, haeresi suspecta, eamque sapiens* (1).

01. Synodo Pistoriensi jam praeiverat Nannaronius i tamen publice errores suos ejuravit (2)), qui pene tam a Benedicto XIV (3) controversiam Cremae exor- inter antistitem Calinium et canonicum Guerrerium: *sacerdos privatim Missam celebrans laicis petens Eucharistiam distribuere omnino teneatur*, acrius tavit (4). Contendit enim, communionem populi licam esse partem divino Sacrificio intrinsecam, conralem, inseparabilem, substantialem, sine qua ime perfectum sit Sacrificium; praeterea addidit, i dogma esse, cui absque haereseos nota nequeat con-

Pro. XXVIII.

Hic plura opuscula ediderat publicum jus divinum ad comnem eucharisticam in ipsa Saii actione, quae in indicem lim prohibitorum relata sunt 18 Augusti 1775. Ast an. 1779 e errores suos retractavit; quidem retractationem anno , in epist. Foggiae data die rt. his verbis confirmavit: idisco alla cieca, spongliaaffatto in materia dottrinale ni mio particolare raziocinio, orso . . . Spero più facilmente rmi in qualità di fanciullo, che gante privo dello spirito della icità cristiana.» Utinam his humilitatis sensibus omnes illi, a aliquem errorem a s. Sede riptum inciderunt, eum imitur!

Per Encycl. *Certiores effecti*, mes Episc. Italiae, die 12 Nov. anni 1742; extat vero in ejus Bullar. tom. I, pag. 212. Blandiebatur vero sibi optimus Pontifex se hac Encyclica omnem controversiam e medio sustulisse, ut patet ex iis, quae scripsit, *De Sacrificio Missae*, lib. II, cap. 22, § 17, ubi concludit: *Ea epistola in modum instructionis data omnis de medio sublata controversia est.* At spes eum fefellit, siquidem postea quaestio magis recruduit.

(4) Qui optaret cognoscere controversiam Cremensem, conferat librum inscriptum: « Storia della celebre controversia di Crema sopra il pubblico divin diritto alla comunione eucaristica nella Messa, con una dissertazione sullo stesso argomento dell' Ab. Benedetto Volpi, » Venet. 1790; cujus libri analysis exhibetur in *Supplemento al giornale ecclesiastico di Roma* an. 1790, quint. IV, pag. 145 et seqq.

tradici, ministrandam esse jure divino fidelibus Eucharistiam in sacra synaxi ex particulis in ea consecratis, excepto casu communionis infirmorum, qui Missae nequeunt interesse, aliove gravis necessitatis motivo.

302. At Tridentini concilii doctrina, sess. XXII, cap. VI, haec est: *Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiae perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberior proveniret; nec tamen si id non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas et illicitas damnat, sed probat atque adeo commendat; siquidem illae quoque Missae vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet; partim vero quod a publico ecclesiae ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.* Cohaerenter ad hanc doctrinam, can. VIII, definivit: *Si quis dixerit, Missas in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit.* Juxta hanc doctrinam sit:

PROPOSITIO I.

Missae, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, illicitae non sunt, neque propterea abrogandae

303. De fide est haec propositio, ut constat ex recitato canone. Sic porro ejus veritatem ostendimus. Illicitae illae Missae non sunt, ideoque nec abrogandae, in quibus finis ille obtinetur, ad quem praecipue institutae sunt, quaeque non dissentiunt ab usu in tota antiquitate recepto, nec ulli Christi praecepto adversantur. Ta-

les autem sunt Missae, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Ergo.

304. Ac 1. quidem, primarius et praecipuus finis Sacrificii est Deo supremum latriae cultum exhibere eumque nobis propitiare, Christi fidelibus tum vivis tum defunctis veniam, requiem, pacem omniaque bonorum genera impetrare, pro collatis beneficiis gratias agere. Jam vero haec omnia independenter a populi communione ex sola Sacrificii actione habentur, ut per se patet.

305. 2. Cum veterum institutis et consuetudine ejusmodi Missae probe cohaerent, ut ex monumentis ecclesiasticis constat. Nam Marcellus Pontifex sacra mysteria fecit in domo Lucinae, Nazianzenus senior in domestico cubiculo, Ambrosius Romae in quadam domo trans Tyberim, Paulinus Nolanus instante morte in altari ante lectulum suum parato; ut alia plura exempla omittam (1). Usus ergo antiquitus obtinuit Missas celebrandi absque solemnitate et coetu fidelium, et in quibus solus sacerdos particeps Sacrificii esse poterat. Quod et sequentibus testimoniis confirmatur: s. Joan. Chrysostomus, *Hom. III in Epist. ad Ephes.* illos increpans, qui tantum in quadragesima participabant sacra mysteria: *Frustra est*, inquit, *quotidianum Sacrificium, frustra adstamus altari; nemo est, qui participet* (2). Porro, ut observat Benedictus XIV, non eo progreditur s. Doctor, ut dicat, Missam non esse quotidie celebrandam, quod quotidie adstantes non communicent. Ait quidem Chrysostomus, *frustra est quotidianum Sacrificium*, verumtamen vox *frustra* non ad Sacrificium, sed ad communionem refertur; celebratur enim Missa, tum ut Deo

(1) Cfr. Pellicia op. cit. *De polit. eccles.* lib. II, cap. 10; nec non Card. Bona, *Rerum liturg.* lib. I, cap. 13, cum adnotatt. Roberti Sala, tom. I, pag. 268 et seqq. edit. cit. qui exempla istarum Missarum plura ex antiquitate collegerunt, quibus nihil opponi possit.

(2) N. 4. Εἰκῇ θυσία καθημερινή, εἰκῇ παρεστήκαμεν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδεὶς ὁ μετέχων.

offeratur Sacrificium, tum ut sacro eucharistico pane populus recreetur. Quod si nemo sit qui communicet, sacramentalis communio populi suo caret effectu, non item vero Sacrificium (1). S. Ambrosius populum admonet, ut singulis diebus intersit Missae, mox addit, ut in quadragesima, die saltem dominico offerat et communicet. S. Augustinus hortatur fideles, ut dominicis saltem diebus accedant ad coeleste convivium, cum saepissime testetur, Sacrificium quotidie offerri (2). Concilium Agathense, an. 506, can. XXI, praecipit, ut omnes die dominico Missae intersint, ad communionem vero, can. XVIII, eos non adigit, nisi in die Nativitatis, Paschatis et Pentecostes (3). Usus praeterea Missae quotidianae saec. VI pro vivis et defunctis atque ad recolendam memoriam martyrum meminit Ferrandus diaconus s. Fulgentii discipulus; sic enim scribit in epistola data an. 533 et nuper edita a doctissimo card. Angelo Majo (4): *Et sicut Ecclesiam suam docuit* (Christus) *in quotidianis Sacrificiis hanc custodire regulam, ut pro peccatoribus, sive adhuc in terra laborantibus sive de saeculo recedentibus, orationem faciat, pro Martyribus vero gratiarum referat actionem.*

306. 3. Nulli denique praecepto Christi has Missas adversari exinde constat, quod, etsi protestantes hoc praeceptum sedulo quaesierint, nondum tamen potuerint invenire Nec enim satis est ad praeceptum ejusmodi constituendum, ut afferant Christi verba, quibus dedit facultatem apostolis Eucharistiam conficiendi; sed praeterea opus est, ut illa adducant, quibus prohibuerit, ne aliter possent conficere, nisi adsint qui participent;

(1) *De Sacrificio*, loc. cit. § 14. In toto hoc capite multa habet doctus hic Pontifex scitu digna ad rem nostram. Cfr. etiam Nat. Alex. diss. XIII in sec. XIII et XIV.

(2) Cfr. Bellarm. *De Euch.* lib. VI, cap. 9, n. 24 et seqq.

(3) Apud Harduin. *Act. Conc.* tom. II, col. 1000.

(4) In *Scriptorum veterum collectione e vaticanis codicibus edita*, tom III, pag. 183, Romae 1828.

c vero nuspiam inveniuntur. Atque hinc factum est, post tot jurgia et clamores demum ipsi protestantes nam celebrent, quamvis nemo sit qui accumbat (1).

DIFFICULTATES

507. Obj. 1. Christus non modo de consecratis colit et bibit, sed ea simul edenda et bibenda discipulis tribuit, dicens : *Accipite et manducate ... Bibite ex omnes.* 2. Ut idem fieret a discipulis, cum conarent, praecepit illis verbis : *Hoc facite in meam memorationem.* Cum igitur ipse distribuerit, ut salotes faciant quod Christus fecit, et ipsi adstantibus tribuere debent. 3. Quare Apostolus, I. Cor. cap. X. em et calicem benedictum vocat *participationem* seu *mmunicationem* corporis et sanguinis Domini. 4. Fraipsa panis, quae in Coenae institutione facta est, eque ipsi actioni eucharisticae nomen dedit, ut patet Act. Apost. cap. II, 42 et alibi, nonne ordinata ad communionem adstantium? 5. Hinc idem Apous in cit. Epist. cap. XI, 20, scribit : *Convenien- s vobis in unum, jam non est dominicam coenam*

) Sane abbas Molanus, *Cogita- privat.* part. II, tantum abest, Missis his privatis abhorreat, tius scribat, *se non repugna- s, quin sui illis intersint.* Ne- id ex sensu suo promit, sed pa- profitetur, ne a ceteris quidem ranis Missas id genus haberi ut illicitas. « Quis, *inquit*, intra quoque ecclesias in necessitatis sibi ipsi, nemine amplius prae-, sacram coenam interdum non eat? » Leibnitzius quoque *Sy- . Theol.* pag. 292, scribit : ro, cum jugis Sacrificii tanta gnitas atque utilitas, receptum que est, ut creberrime Deo of- ur pro fidelium necessitatibus, si non semper accederet dispensatio... Non ideo tamen honori divino aliquid detrahendum fuit, quia communicantes non semper habentur. Quare, ex quo sanctissimum Sacrificium in omnibus ecclesiis quotidie celebrari laudatissima pietate institutum est, consequens fuit, ut sufficere judicaretur perceptio offerentis sacerdotis ; atque haec Missarum, quas privatas vocant, origo est, quarum fructu sane maximo privari ecclesiam cum divini honoris detrimento aequum non est. » Doederlein, *Instit. Theol. Christ. tom.* II, pag. 789, fatetur, Missam privatam, improbatam a Luthero, a theologis recentioribus lutheranis passim commendari.

manducare ; unusquisque enim suam coenam praesumit ad manducandum (1) ; quo in loco quum coenam dominicam ita opponat Apostolus coenae privatae, ut hanc non esse dominicam coenam affirmet, satis indicavit se privatam solius sacerdotis communionem tanquam illicitam reprehendisse. 6. Sane Liturgiae omnes tum latine tum graecae continent orationes, quae non solius sacerdotis nomine, sed plurium nomine funduntur ; essent autem nugatoriae orationes istae, si vel nulli sint, qui Sacrificio adstent, vel de eodem Sacrificio minime participent. 7. Accedit, quod canones ecclesiae vetustissimi praecipiunt communionem fidelibus Sacrificio adstantibus et ab ecclesiae liminibus arcent eos, qui non obtemperaverint. 8. Quo fit, ut nunquam apud Graecos absque communicantibus Missae celebrentur. Ergo.

308. Resp. Ad 1. *D.* Ita tamen, ut non omnia, quae Christus gessit in coena ad essentiam Sacrificii pertineant aut praecepti vim habeant, *C.* secus *N.* Ex iis enim, quae Christus fecit in Eucharistiae institutione, alia quidem pertinent ad ejus substantiam, alia vero non item ; quod si in omnibus omnino exemplum Christi ad substantiam spectaret aut praecepti vim haberet, multa sane praestanda essent, quae tamen neque catholica ecclesia neque ipsimet novatores imitanda sibi proposuerunt (2). Quae autem illa sint, quae constituant rei substantiam, aut praeceptum involvant, non privatorum

(1) *Συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. Ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν.*

(2) Huc refertur, quod s. Augustinus scribit, *Epist.* LIV. al. CXVIII, *ad Januar. de ritibus ecclesiarum*, cap. VI, ubi de Eucharistia ait : « Liquido apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus et sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Numquid tamen propterea calumniandum est universae ecclesiae, quod a jejunis semper accipitur ? ... Et ideo non praecepit (Christus), quo deinceps ordine sumeretur, ut apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam, si hoc ille monuisset... credo eum morem nemo variasset. » Quae omnia ibid. complectitur, dicens : « Si quid horum tota per orbem frequentat ecclesia, quia ita faciendum sit, disputare, insolentissimae insaniae est. »

est definire, sed ecclesiae, quam Christus ipse reliquit interpretem suae voluntatis atque doctrinae. Quum igitur ecclesia tanquam licita probaverit Sacrificia privata, in quibus Eucharistia non porrigitur populo, inde colligitur, communionem adstantium non constituere essentiam Sacrificii, atque exemplum Christi Eucharistiam distribuentis, vel non continere praeceptum, vel conditionatum tantum continere, si nimirum adsint qui petant communionem, atque insuper si legitime petant. Ad summum ex his eruitur, magis conforme esse Christi exemplo communionem adstantibus distribuere, si qui sint qui eam legitime petant, prout se optare declaravit synodus Tridentina; minime vero sequitur, aliquid deesse essentiae Sacrificii, si nulli sint qui velint communicare; aut illicitas esse Missas, in quibus nemo sit qui communicet.

309. Ad 2. *N.* Nam citata verba non referuntur ad distributionem Eucharistiae, sed ad facultatem, quam Christus dedit apostolis, eorumque in sacerdotio successoribus, Eucharistiam conficiendi, ac propterea Sacrificium offerendi. Quod si adversarii contendant, etiam ea esse referenda ad distributionem; reponimus, hoc etiam dato, verba ea non continere nisi praeceptum affirmativum, cui parendum est, uti scholae loquuntur, pro tempore, loco et circumstantiis.

310. Ad 3. *D.* Quatenus praesentibus ac legitime petentibus negari non debet sacrum hoc epulum, quod in spiritualem fidelium omnium alimoniam institutum est, *C.* quatenus necesse sit, ut pauci vel multi communicent, quoties offertur Sacrificium *N.*

311. Ad 4. *D.* Quia et institutioni Eucharistiae, et illis christianorum coetibus de quibus fit mentio in Actis Apost. praesentes aderant, quibus distribuenda erat Eucharistia, *C.* quasi non potuerit, aut non possit celebrari Eucharistia et offerri Sacrificium, si nulli sint qui

possint aut velint participare *N.* Eodem semper vitio laborat haec adversariorum argumentandi ratio. Addendum praeterea est, fractionem non referri ad solam distributionem; sed habere insuper mysticam significationem; quo fit ut locum habeat, etiam cum nulli communicantes sunt (1).

312. Ad 5. *D.* Ita ut per *dominicam coenam* Apostolus convivia illa significet, quae vel praecedebant, vel subsequebantur eucharisticam communionem, quaeque *agapae* dicebantur, *C.* communionem ipsam *N.* Id enim non solum constat ex Chrysostomi, Augustini et OEcumenii expositione, verum etiam ex ipsa orationis serie, in qua s. Paulus divites carpit, qui pauperes excludebant a participatione eorum, quae ipsi secum afferebant; quo fiebat, ut alii quidem esurirent, alii autem ebrii essent; quare concludebat: *Numquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut ecclesiam Dei contemnitis, et confunditis eos, qui non habent* (2)?

313. Ad 6. *D.* In hypothesi quod fideles adsint, velint ac legitime communionem petant, juxta ecclesiae desiderium, *C.* quasi irritum sit ac illegitimum Sacrificium, cui fideles non intersint, aut nolint communicare, illegitimeque petant, *N.* Talem porro esse liturgiarum sensum, patet ex liturgia romana, in qua legitur: *Ut quotquot ex hac altaris participatione*, etc. Hinc sacerdos interdum etiam numero loquitur singulari:

(1) Cfr. Card. Bona; *Rerum Liturg.* lib. II, cap. 13, § 3, et adnot. Roberti Sala, qui Binghamum, *Orig. eccles.* lib. XV, cap. 3, § 35, calumniantem expositionem hujus ritus, refellit, ostenditque, plures subesse huic ritui mysticas significationes. Id vel ex eo etiam deprehenditur, quod ecclesia Romana hostiam dividat in tres partes, Graeci in quatuor, olim Mozarabes in novem. Sed ut instistamus in ritu ecclesiae Romanae, vulgati sunt versus, quibus ille exponitur:

Tres partes factae de Christi corpore signant,
Prima suam carnem, sanctosque secunda sepultos,
Tertia viventes; haec est in sanguine tincta.

(2) V. 22. Cfr. in hunc loc. Bernard. a Piconio, qui eum praeclare evolvit.

ra me per hoc sacrosanctum corpus et sanguinem n . . . Corpus D. N. J. C. custodiat animam meam itam aeternam, amen. Post haec admonet rubrica : *ui sint communicandi, eos communicet, antequam nurificet.* Supponendo vero aliquos adesse, subdit rdos : *Quod ore sumpsimus, Domine, pura mente iamus ;* quibus alluditur ad communionem seu a solo rdote seu etiam a populo factam (1). Accedit, plures causas, cur praeter communionem plurali nomine orationes fundat sacerdos, quas quidem causas re- et concilium Tridentinum verbis superius recitatis.

14. Ad 7. *N.* Ut enim ostendit ipse Joan. Gerhardus sius, non praecipiunt veteres canones, ut quisquis, ties adest, communicet, sed ne quis nondum peracta munione discedat (2).

15. Ad 8. *N. Missas absque communicantibus non brare* (Graecos) *falsum est*, scribit Allatius. *Qui credit, adeat ipsas Graecorum ecclesias ubicum- terrarum constitutas ; in omnibus sacerdotes, ut imum nulla interveniente communione, tum prim tum publice celebrant* (3).

Ceterum, Renaudotius, *Li- Aethiopica*, observat. II, ad-, quod, cum antiquae liturgiae ipiunt eos exire, qui non com- cabant, non respiciant illos a die non erant communionem pturi, sed eos, qui ad eam piendam jus non habebant, ut ntes et catechumeni, vel qui amiserant, ut poenitentes. Cfr. *g. Orient.* tom. I, pag. 533.

Loquens enim de can. X inter olicos, quo privantur commu- fideles, qui ingrediuntur ec- m, *nec sacram Eucharistiam piunt*, prout legebatur in ve- onciliorum editione Petri Crab- disp. XXI, thes. 2, in primis et veram versionem hujus ca-, quae ita se habet : « Qui- ue fideles ecclesiam ingrediun- t scripturas audiunt, neque apud preces et sanctam communionem permanent, eos, tanquam qui ordinis perturbationem inducant, a communione arceri oportet. » Deinde concludit : « Itaque sententia canonis erit, non ut quisque, quoties adest, communicet, sed ne, necdum peracta communione, discedat. Nempe etiam illi, qui non communicant, ipsi remanere jubentur, usque dum alii, non clerici tantum, sed etiam laici perceperint panem sanctum. » Hunc ipsum ostendit esse sensum concilii Antiocheni can. 2. Cotelerius autem observat, canonem X (seu VII in sua edit.) apostolicum esse ipsum canonem secundum synodi Antiochenae, in quem iidem errores irrepserant, qui reperiuntur in antiqua horum canonum collectione.

(3) *De eccl. Occid. et Orient.*

PROPOSITIO II.

Neque realis neque spiritualis victimae participatio ex parte populi est pars essentialis Sacrificii; neque ullo sive divino sive ecclesiastico praecepto tenentur laici ad liturgicam communionem; non sunt proinde ut invalidae aut illicitae damnandae Missae illae, in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet

316. Haec propositio directe impugnat doctrinam synodi Pistoriensis, eorumque, qui non erubuerunt causam victam dare lutheranis, ut patet 1. ex affinitate, quam istorum doctrina habet cum errore a nobis in superiore propositione impugnato; 2. ex argumentorum identitate, quae ad eam propugnandam adversarii urgent; 3. ex eodem principio, quod assumunt, victimae scilicet participationem, sive ut loquuntur lutherani, populi communionem esse partem essentialem liturgiae. Cum vero se catholicos profiteantur illi, quos impugnamus, iis omnibus suppositis, quae superiore propositione a nobis disputata sunt, sic eos perstringimus:

317. Victimae participatio seu populi communio non pertinet ad Sacrificii essentiam, si concilium Tridentinum non solum validas, sed etiam licitas Missas illas declaravit, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat. Jam vero, ut ex concilii verbis constat, non solum validas, sed etiam licitas Missas illas concilium declaravit, imo et canone sanxit. Ergo.

318. Porro, si populi communio illius necessitatis est,

consens. lib. III, cap. 15, n. 3. Ita Allatius confutat mendacia Chytraei, quem exscribunt protestantes. Addit tamen ibid. Allatius, consuetudinem vigere in ecclesiis graecis, ut, Missa absoluta, distribuatur panis, ex quo excisae sunt particulae consecratae, et vulgo vocatur ἀντίδωρον.

quam synodus Pistoriensis cum suis autumat, Sacrificia illa, in quibus nemo sit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet, non solum non essent licita, sed nulla prorsus ac irrita forent; cum illud censeatur essentiale, sine quo res nec est nec concipi potest.

319. Ex quo colligitur, 1. contradicere sibi synodum, dum profitetur, se non propterea damnare Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant, et eo subdolam atque captiosam hanc adjectionem tendere, ut non videatur a se rejici canon Tridentinus.

320. Colligitur, 2. sive communio fiat in Missa, sive extra Missam ex praesanctificatis, rem non esse dogmaticam, sed plane disciplinarem; circa quam proinde ecclesia, ex potestate sibi a Christo concessa in administratione sacramentorum, potest id statuere, quod magis opportunum e re esse judicaverit.

321. Colligitur, 3. recte propterea ac sapienter Benedictum XIV in cit. Encyclica, *Certioris effecti*, data an. 1742 ex occasione controversiae Cremensis, laudare quidem tamquam rem exemplo Christi commendatam, et Eucharistiae institutioni atque ecclesiasticae disciplinae consentaneam, ut Eucharistia administretur adstantibus, qui eam suscipere parati sunt; sed illud etiam monere, nihil nisi bene ac rite ordinatum in ecclesia esse debere; unde fit, ut, si in quibusdam circumstantiis minime expedire arbitrentur episcopi, Eucharistiam in Missa hoc vel illo altari celebranda ministrari adstantibus, non idcirco adversus episcoporum jussa turbae sint excitandae (1).

(1) Cum Card. Bellarm. *De Euch.* lib. VI, cap. 10, n. 13, solvens quamdam difficultatem adversus Missas privatas, scribit: « In liturgiis fit mentio distributionis, quia semper fieri potest ac debet Sacramenti distributio in Missa eorum sacerdotum, qui curam animarum ex officio gerunt, si sint aliqui parati ad communicandum; » illud *debet* non stricto sensu accipiendum est, sed ceteris paribus. Nam ex constitutione seu Encyclica Bened. XIV discimus, etiam pastores animarum satis munere suo fungi, quamvis extra Missam eucharistiam dispensent. Non

322. Colligitur, 4. nullum extare praeceptum divinum aut ecclesiasticum, quo fideles teneantur communicare in Missae Sacrificio. Etenim, praeter dicta, in Rituali romano praecipitur, ut *aliquot particulae consecratae eo numero, qui usui infirmorum et aliorum fidelium communioni satis esse possit, conserventur in pyxide* (1). Quod quidem fundatum est in praxi, quae ab immemorabili obtinuit in universa ecclesia, ut etiam extra Missam fideles eucharistico cibo reficerentur, uti constat ex iis, quae superius scripsimus, tum de communione domestica, tum de communione eorum, qui in carceribus detinebantur aut in solitudine degebant, nec non de Missis praesanctificatorum diebus aliturgicis. Accedit usus receptus jam a saeculo IV in ecclesia Hierosolymitana asservandi pariter pro diebus aliturgicis particulas consecratas pro communione peregrinorum, qui ad eam ex toto terrarum orbe confluebant (2). Jam vero, si communio liturgica de praecepto divino esset, satius fuisset communionem extra Missam praetermittere quam praeceptum divinum violare. Dicendum praeterea esset in adversariorum systemate, omnes sacerdotes, omnes episcopos summosque Pontifices pluribus exitialibus culpis fuisse ac esse irretitos, gravissime pariter hactenus laicos peccasse, qui Eucharistiam non in ipso Sacrificio sumpserunt, nisi forte eos ignorantia invincibilis excusasset;

praevidit doctus et pius Cardinalis, nonnullos ecclesiae perturbatores fore, qui abuterentur ejus verbis.

(1) Nannaronius reponit, haec postrema verba intrusa fuisse; ast hoc desperatorum effugium est; siquidem in eodem Rituali, tit. *De ordine ministrandi sacram communionem*, regulae servandae proponuntur in administratione Eucharistiae extra Missam, inter quas ea habetur, ut sacerdos indutus sit superpelliceo et stola coloris officio illius diei convenientis, etc. S. Carolus in Conc. II provinc. pag. 1, jubet sacerdotem indui stola alba, stola vero rubra, ubi servatur ritus ambrosianus. Verum, cum agatur de facto notorio et publico, inutile est plura ad id ostendendum congerere.

(2) Cfr. Mabillon. *De liturgia gallicana*, lib 1, cap. 9, n. 26, et in *Comment. ad Ordinem Rom.* n. 9, et Bened. XIV, *De sacrif. Missae*, lib. II, cap. 22.

quae omnia absque summa ecclesiae injuria dici non possunt (1).

323. Quod si communio liturgica ad Sacrificii essentiam non spectat, multo minus ad ejusdem essentiam spectare potest communio spiritualis nusquam praecepta (2); alioquin semper dubitari posset de valore Sacrificii, cum spiritualis ejusmodi communio interior sit, nec ulla ratione sensibus subjiciatur.

DIFFICULTATES

324. Obj. 1. Nullum, inquiunt, est argumentum depromptum ex invaliditate Sacrificii, in quo nemo sit qui communicet, cum communio populi tunc a sacerdote suppleatur. 2. Fideles praeterea jus habent ad sacramenta a Christo pro ipsorum salute instituta. 3. Certum est, eum, qui in Missa communicat, cui interfuit, obtinere effectum orationum, quae a sacerdote pro communicantibus funduntur, ideoque magis proficuam esse communionem in Missa quam extra ipsam. 4. Dominica institutio, liturgiae, ecclesiae praxis, veteris ecclesiae disciplina, collectae ac preces, quae in Missa recitantur, communionem liturgicam suadent. Ergo.

325. Resp. Ad 1. *N.* Etenim, si communio populi, sive realis sive spiritualis, ad essentiam Sacrificii pertinet, suppleri a sacerdote nequit. In hac praeterea adversariorum hypothesi frustra propugnaretur necessitas

(1) Cfr. Joseph Maria Elefante, *Dissertazione teologico-critica*, Nap. 1774; necnon Natal. Alex. diss. XIII in sec. XIII et XIV; Estius in IV, d. XII, § 18.

(2) Tridentinum affirmat quidem, eo etiam nomine Missas illas, in quibus nemo sit qui communicet, esse communes, quod plures spiritualiter ex adstantibus communicent; ast non eo fine id asserit, quasi insinuare voluerit, Missas censendas esse illicitas, multo minus invalidas, in quibus nemo sit qui spiritualiter communicet; neque id profert ut conditionem, sine qua Missae illae celebrari non debeant; alioquin innumeris perturbationibus via aperiretur. Loquitur igitur, de eo, quod fieri potest, et fieri consuevit a piis fidelibus.

communionis liturgicae; dum itaque haec nobis opponunt, seipsos confodiunt. Dici etiam pariter posset, Christum potuisse supplere communionem apostolorum; ruit proinde, quidquid ipsi ex Eucharistiae institutione proferunt.

326. Ad 2. *D.* Fideles jus habent ad sacramenta percipienda, *C.* ad modum, quo illa percipi debent *N.* Praestituere enim modum, tempus, locum, ceteraque adjuncta, quae sacramentorum collationem respiciunt, spectat ad ecclesiam, cui Christus hanc potestatem contulit. Quodnam igitur jus jactare possunt fideles ad liturgicam communionem?

327. Ad 3. Resp. 1. *Trans.* Certum enim pariter est, sacerdotem, consecrationis verba proferentem super hostias in pyxide asservandas, recitare etiam ipsas preces pro fidelibus, qui suo tempore communicabunt: *Ut quotquot ex hac altaris participatione corpus et sanguinem sumpserimus.* Ast et hoc adversariis dato, communionem liturgicam potiorem esse illa, quae fit ex praeconsecratis, non tamen inde conficitur, quod ipsi contendunt. Hinc Resp. 2. *Neg. cons.*, cum ex uberiori fructu, qui posset percipi ex liturgica communione, minime sequatur divinum extare praeceptum aut ecclesiasticum, quo fideles ad illam semper adstringantur. Sed neque argui ecclesia potest, si majorem hanc utilitatem rationabili de causa negligat, seu saltem efficaciter non curet; etenim, ut superius vidimus, quamvis major gratia proveniret infantibus recens baptizatis ex collatione confirmationis et Eucharistiae, ecclesia tamen veterem illam disciplinam justis de causis immutavit. Id ipsum dicatur de communione sub utraque specie, licet disputent inter se theologi, utrum ex ea gratiam aliquam accidentalem fideles consequerentur.

328. Ad 4. *D.* Et haec omnia aliquam congruentiam pro communione liturgica ostendunt, *C.* ejusdem

praeceptum *N.* Itaque haec omnia, magno eruditionis apparatu congesta, non evincunt nisi aliquam congruentiam communicandi in Missa. Quod si in nonnullis liturgiis verba reperiuntur, quae id praecipere videntur, plerumque in iis solum sermo est de participatione sacramenti, minime vero de communione in ipso Sacrificio. Quo fit, ut adversarii nostri in plerisque suis argumentis a Sacrificii ratione ad participationem sacramenti fallaciter transeant. Haec praeterea argumenta disjecimus in refutatione protestantium superiori propositione; unde non est cur diutius in iis immorari debeamus.

CAPUT III.

DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRIFICII EUCHARISTICI

329. Cum illud proprium sibi vindicet Eucharistia, ut sit sacramentum et Sacrificium, eadem proinde est materia et forma tum Sacramenti tum Sacrificii. Ad formam quod attinet, declinatis quaestionibus scholasticis: utrum scilicet Christus sola voluntate an vero verborum prolatione panem ac vinum commutaverit in corpus et sanguinem suum; item an verba, quae in canone praecedunt vel subsequuntur consecrationem, ad ejus essentiam pertineant; his, inquam, declinatis concertationibus, quae certe non magni videntur momenti, nos cum communi ac certa sententia asserimus, formam essentialem tum Sacramenti tum Sacrificii consistere in illis verbis: *Hoc est Corpus meum*, et *Hic est Sanguis meus* seu *calix Sanguinis mei* (1). In hoc

(1) Nonnulli perperam existimant, Graecos, et Orientales credere, non verbis ipsis Christi Domini, sed precibus, quas in Missa audit sacerdos post recitata verba ipsius Christi, ad invocandum Spiritum Sanctum, ut illabatur in sacra dona, eaque *commutet*, *convertat*, etc. acceptam referendam esse ipsam immutationem, qua panis

*

consentiunt patres omnes sive Graeci sive Latini, qui praeterea in eo conveniunt, quod Christus in conficienda Eucharistia verbis usus sit, quae in Evangelio referuntur.

330. Circa materiam omnes tenent, eam in solo pane triticeo et vino de vite consistere. Verum quaestio agitatur inter Graecos schismaticos et Latinos, an valida materia censendus sit panis azymus? Latini fatentur, perinde esse quoad valorem Eucharistiam conficere sive in pane azymo sive in pane fermentato; Graeci vero contendunt, non valere consecrationem nisi in solo pane fermentato. Sic etiam protestantes omnes cum catholicis consentiunt, vinum de vite validam esse materiam Eucharistiae; ast rejiciunt et impugnant praxim ecclesiae admiscendi paululum aquae in calice.

331. Hae controversiae magno olim animorum aestu agitatae sunt; ast vix nunc non obsoleverunt. Siquidem, ad panem quod spectat azymum aut fermentatum, vix qui stupidus non sit ex Graecis adhuc litem movere

et vinum in Christi corpus et sanguinem convertuntur. Ita inter ceteros Le Brun et Renaudotius. At certum est, Graecos professos fuisse in concilio Florentino, sess. ult. eandem esse de efficacia verborum Christi fidem Graecorum et Latinorum; nempe, non hominum orationibus, sed Christi verbis sacramentum perfici. Quare card. Bessarion nomine totius ecclesiae Graecae contestatus est: « Se didicisse a patribus suis, ac s. praecipue Chrysostomo, sola virtute verborum Christi panem in corpus et vinum in sanguinem mutari, iisque solis admirandam istam mutationem et transsubstantiationem adscribendam esse. Atque hoc semper credidisse, et in aeternum crediturom esse. » Hinc Graeci restiterunt, ne haec veritas insereretur in decreto unionis, eo quod in ignominiam Graecorum ejusmodi insertio cessura esset. Armenis tamen instructionem fidei petentibus Eugenius IV statuit: *Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit.* Id ipsum declaratum est a conc. Tridentino, sess. XIII, cap. 3. Ex his consequitur, non ob aliam causam preces illas, quibus invocatur Spiritus Sanctus, apud Orientales recitari, quam ad majorem declarationem illius mutationis quae per Christi verba jam effecta fuerat, ut pluribus exemplis ostendi posset. Cfr. de hoc argumento prolixa dissertatio Joan. Benedicti S. J. quae sic inscribitur: *De augustissimo Eucharistiae Sacramento antirrheticon adversus R.P. Lebrunum et Eusebium Renaudotium;* extat in *Thesaur. Theol.* Zachariae, tom. I, pag. 545 et seqq. Ea tamen mihi videtur nimis vehemens et acris adversus hos homines bene adeo de veritate catholica meritos.

audet, quod ex diversitate hac accidentali valor pendeat Sacrificii eucharistici. Protestantes vero circa aquae immixtionem jam pariter recesserunt a majorum suorum impotenti furore, et ultro jam nobis dant, ex Christi exemplo hunc ritum fuisse ab ecclesia receptum. Ne tamen videamur penitus praetermittere haec argumenta, quae tantum olim excitarunt fragorem, paucis complectemur, quae ad has quaestiones spectant.

332. De ministro lis viget inter protestantes et catholicos, eo quod illi contendant fideles omnes baptismi vi ministros esse Eucharistiae. Verum de ea controversia agendum nobis erit in Tract. de sacramento Ordinis. Hic potius eos neotericos perstringemus, qui autumant, fideles omnes adstantes Sacrificio, non secus ac sacerdotes, vere et proprie dictos ac immediatos esse offerentes, immolatores et sacrificatores (1), nec aliter differre laicos in hac actione a sacerdote affirmant, quam in consecrandi potestate, quae soli competit sacerdoti, in quo se a protestantibus secernunt. Synodi demum Pistoriensis doctrinam refellemus circa specialem Sacrificii applicationem pro singularibus individuis, quam fieri posse temere synodus inficiatur.

PROPOSITIO I.

Panis triticeus, sive azymus sit sive fermentatus, est materia valida Sacramenti et Sacrificii eucharistici

333. De fide est haec propositio, ut constat ex concilii Florentini decreto, in quo utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis patres: *Definimus item*, inquiunt,

(1) Ita Janseniani, quibus videbimus, more suo adhaesit Synodus Pistoriensis; nec non Nannonius, qui praeterea et illud addidit, hanc doctrinam ad fidei dogmata spectare.

in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici (1).

334. De pane fermentato, uti praemisimus, nemo est qui dubitet; restat igitur, ut ostendamus, vere confici Eucharistiam etiam in pane azymo. Jam vero id inprimis conficitur exemplo ipsius Christi. Pro certo enim sumimus, Christum postremo anno vitae suae pascha judaicum celebrasse; secus ac contra sensum totius antiquitatis atque ecclesiae universae, imo contra apertam Scripturarum auctoritatem nonnulli arbitrati sunt (2), quorum sententiam merito Benedictus XIV *nimis audacem* appellat (3). Sane vix jam est, qui eam adstruat inter catholicos. Quo posito, sive dicamus, Christum eo anno Pascha celebrasse die praecedentie eum, quo Judaei celebrarunt,

(1) Apud Harduin. *Acta, concil.* tom. IX, col. 986.

(2) Christum Dominum pascha legale celebrasse, jam seculo II inficiatus fuerat Marcion, quem confutat s. Epiphanius, *Haeres.* XLII. Marcionem in hac sententia secutus est seculo VI Joan. Philoponus eutychiano errore infectus, de quo loquitur, ejus tamen nomini parcens, Photius, *Biblioth.* cod. 115 et 116. Cum vero sec. XI controversia exarserit Graecos inter et Latinos, azymusne an fermentatus panis sit, in quo Eucharistia confici debet, nonnulli Graeci, quos commemorant Theophylactus et Euthymius in s. Joannem, eandem sententiam amplexi sunt, universa ecclesia graeca reclamante. Latini ad haec usque tempora unanimes fuerunt in sententia affirmativa, donec Nicolaus de Villa Gagnonis eques Hierosolymit. et Hieronymus Vecchietto Florentinus coeperunt paucorum illorum Graecorum sententiam propugnare. Obscura tamen jacuit usque ad Bernardum Lamy oratorianum, qui in op. *Harmonia et concordia quatuor Evangelistarum*, anno 1689, multiplici eruditione eandem opinionem instaurare nisus est, ac pluribus iterum confirmavit adversus suos impugnatores in dissertationibus, quas anno 1697 vulgavit sub titulo: *Continuatio tractatus historici de veteri Judaeorum Paschate*. Huic deinceps adstipulatus est opinioni Tournemine in thesibus, quas Lutetiae propugnavit; Calmet, dissert. *De Paschate*, satis ostendit, se Lamy sententiae suffragari. Verum reliqui omnes, quotquot haec studia profitentur, ejusmodi sententiam acerrime impugnarunt; inter quos eminent Tillemontius, not. 26 ad vitam J.C.; Honoratus a s. Maria, *Observat. super critic.* tom. II, lib. IV, diss. 6; Witasse, *De sacram. Eucharist.* sect. IV.

(3) *De festis* lib. I, cap. 6, n. 7. Suaresius vero eidem *haeresis* notam inussit, *In* III *part. s. Th.* q. 50. art. 9. sect. 3. Ast ulterius, quam par esset, progressus est in ejusmodi censura; etenim, ut sapienter monet card. Gotti, priusquam propositioni cuipiam haereseos notam inuramus, judicium ecclesiae expectandum est. Cfr. Bened. XIV, loc. cit.

ut praeter Paulum Burgensem tenent Jansenius Gandavensis (1), Maldonatus (2), Petavius (3), Natalis Alex. (4). aliique non pauci; sive asseramus, ut plerique volunt, eadem die cum Judaeis Christum pascha manducasse, in utraque hypothesi ipse debuisset juxta legis Mosaicae ordinationem in azymis celebrare, ideoque et in azymis conficere Eucharistiam; cum lex aperte dicat: *In die primo non erit fermentum in domibus vestris* (5). Christum autem hac die prima azymorum pascha legale celebrasse, tres testantur evangelistae: Matth. XXVI, 17: *Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: ubi vis paremus tibi comedere pascha* (6)? Marc. XIV, 12: *Et primo die azymorum, quando pascha immolabant* (7); Luc. XXII, 7: *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha* (8). Cum ergo prima azymorum die Christus pascha celebraverit et instituerit Eucharistiam, nullus remanserat panis fermentatus, in quo potuerit eam conficere, adeoque in pane azymo illam consecravit.

335. Pro sententia catholica tot insuper habemus testes, quot ex antiquis scripserunt, Christum in azymis celebrasse; qui omnes prorsus sunt ecclesiae patres tum graeci tum latini, quamvis fortasse sit quaedam inter eos discrepantia circa diem (9), ob difficultatem conciliandi s. Joannem cum evangelistis reliquis, de qua postea agemus. Jam vero, si patres uno animo censuerunt, Christum instituisse Sacramentum et Sacrificium eucharisticum in azymis, pro certo profecto tenuerunt, azy-

(1) *Comment. in concord. Evangelic.* cap. 128.

(2) In cap. 24 Matth. v. 2.

(3) *De doctrina temp.* lib. XII, cap. 15 et seqq.

(4) Diss. XI, in sec. XI et XII.

(5) Exod. XII, 15.

(6) Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ· Ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα;

(7) Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυον.

(8) Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα.

(9) Cfr. apud Bellarm. *De Euchar.* lib. VI, cap. 7 et seqq.

mum panem esse idoneam hujus Sacramenti et Sacrificii materiam.

336. Accedit usus, isque antiquissimus, adhibendi panem azymum in ecclesia occidentali ad conficiendam Eucharistiam. Quamvis enim non ingrediamur quaestionem criticam a viris doctissimis agitatam, utrum nempe novem prioribus ecclesiae seculis in ecclesia latina usus obtinuerit consecrandi in solo pane fermentato, ut vult Sirmondus (1); an vero in solo azymo, ut Ciampinus (2), Mabillonius (3) aliique contendunt; an denique promiscuus saltem fuerit utriusque panis azymi ac fermentati usus in eadem ecclesia occidentali, ut prae ceteris vult card. Bona, cujus sententiae jam plerique eruditi viri calculum adjiciunt (4); tamen nemo sobrius negabit, monumenta non obscura in antiquitate reperiri, ex quibus constet, Eucharistiam non raro fuisse confectam in pane azymo apud ecclesias occidentales. Nam. in conc. Tolet. XVI, can. VI, praescribitur, *ut non aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sanctificandus proponatur, nisi integer et nitidus, qui ex studio fuerit praeparatus; neque grande aliquid, sed modica tantum oblata, secundum quod ecclesiastica consuetudo retentat* (5). Ostendit porro Mabillonius, tum ex usu Mozarabum et Gothorum, tum ex opusculo Edelfonsi episcopi, haec verba nonnisi de solo pane azymo intelligi posse (6). Idipsum evincunt, quae de oblatis in *fermento characterato* coctis ad usum Sacrificii memorat

(1) In opusc. *Disquisitio de azymo*, an. 1651, inter ejus opp. tom. IV, p. 513 et seqq. edit. Paris. 1696.

(2) *De perpetuo azymorum usu in ecclesia latina, vel saltem romana*, Romae 1688.

(3) *Dissertatio de pane eucharistico azymo ac fermentato*, Paris. 1674.

(4) Cfr. *Propilaeum seu praemonitio* Roberti Sala ad caput 23 libri primi *Rerum liturgicar.* card. Bona, tom. II, part. II, pag. 141 et seqq. Augustae Taurin. 1749.

(5) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. III, col. 1796 seq.; celebratum autem est hoc concilium anno 693.

(6) Dissert. cit. cap. 8, p. 85 seqq.

dalricus (1). Alcuinus, qui initio seculi IX obiit, tur, quod *panis, qui in corpus Christi consecratur ue fermento ullius alterius infectionis debet esse dissimus* (2). Quae non possunt intelligi nisi de solo azymo. Atque ut cetera monumenta omittam, quae li possunt apud citt. auctores, in Missa Ambrosiana, n Pamelius cum codice Mss. melioris notae contulit ulgavit, hic titulus legitur: *Oblatio panis azymi patena facienda* (3). Hujus Missae auctorem Walas Strabo agnoscit s. Ambrosium (4); at eam s. Ambrosio esse antiquiorem et ab apostolica traditione tendam, ostendit cl. Mazzuchelli praefectus biblioae Ambrosianae (5).

Consuetudines Cluniacenses, , cap. 40, scribit: *In quinsima solere apponi ea, quae ramento characterato de conione farinae tenuissimae fiunt, hominibus romanae linguae, ae, a nostratibus appellantur e*. Porro, has oblatas in usum ficii adhibitas esse, constat ex la LII Eginhardi, qua Vicedo- aliisque fidelibus praecipit, *ut as praeparari faciant secunconsuetudinem, sicut solet hod opus Domini facere*. Vixit ardus sub Carolo M. ejusque udovico Pio; ea proinde aeostiae intra ferrum characte- et absque fermento fiebant. in lib. 2 de miraculis s. Wansili abbatis, cap. ult., legitur, dam sanctimonialem seu devoeminam, quae meritis ejusdem anno 891 sanata fuerat, *Oblaquas oblatura Domino in cras- erat formasse*; tum accesad ignem, et *Ferrum, quo rimendae ac decoquendae erant ae*, arripuisse. Item sancta Readis regina seculo VI, ut refert ntius Fortunatus, jam facta imonialis, *more s. Germani adragesima frumentum sua manu commolebat, et exinde oblationes suis manibus faciens, locis venerabilibus incessanter dispensabat*. Id ipsum legitur de matrona romana in vita s. Gregorii M. Cfr. Mabillon. loc. cit. Ex his aliisque plurimis documentis, quae ex sec. V, VI, VII, etc. referri possent, arguitur stupiditatis et inscitiae Wegscheider, qui, § 176, magna securitate scribere non dubitavit, in nota (d): *Pro azymis, a Christo adhibitis, ecclesia antiquior diu pane fermentato, seculo* VIII *et* IX *autem ecclesia occidentalis primum non fermentato usa esse videtur, neque tamen constanter ante seculum* XI, *quo, graeca quidem ecclesia panis fermentati usum retinente, placentulae istae orbiculares, hostiae oblatae dictae, coeperunt usurpari*. Attamen Mabillonius profert numismata cusa sub Chariberto Rege Francorum anno DLXI, quae prae se ferunt imaginem calicis et hostiolae rotundae, quales nostrae sunt. Cfr. cap. 8, pag. 70 et 71.

(2) Epist. LXIX, edit. Chesnianae.

(3) Apud Mabill. op. cit. pag. 59.

(4) Lib. *De rebus ecclesiasticis*, cap. 22.

(5) Cfr. *Osservazioni intorno al*

337. Juverit propterea concludere, Christum in azymo certissime Eucharistiam confecisse etsi nullum praeceptum dederit, ut in solo azymo consecraretur; ut enim loquitur Algerus: *Quamvis Christus de azymo pane corpus suum fecerit, forsitan non quia res, quae fiebat, hoc exigebat, sed quia coena, in qua hoc factum est, panem alium non exhibebat, panem tamen fermentatum non prohibuit* (1). Res propterea disciplinaris est usus alterutrius panis, atque ecclesiae auctoritati subjicitur, quae pro diversis temporum, locorum ac rerum adjunctis diversum usum adscivit. Is idcirco usus sancte custodiendus, qui in ecclesia, in qua Eucharistia conficitur, obtinet, prout praescriptum est in concilio Florentino (2). Nec possunt aut debent Latini incusare Graecos, quod in fermentato consecrent; nec possunt Graeci Latinis crimini vertere, quod conficiant in azymis; multo vero minus possunt rejicere azymos tanquam materiam Eucharistiae conficiendae ineptam ac illegitimam.

DIFFICULTATES

338. I. Obj. 1. Christi exemplum consecrantis in pane azymo non juvat causam Latinorum; cum longe probabilius sit, Christum eo anno pascha legale non celebrasse, uti ex Evangelio s. Joannis non obscure colligitur. Nam, cap. XIII, I. et seq. legitur: *Ante diem festum paschae sciens Jesus, quia venit hora ejus... coena facta*, etc.

saggio storico-critico del rito Ambrosiano del p. Fumagalli cisterciense, fatte da Pietro Mazzuchelli prefetto della biblioteca Ambrosiana, Milano 1828; ubi ostendit, s. Ambrosium liturgiam, quae ante ipsum viguerat in ecclesia Mediolanensi, solum auxisse *praefationibus*, *collectis*, etc.

(1) *De sacramento corporis et sanguinis Domini*, lib. II, cap. 10.

(2) Apud Harduin. loc. cit. ubi, postquam definitum est a concilio, veraciter confici Eucharistiam in azymo sive fermentato pane triticeo, additur: « Sacerdotesque in altero ipsum Domini Corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suae ecclesiae, sive occidentalis sive orientalis consuetudinem. »

Cap. XVIII, 28, refert evangelista, Judaeos non introisse in praetorium, *ne contaminarentur, sed ut manducarent pascha;* et, cap. XIX, 14, subdit: *Erat autem parasceve Paschae*, id est, vigilia, cum Pilatus morti Christum addixit; v. 31 proinde prosequitur: *Judaei ergo, quoniam parasceve erat, ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati,) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura et tollerentur.* Si igitur *ante diem* festum paschae Christus coenam celebravit, si in vigilia paschae crucifixus est, patet, aut Christum nullo modo pascha legale celebrasse, aut die saltem praecedenti pascha manducasse, adeoque, cum panis fermentatus adhuc in usu fuerat, Eucharistiam instituisse. Hoc vero confirmatur ex eo, quod, cum Christus, Joan. XIII, 27, dixisset Judae proditori: *Quod vis facere, fac citius*, apostoli haec verba intellexerint de jussione a Christo facta, ut ea Judas emeret, quae *opus erant ad diem festum.* Quae interpretatio locum non habuisset, si dies paschalis jam esset incoeptus. 2. Accedit, quod, si Christus reipsa comedisset pascha pridie mortis suae, morti datus fuisset ipso die festo, eodem die fuisset e cruce depositus; a quibus profecto die festo celeberrimo abhorrebant Judaei juxta legis praescriptum. Ergo.

339. Resp. *Neg. ant.* Ad allatas porro probationes reponimus, optime conciliari tres priores evangelistas cum evangelista Joanne, si dicamus, Christum celebrasse pascha judaicum in primis vesperis diei festi paschalis, qui est dies XIV mensis Nisan, id est, ad occasum diei XIII. Cum enim dies festi Judaeorum incipiant a primis vesperis diei praecedentis expleto sacrificio jugi vespertino, ut lex ferebat (1), potuit Christus le-

(1) Quodlibet Judaeorum festum celebrari debet ante finem vigiliae seu diei praecedentis, cujus partem adjicere diei festo Hebraei dicunt *addere profanum sacro*: מוסיף החול על הקודש

galiter die XIV, quae incipiebat a primis vesperis, immolare agnum paschalem in templo juxta talmudicam traditionem (1), post solis occasum comedere cum discipulis suis in coenaculo (2). Hac ratione omnia bene componuntur: ac 1. quidem Christum vere eo anno celebrasse pascha judaicum, ut tres referunt evangelistae; 2. ipsum praeterea celebrasse in azymis, prout a Mose praescriptum fuerat (3); 3. et celebrasse illud nihilominus *ante diem festum paschae*, ut scribit s. Joannes, et,

Haec detractio diei praecedentis fieri potest duabus horis ante solis occasum, seu ut loquuntur rabbini, constare potest duodecima parte diei civilis seu astronomici. Ita Maghen-David, in *Oranh-Hhayim*, n. 261. § 2; R. Joseph Karo, in *Ba-yit-Hhadasch*, aliique passim. Ne turbaretur holocaustum juge, quod *immolabatur* hora secunda cum dimidio post meridiem, et *offerebatur* hora III cum dimidio, vetitum erat Hebraeis ante id temporis aliud sacrificium offerre. Hinc eo expleto incipiebat immolari in templo agnus paschalis, *ad vesperam*, ut dicitur in Scriptura. Die porro XIV mensis Nisan, ut tempus sufficiens haberetur ad hanc immolationem a tribus societatibus faciendam, juge sacrificium offerebatur integra hora maturius quam moris esset, ut traditur in Talmude, fol. 55 et 64, in tract. *Pesachim*, in Mischna, cap. 5, §§ 1-5.

(1) Nam dies XIV erat dies festivus, seu ut dicebatur, *festum introductionis*. Hoc porro festum, ut cetera omnia, apud Judaeos incipere debebat a primis vesperis. Quo tempore cautum erat, ne quid operis servilis perageretur, sed insuper ne in ulla Judaeorum domo panis fermentatus inveniretur, ut traditur in Talmude tract. cit. *Pesachim*, cap. 1, § 1, quod repetit Maimonides, tract. *De fermento et azymo* cap. 2. Ab his ipsis primis vesperis incipiebat obligatio immolationis agni paschalis; exinde provenit prohibitio, ne quis eo die abscederet ab urbe Hierusalem, etiam summo mane, committendo se itineri, ac sic exponeret se periculo non celebrandi pascha cum ceteris, et cogeretur illud transferre in mensem proxime sequentem. Hinc, si lex determinat horam immolationis agni paschalis, cum sol ad occasum vergit, unice id est, ut diximus, ne impediretur juge sacrificium. Ita in Talmude, tract. *Pesachim*, fol. 58, in Mischna, cap. 5, §. 1.

(2) Quamvis agnus paschalis ante solis occasum immolaretur, non poterat tamen manducari nisi noctu, et debebat absolvi haec comestio ante mediam noctem. Comedebatur vero in privatorum domibus intra ambitum Hierusalem. Talmud. loc. cit. fol. 26, 89 et 120, et *Zebachim* in Mischna, cap. 5, § 8. Hinc Christus Dominus agnum paschalem manducavit *vespere facto*, in quadam domo ad hoc electa in Hierusalem.

(3) Exod. XII, 15. *Septem diebus azyma comedetis, in die prima abolebitis, auferetis* תשביתו *fermentum de domibus vestris*. Cfr. etiam ib. v. 8-11. Auferebatur vero fermentatum, ut diximus, a primis vesperis die XIV, seu in secundis vesperis diei XIII.

consequens est, vere Judaeos non introivisse in
:orium Pilati, *ne contaminarentur, sed ut man-
rent pascha*, adhuc ab ipsis immolandum in se-
is vesperis ejusdem diei XIV, post expletum juge
ficium vespertinum; 4. fuisse eumdem diem para-
:n paschae, quatenus ante has secundas vesperas
ia gesta sunt, quae referuntur in Christi passione,
ebuisse deponi corpora e crucibus, cum ex lege
m die sepulturae mandari deberent (1); 5. demum
potuisse, quae dicta fuerunt Judae a Christo Do-
›, apostolos interpretari de emptione eorum, quae
ssaria erant ad diem festum, nempe azymorum, qui
pascha celebrabatur die sequenti, nempe XV mensis
n (2); 6. nos non cogi admittere, Christum aut cruci
e affixum aut ab ea depositum die ipso solemnissimo
ıorum, qui confundi non debet cum die ipsa im-
ıtionis agni paschalis, quae pridie illius diei in pri-
vesperis communiter fieri solebat. Ipsa Judaeorum
tio habet, Christum fuisse crucifixum in vigilia pa-
tis (3). Ruunt propterea Graecorum adversus Latinos
:ultates (4).

;o II. Obj. 1. Azymus non est verus panis, sed
ım lutum ex farina; at vero panis, qui a Christo

Deut. XXI, 23.

Festum azymorum, quod con-
r in diem XV mensis Nisan in-
ıt, erat celeberrimum. Cfr.
XII, 15.

Ita in Talmude, tract. cit.
3. Et fol. 67 expresse dicitur,
ı Nazarenum cruci affixum esse

ilia Paschatis בערב פסח.

lio praeterea constans synago-
st, hanc vigiliam paschatis in-
e in diem veneris. Sic auctor
Tholedot Jesciu, qui loquens
ıristi morte, scribit: *Erat ea-
ıaec dies et parasceve Pascha-
et simul sabbati parasceve*;
ואותו היום ערב פסח היה
ערב ושבת היה. Cfr. apud Wa-
genseilium, *Tela ignea Satanae*,
pag. 18, Altdorfi Noric. 1681.

(4) Hanc explicationem acceptam refero Cl. Drach, qui profecto in iis, quae spectant ad ritus gentis suae, ceteris est praeferendus, ac praeterea ob eruditionem suam notissimus est in republica literaria; ipse sibi proposuit ejusmodi explicationem peculiari dissertatione illustrare. Si cui tamen haec explicatio non arrideat, nec ei satis cohaerere videatur cum communi sententia, jure suo uti poterit, cum de re omnino libera agatur.

fuit consecratus, dicitur ἄρτος, id est, *elevatus*, quod fit vi fermenti, cujusmodi etiam erant panes a Melchisedech oblati; Christus autem fuit Sacerdos secundum ordinem Melchisedech. 2. Verum, dato etiam quod Christus in azymis consecraverit, non exinde sequitur posse nos in azymis Missam celebrare; usus enim azymorum spectabat ad legalia, quibus Christus oeconomiae gratia se subjecit; jam vero per Christi mortem legalia primum mortua, deinde mortifera evaserunt; sane nemo licite nunc se circumcideret, quamvis Christus fuerit circumcisus. 3. Hinc soli nazaraei, ebionitae, nonnullique alii judaizantes haeretici in azymis consecrarunt, a quibus ut christiani se secernerent, in solo fermentato consecrabant Eucharistiam. 4. Accedit, apostolos eorumque primos successores in domibus privatis et furtim, saeviente persecutione obtulisse Sacrificium; nec verisimile est eos habuisse in promptu azyma multitudini fidelium distribuenda. 5. Sane populus, qui offerebat suam Sacrificii partem in pane, eum, prout vulgo adhibebatur, offerebat consecrandum; panis vero hic erat fermentatus. 6. Hinc patres passim *panem communem et usitatum* vocant panem eucharisticum seu panem, ex quo conficiebatur Eucharistia. 7. Concilium Trullanum vetat, *ne clerici aut laici comedant azyma Judaeorum* (1). 8. Azyma sunt signa doloris, Eucharistia autem laetitiae maximae. Ergo.

341. Resp. Ad 1. *Neg.* In communi enim aestimatione verus panis est in azymis non secus ac in fermentato, cum ejus substantia in mixto farinae et aquae igne subacto consistat. Apud non paucas antiquiores nationes per plura secula usu obtinuit panis absque fermento confectus (2).

(1) Can. XI.

(2) Ciampinus, op.cit. *De azymo et fermentato*, cap. 2, plura congessit testimonia tum medicorum tum historicorum, quibus ostendit, azymum semper ut verum panem spectatum fuisse, imo interdum prae fermentato commendatum; illius praeterea usum invaluisse per plura secula in republica romana, ita ut

Scriptura sexcentis in locis aeque vocat panem sive azymum sive fermentatum; ex. gr. Judic. VI, 20, de Angelo legitur, quod *tetigit carnes et panes azymos*. Nihil orro refert, quod panis a Christo adhibitus vocetur ρτος; cum notum sit voces, quae in usu sunt, longe lia significatione saepe usurpari, quam postularet etyıologia; ut pluribus exemplis facile ostendi posset, si pus esset. Sane, Luc. XXIV, 30 et 36, vocatur ἄρτος ânis, quem Christus post resurrectionem suam accepit c fregit, et in cujus fractione duo discipuli eum conoverunt. At certum est, illum panem fuisse azymum, um hoc factum contigerit diebus azymorum. Oblatio lemum Mechisedech figura fuit, quae adimpleta est sive n pane azymo, sive in pane fermentato. Praetereo, ıdversarios gratis assumere, panem, quem Melchisedech obtulit, fuisse fermentatum. Unde hoc sciunt?

342. Ad 2. *D.* Mortua, imo mortifera evaserunt legalia, quae cum professione christiana componi non poterant, *C.* omnia prorsus *N.* Nam abstinentia a sanguine et suffocato etiam pertinebat ad legalia; attamen ab apostolis retenta est, et per plura secula in ecclesia perduravit. Id ipsum dicatur de pluribus usibus, qui a veteri synagoga in ecclesiam christianam pervenerunt (1). Itaque illa sola legalia abolita sunt, quae cum christiana professione consistere non poterant, cujusmodi erant, quae Christi adventum et gesta praefigurabant, aut quae professionem judaismi includebant, ut circumcisio. Usus

non solum milites, sed etiam ingenui et cives, ipsique imperatores, non modo Curiorum tempore aut Fabriciorum, verum etiam Antoninorum, non alio pane quam azymo vescerentur. Quare si duobus prioribus ecclesiae seculis, juxta adversarios, apostoli eorumque in sacerdotio successores ad conficiendam Eucharistiam utebantur pane qui pro opportunitate praesto erat, cum constet utrumque panem in usu fuisse, in utroque promiscue eos confecisse consequens est. Sed cfr. idem auctor, loc. cit.

(1) Ex praxi Judaeorum profluxit mos aedificandi templa, quae versa essent ad orientem, orandi praeterea facie ad orientem versa, aliaeque quamplures consuetudines provenerunt, de quibus mentio fit apud veteres scriptores.

autem azymorum est ritus indifferens, qui bonus aut malus esse potest, juxta animum seu intentionem eum adhibentis. Jam vero nunquam ecclesia azyma adscivit animo judaizandi.

343. Ad 3. *D.* Et haeretici illi ex prava animi dispositione ita se gesserunt, ac merito propterea ab ecclesia proscripti sunt, *C.* praecise ut Christi exemplo magis se conformarent, prout praestitit ecclesia, *N.* Responsio patet ex modo dictis (1). Illi enim haeretici animo judaizandi non solum pane azymo in mysteriis celebrandis utebantur, sed praeterea totam legem judaicam conjungere satagebant cum religione christiana, eamque conjunctionem necessariam esse ad salutem profitebantur. Id ipsum dicatur de haereticis monophysitis, qui perhibentur in azymis confecisse ad unitatem naturae in Christo significandam. Isti enim omnes re in se bona ac indifferenti abutebantur.

344. Ad 4. 5. et 6. *Trans.* Nec enim nos contendimus, nunquam aut apostolos aut eorum successores in pane fermentato consecrasse; imo dicimus, verisimilius pro opportunitate tum in azymo tum in fermentato ab iis Sacrificium oblatum fuisse; cum uterque panis idonea materia sit ad consecrationem. Adepta demum pace, in diversis ecclesiis diversus ritus obtinuit, donec cogita-

(1) Optime s. Thom. 3 part. q. 74, art. 4 ad 2: « Conficientes, *inquit*, ex azymo non intendunt ceremonias legis servare, sed conformare se institutioni Christi. Et ideo non judaizant. Alioquin et celebrantes in pane fermentato judaizarent, quia Judaei panes primitiarum fermentatos offerebant. » Plures scholastici existimarunt, utramque ecclesiam graecam et latinam ab initio usam esse in consecratione panibus azymis exemplo Christi, qui in azymis consecravit; postmodum vero supervenisse haeresim ebionitarum, qui docebant, legalia praecepta simul cum Evangelio servanda esse, ideoque in mysteriis azymo pane utebantur. In eorum porro detestationem universam ecclesiam orientalem et occidentalem, rejectis azymis, fermentatum panem ad mensam Domini adhibuisse. Demum illa haeresi profligata, latinam ecclesiam ad pristinum morem azymorum rediisse, Graecis receptam ea occasione fermentati consuetudinem retinentibus. Jam vero card. Bona *Rer. liturg.* lib. 1, cap. 23, § 5, edit. Rom. hanc historiam rejicit, utpote omni destitutam fundamento. Fusius vero ista prosequitur Eminentissimus auctor in edit. Parisiensi Billainesana, § 6.

est de uniformitate ritus in ecclesiis praesertim occi-
alibus introducenda, ac usus panis azymi universalis
ıs est, utpote qui sit candidior, minus fragmentis
ıxius, et propius accedens ad exemplum ipsius Chri-
qui tali pane, ut vidimus, in conficienda Eucharistia
est (1).

15. Ex his pariter difficultas diluitur ex voce *fermenti*
ıcta, qua usi sunt Romani Pontifices Melchiades,
:ius ac Innocentius I, loquentes de oblationibus,
; ad absentes mittebant (2). Res enim reducitur ad
stionem criticam, circa quam eruditi viri in varias
entias abierunt. Alii enim, inter quos Baronius (3),
:m illam interpretantur de eulogiis, sive de pane
dicto, qui coelesti pane non refectis distribuebatur
Missam (4); alii, ut Schelstrate (5) ac Benedi-

Cfr. Franc. De Berlendis, *blationibus ad altare*, § 1, t seqq. Venet. 1743.

In libro Pontificali, qui sub e Anastasii circumfertur, de iade legitur: « Hic fecit, ut mes consecratae per ecclesias ssecratu episcopi dirigerentur, declaratur *fermentum*, » Ibid. stis Siricii pariter dicitur: constituit, ut nullus presbyter ı celebraret per omnem hebdo-n, nisi consecratum episcopi signati susciperet declaratum, nominatur *fermentum*. » In la denique Innocentii I ad Dem episc. Eugubinum, cap. 5. *fermento* vero, quod die do-ı per titulos mittimus, super-os consulere voluisti, cum om-:clesiae nostrae intra civitatem ınstitutae, quarum presbyteri, ie ipsa propter plebem sibi cre-nobiscum convenire non pos-idcirco *fermentum* a nobis :tum per acolytos accipiunt, a nostra communione, ma-illa die, non judicent separa-luod per parochias fieri debere uto; quia non longe portanda sunt Sacramenta (nec nos per coemeteria diversa constitutis presbyteris destinamus), et presbyteri eorum conficiendorum jus habeant atque licentiam. » Mirum est, quantum laboraverint viri eruditi ad haec monumenta illustranda.

(3) Ad annum 313.

(4) Non minor fere viguit inter eruditos disceptatio circa eulogias, quas alii contenderunt esse panem benedictum diversum a pane eucharistico; alii autem eas vere Eucharistiam esse autumarunt. Videtur longe probabilius eulogiarum nomine interdum panem eucharisticum, interdum autem, et fortasse frequentius, panem tantum benedictum significatum esse. Non desunt certe monumenta, quae utrique significationi faveant. Cl. Binterim, *Praecipua ecclesiae Christ. cathol. monumenta*, tom. IV; part. III, schol. 2, cap. 2, § 14, pag. 531 et seqq. *in nova explicatione can.* XIV *Conc. Laodic.* de solo pane benedicto eulogias intelligendas esse adstruit.

(5) *De disciplina Arcan.* cap. 7, art. 5, pag. 139.

ctus XIV (1), eam exponunt quidem de Eucharistia, ita tamen ut *fermentum* diceretur, non quod ex pane fermentato confecta fuerit, sed quia ecclesiis, ad quas mittebatur, fermenti vim praestaret, eisque inter se unionis vinculum esset, sicut fermentum massae, cui commiscetur. B. Joseph Thomasius cardinalis, ex vetustissimo codice membranaceo monasterii s. Galli in partibus Helvetiorum, in quo ordo ecclesiae Romanae in prisca sua puritate continetur, datam interpretationem ita confirmavit, ut omnem pene dubitationem sustulerit (2).

346. Ad 7. *D.* Prohibet concilium Trullanum accipere azyma a Judaeis ad comedendum, *C.* ad conficiendam Eucharistiam *N.* Nec enim in adducto canone sermo est de eucharistico Sacrificio, sed de familiaritate vitanda cum Judaeis. En canonis verba: *Nemo eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel laicus, Judaeorum azyma comedat, vel ullam cum eis familiaritatem ineat, vel in morbis accersat, vel ab eis medicinas accipiat* (3).

347. Ad 8. *D.* Azyma sub aliquo respectu sunt signa doloris, *C.* sub omni respectu *N.* Utique Moses vocat azymum *panem afflictionis*, quia ad Hebraeorum memoriam revocabat vexationes, quas in Ægypto passi fuerant; at insuper argumentum erat ingentis laetitiae, propterea quod ab iisdem angustiis fuerint

(1) *De Sacrific. Missae*, lib. II, cap. 20, § 15 et seqq.

(2) Cfr. integer hic ordo, quem primus vulgavit b. card. Thomasius, apud Ciampinum, op. cit. cap. 5, pag. 113 et seqq. qui praeterea alias eruditorum sententias singillatim affert et discutit. Posterior haec sententia, in quam jam concedunt doctissimi viri, Pagius, Mabillonius aliique non pauci, verisimilior nobis videtur. Cfr. eruditus Robertus Sala in annot. ad card. Bona, lib. I, cap. 23.

(3) Apud Harduin. *Acta Conc.* tom. III, coll. 1663. Sane concilium Trullanum inter ἀδιάφορα reposuisse usum azymi ex eo aperte colligitur, quod Armenos monophysitas, qui Eucharistiam et in vino puro et in pane azymo conficiebant, graviter can. XXXII reprehenderit, quia οἶνον μόνον *solum vinum* absque aquae temperamento in mensa sacra offerebant, nec ullam fecerit mentionem de azymo. Cfr. Mabillon. diss. cit. *De pane azymo et ferment.* cap. 4, p. 45 et seqq.

ati. Utrumque pariter significant eucharistica azyma, ·em quidem, dum recolunt memoriam passionis ·ti, laetitiam vero, quia conferunt gratiam, et amoris ·ti dant pignus certissimum. Quare Apostolus, I. V. 8. scribebat: *Epulemur in azymis sinceritatis :ritatis.*

PROPOSITIO II.

m vinum de vite est materia idonea Sacramenti et Sacrificii eucharistici

8. Veteres ebionitae et encratitae sub sobrietatis prae- aquam vino suffecerunt in celebratione Euchari- (1); hydroparastae, seu ut eos vocat s. Augustinus, rii illos secuti sunt (2), licet ex diverso principio. defuerunt novatores protestantes, qui docuerint, in sitatis casu ad conficiendam Eucharistiam inservire , ut aptam materiam, quidquid vini loco bibi . (3). Ast vero ad fidem pertinet, solum vinum de

Cfr. s. Epiphan. *Haeres.* XLVI, atav. alias XXVI, n. 2; s. Au- *Haeres.* LXIV; Theodoret. *tic. fabularum*, lib. I, cap. ano; Nicetas Choniates, *The- orthod. fid.* lib. IV, cap. 14, ırcionitis eumdem tribuit er- ; Philastrius Brixiens. *Hae-* :XVII.

loc. cit.

Id constat ex Beza, qui *Epist.* haec scribit: « Rogatus piae iae vir d. Calvinus a fratri- ·ui tum in America erant, ubi est vini usus, liceretne pro ti in coena Domini vel aqua i, qua plerumque illic utun- el alio illic non inusitato po- genere? respondit, fuisse in stituendo Sacramento consi- ut spiritualis alimoniae, id ui ipsius κοινωνίαν nobis sub mis cibi ac potus symbolis re- ıtaret, ac proinde, si non fuisset tum in Judaea communis vini usus, procul dubio alia vulgari potione usurum fuisse, quod ex ipsius scopo ac consilio liquet. Itaque nihil a Christi consilio ac voluntate alienum facere videri, qui non contemptu neque temeritate, sed ipsa necessitate adacti, pro vino aliud in iis regionibus usitatae potionis genus usurparent. Hoc d. Calvini responsum, ut optima ratione nixum et Christi consilio consentaneum, noster coetus adeo comprobavit, ut eos superstitiose facere censuerit, qui a vini symbolo usque adeo penderent, ut alteram coenae partem omittere mallent, quam ἀνάλογον aliud symbolum, ita cogente necessitate, usurpare. » Id ipsum tenuit Melanchthon, qui in libro *De usu integri Sacramenti* scribit, Ruthenos ob vini inopiam recte facturos, si pro eo usurparent τὸ ὑδρόμελι, hoc est, aquam mellitam seu mede-

vite necessariam esse hujus Sacramenti et Sacrificii materiam, ut patet ex decreto Eugenii IV pro Armenis: *Tertium est Eucharistiae sacramentum, cujus materia est panis triticeus et vinum de vite.*

349. Veritas autem ejus constat ex Matth. XXVI, 29, atque ex Luc. XXII, 18, ubi vinum a Christo in coena adhibitum vocatur *genimen vitis;* nec id diffitentur adversarii ipsi (1). Constat praeterea ex perpetua ecclesiae traditione et praxi. Etenim concilium Carthaginiense III statuit: *Ut nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est, panis et vinum aqua mixtum* (2). Eadem habent s. Justinus (3), s. Cyprianus (4) aliique patres, ac monumenta omnia antiquitatis ecclesiasticae. Hinc s. Augustinus scribens de aquariis: *Aquam*, inquit, *offerunt in poculo Sacramenti, non illud quod omnis ecclesia* (5). Itaque si solum vinum de vite est apta consecrationis materia, ineptus erit quilibet alterius generis

nem. Vossius pariter hanc sententiam amplexus est. Ita isti pro *suprema potestate*, qua pollent, seu quam sibi arrogant, qui nihil volunt esse admittendum, nisi quod in Scriptura conceptis verbis continetur, quique acriter insectarentur hanc sententiam in catholicis, si ipsam adoptassent. Sed protestantibus omnia licent.

(1) Notandum porro, verba adducta ex Matthaeo et Luca non fuisse quidem prolata de vino consecrato, sed de alio poculo, quod ex more Hebraeorum sumebatur sub finem coenae; attamen ex illis satis aperte colligitur, vinum illud, quod Christus vocavit *genimen vitis*, esse de eodem vino, quod in poculo praecedente consecraverat. Ceterum ex traditione talmudica constat, quatuor solemnes vini calices in coena paschali bibi consuevisse; postquam vero quartus calix haustus esset, usque ad diem 15. bibi amplius vinum non potuisse. Hinc sensus intelligitur illorum verborum, quae Christus protulit, ibid.: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illam, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei*, nempe post suam resurrectionem. Sane, cum ei oblatum est de more in passione *vinum myrrhatum*, noluit bibere. Ex his etiam constat, calicem illum, post cujus haustum dixit Christus: *Non bibam amodo*, fuisse calicem quartum. Cfr. *Pesahim*, cap. 10, § 8, in Thalmud. fol. 119 et seqq.; Maimonides, Tract. *De azymis*, cap. 8, § 9; Moyses Kotzensis, *Praeceptum affirmativum* XLI. Constat propterea, certissime Christum manducasse pascha legale, cum omnes servaverit ritus in eo servari ab Hebraeis consuetos.

(2) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. I. col 964. et est canon XXIV.

(3) Num. LXV.

(4) *Epist.* LXIII *ad Caecilium.*

(5) Lib. *De haeresib.* haeres. LXIV.

liquor; nulli enim mutationi subest materia a Christo instituta.

350. Objiciebant aquarii verba Christi, Joan. VII, 37 et seqq.: *Si quis sitit, veniat ad me et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae.* Quibus respondebat s. Cyprianus his verbis non Eucharistiae, sed baptismi significatum esse sacramentum, seu potius collationem Spiritus Sancti, prout ea exponit ibidem ipse evangelista.

351. Afferebant praeterea exemplum quorumdam episcoporum. Verum episcopi illi solam aquam offerebant, ne ex vini odore in suspicionem venirent religionis christianae apud ethnicos, et ad mortem quaererentur. Quam ob ignaviam vapulant a s. Cypriano; qui tamen nullam eis haereseos notam inussit, quia non ex errore hoc faciebant, sed ex timore (1).

352. Protestantes in suae sententiae subsidium afferebant decretum Innocentii VIII, quo facultatem concessisse perhibetur Norvegis, ut sine calice Sacrificium offerrent. Ast notum est, illud privilegium esse commentitium, atque a Dominico Viterbiensi et Francisco Maldente Norvegis obtrusum; quorum fraus ut detecta est, capitali poena ambo mulctati sunt, ut refert Raynaldus (2).

PROPOSITIO III.

Aqua miscenda est vino in calice offerendo

353. Haec propositio est de fide; etenim concilium Tridentinum, sess. XXII, hunc canonem edidit: *Si quis dixerit, aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem,*

(1) Accurate scripsit de aquariis Christ. Lupus in schol. ad can. XXXII conc. Trullani, tom. III; opp. edit, Venet. 1724.

(2) Ad annum 1490, n. 22.

anathema sit (1). Ferit porro hic canon directe novatores qui accensuerunt humanis figmentis ejusmodi commixtionem, aut saltem rem liberam esse autumarunt. Quamvis autem recentiores protestantes jam ultro fateantur, Christum aqua vinum in calice, quem consecravit, permiscuisse (2), ac totam antiquitatem ad exemplum Christi hanc praxim secutam esse, tamen malunt se conformare exemplo monophysitarum et Armenorum schismaticorum, qui vinum purum in usum Sacrificii adsciverunt ad suum errorem de unica in Christo natura confirmandum, quam exemplo Christi et ecclesiae catholicae.

354. Animadvertendum tamen est, nos minime hanc aquae immixtionem propugnare perinde ac si ad essentiam sacramenti aut Sacrificii pertineret; etenim, ut loquitur Catechismus Rom., *quamvis aquae admiscendae ita graves sunt rationes, ut eam sine mortali peccato praetermittere non liceat; ea tamen, si desit, Sacramentum constare potest* (3). Neque etiam eam propugnamus necessariam ex praecepto divino; quod ex solo facto Christi desumi nequit. Alias panis azymus aliaque non pauca dicenda essent a Christo praecepta; quod nemo dixerit. Propugnamus igitur, eam necessariam esse ex praecepto ecclesiastico, quod patefit ex usu nunquam interrupto ipsius ecclesiae, et ex pluribus canonibus, qui

(1) Jam alias monui, licet objectum quorumdam canonum, quos edidit conc. Tridentinum sit solum, disciplinare, cum tamen indirecte afficiat potestatem ecclesiae a Christo concessam, ideo dogmaticos esse censendos.

(2) Cfr. Kuinoel, *Comment. in lib. N. T. historic.* in Matth. XXVI, 26; qui praeterea affert textum ex *Pesachim*, fol. 117, quem paulo ante innuimus, nempe: « Poculum tertium est poculum benedictionis, cum benedicitur post cibum. Vinum purum infunditur, et fit commixtio aquae in poculo. Quartum est, super quo perficit Hallel, additque benedictionem cantici: Laudent te, Domine, omnia opera tua, benedictus sit, qui creavit fructum vitis. Et postea quicquam non gustat (Israelita) illa nocte. » Verum in eo decipitur, quod censuerit, Christum Eucharistiam instituisse post haustum quartum poculum. Cfr. etiam Vossius, disp. XXII. *De sacris dominicae coenae symbolis*, thesi 8.

(3) Part. II, cap. 4, n. 16.

illam admixtionem supponunt, et ex liturgiis, quae eandem praecipiunt.

355. Sic determinato propositionis sensu, jam accedimus ad ejus veritatem evincendam. Evincimus autem illam ex universa traditione. Hujus siquidem testes sunt 1. patres antiquissimi; nam s. Irenaeus memorat *temperamentum calicis* (1); praeterea scribit: *Quando et mixtus calix, et factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis et corporis Christi* (2). S. Cyprianus: *Quando in calice*, inquit, *vino aqua miscetur, Christo populus adunatur* (3). Eadem habent s. Justinus, s. Cyrillus Hieros. aliique passim (4). 2. Hujus praxis praeterea monumenta certissima sunt antiquissimae liturgiae ss. Jacobi, Marci, Basilii, Cyrilli aliaeque orientales omnes, apud Renaudotium, qui de hac mixtione aquae loquens: *Quam*, inquit, *omnes ecclesiasticae orientalium leges praescribunt* (5); nec non occidentales apud Le Brun, Muratorium et Assemanum. 3. Id ipsum constat ex conciliis Carthaginiensi III, Bracarensi, Trullano, Wormatiensi (6); ita ut nullum subesse possit de hac traditione et praxi dubium. 4. Constat demum ex confessione, ut vidimus, recentiorum protestantium.

356. Tres hujus ritus rationes affert Tridentina synodus, sess. XXII, cap. 7. dicens: *Monet sancta synodus, praeceptum esse ab ecclesiae sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent: tum, quod Christus Dominus ita fecisse credatur; tum etiam quia e latere ejus aqua simul cum sanguine exivit, quod*

(1) *Cont. Haeres.* lib. IV, cap. 33, n. 2. edit. Mass. al 57.

(2) Lib. V, cap. 2, n. 3. Ὁπότε καὶ τὸ κεκραμένον ποτήριον, καὶ ὁ γεγονὼς ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ γινέται ἡ εὐχαριστία σῶμα Χριστοῦ. κ. τ. λ. Ita in textu Massueti; videtur deesse. αἷμα.

(3) *Epist.* cit. LXIII, ed. Maur. pag. 108.

(4) Cfr. Bellarm. *De Euchar.* lib. IV, cap. 10, n. 12 et seqq.

(5) *Liturg. Orient. collect.* tom. I. in *Comment. ad Liturg. Copt. s. Basilii*, pag. 194.

(6) Nonnulla ex his conciliorum documentis dedimus; alia cfr. apud Bellarm. loc. cit.

sacramentum hac mixtione recolitur; et, cum aquae in Apocalypsi B. Joannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repraesentatur (1).

DIFFICULTATES

357. Obj. Rationes a Tridentino allegatae nullius ponderis sunt. Etenim 1. prima in Scripturis non reperitur; 2. altera juxta patres denotat sacramentum baptismi; 3. tertia symbolica tantum est, ideoque nullam vim habet. 4. Quare merito concilium Aurelianense, anno 541 celebratum, statuit, can. IV, *ut nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod fracta vite spremitur, et hoc sine aqua mixtum, offerre praesumat.* Ergo.

358. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. *D.* Ita tamen ut silentium Scripturarum suppleat traditio, uti ostendimus, *C.* ita ut non suppleat *N.* Addendum, uti adnotavimus, recentiores protestantes id jam nobis concedere; verum in hoc falluntur, quod hunc ritum ex sola vinorum orientalium generositate repetant, exclusa quavis mystica significatione. Contra vero patres nunquam eam rationem attulerunt. Imo ipsi Hebraei in hac mixtione mysterium agnoscunt (2).

359. Ad 2. *D.* Aqua, quae ex Christi latere fluxit,

(1) Scholastici solent hic varias instituere quaestiones, utrum scilicet aqua convertatur in sanguinem nec ne; utrum convertatur in aquam, quae ex latere Christi fluxit; utrum convertatur prius in vinum, ac deinde in sanguinem; an vero immediate in sanguinem. Si quis his oblectetur aliisve similibus quaestionibus, eos adeat. Cfr. praesertim Raymund. Capisucchius, Ord. Pred. *Controversiae Theologicae selectae*, Romae 1670. Quaest. unic. *An aqua sacri calicis transsubstantietur immediate in sanguinem Christi*, quam prosequitur totis 35 paragraphis.

(2) In tract. *Schulhhan-Haruch*, seu *Summa Theologica*, tract. *Benedictionis post coenam*, n. 183, § 2, legitur: *Debet in calicem immitti vinum purum; cum vero pervenitur ad benedictionem terrae* (seu fructus vitis) *miscetur*. Adnotatur vero in hunc locum in *Magen Abraham: Babbi auctor libri Betyoseph scribit: Quod hic usus viget in regione sua, quamvis vina minime generosa sint. Etenim in eo continetur mysterium cabbalisticum* (id est *traditionale*), סוד הקבלה,

juxta patres etiam sacramentum baptismi denotat, *C.* solum *N.* Nulla enim est repugnantia, quod eadem res plura et diversa significet (1).

360. Ad 3. *D.* Symbolica est, et proinde non est demonstrativa, *C.* nullam vim saltem congruentiae habet *N.* Neque enim patres Tridentini eam rationem ut demonstrativam attulerunt, sed, posita veteris ecclesiae consuetudine, ejusdem mysticam significationem exposuerunt (2).

361. Ad 4. *Neg.* In accuratioribus enim editionibus concilii Aurelianensis IV sic legitur objectus canon: *Ut nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineae speratur*, ET HOC AQUA MIXTUM, *offerre praesumat* (3).

PROPOSITIO IV.

Solus Sacerdos conficiens est immediatus et proprie dictus offerens et minister Sacrificii eucharistici; fideles autem adstantes nonnisi mediati et improprie dicti offerentes et celebrantes sunt

362. Est certa haec propositio ac fidei proxima, ut ex dicendis patebit. Ne in ambiguo versari videamur, nonnulla circa verum quaestionis statum breviter per-

aliaque motiva. Cfr. praeterea Rolandus, *Antiqq. Hebr.* p. 266, ubi agit de ποτηρίῳ τῆς εὐλογίας; Lightfootus, *Hor. Hebr. et Talm.* pag. 476, 478 et seq. edit. Carpzov.; Schoettgenius, *Horae Hebr.* tom. I, pag. 226 et seqq.

(1) Cfr. Bened. XIV, *De Sacrif. Missae*, lib. II, cap. 10, n. 10.

(2) Concilium Trid. fere ad verbum desumpsit ex s. Cypriano symbolicam seu potius mysticam expositionem quam attulimus, ritus miscendi aquam in calice. En quomodo s. Martyr scribat, *Epist.* LXIII *ad Coecil.* pag. 108, edit. Maur.: « Aquas namque populos significare, in Apocalypsi Scriptura divina declarat, dicens: Aquas, quas vidisti, etc. Quod scilicet perspicimus et in Sacramento calicis contineri. »

(3) Cfr. Sirmondus, *Concilia antiqua Galliae*, pag. 261 et seq. tom. I, Paris. 1624; Labbeus, *Collect. Concil.* tom. V, col. 382; Harduinus, *Acta Concil.* tom. II, col. 1437.

stringenda sunt. 1. Non agi de offerente primario, qui est Christus Dominus, per se patet. Ex Tridentino enim sess. XXII, cap. II, *una est hostia, idem nunc offerens Christus Jesus Sacerdotum ministerio.* Sermo igitur est de offerente secundario, qui juxta doctrinam catholicam immediatus et proprie dictus est solus sacerdos, qui conficit Eucharistiam; juxta neotericos autem etiam sunt fideles. 2. Non eo sensu adversarii, quos impugnamus, contendunt fideles esse pariter offerentes immediatos et proprie dictos, quod ipsis tribuant facultatem consecrandi sed quatenus participant de Eucharistia per communionem liturgicam. 3. Ideo autem in horum sententia fideles per communionem liturgicam proprii ac immediati offerentes dicendi sunt, quia juxta ipsos essentia Sacrificii non in consecratione consistit, sed in *sola consummatione*, seu in participatione de victima; quae cum sit tam sacerdoti quam populo communis, inferunt, communem ex aequo utrique esse actionem sacrificialem, adeoque utrosque eadem ratione esse offerentes ac celebrantes. In istorum enim hypothesi consecratio non est nisi conditio, sine qua non potest offerri Sacrificium (1). 4. Juxta catholicam doctrinam solus Sacerdos est proprie dictus offerens immediatus, ac quatenus ipse solus totam complet actionem Sacrificii; fideles vero tantum mediati ac improprie dicti offerentes sunt; idque triplici potissimum de causa, tum quia sacerdos ut minister publicus omnium nomine seu nomine totius ecclesiae offert Sacrificium et preces in eo fundit; tum quia fideles interiori affectu uniuntur cum sacerdote ad Sacrificium Deo offerendum; tum denique quia concurrunt oblationibus atque eleemosynis in eum finem, ut Sacrificium a sacerdote offeratur (2).

(1) Ita Nannaronius, in *Catechismo sulla comunione del s. Sacrifizio della Messa*, tom. 1, dial. 1, pag. 85 et seqq. Cfr. etiam ejusdem: *Apologia del catechismo*, etc. prop. v; necnon: *Ristretto di proposizioni spettanti al Sacrifizio della Messa estratte dal catechismo*, etc. *colle annotazioni di Eusebio Filadelfio.*

(2) Cfr. Vasquez, *In* III *part.*

'3. Sensu propositionis ita explanato, sic ad ejus ve-
em vindicandam accedimus. Doctrina adversariorum
innititur duobus principiis, 1. quod essentia Sacri-
eucharistici in sola participatione seu consummatione
istat, 2. quod participatio ex parte populi ad Sacri-
essentiam spectet, imo etiam eandem essentiam con-
ıt (1). Porro primum omnino nutat, cum ea sen-
a peculiaris sit paucorum theologorum et a communi
'ina prorsus aliena; vix enim unus vel alter theologus
singularem sententiam docuit, quae a ceteris explosa
qui ad summum contendunt, essentiam Sacrificii
in consacratione tum in consummatione sacerdotis
istere (2). Alterum vero principium est falsum, ut
tat ex iis, quae superius disputavimus (3). Alioquin
: Sacrificii Missae a liturgica adstantium communione
.eret; quod abhorret a doctrina catholica, et damna-
est tum a concilio Tridentino can. superius recitato,
» adversus lutheranos, qui rejiciunt Missas privatas,

m. disp. CCXXVII, cap. I, n. 10
q.

Hunc esse sensum synodi Pi-
nis constat ex resolutionibus
n conscientiae, quae ad usum
lioeceseos Pistoriensis typis edi-
int anno 1785. In his siquidem,
75, legitur: « Sed nec solius
lotis est sacrificare . . . etiam
s adstantes non latiori quodam
, sed vere et proprie sacrifi-
» Deinde theologus, ad paro-
verba faciens, ita prosequitur:
ons suis demonstrent necessita-
ommunicandi ex particulis con-
is in Missa, cui adsunt, ad
t dici possit eos vere et per-
sacrificare. »

Ita inter ceteros tenet Bellar-
, ut vidimus, *De Sacrif.*
e, lib. I, cap. 17, num. 16,
tmen expresse negat, commu-
n populi pertinere ad Sacrificii
iam; his enim verbis proponit
sitionem septimam: « Sacra-
menti comsumptio, ut a populo fit,
non est pars Sacrificii; ut autem
fit a sacerdote sacrificante, pars
est essentialis, sed non tota essentia. »
Deinde pergit explanans suam pro-
positionem « Quod attinet ad populi
sumptionem, res certissima est; qui
enim edunt victimas; participes sunt
altaris, ut Apostolus ait... Non est
autem idem Sacrificium offerre et de
altare participare. » Attamen ejus
doctrina abutuntur adversarii. Ideo
vero Bellarminus statuit, communio-
nem, quae fit a sacerdote sacrifi-
cante partem esse essentialem Sacrifi-
cii, quia adoptavit Sacrificii defi-
nitionem, quam superius comme-
moravimus. Ita enim scribit: « In
tota actione Missae, ut mox osten-
demus, nulla est alia realis destruc-
tio victimae praeter istam; requiri
autem realem destructionem, supra
probatum est, cum definitionem con-
stitueremus. »

(3) Cap. 3, prop. III.

tum a Pio VI in Constitut. *Auctorem fidei.* Hinc ne unus quidem ex theologis illis, qui tenuerunt consummationem pertinere ad essentiam Sacrificii seu esse partem essentialem Sacrificii, asseruit, populi communionem partem essentialem constituere Sacrificii. Sublatis igitur principiis, evanescit corollarium inde deductum, quemadmodum everso fundamento corruit aedificium.

364. Haec autem confirmantur ex doctrina concilii Tridentini, dum docet, eundem nunc esse offerentem Christum sacerdotum ministerio; in hypothesi autem adversariorum debuisset dicere concilium: *Fidelium adstantium cum sacerdote ministerio.* Alibi idem concilium, can. scilicet II, sess. XXII, definivit: *Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse apostolos sacerdotes, aut non ordinasse ut ipsi aliique sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum, anathema sit.* Tantum igitur abest, ut fidei dogma sit, fideles Missae adstantes veros proprieque dictos ac immediatos esse offerentes, quemadmodum adversarii autumant, ut fidei catholicae id prorsus adversetur.

365. Accedit, quod si fideles essent proprie dicti offerentes, eosdem fore veros sacerdotes, cum ex doctrina Apostoli, Hebr. V, 1. offerre sacrificia et munera sit officium proprium sacerdotis, ad quod ex hominibus assumitur ac pro hominibus constituitur. Tribuere autem fidelibus laicis sacerdotium proprie dictum, haereticum est atque a Tridentino anathemate confixum.

DIFFICULTATES

366. Obj. Liturgiae exhibent Sacrificium velut actionem communem populo adstanti et sacerdoti. Ceteris enim omissis, 1. in liturgia Romana legitur: *Offerimus tibi, Domine, calicem salutaris . . . Sic fiat Sacrificium*

nostrum in conspectu tuo hodie... Orate, fratres, ut meum ac vestrum Sacrificium acceptabile fiat... Sacrificium laudis, quod tibi offerimus, vel quod tibi offerunt, etc. Ergo fideles adstantes vere et proprie offerunt, immolant atque sacrificant, prout etiam 2. docet Bossuetius in *Methodo assistendi Missae* (1); quod quidem cohaeret patrum doctrinae inter quos 3. s. Irenaeus scribit: *Omnes justi sacerdotalem habent ordinem* (2); 4. s. Hieronymus commemorat *Sacerdotium laici* (3); 5. s. Petrus Damiani haec praeclare scribit: *Luce clarius constat, quia Sacrificium, quod a sacerdote sacris altaribus superponitur, a cuncta Dei familia generaliter offertur* (4); cui 6. concinit Guerricus abbas, dicens: *Non solum sacerdos sacrificat; sed totus conventus fidelium, qui adsunt, cum illo sacrificant* (5). Nec desunt in antiquitate exempla Missae a laicis celebratae. Etenim, 7. in Actis s. Saturnini, Felix, qui laicus erat sic judici respondit: *Ego mente devota celebravi Dominicum* (id est, Sacrificium), *collectam cum fratribus feci, quia christianus sum* (6). 8. Refert praeterea Evagrius, Domnum antistitem Antiochenum et Simeonem Stylitam, hominem scilicet laicum, simul sacrificasse Corpus immaculatum, et mutuam sibimetipsis dedisse vivificam communionem (7); aliaque ejusmodi non pauca. Ergo.

367. Resp. *D. A.* Ratione fructus vel finis, ob quem offertur, *C.* ratione actionis ipsius, *subd.* ob varias causas, quas assignavimus, *C.* per simultaneum con-

(1) In op *Manière de bien entendre la sainte Messe, à l'Orate fratres*, ubi scribit: « Cet endroit de la Messe est très-important. Le prêtre, prêt à entrer dans l'action du Sacrifice, se retourne pour avertir les assistans que c'est en leur nom qu'il va offrir, et il demande le société de leurs prières dans le Sacrifice qu'ils doivent offrir avec lui. »

(2) *Cont. haeres.* lib. IV, cap. 8. n. 3, al. cap. 18.

(3) *Dialog. adv. Lucifer*, n. 4.

(4) In opusc. *Dominus vobiscum*, cap. 8.

(5) Serm. *De Purificat.*

(6) Apud Ruinart. *Acta martyr. sincera.* Edit. Veron. pag. 344.

(7) *Hist. eccles.* lib. I, cap. 13.

cursum ad eandem actionem constituendam *N*. Multiplici utique sensu dici potest Sacrificium commune Sacerdoti et adstantibus, quia illud sacerdos offert, uti diximus ut minister publicus, quia omnium nomine offert, quia omnes repraesentat, quia ob communem offert utilitatem, non vero quasi actio divisa sit inter sacerdotem et adstantes.

368. Ad 1. *D*. At diversa ratione, juxta dicta, *C*. eadem ratione *N*. Offerunt etiam fideles, sed suo modo, mediante sacerdote, dum fide et devotione oblationem sacerdotis prosequuntur, cum quo et spiritu uniuntur, vel etiam quod externum aliquid praestent Missae ministrando, vel necessaria ad Sacrificium suppeditando. Quamvis vero aetate hac nostra obsoleverint panis ac vini oblationes, attamen nulla in liturgicis precibus mutatio facta est ab ecclesia. Hinc si sacerdos, dum offert calicem, dicit: *Offerimus tibi Domine calicem*, ideo est, inquit Benedictus XIV cum card. Bona (1), quod juxta romanum ritum olim in Missa solemni sacerdos eam orationem recitabat simul cum diacono, qui vinum calici infuderat (quod nunc etiam fit), et sanguinem populo ministrabat. Idem vero ritus, qui ad Missam solemnem pertinebat, in Missa privata retentus est. Et sic aliae formulae exponendae sunt. Ceterum solum sacerdotem esse immediatum ac proprie dictum offerentem, evincit formula, quae in panis oblatione recitatur: *Suscipe, Sancte Pater, omnipotens aeterne Deus, hanc immaculatam hostiam, quam tibi offero;* tum haec, qua sacerdos absolvit Missam: *Placeat tibi, Sancta Trinitas, obsequium servitutis meae, et praesta, ut Sacrificium, quod oculis tuae Majestatis indignus obtuli, tibi sit acceptabile, mihique et omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.*

(1) *De Sacrif. Missae*, lib. II, cap. 10, n. 7.

369. Ad 2. *D.* Mediante sacerdote, seu per manus Sacerdotis, ut ibidem scribit Bossuetius (1), *C.* immediate et per se *N.*

370. Ad 3. et 4. *D.* Justi sacerdotalem habent ordinem spiritualem et improprie dictum, *C.* verum et proprie dictum *N.* (2).

371. Ad 5. et 6. *D.* Suo modo ac latiori sensu juxta illa, quae diximus, *C.* vere, proprie ac immediate, *N.* (3).

372. Ad 7. *D.* Id est, interfui, *C.* vere obtuli *N.* (4).

373. Ad 8. *D.* Nempe adstitit Simeon Domno Sacrificium offerrenti in altari prope columnam erecto, *C.* vere celebravit *N.* Sic etiam dederunt sibi communionem vivificam, id est, pacem per osculum sanctum (5). Ex his patet, quanam ratione per vanum eruditionis apparatum ecclesiae perturbatores imperitis fucum faciant.

(1) Sic enim Bossuet exponit mentem suam, ubi loquitur de *Offertorio*: « Il faut songer que le prêtre offre au nom de toute l'Eglise, et qu'en lui et par lui tous les assistans doivent aussi offrir à Dieu leur Sacrifice; de sorte que la meilleure manière de participer à cette sainte action, c'est de s'unir à l'intention du prêtre offrant, et de s'offrir à Dieu avec Jésus-Christ comme une hostie vivante pour accomplir sa volonté en toutes choses. » *Oeuvres complètes de Bossuet*, tom. XXVIII, p. 300. Paris 1826.

(2) Cfr Massuetus, in not. ad hunc loc. Cum enim Grabius hoc s. Martyris testimonio abusus esset, haec scribit vir doctus: « Apertus est verborum istorum sensus; nec in iis offenderet vel caecus quispiam. Nempe David vocat sacerdotum scitum, quia omnes justi (vel ut habet alia lectio, omnis rex justus) sacerdotalem habent ordinem. Id ipsum est quod de piis quibusque christianis dixit Petrus., *Epist.* I, *cap.* 2, *Regale sacerdotium, sanctum sacerdotium esse*, videlicet, ut statim explicat, *ad offerendas Deo spiritales hostias.* Ecce tamen Grabius primus omnium, quem sciam, iis Irenaei verbis misere abutitur, ut sanctissimum antistitem per fas et nefas, et obtorto, ut aiunt, collo, puritanis tradat; quasi illius sententia fuerit, quod omnes fideles sint sacerdotali ordine ac potestate praediti, ejusque exercitium, ubi necessitas requirit, obire queant. Quem absurdum sensum solus in Irenaei verbis expiscatus fuerit, nullus certe alius ex mortalibus, si sanus fuerit, deprehenderit. » Attamen adversarii nostri non verentur causam communem agere cum protestantibus. Sed cfr. idem auct. diss. III, art. 8, § 100, ubi late Grabium confutat.

(3) Cfr adnotatio Vallarsi in hunc locum.

(4) Cfr. Ruinart. in loc. cit. not. 20.

(5) Cfr. tamen Valesius ad loc. cit. Evagrii. Ipse tamen supponere videtur, Simeonem fuisse presbyterum. Cfr. praeterea Nat. Alex. *Diss.* XIII, *in sec.* XIII *et* XIV *Eccles.*

Quod si leviter excutiantur, quae ab ipsis monumenta afferuntur, penitus evanescunt.

PROPOSITIO V.

Specialis Sacrificii applicatio pro aliquibus personis a sacerdote fieri potest, qua fit ut specialis fructus iis, pro quibus applicatur, ceteris paribus, proveniat

374. Est fidei proxima haec propositio; adstruitur autem, ut innuimus, adversus synodum Pistoriensem, quae, prop. XXX, *Profitetur credere, Sacrificii oblationem extendere se ad omnes, ita tamen, ut in liturgia fieri possit specialis commemoratio aliquorum tam vivorum quam defunctorum, precando Deum peculiariter pro ipsis. Non tamen quod credamus, in arbitrio esse sacerdotis, applicare fructus Sacrificii, cui vult; immo damnamus hunc errorem velut magnopere offendentem jura Dei, qui solus distribuit fructus Sacrificii, cui vult, et secundum mensuram, quae ipsi placet; unde et consequenter traducit velut falsam opinionem invectam in populum, quod illi, qui eleemosynam subministrant sacerdoti, sub conditione quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant.* Haec autem doctrina *sic intellecta, ut praeter peculiarem commemorationem et orationem specialis ipsa oblatio seu applicatio Sacrificii, quae fit a sacerdote, non magis prosit ceteris paribus, illis, pro quibus applicatur, quam aliis quibuscumque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis aut personarum ordinibus faciendam commendat ac praecipit ecclesia, speciatim a pastoribus pro suis ovibus, quod velut ex divino praecepto descendens a Tridentina synodo di-*

serte est expressum, ut *falsa*, *temeraria*, *perniciosa*, *ecclesiae injuriosa*, *inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo*, proscribitur in dogmatica Constitutione *Auctorem fidei.*

375. Sic vero propositionem nostram adstruimus: Specialem oblationem, seu sacrificii applicationem pro determinatis personis aut personarum ordinibus, commendat et praecipit ecclesia, speciatim pastoribus pro ovibus suis, idque tanquam ex praecepto divino descendens. Sic enim loquitur Tridentinum, sess. XXIII, cap. I, *De reform. Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre.* Ex quibus verbis Benedictus XIV, in Encyclica *Cum semper*, intulit: *Eos, quibus animarum cura demandata est, non modo Sacrificium Missae celebrare, sed illius etiam fructum medium pro populo sibi commisso applicare debere, nec illum pro aliis applicare* (1). Tam igitur ex concilio Tridentino, quam ex Benedicto XIV pro certo assumitur specialem posse fieri applicationem Sacrificii pro determinatis personis. Ergo specialis Sacrificii applicatio a sacerdote fieri potest.

376. Quod vero ex speciali hac applicatione specialis fructus proveniat iis, pro quibus offertur, manifeste colligitur ex errore Wicleffi in concilio Constantiensi damnato: *Speciales orationes applicatae uni personae per praelatos vel religiosos non plus prosunt eisdem quam generales.* Doctrina proinde ecclesiae est, fructum specialem ex hujusmodi speciali applicatione pervenire. Licet enim Wicleffus locutus tantum fuerit de applicatione speciali orationis, cum tamen eadem ratio militet pro Sacrificio Missae, merito infertur, peculiarem fructum, ceteris paribus, pervenire in eos, pro quibus

(1) In ejus *Bullario*, tom. 1, p. 367, § 2.

4. tametsi magis expediret omnem hanc eleemosynarum largitionem tanquam abusum e medio tollere, quippe quae nimis valent fovendae sacerdotum avaritiae, et scandalo ac offensioni sunt ipsis fidelibus. 5. Etsi igitur in liturgia specialis pro fidelibus commemoratio a sacerdote fieri possit, in ejus tamen potestate non est, Sacrificii fructus applicare, cui voluerit; 6. quia hac ratione laederentur jura Dei, qui solus praedictos fructus pro libito distribuit. Ergo.

381. Resp. Ad 1. *D.* Quod est infinitum seu infiniti valoris tum ratione sui tum ratione effectus seu efficaciae, *C.* quod infinitum tantum est ratione sui, non autem ratione effectus *N.* Licet enim Sacrificium altaris ratione victimae, quae offertur, ac principalis offerentis, qui est Christus Dominus, sit infinitum seu infiniti valoris, tamen non infinitos producit effectus, sed applicat nobis meritum Sacrificii crucis modo finito. Ita enim voluit auctor ejus Christus, qui nec meritum Sacrificii crucis ad omnes extendit, nempe ad Angelos rebelles, quos a redemptione exclusit (1). Posito autem, quod Sacrificium altaris finitum sit quoad suos effectus, plane consequitur, iis plus prodesse, ceteris paribus, quam aliis, pro quibus non applicatur. Quoad eos etiam, pro quibus applicatur sive offertur, finitos tantum producit effectus, ut patet ex praxi ecclesiae, quae consuevit pro uno eodemque defuncto plura offerre Sacrificia; alioquin unum satis esset ad omnium animarum libertatem impetrandam (2).

(1) Cfr. Card. Bona, *De sacrif. Missae*, cap. 1, § 4, qui inter cetera scribit: « Neque considerandum est id, quod in Sacrificio continetur, tanquam ens quoddam naturale, agens secundum summum gradum virtutis suae, sed ut ens liberum, cujus operatio tantam habet efficaciam, quantam habere vult ipsum agens principale Christus Redemptor noster, qui hoc incruento Sacrificio vult nobis applicari finitum tantum et limitatum fructum suae passionis. »

(2) De Berlendis, op. cit. *De oblat.*, etc. § 12, n. 7 ostendit usum antiquissimum de celebratione anniversaria Sacrificii Missae pro defun-

382. Ad 2. *D.* Si in applicatione ageretur de fructu *generali*, *C.* si de fructu *medio*, ut vocant, *N.* Omnes enim norunt, triplicem esse fructum Missae, generalem, specialem et medium. Primus pertinet ad omnes fideles, et ex eo provenit, ut loquitur card. Bona, quod generaliter pro omnibus fidelibus vivis et defunctis offertur. Est enim idem quoad substantiam cum Sacrificio crucis, quod pro omnibus oblatum est; et ex Canone constat, debere sacerdotem pro omnibus applicare, pro papa, pro episcopo, totaque ecclesia militante et purgante; et non potest non applicare, cum sit ab ecclesia ad hoc specialiter deputatus. Quocirca is fructus ad omnes fideles extenditur, qui neque ab ecclesiae unitate sunt divulsi, neque ullum ponunt obicem. Secundus fructus est proprius celebrantis, et in eo fundatur, quia sacerdos offert etiam pro se ipso: *Offero*, inquit, *pro innumerabilibus peccatis et offensionibus et negligentiis meis*, juxta doctrinam Apostoli, Hebr. V, 3. Tertius fructus subest dispositioni sacerdotis, ut applicet cui voluerit, et oritur ex natura Sacrificii, quod ita institutum est, ut pro hominibus offeratur, ac praeterea iis prodesse debeat pro quibus offertur (1). Porro ab hac speciali applicatione pendet medius hic fructus, qui plane distinguitur a duobus prioribus.

383. Ad 3. *Neg.* Nam, praeter meritum eleemosynae, qui eam tribuit, habet jus, ut pro se applicetur seu offeratur Sacrificium, illumque fructum reportet, qui ex ejusmodi applicatione in ipsum redundat, si nihil obest

ctis, nec non de eadem celebratione die *tertia*, *septima*, *nona*, *trigesima*, *quadragesima* a die obitus; idque evincit auctoritate Tertulliani, Ambrosii, Augustini. Quibus vir doctus addere potuisset auctoritatem s. Gregorii Magni, in cujus libro Sacramentorum exhibetur *Missa unius defuncti*, item *Missa in die depositionis defuncti*, *sive* III, VII, *trigesimoque*. Cfr. opp. edit. Maur. tom III, pag. 218.

(1) Cfr. Card. Bona, op. et loc. cit.

aut saltem per illum efficacius sese disponere possit ad obtinenda auxilia, quibus a peccato liberetur.

384. Ad 4. *Neg.* posse vocari abusum hanc institutionem ab ecclesia probatam, et a remotissima antiquitate provenientem, nempe ex oblationibus, quas fideles faciebant, tum ut praesto esset, quidquid Sacrificio necessarium esse poterat, tum ut ipsi ministri sustentarentur (1). Quod si ex hominum malitia aliquis abusus irrepsit abusus corrigendus est, non autem usus tollendus. Hos reipsa abusus, quantum ex se erat, sustulit concilium Tridentinum (2); ac deinde Romani pontifices nunquam non vigilarunt, ac pluribus editis Constitutionibus sedulam navarunt operam, ne denuo inducerentur, aut, si qui introducti erant, depellerentur (3). Quae si rite observentur, nullum profecto scandalum inde pati possunt fideles ex ejusmodi eleemosynis; cum et ipsi bene noverint, vivere debere de altari qui altari serviunt (4).

385. Ad 5. *Neg.* Siquidem applicatio nihil aliud est quam oblatio pro illis, quorum generatim aut singillatim commemoratio fit, ex intentione ut, ceteris paribus, magis eis prosit. *Pro quibus tibi offerimus*, dicitur in Canone. Vi enim hujus intentionis, quam habet offerens, determinatur oblatio pro peculiari aut peculiaribus personis pro qua aut pro quibus ille Sacrificium offert (5).

386. Ad 6. *Neg.* Cum enim Christus contulerit ecclesiae suae facultatem Sacrificii offerendi, hoc ipso dedit

(1) Cfr. Mabillon. in *Prologo ad* III *secul. Benedict.* part. I, § 62. Cfr. etiam op. cit. P. De Berlendis, *De oblationibus peculiaribus sive de Missae stipendio*, pars altera, § I et seqq. ubi erudite versat hoc argumentum, ita ut nihil desiderari possit.

(2) Sess. XXII, in decreto *De observandis et evitandis in celebratione Missae.*

(3) In *Bullar.* ejusdem Pontif. tom. I, pag 56. Ante Benedictum XIV plures alii Pontifices id ipsum praestiterunt haud paucis editis constitutionibus, quae notissimae sunt.

(4) Joan. Gersonius in opusc. *De sollicitudine ecclesiasticorum*, quod, tom. II, opp. edit. Ell. Dupin, egregie adstruit honestatem usus seu praxis recipiendi eleemosynas pro celebratione missarum.

(5) Cfr. card. Bona op.cit. cap.I, § 3.

ei facultatem illud applicandi quoad fructum medium, de quo disserimus, pro particularibus personis, ut ex ejus perpetua praxi luculentissime constat. Absurdum porro est, affirmare eripi ab ecclesia supremo Numini libertatem habendi gratum, acceptum ratumque, quod in votis se habere profitetur haec eadem ecclesia juxta potestatem sibi a Christo traditam; multo autem absurdius est, asserere per ejusmodi potestatis exercitium laedi jura Dei. Num minister censetur jura principis laedere, dum favorem alicui impertitur, si ab ipso principe eum dispensandi prius habuit facultatem (1)?

CAPUT IV.

DE IDIOMATE, VOCE AC CEREMONIIS, QUIBUS MISSA CELEBRANDA EST

387. Discussis ac vindicatis, quae ad intrinsecam Sacrificii eucharistici naturam spectant, superest ad tractatus absolutionem ut ordinem tueamur ab ecclesia praescriptum in ejusdem celebratione. Hoc autem assumimus tum adversus novatores, qui ecclesiae crimini vertunt Missae celebrationem in ignota lingua, ut ipsi aiunt, atque submissa voce, ceremonias vero tanquam ludricas et theatrales traducunt, tum adversus synodum Pistoriensem, quae illorum vestigia premere verita non est, sub specioso praetextu collapsam veterem disciplinam instaurandi.

(1) Alias difficultates seu potius tricas affert et diluit s. Thomas, *Suppl. Summae*, quaest. 71, art. 13.

PROPOSITIO I.

Nec licet nec expedit, lingua tantum vulgari Missam celebrare

388. Sic enim decrevit Tridentina synodus, sess. XXII, cap. VII: *Etsi Missa magnam contineat populi eruditionem, non tamen expedire visum est patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur. Quamobrem, retento ubicumque cujusque ecclesiae antiquo et a sancta Romana ecclesia omnium ecclesiarum matre et magistra probato ritu, ne oves Christi esuriant . . . mandat sancta synodus pastoribus et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se vel per alios ex iis, quae in Missa leguntur, aliquid exponant, atque inter cetera sanctissimi hujus Sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus praesertim dominicis et festivis.* Et can. IX: *Si quis dixerit . . . lingua tantum vulgari Missam celebrari debere, anathema sit.* Ex his patet, merito in Constitut. *Unigenitus* proscriptam esse propositionem LXXXVI Quesnelli, quae ita se habet: *Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vocem suam voci totius ecclesiae, est usus contrarius praxi apostolicae et intentioni Dei;* et in Constit. *Auctorem fidei* merito pariter proscriptam esse eandem synodi Pistoriensis doctrinam, quae his verbis exhibetur: *Propositio synodi, qua cupere se ostendit, ut causae tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiae ordinem spectantium, revocando illam ad majorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo et alta voce proferendo* (prop. XXXIII). Ambae enim hae propositiones adversantur doctrinae concilii Tridentini.

389. Porro, nec licere neque expedire, lingua tantum vulgari Missam celebrare, hac ratione evincitur: Nec licet nec expedit id, quod adversatur ecclesiae legibus, antiquae item et ubique receptae consuetudini, quodque haud levibus incommodis ac periculis obnoxium est. Tale autem est adversariorum principium. Etenim, quod spectat ad ecclesiae leges, satis id constat ex Tridentini concilii decretis, quae attulimus, atque ex Constitutionibus pontificiis. Quod vero attinet ad antiquam et ubique receptam ecclesiae praxim et consuetudinem, abunde liquet ex factis ipsis. Nam in ecclesiis occidentalibus semper viguit usus Missam celebrandi latina lingua; in ecclesiis vero orientalibus adhuc celebratur Missa aut lingua graeca antiqua, aut antiqua syriaca, coptica, armena, etc., quamvis omnes linguae istae vulgares esse a pluribus seculis desierint, uti ostendit Renaudotius (1). Nemo autem usque ad pseudoreformatores reclamavit. Quod demum respicit incommoda et pericula, patet 1. ex eo, quod usus Sacrorum linguis vernaculis unitati fidei, religionis, charitatis societatisque non parum adversetur; cum ille tollatur communicationis nexus, quo ecclesiae earumque pastores in divinis rebus sociari debent (2). 2. Ex eo quod vulgares linguae firmiter constitutae non sint, ac per singulas fere aetates mutationem subeant, ut quotidiana experientia docet. Ideoque, 3. si Liturgia vulgari lingua perageretur, vel risus in audientibus ob stili diversitatem excitaretur, vel saepissime mutandae essent ob perpetuas linguae vernaculae vicissitudines; quod absque gravi periculo fieri non potest, ut patet ex versionibus, quas sectarii identidem dederunt

(1) *Liturg. orient. collect.* tom. 1, dissert. *De liturgiarum oriental. origine et auctoritate*, cap. 6; ubi tamen et illud ostendit a vero abhorrere, quod nonnulli statuerunt, tres tantum linguas, hebraicam, graecam et latinam, quibus titulus crucis inscriptus fuit, in liturgia celebranda usurpatas fuisse.

(2) Cfr. Com. De Maistre, *Du Pape*, liv. 1, ch. 20.

sacrarum Scripturarum, in quibus errores suos obtruserunt (1). 4. Accedit, nullam linguam adeo vulgarem esse, ut in pluribus villis ac pagis vernacula dici possit; quare, si valeret adversariorum ratio, tot deberent fieri versiones, quod sunt linguarum dialecti, cum saepe rustici linguam vulgarem minime intelligant; quod nunquam factum est, nec forte fieri posset.

390. Hinc, quamvis protestantes magno impetu insurrexerint ab initio adversus usum ecclesiae Romanae celebrandi Sacra latino idiomate, demum experientia docti, hac etiam in parte a proposito aliquantulum recedere visi sunt. Non ita pridem professores Universitatis Oxoniensis conquesti sunt, quod a *Reformatione* ob utilitates imaginarias derelicta fuerit idea cultus uniti, vi cujus identitas temporum et linguae apud diversas nationes conservata fuerat (2).

DIFFICULTATES

391. Obj. 1. Haec disciplina aperte adversatur Apostolo, I. Cor. XIV, 13 et seqq.: *Qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur. Nam, si orem lingua* (peregrina) *spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente, psallam spiritu, psallam et mente. Ceterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotae, quomodo dicet: amen, super tuam benedictionem? Quoniam, quid dicas, nescit. Nam tu quidem gratias agis; sed alter non aedificatur.* 2. Apertum igitur est, neglectis versionibus Missae vernaculis, negligi utilitatem ac devotionem

(1) Cfr. Guasco. *Dizionario Ricciano e antiricciano*, ad voces *Passio-Vetturale*, ubi nonnulla amoena anecdota refert ex introductione linguae vernaculae orta in celebratione divinorum officiorum juxta decretum pseudo-synodi Pistoriensis.

(2) Apud Wiseman, *Dissert.* cit. *sullo stato attuale del protestantesimo in Inghilterra*, Roma 1837, pag. 10.

fidelium circa Missae Sacrificium. 3. Quare Martenius, adductis in medium quorumdam Sanctorum exemplis, demonstrat, vernacula lingua Sacrificium olim offerri consuevisse. 4. His exemplis permoti Romani pontifices Adrianus II, Joannes VIII, Innocentius IV permiserunt Illyricis, ut vernacula lingua uterentur in Sacris faciendis; Paulus vero V idipsum concessit Sinensibus; improvido proinde consilio Tridentini patres declararunt, *non expedire*, quod pontifices illi expedire facto ipso ostenderunt. Duplici propterea de causa improbandum est Tridentinum decretum, tum quia nec rationum pondere neque exemplorum auctoritate defendi potest, tum quia, ut advertunt Sarpius et Courayerius, cum decretis Romanorum pontificum, maxime vero Joannis VIII, conciliari nullo modo potest. Ergo.

392. Resp. Ad 1. *N.* Nam neque Apostolus loquitur de Sacrorum celebratione, neque conveniunt omnino ejus verba casui nostro. Non loquitur de Sacrorum celebratione, ut patet ex contextu, in quo sermo est de donis supernaturalibus, ac praesertim de dono linguarum quo qui instructi erant, in fidelium coetibus loquebantur lingua non sua, quamque nemo assequi poterat, et inducebatur confusio et perturbatio in ecclesia seu in coetu, in quem illi conveniebant (1). Aptari praeterea nequeunt Apostoli verba casui nostro; cum lingua, quam adhibere solet ecclesia in Liturgia et in suis precibus, non possit absolute dici lingua ignota ipsi populo, quoniam per pastorum instructiones et explanationes eorum, quae in Liturgia fiunt et dicuntur ad Deum laudandum atque ad gratias Deo agendas, fidelis quilibet satis edoceri possit. Hi sunt interpretes illi, quos requirebat Apostolus (2).

(1) Hoc ipsum fatetur Rosenmiller senior, in *Scholiis in lib. N. T.* in hunc locum.

(2) Cfr. Fontana, *Constitutio* UNIGENITUS *theologice propugnata*, tom. III, pag. 933 et seqq.

393. Ad 2. *N.* Etenim, si pastores et singuli animarum curam gerentes obsequantur decreto concilii Tridentini, certum est, in fidelium animos devotionis ac pietatis fructus uberiores provenire, quam si divinum Sacrificium vulgari idiomate celebraretur. Placet, ad majus synodi Pistoriensis dedecus, haec confirmare auctoritate hominis protestantis, scilicet Leibnitzii, qui scribit: *De lingua, qua celebretur divinum officium, deque ceremoniis sacrisque introductis, non est quod multa dicam. Constat enim de his statuendi potestatem penes ecclesiam esse, modo decor servetur et eorum, quae submisse et lingua sacra dicuntur, notitia et interpretatio fideli populo non desit. Atque certe nunc nihil in eo genere desiderari potest, ex quo complures libelli vernaculi prodiere, in quibus canon Missae, et quidquid ad rem divinam pertinet, abunde explicatur* (1).

394. Ad 3. *D.* Ita tamen, ut, quod sibi proposuit Martenius non ostenderit, *C.* ut reipsa ostenderit *N.* Martenii quidem eruditionem et nos valde suspicimus; sed ejus auctoritate hac in re permoveri non possumus; cum ejus argumenta non id efficiant, quod ipse molitur; uti egregie ostendit Robertus Sala, singulis Martenii argumentis discussis (2).

395. Ad 4. *D.* Nempe eo ipso quod agatur de libera disciplina, quae ecclesiae potestati subest, interdum Romani pontifices judicarunt justis de causis derogare disciplinae universaliter receptae, *C.* his causis non existentibus *N.* Concilium enim Tridentinum edixit, *quid ceteris paribus*, magis expediat; Romani pontifices, *quid in nonnullis casibus aliter expediat fieri.* Nulla propterea pugna intercedit inter decretum concilii Tridentini et concessiones factas a Romanis pontificibus.

(1) *Systema Theol.* pag. 294.

(2) In annott. ad lib. 1, cap. 5, § 4, n. 6, card. Bona, tom. 1, p. 85 et seqq., ubi plura erudite congerit ad rem nostram.

Addo, ingens adesse discrimen inter concessiones factas a Romanis pontificibus et illud, de quo loquitur concilium Tridentinum. Aliud enim est permittere alicui genti vel regno, ut, cum primum convertuntur ad fidem, adhibere possint in Sacris linguam sibi vulgarem et propriam; aliud vero permittere, ut linguae jamdiu receptae in Sacris faciendis ideo succedat alia lingua, quia prior illa desiit, haec autem coepit esse vulgaris. Jam vero primum illud permiserunt, qui ab adversariis laudantur, pontifices; minime vero hoc alterum, quod in praesentia nos quaerimus, atque a Tridentinis patribus pertractatum est. Ex hac porro observatione cetera corruunt, quae objici solent ab adversariis, ac petuntur ab antiquis Liturgiis, quae in variis linguis, praesertim apud orientales receptae sunt (1).

PROPOSITIO II.

Non omnia in Missa alta voce sunt recitanda

396. Hoc pariter sancitum est in concilio Tridentino, quod cit. sess. XXII, cap. V, sic habet: *Cum natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli; propterea pia mater ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quaedam submissa voce, alia vero elatiore in Missa pronunciarentur, instituit.* Et adversus novatores hunc canonem IX edidit: *Si quis dixerit, ecclesiae Romanae ritum, quo submissa voce pars canonis et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse ... anathema sit.* Mirum proinde post haec videri potest, quod synodus

(1) Cfr. Bened. XIV, *De Sacrif. Missae*, lib. II, capp. 22 et 23; nec non Joseph Isotta, in dissert. *Della Messa in lingua volgare*, etc. Vercelli 1788. His adjice, quae scribit cl. Muratorius adversus Binghamum, qui eandem cantilenam cecinit, quod Romana ecclesia in sacris quotidie utatur *lingua populo incognita*. Diss. *De reb. liturg.* cap. 20.

Pistoriensis in cit. propos. ostendat, se cupere, ut Liturgia *elata voce* proferatur. Quae propositio propterea ut *temeraria*, *in ecclesiam contumeliosa*, *favens haereticorum in eam conviciis*, damnata est.

397. Causae, quae moverunt ecclesiam ad hunc ritum servandum, sunt: 1. exemplum veteris legis, in qua ex Dei ipsius jussu plura a sacerdotibus submissa voce, imo nec videnti populo, recitanda erant (1). 2. Antiqua institutio, de qua plura monumenta suppetunt ex historia ecclesiastica (2) et ex antiquis Liturgiis, in quibus omnibus receptum est a remotissima antiquitate ut alia elatiore voce, alia omnino secreto recitarentur et adhuc recitentur (3). 3. Major veneratio, quae ex secreto redundat erga res divinas, atque ex silentio excitatur et alitur (4), quo fit ut sacerdos et adstantes, quae peraguntur et repraesentantur, mysteria meditari possint attentius. Et haec quidem ad tuendum decretum concilii Tridentini adversus novatores; nam, quod spectat ad synodum Pistoriensem, satis est ipsi opponere auctoritatem ecclesiae, praesertim vero canonem concilii Tridentini.

DIFFICULTATES

398. Obj. Neque antiquae Liturgiae neque canon Tridentinus adversantur praxi Missam alta voce recitandi. 1. Vox enim *secreto* et ex ea *secretae* a *secerno* provenit; quia, priusquam recitarentur orationes secretae, poenitentes et catechumeni ecclesia amovebantur; vel quia oblationes solebant separari. 2. Quod vero dicitur in canone Tridentino de *submissa voce*, intelligi debet

(1) Cf. Bellarm. *De Euch.* lib. VI, qui est II *De Sacrif.* cap. 12, n. 5.

(2) Cfr. Fontana, op. cit. part. III, prop. 86, cap. 4.

(3) Cfr. Le Brun, *Explic. de la Messe*, suite du VI vol. *Quinzième Dissertation, Sur l'usage de réciter en silence une partie des prières de la Messe dans toutes les églises et dans tous les siècles.*

(4) Cfr. Fontana loc. cit.

sine cantu, ut constat ex Amalario aliisque scriptoribus medii aevi, qui memorant *cantum in silentio*, et ex antiquo officio hebdomadis sanctae, quod asservatur in ecclesia Pistoriensi, in quo haec invenitur rubrica: *Horas diei sub silentio cantamus; horae diei sub silentio dicuntur*. 3. Nec aliter esse potest; constat enim ex antiquis liturgiis post verba consecrationis populum consuevisse respondere: *Amen*. 4. Justinianus imperator vetuerat, ne canon secreto recitaretur (1); ecclesiae porro, quae in ejus ditione erant, ipsi paruerunt. Ergo.

399. Resp. *Neg. antec.* Ad 1. prob. *D*. Spectata etymologia, *Tr*. spectato sensu et ecclesiae usu *N*. Quidquid enim sit de hujus vocis *secretae* etymologia, in quam hic inquirere diutius non vacat, certum est ex ecclesiae usu, in alio omnino sensu ab ecclesia eam usurpari ab eo, quem obtrudere vellent adversarii. Etenim, prout observat Martenius, his conjecturis plus aequo indulgentes nullo veterum testimonio nituntur, eisque refragatur antiquus liber sacramentarius MS. ecclesiae Turonensis, in quo orationes praedictae, non *secretae*, sed *arcanae* nuncupantur; cui adjicere possumus omnes antiquos sacrorum rituum expositores, praesertim vero Amalarium sec. IX, Rhemigium sec. X, qui secretas a silentio secreto derivant (2).

400. Ad 2. *N*. Mabillonius enim innumeris prope allatis documentis ex Venantio Fortunato, Reginone, Hincmaro, Gregorio Turonensi, etc. luculenter ostendit, voces *cantus*, *canere*, *cantare*, adhibitas fuisse sensu *recitandi*, ac propterea perinde esse *sine cantu* ac *submissa voce* (3). Nobis satis sit adducere testimonium

(1) Novella CXXXVII, al. CXXIII, cap. 6.

(2) Cfr. Marten. *De antiquis Eccl. ritibus*, lib. 1, cap. 4, art. 8, § 5.

(3) *Disquisitio de cursu Gallicano*, quae est ad calcem op. *De liturgia Gallicana* ejusdem auctoris. Cfr. p. 412-416 et seqq. Sane antiquissimus auctor, a Cocleo primum, ac deinde Melch. Hittorpio *ex venerandae vetustatis* codicibus editus, quaerit in expositione Missae: *Cur*

Rhemigii Antisiodorensis, qui in explicatione super Canonem Missae, ubi rationem reddit, cur canon *tacite* recitetur: *Idcirco*, inquit, *venit consuetudo, ut tacite ipsa obsecratio atque consecratio a sacerdote cantetur, ne verba tam sacra vilescerent* (1). Ex quo facile quisque intelliget, *submissa voce* non idem esse ac *sine cantu*, sed secreto, ut bene adnotat Martenius (2). Addit vero Le Brun, pluribus adhinc seculis morem obtinuisse celebrandi Missas privatas fere omnes sine cantu. Quî igitur fieri potuit, ut Tridentini patres serio decreverint, in hujusmodi Missis, in quibus nihil prorsus canitur, nonnulla sine cantu esse recitanda? Ac revera tempore Tridentini nemo contendebat, Canonem et Secretas debere dici cum cantu. Tota controversia inter catholicos et haereticos ea erat, quoad haeretici clamitarent, non decere populum verba secretarum non audire, eumque ritum irriderent quasi similem illi, quem magi in suis incantationibus usurpabant. Omissis praeterea conciliis provincialibus per id temporis celebratis ab iis ipsis,

Te igitur secreto canitur? Addo, ipsum codicem Pistoriensem, qui nobis objicitur, id ipsum confirmare. Satis enim est verba ipsa perpendere, ut pateat, velut synonimas poni voces *dicere* et *cantare*.

(1) Apud Mabillon. loc. cit. Vid. etiam apud. Marten. loc. cit. art. 11, antiqua expositio Missae romanae ante annos nongentos scripta, pag. 447. Alia cfr. apud Robertum Salam, annott. ad Card. Bona, *Rerum liturg.* lib. 11, cap. 13, § 1, not. 9 et 10.

(2) Hic enim eruditissimus auctor, in op. *Thesaurus novus anecdotorum*, Paris 1717, tom. v, pag. 102, edidit *antiquum ordinem romanum* ad usum monasteriorum ante annos circiter mille accommodatum. Porro in hoc ordine legitur: « Dicat (sacerdos) orationem, et secrete nullo alio audiente, nisi tantum ut venerit ad hoc verbum: *per omnia saecula saeculorum.* » In admonitione, quam in hunc ordinem praemisit, Martenius haec praeclare adnotat: « Qui locus sufficere debet ad refutandos nonnullos novitatum amatores, qui contra universalis ecclesiae Romanae consuetudinem propria auctoritate integram Missam, secretas orationes, Canonemque ipsum eodem vocis sono, hoc est, alto pronunciant. Nam quid respondent variis antiquisque auctoribus secretas et canonem *sub silentio* recitari praescribentibus? Quod, inquam, aiunt, silentium apud illos cantui tantum, non altae voci opponi, omnino falsi convincitur, ut nullus sit amplius effugiendi locus, cum *secrete nullo audiente* ante annos mille in ecclesia Romana aliisque ipsius ordinem sequentibus haec dicerentur »

qui interfuerunt concilio Tridentino, quaeque eas preces submissa voce recitare jubent, Rubrica adprobata a s. Pio V, cui, quae ad Missale pertinent commiserat emendanda Tridentinum, agens de recitandis *submissa voce*, haec habet: *Quae vero secrete dicenda sunt, ita pronunciet* (sacerdos), *ut ipsemet se audiat, et a circumstantibus non audiatur*. Ergo verba Tridentini *submissa voce*, intelligi debent de iis, quae secreto sunt proferenda, per oppositionem ad ea quae elatiori voce sunt pronuncianda, id est, voce alta et intelligibili (1).

401. Ad 3., *D.* In nonnullis ecclesiis particularibus, praesertim orientalibus, *Tr.* in ecclesia latina *N.* Ostendit enim laudatus Le Brun, examine critico instituto testimoniorum, quibus innixi nonnulli hanc sententiam amplexi sunt, ea minime evincere, consuetudinem olim obtinuisse respondendi *amen* a populo adstante immediate post consecrationem (2). Contra vero certis documentis evincit, saltem in ecclesia latina nuspiam hanc viguisse consuetudinem, et a quarto saltem saeculo neque viguisse in ecclesiis orientalibus. Ex his praeterea documentis constat, populum respondisse *amen*, prout nunc etiam fit a ministro, sub finem Canonis, nempe ad illa verba, quae alta voce profert sacerdos: *Per omnia saecula saeculorum* (3).

402. Ad 4. *D.* Et haec ipsa Imperatoris nova constitutio luculenter evincit consuetudinem in ecclesia antea viguisse Missam celebrandi submissa voce, *C.* non viguisse, aut saltem post hanc constitutionem morem hunc ubique locorum obtinuisse *N.* Hic siquidem Imperator, qui ecclesiae jura sibi perperam arrogabat, voluit innovationem inducere, ac tacite saltem fatetur, nunquam ante ipsum morem in aliqua ecclesia receptum esse, ut

(1) Cfr. Le Brun. diss. cit. prem. partie, art. 1.
(2) Ibid. trois. partie, art. 1.
(3) Adversus Binghamum cfr. Murator. diss. cit. loc. cit.

tota Missa elata voce celebraretur (1). Assentatores, qui nunquam desunt, morem ei gesserunt, plerique vero restiterunt. Hinc comperimus etiam in ecclesia graeca tum sub hoc Imperatore tum post ipsum servatum esse antiquum ritum (2), prout in praesentiarum et apud Orientales et apud Graecos adhuc obtinet.

PROPOSITIO III.

Nihil est in Missae caeremoniis, quibus utitur ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium

403. Est de fide haec propositio; cum eam adversus novatores sanxerit conc. Tridentinum sess. XXII, can. VII: *Si quis dixerit, caeremonias, vestes et externa signa, quibus in Missarum celebratione ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis, anathema sit.*

404. Defervescente primo illo, quo protestantes aestuabant, furore adversus ecclesiam catholicam a probris et contumeliosis conviciis, quibus Missae caeremonias insectabantur, recesserunt, imo interdum etiam eas commendarunt, et non paucas in usus proprios adsciverunt (3).

(1) Sane Imperator in cit. *Novella* ad cohonestandum edictum suum non affert exempla ex antiquitate, sed solum nititur interpretatione privata verborum Apostoli, quae etiamnum a novatoribus objici solent, et rationibus congruentiae. Ceterum, etiam in ecclesiis graecis et orientalibus partem Missae submissa voce recitatam esse, patet ex vocibus μυστικῶς, ἐκφωνῶς, quae constanter occurrunt in ipsarum Euchologiis, ut videre est apud Renaudotium, *Liturg. Orient.* tom. II, pag. 21 et 63.

(2) Cfr. Le Brun. loc. cit.

(3) Jam alibi scripsimus, Regem Borrussiae non ita pridem novam liturgiam seu *Agendam* suis servandam proposuisse; in hac vero nova liturgia plures ritus ecclesiae catholicae adscivit *novus hic Pontifex*, ut ex admixtione rituum catholicorum et protestantium incautis illuderet, at eum spes fefellit sua. Wegscheider, § 176, scribit: « Ritus autem illos, qui usui sacrae coenae sensim adjecti erant, sacrorum emendatores partim abrogarunt, partim servarunt vel immutarunt. » De his ritibus ex protestantibus rationalistis scripserunt Planck V, II, VI, p. 416 et seqq. et Henke, III, pag. 326 et seqq. et 341 et seqq.

Quare haec controversia cum ipsis finem fere habuisse dicenda est. Verum in aciem prodierunt Pistorienses, qui vestigiis jansenistarum insistentes plerosque ritus, qui in usu sunt in ecclesia catholica, circa Liturgiam carpere ac damnare veriti non sunt. Adversus has novitates ecclesiae vindicias suscipere cogimur.

405. Verum, antequam id aggrediamur, praemittimus: 1. Nos hic non agere de caeremoniis singillatim sumptis, cum hoc non ferat scopus noster; 2. sermonem nos instituere de caeremoniis, quae communi usu in universa ecclesia Romana receptae sunt (1), adversus quam insurrexerunt tum novatores tum Pistorienses. Id autem praestabimus prius argumento generali adversus novatores deinde peculiaribus rationibus adversus Pistorienses.

406. His positis, sic assertam propositionem ostendimus. Nihil est in Missae caeremoniis, quibus utitur ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium, si caeremoniae istae ex apostolica traditione et disciplina descendant, si praeterea iis majestas tanti Sacrificii commendetur, si denique per ipsas fidelium mentes ad rerum altissimarum, quae in hoc Sacrificio latent, contemplationem excitentur. Porro tria haec reperiuntur in ceremoniis et ritibus, quos ecclesia catholica adhibet in celebratione Sacrificii.

407. Ac primo quidem caeremonias, quas adhibet ecclesia catholica, ex apostolica traditione et disciplina manare, evincunt omnes antiquae liturgiae, tum orientales tum occidentales, quae adhuc supersunt. Praecipui enim ritus ac ceremoniae in his descriptae habentur, et quoad substantiam omnes apprime consentiunt, ut liturgiographi ostendunt (2). Jam vero has liturgias con-

(1) De hac rituum diversitate, quae olim viguit in particularibus ecclesiis aut religiosorum coetibus, et adhuc viget, aliqua saltem ex parte, cfr. Card. Bona, *Rerum liturgic.* lib. 1, capp. 6 et 7.

(2) Cfr. auctores saepe laudati Renaudotius, Martenius, Assemanus, Le Brun etc.

*

tinere, quod viva voce ab apostolis in oblatione Sacrificii institutum est, post ea quae suo loco adnotavimus in dubium revocari nequaquam potest, ac fassi sunt praestantiores ipsi protestantes (1). Id ipsum constat ex antiquissimis patribus, qui modo unum, modo alterum ex his ritibus memorant, ut Justinus, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Cyrillus Hierosolym. Basilius, Hieronymus, Augustinus aliique passim (2).

408. Item commendari per ejusmodi caeremonias tanti Sacrificii majestatem, ex iis constat, quae Deus ipse in legalibus victimis offerendis praescripsit circa certum locum ejusque ornatum, altare et altaris formam, ministros ac peculiares eorumdem vestes, purificationes, consecrationes, speciales hostiarum immolandarum ritus, lumina eorumque numerum, thymiamata aliaque id genus plurima, quorum omnium non alia erat praecipua ratio quam Dei cultus et honor, ad cujus reverentiam lex volebat homines inducere. Quanto igitur magis ad Sacrificium nostrum legali quovis Sacrificio sanctius et excellentius commendandum, ejusque augendam venerationem decuit certas aliquas caeremonias ab ecclesia praescribi, ut maxima, qua fieri posset, exteriori solemnitate et religionis significatione perageretur?

409. Fidelium demum mentes per haec visibilia religionis ac pietatis signa ad mysteriorum in hoc Sacrificio latentium contemplationem attolli, facile intelliget, qui secum reputet, hominem ità a natura esse comparatum, ut exterioribus rebus saepe indigeat, quibus ad rerum divinarum cognitionem et amorem erigatur.

410. Quare Deus ipse, qui in Veteri Testamento voluit novae legis mysteria adumbrare, non solis locutionibus ea tradidit; sed, quia sensibilia animum magis movent

(1) Cfr. Apud Rob. Sala in not. ad lib. 1, card. Bona, cap. 6, § 1, qui plures protestantes adducit.

(2) Cfr. Quae scripsimus in tract. *De Sacram. in genere*, num. 171 et seqq.

dum oculis subjiciuntur, (siquidem *segnius irritant animum demissa per aures, quam quae sunt oculis subjecta fidelibus*), caeremonias instituit, quae haberent umbram futurorum, ut Hebraei Christum ejusque mysteria facilius intelligerent. Cum igitur quaecumque in hujus Sacrificii celebratione fiunt, vel Christi passionem in mentem revocent, vel ejus corporis mystici dispositionem allegorice denotent, vel devotionem ac reverentiam, qua hoc sacramento utendum est, tropologice significent, ut ait s. Thomas (1), et liturgici scriptores claro in lumine collocarunt, quis non videat, caeremonias, quibus ad invisibilia cognoscenda et amanda veluti manu ducimur, insectari idem esse ac velle omnem pietatem ac religionem e medio tollere? Sive igitur caeremoniarum, quibus in Sacrificio eucharistico offerendo ecclesia catholica utitur, originem et antiquitatem spectemus, sive naturam et finem, constat nihil in iis esse, quod pium sanctumque non sit.

411. Ex his porro sic generatim adversus novatores constitutis inferimus jure ac merito in Constitutione *Auctorem fidei*, tanquam *temerarias*, *perantiquo ac vigenti probatoque ecclesiae mori injuriosas*, insequentes propositiones pseudosynodi Pistoriensis fuisse damnatas: nempe XXXI, *Propositio synodi enuncians, conveniens esse pro divinorum officiorum ordine et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibique adeo placere morem illum restituere*, et XXXII, *Item praescriptio vetans, ne super altaria sacrarum reliquiarum thecae floresve apponantur.*

412. Quamvis enim, prout diversa temporum adjuncta postulabant, primis ecclesiae seculis in singulis templis nonnisi unum passim erigeretur altare, non desunt tamen antiqua monumenta, quae non eandem ubique disciplinam

(1) Cfr. Part. III, q. 83, art. 3 et 5.

viguisse ostendant. Imo vel a priscis ecclesiae temporibus plura in uno eodemque templo erecta fuisse altaria Arringhius (1) et Boldettus (2) ex eo certissime colligunt, quod plura in una eademque ecclesia humata fuerint sanctorum martyrum corpora; quoties vero martyris alicujus corpus humabatur, toties super illud erigeretur altare (3). Constat praeterea, in basilica Vaticana olim plura jam altaria collocata fuisse (4), uti et in basilica s. Pauli via Ostiensi (5). In celebri ac vetustissimo templo s. sepulcri Hierosolymis a Constantino extructo tria excitata sunt altaria (6); plurium altarium meminit s. Ambrosius dum refert, *milites irruisse in altaria* (7); item s. Paulinus Nolanus (8); s. Petrus Chrysologus obtulit diadema aureum ecclesiae s.Cassiani Forocorneliensis et collocavit super *altare majus* (9); Gregorius M. scribens ad Palladium Sanctoniensem episcopum: *Veniens*, inquit, *lator praesentium, insinuavit nobis, fraternitatem vestram ecclesiam . . . construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse* (10). Et haec quoad Latinos. Quoad

(1) *Roma subterranea*, lib. I, cap. 31.

(2) *Observat. ad coemeteria Urbis*, lib. I, cap. 9 et seqq.

(3) Cfr. Baronius ad annum 57, n. 105.

(4) Cfr. Ciampinus, *De sacris aedific.* cap. 4, sect. 4, pag. 51.

(5) Mabillonius, *Comment. in ordinem Rom.* n. 4, pag. 46.

(6) Cfr. idem auct. in *Actis ss.Benedictin.* sec. III, part. I, pag.504. Anastasius Bibliothecarius in vita s. Silvestri inter cetera dona, quae basilicae Constantinianae obtulit imperator Constantinus, recenset *altaria septem ex argento batutili pensantia singula libras ducentas.* Cfr. in edit. Franc. Blanchinii, Romae 1718, tom. I, pag. 38. Verum nescio, an ex hoc possit aliquid erui pro altarium multitudine in eadem ecclesia; siquidem, ut observat Bencini apud eumdem Blanchinium, tom. II, pag. 310, altaria olim dicebantur mensae ministeriales deputatae ad sacra vasa et ad ministrorum officia, quae episcopo celebranti ad altare usui erant. Hinc mensarum frequens mentio in ordine et Diurno Romano, quo denotabantur loca ad recipienda vasa sacra, quorum erat varius et multiplex usus.

(7) *Epist.* XX, n. 26, edit.Maur.

(8) *In Natal.* XI *s.Felicis*, v.398, edit. Murator. Veronae 1736, in quem locum cfr. editoris adnotatio.

(9) Ut in ejusdem lectionibus secundi nocturni legitur.

(10) Lib. VI, indict. XIV, ep.XLIX, edit. Maur. Plura alia documenta cfr. apud Rob. Sala in annot. ad lib. I *Rer. liturg.* card. Bona, cap. 14, § 3 et 4. Cfr praeterea Paulowich in op. *Sacrorum altarium multiplicitas et cultus a Novatorum technis et impetu vindicatus.* Anconae 1791.

Graecos vero, tametsi ut plurimum nonnisi unicum altare in ecclesia habeant, plura tamen, inquit Card. Bona, ipsi ecclesiae proxima muroque disjuncta construunt sacella sive oratoria, quae *parecclesiae* ab aliis vocantur, quasi ecclesiarum appendices, in quibus ut refert Goarius, profestis diebus liturgias privatim agunt (1).

413. Sic etiam inter altarium ornamenta olim pariter recensebantur capsae et reliquiae sanctorum super ipsum altare expositae, uti et nunc fit, in loco paululum a mensa submoto. Id enim aperte colligitur ex Gregorio Turonensi, qui refert, se respondisse: *Requiescant beatae reliquiae super altarium, donec mane procedamus ad occursum earum* (2). Leo IV, qui obiit anno 847, decrevit: *Super altare nihil ponatur, nisi capsae et reliquiae, aut forte quatuor Evangelia et buxida cum corpore Domini* (3). Eadem verba habet Ratherius Veronensis (4).

414. Flores naturales a vetustioribus seculis super altare posuerunt christiani, qui ad altaris ornatum corollas e floribus affabre innectebant; uti testantur s. Augustinus (5), et Venantius Fortunatus (6) aliique non pauci (7). Hinc forte cum, defervescente antiqua fidelium pietate, aut etiam quod semper praesto non essent flores naturales, altaria saepe floribus carerent, illorum loco flores fabrefacti substituti sunt. Consuetudinem porro flores collocandi super altaria induxerunt fideles, eo quod

(1) *Rer. liturg.* lib. I cap. 14, § 3. Cfr. etiam Goarius in notis ad *Euchol.* pag. 16.

(2) *Hist. Franc.* lib. IX, cap. 6.

(3) Apud Mabillon. loc. cit. Si tamen Leonis est homilia, quae ipsi tribuitur.

(4) In *Synodica*, n. 6; cfr. ejus opp. editio Ballerinorum, vol. unico in fol. Veronae 1765, pag. 414, ubi cfr. editorum adnott. Floruit porro Ratherius sec. ecclesiae X.

(5) *De civit. Dei*, lib. XXII, cap. 8.

(6) Lib. VIII, *Carm.* IX, *ad Radegundem*, quod carmen *De floribus super altare* inscribitur.

(7) Uti s. Hieron. in *Epitaphio Nepotiani*; s. Paulinus Nolan. *Natali* III *s. Felicis*; Gregorius Turonens. *De gloria Confessorum*, cap. 50. Quorum testimonia affert card. Bona, *Rer. liturg.* lib. I, cap 25, § 13, ubi etiam cfr. annotatt. Rob. Sala. Cfr. etiam Pellicia. op. cit. lib. II, cap. 6.

florum plura symbola biblica habeantur, tum ad Christum ac beatam Virginem, tum ad christianorum bona opera significanda idonea.

415. Ex his satis constat, pseudosynodum, non antiquitatis amore, sed novitatis potius libidine eo fuisse adductam, ut usus longissimo seculorum cursu in universa ecclesia probatos carperet. Jansenistarum enim placitis obsequi maluit, quam Christi ecclesiae obtemperare, in cujus est potestate, quae ad divinum cultum spectant pro loco ac temporum adjunctis decernere.

DIFFICULTATES

416. I. Obj. 1. Christus in Eucharistiae institutione nullis usus est caeremoniis; 2. neque apostoli eis usi sunt, ut ex I. Cor. XI satis patefit ubi nullae ejusmodi caeremoniae recensentur; 3. frustra propterea catholici in ipsis Missae *nervos* collocant ipsamque Sacrificii substantiam. Ergo.

417. Resp. Ad 1. *D.* Ita tamen ut facultatem dederit ecclesiae eas instituendi, *C.* secus *N.* Nam, ut alias ostendimus, eo ipso quod apostolos eorumque successores constituerit pastores ecclesiae suae facultatem eis tribuit, ut, quae ad ecclesiae utilitatem conducibilia essent, possent instituere, ut patet ex Apostolo, I. Cor. XI, 34 (1).

418. Ad 2. *N.* Ut constat ex dictis de liturgiarum origine. Neque officit, quod Apostolus eas caeremonias minime recensuerit; ejus enim scopus non fuit describere ritus celebrationis eucharisticae, sed solum ea tradere, quae a Christo acceperat, ut ibidem ipse profitetur.

419. Ad 3. *N.* Hae siquidem totidem calumniae sunt. Nullus unquam catholicus censuit aut docuit, Sacrificii

(1) Cfr. *De Sacram. in genere*, loc. cit.

essentiam in caeremoniarum apparatu positam esse, aut Missae vim in caeremoniis consistere (1).

420. II. Obj. Saltem plura altaria in uno eodemque templo dedecent: 1. cum altare sit symbolum Christi, qui profecto unus est. 2. Hinc s. Ignatius M., s. Cyprianus, s. Optatus aliique passim unum altare memorant in locis sacris erectum. 3. Non super altare, sed sub altari, uti insinuatur in Apocalypsi, sanctorum corpora requiescere debent, prout reipsa veneranda antiquitas sanctorum reliquias recondere consuevit; 4. ab eoque praeter crucifixi imaginem et candelabra cetera ornamenta exulare debent, ac flores in primis, quorum usus a paganorum superstitione repetendus est, nec parum officit simplicitati, quae in christianorum Sacris elucere debet. Ergo.

421. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Ita tamen, ut hoc symbolum non destruatur per multiplicationem altarium in eodem templo, quemadmodum non tollitur hoc symbolum per erectionem plurium templorum in eadem urbe, *C.* ita ut amplius consistere non possit *N.* Ejusmodi enim analogiae nimis urgeri non debent, nisi velimus in absurda incidere. Nam etiam templum est Christi symbolum; nemo tamen contendit, non posse in una eademque urbe plura templa exaedificari eo scilicet praetextu, ut talis analogia conservetur. Itaque symbolum Christi, permanet in unoquoque altari seorsum sumpto (2).

422. Ad 2. *D.* Constat ex his patribus, alicubi et ad tempus unicum tantum altare erigi consuevisse, *Tr.* ubique et semper *N.* Varia enim etiam in hac parte olim viguit disciplina; in nonnullis provinciis unum in singulis ecclesiis altare collocabatur, in aliis plura erigebantur.

(1) Reliquae antiquiorum protestantium difficultates cfr. apud Bellarm. *De Euchar.* lib. VI, cap. 13 et seq.

(2) Cfr. Gerdilius, *Esame de' motivi dell' opposizione fatta da Monsig. Vescovo di Nola alla pubblicazione della Bolla Auctorem fidei.* art. XVII, § 1, tom. XIV, pag. 213 et seqq. opp. edit. Rom.

Crescente fidelium multitudine, ut omnibus satisfieret, plura ubique locorum in eodem templo altaria posita sunt (1).

423. Ad 3. Esto, quod olim passim sanctorum reliquiae conderentur sub altari; non tamen desunt, uti ostendimus, documenta, ex quibus constat, etiam interdum repositas fuisse sanctorum reliquias super altare. Ea certe res disciplinaris est, ut sive subter sive super altare sanctorum reliquiae collocentur; omnes propterea acquiescere debent disciplinae, quae jam a tot seculis in ecclesia obtinet et ab ecclesia probatur. Ceterum, Christum velle, ut sanctorum reliquiae, olim immortalitate donandae, peculiari honore fruantur, constat ex ipso Apocalypseos libro ab adversariis objecto, ubi legitur: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo; sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus* (Cap. III, 21). Quid magis consonum, quam ut juxta effigiem Christi Domini e cruce pendentis membra dilaniata eorum resideant, qui e cruce virtutem patiendi traxerunt?

424. Ad 4. *Neg.* Quid enim magis minusve conferat ad cultus divini simplicitatem aut decorem, ab ecclesia judicandum est, non autem a privatis hominibus iisque factiosis. Porro in *Caeremoniali episcoporum* legitur, cap. XII, *De ornatis*, *Sed ipsum ciborium floribus frondibusque ornari poterit.* Hunc autem usum consentaneum esse antiquitati, ostendimus (2).

425. Quoniam homines, quos impugnamus, se totos s. Augustino addictos profitentur coronidis gratia, unum aut alterum ex s. Doctore testimonium subjicimus, ut innotescat, quam ipsi suis novitatibus abscedant a sensibus s. praesulis Hipponensis. Distinguens igitur ipse,

(1) Ibid. pag. 324, ubi inter cetera observat cum Thomassinio, in op. *Vetus et nova eccl. disciplina*, part. 1, lib. 2, cap. 21, num. 2: *Non fuisse* (primis ecclesiae temporibus) *ullas ruri ecclesias*, *ac ne in urbibus quidem praeter cathedralem;* quod ostendit ex ss. Ignatio, Justino, etc.

(2) Ibid. § 11, pag. 237.

Epist. ad Januarium, ea, *quae toto terrarum orbe servantur*, ab iis, *quae per loca terrarum regionesque variantur*, de prioribus ita pronunciat: *Si quid horum tota per orbem frequentat ecclesia . . . quin ita faciendum sit, disputare insolentissimae insaniae est.* De posterioribus vero, adducto s. Ambrosii effato: *Cum Romam venio, jejuno sabbato; cum hic sum, non jejuno*, ita prosequitur: *Ego vero de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ita semper habui, tanquam eam coelesti oraculo acceperim. Sensi enim saepe dolens et gemens multas infirmorum perturbationes fieri per quorumdam fratrum contentiosam obstinationem . . . qui tam litigiosas excitant quaestiones, ut, nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum existiment.* Demum concludit: *Nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit ecclesiam, ad quam forte devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, et propter eorum, inter quos vivitur, societatem servandum est . . . Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quae adjuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter, quae utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est* (1).

(1) *Epist.* LIV. Quoniam doctrina synodi Pistoriensis placuit conventui *Ems* vulgo nuncupato, adversus novitates, quas hucusque impugnavimus, subnectimus verba gravissima card. Gerdillii, qui loc. cit. p.233. scribit: « Nulla per certo vi ha *neque contra fidem*, *neque contra mores* nella moltiplicità degli altari in una stessa chiesa; ma è gran male il tentare di mettere in discredito, e voler far apprendere, come men conformi alla santità della disciplina usi, ed istituti da tanti secoli sussistenti nella chiesa sotto l' ispezione di più e più generali e particolari concilii, sotto gli occhi di tanti e tanti venerandi vescovi in ogni parte della cristianità, nè solo senza reclamazione, ma anzi con positivo assenso, e cooperazione de' più distinti per dottrina, zelo, e pietà. Gran male l' insinuare in tal guisa nell' animo de' fedeli una scandalosa diffidenza, e disprezzo delle religiose instituzioni de' maggiori, suscitare fazioni, ove prima regnava pace e concordia! »

TRACTATUS

DE POENITENTIA

1. Praeclare admodum ac verissime Tridentina synodus sess. XIV, cap. I: *Si ea*, inquit, *in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut justitiam in baptismo, ipsius beneficio et gratia susceptam, constanter tuerentur, non fuisset opus aliud ab ipso baptismo sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus, dives in misericordia, cognovit figmentum nostrum, illis etiam vitae remedium contulit, qui sese postea in peccati servitutem et daemonis potestatem tradidissent, sacramentum videlicet Poenitentiae, quo lapsis post baptismum beneficium mortis Christi applicaretur.* De hoc tam necessario fragilitati nostrae sacramento acturi, nonnulla circa Poenitentiae ipsius notionem praemittere peropportunum ducimus, ut ad ea, quae deinceps tractanda sunt, faciliorem nobis muniamus viam.

2. Poenitentia duplici spectari ratione potest, vel prout est virtus, vel prout est sacramentum. Quatenus est virtus, ea quovis tempore necessaria fuit ad hominem Deo reconciliandum. Definiri autem solet: *Virtus supernaturalis, qua homo movetur ad detestationem sui peccati, ad firmum melioris vitae propositum ac ad sui vindictam in compensationem injuriae Deo per peccatum illatae.* Quae definitio, Scripturarum auctoritate innixa, excludit Lutheri doctrinam, qui in sola *novitate vitae* vel *resipiscentia* ac consilii mutatione Poenitentiam plene contineri affirmabat, nullo praeteritae vitae odio, nullo animi dolore concepto (1). Qua in re vel ab ipsis ethnicis

(1) Cfr. Bellarm. *De Poenit.* lib. 1, cap. 7, ubi arguit stultitiam docto-

erroris arguitur, ex quorum constanti sententia in anteactae vitae criminum detestatione Poenitentia consistit (1). Quatenus vero est sacramentum, Poenitentia passim definitur: *Sacramentum a Christo Domino institutum, quo per juridicam sacerdotis absolutionem homini contrito et confesso remittuntur peccata post baptismum commissa.* Quae definitio quemadmodum summam continet totius catholicae doctrinae circa hoc sacramentum, ita etiam tractatus hujus nostri summam complectitur. De veritate siquidem sacramenti agere in primis nobis propositum est; tum de ejus partibus, contritione videlicet, confessione et satisfactione; de materia denique, forma ac ministro.

CAPUT I.

DE VERITATE SACRAMENTI POENITENTIAE

3. Novatores seculi XVI omnium primi veritatem hujus sacramenti adorti sunt. Nam neque montanistae aut novatiani, neque waldenses aut wicleffitae, uti ostendit Bossuetus (2), illud rejecerunt. Lutherus principio incertus animi pendens, modo retinuit, modo expunxit Poenitentiam e sacramentorum albo (3). Quae inconstan-

rum illorum, qui, potius grammaticos quam theologos agentes, vocum significationes ex etymologia maluerunt ducere quam ex communi Scripturae et probatissimorum auctorum usu. Nam Laurentius Valla, Erasmus, Lutherus, Beza vocem μετάνοιαν constanter *resipiscentiam* latine vertunt, et auctorem vulgatae reprehendunt, quod verbum μετάνοιαν reddiderit *poenitentiam agere.* In notione vero *resipiscentiae* Lutherus constituit fundamentum suae doctrinae circa Poenitentiam.

(1) Noti sunt versus Ovidii, lib. I, *De Ponto*, Ep. I, v. 59:

Poenitet, o! si quid miserorum creditur ulli,
Poenitet, et facto torqueor ipse meo.

Item Ausonii *Epigram.* XI, ubi sic Poenitentiam loquentem inducit:

Sum Dea quae facti non factique exigo poenas.
Nempe, ut poeniteat, sic Metanoea vocor.

(2) *Hist. des Variations*, lib. XI, n. 104 et n. 165.

(3) Cfr. Baron de Starck, *Entretiens philosophiques*, page 15 Paris 1818; et *Catechism. christianus*

tia in auctoribus lutheranis plerisque omnibus reperitur (1). Calvinus cum suis *reformatis* sacramentum hoc penitus sustulit. Omnes tamen protestantes et reformati in eo conveniunt, quod Poenitentia non aliud sit quam recordatio baptismi nec ab ipso distinguatur. Cum enim in ipsorum principiis gratia non conferatur per sacramenta, nec deleantur peccata, sed solum non imputentur vi fidei, quam sacramenta excitant, inde fit ut peccatum originale cum suis *formis particularibus* jugiter perseveret in homine post baptismum. Hinc, cum peccatum istud primordiale non imputetur ad poenam ob fidem, quam semel excitavit baptisma, sequitur quoque ex istorum hypothesi, ejusdem peccati *primordialis manifestationes* seu *formas particulares* scilicet peccata actualia non imputari pariter ad poenam ejusdem fidei virtute, qua peccatum originale non imputatur. Satis propterea homini est in memoriam revocare baptismum, ut non imputatio seu absolutio generalis illa baptismi producat suos effectus, cum se se extenderit ad peccata omnia tum praeterita tum futura. Itaque ea est protestantium sententia, ut effectus Poenitentiae omnes a baptismo producantur, nec Poenitentiae ullus sit reliquus inter sacramenta locus (2). Cum vero ex doctrina ecclesiae catholicae sacramenta vere producant gratiam, vere baptismus deleat peccatum, et gratia ista per novum peccatum amitti possit, sequitur, alia tabula post naufragium opus esse, ut homo post baptismum lapsus possit se in portum salutis recipere. Quare fides ecclesiae est, Poenitentiam sacramentum esse a baptismo distinctum. Ut hanc ecclesiae doctrinam vindicemus, duo debemus efficere, primo ad-

Doctoris Martini Lutheri, pag. 323, editus a doctore Christophoro Besold, Augustae Vindel. 1828, qui plura referunt ex Lutheri operibus collecta testimonia, quibus ille adstruit veritatem sacramenti Poenitentiae divinitus instituti et omnimode *necessarii* ad salutem.

(1) Cfr. Moehler, *Symbolique*, tom. 1, pag. 314 et seq. edit. cit.

(2) Cfr. Moehler, loc. cit.

struere veritatem sacramenti Poenitentiae, deinde ostendere hoc sacramentum a sacramento baptismi plane discriminari. Quae ut assequamur; sit:

PROPOSITIO I.

Poenitentia est vere et proprie novae legis sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post baptismum commissa

4. Est de fide haec propositio; etenim concilium Trid., sess. XIV, hunc canonem I edidit: *Si quis dixerit, in catholica ecclesia Poenitentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis a Christo Domino nostro institutum, anathema sit.* Hoc vero sacramentum tum praecipue Christus instituit, ut docet eadem Synodus, cap. I, cit. sess. *cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens:* ACCIPITE SPIRITUM SANCTUM: QUORUM REMISERITIS PECCATA REMITTUNTUR EIS, ET QUORUM RETINUERITIS, RETENTA SUNT. *Quo tam insigni facto, et verbis tam perspicuis, potestatem remittendi et retinendi peccata ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum patrum consensus semper intellexit.*

5. Et sane in adductis Christi verbis tria illa inveniuntur, quae, omnibus fatentibus, ad vere et proprie dictum sacramentum constituendum requiruntur et sufficiunt, divina nempe institutio, gratiae collatio et ritus externus. Ac 1. quidem divina institutio continetur illis Christi verbis, Joan. XX, 21-23: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos ... Accipite Spiritum Sanctum; quorum*, etc., 2. gratiae collatio, quia nunquam peccata dimittuntur absque gratiae collatione; 3. demum ritus

externus sive sensibilis in ipsa actione, qua peccata remittuntur, seu in exercitio hujus potestatis quam Christus ecclesiae contulit. Apposite autem Tridentini patres dixerunt, tunc *praecipue* Sacramentum hoc fuisse a Christo institutum, cum dixit: *Quorum*, etc. Jam enim Christus pollicitus fuerat, seu ut alii loquuntur, quasi inchoate sacramentum hoc instituerat juxta communem patrum ac theologorum consensum, cum, Matth. XVI, 19, dixit Petro: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis;* et cum, ibid. XVIII, 18, sic apostolos omnes allocutus est: *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo.*

6. Ad patres vero quod spectat, facile concors illorum sententia colligitur 1. ex iis, quae ipsi disputarunt adversus montanistas et novatianos, ostendentes, Christum nulla adhibita circumscriptione plenam ecclesiae suae potestatem contulisse dimittendi peccata, innixi illis verbis: *Quorum remiseritis*, etc. et: *Quaecumque*, etc. 2. ex apertis eorundem testimoniis. Innumera prope sunt, quae afferri possent; nos brevitati consulentes unum aut alterum eligemus. S.Cyprianus: *Confiteantur*, inquit, *singuli delictum suum, dum adhuc qui deliquit in saeculo est, dum admitti confessio ejus potest, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est* (1). S. Ambrosius sic novatianos perstringit: *Cum ipse in Evangelio suo dixerit Dominus Jesus: Accipite Spiritum Sanctum, etc., quis est ergo qui magis honorat, utrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in utroque servat obedientiam, ut peccatum et alliget et relaxet* (2). Conferens vero Poenitentiae sacramentum cum sacramento baptismi, ita pro-

(1) Lib. *De lapsis*, edit. Maur. p. 191. Cfr. praefat. edit. § 8.

(2) *De Poenitent.* lib. 1, cap. 2, n. 6 et 7.

sequitur : *Quid interest, utrum per Poenitentiam an per lavacrum hoc jus sibi datum sacerdotes vindicent? Unum in utroque mysterium est* (1). Demum s. Joan. Chrysostomus in lib. *De Sacerdotio*, ubi eloquentissime, ut solet, efferens hujus ordinis dignitatem ; haec ad rem nostram habet : *Qui terram incolunt atque in ea versantur, his commissum est, ut ea quae in caelis sunt dispensent ; iis datum est, ut potestatem habeant, quam Deus optimus neque Angelis neque Archangelis datam esse voluit ; neque enim illis dictum est : Quaecumque alligaveritis in terra, erunt alligata et in caelo, et quaecumque solveritis in terra, erunt soluta et in caelo. Habent quidem terrestres principes vinculi potestatem, verum in corpus solum ; id autem, quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam attingit, atque ad caelos usque pervadit* (2). Et haec pauca sufficiant ex multis, quae afferri possent (3). 3. Idem consensus colligitur ex omnibus testimoniis, quibus patres inculcant Confessionis necessitatem et praxim, quae paulo infra adducemus.

7. Ad haec accedit argumentum praescriptionis circa septenarium sacramentorum numerum, de quo suo loco egimus (4) ; jam vero Poenitentia in hoc numero semper recensita est. Accedit etiam perpetua ecclesiae praxis in administratione hujus Sacramenti, de qua omnes rituales libri sive occidentalium sive orientalium ecclesiarum loquuntur, quod ex dicendis luculentius fiet.

(1) Ibid. cap. 7, n. 36.

(2) Οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες καὶ ἐν ταύτῃ ποιούμενοι τὴν διατριβήν, τὰ ἐν οὐρανοῖς διοικεῖν ἐπετράπησαν καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον, ἣν οὔτε ἀγγέλοις οὔτε ἀρχαγγέλοις ἔδωκεν ὁ Θεός· οὐ γὰρ πρὸς ἐκείνους εἴρηται· ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· ἔχουσι μὲν γὰρ καὶ οἱ κρατοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς τὴν τοῦ δεσμεῖν ἐξουσίαν, ἀλλὰ σωμάτων μόνων· οὗτος δὲ ὁ δεσμὸς αὐτῆς ἅπτεται τῆς ψυχῆς, καὶ διαβαίνει τοῖς οὐρανοῖς. *De Sacerdotio*, lib. III, edit. Maur. tom. I, p. 383.

(3) Cfr. Bellarm. *De Poenit.* lib. I, cap. 10.

(4) Tract. *De sacram. in gen.* n. 13 et seqq.

DIFFICULTATES

8. I. Obj. Christus neque Joan. XX, 23, neque Matth. XVIII. 18, ullum sacramentum instituit, sed potius missionem contulit; etenim in priori testimonio mandatum dedit apostolis praedicandi Evangelium, ac propterea denunciandi credentibus poenitentiam ac peccatorum remissionem, non credentibus vero aeternas poenas comminandi. 2. Sane, priusquam Christus pronunciasset laudata verba; *Quorum* etc. immediate jam dixerat: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos;* quae profecto missionem tantum significant illi similem, quam ipse a Patre habuit et reipsa exercuit. 3. Hoc idem loca parallela confirmant; quod enim Joannes, XX, 23 retulit a Christo dictum apostolis, aliis verbis refert s. Lucas, XXIV, 47, qui sic Christum loquentem inducit: *Et praedicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes.* 4. Hinc s. Augustinus, lib. III, *De consensu Evangelistarum*, utrumque textum Joannis et Lucae simul conjungens, adnotat, ea a s. Luca fuisse adjecta, quae Joannes praetermisit (1). 5. S. autem Cyrillus Alex. Christi verba, Joan. XX, exponit de peccatorum remissione, quae datur per baptisma (2). 6. Multo vero minus de Poenitentia intelligi possunt quae leguntur Matth. XVIII; quandoquidem de privatarum injuriarum mutua condonatione exponenda ea esse, suadet evidenter orationis series, 7. et auctoritas ss. patrum, inter quos s. Augustinus, qui *Serm. LXXII*, sic ea praeclare exponit: *Coepisti habere fratrem tuum tanquam publicanum? ligas illum in terra . . . Cum autem correxeris et concordaveris cum fratre tuo, solvisti il-*

(1) Cap. 25, n. 74. tom. 4, pag. 1101, opp. edit. Paris. 1638.
(2) *In Joan.* lib. XII, cap. 1,

lum in terra, solutus erit et in caelo (1). Eadem ferme scribit Theophylactus, et s. Hieronymus, qui, in cap. XIV Isaiae docet, apostolos solvisse peccatorum funes et vincula, juxta id quod dictum est illis: *Quaecumque solveritis*, etc. *sermone Dei, et testimoniis Scripturarum et exhortatione virtutum* (2). Ergo.

9. Resp. *Neg. ant.* Contrarium enim docuit Tridentina synodus quoad utrumque textum, sess. XIV, cap. VI; quae praeterea can. III adjecit: *Si quis dixerit, verba illa Domini Salvatoris: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento Poenitentiae, sicut ecclesia catholica ab initio semper intellexit; detorserit autem, contra institutionem hujus Sacramenti, ad auctoritatem praedicandi Evangelium, anathema sit.*

10. Ad 1. prob. *N.* Etenim munus seu mandatum praedicandi Evangelium, quod Christus apostolis omnibus imposuit Matth. XXVIII et Luc. XXIV permisceri non debet cum altero munere remittendi peccata, quod Christus pariter iisdem contulit Joan. XX; unum enim ab altero evangelistae accurate secernunt. Matthaeus enim et Lucas referunt, Christum missionem priorem contulisse *undecim* discipulis; Sanctus vero Joannes refert alteram contulisse Christum discipulis, absente Thoma, scribens: *Thomas autem unus ex duodecim . . . non erat cum eis, quando venit Jesus* (3). Non ergo idem, sed di-

(1) In edit. Maur. *Serm.* LXXXII, cap. 4, n. 7.

(2) *In Isai.* lib. VI, cap. 14, edit. Vallars. pag. 225.

(3) Kuinoel ita hoc testimonium exponit, ut intelligendum sit de improbis e coetu christianorum ejiciendis poenisque iisdem minitandis, ubi vero, annunciata peccatorum venia, resipuerint, in fidelium coetum iterum recipiendis. Quae interpretatio probatur Lessio, Michaelis, Moro, Langio. Alii significari per ea verba intelligunt liberationem a poenis criminum, scilicet morbis, adeo ut *remittere peccata* perinde sit ac removere consequens peccati, sive a morbis liberare, *retinere* au-

versum plane munus obeundum apostolis commisit Christus ab eo, quod iisdem demandavit, cum illos ad praedicandum Evangelium et ad denunciandam gentibus poenitentiam misit.

11. Ad 2. *D.* Id est, delegavit Christus apostolis eandem potestatem, quam ipse a Patre acceperat ad remittenda peccata, *C.* ad solam Evangelii praedicationem *N.* Ut enim legitur Matth. IX, 6, Christus hanc peculiarem potestatem sibi vindicavit, dicens: *Ut sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, etc.* Eam praeterea exercuit Luc. VII, 42, et alibi passim; hanc igitur potestatem communicavit Jesus discipulis, Joan. XX.

12. Ad 3. *N.* Ut patet ex dictis in resp. ad 1.

13. Ad 4. *D.* Docens, quomodo possint verba, quae apud Lucam leguntur, digeri seu disponi cum iis, quae leguntur apud Joannem, *C.* docens de una eademque potestate esse intelligenda, quae occurrunt in istis evangelistarum locis *N.* Imo s. Doctor duplicem distinguit Christi apparitionem in adductis testimoniis, ut ex orationis serie aperte constat (1).

14. Ad 5. *D.* Etiam, *C.* solum *N.* Nam et per ba-

tem *peccata*, morbos immittere vel sanitatem non restituere. Alii, inter quos Kuinoel ipse, contendunt, hunc eorumdem verborum sensum esse: omnes Dei favorem, beneficia, delictorum veniam consequentur, quibus peccatorum veniam annuntiaveritis, quosque in coetum christianorum receperitis, ea tamen lege, ut meam doctrinam profiteantur, factisque ac moribus exprimant; contra vero omnes, quos non receperitis, quos indignos declaraveritis qui recipiantur, contumaces, facinorosi, quibus adeo contumaciae et flagitiorum poenas annuntiaveritis, non perfruentur Dei favore, carebunt beneficiis, quibus christiani homines cumulantur, poenas luent. Constat scilicet, protestantes, traditione rejecta, nullo unquam in loco certos posse consistere.

(1) Sic enim loquitur s. Doctor: « His item verbis possunt adjungi, quae Lucas tacet, dicit autem Joannes... His rursus adjungamus, quae Joannes praetermisit, Lucas commemorat. » Nempe texuit catenam, ut vulgo dicitur, narrationis evangelistarum connectendo textus inter se. Sub finem hujus numeri aperte adnotat, diversam esse apparitionem, quae contigit absente Thoma, et in qua Christus verba protulit, de quibus disserimus, ab illa in qua fuerunt omnes apostoli, et ea Christus dixit, quae apud s. Lucam leguntur.

ptisma et per Poenitentiam peccata remitti docet s. Cyrillus. En ejus verba : *Remittunt porro peccata vel retinent spiritu afflati homines duobus, ut arbitror, modis; vel enim dignos ad baptismum vocant . . . vel prohibent et a gratia divina arcent eos, qui nondum digni sunt, vel alio quidem modo peccata remittunt ac retinent, nempe cum filios ecclesiae peccantes accipiunt vel poenitentibus ignoscunt* (1).

15. Ad 6. *N.* Christus enim Dominus distinguit inter delatorem, qui injuriam passus est a fratre suo, testes, atque ecclesiam, et soli ecclesiae tribuit judiciariam potestatem, dicens : *Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Quorum verborum hic sensus est : Si ecclesiae liganti non obtemperaverit, sit tibi, contra quem peccavit, quique eum detulisti, tanquam ethnicus et publicanus. Alius est ergo, qui injuriam accipit, alius qui ligat et solvit (2) ; hinc protinus addidit Christus : *Amen dico vobis, quaecumque alligaveritis*, etc.

16. Ad 7. *D.* Nonnulli patres per accommodationem seu extensionem quamdam exposuerunt Christi verba de injuriarum condonatione, *C.* sensu proprio aut ad ejus exclusionem *N.* Scilicet unus aut alter ecclesiae pater, quod juxta proprium verborum sensum dictum a Christo est solis apostolis eorumque successoribus, per quamdam extensionem omnibus fidelibus accommodarunt (3).

(1) Ἀφιᾶσι γε μὴν ἁμαρτίας, ἤ τοι κατέχουσιν οἱ πνευματοφόροι, κατὰ δύο τρόπους, κατά γε διάνοιαν ἐμήν· ἢ γὰρ καλοῦσιν ἐπὶ τὸ βαπτίσμα... ἢ διακωλύουσι τίνας, καὶ τῆς θείας χάριτος ἐξείργουσιν ἔτι οὔπω τέως γεγονότας ἀξίους· ἢ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ἀφιᾶσί τε καὶ κρατοῦσιν ἁμαρτίας, ἐπιτιμῶντες μὲν ἁμαρτάνουσι τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις μετανοοῦσι δὲ συγγινώσκοντές. pag. 1101.

(2) Cfr. Maldonatus *In Matth.* XVIII, 18, et XVI, 19, nec non Estius, *In* IV *Sent.* dist. 14, § 6, et dist. 18, § 3.

(3) Eadem ratione se gesserunt circa alia, ex.gr. quoad sacerdotium, quod sensu extensivo et improprio tribuerunt etiam laicis, eo quod in casu necessitatis et ipsi baptizent ; cum tamen hoc munus proprium sit solius sacerdotii proprie dicti ; et ita de pluribus aliis dicatur.

Interdum etiam, ut alias usuvenit, nonnulli patres, supposito obvio et litterali sensu, qui est de judiciaria potestate, ut vidimus, apostolis collata, aliam adjiciunt expositionem sensu mystico, ut dicitur, ac minus proprio. Hac ratione disjiciuntur, quae sive ab Augustino sive ab aliis patribus proferunt adversarii. Sane s. Augustinus alibi affirmat Christi verba: *Quaecumque alligaveritis*, etc. intelligi *de praepositis*, *per quos ecclesia gubernatur* (1); quod et de ceteris pariter constat. Ex his calumnia quoque evanescit impacta in Tridentinam synodum a Paulo Sarpio ejusque postillatore Courajerio, quod nimia scilicet facilitate appellaverit ad universalem patrum consensum absque praevia eorundem patrum discussione (2).

17. II. Obj. 1. Nullum in Vet. Test. institutum fuit sacramentum ad eluenda peccata, quae, fatente ipsa Tridentina synodo, sess. XIV, cap. I, sola delebantur Poenitentiae virtute; quorsum igitur institutum censendum erit in Nov. Test., nisi ut pejor fieret nostra conditio? 2. Sane: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Nullus proinde homo hanc sibi arrogare potest judiciariam potestatem, secus ac catholici docent, a sacerdotibus fieri per sacramentum Poenitentiae. 3. Quare in Scripturis nunquam peccatoris justificatio adscribitur sacramento Poenitentiae, sed impiorum conversioni; ut Zachaei, mulieris poenitentis, Petri exempla

(1) *De civ. Dei*, lib. XX, cap. 9, num. 2. Eadem habet, *Serm.* CCXCV, alias CVIII, n. 2. *Serm.* CCLII, cap. 3, n. 8, et alibi passim. Id ipsum dicatur de Theophylacto, qui, in cap. XVIII, 18 Matth. dum et ipse extendit verba Christi ad omnes fideles, eaque de injuriis condonandis interpretatur, distinguit potestatem sacerdotum propriam absolvendi a peccatis. En ejus verba: Οὐ γὰρ μόνον ὅσα λυουσιν οἱ ἱερεῖς εἰσι λελυμένα. Id est: *Non enim solum, quae solvunt sacerdotes, sunt soluta.* In cap. 20 expresse docet Christum apostolis dedisse potestatem, *ut remittant peccata*, ὥστε ἀφιέναι τὰ ἁμαρτήματα. Sic etiam s. Hieronymus, *Comm. ad Matth.* cap. XVIII, apostolis hanc datam potestatem affirmat.

(2) Cfr. Card. Pallav. *Histor. Conc. Trid.* lib. XII, cap. 12, n. 7.

declarant, imo et parabola Filii ad Patrem consumpta haereditate revertentis, in qua Christus perfectae resipiscentiae exemplar exhibere voluit. 4. Addo, quod si Christus in adductis testimoniis sacramentum instituisset, sequeretur, sacramentum confici, nedum quando sacerdos absolvit, verum etiam quando ligat seu peccata retinet; quod nemo dicet. Ergo.

18. Resp. ad 1. *Neg.* Quamvis enim nullum institutum fuerit in Vet. Lege sacramentum ad peccata delenda, perperam inde infertur, nullum pariter institutum esse in Lege Nova; alioquin ex eodem principio inferre possemus, neque baptismum neque eucharistiam esse sacramenta a Christo instituta, eo quod neutrum fuerit in Vet. Test. Haec enim pendent a positiva Dei voluntate, qui congrua media diversis temporibus aptare novit. Cum praeterea agatur de facto, inquirendum nobis hoc unum superest, utrum Christus reipsa hoc sacramentum instituerit nec ne. Cum de eo constiterit, congruentiae rationes ex se concidunt. Non tamen sequitur, in pejori nos conditione quam Hebraeos in Vet. Test. versari. Etenim praeterquam quod actualis Poenitentiae sacramenti susceptio suppleri potest contritione et voto in necessitatis casu, ut praeclare observat Catechismus Rom., per hoc sacramentum Christus sollicitudini et anxietati nostrae subvenire voluit, cum per illud non modicum solatium, conscientiae pacem et tranquillitatem ex sacerdotis absolutione consequamur: *Neque enim*, inquit, *aliter accipienda est vox sacerdotis peccata nobis legitime condonantis quam Christi Domini, qui ait paralytico, Matth. IX, 2: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua* (1).

(1) Part. II, cap. 5, n. 9. Alia emolumenta, quae ex administratione hujus sacramenti in homines proveniunt, imo in totam societatem, inferius recensebimus, cum sermonem instituemus de Confessione.

19. Ad 2. *D.* Potestate propria vel excellentiae, *C.* potestate communicata et ministeriali *N.* Utique Deus solus potestate propria potest peccata dimittere uti et gratiam largiri; potest tamen utrumque praestare per hominum ministerium et per sacramenta. Hinc sacerdotes possunt peccata dimittere potestate a Deo accepta, subordinata ac ministeriali, ut vocant, non secus ac rex et praefectus (quae comparatio Chrysostomi est) potest reos in carcerem detrudere et liberare (1).

20. Ad 3. *D.* Antequam institueretur sacramentum, *C.* post ejus institutionem *N.* Omnia propterea adducta exempla extra rem proferuntur; ut quidpiam concluderent adversarii, ostendere deberent, posse homines, si necessitatis casum excipias, obtinere peccatorum remissionem absque actuali hujus sacramenti perceptione, in casu autem necessitatis absque ejus voto, quod semper in vera conversione includitur.

21. Ad 4. *Neg. seq.* vel *D.* Si ligaret actu positivo et directe, *Tr.* si negative et indirecte *N.* Eatenus autem ligat sacerdos, quatenus non absolvit; nulla proinde intercedit paritas inter ligandi et absolvendi actus. Sive tamen liget sacerdos sive solvat, utrumque praestat vi judiciariae potestatis sibi traditae, quam alterutro modo exercet. Eadem difficultas in hypothesi adversariorum urgeri posset adversus baptisma, cum scilicet ecclesiae praepositi ab eo arcent indignos. Addo, sacerdotem etiam ligare opera satisfactoria injungendo.

PROPOSITIO III.

Poenitentia est sacramentum a baptismi sacramento distinctum

22. Est de fide haec propositio, a Tridentino, sess.XIV,

(1) *De Sacerdot.* lib. III, loc. cit.

can. II, definita his verbis: *Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum Poenitentiae sacramentum esse dixerit, quasi haec duo Sacramenta distincta non sint, atque ideo Poenitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.*

23. Quemadmodum vero protestantes ex praepostero principio de justificatione et peccato originali cum suis necessariis manifestationibus intulerunt hoc corollarium, quo omnes effectus poenitentiae tribuunt sacramento baptismi, ita catholici ex contraria doctrina de justificatione ac peccato originali et peccatis actualibus voluntariis inferunt contrariam plane consecutionem. Hoc tamen intercedit essentiale discrimen inter agendi rationem, quam secuti sunt protestantes, et aliam, cui catholici insistunt quod illi dogmata *a priori*, ut ita dicam, sibi fingant et propriae theoriae accommodent, vel ex illa deducant, hi autem constanti ac perpetua ecclesiae doctrina ac praxi dogmata statuant.

24. Ecclesia enim catholica distinctum in utroque sacramento agnovit ministrum, distinctum subjectum, distinctam materiam, distinctam formam, distinctos effectus, distinctam institutionem, distinctas proprietates. Nam minister baptismi, saltem in necessitatis casu, est quilibet homo, minister Poenitentiae solus sacerdos; subjectum baptismi est quilibet homo, subiectum Poenitentiae solus baptizatus; baptismi materia est aqua, Poenitentiae ex communi sententia actus poenitentis; forma baptismi exprimit ablutionem, Poenitentiae absolutionem; institutum fuit sacramentum baptismi Matth. XXVIII, sacramentum Poenitentiae Joan. XX, ut paulo ante ostendimus; effectus baptismi est delere una cum originali quaelibet personalia crimina tum quoad culpam tum quoad omnem poenae reatum, ita ut per illum vere renascamur, Poenitentiae effectus est remittere solas actuales noxas et poenam aeternam, quae inde consequitur,

non autem, saltem ordinarie, omnem poenam temporalem, ita ut reconciliemur Deo non sine magnis nostris fletibus et laboribus, imo et satisfactionibus; proprietas denique baptismi est, ut iterari non possit, nec per modum judicii deleantur peccata, Poenitentiae vero proprium est, ut per modum judicii administretur, et quoties peccator noxarum suarum poenitens ad sacrum tribunal confugerit. Hinc patres appellare consueverunt Poenitentiam *laboriosum quemdam baptismum* vel *secundam post naufragium tabulam*, ut Tertullianus, Ambrosius, Hieronymus (1).

25. Accedit, quod juxta protestantium systema non solum Poenitentia, sed ipsa eucharistia ex numero sacramentorum deberet expungi. Etenim, si juxta ipsos ideo baptismatis memoria seu recordatio vim habet remittendi peccata, in quae christianus labitur, quia revocat ei in mentem signum seu pignus justificationis, quam est adeptus per fidem, quorsum instituta est Eucharistia, quae pariter per fidem suos producit effectus? Ergo.

DIFFICULTATES

26. I. Obj. In Scripturis semper baptismus cum Poenitentia conjungitur, ac baptismo tribuitur peccatorum remissio. Sic, Act. II, 38, dicitur: *Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum . . . in remissionem peccatorum.* Marci I, 4. praedicatur baptismus poenitentiae *in remissionem peccatorum.* Nec alia ratione Christus, ex Apostolo, Ephes. V, 26, ecclesiam suam

(1) Cfr. apud Bellarm. *De Poenit.* lib 1, cap. 13. Observat. Moëhler, loc. cit. p. 315: « Luther ne peut-il pardonner à s. Jérôme d'avoir appelé la Pénitence la seconde planche de salut; car la première, qui est le baptême, ne peut se perdre, dit notre docteur, tant que l'homme, effrayé par les péchés, retourne aux promesses de ce sacrement. Suivant les catholiques, le bain de la régénération doit, à travers tout notre pélerinage, nous rendre purs et saints aux yeux de Dieu; d'après Luther, il doit consoler l'homme dans tous ses péchés. »

sanctificavit, quam *mundans eam lavacro aquae in verbo vitae.* Quare universim pronunciat Christus: Marc. ult., *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.*

27. Resp. *D. A.* Conjungitur baptismus cum Poenitentia, prout virtus est, in adultis, ut peccatorum anteactorum veniam obtineant, *G.* cum poenitentia, prout sacramentum est, ad delenda peccata post baptismum patrata, *N.* Quando in scripturis poenitentia exigitur, ut adulti cum fructu suscipiant sacramentum baptismi, exigitur ut dispositio, ac prout virtus est. Dicitur vero conferri baptismum in remissionem peccatorum, non absolute, sive de omnibus peccatis, quae post baptisma patrantur, sed de iis quae baptismum praecesserunt, ut per se constat. Sane quoad peccata, in quae fideles post baptismum lapsi sunt, nunquam haec perhibentur deleta vi baptismi, neque Scripturae fideles peccatores cohortantur ad recordationem suscepti baptismi, ut eorum veniam consequantur, sed illos ad solam poenitentiam excitant. Hinc, Act. VIII, 22, Petrus Simoni jam baptizato dixit: *Poenitentiam age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui.* Sic etiam incestuosum illum Corinthium, quem Apostolus ex potestate sibi a Christo data ligaverat, I Cor. V, ex eadem potestate, II Cor. II, solvit in persona Christi. Hac ratione exponi debent Scripturarum testimonia, quae nobis objiciuntur ex conjunctione baptismi cum poenitentia.

28. Ad id vero, quod subdunt ex Apostolo, facilis responsio patet; mundavit enim Christus ecclesiam suam in regeneratione per ingressum ad vitam spiritualem. Sic etiam, qui crediderit, salvus erit, si fidem tamen et gratiam, quam per baptismum est consecutus, operibus teneat, ut loquitur s. Gregorius M.

29. II. Obj. 1. Patres remissionem peccatorum omnium uni baptismo acceptam passim referunt; luculentissime

id docet inter ceteros s. Augustinus, qui scribens ad Bonifacium: *Quidquid*, inquit, *ab eis, qui post acceptum baptismum hic vivunt, infirmitate humana contrahitur quarumcumque culparum, propter ipsum lavacrum dimittitur* (1). Et clarius adhuc, lib. I *De nuptiis*, ubi Apostoli dictum: *Christus dilexit ecclesiam . . . mundans lavacro aquae*, sic accipiendum esse contendit: *Ut eodem lavacro regenerationis et verbo sanctificationis omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundentur atque sanentur, non solum peccata, quae omnia nunc remittuntur in baptismo, sed etiam quae posterius humana ignorantia vel infirmitate contrahuntur: non ut baptisma, quotiens peccatur, totiens repetatur, sed quia ipso, quod semel datur, fit, ut non solum antea verum etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur* (2), et alibi saepe. Hinc s. Fulgentius ejus discipulus, in lib. *De fide ad Petrum*, appellat baptismum *Sacramentum fidei et Poenitentiae* (3). Post clara adeo patrum testimonia jam patet, 3. quid sentiendum sit de catholicorum nugis, de distincta nempe materia, forma, etc. quae, etiamsi distincta sint in baptismo et Poenitentia, ad unum tamen idemque sacramentum referri possunt, uti reipsa ad idem sacramentum eucharistiae referuntur distincta materia, forma et symbola. Ergo.

30. Resp. Ad 1. *D.* Acceptam referunt patres remissionem peccatorum omnium baptismo tanquam causae remotae necessario praerequisitae subsequentibus salutis subsidiis, *C.* tanquam causae proximae et formali, exclusis sacramentis reliquis ac salutis subsidiis, *N.* Aliam non esse Augustini mentem in objectis locis constat ex iis, quae ibidem adjecit. Nam in *Epist. ad Bonifacium* post adducta verba ita prosequitur: *Neque enim aliquid*

(1) *Epist.* CLXXXV, cap. 9, n. 39. (3) Cap. 30.
(2) Cap. 33, n. 38.

prodest non baptizato dicere: dimitte nobis debita nostra (1). In libro vero *De nuptiis* loc. cit. pariter addit: *Quid enim prodesset vel ante baptismum Poenitentia, nisi baptismus sequeretur, vel postea, nisi praecederet* (2)? Comparat scilicet s. Doctor regenerationem spiritualem generationi carnali. Quemadmodum vero huic veluti primae causae et vita et sanitas et medicinae operatio adscribendae sunt, sic regenerationi spirituali et vitae perfectionem et nutritionem et amissae valetudinis recuperationem, quae per confirmationem, eucharistiam et Poenitentiam habentur, adscribit.

31. Ad 2. *D.* Vocat s. Fulgentius baptismum *Sacramentum fidei et Poenitentiae*, quia sine his dispositionibus absque fructu baptismus perciperetur, *C.* quasi unum sacramentum esse censuerit baptismum et Poenitentiam *N.* Addit enim, explicans semetipsum: *Id est, per Baptismum.* Deinde exponit, qua ratione adultis ad baptisma accedentibus sit necessaria Poenitentia, non item vero parvulis.

32. Ad. 3. *Neg.* paritatem; in eucharistia enim utraque species eandem cum Christo unionem significat, ad eandem refertur spiritualem animae refectionem, eandemque demum gratiam producit. Hinc s. Thomas docet, eucharistiam esse quidem sacramentum *materialiter* multiplex, unum tamen perfectione signi et gratiae produ-

(1) Scopus s. Augustini in hac epistola est refellere donatistas, qui contendebant *in ea se esse ecclesia, quae jam non habet maculam aut rugam aut aliquid hujusmodi*, ut refert s. Doctor, n. 38; quibus respondet, hoc fieri non posse in ecclesia militante, quae nempe in his terris adhuc militat; sed hunc statum reservatum esse ecclesiae in coelis cum Christo regnanti in futuro seculo; cum hic semper rogare Deum debeamus illis verbis: *Dimitte nobis*, etc. Quae petitio frustra fieret ab eo, qui non esset baptismo regeneratus; cum ex vi ipsius baptismi nobis prosit tum haec oratio, tum alia salutis subsidia, quae Christus ecclesiae suae reliquit.

(2) Melius etiam dignoscitur s. Augustini mens ex iis, quae hic immediate subdit: « In ipsa quoque oratione dominica, quae quotidiana est nostra mundatio, quo fructu, quo effectu diceretur: *dimitte nobis debita nostra*, nisi ab eis, qui baptizati sunt diceretur? » etc.

ctione (1). Contra vero in baptismo et Poenitentia confertur diversa gratia ac diversa est etiam significationis ratio. Siquidem baptismus est spiritualis regeneratio; Poenitentia autem reconciliatio est regeneratorum; ideoque duo haec sacramenta, non materiali tantum ratione, verum etiam formali, ut aiunt, sunt inter se distincta.

CAPUT II.

DE CONTRITIONE

33. Veritate sacramenti Poenitentiae constituta, reliquum est, ut ejus partes expendamus, quas tres esse, Contritionem videlicet, Confessionem et Satisfactionem, Tridentina synodus adversus novatores declaravit ac sanxit, in laudata sess. XIV, hoc can. IV: *Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in poenitente quasi materiam Sacramenti Poenitentiae videlicet, Contritionem, Confessionem et Satisfactionem, quae tres Poenitentiae partes dicuntur; aut dixerit, duas tantum esse Poenitentiae partes, terrores scilicet incussos conscientiae, agnito peccato, et fidem conceptam ex Evangelio vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.*

34. De unaquaque proinde ex ordine disserendum est, ac primo de Contritione, quae ab eadem synodo, ibid. cap. IV, definitur: *Animi dolor ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero.* Hic porro dolor, *si cum fiducia divinae misericordiae et voto praestandi reliqua conjunctus sit, quae ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur*, ex eadem synodo hominem post baptismum lapsum *praeparat ad remissionem peccatorum.*

(1) P. 3, q. 73, a 2.

35. Verum hic non pauca discutienda occurrunt, quorum alia ad fidem spectant, alia sunt fidei proxima, alia denique libere in scholis catholicis agitantur. Juverit alia ab aliis accurate discernere, ut perspicuitati consultum sit.

36. Ac 1. quidem de fide est, *contritionem illam imperfectam, quae attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed solum moventis, quo poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine sacramento Poenitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento Poenitentiae impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitae ad Jonae praedicationem plenam terroribus, poenitentiam egerunt, et misericordiam a Domino impetrarunt.* Ita Tridentina synodus loc. cit., quae, can. V, quem paulo post subjiciemus, eandem doctrinam anathemate firmavit.

37. 2. Fidei proximum est, *contritionem, quam aliquando charitate perfectam esse contingit, hominem Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur;* ita Tridentinum loc. cit., quod praeterea docet, *ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam.* Hoc ipsum pariter eruitur ex pluribus propositionibus, quas inferius referemus, in Bajo damnatis, quibus tradebat doctor hic Lovaniensis, posse peccatum consistere cum contritione perfecta et voto sacramenti.

38. Hinc, quod consequens est, ad fidem proxime

accedit, saltem post concilium Tridentinum, ad Poenitentiae sacramentum rite suscipiendum necessariam non esse contritionem charitate perfectam; secus ac docent jansenistae, qui *dominantem charitatem* in peccatore postulant, quae sit concepta ex purissimo Dei amore, in eum finem ut ille possit in sacramento Poenitentiae justificari; dolor enim, qui ex gehennae metu concipitur juxta Quesnellum execrabilis est hypocrisis.

39. 3. In scholis autem catholicis controvertitur: 1. Utrum ad justificationem per sacramentum Poenitentiae obtinendam praeter attritionem illam, quae oritur ex consideratione gehennae et poenarum vel turpitudinis peccati, requiratur amor aliquis saltem initialis, an vero sufficiat attritio, ut vocant, formidolosa, concepta ex solo timore poenarum (1). 2. Utrum iste amor initialis consistat in solo amore spei, seu, ut dicitur, *concupiscentiae*, quatenus scilicet Deus diligitur prout est bonus nobis ac finis noster, an vero in amore *amicitiae* seu *benevolentiae*, quo nempe Deus diligitur, prout bonus est in se atque ob infinitas suas perfectiones. Qui propugnant amorem concupiscentiae, censent, charitatem distingui in perfectam et in imperfectam specie seu specifico motivo, ita ut amor concupiscentiae sit charitas imperfecta, quae specie differt a charitate perfecta, quae juxta ipsos consistit in amore benevolentiae. Qui vero pugnant pro solo amore benevolentiae, docent, charitatem perfectam distingui ab imperfecta, non specie,

(1) Qui contendunt, sufficere dolorem conceptum ex solo timoris motivo aut turpitudinis peccati, *attritionistae* audiunt; qui praeterea requirunt amorem initialem vocantur *contritionistae*. Alexander VII, in decreto die 5 Maj. 1667, vetuit sub excommunicationis poena, quominus alii aliam sententiam aliqua censura notarent, adjiciens, *sententiam, negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in attritione, videri hodie communiorem inter scholasticos*. Cfr. Bened. XIV, loco mox citando. Trident. sess. VI, cap. VI, docet, impios praeparari ad justificationem etiam per actum, quo Deum *tanquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt*.

declarant, imo et parabola Filii ad Patrem consumpta haereditate revertentis, in qua Christus perfectae resipiscentiae exemplar exhibere voluit. 4. Addo, quod si Christus in adductis testimoniis sacramentum instituisset, sequeretur, sacramentum confici, nedum quando sacerdos absolvit, verum etiam quando ligat seu peccata retinet; quod nemo dicet. Ergo.

18. Resp. ad 1. *Neg.* Quamvis enim nullum institutum fuerit in Vet. Lege sacramentum ad peccata delenda, perperam inde infertur, nullum pariter institutum esse in Lege Nova; alioquin ex eodem principio inferre possemus, neque baptismum neque eucharistiam esse sacramenta a Christo instituta, eo quod neutrum fuerit in Vet. Test. Haec enim pendent a positiva Dei voluntate, qui congrua media diversis temporibus aptare novit. Cum praeterea agatur de facto, inquirendum nobis hoc unum superest, utrum Christus reipsa hoc sacramentum instituerit nec ne. Cum de eo constiterit, congruentiae rationes ex se concidunt. Non tamen sequitur, in pejori nos conditione quam Hebraeos in Vet. Test. versari. Etenim praeterquam quod actualis Poenitentiae sacramenti susceptio suppleri potest contritione et voto in necessitatis casu, ut praeclare observat Catechismus Rom., per hoc sacramentum Christus sollicitudini et anxietati nostrae subvenire voluit, cum per illud non modicum solatium, conscientiae pacem et tranquillitatem ex sacerdotis absolutione consequamur: *Neque enim*, inquit, *aliter accipienda est vox sacerdotis peccata nobis legitime condonantis quam Christi Domini, qui ait paralytico, Matth. IX, 2: Confide, fili, remituntur tibi peccata tua* (1).

(1) Part. II, cap. 5, n. 9. Alia emolumenta, quae ex administratione hujus sacramenti in homines provenient, imo in totam societatem, inferius recensebimus, cum sermonem instituemus de Confessione.

40. 4. Disceptatio praeterea viget in scholis catholicis circa timorem, quo attritio concipitur; utrum scilicet sufficiat ad justificationem in sacramento Poenitentiae obtinendam timor ille, qui oritur ex metu supernaturali poenarum temporalium, an vero debeat insuper concipi ex metu poenarum aeternarum.

41. Haec sunt praecipua capita a nobis expendenda. Nos itaque *primo* fidei dogma propugnabimus adversus novatores protestantes, *deinde* adstruemus doctrinam ecclesiae catholicae adversus jansenistas.

PROPOSITIO I.

Contritio illa, quae concipitur ex peccatorum gravitate, multitudine, foeditate, amissione aeternae beatitudinis et aeternae damnationis incursu, cum proposito melioris vitae, est verus et utilis dolor, ac praeparat ad gratiam, non vero facit hominem magis hypocritam ac magis peccatorem; neque est dolor coactus, sed liber ac voluntarius

42. Hanc propositionem de fide esse constat ex can. V, conc. Tridentini: *Si quis dixerit, eam contritionem quae paratur per discussionem, collectionem et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem aeternae beatitudinis et aeternae damnationis incursum, cum proposito melioris vitae, non esse verum et utilem dolorem, nec praeparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem, demum illum esse dolorem coactum et non liberum ac voluntarium, anathema sit* (1).

servilis, quam propter Dei offensam vel peccati turpitudinem, quod pertinet ad charitatem. »

(1) Hic satis mirari non possu-

43. Priusquam vero manum admoveamus ad hujus dogmatis veritatem vindicandam, nonnulla praemittamus necesse est, ut status quaestionis clarior evadat. Cum tota controversia versetur circa timoris honestatem, notandum est, timorem multiplici ratione distingui. Alius est enim timor mundanus, alius naturalis, alius supernaturalis seu divinus. *Mundanus* est ille, quo quis ita poenas ab hominibus infligendas metuit, ut propterea in Creatorem peccare non metuat. *Naturalis* ille dicitur, quo quis ipsa natura duce mala temporalia reformidat. *Supernaturalis* seu *divinus* est ille, quo quis a peccato abstinet vel dolet de peccato patrato ob poenas, quas sibi infligendas a Deo timet. Hic postremus timor in duas veluti species dispertitur; alius nempe est servilis, alius vero filialis seu castus. *Servilis* ille nuncupatur, cum quis gehennae ac poenarum metu divinam legem exequitur vel de ejus transgressione dolet, seu ille est, qui non solum manum, sed et voluntatem cohibet a peccato. *Filialis* seu *castus* timor habetur, cum quis Deum ut dominum ac patrem amantissimum reveretur; quo fit ut hoc timore permotus aut retrahatur a culpa, aut doleat de commissa. Ex his duobus tertius coalescit timor, qui idcirco *mixtus* seu *initialis* vocatur, et est timor culpae propter offensam Dei et metum poenae. Praeter hos recensetur praeterea a theologis timor, qui ab ipsis dicitur *serviliter servilis*, quo quis ita poenam timet, ut actu paratus sit ad peccandum, si poena deesset, seu ille est, qui solam manum cohibet, voluntatem autem non retrahit a peccato.

mus prudentiam patrum Tridentinorum, qui ita asseruerunt doctrinam catholicam, ut detegerent ac damnarent errores protestantium, simulque varias scholarum quaestiones declinarent. Etenim 1 ea recensent doloris motiva, quae aeque consistere possunt sive *cum amore* sive etiam *sine illo*; 2. statuunt quidem, contritionem ex illis motivis conceptam *verum et utilem* esse dolorem; minime vero asserunt eam esse *sufficientem*; 3. adstruunt demum hujusmodi contritionem praeparare ad gratiam; ast non dicunt, utrum *remote* an *proxime*.

44. Jam vero timor omnis, qui hominem a peccato amovet, *in se* bonus est; cum non possit malum esse, quod bonum producit effectum; potest tamen malus esse ex prava dispositione illius, qui prave utitur re, quae per se bona est (1). Quare, cum timor mundanus inducat hominem ad peccandum, omnium consensu vitiosus est (2). Timor naturalis bono accedente voluntatis affectu bonus evadit; malo vero affectu accedente, malus fit (3), Sic etiam timor serviliter servilis, licet in se bonus, subjective tamen et ipse malus evadit ob pravam animi affectionem. Timorem filialem ac castum bonum esse, omnes admittunt. Idem dicendum de timore mixto. De timore igitur simpliciter servili, ut vocant, tota quaestio versatur inter catholicos et protestantes, eosque omnes, qui eorundem vestigia secuti sunt. Lutherus enim, qui docuit expergefieri peccatorem conscientiae terrore, a quo solum liberatur per fidem, qua velut per organum quoddam apprehendit merita Christi Jesu ac sua facit, excludit a dispositionibus Poenitentiae timorem. Hunc timorem rejicit ut malum, utpote qui hominem hypocritam ac magis peccatorem efficiat (4). Lutheri doctri-

(1) Notandum porro est, timorem servilem quoad suam substantiam tam posse consistere cum *servilitate*, ut vocant, quam sine illa. Sine servilitate, cum timetur quidem poena, sed non tanquam summum malum; cum servilitate, cum timetur ut summum malum. Hanc doctrinam paucis at clarissimis verbis tradit s. Th. 2. 2. q. 19, art. 4, ad 3, dicens: « Timor servilis secundum suam substantiam non importat nisi timorem poenae. Sive timeatur ut principale malum (quod constituit servilitatem, prout exponitur in corpore articuli), sive non timeatur ut principale malum. » Bellarminus praeterea, *De Poenit.* lib. II, cap. 17, n. 24, adjicit: « Timere malum, quod accidere potest, ac praesertim malum summum et sempiternum, qualis est cruciatus gehennae, » consentaneum esse naturae et rationi, et hujus effectum optimum esse, sive coerceat voluntatem a peccando, aut saltem impediat opus, quia non potest arbor mala bonos fructus facere.

(2) Cfr. s. Th. 2. 2, q. 19, art. 3.

(3) Supervacaneum videtur admonere, timorem naturalem nihil conferre ad justificationem; imo contrarium asserere damnatum est ab Innocentio XI anno 1679. Cfr. Bened. XIV, loc. cit. n. 3.

(4) Cfr. Bellarm. *De Poenit.*, lib. II, cap. 2, num. 2 et seqq. et Cl. Moehler, *Symbolica*, § XXXIII, qui sic exponit systema protestantium: « D'après les protestans l'effroi de la

nam hac in parte adoptavit Quesnellus. Concilium vero Tridentinum declarat hujusmodi timorem, quatenus voluntatem a peccato retrahit, donum Dei esse proindéque bonum et utilem, ac disponere ad justificationem eum, qui dolet de peccatis a se patratis et statuit non peccare de cetero ad vitanda aeterna supplicia ceteraque mala, quae peccatum consequuntur. Hanc porro doctrinam sic evincimus.

45. Contritio illa bona et utilis est, neque proinde hominem hypocritam facit magisque peccatorem, quae concipitur ex timore illo, quem Scriptura, patres et ecclesia ut donum Dei et medium idoneum proponunt, tum ad fugienda ac detestanda peccata, tum ad salutarem Poenitentiam disponens. Atqui...

46. Ac primo quidem peremptoria sunt Christi verba, Luc. XII, 5: *Timete eum, qui postquam occiderit* (corpus), *habet potestatem mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc timete.* Hunc praeterea timorem donum Dei esse, aperte ostendunt Apostoli verba, Rom. VIII, 15, quibus supponit Judaeos timorem sub Veteri Lege a Deo accepisse, scribens: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore.* Hunc timorem efflagitabat David, Ps. CXVIII, ita Deum deprecans: *Confige timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui.* Plena denique sunt prophetarum volumina comminationibus, quarum timore ipsi nitebantur peccatores ad poenitentiam adducere, atque ut reliquos missos faciam, Jonas, ut revocaret Ninivitas a vitiis, coepit

conscience nous rend seul dignes des mérites de Jésus-Christ; puis la foi comme organe, délivrant l'homme de ces terreurs, le fait juste et saint aux yeux de Dieu. Ensuite, quand le fidèle est justifié, le dessein de changer de vie et l'amour de Dieu naissent de la foi; en sorte que ces deux sentimens ne contribuent en rien à la justification, et n'entrent point par conséquent dans l'idée de la pénitence. » Quem influxum haec doctrina exercuerit circa dogma Confessionis, inferius cum eodem auctore exponemus.

praedicare: *Adhuc quadraginta dies et Ninive subvertetur.*

47. Patres unanimes in hac doctrina habemus. Quoniam vero adversarii, cum quibus agimus, s. Augustini potissimum auctoritate abutuntur, satis nobis erit ex s. Doctore unum aut alterum testimonium promere. Haec igitur scribit s. Augustinus, *Enarr. in Ps. CXXVII: Ille timor nondum castus praesentiam* (Domini) *et poenas timet. Timore facit quidquid boni facit; non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum. Non timet, ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi; sed timet, ne mittatur in gehennam. Bonus est et iste timor, utilis est* (1). Et *Tract. IX in Epist. Joan.: Opus est ergo*, inquit, *ut intret timor primo, per quem veniat charitas. Timor medicamentum, charitas sanitas* (2). Alibi passim haec ipsa inculcat (3).

48. Ecclesiae demum sensus aperte constat ex iis omnibus, quae attulimus ex concilio Tridentino, et ex propositionibus Quesnelli, quas Clemens XI proscripsit in Constit. *Unigenitus*, quae ab universa ecclesia recepta est. Tales sunt prop. LX: *Si solus supplicii timor animat Poenitentiam, quo haec est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem.* LXI: *Timor nonnisi manum cohibet; cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiae non ducitur.* LXII: *Qui a malo non abstinet nisi timore poenae, illud committit in corde suo, et jam est reus coram Deo.* Aliisque ejusmodi omissis, LXVII: *Timor servilis non sibi repraesentat Deum nisi ut dominum durum, imperiosum, injustum, intractabilem* (4). Cum vero hanc Quesnelli do-

(1) N. 8.

(2) N. 4. Totus hic tractatus legendus esset, ut pateat, quaenam fuerit mens s. Augustini circa timorem.

(3) Quoad reliquorum patrum testimonia cfr. Bellarm. *De Poenit.* lib. II, cap. 17.

(4) Cfr. Fontana, *Constitutio* Unigenitus *theologice propugnata*, in has propos't., ubi innumeras prope congerit ex Scriptura, patribus,

ctrinam, quae cum lutherana convenit, nonnulli instaurassent, rursum ab Alexandro VIII insequentes propositiones proscriptae sunt, nempe XV : *Timor gehennae non est supernaturalis ;* et XVI : *Attritio, quae gehennae et poenarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiae propter se, non est bonus motus ac supernaturalis* (1).

49. Si igitur gehennae ac poenarum timor a Deo ipso immittitur in cor peccatoris ; si Deus ipse poenas ac supplicia minatur ad hominem a peccato retrahendum aut revocandum ; si hoc timore perculsos homines ad se venientes Deus ad poenitentiam recipit ; profecto timor iste supernaturalis est, bonus ac utilis, voluntatem a peccato retrahit, ad poenitentiam disponit, nec hominem aut hypocritam aut magis peccatorem facit. Jam vero ex dictis talis est timor simpliciter servilis. Ergo.

50. Ne tamen in ambiguo versemur ad praecavendas innumeras prope difficultates seu potius cavillationes, quas adversarii instituunt ad impugnandam catholicae ecclesiae doctrinam, juverit prae oculis haec habere principia : 1. Timorem posse malum dici non in se, sed, uti jam monuimus, subjective pro mala dispositione ejus, qui timore percellitur. 2. Spectari insuper timorem posse aut absolute aut respective ; absolute bonus est ; respective vero ad charitatem, imperfectus, seu potius minus perfectus est, et latiori sensu sub hac consideratione malus quandoque dicitur, id est, minus bonus. 3. Timorem poenarum a Deo infligendarum esse *medium* seu habere rationem medii ad vitandam culpam, non autem habere rationem finis neque interpretative (2).

conciliis et theologis auctoritates, quibus ostendit, doctrinam in illis contentam adversari doctrinae catholicae.

(1) Cfr. Viva, *Trutina*, ad has propositiones.

(2) Timor siquidem est medium, quo utitur peccator ad imperandum affectibus suis, vel actibus, qui dicuntur *imperati*, ut odio habeat, quod sibi est contrarium, seu suae aeternae felicitati, cujusmodi est

4. Timorem ortum ex amore ordinato erga nosmetipsos esse bonum et honestum, cum Deus velit nos amare ordinate nosmetipsos, ait enim; *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Haec si prae oculis habeantur, facile erit ea omnia disjicere, quae ex Scriptura, patribus ac ratione nostrae thesi adversari videntur.

DIFFICULTATES

51. I. Obj. Joannes, I. Epist. IV, 18: *Timor*, inquit, *non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet. Qui autem timet, non est perfectus in charitate.* Hinc Apostolus, Rom. VIII, 15, christianos alloquens, dicit: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.* Ergo 1. ti-

peccatum; cum enim sciat, peccatum offensam Dei esse ab eoque puniri, ex timore incurrendi in poenas a Deo paratas peccatori, movetur ad consideranda motiva, quibus peccatum odio habeat, detestetur, fugiat, etc. quaecumque demum haec motiva sint, cum unus alio, alter vero alio motivo magis afficiatur. Ceterum timor per se non habet pro objecto immediato nisi poenam. Ex hac animadversione patet, corruere praecipuum fundamentum haereticorum, quod scilicet omnis actio, etiam quae a Deo sub interminatione aeterni supplicii imperatur, orta ex timore annexam habeat *peccaminosam* hanc adeoque liberam voluntatis conditionem: *nollem praeceptum servare, si impune possem.* Quod est absurdum, ac rationi ipsi contrarium. Nam qui efficaciter timet gehennam, id est, ita timet, ut toto conatu vitare velit; si sciat, eam non modo incurri externa violatione praecepti, sed etiam conditionata violandi praeceptum voluntate, profecto hoc ipso, quod ex salutari gehennae metu praeceptum exterius servat, etiam servat interius, ideoque tam voluntatem quam manum a peccato cohibet. Nec illud vident novatores, quod dicunt de timore, in spem retorqueri posse. Pari enim jure contendere possem, eum, qui ex spe aeterni praemii mandata custodit, hanc animo semper scelestam voluntatem fovere: *Nollem praecepta servare, si nulla servantibus promissa esset retributio.* Sicut ergo motivum spei, ex quo hic et nunc operor, non excludit motivum aliud, ex. gr. amoris benevoli, ex quo operari possim, si nullum praemium recte agentibus constitutum esset: ita nec motivum timoris excludit alterius virtutis motivum, ex quo operari possem, si nulla poena decreta esset Dei mandata violantibus. Imo timore inducor ad motiva illa consideranda, quae me retrahere debent a peccato, et ad praecepta divina servanda.

mor opponitur charitati, 2. habet pro objecto malum, 3. nec proinde donum Dei est; 4. qui cum eo operatur, male agit, 5. juxta illud, quod scribit idem Apostolus, I Cor. XIII. 2: *Si charitatem non habuero, nihil sum . . . nihil mihi prodest.*

52. Resp. Ad 1. *D.* Timor opponitur charitati improprie ut medium fini et via termino, seu minus perfectum magis perfecto, *C.* proprie seu contrarie, ut malum bono, *N.* Alioquin Christus timorem non commendasset.

53. Ad 2. *D.* Habet malum pro objecto, id est, poenam immediate, *C.* mediate *N.*

54. Ad 3. *D.* Non est donum Dei adeo perfectum, cujusmodi est charitas, *C.* absolute et per se *N.* Contrarium enim praedicat constanter Scriptura, et ipse Apostolus in objecto loco.

55. Ad 4. *D.* Qui ex timore operatur, male agit, id est, minus perfecte, *C.* absolute *N.* Aut etiam male agit, si timor ille non excludat affectum ad culpam, *C.* si excludat *N.*

56. Ad 5. *D.* Sine charitate nihil sum, nihil mihi prodest in ratione meriti ad vitam aeternam, *C.* in ratione dispositionis ad justificationem *N.*

57. II. Obj. 1. Patres passim timorem reprobant tanquam malum. 2. Hoc ponunt discrimen inter legem veterem et novam, 3. quod illa timorem injiciens homines a malo opere exterius perpetrando deterreret, ista vero, quae amoris est, cohibeat etiam interiorem affectum animi. 4. S. Augustinus praesertim, *Epist. CXLV*, aperte docet, *Inaniter putat, victorem se esse peccati, qui poenae timore non peccat; quia, etsi non impletur foris negotium malae cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis* (1). Et *contra duas epist. Pelagianorum*, lib. II: *Quando timore poenae*, inquit,

(1) Alias CXLIV. n. 4.

non amore justitiae, fit bonum, nondum bene fit bonum; nec fit in corde, quod fieri videtur in opere (1). Et alibi passim (2). Ex his igitur aliisque ejusmodi s. Augustini testimoniis luculenter patet, timorem poenae hominem magis efficere peccatorem ac hypocritam, nec posse quemquam ex puro timore ita effugere unum peccatum, ut in aliud non incurrat.

58. Resp. Ad 1. *D.* Reprobant patres timorem mundanum, qui ad peccatum inducit, aut etiam reprobant timorem *serviliter servilem*, *C.* timorem Dei *simpliciter servilem N.* Hunc enim timorem nunquam desistunt inculcare patres atque commendare. Apologetae religionis christianae eo utuntur ad paganos revocandos a cultu falsorum numinum. Ipsi martyres in suis responsionibus poenas aeternas ad eundem finem suis persecutoribus, nisi resipiscerent, ex parte Dei comminabantur. Haec porro vulgatissima sunt (3).

59. Ad 2. *D.* Hoc ponunt discrimen velut notam characteristicam inter utramqe legem, *C.* in sensu exclusivo *N.* In utraque enim lege veteri ac nova amor et timor inveniuntur, licet in veteri praevaluerit timor, praevaleat autem amor in nova. Hinc orta nota veluti characteristica utriusque legis, ut vetus timoris, nova amoris lex nuncupetur, prout expresse docet s. Augustinus, *De moribus Eccles.: Quanquam utrumque in utroque* (Testamento) *sit, praevalet tamen in vetere timor, amor in novo* (4).

60. Ad 3. *D.* Aliquando, *C.* semper *N.* Cum scilicet lex vetus ut plurimum nonnisi poenas temporales in transgressores decerneret, cujusmodi erant poena mortis, talionis, etc., hinc, qui harum tantum poenarum intuitu

(1) Cap. 9, n. 21.
(2) Haec loca recenset Jansenius, *De grat. Christi*, lib. 1, cap. 29 et seqq.
(3) Cfr. Bellarm. *De Poenit.* lib. II, cap. 17, et Fontana, loc. cit.
(4) Lib. 1, cap. 28, n. 56.

a legis transgressione abstinebant, utique transgressores ac peccatores in corde erant, licet opus exterius non ponerent; at quoad eos, qui poenas aeternas metuebant, vel etiam poenas temporales, at a Deo infligendas, qui scrutator est cordium, non solum manum, sed et animum a peccato retrahebat hic timor. Hoc sensu proinde explicanda sunt non pauca sanctorum patrum effata.

61. Ad 4. *D.* Dum loquitur s. Augustinus de timore mundano, aut *serviliter servili*, *C.* dum loquitur de timore supernaturali ac *simpliciter servili* ut medio ad fugiendam culpam et poenam *N.* Alterum enim timorem ab altero s. Augustinus aperte distinguit, ac priorem quidem, utpote vitiosum, damnat; posteriorem vero ubique commendat. En quibus verbis timorem mundanum ac *serviliter servilem* describat: *Et latro*, inquit, *timet malum, et ubi non potest, non facit; et tamen latro est. Deus enim cor interrogat, non manum. Lupus venit ad ovile ovium, quaerit invadere, quaerit jugulare, quaerit devorare; vigilant pastores, latrant canes, nihil potest, nihil aufert, non occidit; sed tamen lupus venit, lupus redit. Numquid, quia ovem non tulit, ideo lupus venit, et ovis redit* (1)? Timorem vero supernaturalem ac simpliciter servilem, quem Deus nempe in corde excitat, ejusque utilitatem ita praeclare proponit: *Quomodo, si videas avem veluti jam cadere in muscipulam, facis majorem strepitum, ut volet de muscipula; sic et martyres jam forte aliqui ipsorum intendebant collum in dulcedinem vitae hujus; Dominus qui erat in illis, fecit strepitum gehennarum, et erutus est passer de muscipula venantium . . . Muscipula erat dulcedo vitae hujus* (2). Quare non solum, ut vidimus, expresse vocat hunc timorem *bonum et utilem;* sed prae-

(1) *Serm.* LXXVIII, al. XIX. *De verb. Apost.* n. 10.

(2) *Enarr. in Ps.* CXVIII, n. 12.

Huic testimonio aliud adjicere libet ex eodem s. Doctore, quod plane decretorium est adversus novatores;

terea incipientes adhortatur, ut timore veluti duce operentur, si nondum possunt amore justitiae, dicens: *Fac, fac timore poenae, si nondum potes amore justitiae* (1). Quatuor demum praecipuos salutares effectus hujus timoris recenset: *primo*, quod a peccando impediat; *secundo*, quod ad dilectionem perducat: *Time tamen*, inquit, *ut ista formido custodiat te, ut perducat ad dilectionem. Timor enim iste, quo gehennam times, et ideo mala non facis, continet te, et sic volentem peccare animum interiorem non sinit* (2); *tertio*, quod pravam illam peccandi consuetudinem, quam ipse, *Confess.* lib. VIII, cap. 5. *ferream voluntatem* appellabat, emolliat, ut fiat consuetudo justitiae: *Cum per timorem*, scribit, *continent se a peccato, fit consuetudo justitiae, et incipit quod durum erat amari, et dulcescit Deus* (3); *quarto* demum, quod divinae justitiae timore utiliter concussi peccatores ad considerandam Dei misericordiam se convertant et in spem erigantur, ut constat ex adductis testimoniis.

62. Ex dictis igitur patet, s. Augustinum interdum timorem reprobare, interdum vero eumdem timorem summis laudibus celebrare. Ut propterea s. Augustinum cum Augustino componamus, ac ne secum minime cohaerere

sic igitur ipse loquitur *Serm.* CLXI, *De verb. Apost.* I Cor. VI, n. 8: « Dico ergo tibi libidine cum victus habes consentientem, quare non committis adulterium? Et respondebis, quia timeo gehennam, timeo supplicium ignis aeterni, timeo judicium Christi, timeo societatem diaboli, ne puniar ab illo, et cum illo ardeam. Quid dicturus sum? Male times? Quomodo tibi dicebam de adversario, quia quaerebat corpus tuum occidere. Ibi enim recte dicebam: male times; securum te fecit Dominus tuus, dicens: *Nolite timere eos, qui corpus occidunt*. Modo cum dicis mihi: gehennam timeo, ardere timeo, in aeternum puniri timeo, quid dicturus sum? Male times? Vane times? Non audeo, quandoquidem ipse Dominus, ablato timore, subjecit timorem; et ait, ubi dixit: *nolite timere eos*, etc. Cum ergo Dominus timorem incusserit, et vehementer incusserit, et repetendo verbum comminationem geminaverit, dicturus ego sum: male times? Ista non dicam. Plane time, nihil melius times, nihil est quod magis timere debeas. »

(1) *Serm.* CLVI, n. 14.

(2) *Serm.* cit. CLXI. loc. cit.

(3) *Enarr. in Ps.* CXXVII, n. 7.

ipsum dicamus, restat, ut necessario inferamus, loqui s. Doctorem de timore mundano ac vitioso, deque prava hominis male timentis dispositione, cum eum reprobat; loqui vero de timore supernaturali ac disponente ad justificationem, cum eum commendat et ad eum homines fideles exhortatur.

63. III. Obj. 1. Metus gravis, cujusmodi est metus gehennae, aufert libertatem, et assensum violenter extorquet; ergo inutilis est. 2. Imo noxia est ejusmodi poenitentia, quae ex timore oritur, nec potest non esse mera hypocrisis; cum homo per ipsam exterius simulet odium peccati, quod tamen intus in corde amat, quodque libentissime patraret, nisi ferreis timoris vinculis impediretur; ut praeclare animadvertit s. Augustinus, dicens: *Qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere* (1). Sed 3. praeterea hic timor facit hominem magis peccatorem, quia majorem legis cognitionem inducit, testante Apostolo, Rom. V, 20: *Lex autem subintravit, ut abundaret delictum.* 4. Ipsa natura odii id evincit; nemo siquidem potest aliquid odisse, nisi ejus oppositum diligat, cum amor sit prior odio, imo ex ipso amore gignatur; cum igitur timor servilis non oriatur ex amore justitiae, non potest odium peccati in nobis gignere; et 5. cum non oriatur nisi ex φιλαυτία seu *amore proprio* hoc ipso quod homo ex timore a peccato abstinet aut de eo dolet, convincitur non amare nisi seipsum, idque eo magis, quo magis timet. Ergo.

64. Resp. Ad 1. *Neg.* vel *D.* Timor gravis minus liberum animum efficit, seu, ut loquitur s. Thomas, aufert libertatem *secundum quid*, *C.* tollit absolute *N.* Alioquin frustra Deus incuteret timorem, et Christus timere gehennam nos docuisset. Ecclesia eos semper poenitentiae

(1) *Epist.* CXLV, n. 4.

subjecit, qui tormentorum timore ac vi fidem ejurarunt (1).

65. Ad 2. *D.* Si solam manum cohibeat, ut timor poenae infligendae ab hominibus, et quidem ex prava subjecti dispositione, *C.* si ut medium cohibeat etiam animum a prava voluntate, cujusmodi plerumque est timor poenarum a Deo infligendarum *N.*

66. Hinc patet responsio ad primam probationem, qua asseritur, hominem exterius simulare odium peccati, quod intus amat, cum id falsum sit; etenim cum homo velit finem suum, suam nempe felicitatem, ejusmodi poenitens utitur timore poenarum quasi medio efficaciori, quo moveat se ad detestanda peccata, per quae illam amisit, vel eo utitur, ne peccet eamque amittat.

67. Quod vero spectat ad effatum s. Augustini, responsio patet ex iis, quae de germana s. Doctoris mente exposuimus. Loquitur enim in objecto loco de timore vitioso, qui oritur ex prava subjecti dispositione. *Per hoc*, inquit, *in ipsa voluntate reus est, qui vult facere, quod non licet fieri; sed ideo non facit, quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse justitiam peccata prohibentem atque punientem* (2). De hoc porro timore nobis non est quaestio.

68. Ad 3. *Neg.* Ad prob. vero, *D.* Timor quandoque hominem magis peccatorem facit ex ipsius malitia, *C.* ex natura timoris aut legis *N.* Hinc idem Apostolus, ibid. VII, 7, subdit: *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi nisi per legem . . . occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Itaque timor servilis per se bonus ac utilis est, atque ad charitatem viam sternit, licet ex humana infirmitate aut malitia possit fieri subiective malus, ut cum impii

(1) Cfr. Bellarm. *De Poenit.* lib. II, cap. 18, n. 3.

(2) *Epist.* cit. loc. cit.

exinde occasionem sumunt Dei justitiam blasphemandi et odio habendi.

69. Ad 4. *D.* Non potest timor odium peccati in nobis gignere immediate, *C.* mediate *N.* Nascitur enim ejusmodi timor, ut jam diximus, ex amore, quem homo necessario habet ad semetipsum, quo fit ut ea timeat, quae suae felicitati adversantur, cujusmodi in primis poenae aeternae sunt. Cum igitur sciat peccator, se incurisse in poenarum istarum reatum per lethales culpas, ideo his sibi comminatis poenis movetur ad ejusmodi culpas detestandas, quae se in tantam infelicitatem dejicerent. Sic, quia diligimus sanitatem, abhorremus a cibis suavibus, qui valetudini adversantur; contra vero potiones amaras eligimus ad eam conservandam aut recuperandam.

70. Ad 5. *D.* Oritur timor, de quo disserimus, ex *amore proprio* ordinato et honesto, *C.* inordinato et vitioso *N.* Amor enim, quem erga se habet homo, quatenus ordinatus est ad aeternam felicitatem, quae illi tanquam finis proponitur, bonus est atque a Deo in animum injectus; ideoque et bonus est timor peccati, qui inde nascitur, ne suo fine ac felicitate homo privetur. Alioquin, quoties Sancti propter aeternam retributionem mali aliquid passi sunt, aut aliquid boni sunt operati, toties graviter deliquissent; quod nemo nisi insanus affirmare audeat. Ille vero, saltem interpretative, ut dicitur, se ipsum ut finem ultimum constitueret, adeoque perverse se ipsum amaret, atque ex prava dispositione peccaret, qui metueret timore *serviliter servili.* Hic enim timeret poenam ut summum malum, id est, magis poenam quam culpam, in quo servilitas consistit. Hic timor profecto neque attritionem gignit, neque ad justificationem disponit. Nos autem disserimus de timore, qui voluntatem a culpa removeat (1).

(1) Cfr. s. Thom. 2 2, q. 19, art. 2 et seqq.

PROPOSITIO II.

Contritio charitate perfecta hominem Deo reconciliat, priusquam Sacramentum Poenitentiae actu suscipiatur, non tamen sine Sacramenti voto, quod in illa includitur

71. Haec propositio, ut supra indicavimus, fidei proxima est, et jansenistas ac quosdam catholicos perstringit, qui, non obstante aperta concilii Tridentini doctrina, et condemnatione propositionum Baji, docentis, peccata cum perfecta charitate posse consistere, inficiari ausi sunt, contritionem charitate perfectam sine actuali sacramenti susceptione hominem statim cum Deo reconciliare. Anonymus enim, quem fuse refellit Bellarminus (1), contendebat, his perfecte contritis et charitate flagrantibus non remitti peccata ac reatum poenae aeternae absque actuali baptismi aut Poenitentiae susceptione, *nisi forte in articulo mortis*. Alii censent, non remitti nisi *raro*, in casu nempe necessitatis ac deficiente confessarii copia; non autem *ordinarie*, neque *frequenter*, multo minus *semper* (2). Demum nonnulli existimant, non omnem Dei amorem *super omnia* ex *certa lege* hominem justificare (3).

72. Frustra porro tum jansenistas tum theologos illos laborare, sic evincimus: Doctrina illa fidei proxima censenda est, atque ab omni proinde catholico theologo tenenda, quae expresse traditur ab oecumenica synodo et Romanis Pontificibus, quaeque luculentissime Scripturarum et patrum auctoritati innititur. Talis est autem doctrina, quae in propositione enunciatur.

(1) *De Poenit.* lib. II, cap. 13.
(2) Ita Estius, *In* IV, d. 17, § 2 et seq.
(3) Sic censet Aurel. Piette, *Elucidationes difficiliorum Theologiae quaestion.* part. IV, q. 7.

73. Ac primo quidem expresse tradi hanc doctrinam ab oecumenica synodo, constat ex verbis, quae paulo antè retulimus ex concilio Tridentino, sess. XIV, cap. IV.

74. Hanc eamdem doctrinam adstruere Romanos Pontifices liquet ex propp. XXXI, XXXII, LXX et LXXI Baji damnatis a S. Pio V, Gregorio XIII et Urbano VIII. Reliquis porro omissis, quae sunt de charitate perfecta, LXXI ita se habet: *Per contritionem, etiam cum charitate perfecta et cum voto suscipiendi sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione sacramenti* (1). Ergo contradictoria propositio vera et catholica est.

75. Scripturarum autem auctoritate hanc doctrinam fulciri, constat tum ex iis omnibus locis, in quibus traditur, per veram conversionem illico peccata dimitti; ut Ezech. XXXIII, 12: *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua:* tum ex textibus illis, in quibus docetur, peccatum cum charitate, quae individua comes est contritionis, consistere non posse; uti Prov. VIII, 17: *Ego diligentes me diligo;* I Petr. IV, 8: *Charitas operit multitudinem peccatorum;* Luc. VII, 47: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

76. Inniti demum auctoritati ss. patrum, ex luculentis ipsorum testimoniis, quae collegit Bellarminus, abunde patet (2). Nos, brevitatis gratia, unum aut alterum ex iis afferemus. S. Joan. Chrysostomus: *Sicut ignis*, inquit,

(1) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 1206 et seqq. Prop. XXXI, ita se habet: « Charitas perfecta et sincera, quae est ex corde puro et conscientia bona et fide non ficta, tam in catechumenis quam in poenitentibus potest esse sine remissione peccatorum. XXXII: Charitas illa, quae est plenitudo legis, non semper est conjuncta cum remissione peccatorum. LXX: Homo existens in peccato mortali, sive in reatu aeternae damnationis, potest habere veram charitatem; et charitas etiam perfecta potest consistere cum reatu aeternae damnationis. »

(2) Loc. cit.

in silvam ingressus omnia purgare solet, sic dilectionis fervor, quocumque inciderit, omnia tollit et exscindit... ubi charitas est, omnia sublata sunt mala (1). S. Augustinus: *Sola charitas*, ait, *extinguit delicta* (2). S. Leo M: *Nullas patitur veniae moras vera conversio, dicente Spiritu Dei per prophetam: Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris* (3). S. Petrus Chrysologus: *Absolvi vis? Ama: charitas operit multitudinem peccatorum* (4).

77. His addimus auctoritatem s. Thomae, qui in IV, dist. 17, q. 2, art. 5, scribit: *Quantumcumque parvus sit dolor, dummodo ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet.* Ergo.

DIFFICULTATES

78. I. Obj. Scriptura non semel insinuat, non semper peccata dimitti, quamvis poenitentes perfecta flagrent charitate. Etenim 1., Luc. VII, de muliere poenitente legitur in praesenti: *Remittuntur peccata multa*, licet jamdiu praecesserit dilectio: *Quoniam dilexit multum.* Quod 2. pridem jam animadverterat s. Augustinus, qui de eadem muliere scribit: *Accessit ad Dominum immunda, ut rediret munda; accessit aegra, ut rediret sana* (5); et post ipsum s. Gregorius M. qui, *Hom. XXXIII in Evangelia: Lavanda* (non lota), inquit, *ad fontem misericordiae cucurrit.* Sic etiam s. Bernardus ait: *Tangit pedes mundi atque mundantis, immunda; et vestigiis Creatoris mulier criminosa pro-*

(1) *Hom.* VII, *in* II *ad Timoth.* n. 3. Καταπερ εἰς ὕλην πῦρ εἰσελθὸν πάντα διακαθαίρειν εἴωθεν, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀγάπης θερμότης ὁπουπερ ἂν ἐμπέσοι, πάντα ἀναιρεῖ καὶ διακόπτει... ἔνθα ἐστὶν ἀγάπη, τάντα ἀνῄρηται τὰ κακά. Tom. XI, pag. 703.

(2) *Tract.* I *in* I *Epist. Joan.* n. 6.

(3) *Epist.* CVIII, alias LXXXIII, cap. 4, edit. Baller.

(4) *Serm.* XCIV, in *Biblioth. Patr.* Lugd. tom. VII, col. 920.

(5) *Serm.* XCIX, al. *Hom.* XXIII, cap. 2.

*

cumbit (1). 3. Paulo, qui jam vas erat electionis, dixit Ananias, Act. XXII, 16 : *Exurge et baptizare et ablue peccata tua.* 4. His principiis innixus, s. Augustinus passim docet catechumenis, licet charitate flagrantibus, absque baptismo vel *securam non esse justitiam*, vel aliquid deesse *ad capessendum regnum coelorum*, vel cordis conversionem nonnisi in necessitate supplere baptismum, ut, *De Baptismo*, lib. IV (2), et *Tract. XIII in Joan.* affirmat : *Quantumcumque catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suae portat; non illi dimittitur, nisi cum venerit ad baptismum* (3). Quod facto suo confirmat ; sic enim de seipso scribit, *Confess.* lib. IX, cap. 4 : *Gaudens in fide laudavi nomen tuum. Et ea fides me securum esse non sinebat de praeteritis peccatis meis, quae mihi per baptismum tuum remissa nondum erant.* 5. Augustino autem consonant patres reliqui, inter quos. 6. S. Leo, *Sic divinae*, scribit, *bonitatis praesidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri* (4). 7. Haec omnia confirmantur ex ipso concilio Tridentino, quod, sess. XIII. can. XI, praescribit confessionem omnibus antequam ad eucharistiam accedant, *quantumcumque se contritos existiment*, solo excepto necessitatis casu, et cum copia confessarii non habetur. Ergo.

79. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Per confirmationem coram hominibus factam ipsi mulieri, *C.* coram Deo *N.* Alioquin bis mulier illa absoluta fuisset ab iisdem peccatis, siquidem paulo post iterum dixit Christus mulieri : *Remittuntur tibi peccata.* Hoc etiam confirmatur exemplo haemorrhoissae, quae etsi sanitatem jam obtinuisset, tamen, Marc. V, 34, dixit ei Christus : *Esto sana a plaga tua.* Verba autem illa : *Quoniam dilexit*

(1) Serm. *In festo B. Mariae Magdal.* n. 1.
(2) Cap. 22.
(3) Num. 7.
(4) *Ep.* CVIII, al. XCI, cap. 2.

multum, non aliud significant juxta Bellarminum, quam magnam dilectionem causam fuisse magnae indulgentiae (1).

80. Ad 2. *D.* Docent citati patres, mulierem illam accessisse immundam, nondum lotam, etc. in aestimatione hominum, *C.* vere et coram Deo, vel *neg.* vel *subd.* Cum accessit, cucurrit, procubuit, nondum perfecta charitate incensa, *C.* cum perfecta charitate dilexit, *N.* Quod expresse docet s. Bernardus, *Serm. IV de dedicat. Eccles.* dicens: *Errabat* (pharisaeus), *qui tanquam adhuc peccatricem horrebat, quae divinis inhaerens vestigiis, rigabat fletibus, tergebat crinibus, osculo premebat, ungebat unguento*, etc. (2).

81. Ad 3. *D.* Adimplendo conditionem a Christo praescriptam, vel ad habendum gratiae signum, *C.* perinde ac si adhuc in peccatis suis esset *N.* Idem dicere possumus de Paulo jam converso, quod de Cornelio scripsit s. Augustinus: *Cornelius*, ait ipse, *audiens et credens, quod praedicaverat Petrus, ita mundatus est, ut ante visibilem baptismum, cum suis qui aderant, acciperet donum Spiritus Sancti; verumtamen nec visibile sacramentum contemni potuit, ut ablutus etiam extrinsecus lavaret quodammodo vestimenta sua* (3).

82. Ad 4. *D.* Hoc dicebat s. Augustinus de catechumenis absque legitima causa baptisma protrahentibus, *C.* per se *N.* In adductis enim locis aliisque non paucis s. Augustinus eos perstringit catechumenos, qui diu differre baptismum consueverant; ac merito affirmat, his abs-

(1) *De Poenit.* lib. II, cap. 14, num. 2.

(2) Num. 3. Qui ibidem subdit: « Numquid possibile est regnare peccatum in animo contrito et spiritu ingemiscenti, aut non multa charitas operit multitudinem peccatorum? Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Merito proinde jam non peccatrix, juxta tuam, Pharisaee, sententiam. » Et haec quidem verus Bernardus. Nam, quae ab adversariis objiciuntur, desumpta sunt ex sermone spurio. Cfr. edit. Mabill. opp. s. Bernardi, vol. II, pag. 734.

(3) *Quaest.* XXXIII, *in Numeros*, n. 9.

que baptismo, quamvis sibi viderentur charitate flagrare, non remitti peccata, nisi adimplerent, quae Christus jussit; cum contritio non remittat peccata independenter a virtute sacramenti. Ejus proinde susceptionem saltem in voto habere debent vere contriti.

83. Ad 5. *D.* Cum disserunt de iis, qui nondum habent charitatem perfectam, *C.* secus *N.* Ut patet ex allatis documentis.

84. Ad 6. *D.* Vel in re vel in voto, *C.* in re tantum *N.* Scopus enim s. Leonis est retrahere peccatores a procrastinanda poenitentia (1).

85. Ad 7. *D.* Ob periculum et facilitatem deceptionis in re tam gravi, *C.* quasi censuerit, non semper remitti peccata, dum vere adest contritio charitate perfecta *N.* Adeo aperta est mens concilii Tridentini, ut nullus supersit ambigendi locus (2). Aliud porro est loqui in abstracto, ut ajunt, aliud vero in concreto. Nam quin contritio charitate perfecta talem producat effectum dubitare non possumus; semper tamen incerti sumus, an ejusmodi contritionem reipsa habeamus.

86. II. Obj. Si contritio charitate perfecta ante actualem baptismi aut Poenitentiae susceptionem semper justificaret catechumenos aut poenitentes, jam sequeretur, 1. inutilem fore realem illorum sacramentorum susceptionem; 2. falsam pariter fore baptismi aut absolutionis formam; 3. contritionem et charitatem praecedere debere peccatorum remissionem. Quae quidem omnia falsa ac erronea sunt. Ergo.

87. Resp. *N.* primam sequelam; quia, uti jam observavimus, non confertur remissio peccatorum per actum

(1) Ut patet ex cap. 5, ubi concludit: « Unde oportet unumquemque christianum conscientiae suae habere judicium, ne converti ad Deum de die in diem differat, etc. »

(2) Cfr. card. Pallav. *Storia del Concil. di Trento*, lib. XII, cap. 10, n. 26 et seqq. Nam num. 27 refert, jam canonem paratum esse ad damnandam contrariam sententiam; qui tamen editus non est, eo quod Balthassar Heredia se interposuerit.

contritionis aut charitatis nisi intuitu et virtute sacramenti, quod operatur vel *in voto existens*, *vel in actu se exercens*, ut loquitur s. Thomas (1). Hinc si culpabiliter sacramentum non suscipiatur, nulla evadit adepta justificatio (2).

88. *Neg.* pariter alteram sequelam, tum ob rationem modo adductam, quia virtus clavium semper operatur sive actu sive voto; tum etiam quia forma absolutionis tam primam quam secundam aut tertiam remissionem pro subjecti capacitate significat; tum denique quia juxta s. Thomam perinde valent verba *Ego te absolvo* ac *Sacramentum absolutionis* tibi impendo (3), id est, per ea significatur visibiliter, quod invisibiliter Deus jam operatus est seu operatur.

89. Ad 3. *D.* Debet praecedere contritio aut charitas prioritate causae et naturae, *C.* prioritate temporis *N.* Actus enim contritionis vel charitatis est ultima dispositio ad gratiam et remissionem peccatorum consequendam.

PROPOSITIO III.

Ad sacramentum Poenitentiae rite suscipiendum non est necessaria contritio charitate perfecta

90. Haec propositio, quae sequitur ex praecedente,

(1) In *Suppl.* q. 18, art. 1.

(2) Hic quaestio agitatur a theologis, utrum peccata, per contritionem cum voto sacramenti dimissa, reviviscant, si quis postea culpabiliter negligat susceptionem sacramenti; nec enim defuerunt, qui id affirmarent; verisimilior tamen, imo certa videtur sententia, peccata semel remissa, quacumque demum ratione remissa sint, sive per sacramentum sive extra sacramentum, nunquam renasci, neque quoad reatum culpae neque quoad reatum poenae. Nam, cum remittantur peccata per gratiae sanctificantis infusionem, penitus anima purgatur et sanctificatur, et peccata illa destruuntur; quod vero destructum est, reviviscere nequit. Id tamen non vetat, quominus, qui negligit sacramentum, puniatur ob hoc speciale peccatum. Ceterum cfr. Vasquez, *De Poenit.* q. 88, art. 4, dub. 1, praesertim n. 74 et seqq. ubi late de hac controversia disserit.

(3) P. 3, q. 84, art. 3, ad 5.

ejusdem certitudinis est, praesertim post conc. Trid. Nec enim ignoramus, a veteribus scholasticis ante Tridentinum, saltem usque ad s. Thomam, passim propugnatam fuisse contritionis perfectae necessitatem ad percipiendum cum fructu sacramentum Poenitentiae, communemque apud illos hanc fuisse doctrinam (1). In concilio tamen Tridentino quaesitum est serio in ejusmodi opinionem ob affinitatem, quam prae se ferre videbatur cum erroribus protestantium, quod scilicet a sacerdotibus non reipsa remittantur per verba absolutionis hominum peccata, sed solum declarentur esse remissa (2). Nulla tamen censura patres Tridentini illam sententiam perstrinxerunt, ne veteribus illis notam erroris inurerent. Ceterum, si jansenistas, qui fere obsoletam hanc doctrinam suam fecerunt, et paucos admodum theologos excipias, catholici, quotquot sunt, ab ea recesserunt.

91. Sic igitur propositionis nostrae veritatem adstruimus: Ex concilio Tridentino sess. XIV, cap. IV, duplex distinguitur contritio: altera, quae aliquando charitate perfecta est, hominemque cum Deo reconciliat, priusquam sacramentum actu suscipiatur; altera imperfecta, quae, quamvis sine sacramento per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, eum tamen ad Dei gratiam in sacramento Poenitentiae impetrandam disponit. Supponit igitur Tridentinum ac pro certo habet, 1. non esse necessariam perfectam contritionem ad sacramentum rite suscipiendum; alioquin non *aliquando* dumtaxat, sed *semper* peccator, priusquam sacramentum actu susciperet, justificatus foret; 2. peccatorem vulgo

(1) Nimis longum esset velle etiam per summa capita veterum scholasticorum placita referre, nec ulla utilitas exinde sequeretur. Qui tamen optaret sibi plenam de illis cognitionem comparare, consulat Morinum, tum in op. *De Poenitentia*, lib. VIII, cap. 2 et seqq. tum in op. *De contritione et attritione, exercitatio historico-theologica*, part. I, *De mente Doctorum scholasticorum*. Non tamen sine aliquo delectu doctissimi hujus viri Opera legi debent.

(2) Cfr. card. Pallavic. op. cit. lib. XII. cap. 12, n. 6.

ad justificationem perduci in sacramento Poenitentiae per solam contritionem imperfectam sive attritionem. Quae quidem confirmantur ex catechismo Rom. qui inter cetera haec habet: *Quin etiam, statim ut eam* (contritionem perfectam) *mentibus nostris concepimus*, *peccatorum remissionem nobis a Deo tribui . . . Prophetae verba illa declarant: Dixi: confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Atque ejus rei figuram in decem leprosis animadvertimus, qui a Salvatore nostro ad sacerdotes missi, antequam ad illos pervenirent, a lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, verae contritionis eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim a Domino impetremus* (1). Cum vero idem Catechismus passim doceat, per verba absolutionis relaxari peccatorum vincula, pro certo proinde habet, non esse necessariam contritionem perfectam ad rite suscipiendum sacramentum.

92. Ad haec accedit, damnatam esse prop. LVIII Baji, quae ita se habet: *Peccator poenitens non vivificatur ministerio sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui poenitentiam suggerens et inspirans, vivificat eum et resuscitat; ministerio autem sacerdotis solus reatus tollitur* (2). Jam vero, si necessaria esset contritio charitate perfecta ad rite suscipiendum sacramentum Poenitentiae, *nunquam* ministerio sacerdotis absolventis, sed *semper* a solo Deo peccator vivificaretur. Hoc propterea esset peculiare paradoxon hujus sacramenti in adversariorum hypothesi, ut *in re nunquam* produceret effectum, quem significat, produceret vero *semper in voto*, quod sane absonum est.

(1) Part. II, cap. 5, n. 30.
(2) Cfr. apud Hard. *Acta Concil.* loc. cit. quae fuit sententia nonnullorum antiquorum scholasticorum.

DIFFICULTATES

93. I. Obj. 1. Si rejicienda ut erronea foret opinio de absoluta necessitate contritionis perfectae, ideo esset, *primo*, quod finis et causa institutionis sacramenti Poenitentiae, quae est remissio peccatorum, cessaret, cum eam jam supponeret ante actualem sacramenti susceptionem; *secundo*, quod non amplius formae absolutionis sua veritas constaret, quia sacerdos solum declararet peccata esse remissa, minime vero reipsa absolvendo remitteret. Atqui hae rationes aliaeque ejusmodi nihil evincunt; cum 2. ex ipsa Tridentini doctrina contritio perfecta hominem Deo non reconciliet nisi dependenter a sacramenti voto, quod in illa includitur; et aliunde 3. ipsa contritio pars essentialis sit ejusdem sacramenti. 4. Nonne, qui tenent, hominem semper Deo reconciliari per contritionem perfectam ante actualem sacramenti susceptionem, tum veritatem formae absolutionis vindicant, tum sacramenti utilitatem? Ergo.

94. Resp. Ad 1. *D.* Etiam, *Tr.* vel *C.* solum *N.* potissima enim ratio, ob quam catholici theologi passim ut erroneam praefatam sententiam rejiciunt ac impugnant est, quia adversatur apertae Tridentini concilii doctrinae, quae Scripturarum, patrum universaeque traditionis auctoritati innititur, prout ex dictis constat atque ex dicendis magis patefiet. Hinc jam collabescit superstructa argumentatio. Verum, et hoc omisso, *N. minorem* propositi argumenti.

95. Ad 2. seu ad 1. prob. *D.* Cum casus ille extraordinarius datur, ut contritio sit charitate perfecta, per accidens, *C.* per se et natura sua *N.* Alioquin sequeretur illud absurdum, quod paulo ante indicavimus, ita videlicet a Christo esse institutum hoc sacramentum, ut

in voto *semper* operari debeat, *nunquam* vero possit operari in re.

96. Ad 3. *D.* Contritio est pars essentialis sacramenti in ipsa actuali ejusdem administratione, *C.* ante actualem administrationem *N.*

97. Ad 4. *D.* At diversa ratione, scilicet in casu extraordinario, ut diximus, ac per accidens, *C.* eadem ratione *N.*

98. II. Obj. 1. Haec sententia a Tridentino damnata non fuit; 2. eamque tribus eoque amplius seculis docuerunt uno fere ore theologi; nec defuerunt, qui vel in ipso concilio, Pallavicino teste (1), vel post concilium, eidem mordicus adhaeserint, 3. patrum auctoritati innixi, qui sacerdotum partes in hujus sacramenti administratione adumbratas docuerunt a Domino, sive cum mundatum a se leprosum ad sacerdotes misit, ut eum sanatum declararent, sive cum Lazarum a se excitatum a mortuis jussit apostolos ab exterioribus vinculis eum solvere. 4. Inter illos patres eminent s. Augustinus et s. Gregorius M. qui aperte tradunt, vivum esse oportere, qui peccata confitetur; nec quemquam esse absolvendum, nisi quem sacerdos cognoverit vivificatum. 5. Ab istorum patrum doctrina non discessit s. Thomas, qui in IV, dist. 21, art. 2. in corp. et alibi passim id ipsum docet concludens, quod *ordinatur confessio directe ad dimissionem poenae.* Ergo.

99. Resp. ad 1. *D.* Ita tamen ut concilium eam improbaverit atque rejecerit, *C.* ut non rejecerit *N.* Ex eo quod concilium nullam specialem notam illi sententiae inusserit, ob quamdam erga veteres scholasticos reverentiam, id unum inferri potest, eam non esse *haereticam.* At ex eo, quod non sit haeretica, non sequitur, eam esse catholicam.

(1) Loc. cit. n. 2 et seq.

100. Ad 2. *D.* Antequam ab ecclesia reprobata esset, adeoque innoxie, *C.* postquam ecclesia contrarium docuit, *subd.* a jansenistis ac paucis illis qui, istorum vestigia sectari maluerunt quam ecclesiae doctrinam, *C.* a cordatis theologis *N.* Veri enim theologi munus est non propria, sed ecclesiae sensa reverenter complecti.

101. Ad 3. *Neg.* Imo contrarium plane patres docuerunt, cum affirmarunt, 1. claves aeterni adyti traditas esse arbitrio Petri coeli janitoris; 2. hanc inesse sacerdotibus potestatem, ut beneficio absolutionis vere peccata dimittant; 3. nonnisi ad preces sacerdotis peccatoribus indulgentiam a Deo concedi; 4. sententiam sacerdotum priorem esse divina; 5. poenitentes ad vitam excitari solemni absolutionis ritu; 6. donec ad sacramentum veniant, catechumenos et poenitentes semper esse vinculis peccatorum adstrictos (1). Quae certe principia consistere nequeunt cum adversariorum doctrina. Cum igitur patres adducunt exempla leprosi a Christo mundati ac Lazari excitati a mortuis, id unice significare volunt, Deum esse qui interiori gratia sua peccatores vivificat et mundat, sacerdotes vero non esse nisi causas instrumentales, quibus Deus utitur ad peccata mundanda, ut exponit Catechismus Romanus (2).

102. Ad 4. *D.* Vita inchoata et inchoata resurrectione, quam imperfecta contritio operatur per gratiam actualem, quae animam interius movet et excitat, *C.* vita plena et perfecta resurrectione, quae est effectus gratiae justificantis per sacramentum conferendae *N.* Id patet ex ipsis s. Gregorii verbis, qui in eadem *Hom. XXVI in Evangel.* quae nobis opponitur, scribit: *Ut, quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat* (3). Idem patet ex verbis

(1) Horum omnium testimonia cfr. apud Bellarm. *De Poenit.* lib. III, cap. 2 et seqq.

(2) Loc. cit. n. 35.

(3) Num. 6.

s. Augustini, qui aperte de illis, qui, sacerdotum objurgationibus *displicentes sibi, mutare vitam instituunt*, affirmat: *Resurrexerunt isti, revixerunt, quibus displicet quod fuerunt; sed revivescentes ambulare non possunt. Haec sunt vincula ipsius reatus. Opus est ergo, ut, qui revixit, solvatur et ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait: Quae solveritis* etc. (1).

103. Ad 5. *D.* In *Commentariis in Magistrum Sententiarum*, *C.* in *Summa*, ubi, si quid minus caute antea scripserat, rerum momentis maturius perpensis emendavit *N.* Porro in part. 3. q. 84. art. 2 et 3 doctrinam nostram propugnat. Sic enim scribit, art. 3: *Cum sacramenta novae legis efficiant quod figurant, oportet, quod forma sacramenti significet id, quod in sacramento agitur, proportionaliter materiae sacramenti ... Hoc autem sacramentum scilicet Poenitentiae nec consistit in consecratione alicujus materiae sanctificatae, sed magis in remotione cujusdam materiae, scilicet peccati, prout peccata dicuntur esse materia Poenitentiae. Talis autem remotio significatur a sacerdote, cum dicitur: Ego te absolvo* (2).

CAPUT III.

DE CONFESSIONE

104. Confessio, quae altera pars est sacramenti Poenitentiae, definiri solet: *Accusatio peccatorum, quae quis post Baptismum commisit, legitimo Sacerdoti facta*

(1) *Serm.* XCVIII, alias XLIV, *De verbis Dom.* cap. 6.

(2) Certum videtur, plerosque scholasticos usque ad s. Thomam docuisse necessitatem contritionis ad sacramentum Poenitentiae rite suscipiendum, imo et s. Thomam ipsum, quidquid asserat Drouvenius, tum in aliis operibus tum in commentariis in Magistrum Sententiarum adhaesisse communi tunc temporis sententiae, donec in Summa mutavit sententiam, quam postea nunquam non est professus. Cfr. Morinus, op. et loc. cit.

ad illorum absolutionem obtinendam. Wicleffus necessitatem Confessionis impugnavit in casu perfectae contritionis, ut patet ex ejus art. VII a concilio Constantiensi proscripto : *Si homo debite fuerit contritus, omnis Confessio exterior est sibi superflua et inutilis* (1). Novatores Confessionem interdum uti bonam ac salutarem commendant, interdum vero tanquam cruentissimam animarum carnificinam ac tormentum innocentianum execrantur, vel ad summum contendunt ejus usum liberum esse utpote institutionis mere ecclesiasticae. Increduli eandem viam tenent. Veteres montanistae ac novatiani admiserunt Confessionis divinam institutionem, restrinxerunt tantum facultatem a Christo datam ecclesiae absolvendi rite poenitentes ab omnibus peccatis. Jansenistae improbant usum confitendi peccata venialia. Hos errores omnes refellere aggredimur.

PROPOSITIO I.

Confessio sacramentalis omnium et singulorum peccatorum mortalium, quae post Baptismum commissa sunt, divinae institutionis est et necessaria ad salutem. Quod in primis Sacrae Litterae ostendunt

105. De fide est haec propositio, ad quam sanciendam hos canones edidit concilium Trid. sess. XIV, can. VI : *Si quis negaverit, Confessionem sacramentalem vel institutam vel ad salutem necessariam esse jure divino, aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum, anathema sit.* Can. VII : *Si quis dixerit in sacramento Poenitentiae ad remis-*

(1) Apud Hard. *Acta Concil.* tom. VIII, col. 299.

sionem peccatorum necessarium non esse jure divino, confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta, et quae sunt contra duo ultima Decalogi praecepta, et circumstantias, quae peccati speciem mutant... anathema sit. Can. VIII : *Si quis dixerit, Confessionem omnium peccatorum, qualem ecclesia servat, esse impossibilem et traditionem humanam, a piis abolendam... anathema sit.*

106. Suppositis testimoniis superius ex sacris Litteris recitatis : *Quaecumque alligaveritis*, etc. *Quorum remiseritis*, etc. ita instituimus argumentum : Evidens est ex his verbis, sacerdotes constitutos a Christo esse judices facultate instructos ligandi atque solvendi, retinendi atque remittendi peccata ; atqui, inquit Tridentinum (1), *constat, sacerdotes judicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque aequitatem quidem illos in poenis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie ac singillatim sua ipsi peccata declarassent.* Id ipsum fori civilis consuetudo plane demonstrat, ubi nisi judices pro tribunali sedentes reorum causas vel ex propria confessione vel accersitis testibus diligentissime inquirerent, discuterent, ponderarent, eorum judicia ut iniquissimae praevaricationes haberi deberent. Cum itaque Christus tribunal spirituale Poenitentiae ad instar fori civilis erexerit, necessario fatendum est ex Scripturae auctoritate, nisi praevia singulorum peccatorum lethalium cum suis circumstantiis, quae speciem mutant, Confessio fiat, remitti ac retineri peccata non posse.

107. Hunc praeterea ac non alium sensum esse verborum, quibus Christus contulit hanc potestatem absolvendi aut ligandi, remittendi aut retinendi peccata,

(1) Sess. XIV, cap. 5.

constat ex ratione, qua in praxim haec facultas ab ecclesia deducta est, atque ex constanti traditione ac interpretatione patrum, per quos eorum verborum significatio determinata est. Quod sequenti propositione luculentissime ostendemus. Interim animadvertimus, Confessionem ipsam divinae institutionis esse, ac necessariam ad salutem, non autem *modum* confitendi sive palam sive secreto; qui modus afficit tantum disciplinam, cujus ecclesia moderatrix esse debet (1).

DIFFICULTATES

108. I. Obj. 1. Christus citatis verbis sacerdotes judices minime constituit, cum ex Apostolo, I Cor. cap. IV, et II Cor. cap. V, non sint nisi *legati*, *ministri* et *dispensatores mysteriorum Dei*. 2. Verum, dato etiam quod vere judices sint, nequeunt propterea peccata remittere, quod solius principis est; judicis vero munus statutas a lege poenas tantummodo exequi. 3. Princeps praeterea judices constituendo non prohibet, quominus subditi possint ad se immediate confugere; multo igitur minus Christus, tribuens apostolis facultatem remittendi aut retinendi peccata, vetuit, ne fideles ad se immediate confugiant, ut remissionem peccatorum obtineant. 4. Dicendum est igitur, liberam saltem esse omnibus Confessionem, nisi 5. agatur de publicis peccatoribus, qui velint baptizari aut cibo eucharistico refici; non autem

(1) Conc. Trid. hoc aperte indicat, sess. XIV, cap. 5. Cfr. Morinus, *De Poenit.* lib. II, cap. 10, § 14 e seq. tum etiam cap. 9, ubi non pauca exempla profert ejusmodi Confessionum, quae in publico consessu interdum fieri consueverunt. Id ipsum ostendit Massuetus, *Diss.* III *Iren.* cap. 7. Scio, Petavium in adnot. in s. Epiphan. *Haeres.* LXXIX, § 5, contendere, nunquam confessionem publicam viguisse. Verum ipse loquitur de publica peccatorum confessione, quae aliqua lege fuerit praescripta, praesertim in universa ecclesia. In quo utique ei assentimur. Ast negari non potest, in nonnullis ecclesiis et per aliquod tempus ejusmodi confessionem obtinuisse.

de occultis, quorum reatus cum lateant ecclesiam, nullum propterea ipsa jus habet in eos inquirendi et judicandi (1). Ergo.

109. Resp. Ad 1. *Neg.* Ad prob. *D.* Id est, sacerdotes judices non sunt auctoritate suprema et propria, *C.* ministeriali et communicata *N.* Christus enim apostolis eorumque in sacerdotio successoribus missionem contulit et auctoritatem administrandi sacramenta eo modo, quo ab ipso instituta sunt. Sacramentum porro Poenitentiae voluit ut administraretur ad modum judicii; ergo hoc ipso instituit sacerdotes vere judices in hoc sacramento.

110. Ad 2. *D.* Nomine et auctoritate propria, *C.* nomine et auctoritate Christi et juxta leges ab ipso latas *N.*

111. Ad 3. *D.* Nisi constaret de aperta Christi voluntate, ut non consequamur peccatorum remissionem nisi virtute clavium, *C.* si de hac voluntate constet *N.* Sane vel ipsa clavium metaphora, qua usus est Christus, aperte ostendit, non posse nos alia ratione peccatorum remissionem obtinere quam per illorum ministerium, quibus ipse claves commisit. Quorsum enim alicui claves traderentur, si cuique domus aditus pateret (2)?

112. Ad 4. *N.* Responsio patet ex modo dictis.

113. Ad 5. *Neg.* Distinctio enim, quam Binghamus invexit, arbitraria est; nam Christus nullum faciens discrimen inter peccata publica et occulta, omnia remittendi facultatem dedit apostolis. Quod si ecclesia in foro externo non judicat de occultis, de iisdem tamen judicat in foro interno juxta potestatem sibi a Christo datam.

114. Inst. 1. Absolutio est alieni beneficii executio, non autem judicium; 2. Christus enim mandatum qui-

(1) Ita passim Kemnitius, et post eum Dallaeus et Bingham.

(2) Cfr. Scheffmacherus, *Lettres d'un docteur allemand de l'université de Strasbourg à un gentilhomme protestant*, Strasbourg 1730, tom. 1, lettre IV, troisième proposit. Cfr. etiam Maldonatus *De Sacram. Poenit.* cap. 3.

dem dedit remittendi peccata, at non dedit mandatum de peccatis cognoscendis; 3. quod ostenditur ex baptismi exemplo, qui confertur in remissionem peccatorum absque ipsorum manifestatione. Ergo.

115. Resp. Ad 1. *D.* Est executio alieni beneficii conferendi per actum judicialem, adeoque cum causae cognitione, *C.* conferendi quacumque ratione *N.*

116. Ad 2. *D.* Dedit Christus mandatum remittendi peccata simul et retinendi si opus fuerit, *C.* solum remittendi *N.* Jam vero, nisi prius peccata cognoscantur, non potest ejusmodi facultas rite exerceri.

117. Ad 3. *Neg. paritatem*; cum enim per baptismum pateat infidelibus ingressus in ecclesiam, nequit haec in non subditos verum ac proprium exercere judicium. *Quid enim mihi*, interrogat Apostolus, *de iis, qui foris sunt, judicare* (1)? Per plura aut pauciora experimenta propterea ecclesia tentat catechumenos, antequam eos admittat ad baptismum (2).

118. II. Obj. 1. Nuspiam legimus, apostolos compulisse fideles ad confessionem peccatorum apud se faciendam. 2. Imo apostolus Paulus solum exegit conscientiae propriae discussionem a fidelibus, ut digne accederent ad sacram Synaxin, dicens: *Probet autem se ipsum homo* (3), innixus certe doctrinae Christi, qui, 3. Matth. VI, nos docet in oratione dominica peccatorum remissionem immediate a Patre suo petere illis verbis: *Dimitte nobis*; et 4. promittit, Patrem suum nobis dimissurum, prout et nos debitoribus nostris di-

(1) I Cor. V, 12.

(2) Jam alias monuimus, antiquitus obtinuisse, ut inter cetera experimenta exigeretur singulorum peccatorum confessio a catechumenis; postea tamen haec praxis in desuetudinem abiit. Dixi: inter *cetera experimenta;* siquidem illa non erat confessio sacramentalis, ut patet; neque ecclesia ullam exercebat jurisdictionem proprie dictam in illos catechumenos; sed solum ad humilitatis exercitium, atque ut se certiorem faceret de catechumenorum dispositionibus, priusquam eos admitteret ad baptismum.

(3) Cor. XI, 28.

miserimus; jam vero nos debitores nostros ad duram hanc conditionem non adigimus, ut prius singillatim offensas nobis illatas confiteantur. 5. Hinc Christus, Apocalyp. II et III, variis episcopis delinquentibus nihil aliud injungit ad peccatorum veniam obtinendam, quam ut poenitentiam agant, ut praecipiebatur in Vet. Testam. 6. Neque enim credere fas est, in lege gratiae impositum esse gravissimum jugum, cui minime subjiciebantur qui sub lege servitutis constituti erant. Ergo.

119. Resp. Ad 1. *Trans.* Nec enim desunt, qui confessionis praxim colligant ex Jacob. V, 16, aliisque testimoniis (1). Verum hoc omisso, *D.* Non legitur, *C.* non compulerunt fideles ad confitendum, cum opus esset *N.* Nuspiam enim legimus, apostolos baptizasse infantes, attamen hinc inferri non potest, nunquam infantes ab apostolis tinctos fuisse. Cum igitur constet de divina confessionis institutione, nos potius concludimus, apostolos fidelibus Confessionem injunxisse, cum opus esset, quamvis id litteris minime fuerit consignatum.

120. Ad 2. *D.* Probatione a Christo praecepta, *C.* quomodocumque facienda *N.*

121. Ad 3. *D.* Obtinendam per adjumenta a se instituta, *C.* ad horum exclusionem *N.*

122. Ad 4. *D.* Quoad dimissionem ipsam et effectum dimissionis, *C.* quoad modum *N.* Longe enim diversa ratione nobis dimittit Deus ab ea, qua nos dimittere debeamus debitoribus nostris, qui nullam ad veniam concedendam nostris offensoribus conditionem

(1) Cfr. Scheffmacherus loc. cit. Maldonatus in cit. tract *De Poenit.* contendit, minus solidum esse testimonium, quod afferri solet ex epistola Jacobi: *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra,* ad evincendum praeceptum confessionis. Attamen alii magnum pondus probationis inveniunt in eo textu. Marinus enim, *De Poenit.* lib. VIII, cap. 8, § 4, non solum mordicus vindicat hoc testimonium velut efficax ad demonstrandam necessitatem confessionis, sed ostendit praeterea, talem esse ejusdem textus interpretationem ss. patrum antiquissimorum. Cfr. cit. loc.

*

apponere possumus ; potest autem Deus, prout reipsa apposuit.

123. Ad 5. *D*. Modo tamen a Christo injuncto, *C*. ad ipsorum arbitrium *N*.

124. Ad 6. Resp. 1. Hic agitur *de facto ;* si de eo constiterit, conjecturae nostrae evanescunt. Resp. 2. *D*. Quod tamen leve est habita ratione tot legalium lustrationum, sacrificiorum, etc. quae in veteri lege exigebantur ad remissionem peccatorum obtinendam, ac leve praeterea fit uberiori gratia, *C*. secus *N*. Addo Confessionem in solatium ac in commodum nostrum cedere (1).

125. III. Obj. Auricularis Confessio pluribus nominibus impossibilis est, perniciosa et periculi plena. Ac 1. impossibilis est integra peccatorum Confessio tum defectu memoriae, tum defectu cognitionis, tum denique defectu discretionis inter peccata lethalia ac venialia; hinc anxietates et scrupuli, quibus non semel perturbatur conscientia. 2. Perniciosa est, quatenus qui confitetur, ex veniae facilitate ansam sumit in pejus quotidie ruendi, ac temerariam sibi securitatem pollicetur; cum de unica materiali Confessione sollicitus vix ipsi

(1) Cfr. Moehler, *Simbolique*, liv. 1, § 33, ubi n. 11 inter cetera scribit : « Tout ce qui affecte véritablement l'homme, doit de nécessité se produire au dehors... Quand l'âme est brisée par le repentir, ce sentiment veut se révéler au grand jour ; alors nous confessons nos péchés à l'Eglise ; et tout ce que nous faisons au Prêtre, nous l'avons fait à Jésus-Christ, car il tient sa place... Que deux ennemis désirent sincèrement se réconcilier, ils se sentent entraînés à confesser leurs torts; et ce n'est non plus que par cet aveu que leur réconciliation devient véritable, que la paix rentre dans le coeur. Telle est en effet la nature de l'homme, qu'il ne croit point lui-même à ses propres affections, s'il ne les voit manifestées à l'extérieur; et dans la réalité, les mouvemens de notre âme ne sont parvenus à leur dernier complément, que lorsqu'ils ont reçu une forme visible... Celui qui déteste, abhorre le péché, le confesse avec douleur et tout ensemble avec joie : avec douleur, parce que le péché est le mal propre du pécheur ; avec joie, parce qu'en le confessant le pécheur s'en sépare et s'en éloigne. » Nimius essem, si vellem huc afferre, quae Cl. Manzoni praeclare scripsit de hoc argumento, *Sulla morale catolica*, cap. 8, § 3.

cura subsit de criminum detestatione. 3. Periculi demum plena est Confessio ex parte reipublicae, quae sibi omnia metuere potest ex arcana hac conscientiae manifestatione, in qua sacerdotes suadere possunt poenitentibus, ne principum jussis obtemperent, et ut machinationes moliantur adversus publicam tranquillitatem aut principum vitam. Sed nec periculo vacat quoad ipsos confessarios, qui foedissima quaeque tum legere tum audire coguntur, quibus perdifficile est eos non inquinari; hinc constitutiones adversus *sollicitantes* editae. Periculi demum plena est respectu ipsius confitentis, dum ea recolere memoria debet, quae ipsum in delectationem conjicere possunt eorum, quae detestari teneretur; ex saepe praeterea iterata eorundem criminum narratione fit, ut verecundiam omnem exuat, ac vix unquam e peccatorum coeno emergat. Ergo.

126. Resp. 1. generatim: Agitur *de facto*, uti jam animadvertimus; hoc semel constituto, quae ambitioso ac vano eruditionis ac verborum apparatu congerunt adversarii, per se concidunt. Paralogismis praeterea pugnant adversarii, dum ea urgent adversus auricularem Confessionem, quae sibi protestantes animo seu potius imaginationis aestu fingunt, aut quae ex hominum vitio et abusu proveniunt, non autem ex rei ipsius institutione ac legitimo usu.

127. Resp. 2. *Neg.* Ad 1. prob. *D.* Si nos teneremur ad id, quod vires nostras excedit, *C.* si ad id solum, ad quod vires nostrae divina gratia adjutae pertingunt *N.* Jam vero, ut ex Tridentina synodo didicimus, nos non tenemur confiteri nisi ea peccata, quae post debitum ac diligens examen menti subeunt. Id ipsum de ceteris dicatur, quae recensent adversarii; cum juxta practicum conscientiae dictamen peccata sua fideles patefacere debeant. Iis vero, qui forte rudiores esse possunt, Confessariorum charitas et solertia praesto est.

128. Ad 2. *D.* Ex propria malitia, *Tr.* vel *C.* ex sacramento ipso *N.* Tantum enim abest, ut Confessio facilitatem peccandi praebeat, ut, quo meliores homines sunt, eo magis eam frequentent. Quod si nonnulli tam rudes sint, ut in Confessionis veluti cortice quiescant, parum solliciti de interioribus animi dispositionibus, quae ad rite hoc sacramentum suscipiendum requiruntur, instruendi ii sunt ac commonendi, non vero abolenda Confessio. Tot enim, experientia duce, tantaque emolumenta in christianos ex ea proveniunt, ut nullum fortasse frenum magis idoneum excogitari possit ad homines a vitiis retrahendos, aut ad eos continendos in officio. Ipsimet protestantes ac increduli non semel hoc ipsum animadverterunt ac ingenue fassi sunt (1), atque hinc saepe ejus usum, licet frustra, restituere contenderunt (2).

129. Ad 3. *Neg.* Quin potius respublica haud pauca inde commoda percipit. Confessarii enim norunt, scriptum esse: *Admone illos principibus et potestatibus subditos esse* (3). Sane machinationum et seditionum architecti sacerdotum insectatores ac hostes teterrimi sunt. Non ignorant praeterea confessarii, teneri se ad poenitentes adigendos, ut furto aut fraude sublata restituant, famae laesae damna reparent, ceteraque praestent, quae damno quavis ratione injuste illato civibus compensando sunt necessaria. Ex his aliisque haud paucis, quae brevitatis gratia praetermitto, luculenter constat, perniciem

(1) Baro de Starck plura adducit documenta ad hoc evincendum tum ex protestantibus tum ex ipsis incredulis. Inter ceteros Voltaire, *Annales de l'empire*, tom. 1, pag. 41, haec scribit: « Les ennemis de l'Eglise romaine, qui se sont élevés contre une institution si salutaire (la confession auriculaire), semblent avoir ôté aux hommes le plus grand frein qu'on peut mettre à leurs crimes secrets. Les sages de l'antiquité en avaient eux mêmes senti l'importance. » Sed cfr. *Entretiens philosoph.* pag. 28 et seqq. Cf etiam comes De Maistre, *Du Pape*, liv. III, chap. 3, § 1, nec non Esslinger, op. cit. § 1.

(2) Cfr. Schefmacher, op. et loc. cit. ubi inter cetera profert actum, quo ministri protestantes enixis precibus petierunt a magistratu Argentoratensi, ut restitueret usum confessionis. Alia cfr. apud Bergier, *Diction.* art. *Confession.*

(3) Ad Tit. III, 1.

ne, an potius utilitates maximas ex Confessione respublica sibi polliceri jure debeat (1). Neque ullum est Confessariis pertimescendum periculum, si oratione freti, et ea qua decet modestia, gravitate, prudentia, charitate ad excipiendas Confessiones se conferant, prout quovis tempore cum ingenti suo et animarum lucro sanctissimi viri hoc sacramentum administrarunt. Recte observat Bergier, deteriores sacerdotes nihil magis abhorrere quam ab audiendis Confessionibus (2). Profecto hoc ministerium perpetua admonitio ipsis Confessariis est. Si qui vero moribus projecti eo quandoque abutuntur, ipsi viderint; rationem enim reddent ei, cujus vice in sublimi hoc ministerio funguntur (3). Neque demum periculo est poenitentibus Confessio, si et ipsi intimo cordis dolore perculsi peccata sua recolant, eaque exponant ea, qua par est, cautela ac verecundia; alioquin vel ipsa Confessio, quae coram Deo juxta adversarios esset facienda, periculo non vacaret, omnisque conscientiae discussio fugienda esset, cum tamen pius Ezechias de se profiteatur: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae* (4).

(1) Claus. Harms protestans sic alloquitur Regem Borussiae: « Nescirem majestati tuae majori fervore rem aliam magis commendare quam confessionem; etenim ecclesia nullum medium efficacius illa habet ad christianos continendos in timore Domini, qui est basis timoris, obsequii et subjectionis, quam regi suo subditi debent. Error hac de re (licet, ut spero, qui illum evulgant ignorent) includit germina perduellionis et thronos minatur. » Ita in *Ephem. evangelica Berolinensi* 1829. n. 81. Plura alia huic similia ex protestantibus afferre possem. Interim cfr. Esslinger, op. cit., Bergier, *Diction. de Théol.* art. *Confession.*

(2) Loc. cit.

(3) Cfr. quae de hoc argumento apposite scribit Manzoni, op. et loc. cit. non Feller, *Catéchisme philosoph.* art. *Confession.*

(4) Isai. XXVIII, 15.

PROPOSITIO II.

Eadem confessio sacramentalis, divinae esse institutionis et necessaria ad salutem, demonstratur ex sensu traditionali

130. Protestantes recentem esse contendunt doctrinam et praxim, aut saltem obligationem seu necessitatem (1) Confessionis, atque ab Innocentio III in Concilio Lateranensi IV demum obtrusam anno 1215. Si igitur ostenderimus, 1. omnibus retro seculis patres Confessionis divinitus institutae necessitatem inculcasse gravium criminum reis, 2. praxim sive usum Confessionis in universa ecclesia nunquam non viguisse, illorum ignorantia aut mala fides, aut etiam utraque simul manifestae erunt. Jam vero id ostendere operosum non est.

131. Ac primo quidem, constantem ac perpetuam esse patrum doctrinam circa hunc articulum, ostendunt eorum testimonia, quae, ne longiores simus, more nostro in certas classes redigimus. Harum 1. est eorum, qui affirmant, nonnisi sacerdotes posse criminum vincula solvere post eorum manifestationem; ita ex Latinis s. Cyprianus, s. Ambrosius, s. Innocentius, s. Leo M., s. Augustinus, s. Gregorius M.; ex Graecis vero Origenes, s. Basilius, qui ad interrogationem 288: *Quibus peccata sint aperienda?* respondet: *Pecata iis confiteri necesse est, quibus credita est dispensatio divinorum*

(1) Nunc jam fere omnes protestantes veritate compulsi fatentur, usum confessionis antiquissimum esse; verum contendunt, illum esse liberum, ita ut ex Christi dispositione nulla vigeat confessionis obligatio, nec nisi serius ab ecclesia eam fuisse inductam. Ita Dallaeus, Bingham, etc.; ad eos demum anno 1784 accesit Eybel in opere, quod de hoc argumento scripsit.

mysteriorum (1), et s. Joan. Chrysostomus (2). Classis 2. eorum est, qui docent, sacramentalem Confessionem esse regulam imponendae poenitentiae sive publicae sive privatae juxta sacerdotis prudentiam; ita patres citati (3), et concilium Laodicenum, can. II, praecipiens, ut poenitentibus perseverantibus in humilitate Confessionis statuatur poenitentiae tempus *pro qualitate peccati* (4), concilium Cabilonense (5), Trullanum seu Quinisextum, quod can. CII praescribit sacerdotibus *peccati qualitatem considerare, et ejus qui peccavit ad conversionem promptum studium, et sic morbo convenientem afferre medicinam* (6). Eodem medicinae exemplo jam longe ante usus fuerat Origenes (7). Classis 3. eorum est, qui adstruunt, Evangelium irritum reddi a quocumque delicta occultante, quae in corde latent, fortiter esse increpandam eorum verecundiam in peccatorum manifestatione Sacerdoti, eamque suffugientes infici aposthemate exitioso, nullum denique lethalibus noxis contaminatum accedere posse ad sacram Synaxim, nisi prius exomologesim fecerit; sic rursum citati patres,

(1) *Regulae brevius tractatae.* Ἀναγκαῖον τοῖς πεπιστευμένοις τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἐξομολογεῖσθαι τὰ ἁμαρτήματα. Tom. II, opp. edit. Maur. pag. 516.

(2) Ne in citandis auctoribus infiniti fere simus, cfr. haec singillatim testimonia collecta tum a Bellarmino, *De Poenit.* lib. III, cap. 5 et seqq. tum a Scheffmachero, op. cit. *Quatrième Lettre,* prop. II et III, nec non a Muzzarelli, *Il buon uso della logica*, opuscolo XIII, *Confessione auriculare*, tom. IV Opp. edit. Florent. 1822.

(3) Ibid.

(4) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. I, col. 782.

(5) Can. VIII, ibid. rom. III, col. 949.

(6) Ibid. col. 1698.

(7) *Hom.* II in *Ps.* XXXVII, cujus haec verba sunt, n. 6: « Sicut ii, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho graviter et moleste immanentis abundantiam, si vomuerint, relevantur: ita etiam hi, qui peccaverunt, si quidem occultant et retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur et propemodum suffocantur a phlegmate vel humore peccati. Si autem sui accusator fiat, dum accusat semetipsum et confitetur, simul evomit et delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, » etc. Edit. Maur. tom. II, pag. 688.

inter quos ita loquitur Origenes: *Si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri, proferri autem ab illo, qui accusator peccati est et incentor* (1). Sic pariter Tertullianus (2).

132. Ad alterum vero quod attinet, ad usum scilicet et Confessionis praxim ante Innocentium III, illud constat 1. ex imperatorum, regum ac virorum principum exemplis, qui confessarios habuisse leguntur a seculo XII ad sec. VII (3); 2. presbyterorum per id temporis excipientium Confessiones militum; 3. episcoporum, qui prae nimia poenitentium multitudine hos ad monachos remittebant; 4. sacerdotum, qui in Missis orabant: *Pro omnibus, quorum Confessiones suscepi*; 5. eorum, qui juxta canonum sanctionem certo tempore confiteri tenebantur; episcopus enim juxta praeceptum concilii Rothomagensis in dioeceseos lustratione interrogare debebat: *Si aliquis ad Confessionem veniat vel una vice in anno, id est, in capite quadragesimae*; 6. infirmorum, qui in mortis periculo exomologesim faciebant; 7. summae sollicitudinis, quam ostendit ecclesia per eam aetatem, ne infirmi absque sacramentali Confessione ex hac vita decederent; 8. fidelium, qui, antequam ad sacram Synaxin accederent, gravia peccata confitebantur; ut constat ex Anastasio Sinaita scriptore seculi VI (4), nec

(1) *Hom.* III. *in Lev.* n. 4. ibid. pag. 196. Non alia ratione potuerunt se subducere protestantes ab horum testimoniorum pondere, quam asserendo, has homilias falso esse Origeni adscriptas, uti fecit Dallaeus; sed cfr. Huetius in *Originian.* lib. III, sect. III, Carol. de la Rue in monito ad novissimam opp Orig. editionem, Nat. Alex. in *Synopsi Hist. eccl.* secul. III.

(2) *De Poenit.* cap. 8. Nec enim assentior Albaspinaeo, qui ea, quae hic Tertullianus scribit, de sola poenitentia publica exponit.

(3) Horum omnium documenta cfr. apud Scheffmacherum *Epist. cit.* prop. I.

(4) En ejus verba: Ἐξομολόγησαι Χριστῷ διὰ τῶν ἱερέων τὰς ἁμαρτίας σου: id est: *Confitere Christo per sacerdotes peccata tua. De sacra Synaxi*, n. 5, apud Combefis. in *Auctario novo*, p. 890.

non ex s. Paulino Aquileïensi (1); adeo ut in variis confessionum seu examinis conscientiae formulis, exaratis sec. VI, VII et VIII, et hoc peccatum recenseatur: *Ego Corpus et Sanguinem Domini polluto corpore sine Confessione et poenitentia indignus accepi* (2); 9. miraculorum, quae patrata referuntur; exemplo sit quod scribit Petrus Venerabilis de juvene infirmo; nam *invitatus ad eum more ecclesiastico presbyter, ut ejus Confessionem susciperet*, eo quod peccatum reticuisset, nunquam potuit sacram particulam deglutire (3). 10. Ut alia plura praeteream, id ipsum constat ex eo quod, qui in Angliam sub s. Gregorio M. ejusque successore Vitaliano religionem christianam intulerunt, inter cetera et praeceptum sacramentalis Confessionis introduxerint (4).

133. Jam vero haec omnia documenta assurgunt a seculo XII ad secul. VI. Porro seculo V s. Augustinus, ut peccatorem inducat ad poenitentiam dum bona valetudine fruitur, hanc rationem profert: *Quia, si ad ultimum vitae steterit, nescit, si ipsam Poenitentiam accipere, ac Deo et Sacerdoti peccata sua confiteri poterit* (5). Secul. IV s. Ambrosius, teste Paulino in ejus vita, in excipiendis secretis fidelium Confessionibus summa charitate ac benignitate operam navabat: *Siquidem*, scribit, *quotiescumque illi aliquis ob percipiendam Poenitentiam lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut et*

(1) *Lib. exhortation. ad Henricum ducem Forojul.* cap. 33. edit. Madrisii Venet. 1737. Cfr. nota editoris in hunc loc. ubi plura alia ss. patrum testimonia congessit.

(2) Apud Scheffmacher, loc. cit.

(3) Ibid.

(4) Cfr. Lingard, *The antiquities of the Anglo-Saxon Church.* ch. 7, pag. 200 et seq. edit. 2 Newcastle 1810, qui plura documenta profert ex Egberto, libro legali eccles., Beda aliisque, ex quibus constat, viguisse in Anglia ea aetate *praeceptum* confessionis adversus Welock, qui putavit, liberam tunc temporis fuisse hanc confessionis praxim apud Anglo-Saxones; inter cetera verba haec ex *Serm. de Poenit.* collect. a Welockio ipso urget: « Revera nemo veniam peccatorum a Deo impetrabit, nisi illa alicui e divinis ministris confiteatur, et poenitentiam agat juxta illius judicium. »

(5) *Serm.* CCCXCIII, alias *Hom.* XLI, *De Poenitentibus.* Totus sermo est de hoc argumento.

illum flere compelleret; videbatur enim sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum, quae illi confitebatur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur (1). Sec. III Origenes monet poenitentes, *ut circumspiciant, cui presbyterorum debent confiteri peccatum suum* (2). Sec. II labente, celebre est factum, quod refert s. Irenaeus de mulieribus a Marco praestigiatore circumactis, quae *postea ad Dei ecclesiam reversae cum reliquo suo errore hoc quoque confessae sunt* (3), nempe secundum corpus se ab eo contaminatas, necnon miro in ipsum amore exarsisse, nonnullas vero earum hoc crimen confiteri veritas, a vita Dei desperasse (4). Tertullianus eodem seculo damnat eos, qui *publicationem sui suffugere aut de die in diem differre praesumunt, pudoris magis memores quam salutis* (5). Hi loquuntur de usu Confessionis tanquam proveniente ex divina institutione. *Institutam a Domino exomologesim* eam apertis verbis vocat Tertullianus (6). Ergo secu-

(1) Num. 39.
(2) Loc. cit.
(3) Lib. 1, cap. 6, n. 3.
(4) Ibid. cap. 13 edit. Mass. n.5, ubi iterum scribit: « Hae saepissime conversae ad ecclesiam Dei confessae sunt, et secundum corpus exterminatas se ab eo velut cupidine et inflammatas valde illum se dilexisse. » Ubi praeterea refert de uxore cujusdam diaconi ita abrepta: « Post deinde, cum magno labore fratres eam convertissent, omne tempus in exomologesi consummavit. » Et n. 7: « Multas seduxerunt mulieres, quae cauterizatas conscientias habentes, quaedam quidem etiam in manifesto exomologesin faciunt; quaedam autem reverentes hoc ipsum, in silentio sensim semetipsas retrahunt, desperantes a vita Dei; quaedam quidem in totum abscesserunt; quaedam autem inter utrumque dubitant. »
(5) Lib. *De Poenit.* loc. cit.
(6) Ibid. cap. 11. Ex quo magis efficitur adversus Albaspinaeum, agi hic a Tertulliano de confessione proprie dicta a Christo instituta et praecepta, minime vero de exteriori tantum ac publica Poenitentia, seu de exteriori tantum apparatu, et de confessione quadam generica, qua peccator seipsum apud Deum accusat. Publica enim haec Poenitentia non a Domino, sed ab ecclesia instituta est; nec conciliari cum ea interpretatione possunt, quae Tertullianus exaggerat de pudore, verecundia, etc. Quem enim pudorem experiuntur protestantes in suis publicis genericis confessionibus? Non advertit vir doctus, utramque confessionem, publicam scilicet et privatam, sacramentalem eo tempore fuisse, ut observat Massuetus, diss. III Iren. art. 7, n. 75.

lo I eam jamdiu introductam esse fateamur necesse est; alioquin, si recens inducta esset, ad Christum eam patres illi minime retulissent.

134. Huc accedit doctrina de divina Confessionis institutione ac necessitate, et Confessionis usus apud Graecos Armenos, Coptos, Æthiopes, reliquasque orientales sectas nestorianorum et monophysitarum, quae a sec. V ab ecclesia Romana divisae sunt (1). Hae profecto sectae ab Innocentio III hanc doctrinam et praxim non sunt mutuatae. Et hinc rursum ineluctabile exurgit argumentum praescriptionis, cujus pondere haeretici omnes opprimuntur.

135. Quae cum ita se habeant, quis non miretur protestantium illorum stupiditatem aut impudentiam, qui adhuc obtrudunt in tanta critices luce, ab Innocentio III, scilicet XIII seculo, inductam Confessionem aut saltem ejus obligationem fuisse? Nempe eadem ratione, qua doctrinam de reali Christi praesentia in eucharistia paucis etiam abhinc annis vidimus nonnullos protestantes affirmasse a monacho Paschasio sec. IX invectam in ecclesiam fuisse. Ceterum nos ab aetate apostolica patres et scriptores ecclesiasticos attulimus, qui docent, divinam esse Confessionis institutionem, usque ad sec. XII descendentes, ac rursus a sec. XII ascendentes usque ad aetatem apostolicam monumenta certissima praxis et obligationis hujus Confessionis divinitus institutae dedimus, praeter consensum omnium sectarum, quae V Ecclesiae seculo jam ab unitate desciverunt.

DIFFICULTATES

136. I. Obj. Allata documenta non evincunt necessitatem auricularis Confessionis, sed 1. vel usum alicujus

(1) Cfr. Renaudotius, *Perpetuité*, etc. tom. v, liv. III, ch. 3 et seqq. et liv. IV, ch. I et seqq.

Confessionis, quae Deo soli fieret, non autem sacerdoti; vel 2. Confessionis cujusdam generalis, non autem omnium singillatim peccatorum; vel 3. Confessionis liberae, quae devotionis gratia peragebatur, a monachis primum inductae, non autem necessariae; vel 4. ad recipiendam instructionem aut congruam poenitentiam, ut facilius obtineretur reconciliatio sub spe divinae misericordiae; vel 5. denique Confessionis peccatorum publice, non vero secrete patratorum. Quod 6. ex Graecorum aliorumque veterum Orientalium moribus confirmatur, apud quos nullus aut fere nullus obtinet Confessionis usus, adeoque neque praeceptum. Ergo.

137. Resp. Ad 1. *N*. Etenim patres et scriptores ecclesiastici, quos adduximus, loquuntur 1. de ea Confessione, quae Deo soli fit *per Sacerdotem*, ut ait Anastasius Sinaita (1), et constat praeterea ex s. Gregorio M. aliisque documentis non paucis circa sensum hujus formulae de Confessione Deo facienda (2). Loquuntur item, ut vidimus, de ea confessione, a qua nonnulli prae verecundia retrahebantur, et ideo a salute excidebant, ut patet ex Irenaeo, Tertulliano, Chrysostomo aliisque passim.

138. 2. Agunt de Confessione cunctorum singillatim peccatorum; nam *cuncta*, inquit Origenes, *necesse est publicari;* quibus similia habet Cyprianus (3).

(1) Loc. cit. Quoniam vero inter patres qui perhibentur docuisse confessionem soli Deo esse faciendam s. Jo. Chrysostomus potissime affertur, juverit germanam ejus mentem ex luculentissimo facto exponere. In synodo *ad Quercum* celebrata adversus eum, praesentibus XLV. episcopis inter cetera crimina eidem objecta legitur septimo loco: « Quod licentiam peccantibus praebeat, sic dicens: Si iterum peccasti, poeniteat iterum, et quoties peccaveris *veni ad me, Ego te sanabo.* » Apud Harduin. *Acta conc.* tom. 1, col. 1042. At quorsum *venissent ad illum* si satis ipsis fuisset *Deo soli* confiteri? Eo pluris hoc factum aestimandum est, quod s. Jo. Chrysostomus successerit Nectario, a quo juxta protestantes abolita est auricularis confessio. Cfr. etiam Socrates *Hist. Eccles.* lib. VI, c. XXI.

(2) Cfr. Muzzarelli, dissert. cit.

(3) Lib. *De lapsis*, p. 191. Cfr. ejus verba superius cit. Alia plura ejusdem s. martyris in hanc rem testimonia congerit ac vindicat adversus Fellum editorem Oxoniensem Maurinus editor in praefat. § 8.

139. 3. Disserunt de absoluta necessitate Confessionis, sine qua nulla datur peccatorum remissio, ut constat ex dictis (1). Ridiculum porro est, quod addunt, Confessionem scilicet devotionis causa fuisse introductam a monachis; ut enim cetera omittam, mulieres illae, quae seductae fuerunt a Marco, non erant monachi aut sanctimoniales.

140. 4. Neque confitebantur fideles ad recipiendam instructionem, sed ad obtinendam peccatorum remissionem ab iis, quibus claves regni coelorum, ut uno ore patres loquuntur, commissae sunt ad ligandum et solvendum (2).

141. 5. Non denique sermo fit de sola Confessione peccatorum publicorum, sed de Confessione praeterea *occultorum*, ut ex adductis testimoniis constat (3).

142. Ad 6. *N.* Renaudotius enim, Morinus, Wanslebius irrefragabilibus documentis contrarium evincunt, adeo ut nihil sit exploratius.

143. II. Obj. Sanctorum antiquiorum sive episcoporum sive presbyterorum biographi nullibi referunt, eos fidelium Confessiones excepisse, imo nec sanctos ipsos, saltem in vitae discrimine constitutos, exomologesim fecisse. 2. Nuspiam legimus, ethnicos aliquid objecisse adversus Confessionem. 3. In nosocomio a Fabiola Romae instituto nullum invenimus presbyterum excipiendis Confessionibus praefectum; nullum, cum lues Cartha-

(1) Cfr. admonitio edit. Maur. in librum *De lapsu virginis consecratae*. Opp. s. Ambrosii, tom. II.

(2) Apposite Massuetus, diss. III, art. 7: « Certe, *inquit*, si quo alio sibi ipsae opitulari posse remedio existimassent eae mulieres; si uni Deo facta confessio, privataque sponte suscepta poenitentia sceleribus expiandis satis fuisset, quid ambigebant? quid ab ecclesia deficiebant, vel animo dubiae inter defectionem et reconciliationem haerebant? Quin potius tam facili remedio sibi ipsae consulebant? Nodum hunc solvat Grabius, videatque, num apud suos ejusmodi pudor et anxietas peccatorum mentes usquam torserit. Ne ejusmodi ambagibus unquam implicarentur, abscissa penitusque resecta tot molestiarum causa, sollicite caverunt. Sed tam expeditum salutis iter necdum Irenaei aetate notum erat. »

(3) Cfr. Muzzarelli, loc. cit.

gini aut Alexandriae grassaretur Cypriani et Dionysii Alexandrini aetate; nullum, qui militum vel in navibus iter agentium Confessiones audiret. 4. Incompertae olim sive confessariorum sive poenitentium instructiones, cum tot hodie eruperint *Summae*, *Summulae*, *Curatorum manipuli*, *poenitentialia*, *Confessariorum specula*, *Instructiones*, *Aphorismi*, *Decisiones casuum*, *Medullae*, etc., quae nostras occuparunt bibliothecas. Ergo.

144. Resp. 1. Haec omnia argumenta negativa esse, nec minimum attingere tot positiva quae recensuimus. Nec rationes desunt silentii istius, ut 1. inopia monumentorum, quae ex primis seculis ad nos pervenerunt; 2. arcani disciplina, quae tunc temporis severissime vigebat; 3. methodus, quam sectabantur biographi, non omnia singillatim a sanctis gesta persequendi, uti nunc obtinet.

145. Resp. 2. Ad 1. *Neg.* Contrarium enim ostendimus ex iis, quae retulimus ex s. Irenaeo, ex Origene, praesertim vero ex Paulino de s. Ambrosio. Quod si expresse non legimus, sanctos illos episcopos et sacerdotes peccata sua in vitae discrimine confessos esse, tacite saltem id innuunt hagiographi, dum referunt, eos eucharistiam percepisse (1). Certum enim est, sanctos illam praemisisse eucharistiae sumptioni probationem, quam omnibus indicit Apostolus, quamque iidem sancti ceteris inculcabant. Plerumque praeterea sancti illi episcopi et sacerdotes martyrio naevos suos abluebant. Ceterum de s. Eligio legimus, eum totius anteactae vitae Confessionem fecisse (2).

(1) Gibbon, *De casu Imp.Rom.* observat, s. Ambrosium primum omnium esse, qui legatur eucharistiam ante obitum suscepisse. In hoc tamen fallitur.

(2) Cfr. in ejus vita a s. Andoeno conscripta, lib. 1, cap. 7. Idem refert Gregorius Turon. in vita s. Aredii apud Mabillonium, *Anecdotor.* tom. IV. Idipsum legitur de s. Tillone in ejus vita apud Bollandum, die 7 Januar.; aliaque plura exempla suppeditat Martenius, *De antiq. eccles. ritib.* lib. 1, part. II, cap. 6, art. 2, § 9.

146. Ad 2. *Trans.* Siquidem, ut alias animadvertimus, ethnicis notitia mysteriorum nostrorum subducebatur; nil mirum propterea, si haec ab illis ignorarentur. Baronius autem censet, calumniam a gentilibus impactam christianis apud Minucium Felicem in *Octavio*, quod virilia sacerdotum adorarent (1), inde ortam fuisse, quod poenitentes ad genua sacerdotum procumberent, dum sua illis peccata confiterentur (2).

147. Ad. 3. *Dist.* Id est, *non legimus*, sacerdotes praefectos fuisse Confessionibus excipiendis, *C.* non fuerunt praefecti *N.* Nam ex analogia, ex doctrina patrum, ex praxi Confessionis, debemus potius inferre, presbyteros constitutos esse ad audiendas Confessiones, cum opus esset. Alioquin ex eodem argumento inferre deberemus nec administratam olim fuisse eucharistiam, cum nullos huic administrandae praefectos fuisse illi nosocomio, iter agentibus, etc. legamus.

148. Ad 4. *Trans.* Alia enim ratione iis supplebant veteres patres. Addo, regulam ipsis fuisse canones conciliorum, quibus non multo post successerunt Poenitentialia ac Ritualia, etc. Jam a seculo VI habemus formulas et instructiones tum pro confessariis tum pro poenitentibus. Hinc, quemadmodum non fuerunt conscripti tot tractatus theologiae dogmaticae ante scholasticam methodum, sic neque tot institutiones theologiae moralis, quae prodierunt, postquam ad scientiae normam redactae fuerunt. Idem dic de tot decisionibus, quae exhibitae fuerunt a jurisconsultis, quae olim de-

(1) In *Biblioth. Patrum*, edit. Venet. tom. II, pag. 386.

(2) Ad annum 56, n. XVIII. Hic obiter observo, olim non genuflectendo, sed sedendo Confessionem fieri consuevisse, ut pluribus documentis ostendit Martenius *De antiq. eccl. rit.* lib. I, part. II, cap. 6. art. 3, § 5; quem ritum adhuc retinere Graecos, testatur Allatius, *De consensu eccl. occid. et orient.* lib. III, cap. 9, n. 6. Ratio, quam hujus ritus affert Martenius, est prolixitas confessionum, eo quod rariores antiquitus fuerint.

siderabantur, etsi leges jam latae fuissent, codicesque Theodosianus et Justinianeus prodiisent.

149. III. Obj. Opponitur celeberrimum Nectarii factum, quod anno 390 contigit. Cum enim nobilis quaedam mulier patefecisset in Confessione, se turpem cum diacono consuetudinem habuisse, et *cum eam ob causam*, inquit Socrates, *ecclesiastici homines dicteriis appeterentur*, *Eudaemon quidam ecclesiae presbyter Alexandria oriundus episcopo Nectario suasit*, *ut poenitentiarium quidem presbyterum expungeret, unumquemque vero pro arbitrio et pro animi sui conscientia ad sacramentorum communionem sineret accedere* (1). Ex qua narratione infert Calvinus cum Kemnitio aliisque non paucis: ergo auricularis Confessio abolita est; est igitur Confessio ecclesiasticae institutionis (2). Infert autem Dallaeus: ergo nondum auricularis Confessio Nectarii aetate vigebat; alioquin ejus meminissent Socrates, Sozomenus et Nicephorus, qui hanc historiam referunt (3).

150. Resp. *Neg.* utramque conseq. Nam Nectarius solum abolevit munus presbyteri poenitentiarii, institutum seculo III post Decii persecutionem, ut refert idem Socrates (4). Hujus porro poenitentiarii munus erat non modo excipiendi secretam et sacramentalem Confessionem, verum etiam inquirendi, si opus esset pro delicti qualitate, in delinquentes, adigendi poenitentes ad denunciandos peculiares peccatores, processus instituendi, episcopum informandi in eum finem, ut posset in ipsos procedere, uti contigit in facto istius nobilis mulieris. Haec enim mulier duplicem fecit Confessionem,

(1) Lib. v, cap. 19, pag. 585 ed. Cantabrig. 1720.

(2) *Institut.* lib. III, cap. 4, § 7; ubi et illud subdit: « Hic aures asini isti arrigant. Si lex Dei erat auricularis Confessio, qui ausus esset Nectarius eam refigere et convellere? »

(3) *De sacramentali sive auriculari latinorum Confessione.* lib. IV, cap. 24. Genev. 1661.

(4) Initio cap. cit.

ut refert Socrates; in priori Confessione *delicta post baptismum a se patrata singillatim confessa erat;* deinde, seu ut idem scribit Socrates: *progressu temporis mulier aliud facinus confessa est, ecclesiae videlicet diaconum cum ipsa stupri consuetudinem habuisse* (1). In posteriori tantum hac Confessione compulsa est mulier ad diaconum denunciandum, qui propterea ab ecclesia ejectus est, et inde oborta populi indignatio et dicteria in ecclesiasticos viros. Hoc igitur mixtum, ut ita dicam, tribunal, et quidem ad tempus, in ecclesia Constantinopolitana abrogatum fuit, et Confessio ad pristinam simplicitatem revocata (2). Sane Sozomenus, qui idem factum refert, ac solum XL annos post Nectarium scribebat, pro certo sumit, necessariam esse Confessionem ad peccatorum remissionem obtinendam. *Cum in petenda venia peccatorum*, inquit, *necessario confiteri oporteat, grave ac molestum ab initio jure merito visum est, sacerdotibus tanquam in theatro, circumstante totius ecclesiae multitudine, crimina sua evulgare* (3). Hinc licet experimentum capere bonae fidei et *sapientiae*, Calvini, Kemnitii, Dallaei ceterorumque haereticorum, dum talia adhuc obtrudunt. Ex hoc enim facto ad critices lancem exacto habemus ineluctabile argumentum tum de necessitate tum de praxi Confessionis jam a seculo IV vigentis.

(1) Κατὰ μέρος ἐξομολογεῖται τὰς ἁμαρτίας ἃς ἐπεπράχει μετὰ τὸ βάπτισμα ... ἡ δὲ γυνὴ προβαίνουσα καὶ ἄλλο πταῖσμα ἑαυτῆς κατηγόρει. ἔλεγε γάρ, ὡς εἴη συγκαθευδήσας αὐτῇ τῆς ἐκκλησίας διάκονος. Causa erroris adversariorum in eo est, quod ipsi secuti sint versionem Christophorsoni, qui locum hunc ita reddiderat: *Mulier longius in confitendo progressa*, etc. Ostendit porro Valesius, hanc versionem mendosam esse; cum non loquatur Socrates de una eademque Confessione, sed de duabus plane inter se distinctis, ambabus secretis coram solo presbytero factis.

(2) Cfr. Valesius in hunc locum; nec non Petavius, *Animadv. in s. Epiphan.* ad haeres. LIX.

(3) Lib. VII, cap. 16. Ἐν τῷ παραιτεῖσθαι συνομολογεῖν τὴν ἁμαρτίαν χρεῶν, φορτικόν, ὡς εἰκός, ἐξ ἀρχῆς τοῖς ἱερεῦσιν ἔδοξεν, ὡς ἐν θεάτρῳ ὑπὸ μάρτυρι τῷ πλήθει τῆς ἐκκλησίας, τὰς ἁμαρτίας ἐξαγγέλλειν. Pag. 229, ed. Cantab.

151. IV. Obj. Plures tum paulo ante tum paulo post concilium Lateranense propugnarunt, liberam esse Confessionem, quae fit sacerdoti; cum sufficiat soli Deo confiteri. Sic 1. Concilium Cabillonense II, quod, hac relata sententia, eam non damnat (1). 2. Petrus Lombardus, qui etsi eam rejiciat, nullam tamen haeresis notam ei inurit (2). 3. Gratianus, qui recenset sapientes et religiosos viros docentes *sola cordis contritione et secreta satisfactione absque oris Confessione quemquam posse Deo reconciliari* (3). Et hi quidem ante concilium Lateranense. Post concilium vero Joannes Semeca Gratiani glossator Confessionis oralis necessitatem aperte rejicit; Petrus vero Uxamensis in libello, quem de Confessione edidit, hac theses propugnat: 1. deleri lethalia peccata sola contritione sine ordine ad claves; 2. quod specialis peccatorum Confessio non sit de jure divino; 3. quod pravae cogitationes confiteri non debent. Ergo.

152. Resp. *Dist. ant.* Id est, pauci, iique ut plurimum canonistae, nulliusque nominis, ideoque deserendi, *C.* plures *N.* (4). Hi enim aperte a recepta ecclesiae fide ac perpetua traditione recesserunt.

153. Ad 1. prob. *D.* Concilium Cabillonense non inussit haeresis notam illorum sententiae, vel quod nullum adhuc prodierit ecclesiae decretum, vel quod illius fautores potius ex ignorantia quam ex malitia peccarent, *C.* non improbavit *N.* (5).

154. Ad 2. Idem esto responsum (6).

(1) Apud Hard. *Acta Conc.* tom. IV, col. 1037.

(2) Lib. IV, dist. 17.

(3) Dist. 1, *De Poenitent.*

(4) Cfr. Nat. Alex. *Diss.* XIV *in secul.* XIII *et* XIV, § 35.

(5) Ut patet ex contextu illius canonis, ubi sermo fit de errore practico, ut vocant, potius quam de speculativo ac theoretico.

(6) Apposite s. Th. *Comment. in* IV, dist. 17, textum, qui nobis apponitur, exponens: « Quod ponitur, *inquit*, hic pro opinione, haeresis est... In talibus, antequam determinetur per ecclesiam, quod ex eis sequatur aliquid contrarium fidei, non judicatur haeresis esse. Et sic Magister et Gratianus hoc pro opinione ponunt; sed nunc post determinationem ecclesiae, sub Innocentio III factam, haeresis reputanda est. »

155. Ad 3. *Tr.* Tum quia adhuc incertum est, utrum haec distinctio de poenitentia genuinus sit Gratiani foetus, quod graves critici inficiantur (1); tum quia longe verisimilius est, Gratianum, si ejus auctor est, non agitare quaestionem de necessitate Confessionis, sed utrum dimitti possint peccata per solam contritionem cum voto Sacramenti, si desint confessarii, prout etiam nunc ut certum docent catholici theologi omnes, an vero semper requiratur actualis Confessio, uti nonnulli tunc temporis sentiebant; tum denique quia compertum est, illum auctorem errore facti esse deceptum. Certum est enim, omnes doctores Gratiano coaevos necessitatem Confessionis ut dogma catholicum propugnasse, prout ostendit, adductis illorum testimoniis, Natalis Alex. (2), qui praeterea observat male ab hoc auctore citata fuisse verba ex Poenitentiali Theodori Cantuariensis: *Quidam Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Graeci; quidam vero sacerdotibus esse confitenda percensent, ut tota fere sancta ecclesia.* Siquidem in Poenitentiali Theodori nihil ejusmodi occurrit, ut patet ex manuscriptis codicibus Thuanaeae Bibliothecae, ex quibus illud edidit Jacobus parvus. In canone autem XXXIII Concilii Cabillonensis II, ex quo textus ille desumptus est, desunt illa verba: *ut Graeci*, nec non et alia: *ut tota fere sancta ecclesia* (3). Petrus porro Uxamensis ut haereticus damnatus est a Sixto IV ejusque cathedra combusta.

(1) Inter ceteros Antonius Augustinus, *De Gratiani emendatione*, lib. 1, dial. 18.

(2) Diss. et loc. citt.

(3) Cfr. Pithoeus in hunc tractatum Gratiani, *De Poenitentia*, diss. 1, n. 90, qui est decreti II pars, causa 33, quaest. 3. Ceterum praeter auctores superius saepe laudatos, cfr. Nat. Alex. diss. cit., ubi accuratissime quatuor libros Dallaei de Confessione refellit; nec non Morinus, *De Poenit.* lib. 1, II et III.

PROPOSITIO III.

Nullum est peccatum, quod rite dispositis ab Ecclesia virtute clavium remitti non possit

156. Haec propositio est de fide, ut constat ex eo, quod ecclesia statim ut haereticos habuerit montanistas ac novatianos, qui ei hanc illimitatam facultatem adimebant (1). Montanistae enim graviora crimina, idololatriam, homicidium, moechiam absolvi posse ab ecclesia inficiati sunt. Novatiani schismatis auctores, Novatianus et Novatus, hanc facultatem ecclesiae denegabant quoad lapsos. Ipsorum asseclae postea extenderunt immitem hanc doctrinam ad atrociorum criminum reos, ac demum ad omnes, qui post baptisma in lethalia crimina prolapsi essent. Soli porro divinae misericordiae haec peccata remittenda relinquebant. Non pauci sociniani, saltem ex parte, crudeli huic haeresi subscripserunt (2).

157. Sic porro adversarios nostros urgemus: Ideo recensita crimina aliaque ejusmodi ecclesiae clavibus non subjiciuntur, nec propterea ab ecclesia remitti possunt, aut quia generalissima Christi verba, Matth. XVI: *Quaecumque solveritis*, etc. et Joan. XX; *Quorum remiseritis*, *etc.* intelligi debent de baptismo; aut quia Christus ipse exceptionem aliquam apposuit; aut quia denique omnium remittendorum criminum facultas solis apostolis concessa fuit, minime vero ipsorum successoribus, prout

(1) Cfr. Morinus, op. cit. lib. 1, cap. 4 et 5.

(2) Etenim Smalcius, *Refutat. thesium Wolfg. Franzii*, et Jonas Schlictingius, *Disput. contra Meisnerum*, poenitentiam agentibus sub extrema vitae periodo veniam obtinere posse omnino inficiantur; ac *vi novi foederis* damnandum eum esse, qui in peccatis tamdiu manserit, ut ei non amplius tempus suppetat, ut vitam et mores emendet, absolute pronunciant.

illi haeretici contendebant. Jam vero nihil horum dici potest.

258. Non primum, ut constat ex iis, quibus ostendimus, Poenitentiam sacramentum esse a sacramento baptismi plane diversum, atque adducta testimonia ad solum Poenitentiae sacramentum referri. Constat praeterea ex eo quod, prout observat s. Pacianus, homines post baptismum pejoris conditionis forent quam sint ipsi infideles: *Quod si*, inquit, *ad gentes hanc solvendi licentiam vel ligandi spectasse concedam, multo magis ad baptizatos pertinuisse convincam. Nam, si is solvi potuit vel ligari, qui non habuit vinculum, quanto magis ille, quem fidei jura tenuerunt* (1)?

159. Non alterum admitti potest; siquidem tantum abest, ut exceptionem aliquam alicubi Christus fecerit, ut omnem prorsus exceptionem excluserit. Optime rursum Barcinonensis antistes ibid. subdit: *Quaecumque solveritis, inquit* (Christus). *Omnino nihil excepit: quaecumque, inquit, vel magna vel modica* (2). Et s. Ambrosius: *Deus*, scribit, *distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, et relaxandi licentiam Sacerdotibus suis sine nulla exceptione concessit* (3). Idque confirmat exemplo incestuosi Corinthii, quem absolvit Paulus, et Simonis Magi omnium haereticorum parentis, cui tamen dixit Petrus, Act. VIII, 22: *Poenitentiam age ab hac nequitia tua, et roga Deum, si forte remittatur tibi haec cogitatio cordis tui.*

160. Non denique tertium, quia in bonum ecclesiae hanc facultatem Christus concessit; alioquin sequeretur potestatem administrandi cetera sacramenta ad solos apostolos limitatam fuisse; quod tamen novatiani non admittebant. Hinc rursum s. Pacianus ita eos perstringebat:

(1) *Epist.* III *ad Sympronianum*, n. 61, apud Aguirre, *Collect. maxima Conc. Hisp.* tom. II.

(2) Ibid. n. 62.

(3) *De Poenit.* lib. I, cap. 3, n. 10.

Si ergo et lavacri et chrismatis potestas . . . ad episcopos inde descendit, et ligandi jus adfuit et solvendi (1).

161. Quare universa ecclesia et patres omnes, statim ac *immanissima* haec haeresis (ut eam vocat s. Cornelius papa) erupit, in eam insurrexerunt unanimi consensu, atque damnarunt veluti contrariam verbis Christi et constanti ecclesiae praxi (2).

DIFFICULTATES

162. I. Obj. Christus ipse exceptionem aperte apposuit generali ac indefinitae facultati, quam ecclesiae tradidit per allata testimonia. 1. Etenim, Matth. XII, 31 : *Omne peccatum*, inquit, *et blasphemia remittetur hominibus; spiritus autem blasphemiae non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Hanc limitationem ipsi apostoli agnoverunt, ut constat ex I Joan. V, 16, ubi dicitur: *Est peccatum ad mortem: non pro illo dico, ut roget quis;* atque ex apostolo Paulo, Hebr. VI, 4, scribente: *Impossibile est, eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum coeleste et participes facti sunt Spiritus Sancti et prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam*; qui praeterea ibid. X, 26, subdit: *Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis jam non relinquitur pro peccatis hostia;* quod XII, 17, confirmat 2. exemplo Esau, qui *non invenit poenitentiae locum, quanquam cum lacrymis inquisisset eam.* 3. His adjici possunt, quae etiam in Vet. Test. de nonnullis peccatis plane irremissibilibus leguntur; cujusmodi sunt,

(1) *Epist.* 1, *ad Sympron.* n. 17.
(2) Cfr. Eusebius, *Hist. eccl.* lib. v, cap. 18 et 19, et lib. VI cap. 43 et seqq.

quae de peccatis in Deum commissis dicebat Heli filiis suis, I Reg. II, 25: *Si peccaverit vir in virum placari ei poterit Deus; si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?* Hinc de Antiocho, II Machab. IX, 13, scriptum invenimus: *Orabat hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.* Ergo.

163. Resp. *Neg. ant.* Ad allatas vero probatt. *D.* Ex defectu dispositionis in subjecto seu peccatore, *Tr.* vel *C.* ex defectu facultatis in ecclesia *N.* Haec enim aliaque ejusmodi testimonia ostendunt quidem summam difficultatem seu moralem impossibilitatem obtinendae remissionis ex defectu dispositionis in istorum criminum reis, quod non diffitemur, quaecumque demum peccata ea sint (1), de quibus sermo est in adductis testimoniis; nullo vero modo attingunt defectum facultatis in ecclesia, suppositis debitis dispositionibus. Id evidenter constat ex eo, quod omnia illa testimonia respiciant Deum ipsum immediate, seu peccatores his peccatis inquinatos in ordine ad difficultatem veniae a Deo obtinendae ob pessimam animi dispositionem; de facultate vero ecclesiae nec verbum quidem in his habetur, ex quo argui possit, eam limitatam esse quoad haec peccata. Quo fit, ut non possint adversarii ea testimonia urgere, quin evertant propriam doctrinam; alioquin enim sequeretur, neque ab ipsa divina misericordia posse illa peccata dimitti, nec ejusmodi peccatores veniam a Deo posse obtinere, secus ac montanistae ac novatiani docerent.

(1) Haud parum inter se dissentiunt interpretes in determinando peccato, de quo agitur in objectis locis. Alii enim de apostasia, alii de impoenitentia finali, alii de incredulitate, alii de aliis peccatis ea exponunt. Res incerta est; verisimilior nobis videtur expositio de apostasia, ut indicare videtur scopus eorumdem scriptorum sacrorum, praesertim apostolorum Pauli ac Joannis. Verba Christi plerique explicant de iis qui aperte impugnant veritatem sibi cognitam, et ex sola animi perversitate eam adoriuntur, quales haeresiarchae ut plurimum sunt eorumque ministri. Cfr. Morinus, *De Poenit.* lib. IX, cap. 28.

164. Ad 2. *D.* Non invenit Esau poenitentiae locum in patre, relate ad jam collatam benedictionem, *C.* peccatorum suorum *N.* De his enim hic non est sermo.

165. Ad 3. Resp. 1. Haec non esse ad rem; nos siquidem agimus de facultate a Christo ecclesiae data, ad quam certe, quae objiciuntur, referri nequeunt. Resp. 2. *D.* Peccata in Deum patrata difficilioris sunt remissionis juxta dicta, *C.* absolute *N.* Addo, et hanc difficultatem, si quam vim haberet, evertere adversariorum systema. Idem dicatur de eo, quod adversarii objiciunt ex Antiocho.

166. II. Obj. Patres non pauci hanc exceptionem agnoverunt. Nam, 1. s. Hermas de scelestioribus quibusdam peccatoribus loquens: *Iis* inquit, *non est per Poenitentiam regressus ad vitam ... hujusmodi homines morti sunt destinati* (1). 2. Auctor Constitutionum Apostolic. docet, concedi quidem idololatris veniam *per sinceram poenitentiam* revertentibus, non autem ei, qui *velut acie rebelli tentet Deum ... Hujusmodi venia carebit* (2). 3. Hinc Origenes et Theognostus apud s. Athanasium allegata Apostoli verba de iis intelligunt, qui post baptismum in peccata relabuntur, *eosque*, aiunt, *misericordiam non consecuturos* (3). 4. Sic etiam ss. Cyprianus et Ambrosius aperte docent, nonnullorum peccatorum nonnisi Deum misereri posse (4). Sancti vero Athanasius et Hieronymus vocant blasphemiam in Spiritum Sanctum peccatum *irremissibile*, *inveniabile*, *indeprecabile* (5). Ergo.

167. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. et 2. prob. *D.* Ad signi-

(1) *Pastor.* lib. III. Simil. VI, n. 2.
(2) Lib. II, cap. 23.
(3) *Epist.* IV, *ad Sarapion.* n. 9. tom. I, part. II, op. edit. Maurin.
(4) S. Cyprian. lib. *De lapsis*, edit. Maur pag. 186. Alia ejusdem s. Martyris in hanc rem testimonia congessit editor Maurinus, in Praefat. § VIII, pag. 21. S. Ambrosius in lib. *Ad virg. lapsam*, cap 8.
(5) S. Athanasius, *Epist.* IV *ad Serap.* S. Hieronym. *Epist.* XLII *ad Marcellam*, edit. Vallars. alias CXLIX. Alia similia testimonia ss. patrum profert Morinus, *De Poenit.* lib. IX cit. cap. 28.

ficandam summam remissionis difficultatem in peccatoribus ita prave dispositis, *C.* ad significandam aliquam limitationem facultatis ecclesiae a Christo concessae quoad rite dispositos, *N.* Etenim de hac nullo modo loquuntur objecti auctores.

168. Ad 3. *D.* Qui propterea deserendi sunt in hac singulari interpretatione ac refellendi, prout eos reipsa confutat s. Athanasius, *C.* secus *N.* Sic enim s. Athanasius eos perstringit: *Si eorum causa, qui post lavacrum peccant, id dictum fuisset, et illi veniam obtinere non possent, cur hominem apud Corinthios poenitentem in caritate confirmat Paulus, Galatas vero retrorsum abeuntes parturit, donec formetur iterum in eis Christus* (1)? Qui deinde pergit demonstrare, illis verbis ab Apostolo *non excludi peccatores a Poenitentia, sed ostendi unicum et non duplex esse ecclesiae catholicae baptisma.*

169. Ad 4. *Neg.* Id enim in primis s. Cyprianus intendit, ut evincat, poenitere nolentes Martyrum precibus liberari non posse. Hoc vero confirmat exemplo Moysis, Job ac Noe, qui ejusmodi peccatoribus veniam suis precibus non potuerunt impetrare. Insinuat praeterea contra Felicissimum diaconum, solius Dei esse sic misereri, ut omnem satisfactionem omnino remittat (2).

170. S. Ambrosius, si tamen ipse est auctor *Libri ad virginem lapsam*, infelicem virginem stupri et infan-

(1) Loc. cit. n. 13. Ἄλλως τε, εἰ τῶν μετὰ τὸ λουτρὸν ἁμαρτανόντων χάριν εἴρηται τοῦτω τὸ ῥητόν· καὶ τούτοις ἀσύγγιωστός ἐστιν ἡ τῶν πλημμελημάτων δίκη, πῶς τῷ μὲν ἐν Κορίνθῳ μετανοοῦντι, κυροῖ τὴν αὐτὴν ἀγάπην ὁ ἀπόστολος, τοὺς δὲ Γαλάτας παλινδρομήσαντας ὠδίνει, ἄχρις οὗ πάλιν μορφωθῇ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς. Pag. 704. Benigne tamen nititur s. Pater exponere, quae retulit ex Origene et Theognosto.

(2) Cfr. editor Maurin. praef. §8, ubi ostendit, pluribus allatis in medium s. Martyris testimoniis, nihil ipsum de ligandi ac solvendi potestate, nihil de judicio sacerdotum detrahere; sed certis quibusdam legibus judices adstringere, ita ut non facile dimittant, quae non facile a Deo dimittuntur. S. Cyprianum jam egregie defenderat s. Pacianus in saepe laudata *Epist.* III, *ad Sympronian.*

ticidii ream perpetuae poenitentiae mancipavit; attamen nuspiam affirmat, ejusmodi peccata esse prorsus irremissibilia; alioquin eam poenitentiae minime subjecisset (1).

171. Dum vero ss. Athanasius et Hieronymus dicunt, blasphemiam in Spiritum S. peccatum esse *irremissibile*, etc. non id affirmant ratione peccati in se, sed ratione subjecti, uti paulo ante exposuimus.

172. III. Obj. Ecclesia interdum quorumdam criminum reos a reconciliatione arcebat vel in ipso mortis articulo. Ergo.

173. Resp. 1. *Neg. ant.* Cum illa agendi ratio non fuerit toti ecclesiae communis, sed propria particularium ecclesiarum, et quidem ad tempus, atque, ut nonnulli verisimilius censent, quoad solam reconciliationem externam et publicam.

174. Resp. 2. *Dist. cons.* Ita se gessit ecclesia ex prudenti quadam oeconomia, *Tr.* (2); ita se gessit, eo

(1) Hic porro notandum est, quod diximus, difficiliorem esse istorum peccatorum remissionem ob perversam subjecti dispositionem, non ita intelligendum esse, ut nonnulli autumant, quasi Deus induratis peccatoribus omnem gratiam conversionis deneget; quod absonum omnino est et alienum a sensu catholicae ecclesiae, ut alias ostendimus; sed eo sensu, quod istiusmodi peccatores gratiae Dei resistant.

(2) In hac quaestione critica, utrum nempe nonnullis peccatoribus etiam in articulo mortis ecclesia reconciliationem seu absolutionem denegaverit nec ne, gravissimi auctores inter se dissentiunt. Affirmant inter ceteros Albaspinaeus, *Observatt.* lib. II, cap. 7, qui etiam affert rationes de olim denegata absolutione in articulo mortis; Card. de Aguirre, tum alibi, tum in *Comment. in can.* XLVII *conc. Illiberitani*; Christ. Lupus in dissert. *De peccatorum ac satisfactionum indulgentiis*, tom. VI, opp. edit. Ven. Sirmondus in *Historia Poenitentiae publicae*, cap. I, tom. IV, opp. edit. Paris.; Petavius, *In s. Epiphan. animadv.* ad haeres. LIX, Novatian. pag. 227 et seqq. Sic enim censuit Marten. op. cit. Editor Maur. opp. s. Ambros in admonit. *De lapsu virg. consecratae.* Contra vero Morinus, *De Poenit.* lib. IX, cap. 20, Petavius item in diatriba *De Poenit. et reconciliatione*, quam edidit in secunda edit. Synesii, Paris. 1633, ubi emollivit, quae scripsit in animadv. in s. Epiphanium, Nat. Alex. diss. VII in sec. ecclesiae III, Maurinus editor opp. s. Cypriani, nempe D. P. Maran cum aliis contendunt, nunquam, saltem in ecclesia universali, denegatam fuisse sacramentalem absolutionem in mortis articulo. Quaestio difficilis est; longum esset utriusque sententiae argumenta expendere. Hoc unum di-

quod existimaverit, limitatam fuisse facultatem sibi a Christo concessam ad remittenda peccata *N.*

PROPOSITIO IV.

Recta et utilis est peccatorum venialium frequens Confessio, et piorum usui consentanea

175. Haec propositio est certa adversus jansenistas, qui ad facilius omnem confessionem abolendam insurrexerunt in Confessionem peccatorum venialium. Hac enim sublata, sola fieret Confessio de peccatis lethalibus, quae propterea palam proderet interiorem poenitentium statum. Hinc, ex timore se publice prodendi lethiferorum criminum reum, vix reperiretur, qui accederet ad hoc sacramentum (1). Jansenistis, ut par erat, subscribit synodus Pistoriensis, cujus propositio XXXIX: *Declaratio synodi de peccatorum venialium Confessione, quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur ejusmodi Confessiones, temeraria, perniciosa, Sanctorum ac piorum praxi a s. conc. Trid. probatae contraria* declaratur, et proscribitur a Pio. VI in saepius cit. Const. *Auctorem fidei.*

co, hanc disciplinam, si aliquando viguit, ad breve omnino tempus viguisse, aliquanto scilicet post mortem apostolorum usque ad s. Zephirinum; ex eo enim tempore a duriori illa severitate magis ac magis recessum est. Cfr. auctores citt. Patet igitur ex dictis, disciplinam illam, in hypothesi quod uspiam obtinuerit, non perdurasse ultra annos plus minus 40.

(1) Cfr. Habertus, Vabrorum Antistes, qui in examine libri *De frequenti communione*, hoc jam adverterat, scribens: « Judicet lector, quo ista, quam tanto molimine Sancyranus nitebatur inducere, collimet doctrina de abolenda peccatorum venialium Confessione, ut nempe Confessio, quae juxta hanc methodum fieret de solis peccatis mortalibus, proderet palam interiorem poenitentium statum, animam emortuam infamium et lethiferorum criminum sordibus opertam. Sic enim Confessionis onus, quod jam inde et per se satis grave est, efficeretur minus tolerabile, atque ita metu se prodendi et reddendi publice infamem; quilibet a Confessione averteretur! Quem fuisse praecipuum Sancyrani scopum, satis exploratum est. »

176. His itaque novatoribus opponimus inprimis auctoritatem concilii Trid. quod, sess. XIV, cap. V, haec habet: *Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, et in quae frequentius labimur, quamvis recte et utiliter citraque omnem praesumptionem in Confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.* Venialia igitur confitendi praxis a patribus Tridentinis magnopere commendatur tanquam *recta* et *utilis* atque piorum hominum usui consentanea.

177. Non reddi autem contemptibilem hanc venialium Confessionem, si frequentaretur, constat ex iis, quae scribit s. Franciscus Salesius (cujus hac in re auctoritas magni facienda est), dum sic docet Philoteam: *Confitere humiliter et devote in hebdomada, et, si fieri potest, ad sacram synaxin accede, etsi nullius peccati gravis conscientiam habeas; quoniam per Poenitentiae sacramentum non tantum a venialibus noxis confessis absolveris, sed magnam tibi comparabis vim ad eas evitendas, magnum lumen ad eas rite dignoscendas, et uberem gratiam ad reparandum damnum ab illis illatum* (1).

178. Sed praeterea usum confitendi peccata venialia antiquitus obtinuisse constat. Etenim Tertullianus, in lib. *De pudicitia*, quem jam montanista conscripsit, inter peccata remissibilia, seu quae virtute clavium remitti possunt, plurima peccata venialia recenset (2). S. Cyprianus, lib. *De lapsis*, de fidelibus aetatis suae scribit: *Apud sacerdotes Dei dolenter et simpliciter confitentes, exomologesim conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licet et modicis vulneribus exquirunt* (3). S. Basilius hanc praxim apud sanctimoniales obtinuisse testatur (4). S. Augustinus:

(1) Part. II, cap. 19.
(2) Cap. 19, edit. Rigaltii.
(3) Pag. 190, edit. Maurin.
(4) *Regulae brevius tractatae*,

Semper confitere, inquit, *semper habes*, *quod confitearis. Difficile est in hac vita, ut sic mutetur homo, ut nihil inveniatur in eo, quod reprehendatur* (1). Mabillonius, in *Praef. ad Acta Sanct. Benedictinorum* III seculi, ostendit, olim viros pios singulis diebus aut singulis saltem hebdomadis confiteri, solitos fuisse idque ordinarium fuisse apud monachos, allatis diversorum ordinum statutis, evincit. Ostendit insuper, et apud laicos eamdem consuetudinem viguisse; inter cetera exempla affert illud s. Segolenae, quae apud sacerdotem monachum *parva minimaque peccata, sine quibus esse non possumus, cum gravia deessent, cum lacrymis confessa est.* Sic apud Drogonem episcopum Meldensem ipsius fratrem quotidie confitebatur Ludovicus Pius. Alia plura hujus usus documenta ex antiquitate proferunt Morinus (2), Renaudotius (3), Martenius (4), Chardonius (5), ita ut necesse non sit ea singillatim persequi: ex quibus luculenter constat, tum in ecclesia graeca, ac reliquis orientalibus christianis societatibus eamdem praxim communiter fuisse receptam. Ergo.

DIFFICULTATES

179. Obj. 1. Nuspiam legimus in veterum sanctorum vitis vel encomiis, eos de levioribus culpis secreta Confessione se accusasse. Ergo hic usus antiquitus non obtinuit. 2. Duplex exinde emolumentum proveniebat: alterum nempe in Confessionem ipsam, quae sic majori fervore frequentabatur, dum ex nimia assiduitate vilescit; alterum in peccatores gravium criminum reos, qui hoc

Interrog. IV, opp. tom. II, p. 415, edit. Garnierii.

(1) *Enarrat. in Psal.* XCIX, n. 6.

(2) *De Poenit.* lib. V, cap. 3, 5 et 32.

(3) *Perpet. de la foi*, tom. V, liv. III, ch. 6.

(4) *De antiq. eccles. ritib.* lib. I, part. II, cap. 5, art. 5.

(5) *Hist. des Sacremens*, tom. II, ch. 6, pag. 52 et seqq.

lucri et commodi percipiebant, quod ecclesia se iis jungeret pro delictorum expiatione; contra vero, nullis amplius publicis poenitentibus superstitibus, id exequi amplius non potest. Ergo.

180. Resp. Ad 1. *Neg.* Plura enim exempla recensuimus, quibus suffragatur doctrina veterum patrum, qui fideles ad Confessionem etiam leviorum noxarum adhortabantur; multo igitur magis ipsos hanc Confessionem frequentasse dicendum est.

181. Ad 2. *Neg.* Etenim nec primum, quod autumant emolumentum provenit; cum experientia quotidiana nos doceat, longe melioribus dispositionibus praeditos eos esse, qui nonnisi levibus maculis inquinati ad eas abstergendas per frequentem Confessionem accedunt, quam qui gravissimis criminibus implicati semel in anno ad Poenitentiae tribunal se conferunt. Quod si in nonnullis abusus aliquis irrepsit, abusus corrigendus est, nec ideo tollenda aut improbanda est praxis, quam sancti piique viri tanto cum fructu frequentant. Nec illud omitti debet, saepe homines dubitare, utrum suae culpae lethales an veniales sint, cum difficillimum interdum sit ex multiplici capite, rectum de iis judicium ferre, ut s. Augustinus ipse profitetur (1).

182. Sed neque secundum emolumenta provenit; alioquin in jansenistarum hypothesi soli publici peccatores communionis Sanctorum et orationum ecclesiae participes essent. Ecclesia autem pro omnibus orat.

CAPUT IV.

DE SATISFACTIONE

183. Contritio et Confessio essentiam constituunt Sa-

(1) *De civit. Dei*, lib. XXI, cap. ult., ut scribit: « Veniala peccata.... periculosissimum est definire. Ego certe usque ad hoc tempus, cum satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui. »

cramenti Poenitentiae, et ad culpam et poenam aeternam condonandam conferunt; Satisfactio ejusdem integritatem constituit, inservitque ad eam poenae temporalis partem remittendam, quae plerumque remanet post sacramentum persolvenda sive in hac sive in altera vita. Est autem Satisfactio compensatio injuriae Deo nostris peccatis illatae. In omni siquidem gravi peccato tanquam gemina proprietas reperitur, nempe culpae et poenae aeternae reatus, qui tollitur, statim ac homo cum Deo in gratiam redit, et reatus, poena temporalis, qui plerumque remanet post delicti condonationem, et pro cujus expiatione homines eleemosynas, orationes et jejunia, ut docet Tridentinum (1), aliaque pia opera, vel poenas sive sponte susceptas, sive patienter toleratas, sive a sacerdote injunctas debent Deo persolvere, ut pro virili injuriam Deo peccatis illatam compensent, ejusque justitiae satisfaciant.

184. Protestantes omnem Satisfactionis necessitatem velut Christi cruci injuriosam rejiciunt; cum in ipsorum systemate Deus nobis imputet Christi merita, ne poenam a nobis exposcat. Immo unicum hunc esse meritorum Christi effectum profitentur (2). Adversus quem errorem sit

PROPOSITIO I.

Non tota simul poena cum culpa semper remittitur a Deo; sed plerumque, poena aeterna virtute clavium sublata, poena temporalis manet exsolvenda

185. De fide est haec propositio, juxta canonem XII sess. XLV Conc. Tridentini: *Si quis dixerit, totam poe-*

(1) Sess. VI, cap. 14.

(2) In tract. *De Grat.*, cum agemus de Justificatione, ostendimus, protestantes juxta novum suum systema docuisse, homines minime sanctificari per renovationem interiorem, sed solum tegi seu non imputari ad poenam eorum peccata, ita ut culpa semper vigeat in anima justificati.

nam simul cum culpa remitti semper a Deo . . . anathema sit.

186. Ne autem ad rem non ita perdifficilem evincendam e sacris Litteris argumenta depromamus, nobis satis erit adversarios provocare ad notissima exempla Adae, Moysis, Aaron, praesertim vero David, quibus omnibus, licet Deus culpam dimiserit, imo ab ipsis transtulerit, ut dixit Nathan ad David, gravissima tamen temporalis poena luenda fuit.

187. Patres unanimes esse in hoc dogmate adstruendo constat ex apertis ipsorum testimoniis. S. Cyprianus, lib. *De lapsis: Dominus*, inquit, *orandus est*, *Dominus nostra Satisfactione placandus est* (1). S. Augustinus praeterea rationem affert, dicens: *Cogitur homo tolerare, etiam remissis peccatis; quamvis, ut in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum. Productior est enim poena quam culpa; ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur et poena* (2). S. Joan. Chrysostomus, *De Sacerd.* lib. II: *Quamobrem*, inquit, *multa quidem arte opus est, ut aegri Sacerdotum remediis libenter se subjicere suadeantur.* (3). Et pauca haec ex multis sufficiant, cum nec adversarii diffiteantur patres sibi contrarios esse. Nam Calvinus aperte scribit: *Dicam simpliciter, omnes fere patres, quorum libri extant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis aspere et dure locutos* (4). Haec quidem ille pro consueta modestia sua.

(1) Pag. 187. Integer liber est de hoc argumento, nempe ut ostendatur Satisfactionis necessitas; huc etiam referuntur epistolae quamplurimae ejusdem s. Martyris, quas scripsit adversus factionem Felicissimi, qui lapsos ab omni Satisfactione liberabat.

(2) *Tract.* CXXIV *in Joan.* n. 5.

(3) Διὰ τοῦτο πολλῆς χρεία τῆς μηχανῆς, ἵνα πειφθῶσιν ἑκόντες ἑαυτοὺς ὑπέχειν ταῖς παρὰ τῶν ἱερέων θεραπείαις οἱ κάμνοντες. Edit. Maur. tom. I, pag. 374. Hoc vero argumentum ibid. fuse prosequitur s. Doctor.

(4) *Inst.* lib. III, cap. 4, § 38. Kemnitius pariter et Centuriatores fatentur, *Patres fere omnes agnoscere Satisfactionem, qua Deus placetur, et peccata redimuntur.* Cfr. Erbermannus in *Vindiciis* ad cap. 9, lib. IV, *De Poen.* Bellarmini.

188. Rationem theologicam suppeditant patres Tridentini, sess. cit. cap. VIII: *Sane*, inquiunt, *et divinae justitiae ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero, qui semel a peccati et daemonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scientes templum Dei violare et Spiritum Sanctum contristare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla Satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leviora putantes, velut injurii et contumeliosi Spiritui Sancto, in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die irae.*

DIFFICULTATES

189. I. Obj. Tria sunt quae catholicorum doctrinam de Satisfactione prorsus evertunt: primum Dei iterata promissio dandi plenam peccatoribus veniam, ita ut ipsorum peccatorum prorsus obliviscatur; sic, Isaiae XLIII, 25: *Ego sum*, inquit, *ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor;* et Ezech. XXXIII, 12: *Impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua.* Jam vero haec aliaque ejusmodi falsa essent in hypothesi catholicorum. Secundum: est superabundans Christi pro peccatis nostris Satisfactio non solum quoad poenam aeternam, verum etiam quoad poenam temporalem, juxta illud I Joan. II, 1 et seqq. *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris . . . Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.* Tertium demum, quod hanc Satisfactionem evertit, est quod nuspiam in Nov. Test. poenitentibus ea injuncta inveniatur.

*

Omnes enim condonationes peccatorum gratuitae perhibentur. Talis illa publicani est, qui descendit e templo justificatus, Luc. XVIII; talis servi, cui Dominus omne debitum dimisit, ac ipsam carceris poenam, Matth. XVIII; gratuita pariter Petro concessa est venia, de qua perbelle s. Ambrosius dixit: *Lacrymas ejus legimus, satisfactionem non legimus;* gratis concessa est venia paralytico, mulieri poenitenti, latroni. Ergo.

190. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Promisit Deus plenam veniam dare quoad reatum culpae ac poenae aeternae, *C.* quoad reatum poenae temporalis *N.* Non aliud sane evincunt illa omnia testimonia, quae congerunt adversarii. Hinc eadem ratione, qua retributio poenae aeternae non impedit, quominus Deus ob bona nonnulla opera a reprobis gesta, ipsis bona temporalia elargiatur, sic dimissio culpae et poenae aeternae non impedit, quominus Deus in poenitentes ob dimissas culpas animadvertat poenis temporalibus (1).

191. Ad 2. *D.* Si superabundans Christi Satisfactio nobis applicaretur independenter a nostris Satisfactionibus, *C.* si dependenter ab istis *N.* Porro, ut alias ostendimus, juxta concilii Tridentini doctrinam, sess. XIV, cap. VIII, Pater non acceptavit Christi Satisfactionem pro nobis oblatam, nisi quatenus nos piis operibus ac Satisfactionibus nostris, quae totam vim hauriunt a Christi meritis, eam nobis applicaremus (2). Exinde patet, optime inter se conciliari Satisfactionem Christi et satisfactiones nostras.

192. Ad 3. *D.* Ob peculiares causas *Tr.* quasi excluderetur omnis Satisfactio a poenitentibus in Novo Test. *N.* Peculiares vero hae causae potuerunt esse 1. absoluta Christi auctoritas qua solus Rex et Dominus potitur, non autem potiuntur administratores, oeconomi

(1) Cfr. Bellarm. loc. cit. cap. 11. (2) Cfr. tract. *De Incarnat.* n. 645.

et ministri; 2. doloris vehementia ex charitate perfecta concepti, quem solus Christus utpote cordium scrutator cognoscere poterat, nos vero latet. Nec omittendum, flevisse Petrum et quidem amare toto vitae suae tempore, latronem in Satisfactionem peccatorum suorum ipsum crucis supplicium patienter toleratum offerre potuisse. De ceteris vero dici potest, justificatos quidem eos fuisse quoad culpam, minime vero quoad poenam temporalem, de qua Scriptura omnino silet (1).

193. Ad textum vero s. Ambrosii reponimus, *Satisfactionis* nomine ibi significari defensionem sive excusationem, ut orationis series patefacit (2).

194. II. Obj. 1. Scripturae et patres Deum passim exhibent animadvertentem in justos, non ad vindictam, sed ad exercitium virtutis; 2. et recte, siquidem satisfacere Deo homines pro peccatis suis nullatenus possunt; 3. quia offensa Deo illata quodammodo infinita est, finita vero quaelibet humana Satisfactio; 4. quia Satisfactio ex indebitis fieri debet, nihil autem nos habemus quod Deo utpote Domino debitum jam non sit jure creationis, redemptionis et sanctificationis, quodque ei acceptum referri non debeat; 5. quia Christus poenas peccatis nostris debitas tulit, a quibus proinde liberamur, ut gratuita dici possit justificatio; 6. quia ratio ipsa clamat, sublata causa, tolli et effectum; dimissa igitur culpa, poenarum nostrarum causa, poenae cessent necesse est. Ergo.

195. Resp. Ad 1. *D.* Etiam, *C.* solum *N.* Ex allatis enim probationibus contrarium evincitur. Optime propterea s. Augustinus sic David Deum alloquentem in-

(1) Cfr. Bellarm. *De Poenit.* lib. IV, cap. 16, n. 6.

(2) Sic enim loquitur s. Ambros. *In s. Lucam*, lib x, § 88: « Non invenio quid dixerit, invenio quod fleverit; lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego; sed quod defendi non potest, ablui potest, » etc. Ex quibus specimen habemus delicatae Calvini conscientiae, dum sic imponere nititur lectoribus suis.

ducit: *Ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti; ita servatur misericordia et veritas; misericordia, quia homo liberatur; veritas quia peccatum punitur* (1).

196. Ad 2. *D.* Meritis propriis, *C.* meritis Christi et gratuita Dei acceptatione *N.*

197. Ad 3. *D.* Est finita Satisfactio nostra in se, *C.* ex meritis Christi, e quibus nostra merita omnem dignitatem et virtutem hauriunt *N.*

198. Ad 4. *Tr.* plures enim theologi id negant; verum hoc omisso *D.* Nisi Deus voluerit id quod possumus et ea qua possumus ratione offerre gratuito, acceptare, *C.* secus *N.* Jam vero hoc ipso, quod Deus a nobis poenas et satisfactiones ob peccata exposcat, declarat se eas acceptare.

199. Ad 5. *D.* Absque detrimento eorum temporalium satisfactionum, quas a nobis Deus exigit, *C.* liberando nos ab omni onere *N.* Responsio patet ex dictis de applicatione. Ad id vero quod subjicitur de gratuita justificatione, reponimus, intelligendum id esse de remissione culpae et poenae aeternae, quae immediate a Deo per Christi merita tribuitur, aut etiam de poena temporali, quatenus gratis nobis gratia confertur, qua nos Deo satisfaciamus congrua poenitentia.

200. Ad 5. *D.* Si effectus a causa pendeat, ut sit vel conservetur, *C.* si pendeat a causa, ut producatur in esse permanente *N.* Nec enim tollitur vulnus, sublato gladio, aut cessat simulacrum amoto artifice (2).

(1) *Enarrat. in Ps.* L, n. 11. (2) Cfr. Bellarm. lib. cit. cap. 10 et seqq.

PROPOSITIO II.

Possunt et debent Ministri Poenitentiae salutares et convenientes satisfactiones poenitentibus injungere

201. Haec propositio, quae dogmatica est, profluit ex modo vindicata doctrina, et traditur a conc. Tridentino his verbis: *Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggerit, pro qualitate criminum et poenitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones injungere, ne, si forte peccatis conniveant et indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem prae oculis, ut Satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam et castigationem; nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed et ad ligandum concessas etiam antiqui patres et credunt et docent* (1). Quam doctrinam deinceps can. XV idem Concilium sanxit: *Si quis dixerit, claves ecclesiae esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum, et propterea sacerdotes, dum imponunt poenas confitentibus, agere contra finem clavium et contra institutionem Christi ... anathema sit.*

202. Patres porro et credidisse et docuisse quovis tempore claves ecclesiae concessas a Christo fuisse non solum ad solvendum, verum etiam ad ligandum per salutares et convenientes Satisfactiones, abunde constat tum ex illorum testimoniis, quae paulo ante attulimus in superiori Propositione, tum ex ipsis, quae descripsimus,

(1) Sess. XIV, cap. 8.

cum ageremus de Confessione auriculari. Ex his enim patet, patres comparasse confessarios medicis et judicibus forensibus. Ne igitur denuo haec documenta proferamus, unius s. Innocentii I verba recitasse sufficiat, qui in *Epistola*, quam *ad Decentium* dedit, scribit: *De pondere aestimando delictorum, Sacerdotum est judicare, ut attendat ad Confessionem poenitentis... ac tum jubere dimitti* (poenitentem) *cum viderit congruam Satisfactionem suam* (1). Tot praeterea hujus ecclesiae fidei ac praxis monumenta extant, quot canones supersunt et libri poenitentiales, qui regulas hujus imponendae Satisfactionis exhibent (2).

203. S. autem Thomas ejusdem agendi rationis rationem theologicam assignat, dicens: *Quandoque per contritionem amota culpa, et reatu poenae aeternae soluto, remanet obligatio ad aliquam paenam temporalem, ut justitia Dei salvetur, secundum quam culpa ordinatur per poenam. Cum autem subire poenam pro culpa judicium quoddam requirat, oportet, quod poenitens, qui se Christo sanandum commisit, Christi judicium in taxatione poenae expectet; quod quidem per suos ministros exhibet Christus, sicut et cetera sacramenta* (3).

204. Et haec quidem adversus protestantes. Addendum porro est adversus jansenistas, hanc Satisfactionem necessario praemittendam non esse absolutioni, ut ipsi autumant. Quamvis enim antiquitus disciplina obtinuerit, ut nonnisi peracta injuncta Satisfactione daretur reconciliatio, cum tamen agatur de re libera ac disciplinari, quae non afficit substantiam sacramenti, nonnunquam ecclesia ab illa praxi recessit. Sane in concilio Carthaginiensi III, anno 225, sub s. Cypriano statutum est, dandam esse absolutionem et eucharistiam instante per-

(1) Cap. VII.
(2) Cfr. Morinus, *De Poenit.* lib IV et lib. VI.
(3) *Cont. gent.* lib. IV, cap. 72.

secutione tum iis, qui in deserta fugiebant, tum iis denique omnibus concedendam esse pacem, qui vere contriti existimabantur, adeoque nondum persoluta vel etiam nondum incoepta Satisfactione (1). Constat praeterea, a mille circiter et tercentum annis ecclesiam graecam, et duodecim ad minus seculis ecclesiam latinam consuevisse ante completam Satisfactionem injunctam poenitentibus sacramentalem absolutionem impertiri, eosque ad sacram synaxin admittere (2). Quis porro nisi haeretico spiritu ductus audeat affirmare, Ecclesiam tanto seculorum decursu a recto veritatis tramite aberrasse?

205. Hinc, cum Petrus de Osma docuisset: *Non peracta poenitentia confitentes absolvi non debere*, a Sixto IV velut haeretica ejus doctrina proscripta est (3); et Alexander VIII damnavit propositionem, quae est n. XVI: *Ordinem praemittendi Satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio ecclesiae, sed ipsa Christi lex et praescriptio, natura rei id quodammodo dictante* (4). Cum vero Quesnellus eamdem doctrinam renovasset prop. LXXXVII: *Modus plenus sapientia, lumine et charitate est dare animabus tempus portandi cum humilitate et sentiendi statum peccati, petendi spiritum poenitentiae et contritionis et incipiendi ad minus satisfacere justitiae Dei, antequam reconcilientur*, Clemens XI eam denuo confixit (5).

(1) Cfr. Morinus op. cit. lib. x; Nat. Alex. diss. IX in secul. III, prop. II et seqq.

(2) Cfr. Petav. *De Poenit.* lib. II, cap. 10, §§ 11, 13 et 14. Cfr. etiam Morinus, *De Poenit.* lib. VI, cap. 24. Cum quidam Brachet, in lib. *Verus pacificus*, carpisset hodiernam hanc disciplinam, Facultas Sorbonica adversus illum librum hoc edidit decretum anno 1644: « Temerarium est, erroneum et haereticum damnare disciplinam ab omnibus catholicae communionis ecclesiis receptam quantumcumque diuturnam. »

(3) In *Constit.* data anno 1479, apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 1499.

(4) In quam propos. et seqq. XVII et XVIII, quibus idem error adstruitur, cfr. Viva op. cit. *Damnatae theses.*

(5) Cfr. Fontana, *Const.* UNIGENITUS *theologice propugnata*, tom. III, in hanc propos. cap. 5 et seqq. ubi copiose ac scitu dignissima scribit adversus hanc jansenistarum thesim.

206. Mirum post haec videri potest, quomodo pseudo-synodus Pistoriensis ausa sit eumdem errorem instaurare prop. XXXV, his verbis: *Si charitas in principio semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum hujus charitatis oportet, ut sacerdos praecedere faciat eos actus humiliationis et poenitentiae, qui fuerunt omni aetate ab ecclesia commendati. Redigere hos actus ad paucas orationes, aut ad aliquod jejunium post jam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic sacramento nudum nomen poenitentiae, quam medium illuminatum et aptum ad augendum illum fervorem charitatis, qui debet praecedere absolutionem. Longe quidem absumus ab improbanda praxi imponendi poenitentias etiam post absolutionem implendas. Si omnia nostra bona opera semper adjunctos habent nostros defectus, quanto magis vereri debemus, ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostrae reconciliationis?* Quae propositio, *quatenus innuit, poenitentias, quae imponuntur adimplendae post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostrae reconciliationis, quam ut poenitentias vere sacramentales et satisfactorias pro peccatis confessis; quasi, ut vera ratio sacramenti, non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria, ut actus humiliationis et poenitentiae, qui imponuntur per modum satisfactionis sacramentalis, praecedere debeant absolutionem,* declaratur et proscribitur a Pio VI in dogmatica Constitut. *Auctorem fidei*, tanquam *falsa, temeraria, communi praxi ecclesiae injuriosa, inducens in errorem haereticali nota in Petro de Osma confixum.*

DIFFICULTATES

207. Obj. Nulla penitus Satisfactio a sacerdotibus in-

jungi debet, cum haec agendi ratio Apostoli doctrinam prorsus evertat. Jmo vero, I Rom. V, 20, ipse aperte docet: *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia;* et clarius adhuc ib. VIII, 1: *Nihil,* inquit, *damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu.* Si *nihil*, ergo neque quoad culpam, neque quoad poenam. Quare 3. ad Ephes. IV, 28, nihil aliud a conversis requirit quam novam vitam, scribens: *Qui furabatur, jam non furetur.* 4. Apostoli mentem exponens s. Joan. Chrysostomus, *Hom. XXVIII in I Epist. ad Cor.* ita praeclare scribit: *Non inquit* (Apostolus), *si puniamus, si supplicium de nobis sumamus, sed si dijudicaremus, hoc est, si nostra tantum voluerimus peccata cognoscere, si nos ipsos condemnare, liberaremus ab hujus et futuri seculi suppliciis.* 5. Rationem vero affert Theophylactus in citata verba ad Ephes. dicens: *Illud enim* (punitio) *ad forum externum; hoc autem* (cessatio a vitio) *ad doctrinam christianam spectat.* 6. Sane nulla apparet ratio, cur imponendae sint in sacramento Poenitentiae Satisfactiones, cum nullae injungantur in baptismate. 7. Quod si interdum ecclesia poenas aliquas exegit vel a justis vel a poenitentibus, eas non ut punitiones exegit, prout infligit justitia vindicativa, sed solum ut certamina et exercitationes in nova vita, atque in aliorum aedificationem. Ergo.

208. Resp. *Neg. ant.* Ad 1. prob. *D.* Quantum ad ipsam gratiae rationem, ut loquitur s. Thomas, quia magis gratis beneficium remissionis magis peccatori confertur (1), *C.* ad exclusionem Satisfactionis *N.*

209. Ad 2. *D.* Iis scilicet, qui vere consepulti sunt cum Christo per baptismum in morte, seu renatis per baptismum, *C.* poenitentibus post baptismum, *subd.* Quoad culpam et reatum poenae aeternae, *C.* quoad

(1) Part III, q. 89, art. 2, ad 3.

reatum poenae temporalis, saltem de via ordinaria, *N.*

210. Ad 3. *D.* Primum ac principaliter, *C.* solum *N.* (1).

211. Ad 4. *N.* Nec enim hic agit s. Joan. Chrysostomus de Satisfactionibus sacramentalibus, de quibus hic nec verbum habet, sed de suppliciis a Deo immissis aut immittendis sive in hac sive in altera vita. Alibi propterea expendens eadem Apostoli verba, *Hom.* nempe *XLI*, alias *XLII in Matth.* Satisfactionum necessitatem megnifice praedicat: *Audi*, scribit, *Paulum dicentem: Quoniam si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur ... Et quomodo, inquies, de nobis iudicabimus et a nobis rationes expetemus? Luge, acerbe ingemisce, te ipsum humilia et afflige* (2), etc.

212. Ad 5. *D.* Ea punitione, quae in foro seculari per leges infligitur invito, *C.* ea punitione, quae exigitur in foro conscientiae atque a poenitente ultro suscipicitur *N.* (3).

213. Ad 6. *Neg.* Haec enim assignatur ratio, seu potius disparitas a Tridentinis patribus, sess. XIV, cap. II: Quia per baptismum nova efficimur creatura, plenam et integram peccatorum omnium remissionem assequimur, *ad quam novitatem et integritatem per sacramentum poenitentiae sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus* (4).

(1) Cfr. Bernard. a Picon. *Triplex expos.* in hunc loc.

(2) Num. 4. edit. Maur. Ἄκουσον Παύλου λέγοντος, ὅτι Εἰ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα ... Καὶ πῶς δικάσομεν ἢ ἀπαιτήσομεν ἑαυτοὺς δίκην, φησί; Θρήνησον, στέναξον πικρὸν, ταπείνωσον σαυτὸν, κάκωσον, κ. τ. λ. Siquidem usque ad finem hujus homiliae sermo est de hoc argumento.

(3) Sensus Theophylacti aperte liquet ex iis, quae immediate subdit, invehens adversus catharos *poenitentiam auferentes*, ut ait ipse: « Non enim, *pergit*, satis est a peccato quiescere, sed contraria ei via est adeunda, diversum ab eo conficiendum iter. Antea operabatur malum? Jam nunc operetur bonum, neque id simpliciter, verum cum labore, partim quidem ut conterat corpus, etc. » Καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ κόπου· ἅμα μὴν, ἵνα συντρίψῃ τὸ σῶμα, κ. τ. λ. Cfr. ejusd. opp. tom. II, pag. 403, edit. Venet. 1755.

(4) Alia ejusdem concilii verba ex cap. 8, quae id ipsum evincunt, paulo ante attulimus.

214. Ad 7. *D.* Etiam ob ejusmodi causas ecclesia poenas illas sanxit, *C.* solum *N.* Laboriosa siquidem Poenitentiae opera ecclesia injungere consuevit, tum ut iis divinae inprimis justitiae pro admissis peccatis satisfieret, tum ut revocarentur impii a peccatorum consuetudine, tum ut justi perfectiores evaderent juxta cujusque statum. Quod si Satisfactio aedificationem tantum respiceret, nulla esset pro peccatis occultis imponenda Satisfactio. Optime Leibnitius haec simul complexus est, scribens: *Satisfactiones pro peccatis, quas quisque vel jussu sacerdotis vel spontanea pietate suscipit, duplicem vim habent: unam, ut animae medeantur et prophylactica sint contra recidivam; alteram, ut divinam castigationem mitigent, quae sive in hac vita sive postea ex justitiae rationibus irrogatur . . . ac de his Satisfactionibus sapienter s. Gregorius M.: qui se illicita meminit commisisse, a quibusdam studeat licitis abstinere quatenus per hoc Conditori suo satisfaciat* (1).

215. Dices cum jansenianis: Si nobis foret in patrum sententiam descendendum, Satisfactio necessario praemittenda esset absolutioni. Docent enim ipsi, absolutionem esse *mercedem*, Satisfactionem esse *pretium*, quo redimuntur peccata. Jam vero mercedis ratio postulat, ut non detur, nisi soluto pretio, nec delictum relaxetur, nisi praemissa solutione. Ergo.

216. Resp. *Neg. ant.* Ad prob. *D.* Haec aliaque ejusmodi patres attulerunt velut rationes congruentiae juxta disciplinam, quae passim tunc temporis obtinebat, *C.* quasi significare voluerint, ut adversarii autumant, hunc ordinem praemittendi Satisfactionem absolutioni ex Christi institutione et sacramenti natura servandum esse *N.* Alioquin nullam unquam patres exceptionem fieri hac in parte passi essent; attamen ipsimet passim eam fe-

(1) *System. Theol.* pag. 278.

cerunt. Ex quo solo patet rationem adductam ex natura mercedis et pretii esse latiori quodam sensu accipiendam.

SCHOLIA

De poenitentia publica et canonica

217. Doctrina hactenus a nobis discussa de Satisfactione intimo quodam nexu continetur cum poenitentia publica et canonica, quae olim in ecclesia obtinuit; operae propterea pretium esse duxi, nonnulla veluti scholia hic subjicere, eo potissimum animo ut minus peritos praemuniam adversus ecclesiae perturbatores, qui, ut male cautos in fraudem inducant, unam assolent sonare antiquitatem (verbis utor Francisci Simonii), praesentis autem ecclesiae deplorare tenebras et labefactatam fidem (1).

218. Omissis, quae ad varios poenitentium gradus spectant, *flentium* scilicet, *audientium*, *prostratorum* et *consistentium*, ad eorum stationes et laboriosa opera, de quibus consuli inter ceteros possunt Natalis Alexander (2), Joan. Morinus (3), Chardonius (4), potissimum autem Petavius (5) et Sirmondus (6); his inquam omissis, observo, 1. non esse permiscendam, prout passim permiscent jansenistae, Poenitentiam *sacramentalem* quae a Christo praecepta est, ac proinde omnibus est necessaria, uti ostendimus, et Poenitentiam *canonicam* quam theologi passim recte vocant, *ceremonialem*, quae

(1) *De fraudibus haereticorum*, part. II, fraus III.

(2) Diss. VII, in sec. III.

(3) Op. cit. *De Poenit.* lib. IV.

(4) *Hist. des Sacrements*, tom. III, sect. III, seconde partie. Hic porro auctor in epitomen fere redegit, quae fusius scripserat Morinus.

(5) In libris VIII *De Poenitentia* quos opposuit Arnaldo, cujus opus *De frequenti communione* confutat. Cfr. praesertim ad rem nostram lib. II, cap. II.

(6) *Historia Poenit. public.* loc. cit. His addi possent Albaspinaeus, *Observat.* lib. II, ab observ. 22 ad 34. Marten. *De antiq. eccl. rit.* lib. I, part. II, cap. 6, art. 4.

utpote disciplinaris nec perpetua, nec constans, sed varia fuit pro diversitate temporum, locorum et circumstantiarum, ac denique antiquata est.

219. 2. Observo, non esse pariter confundendam, prout iidem novatores et Pistorienses confundunt, Poenitentiam *canonicam* cum Poenitentia *publica*, quae sub aliquo respectu viguit vel ab ipsa aetate apostolica, licet, ut adnotat Petavius (1), ob scriptorum et monumentorum inopiam in magna obscuritate versemur circa ea, quae ad eam spectant, et methodum servatam a Sacerdotibus in injungendis poenitentiis primis duobus ecclesiae seculis. Ideo autem utramque Poenitentiam Pistorienses confundunt, ut inferant ex apostolica traditione ordinem Poenitentiae canonicae repetendum esse, atque sic postea Ecclesiae crimini vertant hujus ordinis mutationem. Merito idcirco a Pio VI prop. XXXIV synodi Pistoriensis proscripta fuit, quae ita se habet: *Declaratio synodi, qua, postquam praemisit, ordinem Poenitentiae canonicae sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse, ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpae, sed praecipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se in ordine illo mirabili et augusto totam cognoscere dignitatem sacramenti adeo necessarii, liberam a subtilitatibus, quae ipsi decursu temporis adjunctae sunt; quasi per ordinem, quo sine peracto canonicae Poenitentiae cursu hoc sacramentum per totam ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas imminuta*, declaratur *temeraria, scandalosa, conducens in contemptum dignitatis sacramenti, prout per ecclesiam totam consuevit administrari, ecclesiae ipsi injuriosa*, in Const. *Auctorem fidei.*

220. 3. Observo, Poenitentiam canonicam nonnisi seculo III labente ex occasione haeresis novatianorum

(1) Lib. II, cap. 2, § 2, et lib. VII, cap. 22.

ab ecclesia institutam fuisse, et quidem ad tria tantum delicta coercenda: idololatriam videlicet, moechiam et homicidium (1); nec omnibus indiscriminatim fidelibus sed certis tantum ac determinato individuorum coetui fuisse injunctam; excipiebantur enim ab ea clerici majores, quandoque etiam mulieres, et conjugati, juniores, etc. (2); delictorum praeterea publicorum reos eidem fuisse addictos, adeo ut nulli adigerentur ad eam Poenitentiam, nisi qui fuerint in jus vocati et juridice convicti, ut passim testatur s. Augustinus, praesertim *Serm. CCCLI*, ubi haec scribit: *Nos vero a communione prohibere quemquam non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive seculari sive ecclesiastico judicio nominatum atque convictum* (3); et demum pro una vice tantum, prout ex veteribus monumentis constat (4).

221. 4. Observo cum Cl. Marchetti (5), accurate secernendam esse praxim et disciplinam ecclesiae universalis circa Poenitentiam canonicam a praxi et disciplina ecclesiarum particularium, ac proinde canones et de-

(1) Cfr. Petav. op. cit. lib. II, cap. 2, num. 2 et seq. nec non Morinus, lib. IV, cap. I et seqq.

(2) Cfr. Petav. ibid. lib. II, cap. 13.

(3) Alias *Hom.* L, cap. 4, n. 10.

(4) Semel tantum publicam Poenitentiam concessam inutile prorsus est ostendere, cum id exploratissimum sit. Sed fortasse aliquis non inopportune quaeret: quid igitur erat de iis, qui semel Poenitentia perfuncta iterum in eadem peccata lapsi essent? Reponimus, statutum fuisse, ut *a dominicae mensae convivio in posterum segregarentur*, ea tamen lege, ut eis communio restitueretur in mortis articulo. En verba s. Syricii, *Epist.* I *ad Himerium Tarracon.* n. 6: « De his vero non incongrue dilectio tua apostolicam Sedem credidit consulendam, qui acta poenitentia tanquam canes ac sues ad vomitus pristinos et volutabra redeuntes, etc. De quibus, quia jam suffugium non habent poenitendi, id duximus decernendum, ut sola intra ecclesiam fidelibus oratione jungantur; sacrae Mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint; a dominicae autem mensae convivio segregentur... Quos tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munire, cum ad Dominum caeperint proficisci, per communionis gratiam volumus sublevari. » Apud Constant, *Rom. Pontific. Epist.* tom. I, col. 629.

(5) *Critica della storia ecclesiastica e de' discorsi del sig. ab. Claudio Fleury*, Roma 1819, tom. I, art. I, § 6, n. 31 et seqq. ubi plura scitu digna inveniuntur circa poenitentias canonicas.

creta ecclesiae universalis a canonibus et decretis alicujus episcopi, vel concilii, vel ecclesiae particularis, et quidem ratione habita diversorum temporum. Haec enim simul omnia permisceri non debent, ut plures solent ea confundere, ut inde statuant atque definiant, *ecclesiae veteris*, ut ipsi loquuntur, disciplinam ita se habuisse circa Poenitentias canonicas. Nam, si excipias concilium Nicaenum I, quod tres canones edidit, quibus Poenitentiae addixit solos apostatas a religione christiana et lapsos in idololatriam, nullum aliud oecumenicum concilium canones poenitentiales condidit, et mira semper viguit in ecclesia varietas, quod jam pridem animadverterat doctissimus Petavius (1).

222. 5. Denique cum eodem eruditissimo Petavio (2) observo, Poenitentiam, qualis nunc viget, esse magis consonam temporibus apostolicis et primitivae ecclesiae, quam fuerit illa, quae postea invaluit, atque a sanctis episcopis, disertis canonibus, postea instituta est, majori aut minori adhibita severitate pro conditione temporum et indole eorum, qui ejusmodi remediis indigebant.

223. Quae si prae oculis habeantur, facile est querulosis illorum declamationibus occurrere, quibus suspirant ad auream et intemeratam ecclesiae primaevae disciplinam, quam adeo extollunt, ut eam dejiciant, quae in praesentia obtinet. Hac enim ratione facilius ab utraque, vetere scilicet et recentiori, disciplina feriati vivunt; a vetere quidem, quae in desuetudinem abiit, a recentiori, quam ipsi contemnunt (3). Inter hos praecipue eminent Pistorienses, quorum propositio XXXVIII

(1) *De Poenit.* lib. II, cap. 8, § 4, et cap. 13.

(2) Ibid. lib. II, cap. 8, § 16 et 17.

(3) Apprime congruunt Jansenistis, quae Joan. Salisburiensis scripsit de curialibus, in op. *De Nugis Curialium*, lib. VII, cap. 19: *Unde ergo nova et vetera proferunt, qui semper aeque nova et vetera contempserunt?* Cfr. *Bibl. max. Patrum*, tom. XXIII, pag. 358, Lugdun. 1677.

proscripta est, quae ita se habet: *Item doctrina, qua, postquam synodus professa est, se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quae, ut ait, ad Poenitentiam non ita facile, et forte nunquam eum admittebat, qui post primum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam, subjungit, per timorem perpetuae exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis, magnum fraenum illis injectum iri, qui parum considerant malum peccati et minus illud timent.* Quam doctrinam quis non exhorreat?

CAPUT V.

DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRAMENTI POENITENTIAE

224. Parcius nobis agendum erit de materia, cum nulla sit de ea cum novatoribus controversia. Aliquanto fusius disseremus de Forma et Ministro ob haereticorum errores et neotericorum falsa principia.

225. Atque in primis exploratum apud omnes est, duplicem in hoc sacramento dari Materiam, scilicet proximam et remotam; remotam item aut necessariam aut liberam esse. *Necessaria* Materia sunt omnia peccata lethalia post baptismum patrata; Materia vero *libera* peccata venialia aut etiam lethalia rite alias confessa. Haec Materia remota sive necessaria sive libera est illa, ut loquuntur scholae, *circa quam* versatur sacramentum. Verum de hac nulla viget in scholis controversia. Ast non minima viget inter thomistas et scotistas relate ad Materiam proximam, *ex qua* constat sacramentum. Utriusque scholae theologi admittunt tres esse hujus sacramenti partes: *Contritionem*, *Confessionem* et *Satisfactionem;* quas partes sive actus conc. Tridentinum *quasi materiam* hujus Sacramenti esse dixit, quia nempe

ut exponit Estius (1), Materia hujus sacramenti non est aliquid corporeum aut elementare, cujusmodi sunt aqua, oleum, panis, etc. sed actiones, quae idcirco non ita *proprie* Materia vocari possunt. Thomistae igitur contendunt, praefatos hos tres actus esse *proprie dictam* Materiam proximam, *ex qua* conficitur sacramentum. Scotistae censent, absolutionem a sacerdote poenitenti impertitam veram esse materiam proximam, quatenus est ritus sensibilis, et habere praeterea rationem Formae, quatenus significat effectum Sacramenti. Maldonatus vocat sententiam thomistarum *communem*, sententiam vero scotistarum *veriorem* (2). Recte ne, an secus hoc judicium tulerit doctus hic auctor, nostrum non est pronunciare; expendi poterunt rationum momenta apud utriusque scholae theologos. Et haec de Materia sufficiant.

226. Quod attinet ad Formam, protestantes autumant, eam non esse nisi declarativam remissionis peccatorum, non autem ejusdem effectivam; verum hos refellemus peculiari propositione. Ceterum omnes theologi in eo conveniunt, ut affirment, eam consistere in verbis illis: *Ego te absolvo a peccatis tuis* (3). Praescindendo a positivo ecclesiae praecepto, perinde esse videtur quoad ejus substantiam, utrum ex oratione *indicativa*, *an deprecativa* exprimatur. Exploratum enim est ex certissimis antiquitatis documentis, per plura secula non aliam obtinuisse in ecclesia Latina nisi formam deprecatoriam, cui paucis annis ante s. Thomam successit forma indicativa (4); adhuc vero in ecclesia Graeca formam de-

(1) In IV *Sent.* d. 15, § 2, in resp. ad ult.

(2) In tract. *De Poenit.* part. III, thes. VII, ubi fuse de hoc argumento disserit.

(3) Dum dicimus, formam in adductis verbis consistere, loquimur de substantia ipsa seu sensu. Nec enim contendimus, singula verba ad essentiam pertinere. Sunt enim qui censent, non pertinere ad essentiam vocem *ego*, alii verba subsequentia *a peccatis tuis*. De his consuli poterunt scholastici.

(4) Cfr. s. Thomae *Opusculum* XXII, cap. 5, ex quo id non obscure colligitur.

precatoriam obtinere, certissime pariter constat ex eorum Euchologiis apud Goarium et Arcudium aliosque passim (1).

227. Ut nonnulla de Ministro delibemus, error protestantium est, quemlibet fidelem clavium potestatem a Christo accepisse. Waldenses, wicleffitae et hussitae potestatem absolvendi tribuebant laicis probis, denegabant vero sacerdotibus pravis; flagellantes juxta Baluzium eodem errore detinebantur. Sub finem seculi elapsi nonnulli ecclesiae perturbatores contendere ausi sunt, tum approbationem episcopalem ad valide excipiendas confessiones non consistere in jurisdictione, sed in solo *capacitatis* et *idoneitatis* testimonio; tum confessarios omnes vi ordinis ab omni casu reservato sin licite, saltem valide absolvere posse (2). Pistorienses, ut par erat, illorum sententiam fecerunt

(1) Cfr. Goar. *Eucholog.* p. 676. Arcudius *De concordia eccl.* etc. lib. IV, cap. 3. Non pauci scholastici, inter quos Suarez cum s. Thoma, tom. IV, in III p. disp. 19, sect. 1, n. 25, praecipue vero Simonnet, *Instit. theol.* tom. III, tract. XV, *De Poen.* disp. 8, contendunt, essentialem formam consistere in verbis indicativis, ita ut nulla prorsus ac irrita sit forma verbis deprecativis enunciata. Simonnet praeterea negat, unquam viguisse in ecclesia Latina formam deprecativam. Ast certissimum est, nullum vestigium occurrere formae indicativae in ecclesia Latina ante annum 1200, nec aliam quam Formam deprecativam obtinuisse et adhuc obtinere in ecclesia Graeca, ut evincunt omnia documenta, quae affert Morinus, *De Poenit.* lib. VIII, cap. 8 et seqq. quibus nihil solidi opponit Simonnet, qui Morinum refellere aggressus est. Documentis a Morino adductis adjici debent, quae postea protulit Martenius, *De antiq. eccl. ritib.* lib. I, pag. 2, cap. 6, art. 5, § 12 et art. 7. Cum *de facto* agitur, monumentis decertandum est, non rationibus philosophicis.

(2) Ita docuerunt Aloysius Litta in Epist. *Della sacramentale assoluzione de' casi riservati;* Joan. Bapt. Guadagnini, *Nuovo esame di alcuni testi del concilio di Trento relativi all' assoluzione de' casi riservati, ed all' approvazione de' confessori;* Georg. Sicardi can. eccles. cathed. Montisregalis. *Della validità delle assoluzioni dai peccati data in virtù del suo ordine sacerdotale, senza verun' altra facoltà ed approvazione;* Cornaro praepositus Villungi in Etruria, *De' parrochi libri sette*, Pavia 1788. Quibus plures accesserunt auctores anonymi, quorum inutile est catalogum texere. Verum his omnibus praeiverant in Galliis auctores opp. « Des pouvoirs légitimes du premier et du second ordre dans l'administration des sacremens et des gouvernemens de l'église, » *Dissertation sur les interdicts arbitraires*, 1759.

suam, atque in hoc turpiter secum pugnant; siquidem jura, quae non solum dubia, sed prorsus episcopis indebita sunt, iisdem impense alias concedunt; hic vero, quae sunt certissima, ab ipsis praesulibus auferre totis viribus contendunt.

His igitur sive haereticis sive erroneis doctrinis sequentes propositiones opponimus, quibus huic tractatui finem facere constituimus.

PROPOSITIO I.

Absolutio sacramentalis Sacerdotis est actus judicialis, et non nudum ministerium pronunciandi et declarandi remissa esse peccata confitenti

228. De fide est haec propositio his ipsis verbis definita a Tridentino, sess. XIV, can. IX: *Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronunciandi et declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum ... anathema sit*

229. Ita vero ejus propositionis veritatem ostendimus: si in ecclesia, uti ex hactenus disputatis constat, potestas residet dimittendi cujusvis generis peccata per Poenitentiae sacramentum, consequens est, absolventem Sacerdotem vere reconciliare Deo peccatores judiciali auctoritate a Christo accepta. Sane Christus, dum sacramentum Poenitentiae instituit, dixit: *Quorum remiseritis*, etc., non autem: *Quorum declaraveritis* peccata esse *remissa*. Hinc, quemadmodum non dicitur sanare vulnus, aut vincula solvere, qui alteri tantum denunciat vulnus esse sanatum, aut vincula esse soluta, ita nec potest dici remittere peccata, qui tantum denunciat ea esse remissa. In obvia porro et nativa significatione vocem *remittere* usurpatam esse a Christo,

eruitur ex versu immediate praecedenti: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.* Pater vero misit Redemptorem, ut vere peccata dimitteret, uti reipsa vere remisit paralytico et mulieri peccatrici; quod etiam commonstrant querimoniae et murmur pharisaeorum: *Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?* Hanc vero expostulationem non solum non correxit Christus, sed potius confirmavit, restituta per miraculum paralytico sanitate, dicens: *Quid est facilius dicere ... Dimittuntur peccata tua; an dicere: Surge et ambula?* Haec omnia praeterea confirmantur, ut paulo ante animadvertimus, ex metaphora *clavium;* claves enim alicui traduntur, non ut declaret ostia clausa aut aperta esse, sed ut ea reipsa aut aperiat aut claudat (1); cum igitur Christus claves tradidit apostolis, significavit, se ipsis revera tribuere potestatem peccata aut remittendi aut retinendi, non autem solum declarandi illa esse aut remissa aut retenta.

230. Id ipsum conficitur ex auctoritate patrum, quorum testimonia superius attulimus. Ex iis enim edocemur: 1. Christum delere peccata per Poenitentiam ministerio sacerdotum: 2. sacerdotes sedere judices in tribunali Poenitentiae: 3. illorum sententiam coeli sententiam anteire, immunditiam ab anima procul arcere,

(1) Mirum esse non debet, si Christus utatur vocibus *solvendi* aut loquitur de clavibus, dummodo ratio habeatur usus serae, quae obtinebat apud Hebraeos. Sera enim non erat nisi pessulus ligneus volubilis valvae portae affixus, qui ingrediebatur in foramen postis, et incisis quibusdam dentibus incidebat in rostrum; quare lorum, aut fortasse duo lora pessulo annexa, per foramen permeabant in exteriorem portae faciem, quorum altero attracto, pessulus serae in foramen postis promovebatur, et dentibus in illud rostrum incidebat, ut retrahi non posset. Aperiens habebat clavem ligneam satis magnam et instar falcis aduncam, qua per foramen immissa pessulum ex rostro sublevabat, et alteri loro subtrahebat; quod ut facilius perficeret, attrahebat ad se portam. Clavis ex metallo confecta et nonnunquam ansa eburnea ornata aevo monarchiae Hebraicae a dispensatore domus regiae, tanquam insigne sui muneris, in humero gestabatur. Is. XXII, 25. Cfr. Jahn, *Archaeol. Biblica*, § 37.

solvere peccatorum vincula, sacerdotes praestare Angelis et Archangelis, quibus haec potestas collata non est. Haec autem aliaque ejusmodi lusorie pronunciarentur, si decretorium non esset, sed solum declaratorium sacerdotum judicium (1). Controversia demum, quae viguit inter catholicos atque montanistas et novatianos sec. II et III circa ecclesiae potestatem in remittendis peccatis, evidenter id ipsum adstruit. Ridicula plane fuisset haec controversia, si actum tantum esset de potestate *declarandi* peccata esse remissa vel non remissa.

DIFFICULTATES

231. Obj. 1. Vox *dimittere* aut *remittere* interdum denotat meram peccati relaxati declarationem, ut patet ex Luc. VII, 48, dum Christus dixit mulieri peccatrici: *Remittuntur tibi peccata tua*, quae jam remissa perhibentur v. 47. per ejusdem Christi verba: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* 2. In hac porro significatione usurpari hanc vocem a Christo, Joan. XX, constat ex voce *retinere*; dum enim Sacerdotes peccata retinent, vel etiam *ligant* peccatores, declarantis officium agunt; ergo etiam dum peccata *remittunt*, aut *solvunt* peccatores, officium pariter declarantis complent. 3. Quod vel ex ipso judicis ministerio quod catholici sacerdotibus tribuunt, aperte colligitur; ministerium enim judicium est pronunciandi seu declarandi, utrum accusatus, reus an insons juxta legem sit. Affirmare propterea sacerdotes esse judices, et contendere illorum officium in alio consistere praeter quam in nuda

(1) Cfr. Morin. *De Poenit.* lib. VIII, cap. 1, ubi luculentissimis testimoniis patrum, aliisque monumentis ex ecclesiastica historia petitis, ostendit, qui semper fuerit ecclesiae sensus circa vim et efficaciam absolutionis sacerdotalis. Cfr. etiam Sirmondi, *Hist. Poenit. publ.* cap. 11.

declaratione, est sibi contradicere (1). 4. Hoc magis adhuc apertum fit ex eo, quod Christus, cum dedit facultatem apostolis remittendi aut retinendi peccata, non apposuerit distinctionem inter peccata et peccata, sed solum inter personas et personas, dicendo: *Quorum* remiseritis, *Quorum* retinueritis peccata, id est, distinxit inter *poenitentes* et *non poenitentes;* propterea sacerdotum munus est declarare, quinam sint veri poenitentes, aut quinam tales minime sint censendi (2). 5. Sane non defuerunt scholastici, qui docuerint, Deum solum peccata condonare posse, sacerdotes vero per absolutionem, tantum declarare publice vel privatim, pro ratione datae absolutionis poenitentem esse a Deo justificatum et sacramentorum ecclesiae capacem (3). Ergo.

232. Resp. Ad 1. *Tr.* Ex adjunctis porro et contextu dignosci debet, quando verbum *remittere* in significatione *declarandi* usurpetur. Negamus vero, in adducto textu hac postrema significatione accipi hanc vocem. In utroque enim versiculo una eademque exprimitur remissio peccatorum, v. enim 47 Simoni ait Christus remitti peccata peccatrici, et v. 48 idem ipsi peccatrici confirmat.

233. Ad 2. *Neg.* Etenim, sive sacerdotes absolutionem impertiant sive non, in utroque casu vere solvunt aut ligant, remittunt aut retinent peccata. Contrariorum siquidem eadem est ratio. Dum poenitentes propria peccata sacerdoti confessi sunt, sacerdos ex eadem potestate judiciaria solvit aut ligat poenitentem, retinet aut remittit peccata juxta potestatem sibi a Christo collatam. In neutro autem casu declarantis officium exercet (4).

234. Ad 3. *D.* Judices *meri*, ut vocant, munus ha-

(1) Ita Paulus Sarpius, *Hist. Conc. Trid.* lib. IV, n. 29, cum suo postillatore Courayerio, in hunc loc.

(2) Ibid.

(3) Apud Morinum, loc. cit. cap. 2, n. 8.

(4) Cfr. Petav. *De Poenit.* lib. I, cap. 8 § 7. Maldonatus, *De Poenit.* part. III, *Thesi quinta*, paulo aliter hanc solvit difficultatem.

bent *declarandi*, *C.* judices *mixti*, beneficium aliquod principis exequentes, *N.* Duplex siquidem distinguendum est judicum genus; alii enim rationes quibus litigatores nituntur, simpliciter declarant; alii, tanquam beneficium aliquod principis exequentes, jus aliud conferunt, quod ante latam ab ipsis sententiam non extabat. Hi vero posteriores sunt judices illi, quibus committitur, ut cum causae cognitione possint tanquam a principe delegati venias, relaxationes aliaque hujuscemodi concedere. Primi vocantur *meri* executores, alii dicuntur *mixti* a jurisperitis. Ad hoc porro posterius judicum genus spectant confessarii, quos, ut loquitur Tridentinum, Christus *suos vicarios tanquam judices et praesides* constituit (1).

235. Ad 4. *D.* Christus distinxit inter personas et personas in ordine ad peccata, quibus illae se obstrinxerunt, earumque dispositiones, *C.* inter personas tantum *N.* Hoc fatetur ipsemet Courayerius, dum affirmat in hypothesi de necessitate Confessionis, ex Christi verbis sequi peccata esse aperienda, ut relaxari possint (2). Deinde alibi Christus directe dixit: *Quaecumque ligaveritis, quaecumque solveritis.*

236. Ad 5. *Tr.* Res siquidem incerta est quo sensu unus aut alter scholasticorum id docuerit; quos tamen Richardus a s. Victore, qui illorum refert sententiam, confutat cum scholasticis reliquis omnibus (3).

PROPOSITIO II.

Soli Sacerdotes sunt sacramenti Poenitentiae ministri

237. Et haec propositio dogmatica est; etenim Tri-

(1) Cfr. Card. Pallavicini, *Storia del conc. di Trento*, lib. XII, cap. 14, § 8.

(2) In not. ad num. 29 libri VI *Hist. Conc. Trid.* Pauli Sarpii.

(3) Cfr. Morin. op. et loc. cit. n. 8. Quod attinet ad Magistrum Sententiarum, cfr. Maldonat. op.cit. part. III. *Thesi quinta.* Circa mentem s. Bonaventurae cfr. Pallavic. loc. cit. cap. 12, § 6.

dentinum, sess. XIV, postquam cap. VI. declaravit, *falsas esse et a veritate Evangelii penitus alienas doctrinas omnes, quae ad alios quosvis homines praeter episcopos et sacerdotes clavium ministerium perniciose extendunt*, can. X definivit: *Si quis dixerit non solos Sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum: Quaecumque ligaveritis, etc. Quorum remiseritis, etc. quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat, si correptus acquieverit; secreta vero per spontaneam confessionem, anathema sit.*

238. Ad solos autem apostolos eorumque in sacerdotio successores recitata verba pertinere, ideoque eos tantum praeditos esse facultate remittendi et retinendi peccata, praeter aperta Scripturarum testimonia, perpetua ecclesiae praxis et unanimis patrum consensus luculentissime ostendunt. Nam ritualia omnia latina et graeca euchologia, quae modum describunt dandae reconciliationis, solos semper episcopos aut sacerdotes appellant (1). Hinc s. Ambrosius, *Jus hoc*, inquit, *solis permissum Sacerdotibus est* (2). S. Basilius: *Peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei concredita est dispensatio* (3). S. Leo: *Sic divinae bonitatis praesidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri* (4). Exinde colligebat s. Joan. Chrysostomus, sacerdotes Imperatoribus ac Regibus praecellere. His omnibus praeiverant Origenes, Tertullianus Cyprianus aliique, quorum testimonia superius protulimus; quare necesse non est pluribus ostendere veritatem, quam omnium seculorum quotidiana praxis luculenter demonstrat.

(1) Cfr. auctores citt. Martenius, Reuaudotius, Morinus, etc.
(2) *De Poenit.* lib. I, cap. 2, n. 7.
(3) *Interrog.* CCLXXXVIII sup. cit.
(4) Epist. CVIII, cap. I, edit. Ballerin.

239. Valori porro absolutionis non officere sacerdotum pravitatem, definivit Tridentina synodus in eodem canone paulo ante adducto, cujus prima pars haec est: *Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere . . . anathema sit.* Quod plenius constat ex iis, quae suo loco adversus donatistas disputavimus (1).

DIFFICULTATES

240. I. Obj. 1. S. Jacobus, loquens de sacramentali confessione, ait: *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra* (2), nulla distinctione apposita inter Sacerdotes et laicos. 2. Quare s. Augustinus: *In omnibus*, inquit, *Scripturis divinis utiliter ac salubriter admonemur, ut peccata nostra debeamus jugiter et humiliter, non solum Deo, sed etiam sanctis et Deum timentibus confiteri. Sic enim per Jacobum Apostolum nos admonet Spiritus S., dicens: Confitemini*, etc. (3). 3. Sane baptismus in necessitatis saltem casu ab omnibus promiscue administrari potest; ergo et absolutio.

241. Resp. Ad 1. *Tr.* Etenim, ut vidimus, non pauci interpretes et theologi negant, in adducto testimonio agi de Confessione sacramentali, contendentes, sermonem ibidem haberi de humili quadam anteactae vitae confessione, qua quis se peccasse profitetur; ut alios ad orandum pro se excitet. Verum et hoc dato, negamus, hic Apostolum de Confessione omnibus promiscue facienda disserere; de sola enim loquitur Confessione facienda ecclesiae presbyteris, quos vocandos esse dixerat ad inungendos infirmos. Quod patefit ex

(1) *Tract. de sacramentis in gen.* n. 123 et seqq.

(2) Cap. v, 16. Ἐξομολογεῖσθε (οὖν) ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, seu ut habent aliae lectiones, τὰς ἁμαρτίας.

(3) *Hom.* XII.

particula *ergo*, qua hunc versiculum connectit cum versiculo immediate praecedenti, scribens: *Confitemini ergo* etc. Patres omnes, qui exponunt Jacobi verba de Confessione sacramentali, ad solos presbyteros ea referunt (1). Usus denique eorum sensum determinavit.

242. Ad 2. *Neg.* Nec enim sermo, ex quo illa verba adducta sunt, genuinus foetus est s. Augustini (2). Hujus praeterea sermonis auctor loquitur de Confessione ceremoniali, de qua mox dicemus.

243. Ad 3. *Neg.* paritatem inter utrumque sacramentum; quia, uti ostendimus, Christus aliter de collatione illorum sacramentorum statuit. Hoc porro pendet a libera Christi voluntate.

244. II. Obj. 1. Ex certissimis documentis a Morino collectis constat, in necessitatis casu etiam diaconis datam fuisse facultatem excipiendi delicti exomologesim, ut loquitur s. Cyprianus, manum imponendi ad poenitentiam, et dandi pacem (3). Sic etiam statuerunt concilia Illiberitanum et Triburiense in Hispania, Eboracense et Londinense in Anglia, Odo episcopus parisiensis in Gallia, imo Petrus Cantor non solum diaconos, sed et subdiaconos docet posse *ligare auctoritate Domini Papae, non sua* (4). Quae omnia confirmantur ex jure canonico, cap. *Fures extra*, *de furtis*, ubi legitur, quod si fures *comprehensi aut vulnerati presbytero vel diacono confessi fuerint, communionem non negamus* (5). In quem locum glossa adjicit: *In necessitate, etiam laico.* Innumera pariter suppetunt munumenta apud Martenium et Mabillonium de Confessione tum diaconis et clericis inferioribus, tum laicis ipsis facta (6). 2. Imo constat,

(1) Cfr. apud Morin. op. cit. lib. VIII, cap. 8, n. 4.
(2) Cfr. opp. s. August. edit. Maur. tom. V, in append. *Serm.* CCLIII.
(3) *Epist.* XII.
(4) Apud Morinum, op. cit. lib. VIII, cap. 23.
(5) Ibid.
(6) Marten. *De antiq. eccl. rit.* lib. I, cap. 6, art. 6, § 7 et seqq. Mabillon, in *Actis ss. Ord. s. Benedicti.*

passim abbatissas suarum subditarum Confessiones excepisse, quibus per manus impositionem, id est, per veram sacramentalem absolutionem peccata remittebant, ut ostendunt auctores citati (1). Ergo.

245. Resp. *D.* Excipiebant diaconi exomologesim ceremonialem, et conciliabant poenitentes in foro externo, *C.* sacramentalem et in foro interno *N.* Ita ipse Morinus in *Recognitione operis sui de Poenitentia* (2). Nec aliud certe evincunt, quae proferuntur, documenta, quam poenitentes in absentia episcopi vel sacerdotis reconciliatos cum ecclesia fuisse a diaconis per absolutionem ab illa poenitentiae canonicae parte, quam adhuc persolvere debebant. Interdum vero in sacerdotis absentia diaconi, clerici inferiores, aut laici etiam excipiebant confessiones illas spontaneas et ceremoniales, quas passim subsequentibus seculis faciebant animam agentes coram ipsis ad majorem peccatorum dolorem concipiendum, et ut adjuti ecclesiae precibus veniam a Deo facilius impetrarent. Hanc confessionem s. Thomas vocat *quodammodo sacramentalem* (3), quae juxta scholasticos una cum contritione virtutem sacramenti habebat (4). Inducti autem potissimum sunt ad hanc

(1) Apud Marten, loc, cit. § 9.

(2) Cfr. edit. Antverp. 1682, ubi ita scribit, pag. 3 : « Quae de absolutione a diaconis, atque etiam a laicis data, plurimis testimoniis historice referuntur, cap. 23 et 24 libri 8, expressissime moneo, initio cap. 23 et in fine 25, ubi historia rei finitur, ista non esse intelligenda nec intelligi posse de absolutione sacramentali, cujus effati rationes locis adnotatis explicantur; imo plurimas ex ipsis auctoribus, qui hanc sui seculi consuetudinem testantur, diserte asserere, nullam prorsus illis esse a peccatis absolvendi potestatem. Itaque non potest aliud esse absolutio illa quam ceremonia, sive sacramentale aliquod a quibusdam ecclesiis, in absentia veri sacramenti... quo morientis aut gravissime periclitantis interior dispositio excitabatur et incalescebat, atque a Deo precibus ecclesiae sacramenti effectum poenitens promerebatur. » Cfr. Card. de Aguirre, *Collect. maxim. Concil. Hisp.* tom. 1, in can. LXXVII Conc. Illiber.; Albaspinaeus, *De veteribus eccl. rit. observat.* lib. II, observ. 17; Petavius, tum in *Animadv. in s. Epiphan.* ad haeres. LIX et in append. ad easd. animadv. cap. 2, tum in diatriba *De Poenit.* cap. 2, ad calc. secund. edit. Synesii.

(3) In Suppl. q. 8, art. 2. ad 1.

(4) Cfr. Bened. XIV, *De synodo*, lib. VII, cap. 14, § 9 et seq. Ex hac

amplectendam sententiam ab auctoritate libri *De vera et falsa poenitentia*, olim s. Augustino adscripti. In hujus enim libri cap. X inter cetera haec leguntur: *Tanta vis Confessionis est, ut, si deest sacerdos, confiteatur proximo... Et, si ille, cui confitebitur, potestatem solvendi non habet, fit tamen dignus venia ex desiderio Sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis* (1). Hac una ratione plana fiunt omnia, quae ex conciliis, Petro Cantore, jure canonico objiciebantur; nec diutius in his immorari debemus.

246. Ad 2. *D.* Constat Abbatissas excepisse confessiones ceremoniales, et humilitatis gratia factas, prout mos adhuc obtinet in nonnullis religiosorum Ordinibus ad reddendam conscientiae rationem, *C.* sacramentales *N.* vel *subd.* Ita ut, si aliquis abusus obrepserit, sublatus statim sit, *C.* secus, *Tr.* Fieri utique fortasse potuit, ut ex illa consuetudine reddendi rationem propriae conscientiae, nonnullae ulterius progressae, sibi ex ignorantia aut audacia arrogaverint indebitum jus impertiendi absolutionem. Verum, cum primum tam sacrilega usurpatio pervenit ad aures praesulum ecclesiae Gallicanae, confestim compressa fuit. Id ipsum praestitit Innocentius III quoad abbatissas Hispaniae (2).

247. Ceterum Confessiones apud laicos factae perdurarunt usque ad seculi XIV initium; sed justis de causis coeperunt paulatim intermitti, donec tandem obsoleverint. Nec desunt, qui existiment, in praesenti graviter eas esse illicitas, tum quia per ipsas absque causa quis semetipsum infamaret scandalumque praebe-

porro consuetudine confitendi laico, absente legitimo ministro, quae antiquitus obtinuit, novum argumentum erui potest adversus protestantes, quod sententia de absoluta necessitate Confessionis fidelium omnium animos pervaserit longe ante celebrationem concilii Lateran. IV.

(1) Append. tom. VI opp. s. Aug. edit. Maur. Cfr. admonitio editoris in hunc librum.

(2) Cfr. Chardon, *Hist. du Sacrem. de Pénit.* sect. I, ch. 7; Martene, op. et loc. cit. § 9, ubi tamen in nonnullis vir doctus labitur.

ret, tum quia praeberet lutheranae haeresis suspicionem (1).

PROPOSITIO III.

Ad valide absolvendum in Sacramento Poenitentiae praeter potestatem ordinis requiritur potestas jurisdictionis

248. *Certa* est haec propositio et *fidei proxima*, adeo ut ei opposita propositio sit *falsa*, *temeraria*, *erronea*, *et Concilio Tridentino contraria.* Talis est enim nota, quam Pius VI in Const. *Auctorem fidei* inussit propositioni XXXVII synodi Pistoriensis his verbis expressae: *Doctrina synodi, quae de auctoritate absolvendi accepta per ordinationem enuntiat, post institutionem dioecesium et parochiarum conveniens esse, ut quisque judicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione territorii sive jure quodam personali, propterea quod aliter confusio induceretur et perturbatio; quatenus post institutas dioeceses et parochias enuntiat tantummodo, conveniens esse ad praecavendam confusionem, ut absolvendi potestas exerceatur super subditos, sic intellecta, quod ad validum usum hujus potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa jurisdictio, sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a Sacerdote prolatam, falsa, temeraria, etc.*

249. Et sane Tridentinum, sess. XIV, cap. VII, haec habet: *Quoniam natura et ratio illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem*

(1) Cfr. Ben. XIV, loc. cit. § 11.

ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Ante concilium Tridentinum idem jam docuerat Florentinum, scilicet, *Ministrum sacramenti Poenitentiae esse sacerdotem, habentem auctoritatem absolvendi vel ordinariam vel ex commissione superioris* (1). Jam vero concilium Tridentinum nomine *jurisdictionis ordinariae et subdelegatae* significare jurisdictionem ecclesiasticam evidens est; etenim si, dum ait: *Sacerdos non habens jurisdictionem*, intellexisset divinam, quae nempe consistit in potestate ordinis, tum ea verba hunc sensum prae se ferrent: *Sacerdos, qui non habet potestatem ordinis*, id est, *sacerdos, qui non est sacerdos;* qui sensus plane absurdus esset et contradictorius. Rursum: a Tridentino potestas sive jurisdictio, quae Sacerdotibus confertur, *subdelegata* dicitur; inauditum porro est asserere *subdelegatam* esse potestatem, quae a Deo in ordinatione immediate confertur, quaeque in charactere sacerdotali consistit et prorsus inamissibilis est. Doctrina igitur Concilii est, irritam et nullius momenti esse absolutionem impertitam a sacerdote, qui jurisdictione ecclesiastica sit destitutus, prout omnes theologi unanimiter intellexerunt usque ad novos istos perturbatores, quos impugnamus.

250. Verum, quod omnem dubitationem amovet circa germanum concilii Tridentini sensum in adductis verbis, illud est quod Romani Pontifices interdum suis decretis sacerdotes omni declararunt auctoritate destitutos, ac nullam esse absolutionem ab ipsis collatam. Instar omnium sit Benedictus XIV, qui in Const. *Sacramentum Poenitentiae* his verbis ademit Confessario omnem facultatem absolvendi complicem in peccato turpi: *Sublata propterea illi* (Confessario) *ipso jure quacumque auctoritate et jurisdictione ad qualemcumque personam*

(1) In decreto Eugenii IV, *De unione Armen.*, apud Hard. *Acta Conc.* tom. IX, col. 440.

ab hujusmodi culpa absolvendam; adeo quidem ut absolutio, si quam impertierit, nulla atque irrita omnino sit, tanquam impertita a Sacerdote, qui jurisdictione ac facultate ad valide absolvendum necessaria privatus existit, quam ei per praesentes has nostras ad. :ere intendimus (1). Jam vero quorsum haec spectarent, si facultas absolvendi ita pendeat a potestate ordinis, ut nulla praeterea jurisdictione opus sit ad eam valide exercendam?

251. Hoc ipsum adstruitur ex analogia, quae inter forum civile et internum intercedit. In foro enim civili judices nullam possunt auctoritatem exercere nisi in subditos, quos ipsis princeps assignaverit; sic nullam possunt sacerdotes in foro interno potestatem exercere nisi in subditos ipsis a praelatis attributos.

252. Possem hanc ipsam propositionem ex monumentis totius antiquitatis ecclesiasticae evincere, ex quibus constat, olim solos episcopos Poenitentiae sacramentum administrasse, deinde vero monachis id muneris eos demandasse, nec unquam alios Sacerdotes hanc sibi facultatem arrogasse (2). Verum, quoniam res nobis hic est cum iis, qui se catholicos profitentur, sufficit ostendisse ecclesiam catholicam ita sentire.

(1) Cfr. ejus Bullar. tom. I, pag. 52 et 53. Cfr. item, quae scripsit idem sapientissimus Pontifex in op. *De synodo* lib. VII, cap. 14. His, si opus esset, adjici posset s. Carolus Borromaeus, qui in Concil. IV Mediol. anno 1576, mandat, ut Confessarii bene noscant casus reservatos, *in quibus absolvendi auctoritatem nullam habent*. Et in synodo Dioec. XI, anno 1584, jurisdictione destituit Confessarium quoad socios, quos habuerit in crimine, atque addit praeterea: « Si quam vero auctoritatem jurisdictionemque habeat, ea, ne abutatur, privamus, quod ad hanc causam culpamque attinet; nec vero absolutio, si quam impertierit, ullius roboris sit, sed irrita plane ac rescissa, nullaque omnino, tanquam ab eo impertita, qui jurisdictionis expers sit. » Cfr. *Acta ecclesiae Mediolan. a Carolo card. s. Praxedis collata*, Mediol. 1599. Porro s. hic Cardinalis executioni mandavit decreta conc. Tridentini sua aetate celebrati.

(2) Cfr. Christ. Lupus, dissert. *De peccatorum ac satisfactionum indulgentiis*, cap. 2, tom. VI, pag. 275 et seqq. opp. edit, Venet. 1725. Cfr. etiam Marten. op. cit. lib. I, part. II, cap. 6, art. 6, § 2 et 3.

253. Interea ex dictis adversus neotericos colligimus, 1. episcopalem approbationem non esse merum *idoneitatis* testimonium, sed veram potestatis et jurisdictionis collationem; 2. absque Antistitum approbatione et jurisdictionis potestate non solum illicite, sed prorsus invalidé ministrari sacramentum Poenitentiae.

DIFFICULTATES

254. I. Obj. 1. Omnibus indiscriminatim sacerdotibus, cum inaugurantur, ab episcopo dicitur: *Accipite Spiritum S., quorum remiseritis*, etc.: ergo ordinationis suae vi Sacerdotes omnes valide absolvunt. Quod 2. non obscure insinuat ipsa Tridentina Synodus, dum, sess. XIV, cap. VI, docet, sacerdotes in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipere; et cap. V, jam dixerat, Christum *reliquisse Sacerdotes tanquam praesides et judices... qui pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuncient* 3. Ergo ex Tridentino Deus ipse in sacerdotum ordinatione immediate confert jurisdictionem: hoc enim ipso quod Deus tribuit absolvendi potestatem, eos constituit judices. 4. At judex non potest sine subditis esse. 5. Hoc pariter confirmat catechismus Rom. dicens, presbyteros in sua ordinatione duplicem recipere potestatem, alteram in corpus Christi *reale*, alteram in corpus Christi *mysticum*, id est, in omnes Christi fideles, qui propterea evadunt Sacerdotum subditi. Ergo.

255. Resp. Ad 1. *D.* Si subditos habeant, in quos potestatem vi ordinationis acceptam exerceant, *C.* si non habeant *N.* Jam vero subditi non assignantur sacerdotibus nisi per ordinariam aut subdelegatam jurisdictionem. Sic enim Christus disposuit, dum noluit hanc potestatem exerceri praeterquam in subditos et instar judicii. Non igitur permiscenda est potestas cum exer-

citio potestatis; potestas habetur immediate a Deo, exercitium immediate ab episcopo per subditorum assignationem. Hinc quemadmodum sacerdos ordinationis suae vi sic accipit potestatem in Corpus Christi reale, ut tamen ad potestatis hujus exercitium pane et vino indigeat, ita quamvis sacerdos veram ligandi et solvendi obtinuerit in ordinatione potestatem, nihilominus ut ea utatur seu reducat in actum, indiget jurisdictione, qua illi assignentur subditi. Hac ratione verba illa indeterminata: *Quorum remiseritis*, etc. determinantur ad eos, quibus per jurisdictionem subditi constituuntur.

256. Ad 2. *Neg.* Ut constat ex dictis. Nam Tridentinum in objectis verbis nihil aliud intendit quam statuere adversus lutheranos, Christum non omnibus promiscue fidelibus contulisse potestatem absolvendi, sed solis sacerdotibus. Utrum vero sacerdotes, quam adepti sunt in ordinatione, potestatem exercere valeant absque jurisdictione necne, Concilium capp. V et VI, quae nobis objiciuntur, non discutit; cap. vero VII de hoc agit, statuitque, in eum finem requiri *jurisdictionem ordinariam* aut *subdelegatam*.

257. Ad 3. *Neg.* vel *D.* Potestatem, *C.* exercitium potestatis *N.*

258. Ad 4. *D.* Qui talis sit in actu, *C.* qui talis tantum sit quoad potestatem *N.* Responsio patet ex dictis.

259. Ad 5. *N.* Sed ea ipsamet docet catechismus Romanus, quae vidimus docuisse concilium Tridentinum. Sane loquens de Ministro Poenitentiae asserit: *Sacerdotem esse, qui ordinariam aut delegatam absolvendi potestatem habeat, ex ecclesiasticis sanctionibus satis apparet; habeat enim oportet non solum ordinis, verum etiam jurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet* (1).

(1) Part. II, cap. 5, n. 47.

260. II. Obj. 1. Saltem dicendum, concilium cap. VII loqui tantum de absolutione a censuris, quae quidem jurisdictionem in absolvente requirunt utpote fori ecclesiastici, non vero de absolutione sacramentali, prout indicat ipse capitis titulus, qui est *De censuris*. 2. Hac ratione tolluntur illa absurda, quae ex contraria doctrina sequuntur, scilicet, ad valide absolvendum praeter potestatem divinitus traditam requiri potestatem humanam, aut potestatem divinam pendere debere in suo exercitio a potestate humana; absolutionem non jam conferri in nomine J. C., sed in nomine episcopi; aliaque ejusmodi. 3. Si nihilominus contendant contrariae doctrinae patroni, ideo requiri in Confessario jurisdictionem ad legitime absolvendum, quia sententia ferri debet in subditos, quilibet fidelis dum coram sacerdote se sistit, hoc ipso se ejus subditum constituit; cum tribunal Poenitentiae pro iis sit institutum, qui sponte ad illud accedere volunt. 4. Demum omitti nequit institutam esse administrationem sacramenti Poenitentiae ad instar *compromissi* inter poenitentem et Confessarium, quo fit ut iste acquirat subditum voluntarium, atque adeo possit illum valide absolvere; sacerdos enim est judex *compromissarius* a Christo institutus inter Deum offensum et peccatorem a quo laesa divina justitia est. Ergo.

261. Resp. Ad 1. *N*. Tum quia titulus hujus capitis non est de solis censuris, sed *de peccatis et censuris reservatis*, aut simpliciter *de casuum reservatione;* tum quia concilium in eodem capite distinguit peccata a censuris, dicens: *Praesertim quoad illa* (atrociora crimina), *quibus excommunicationis censura annexa est;* tum denique quia loquitur de reservatione casuum graviorum, quae vim habeat *coram Deo*, non autem tantum *in externa politia*, ut ibidem dicitur.

262. Ad 2. *Neg.* suppositum, quod adversarii confin-

gunt. Etenim praeter quam in eorum cerebro nusquam extant ejusmodi absurda, quae ipsi urgent; jurisdictio, prout exposuimus, se habet tantum ut conditio, qua potestas absolvendi, in ordinatione a Deo collata, in praxim seu in actum deducatur. Per eam siquidem subditi assignantur, in quos possint Sacerdotes ministerium suum exercere.

263. Ad 3. *D.* Possunt fideles sese pro arbitrio sistere coram quolibet sacerdote, qui fuerit legitime ad confessiones excipiendas a praelato approbatus, *C.* possunt sibi judices constituere seu eligere *N.* Alioquin sequeretur, jurisdictionem spiritualem et supernaturalem non ab ecclesia, cui Christus hanc contulit auctoritatem, in Confessarios derivari, sed a fidelibus; quod est absurdum.

264. Ad 4. *Neg.* Fictitium enim ac plane inauditum hoc *compromissi* paradoxum aperte repugnat Tridentino, docenti: *Christum . . . Sacerdotes sui ipsius vicarios reliquisse tanquam praesides et judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur* (1). Si igitur sacerdotes sunt praesides et judices a Christo constituti, id est, *judices per imperium*, ut loquitur s. Thomas (2), tales erunt, antequam quisquam ipsis tanquam arbitris sese ultro subjiciat. Accedit juxta Tridentinum etiam istud, quod absque jurisdictione ordinaria vel subdelegata judicium sacramentale nullius momenti sit. At vero in judicio compromissario nulla requiritur jurisdictio. Demum jurisdictio ecclesiastica divinam habet institutionem; in hypothesi autem istius compromissi ab humana penderet institutione, cum illam Confessario poenitens quilibet tribueret (3).

(1) Sess. XIV, cap. 5.
(2) In *Suppl.* q. 8, art. 4.
(3) Cfr. s. Th. *Contra Gent.* lib. IV, cap. 72; necnon Zaccaria in op. cui tit. *Delle storte idee raddrizzate*, Fuligno 1784; Joan. Bapt. Zuccala, diss. duae *De Potestate Presbyterorum in administratione Sacr. Poenitent.* Bergomi 1787; Vinc. Rossi, *Osservazioni teologiche sopra la diatriba della validità*, etc. Brescia 1793; Gio. Battista Gemini Solitario, *La cabala discoperta de' filosofanti del secolo.*

PROPOSITIO IV.

Episcopi jus habent reservandi sibi casus non solum quoad externam politiam, sed etiam coram Deo; ideoque Sacerdotes, qui extra mortis articulum nihil possunt in casibus reservatis, invalide prorsus ab iis poenitentes absolvunt

265. De fide est propositio; contrarium enim asserentes Concil. Tridentinum, can. XI, cit. sess. anathemate perculit: *Si quis dixerit, episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere quominus sacerdos a reservatis vere absolvat; anathema sit.* Hic porro canon cohaeret doctrinae jam traditae ab eodem concilio, cap. VII: *Magnopere ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis patribus nostris visum est, ut atrociora quaedam et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis dumtaxat sacerdotibus absolverentur. Unde merito Pontifices Maximi pro suprema potestate, sibi in ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari judicio reservare. Neque dubitandum est... quin hoc idem episcopis omnibus in sua cuique dioecesi, in aedificationem tamen, non in destructionem liceat, pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate, praesertim quod illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem, consonum est divinae auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere... Extra articulum mortis sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum poenitentibus persuadere nitantur, ut ad su-*

periores et legitimos judices pro beneficio absolutionis accedant.

266. Post tam apertam Tridentini doctrinam, mirari subit quod ecclesiastici scriptores catholicum nomen profitentes ausi fuerint impugnare jus reservationum casuum, et usum, qui in Ecclesia obtinet, casus quosdam reservandi, nec veriti sint eam absolutionem a casibus reservatis validam propugnare, quam Sacerdos tali potestate destitutus contulerit. Cum horum doctrinam amplexa fuerit synodus Pistoriensis, binas ejus propositiones Pius VI proscripsit: nempe XLIV: *Propositio synodi asserens, reservationem casuum nunc temporis aliud non esse quam improvidum ligamen pro inferioribus Sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro poenitentibus, assuetis non admodum curare hanc reservationem*, declaratur *falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, concilio Trid. contraria, superioris hierarchicae potestatis laesiva.* XLV autem: *Item de spe, quam ostendit fore ut reformato Rituali et ordine Poenitentiae, nullum amplius locum habituirae sint hujusmodi reservationes; prout attenta generalitate verborum innuit, per reformationem Ritualis et ordinis Poenitentiae factam ab episcopo* (1) *vel synodo aboleri posse casus, quos Tridentina synodus (sess. XIV, cap. VII) declarat Pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa Ecclesia tradita peculiari suo judicio reservare*, pariter proscribitur ut *falsa, temeraria, concilio Trid. et summorum Pontificum auctoritati derogans, et injuriosa.*

267. Jus porro reservandi aliquot majoris momenti causas penes ecclesiae praelatos esse ex divina institutio-

(1) Apposite Card. Bona *De reb. liturg.* lib. 1, cap. 7, § 2, haec in rem nostram scripsit: « Sectariorum hoc proprium fuit, ut, cum a fide deficerent, libros quoque Rituales vel suis erroribus inficerent, vel privata auctoritate immutarent.

ne non solum in politia externa, sed etiam coram Deo, adversus eos, qui se catholicos profitentur, abunde constat ex allatis documentis. Ad haereticos lutheranos quod attinet quibus canonem suum opposuit Tridentinum, id patet ex ipsa institutione sacramenti Poenitentiae ad modum forensis judicii, in quo aliae causae sunt reservatae tribunali ipsius Principis, aliae aliis inferioris ordinis, ut omnes norunt.

268. Id pariter constat ex usu, qui viguit in tota antiquitate, praesertim vero ex non paucis epistolis s. Cypriani (1). Occurrunt praeterea exempla ejusmodi reservationis in decem et septem Conciliis, partim oecumenicis, partim nationalibus, partim demum provincialibus, ante Tridentinum celebratis (2). Notum insuper est, tria majora delicta canonica nuncupata episcopis passim reservata fuisse, interdum soli summo Pontifici, praesertim homicidium, ut constat ex Actis s. Redonis (3). Illustre hujus reservationis exemplum sec. IV habemus in Lamproniano presbytero, quem criminis convictum ipsius metropolitanus Episcopus Synesius remisit absolvendum ad Theophilum patriarcham Alexandrinum (4). Praxis demum ordinaria in antiquitate, et quidem constans fuit, ut poenitentes a solo episcopo absolverentur vel ab iis Sacerdotibus, quibus episcopus id demandasset, ut innumera prope documenta evincunt, quae col-

(1) *Epp.* IX, X, XI, XXVII, in quibus sermo est de absolutione data lapsis Presbyteris absque Episcopi facultate.

(2) Cfr. *Sermoni instruttivi di un vecchio parroco della Toscana al suo popolo*, etc. serm. IX, Vercelli 1796.

(3) Apud Mabillon. *Acta ss. ord. Benedictin.* sec. IV. Cfr. Chardon. loc. cit.

(4) Cfr. *Epist.* LXVI *Synesii ad Theophilum*, edit. 2 Petavii, pag. 215, ubi haec leguntur: *Solvendi* (Lampronianum) *porro jus et auctoritatem ad pontificiam sedem rejeci.* Τοῦ δὲ λῦσαι τὴν αὐθεντίαν εἰς τὴν ἱερατικὴν καθέδραν ἀνέπεμψα. Hic porro sermo esse non potest de absolutione a poenitentia publica, cum ageretur de Sacerdote. Fleury, qui certe auctor suspectus non est, *Hist. eccl.* lib. XXII, § 44, cum retulisset factum Synesii, apposuit hanc animadversionem: « On voit ici une absolution réservée au supérieur, même par un métropolitain, qui avait imposé la peine. »

legerunt Martenius (1), Morinus (2), Chardonius (3), aliique passim.

269. Ex his patet, quodnam sit ferendum judicium de Pistoriensibus aliisque ecclesiae perturbatoribus, qui se profitentur rigidioris doctrinae et antiquae disciplinae sectatores studiosissimos. Verum, ut habeant veteratores isti, unde majori pudore suffundantur, juverit exscribere, quae homo lutheranus, Leibnitius, de hoc argumento adnotavit: *Id ipsum enim*, inquit, *de jure divino est, ut absolutionem non consequatur, qui Ecclesiae judicium contemnit, et quas illa conditiones sive in confitendo exigit, sive post Confessionem imponit, negligere audet. Hinc etiam in Pontifice Maximo et episcopo potestas est statuendi casus reservatos, qui a quovis sacerdote remitti non possunt nisi in periculo mortis, et praescribendi canones poenitentiales . . . quibus a confitente neglectis . . . irrita absolutio esset* (4).

DIFFICULTATES

270. I. Obj. 1. Potestas, quae confertur sacerdotibus, dum inaugurantur, absque ulla reservatione est, cum iis dicatur: *Quorum remiseritis*, etc. Haec autem facultas generalis concipi nequit, quotiescumque ab omni peccato Sacerdotes omnes valide non absolvant. 2. Tridentinum, sess. XXIII, cap. I, eodem modo loquitur de potestate a Christo Apostolis tradita, *eorumque in sacerdotio successoribus, consecrandi, offerendi et ministrandi corpus et sanguinem Domini*, ac *de potestate peccata dimittendi et retinendi;* atqui potestas consecrandi nullo modo auferri, suspendi aut

(1) Op. cit. lib. 1, part. II, cap. 6, art. 6.
(2) *De Poenit.* lib. II, cap. 11, § 13 et seq.
(3) Loc. cit.
(4) *System. theol.* pag. 274.

circumscribi potest; ergo neque potestas absolvendi.

271. Resp. Ad 1. *D.* Quae tamen ex ipsa natura rei supponitur ac subintelligitur, *C.* secus *N.* Si quid enim evinceret adversariorum argumentatio, eodem jure inferri posset: ergo, quia nulla verae Poenitentiae fit mentio, quilibet etsi impoenitens, ex eo quod peccata sua confiteatur, erit absolvendus; ergo, quia nulla ibi fit limitatio loci, episcopi omnes auctoritate ordinaria in aliena dioecesi poterunt quoslibet absolvere. Quae quidem aliaque ejusmodi paradoxa cum probari nequeant homini sano, consequens proinde est, verba evangelica: *Quorum remiseritis*, etc. intelligenda esse cum ea circumscriptione, quam ipsa verba non excludunt, imo supponunt atque exposcunt. At haec limitatio ab infallibili ecclesiae decreto declarata fuit, uti ostendimus.

272. Ad 2. *D.* Eodem modo loquitur Tridentinum de utraque potestate, at diverso sensu, *C.* eodem sensu, perinde ac par sit utriusque potestatis ratio *N.* Jam vero, nisi sibi concilium turpiter contradixisset, non potuit affirmare eamdem esse utriusque potestatis rationem. Quod enim spectat ad potestatem dimittendi aut retinendi peccata, jam declaraverat, sess. XIV, cap. VII, hanc ita pendere a jurisdictionis collatione, ut *nullius momenti* absolutionem esse dixerit quam sacerdos in eum proferret, in quem ordinariam aut subdelegatam non habeat jurisdictionem, et extra mortis articulum *nihil* possit in casibus reservatis. Non poterat igitur concilium contrarium statuere, dum statuit parem esse rationem utriusque potestatis, qua pollet sacerdos super corpus reale ac mysticum Christi Domini.

263. II. Obj. Valida saltem erit absolutio collata vel ab Episcopo relate ad casus reservatos a summo Pontifice, vel a parochis relate ad casus reservatos ab episcopo, tum quia 1. a Tridentino, can. XI, solius *sacerdotis* fit mentio, tum quia 2. non potest fieri ali-

ter haec reservatio quam subditos subtrahendo; atqui isti ab episcopis vel parochis, qui ordinaria gaudent jurisdictione, nonnisi per ablationem officii subtrahi possunt. Iis enim subditi necessario addicti sunt. Ergo.

274. Resp. *Neg ant.* Ad 1. prop *D.* Tridentinum, can. XI, meminit solius sacerdotis, quia id tantum ferebat ejus scopus adversus lutheranos, *C.* quia censuit non posse summum Pontificem sibi casus reservare in universa ecclesia *N.* Hoc enim esset aperte contrarium ei, quod docuerat cap. VII, cujus verba retulimus. Itaque hoc canone voluit tantum ferire haereticos, qui Episcopis hoc jus denegabant.

275. Ad 2. *N.* Etenim tam parochis quam episcopis subtrahi subditi possunt non adempto officio, quemadmodum contigit cum pars dioecesis vel paraeciae detrahitur, et quemadmodum etiam nova parte addita, potest paraecia vel dioecesis augeri. Numerus igitur subditorum potest augeri vel minui salvo officio ac dignitate episcopi vel parochi, prout saepe evenit. Eadem proinde de causa potest minui ipsorum jurisdictio seu facultas ex subtractione alicujus partis materiae, quae superiori potestate reservatur.

276. Ad id porro, quod adjicitur de potestate ordinaria, *D.* Si haec potestas ordinaria sit suprema, *C.* si sit subordinata *N.* Quamvis igitur tam episcoporum quam parochorum jurisdictio ordinaria sit, et quoad officium *essentialis* et *totalis*, non tamen ejusmodi est, quae *immediate* summi Pontificis et superiorum Praesulum jurisdictioni minime sit subjecta, ita ut ab ipsis nequeat coarctari ad populi christiani disciplinam et religionem conservandam, cujus cura primario Romano Pontifici, et sub ipso episcopis, et dein parochis concredita est.

277. Quoniam de Ministro Poenitentiae verba fecimus, non abs re esse putamus verba subjicere Magni Gregorii

quibus animarum pastorem instruit, qua ratione erga peccatores ad se confugientes se gerat: *Necesse est*, inquit, *ut cum peccati vulnus in subditis corrigendo restringitur, magna se sollicitudine etiam districtio ipsa moderetur, quatenus sic jura disciplinae contra delinquentes exerceat, ut pietatis viscera non amittat. Curandum quippe est, ut rectorem subditis, et matrem pietas, et patrem exhibeat disciplina . . . Miscenda ergo est lenitas cum severitate; faciendum quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Quod juxta Pauli vocem bene illa tabernaculi Arca significat, in qua cum tabulis virga simul et manna est; quia cum Scripturae sacrae scientia in boni rectoris pectore si est virga districtionis, sit et manna dulcedinis. Hinc David ait: Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga enim percutimur, baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgae, quae feriat, sit et consolatio baculi, quae sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens; sit vigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate saeviens: sit pietas, sed non plusquam expediat, parcens* (1). Haec quidem ad animarum pastores s. Gregorius. S. Pacianus vero sic peccatores ipsos alloquitur: *Nec quisquam adeo peccatricis animae vilitate desperet, ut se jam non necessarium Deo credat. Neminem nostrum perire vult Dominus, etiam modici et minimi requiruntur. Si non creditis, intuemini, ecce in Evangelio drachma requiritur, et vicinis inventa monstratur ovicula, suppositis reportanda cervicibus, non est onerosa pastori. Super unum peccatorem poenitentiam agentem in coelis Angeli gaudent, et chorus coelestis exultat. Heus, tu*

(1) *Regulae pastoral.* part. II, cap. 6, edit. Maur. tom. II, pag. 23.

peccator, rogare ne desinas; vide, ubi de tuo reditu gaudeatur (1)

(1) *Paraenesis, sive exhortatio ad Poenit.*, in *Biblioth. Patrum* De la Bigne, Paris. 1589, tom. III, pag. 457. Haec sanctorum Patrum documenta in animabus edocendis regendisque non sine ingenti fructu consectatus est hac fere aetate s. Alphonsus Maria de Liguori in tot libris, quos in hunc finem scripsit. In his porro libris qui vel moralem Theologiam vel ascesim explanant, s. Sedes iteratis decretis *nil censura dignum* contineri declaravit. Cum tamen nonnemo etiam post ejusmodi decreta dubius haereret, utrum Confessarii tuto doctissimi aeque ac sanctissimi auctoris sententiis in praxi acquiescere possent necne in administratione sacramenti Poenitentiae, pius card. de Rohan-Chabot, archiepiscopus Vesuntinus anno 1831 haec dubia sacrae Poenitentiariae proposuit: Utrum sacrae Theologiae professor opiniones, quas in sua Theologia morali profitetur b. Alphonsus Maria de Ligorio, tuto sequi ac profiteri possit? 2. An sit inquietandus confessarius, qui omnes b. Alphonsi Mariae de Ligorio sequitur opiniones in praxi sacrae Poenitentiae tribunalis, hac sola ratione, quod a s. sede Apostolica nihil in ejus operibus censura dignum repertum fuerit? Eadem sacra Poenitentiaria die 5 Julii 1831 respondit ut sequitur. Ad 1 Affirmative; quin tamen inde reprehendendi censeantur, qui opiniones ab aliis probatis auctoribus traditas sequuntur: Ad 2 Negative; habita ratione mentis s. Sedis circa approbationem scriptorum servorum Dei ad effectum canonizationis. » Quare non admodum eorum obtemperantia mihi videtur commendanda qui adhuc pergunt tanquam minus tutam insectari doctrinam sanctissimi ac doctissimi Viri, qui, ut loquitur Pius VII S. M. in decreto *An tuto*, etc. dato XII Kalend. Januar. MDCCCXV: « Apostolo dignas virtutes quasi jubar emisit, cum voce et scripto in media seculi nocte errantibus viam ostendit, quae cruti de potestate tenebrarum transire possent in Dei lumen et gloriam. » Cfr. aureus opuscul. *Riflessioni sopra l'esimia santità e dottrina del B. Alfonso Maria de Liguori*, Reggio 1825.

INDEX

TRACTATUS DE BAPTISMO

CAPUT I.	De materia baptismi	pag. 3
PROP. I.	*Aqua vera et naturalis est de necessitate baptismi*	4
	Difficultates	5
PROP. II.	*Vera est de Baptismi Sacramento doctrina vigens in Ecclesia Romana, quae tenet, illum aeque valere sive per immersionem sive per infusionem aut aspersionem conferatur*	11
	Difficultates	14
CAPUT II.	De baptismi forma	16
PROP.	*Vera est de sacramento Baptismi doctrina in Ecclesia Romana, quae tenet baptizandum esse sub distincta invocatione trium divinarum personarum*	17
	Difficultates	19
CAPUT III.	De ministro baptismi	21
PROP. I.	*Sacramenti Baptismatis ministri ordinarii sunt Episcopi et Presbyteri; extraordinarii vero et ex delegatione, Diaconi*	23
PROP. II.	*Necessitate cogente, a quocumque, sive masculo sive femina, imo et ab haeretico et infideli Baptismus valide ac licite administrari potest*	26

	Difficultates	pag. 29
CAPUT IV.	De baptismi subjecto	35
PROP. I.	*Praestat parvulos baptizare, licet actum credendi non habeant*	37
	Difficultates	39
PROP. II.	*Parvuli baptizati, cum adoleverint, interrogandi non sunt, an ratum habere velint, quod patrini, eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; et, ubi se nolle responderint, non sunt suo arbitrio relinquendi*	49
	Difficultates	57
CAPUT V.	De necessitate baptismi	62
PROP.	*Baptismus liber non est, sed est necessarius ad salutem*	63
	Difficultates	67
CAPUT VI.	De baptismi effectibus	80
PROP.	*Per D. N. J. C. gratiam, quae in Baptismo confertur, reatus originalis peccati remittitur, ac tollitur totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet*	83
	Difficultates	85
CAPUT VII.	In doctrinam hactenus vindicatam scholia	88

TRACTATUS DE CONFIRMATIONE

CAPUT I.	De veritate sacramenti confirmationis	95
PROP.	*Confirmatio baptizatorum non est otiosa ceremonia, sed verum et proprium Sacramentum*	96
	Difficultates	100

CAPUT II. De confirmationis ministro pag. 116
PROP. *Episcopi habent potestatem confirmandi, quae non est illis cum Presbyteris communis; sanctae enim Confirmationis ordinarius minister est solus Episcopus, non autem quivis alius Sacerdos* 122
DIFFICULTATES 123
CAPUT III. De materia, forma et effectibus confirmationis 128
PROP. *Injurii non sunt Spiritui Sancto, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt* 139
CAPUT IV. In ea, quae disceptata sunt, scholia complectens 141

TRACTATUS DE AUGUSTISSIMO EUCHARISTIAE SACRAMENTO

PARS I.

DE EUCHARISTIA, PROUT EST SACRAMENTUM

CAPUT I. De reali Christi praesentia in Eucharistia 149
PROP. I. *Christus, prout in primis Sacrae Litterae docent, vere, realiter et substantialiter in sanctissimae Eucharistiae Sacramento continetur, et non ut in signo tantum vel figura aut virtute* 151
§ I. *Expenduntur verba, quibus Christus Carnem suam manducandam et Sanguinem suum bibendum promisit, Joan. VI.* 152

	DIFFICULTATES	pag. 160
§ II.	*Expenduntur verba institutionis Eucharistiae*	171
	DIFFICULTATES	171
PROP. II.	*Eadem veritas ex constanti et universae Ecclesiae traditione evincitur*	193
	DIFFICULTATES	203
PROP. III.	*Ostendi nequit, dogma de reali Christi praesentia in Eucharistia rationi adversari.*	218
	DIFFICULTATES	220
CAPUT II.	DE MODO QUO CHRISTUS FIT PRAESENS IN EUCHARISTIA, SEU DE TRANSSUBSTANTIATIONE	228
PROP.	*Tota substantia panis ac vini in Eucharistia per consecrationem convertitur in substantiam Corporis et Sanguinis D. N. I. C.*	231
	DIFFICULTATES	234
CAPUT III.	DE EO QUOD SUB QUALIBET SACRAMENTI SPECIE CONTINETUR, DEQUE CATHOLICAE DOCTRINAE COROLLARIIS	242
PROP. I.	*In venerabili Sacramento Eucharistiae sub unaquaque specie et sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totus Christus continetur*	243
	DIFFICULTATES	245
PROP. II.	*Peracta consecratione, in admirabili Eucharistiae Sacramento est Corpus et Sanguis D. N. J. C. et non tantum in usu, dum sumitur, sed ante et post, ita ut remaneat verum Corpus Domini in*	

hostiis seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur vel supersunt pag. 247
DIFFICULTATES 250
PROP. III. *Christus in Eucharistia adorandus est cultu latriae* 252
DIFFICULTATES 255
PROP. IV. *Neque Dei praeceptum neque salutis necessitas postulant, ut omnes et singuli Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiae Sacramenti sumere debeant* 257
DIFFICULTATES 262
PROP. V. *Non errat Ecclesia, dum justis causis et rationibus adducta jubet laicos, atque etiam clericos non conficientes, sub una tantum specie communicare* 270
DIFFICULTATES 271
CAPUT IV. DE EUCHARISTIAE NECESSITATE, DISPOSITIONIBUS ET EFFECTIBUS 276
PROP. I. *Nemini actualis Eucharistiae perceptio necessaria est necessitate medii, sed solis adultis necessitate praecepti* 277
DIFFICULTATES 278
PROP. II. *Peccatorum remissio neque est praecipuus neque unicus sanctissimae Eucharistiae effectus; nec sola fides est sufficiens praeparatio ad sumendum sanctissimae Eucharistiae Sacramentum* 282
DIFFICULTATES 286

TRACTATUS DE EUCHARISTIA

PARS POSTERIOR

DE SACRIFICIO

CAPUT I. DE VERITATE SACRIFICII EUCHARISTICI EJUSQUE NATURA pag. 292

PROP. I. *In Missa offertur Deo verum et proprium Sacrificium, prout Sacrae Litterae in primis ostendunt* 293

DIFFICULTATES 297

PROP. II. *In Missa offerri Deo verum et proprium sacrificium, constat ex sensu traditionali* 306

DIFFICULTATES 310

PROP. III. *Sacrificium Missae est etiam propitiatorium pro vivis atque defunctis* 313

DIFFICULTATES 320

CAPUT II. DE MISSA PRIVATA 324

PROP. I. *Missae, in quibus solus Sacerdos sacramentaliter communicat, illicitae non sunt, neque propterea abrogandae* 326

DIFFICULTATES 329

PROP. II. *Neque realis neque spiritualis victimae participatio ex parte populi est pars essentialis Sacrificii, neque ullo sive divino sive ecclesiastico praecepto tenentur laici ad liturgicam communionem; non sunt proinde ut invalidae aut illicitae damnandae Missae illae, in quibus nemo sit, qui sive sacra-*

mentaliter sive spiritualiter communicet pag. 334
DIFFICULTATES 337
CAPUT III. DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRIFICII EUCHARISTICI 339
PROP. I. *Panis triticeus, sive azymus sit sive fermentatus, est materia valida Sacramenti et Sacrificii eucharistici* 341
DIFFICULTATES 346
PROP. II. *Solum vinum de vite est materia idonea Sacramenti et Sacrificii eucharistici* 355
PROP. III. *Aqua miscenda est vino in calice offerendo* 357
DIFFICULTATES 360
PROP. IV. *Solus Sacerdos conficiens est immediatus et proprie dictus offerens et minister Sacrificii eucharistici; fideles autem adstantes nonnisi mediati et improprie dicti offerentes et celebrantes sunt* 361
DIFFICULTATES 364
PROP. V. *Specialis Sacrificii applicatio pro aliquibus personis a Sacerdote fieri potest, qua fit ut specialis fructus iis pro quibus applicatur, ceteris paribus, proveniat* 368
DIFFICULTATES 371
CAPVT. IV. DE IDIOMATE, VOCE AC CEREMONIIS, QUIBUS MISSA CELEBRANDA EST 375
PROP. I. *Nec licet nec expedit lingua tantum vulgari Missam celebrare* 376
DIFFICULTATES 378
PROP. II. *Non omnia in Missa alta voce sunt recitanda* 381

DIFFICULTATES pag. 382
PROP. III. *Nihil est in Missae ceremoniis, quibus utitur Ecclesia catholica, quod non sit sanctum et pium* 386
DIFFICULTATES 392

TRACTATUS DE POENITENTIA

CAPUT I. DE VERITATE SACRAMENTI POENITENTIAE 398
PROP. I. *Poenitentia est vere et proprie novae legis Sacramentum a Christo institutum ad delenda peccata post Baptismum commissa* 400
DIFFICULTATES 403
PROP. II. *Poenitentia est Sacramentum a Baptismi Sacramento distinctum* 409
DIFFICULTATES 411
CAPUT II. DE CONTRITIONE 415
PROP. I. *Contritio illa, quae concipitur ex peccatorum gravitate, multitudine, foeditate, amissione aeternae beatitudinis et aeternae damnationis incursu, cum proposito melioris vitae, est verus et utilis dolor, ac praeparat ad gratiam, non vero facit hominem magis hypocritam ac magis peccatorem, neque est dolor coactus, sed liber ac voluntarius* 419
DIFFICULTATES 425
PROP. II. *Contritio charitate perfecta hominem Deo reconciliat, priusquam Sacramentum Poenitentiae actu suscipiatur, non tamen sine Sacramenti voto, quod in illa includitur* 433

	DIFFICULTATES pag.	435
PROP. III.	*Ad Sacramentum Poenitentiae rite suscipiendum non est necessaria contritio charitate perfecta*	439
	DIFFICULTATES	442
CAPUT III.	DE CONFESSIONE	445
PROP. I.	*Confessio sacramentalis omnium et singulorum peccatorum mortalium, quae post Baptismum commissa sunt, divinae institutionis est et necessaria ad salutem. Quod in primis Sacrae Litterae ostendunt*	446
	DIFFICULTATES	448
PROP. II.	*Eadem confessio sacramentalis, divinae esse institutionis et necessaria ad salutem, demonstratur ex sensu traditionali*	456
	DIFFICULTATES	461
PROP. III.	*Nullum est peccatum, quod rite dispositis ab Ecclesia virtute clavium remitti non possit*	470
	DIFFICULTATES	472
PROP. IV.	*Recta et utilis est peccatorum venialium frequens Confessio, et piorum usui consentanea*	477
	DIFFICULTATES	479
CAPUT IV.	DE SATISFACTIONE	480
PROP. I.	*Non tota simul poena cum culpa semper remittitur a Deo; sed plerumque, poena aeterna virtute clavium sublata, poena temporalis manet exsolvenda*	481
	DIFFICULTATES	483
PROP. II.	*Possunt et debent Ministri Poeniten-*	

tiae salutares et convenientes satisfactiones poenitentibus injungere pag. 487
DIFFICULTATES 490
SCHOLIA
De poenitentia publica et canonica 494
CAPUT V. DE MATERIA, FORMA ET MINISTRO SACRAMENTI POENITENTIAE 498
PROP. I. *Absolutio sacramentalis Sacerdotis est actus judicialis, et non nudum ministerium pronunciandi et declarandi remissa esse peccata confitenti* 501
DIFFICULTATES 503
PROP. II. *Soli Sacerdotes sunt Sacramenti Poenitentiae ministri* 505
DIFFICULTATES 507
PROP. III. *Ad valide absolvendum in Sacramento Poenitentiae praeter potestatem ordinis requiritur potestas jurisdictionis* 511
DIFFICULTATES 514
PROP. IX. *Episcopi jus habent reservandi sibi casus non solum quoad externam politiam, sed etiam coram Deo; ideoque Sacerdotes, qui extra mortis articulum nihil possunt in casibus reservatis, invalide prorsus ab iis poenitentes absolvunt* 518
DIFFICULTATES 521

REIMPRIMATUR — F. D. BUTTAONI *Ord. Praed. S. P. A. Mag.*
REIMPRIMATUR — JOSEPH CANALI *Archiep. Colossen. Vicesgerens.*